

TAASTE- ja VASTUPIDAVUSKAVA
(EE)

17. juuni 2021

OSA 1: KAVA ÜLDISED EESMÄRGID JA SIDUSUS

1. Taaste- ja vastupidavuskava strateegiline raamistik ja üldised eesmärgid

Eesti taaste- ja vastupidavuskava (edaspidi Taastekava) on äsja valminud üleriigilise strateegia “Eesti 2035” üks lisadest, keskendudes eesmärkidele ning reformidele ja investeeringutele, mida rahastatakse Taaste- ja Vastupidavusrahastust (RRF).

Kõik käesolevas Taastekavas planeeritud reformid ja investeeringud lähtuvad „Eesti 2035“ strateegiast ning selle juurde kuuluvast tegevuskavast, mille raames on Vabariigi Valitsus kokku leppinud reformides ja muudatustes, mis on vajalikud strateegiliste sihtide saavutamiseks ja Euroopa Komisjoni riigipõhiste soovitude adresseerimiseks ellu viia.

1.1 „Eesti 2035“ arenguvajadused

Riigi pikaajaline arengustrateegia „Eesti 2035“ on strateegilise juhtimise tööriist, mis võimaldab koordineerida riigi pikaajalist strateegilist planeerimist ja finantsjuhtimist, arvestades riigi rahanduse võimalusi. See on Riigikogu ja Vabariigi Valitsuse koostöös toetav strateegia Eesti arengu terviklikuks juhtimiseks ning tugevdab eri liiki strateegiliste poliitikadokumentide omavahelisi seoseid. „Eesti 2035“ on lõimitud Euroopa poolaasta majanduskoordinatsiooniga, see on aluseks Euroopa Liidu (EL) vahendite planeerimisel ning annab suuna üleilmsete säästva arengu eesmärkide elluviimiseks Eestis.

Eesti rahvuse, keele ja kultuuri elujõu suurendamisel ning demokraatliku ja turvalise riigi edendamisel tuleb meil igapäevaste valikute tegemisel arvestada viie võrdväärse sihiga:

Viis strateegilist sihti

„Eesti 2035“ arvestab Eesti ning maailma põletavate teemade analüüsi, mis põhineb statistikal, riigisisestel eksperdihinnangutel ning rahvusvaheliste organisatsioonide aruannetel. Nende põhjal on kirjeldatud Eesti olulisemad valdkondi siduvad arenguvajadused ehk ülesanded, mis meil tuleb järgnevatel aastatel täita ning mida peab arvestama poliitikakujundamisel. Arenguvajadused mõjutavad Eesti viie strateegilise sihini jõudmist, osutades nii parandamist vajavatele valdkondadele kui ka eduvõimalustele. „Eesti 2035“ kirjeldab üheksat võrdselt tähtsat arenguvajadust: „Rahvastik“, „Inimeste tervis ja eluiga“, „Ühiskond ja võimalused“, „Õppimisvõimalused“, „Ettevõtluskeskkond“, „Elurikkus ja keskkond“, „Kultuuriruum ja elukeskkond“, „Julgeolek ja turvalisus“ ning „Riigivalitsemine“. Järgnevas ülevaates on keskendutud nendele arenguvajadustele, mille lahendamisse taastekava sekkumised vahetult panustavad. Arenguvajadused on esitletud nelja teemakimbuna.

1.1.1 Rahvastik, tervis ja eluiga

Eesti seisab silmitsi ühiskonna vananemise ja vähenemisega seotud muutustega. 2021.aasta alguses on Eesti rahvaarv 1,329 miljonit inimest. Rahvastiku prognoosi põhistsenaariumi järgi on Eesti rahvaarv aastal 2035 ligikaudu 1,305 miljonit, aastal 2045 aga 1,289 miljonit ning aastal 2055 1,264 miljonit. Vanemaealiste osakaal rahvastikus suureneb. Aastaks 2035 on rahvastikuprognoosi kohaselt iga neljas Eesti elanik 65aastane või vanem, mis toob kaasa täiendava koormuse nii Eesti tervishoiu- kui sotsiaalsüsteemile. Rahvastiku vähenemisest ja vananemisest tingitud muutused mõjutavad enim Ida-Virumaad, Kagu- ja Kesk-Eestit ning keskustest kaugemaid piirkondi. Tallinna ja Tartu (ning vastavate maakondade) rahvaarv prognoosi kohaselt jätkuvalt kasvab, mis suurendab ääremaastumist ning koondab põhilise elanikkonna kahe suurima Eesti linna lähiümbrusesse.

Vananev elanikkond suurendab tervishoiuteenuste tarbimist. 2030. aastate keskpaigaks prognoositakse suremuse vähenemist ja keskmise eluea pikenemist. Eestis on oodatava eluea (2019. aastal 78,82) kasv Euroopa Liidu kiireim, kuid jääb ELi keskmisele endiselt alla. Inimeste tervena elatud eluiga pole aga viimasel kümnel aastal pikenenud (2019. aastal 55,9 aastat). Esineb nii suur sooline lõhe (mehed elavad 8,4 eluaastat vähem kui naised, sh tervena 3,5 eluaastat) kui ka piirkondlikud erinevused (Kagu-Eestis on tervena elatud eluiga üle kümme aastat lühem võrreldes Põhja- ja Lääne-Eesti elanikega). Tervisekäitumises on ka suured vahed haridustaseme järgi: põhihariduse ja madalama haridustasemega mehed elavad keskmiselt 10 ja naised 8,7 eluaastat vähem kui nende kõrgharidusega sookaaslased.

Ligi 53% tervisekaotusest on tingitud riskiteguritest või -käitumisest (2017. aastal). Levinumad surmapõhjused on vereringeelundite haigused (48%), pahaloomulised kasvaja (25%) ja õnnetusjuhtumid (6%). Tervishoiusüsteemi kulude jätkuv kasv halvendab tervishoiuteenuste kättesaadavust. Kuigi Eesti panustab tervishoiu kuludesse 6,7% SKPst, mis on ligi kolm protsendipunkti väiksem kui ELi keskmine, siis tervishoiukulud neelavad järjest suurema osa riigi sissetulekutest. Tervishoiusüsteemile avaldab survet tervisesekkumiste kulude kasv, mis tuleneb nii tervishoiutöötajate palgamuutustest ning tervisetehnoloogia arengust ja kallinemisest. Vanemaealiste ja mitmikhaigustega inimeste osakaalu kasv hakkab tervisesüsteemi kulusid mõjutama märgatavamalt pärast 2035. aastat, mis omakorda halvendab

tervise teenuste kättesaadavust. Kirjeldatud olukord nõuab riigipoolset aktiivset sekkumist Eesti tervishoiusüsteemi toimepidevuse ning tervishoiuteenuste kättesaadavuse tagamiseks.

Nendest väljakutsetest tulenevalt on Eesti seadnud endale „Eesti 2035“ raames pikaajaliseks strateegiliseks sihiks, et Eestis elavad arukad, tegusad ja tervist hoidvad inimesed:

- Arukas inimene hindab teadmisi, hoiab ennast, teisi ja (elu)keskkonda ning suhtub toetavalt kõikidesse ühiskonnarühmadesse. Ta on teadmiste himuline, loov ja ettevõtlik, tahab õppida ning on valmis töö olemuse muutumiseks.
- Tegus inimene saab hästi hakkama ning on ühiskondlikult aktiivne ja vastutustundlik, panustades nii enda, pere- ja kogukonna kui ka riigi arengusse terve eluea jooksul.
- Tervist hoidev inimene on terviseteadlik, käitudes enda ja teiste elu ning keskkonda hoidvalt. Sealjuures hoolitseb ta nii vaimse kui ka füüsilise tervise eest.

Eesti prioriteedid selle saavutamiseks on nii tervishoiuteenuste ja sotsiaalteenuste omavaheline suurem lõimimine, personaalmeditsiini lahenduste integreerimine tervishoiusüsteemi igapäevategevustesse kui ka haigla- ja tervishoiuasutuste võrgustiku ajakohastamine. Vajadusele tõhustada jätkusuutlikkuse tagamiseks ressursikasutust tervishoius, sh läbi haiglate taristu, on viidanud ka Riigikontroll.

1.1.2 Ettevõtluskeskkond ja õppimisvõimalused

Eesti tööjõu tootlikkus on kasvanud (2019. aastal 78,8% ELi keskmisest), kuid piirkondlikult ebahühtlaselt ja alla oodatud tempo (sh on erinevalt ülejäänud Euroopast Eestis töötlev tööstus väiksema tootlikkusega kui teised harud). Tootlikkust suurendab uute tehnoloogiate kasutuselevõtt, aga digitehnoloogiate integreerimine ettevõtlussektoris on Eestis kesine (ELis 14. koht). Ka erasektori teadus- ja arendustegevuse kulutuste osakaal SKPs (2019. aastal 0,88%) tundub alla ELi keskmise (2019. aastal 1,47%). Kvaliteetsete uute toodete ja teenuste väljatöötamisel, aga ka olemasolevate lahenduste ajakohastamisel peab Eestis märgatavalt kasvama teadus- ja arendustegevus ning koostöö teadlaste, ettevõtete ja teiste asutuste vahel. Vaatamata Eesti teaduse kõrgele tasemele, sünnib meil vähe ühiskonnale ja majandusele vajalikke uusi teadmispõhiseid lahendusi.

Eestis on ressursitootlikkus väga väike (0,5 eurot kg kohta 2019. aastal, EL keskmine on 2). Ettevõtluses tuleb suuremat rõhku panna keskkonnahoidlikele tehnoloogiatele ja ärimudelitele ning kohalike ressursside ja teise toorme suuremale ja keskkonnahoidlikule väärimisele. Erilise tähelepanu all on kasvupotentsiaaliga tegevusvaldkonnad ja tehnoloogiad.

Kirjeldatud arenguvajadused eeldavad pikaajalisi investeeringuid, milleks ettevõtted pole kaasnevate suurte riskide tõttu sageli valmis. Samuti on investeeringud tugevas sõltuvuses majanduse käekäigust ja üleilmsetest mõjudest. Riik saab kaasa aidata, jagades ettevõtetele pikaajaliste investeeringute riske ja planeerides riigipoolseid investeeringuid eriti siis, kui ettevõtete investeerimisaktiivsus on saanud tagasilööke.

Arendustegevust toetab vajalike teadmiste ning oskuste ja teadmistega tööjõu olemasolu. Maailmas on tööturg suuresti mõjutatud automatiseerimise ning uute majandusharude jätkuvast kasvust, mis nõuab seniste oskuste ja teadmiste profiili ümberkujundamist ning ka

hariduspoliitilist reageerimist. Tööturg muutub märgatavalt paindlikumaks ning samas inimesele ebastabiilsemaks. COVID-19 epideemia on märkimisväärselt mõjutanud Eesti tööturu olukorda. Töötuse määr oli 2020.aasta IV kvartalis 7,4% (võrdlusena 2018.a ja 2019. a IV kvartalis 4,4% ja 4,1%). Kirde-Eestis on töötus 2 korda kõrgem võrreldes ülejäänud regioonidega. Registreeritud töötuse määr oli 28.02.2021 seisuga 8,8% ning see on aastaga suurenenud 57% võrra. Märkimisväärselt on suurenenud ka noorte töötus, kuna noored töötavad tihti sektorites, mis on COVID-19 epideemiast enim mõjutatud (teenindus, turism, toitlustus). 2019. aastal oli noorte töötus (15-24 eluaastat) 11,1%, 2020. aastal 17,9%. Parandama peab õppe vastavust ühiskonna ja tööturu vajadustele kõigil haridusastmetel ning siduma omavahel tugevamalt kõrghariduse ning teadus- ja arendustegevuse. Samuti tuleb jätkuvalt panustada aktiivsetesse tööturumeetmetesse, toetades sellega haavatavamaid riskirühmi (näiteks noori) ning pakkudes neile sihitud tööturuteenuseid.

Inimestel tuleb kohaneda vajadusega õppida juurde terve elukaare jooksul ning olla valmis erialavahetuseks. Samas osalevad elukestvas õppes praegu vähem just need, kes seda enim vajaksid (madalama haridustasemega inimesed ja vanemaealised). Pidevalt areneva ja ulatuslikumalt leviva tehnoloogia tõttu on oluline valmistada inimesi ette tehnoloogia kasutamiseks ning parandada inimeste digipädevust. Eestis ei kasuta 17–74aastaste seas internetti ligi 100 000 inimest, kellest enamik on vanemaealised, väiksema sissetuleku ja/või madalama haridustasemega. Olulisel kohal on digipööret toetavate oskuste arendamine, sealhulgas lastele ja noortele, ning IT ja insenerivaldkonna õppe pakkumise suurendamine.

Järjest teravamalt kerkib esile vajadus keskkonnaalaste teadmiste ja oskuste järele, mis aitavad ellu viia keskkonnateadlikule majandamisele üleminekut ja rohepööret. Roheoskuste arendamist ja juurutamist on vajalik tagada juba lastele ja noortele. Samuti peab roheoskustele pöörama jõulisemat tähelepanu täiskasvanute ümber- ja täiendusõppe pakkumisel.

Neist arenguvajadustest lähtuvalt on Eesti pikaajalises arengustrateegias „Eesti 2035“ seatud kaks sihti: Eestis elavad arukad, tegusad ja tervist hoidvad inimesed ning Eesti majandus on tugev, uuendusmeelne ja vastutustundlik:

- Eesti majandus on tugev ja leiab uusi ärivõimalusi ning on rahvusvaheliselt konkurentsivõimeline. Eesti majandus on paindlik ning valmis struktuurimuutusteks, pakkudes arenguvõimalusi kõigis piirkondades.
- Eesti majandus on uuendusmeelne ja teadmispõhine, kasutades uusi tehnoloogiaid ja ärimudeleid ning paindlikke töövorme. Loodud on soodsad tingimused ettevõtluse teadus- ja arendustegevuseks ning innovatsiooniks, teadlased ja ettevõtted teevad omavahel koostööd. Eesti majanduskeskkond kutsub töötama, ettevõtteid asutama või siitkaudu virtuaalselt äri ajama, investeerima, looma ja katsetama uusi lahendusi, millest on kasu ühiskonnale laiemalt.
- Eesti majandus on vastutustundlik inimeste ja looduse suhtes. Siin on paindlikku, uuendusmeelset ja vastutustundlikku ettevõtlust ning ausat konkurentsi soodustav turvaline majanduskeskkond. Kohalike ressursside väärimine on kasvanud ja loodusvarade kasutamisel arvestatakse nii elurikkuse säilimise kui ka sotsiaal-majanduslike mõjudega.

Eesti prioriteedid selle saavutamiseks on kujundada paindlik ja turvaline majanduskeskkond, mis soodustab uuendusmeelset ja vastutustundlikku ettevõtlust ning ausat konkurentsi, aga ka ringmajanduse põhimõtete juurutamine, digi- ja rohepöördeks vajalike teadmiste ja oskuste tagamine ning valmistumine tulevikutööks.

1.1.3 Elurikkus ja (elu)keskkond

Eesti nagu ka muu maailm seisab silmitsi kliimamuutuste ja keskkonnaseisundi halvenemisega ja see mõjutab inimeste elukvaliteeti, meie loodust ja majanduskeskkonda. Seetõttu on oluline panustada rohepöördesse ja kliimasõbralike lahenduste juurutamisse erinevates eluvaldkondades.

Kuigi praeguseks on kasvuhoonegaaside koguheide Eestis võrreldes 1990. aastaga esialgsel hinnangutel vähenenud 54%, on Eesti majandus siiski üks heitemahukam Euroopas – ühe SKP euro kohta on kaks korda rohkem kasvuhoonegaaside heidet kui ELis keskmiselt (2017. aastal). Samal ajal on Euroopa Liit seadnud eesmärgi jõuda 2050. aastaks kliimaneutraalsuseni, mis mõjutab väga otseselt ka Eestil ees seisvaid valikuid. Taastuvenergia osatähtsus on energia lõpptarbimises 30% ehk märgatavalt üle Euroopas keskmise (18%). Kuigi Eesti riigisisese elektri tarbimiskoormuse puhul vastab olemasolev elektrivõrk üldjoontes tarbijate vajadustele, siis oluline on elektrisüsteemi võimekuse suurendamine, et oleks võimalik kasutusele võtta uued taastuvenergia tootmisvõimsused. Nii Eestis, Baltikumis kui ka Euroopas tervikuna on varustuskindluse varu vähenemas. Olulisimate regionaalsete taristuinvesteeringutena on energeetikas vaja suurendada varustuskindlust, mitmekesistada energiaallikaid ja saavutada Balti elektrisüsteemide desünkroniseerimine.

Eesti linnastumine on üks kiiremaid OECD riikide seas (linnades elab 69,4% elanikest). Linnastumine ja rahvastikum muutused suurendavad erinevate regioonide sotsiaalmajanduslikku ebavõrdsust, mis ühtlasi mõjutab negatiivselt keskustest väljaspool olevate eluasemete kättesaadavust ja kvaliteeti. Eestis suureneb väljaspool keskusi asustamata ning halvas seisukorras eluruumide hulk (sealhulgas on avariilises või halvas seisukorras kolmandik Eesti ehituspärandist). Halvas seisukorras eluruumid pole ligipääsetavad ega energiatõhusad. Lisaks soodustab eluruumide halb sisekliima haigust soodustavate mõjurite kasvu ja haiguste levikut.

Kuigi ühissõidukid on kättesaadavad 76%-le elanikest, on vahemaade läbimise suur ajakulu, transpordiliikide kombineerimise ja liinide omavahelise ühenduvuse keerukuse tõttu ühissõidukite kasutajate, jalgsi ja jalgrattaga liikujate osakaal viimastel aastatel vähenenud (2018. aastal vastavalt 20,7; 15,1 ja 2,7%). Peame muutma elu-, õpi-, vaba aja veetmise ja töökeskkonna ning liikumise nende vahel tervislikke, keskkonnahoidlikke ja turvalisi valikuid soodustavaks ning ligipääsetavamaks kõikidele ühiskonnaliikmetele. Hea näide on riigisisene rongiliiklus: sõitjate arv raudteel on kuue aastaga kahekordistunud (8,37 miljonit sõitu aastas). Transpordisektoril on oluline roll kasvuhoonegaaside heidet vähendavatel tegevustel. 2018. aastal moodustas transpordisektor 12% Eesti kasvuhoonegaaside koguheitest ning on kasvuhoonegaasidega kauplemisesüsteemi kuuluvate sektorite järel suuruselt teine heite tekitaja. 98% transpordisektori kasvuhoonegaaside heitest tekib maanteetranspordist.

Eelnimetatud arenguvajadused on seotud „Eesti 2035“ aluspõhimõttega, et aastaks 2050 on Eesti konkurentsivõimeline, teadmispõhise ühiskonna ja majandusega kliimaneutraalne riik, kus on tagatud kvaliteetne ja liigirikas elukeskkond ning valmisolek ja võime kliimamuutuste põhjustatud ebasoodsaid mõjusid vähendada ja positiivseid mõjusid parimal viisil ära kasutada.

Lisaks seab strateegia sihiks, et Eestis on kõigi vajadusi arvestav, turvaline ja kvaliteetne elukeskkond:

- Elukeskkonna kujundamisel arvestatakse kõigi inimeste vajadustega ning otsustes järgitakse läbivalt kvaliteetse ruumi põhialuseid ja kaasava disaini põhimõtteid, et tagada igapäevasele elule vajalik, füüsilise kui ka digiruumi ligipääsetavus ja mugavus. Kasutusel on uuenduslikud tehnoloogiad ja looduslähedased lahendused, mis vähendavad ajakulu vahemaade läbimisel ja tagavad hea elukeskkonna terves Eestis.
- Elukeskkond on turvaline ning avaliku ruumi planeerimisel eelistatakse ohutut ja turvalist ning tervist toetavat käitumist soodustavaid lahendusi, mis tagavad ligipääsetavuse. Turvaline elukeskkond luuakse igapäevase koostööga.
- Elukeskkond on kvaliteetne ja seda planeeritakse pärandit ja looduse elurikkust hoidvalt. Inimesed on ruumiteadlikud ning ruumiotsused parandavad nende ühistegevuse ja osaluse võimalusi.

Eesti prioriteedid selle saavutamiseks on minna üle kliimaneutraalsele energiatootmisele tagades energiapõhise elu; pakkuda vajaduspõhist, kõiki transpordiliike hõlmavat ning koostöömõjuvat transporditeenust, mida toetab ohutu, keskkonnahoidlik, konkurentsivõimeline ja jätkusuutlik transpordi- ja energiataristu.

Elurikkus

Eesti on oma territooriumi suuruse kohta maastikuliselt väga mitmekesine. Tähtsamateks elupaikadeks on metsad, mis moodustavad ligi poole Eesti territooriumist, rohumaad ja sood.

Eestis elab tänapäeval hinnanguliselt 35 000-45 000 organismiliiki, seniste uuringutega on kindlaks tehtud ligi 30 000 liigi esinemine. Kaitstavate alade pindala osatähtsus Eesti maismaaterritooriumist 19,4 % (2019) ning Euroopa Liidu tähtsusega vähemalt soodsas seisundis elupaigatüüpide osatähtsus 57,0 % (2020). Üle-euroopalise tähtsusega liikide olukord Eestis on võrreldes üldise negatiivse trendiga Euroopas suhteliselt hea. Euroopa Liidu tähtsusega vähemalt soodsas seisundis looduslike liikide osatähtsus 56,0 % (2020).

Eestis on metsadega kaetud 51,4% ning metsade pindala suureneb umbes 1000 hektarit aastas. Kaitstavate metsade osatähtsus Eesti metsamaa pindalast 14,1 % (2019). Eesti kasutab rahvusvahelise säästva metsamajandamise (SFM) kontseptsiooni ja määratlust ning selle põhimõtteid rakendatakse nii kogu Eesti metsapoliitikas kui ka strateegilistes dokumentides ja õigusaktides. Metsade uuendamine on seadusandlikus korras kohustuslik ja lisaks aitavad eraisikud kaasa metsade säästvale majandamisele. Suur osa metsadest on Eestis sertifitseeritud. Eesti metsanduspraktikad on jätkusuutlikud, võttes arvesse ajaloolisi aspekte, ka maakasutust ja metsaala moodustumist, metsade seisundit ja erinevaid valdkondlikke aspekte, näiteks

sotsiaalseid, majanduslikke ja ökoloogilisi. Süsinikuvaru on ajavahemikul 1990–2020 suurenenud 15% võrra, nii maapealse kui -sisese biomassi, surnud puidu ja pinnase lõikes.

Mida rohkem on toimivaid ja elurikkaid ökosüsteeme, seda paremini oleme varustatud inimese eksistentsiks vajalikuga ning suudame taluda keskkonna saastatust ja kohaneda kliimamuutustega. Olukorras, kus maailmas saginevad ekstreemsed ilmastikunähtused ja neist põhjustatud kriisid, peab suurendama valmisolekut tulla toime kliimamuutuste mõjudega inimeste tervisele, heaolule, turvalisusele ja elukeskkonnale. Kliimamuutuste tõttu suureneb nii maismaa kui ka merealade temperatuur ning muutub sademete hulk ja jaotus, mis toob omakorda kaasa keskmise meretaseme tõusu kogu maailmas, rannikuerosiooni ohu ning raskemad ilmastikuga seotud loodusõnnetused. Veetaseme, -temperatuuri ja -voolu muutus mõjutab ökosüsteemi terviklikkust, mis omakorda mõjutab kõiki elu- ja tegevusvaldkondi – näiteks põllumajandust, mis tähendab toiduainetega varustamist ning koosmõjus üldise keskmise temperatuuri tõusuga inimeste tervist ja seega ka tervishoidu, tööstust, transporti jne.

Bioloogilise mitmekesisuse säilitamine on oluline vahend kliimamuutuste puhverdamiseks; toimivad ökosüsteemid on kliimamuutuste kahjulike mõjude suhtes vastupidavamad ja süsinikuvaru säilitamiseks hädavajalikud. Kliimamuutuste tagajärgede leevendamiseks peab kliimatundlike märgalade seisund paranema.

Eeltoodud väljakutsed ning eesmärgid kliimamuutustega kohanemiseks ja elurikkuse säilitamiseks on sõnastatud nii strateegias „Eesti 2035“, „Kliimamuutustega kohanemise arengukavas aastani 2030“ kui ka „Siseturvalisuse arengukava 2020–2030“ raames.

Strateegia „Eesti 2035“ tegevuskavas on kokku lepitud järgmistes põhimõtetes ja reformides:

- Keskkonnahoidu toetavad õigusaktid: elurikkust, kliimanetraalsust, ring- ja sinimajandust ning väiksemat keskkonnahäiringut toetavate ärimudelite ja vastava tarbijakäitumise soodustamine;
- Planeerime ja uuendame ruumi ja teenuseid terviklikult ja kvaliteetselt ning ühiskonna vajaduste, rahvastiku muutuste, tervise, turvalisuse, elurikkuse ja keskkonnanahoiuga arvestavalt;
- Rohepöördesse panustavate lahenduste ulatuslikum kasutuselevõtt ja planeerimine koostöös KOVidega kliimamuutuste leevendamiseks, kliimamuutuste mõju vähendamiseks ja nendega kohanemiseks, elurikkuse suurendamiseks ja säilitamiseks, elukeskkonna mitmekesistamiseks;
- Kvaliteetse ruumi aluspõhimõtete läbiv järgimine ruumiotsustes kohalikul ja riiklikul tasandil: looduskeskkonna kvaliteedi parandamine ja elurikkuse säilitamine ning suurendamine, sh elupaikade taastamine ja liikide seisundi parandamine ja selleks vajalikud investeeringud.

Strateegilisi sihte, läbivaid põhimõtteid ja reformiplaane viiakse ellu valdkondade üleselt- kõik sektorid, sh transport, energeetika, elamumajandus jt, annavad oma ühise panuse strateegias „Eesti 2035“ võetud sihtide saavutamisse ja kokku lepitud reformide elluviimisesse, mis panustavad elurikkuse säilimisse ja suurendamisse.

Kliimamuutustega kohanemise valdkonda juhitakse terviklikult ühe arengukava kaudu, tagades kliimamuutuste mõjudega kohanemise eri sektorite parema sidususe. Lisaks luuakse eeldused

kliimamuutuste leevendamiseks ja nende mõjudega arvestamiseks ja toimetulekuks kohalikul tasandil, suurendades KOVide ametnike (nt planeerimis- ja maakasutuspetsialistide) teadlikkust.

Arengukava elluviimist juhib arengukava (KOHAK) juhtkomisjon, kelle nimetab ametisse keskkonnaminister. Meetmete rakendamine toimub KOHAK tegevuskava 2021-2025 alusel ning KOHAK juhtkomisjoni ülesandeks on muuhulgas ka KOHAKi elluviimise ja uuendamise koordineerimine. Keskkonnaministeerium korraldab arengukava iga-aastast aruandlust ja koordineerib ministeeriumide kohanemisteemalist teabevahetust.

Strateegia „Eesti 2035“ tegevuskavas, kohanemise arengukavas ja teistes arengudokumentides fikseeritud kliimamuutustega kohanemisega ja elurikkuse säilitamise ja suurendamisega seotud reforme viiakse riiklike vahendite kõrval ellu SF21+ erieesmärgi „Kliimamuutustega kohanemine, riskide ennetamine ja katastroofidega toimetulek; suurendada elurikkust, rohelist taristut linnakeskkonnas ja vähendada saastet“ ning erieesmärgi „Edendada terviklikku sotsiaalset, majanduslikku ja keskkonnaalast arengut, kultuuripärandit ja julgeolekut linnapiirkondades“ koosseisus järgmiste reformide ja meetmetena:

- Üleujutuse riskide maandamiskava meetmete toetamine;
- Märgalade, jõgede, järvede ja sootide, sealhulgas halvas seisus olevate veekogude taastamine (vastavalt Natura 2000 tegevuskavale aastateks 2021-2027 (PAF));
- Kombineeritud sademevee lahenduste toetamine;
- keskkonna-, ilma- ja tugisüsteemide ning laborite võimekuse arendamine
- Päästevõimekuse suurendamine ja valmisoleku tõstmine ekstreemsete ilmastikuoludega toimetulekuks;
- Sadamate akvatooriumialade kaitsmine ning rannikumeres asuvate laevateede rekonstrueerimine
- Teadlikkuse tõstmine kliimamuutustega kaasnevatest riskidest ja võimalustest
- Kliimamuutustest põhjustatud ebasoodsa mõju vähendamine biomajandusele ja linnalise elurikkuse suurendamine

Prognoositavad muutused kliimaparametrites mõjutavad elurikkust tervikuna, samuti erinevaid ökosüsteeme (maismaa-, magevee- ja mereökosüsteeme) ning viimaste ühiskonnale pakutavaid hüvesid ning teenuseid. Samas aitab elurikkuse suurendamine eeskätt linnades puhverdada kliimamuutuste negatiivset mõju. Rohealad vähendavad õhu-, vee- ja mürasaastet, kaitsevad üleujutuste, põua ja kuumalainete eest ning säilitavad seose inimeste ja looduse vahel. Linnade rohealadest, sh parkidest, metsasaludest, niidualadest, veekogudest on inimestele palju kasu ning need pakuvad ka mitmesuguseid võimalusi ettevõtjatele ja pelgupaika erinevatele taime- ja loomaliikidele. COVID-19 pandeemia on näidanud, kui väärtuslikud on linnaruumi rohealad meie füüsilise ja vaimse heaolu jaoks. Arvestades linnapiirkondades elavate inimeste osakaalu jätkuvat suurenemist, on linnade elurikkuse parendamine, sh rohealade täiendav rajamine oluline nii kliimamuutustega kohanemiseks kui ka inimeste tervise parandamiseks. Linnalise elurikkuse suurendamine on otseselt seotud ka EL Elurikkuse strateegiaga, milles nähakse ette looduslikkuse toomist linnadesse. Eestis on plaanis Struktuurivahendite 2021-2027 perioodi vahenditest antud valdkonda panustada.

Eestis on kokku 47 linna, millest viies linnas on üle 20 000 elaniku. Linnade elurikkuse suurendamiseks plaanitakse luua kolme (üle 20 000 elanikuga) linna elurikkust soodustavaid elemente: nagu näiteks looduslike liigirohkete niitude rajamine, looduslähedased tiigid, bioloogilise mitmekesisuse suurendamine parkides (et parandada ka tolmeldajate seisundit).

Negatiivse mõju vähendamiseks tervisele ja elukvaliteedile on investeeritakse ka keskkonnaseire süsteemidesse (nii in-situ kui kaugseiresse (meteoroloogilised radarid), mille alusel koostatakse/tagatakse usaldusväärsed ilmaprognoosid ja õigeaegsed hoiatused ohtlike ilmastikunähtuste osas. Süsteemide arendamine tagab erinevatele ametkondadele õigeaegse ja täpse informatsiooni ennetus- ja päästetööde planeerimisel nii merel kui ka maismaal. Radarivõrgu andmed on olulised uute teenuste loomiseks ja nende usaldusväärsuse suurendamiseks. Neid andmeid saab kasutada digitaalsete tuleoahu ja üleujutuste kaarditeenuste loomiseks. Keskkonnaseire infosüsteemi (KESE) edasiarendamine tagab meie süsteemide automaatsete liidete loomise seirepartnerite ja andmeside kasutajatega. Suurendatakse bioloogilise mitmekesisuse seiresüsteemide suutlikkust (eriti lindude ja imetajate osas), töötades välja IT-süsteemi, mis võimaldab koguda ja analüüsida rohkem andmeid. Seda plaanitakse teha läbi tehisintellekti, mis suudab liigid automaatselt tuvastada. Lisaks plaanitakse rohkemate andmete kogumiseks ja töö kvaliteedi parandamiseks suurendada seirekaamerate katvust Eestis.

Taastekavas paanitud reformide ja investeeringute puhul eelistatakse võimalusel lahendusi, mis toetavad elurikkuse säilitamist ja looduspõhiseid lahendusi (haljastus, rohealad, õhu- ja mürasaaste vähendamine).

1.1.4 Riigivalitsemine

Arvestades pidevat tehnoloogilist arengut, küberohtude mitmekesisustumist ning Eesti ühiskonna kasvavat digitaliseeritust ja sõltuvust digiteenustest, tuleb tähelepanu pöörata riigiülese küberkaitsevõime arendamisele ja digiriigi toimepidevuse kindlustamisele. Kõik elutähtsad süsteemid ja teenused (sh elektroonilised) tuleb kujundada nii, et nende toimimine ja kättesaadavus oleks tagatud igas olukorras. Suurendada tuleb riigi ja erasektori valmisolekut ennetada küberrünnakuid ning inimeste oskusi märgata ja maandada küberohtusid. Samuti on oluline tugevdada rahvusvahelist koostööd küberohtude maandamisel. Siseturvalisuse tagamisel on tulevikus vaja enam arvestada väliste teguritega, nagu ootamatud ilmastikunähtused. Turvalisus sõltub samuti Euroopa Liidu ühisest suutlikkusest reageerida inimtegevusest tingitud katastroofidele ja loodusõnnetustele.

Digiteenuste baastaristu ning digiteenuste kasutamist võimaldavad vahendid on hästi arenenud ning mitmes valdkonnas on digiteenused jõudsalt edenenud (nt maksude kogumine ja administreerimine), kuid teenuste kvaliteet on ebaühtlane ja digiriigi loodud lahenduste kestlikkus vajab tugevdamist. Digiteenuste taristu säilimise ja elektrooniliste vahendite turvalisuse ning arendamise tagamiseks tuleb järjepidevalt panustada nii baastaristu arendamisse kui ka tehnoloogiliste võimaluste korral luua uusi alternatiive senistele lahendustele. Samal ajal avab pidev tehnoloogia areng (sh tehisintellekti kasutamine) riigile uusi võimalusi osutada seniseid teenuseid tõhusamalt ja teha otsuseid nutikamalt.

Riigivalitsemisel peab lähtuma õigusriigi põhimõtetest ja inimesekesksusest ning inimeste põhiõiguste ja vabaduste kaitse peab olema tagatud. Kuna rahvastikuprognoozi kohaselt tööealine elanikkond väheneb, peab ka avalik sektor oma tööjõuressurssi targalt suunama, sest vajadus avalike teenuste järele ei vähene. Maksukoormus on Eestis 34% SKPst (2020. aastal) ning langeb, jõudes 2035. aastaks 32,7%ni (hinnangute eeldus on tänase olukorra jätkumine). Riigipalgaliste hulga ja kulu vähendamiseks tuleks eelistada uuenduslikke (automatiseeritud) lahendusi ja tehnoloogiaid. Kiirelt muutuv ja infoküllases keskkonnas on proovikiviks suurenenud ootused riigis olemasolevate andmete tõhusamale kasutamisele ning teabevahetus asutuste ja ettevõtete vahel, tuginedes senisest enam reaalses andmevahetusele ja võttes ulatuslikumalt kasutusele ava- ja suurandmeid.

Et tagada avalike teenuste ühtlasem tase nii teenuseti kui ka piirkonniti, on vaja eri valdkondlike teenuste vahel ulatuslikumalt rakendada integreeritud lahendusi, mis on kujundatud kasutaja seisukohast. Oluline on tagada ka teenuste kättesaadavus olenemata asukohast. Riigi ja kohaliku omavalitsuse pakutavad avalikud teenused peavad olema kooskõlas elanike vajadustega. Digiühiskonna toimimise tõhustamiseks tuleb Eestil lähtuda põhimõtetest nagu „lähivalt digitaalne“, „andmete ühekordne küsimine“ ning „andmete vaba liikumine“.

Eesti välispoliitika vajab senisest tugevamat ja eesmärgipärasemat kujundamist, mis võtab terviklikumalt arvesse eri sektorite võimalusi, sh panustades enam äri- ja kultuuridiplomaatialle. Ulatuslikumalt tuleb Eesti maine tõstmiseks kaasata Eesti sõpru ja eestlasi välismaal, kellele pakutavad digiteenused saavad olla positiivse mõjuga kuvandi kujundamisel.

„Eesti 2035“ seab sihiks, et Eesti on uuendusmeelne, usaldusväärne ja inimesekeskne riik:

- Eesti on uuendusmeelne, teadmiste loomist ning kasutamist väärtustav riik, kus ühiskonnaelu korraldatakse uute, inimesekesksete ja tõhusate tehnoloogiate abil. Õigus- ja maksukeskkond ning valitsemiskorraldus soosivad ühiskonna sidusust, uute lahenduste kasutuselevõttu, innovatsiooni ja paindlikku riigivalitsemist. Avalikud teenused on taustal toimivad ja etteaimavad ning andmeruum kaitstud. Eesti riigikorraldus ja inimeste osalus selles on trende loov ja eeskujuks teistele riikidele.
- Eesti on usaldusväärne riik oma kodanikele ning väärtustatud partner rahvusvahelises suhtluses. Riigi valitsemine on avatud ehk võimu teostatakse avalikes huvides ausalt ja läbipaistvalt, järgides õigusriigi põhimõtteid ning tagades inimeste põhiõigused ja vabadused. Eesti on valvatud ja kaitstud, maailmas tuntakse meid hästi ja riigi rahvusvaheline positsioon on tugev.
- Eesti on inimesekeskne riik, kus poliitikakujundamine on koosloomeline ja inimesed saavad osaleda oluliste otsuste tegemisel. Avalikud teenused on kvaliteetsed ja kättesaadavad sõltumata elukohast ning suurendavad inimeste heaolu ja turvalisust.

Avalike digiteenuste uue taseme saavutamine aitab kaasa sellele, et Eesti oleks uuendusmeelne, teadmisi loov ning kasutamist väärtustav riik, kus ühiskonnaelu korraldatakse uute, inimesekesksete ja tõhusate tehnoloogiate abil. Avalikud teenused on taustal toimivad ja etteaimavad ning andmeruum kaitstud. Eesti riigikorraldus ja inimeste osalus selles on trende loov ja eeskujuks teistele riikidele. Tõhus teenuste toimimine aitab kasvatada kodanike usaldust riigi vastu. Koos digiriigi baastaristu arendamisega aitab see tagada, et avalikud teenused on

kvaliteetsed ja kättesaadavad sõltumata elukohast ning suurendavad inimeste heaolu ja turvalisust.

Digiriigi baastaristu arendamine aitab kaasa elukeskkonna kujundamisel kõigi inimeste vajadustega arvestatamisele, rakendades seejuures on uuenduslikke ja looduslähedasi lahendusi, mis vähendavad aja- ja keskkonnakulu vahemaade läbimisel ning tagavad hea elukeskkonna terves Eestis. Samuti aitab kasvatada turvalisust, kui Eesti avalikud teenused on kaitstud ning toimepidevad (*resilient* ingl k).

Nende vajalike muutuste elluviimine aitab ka tagada, et Eesti majandus on tugev ja leiab uusi äri võimalusi ning on rahvusvaheliselt konkurentsivõimeline. Äridiplomaatia arendamine aitab Eesti ettevõtetel olla globaalsel turul konkurentsivõimeline ja silmapaistev.

1.2 Ühtekuuluvus ja regionaalne tasakaalustatus

Tasakaalustatud regionaalne areng on Eesti riigi tuleviku ning elanike hea käekäigu seisukohalt ülioluline. Seni on regionaalse arengu suunamiseks kavandatud jõupingutusi kajastatud Eesti regionaalarengu strateegias, mille kehtivusaeg lõppes möödunud aastaga. Uueks Eesti riigi pikaajalise arengu kavandamise aluseks on strateegia „Eesti 2035“, mis rõhutab regionaalse dimensiooni tugevdamise läbivat vajadust valdkonnapoliitikates. Hetkel on koostamisel regionaalse arengu tegevuskava, et regionaalse tasakaalustatuse eesmärgi suunas liikumist koordineerida ning ministereid oma sisutegevuste regionaalse dimensiooni tugevdamisel toetada. Koostatava regionaalse arengu tegevuskava sisuks on suunata valdkonnapoliitikate panust ja tegevusi riigi regionaalarengu eesmärkide saavutamiseks ning täpsustada, kuidas „Eesti 2035“ regionaalarengut puudutavate sihtide saavutamist seiratakse. Selleks analüüsitakse valdkondlikes arengukavades kavandatavate meetmete ja tegevuste mõju regionaalsele arengule ning püütakse leida võimalusi, kuidas saavutada valdkondlikke eesmärgi samaaegselt regionaalset tasakaalustatust suurendades.

Tulenevalt olulisematest piirkondlikest arenguerinevustest ja väljakutsetest on regionaalse arengu tegevuskava fookusteks:

- inimeste töö- ja tööalased eneseteostusvõimalused;
- inimeste sissetulekud ja vaesus;
- inimeste tervis ja tervena elatud eluiga;
- inimeste ühiskonnaelus osalemine ning vaba ajaga ja haridusega seotud eneseteostuse võimalused;
- liikumisvõimalused ja ühendused;
- inimeste igapäevased elutingimused;
- ettevõtete konkurentsivõime ja ligipääs kapitalile;
- ettevõtetele vajalike oskustega tööjõu kättesaadavus;
- KOVde finants-, haldus- ja piirkondliku arengu kujundamise võimekus;
- KOVde arenguväljavaated seoses rände ja elanike arvu muutustega.

Strateegias „Eesti 2035“ kokku lepitud regionaalse tasakaalustatuse põhimõtetest ning loodavas regionaalse arengu tegevuskavas välja toodud piirkondlikest arenguerinevustest ja

väljakutsetest lähtutakse ka EL toetusfondide planeerimisel ja rakendamisel. Regionaalset tasakaalustatust peetakse silmas kõigi EL toetusfondide puhul ning selle saavutamiseks kasutatakse erinevaid praktikaid, nt eelarve piirkondlik jaotus või omaosaluse määra varieerimine piirkonniti. See on juba juurutatud praktika, mida oleme kasutanud ka varasemate toetusperioodide puhul, et tagada toetusmeetmete kasutus üle Eesti ning muuta toetusmeetmed kättesaadavamaks ka suurematest keskustest väljaspool ja äärealadel. Antud lahendust on plaanis rakendada ka Taasterahastust planeeritud meetmete täpsel disainimisel ja elluviimisel.

Lisaks sellele saab Taasterahastu rakendamisel regionaalset tasakaalustatust tagada nõudlus- ja vajaduspõhiselt läbi järgmiste hoobade:

- Eraldi vahendite planeerimine sekkumiseks kõige problemaatilisemates piirkondades
- Tegevuse rakendamine piirkondades, kus objektiivsete kriteeriumide alusel olukord kehvem või kus kasusaajaid enam
- Investeeringute tegemine piirkondadesse, kus vastav taristu seni puudub
- Tegevuse rakendamine piirkondades, kus seda seni tehtud ei ole
- Tegevuste kohandamine vastavalt piirkonna iseärasustele
- Piiratud vahendite tingimustes valitakse investeeringu optimaalseim asukoht arvestades sotsiaalmajanduslikke ja demograafilisi näitajaid
- Sekkumise rakendamine üle-eestiliselt abivajadust kirjeldatavate objektiivsete näitajate alusel, toetus koondub seetõttu piirkondadesse, kus abivajavaid enim
- Boonuspunktide kasutamine vähem arenenud regioonide projektidele
- Pilootprojektide kavandamine vähem arenenud piirkondades
- Tegevuste kavandamine ja elluviimine lähtudes piirkonna turutõrkest, nõudlusest (sh meetme sihtgrupi suurusel, eripäradest ja arenguvajadustest) ja potentsiaalset.

Kohalike omavalitsuste poolt on üle Eesti rajatud maakondlikud arenduskeskused, kes nõustavad taotlejaid ja aitavad neil avatud taotlusvoorude puhul taotlusi ette valmistada igas Eesti nurgas. Eritähelepanu on seni struktuuritoetuste puhul pööratud Ida-Virumaale, samuti Kagu-Eestile, reserveerides nendele regioonidele nõ spetsiaalsed toetusümbrikud. Ka Taasterahastu vahendite puhul saavad need piirkonnad olema avatud taotlusvoorude puhul tähelepanu all ning nii läbi tõhusa ja sihitud kommunikatsiooni ning ka soodsama omaosalusmäära püütakse võimalusel soodustada Taasterahastu vahendite kasutust Ida-Virumaal ja Kagu-Eestis. Valdavalt on Taasterahastust plaanitavad investeeringud/meetmed kõik üleriigilise mõjuga ning nendest saavad kasu kõik Eesti ettevõtjad ja inimesed sõltumata elukohast. Meetmete väljatöötamise käigus on plaanis silmas pidada regionaalset tasakaalustatust- st pakkuda soodsamaid toetuse saamise tingimusi väljaspool suuri keskusi asuvatele taotlejatele, et tagada toetuste ühtlane jaotus üle Eesti.

2. Seos Euroopa Semestriga

Eesti riiklikuks reformikavaks on äsja valminud strateegia „Eesti 2035“ tegevuskava, mis kinnitati Vabariigi Valitsuses 29.aprillil 2021.a Antud tegevuskava koos RRP-ga ja teiste strateegiliste planeerimisdokumentidega nagu SF21+ rakenduskava ja Õiglase ülemineku territoriaalne kava, moodustavad tervikpildi sellest, kuidas lahendada Eesti ees seisvaid lühiajalisi, keskpikki ja pikaajalisi väljakutseid ning Euroopa Komisjoni riigipõhiseid soovitusi.

„Eesti 2035“ tegevuskavas on laiapõhjaliselt kokku lepitud muudatused ja reformid, mis on vajalikud väljakutsete lahendamiseks ja riigipõhiste soovituste täitmiseks ning pikaajaliste strateegiliste sihtide saavutamiseks. Nende reformide ja muudatuste elluviimiseks kasutame erinevaid allikaid- nii EL toetusfonde kui maksutuluseid, püüdes leida rahastamisallikate vahel parim kombinatsioon ja koosmõju ning tagada seeläbi püstitatud eesmärkide saavutamine. Kombineerides fonde lähtume ühtlasi põhimõttest samasisulisi tegevusi erinevate allikate vahel mitte killustada, vaid planeerida ja rakendada need võimalusel ühe allika raames, et vähendada bürokraatiat, vähendada rakenduslikke riske ning tagada maksimaalne tulemuslikkus.

Taasterahastu on üks allikatest selles kombinatsioonis, mida plaanime kasutada „Eesti 2035“ tegevuskavas kokku lepitud reformide ja eesmärkide saavutamiseks ning riigipõhiste soovituste lahendamiseks. Samas ei ole taasterahastu kaugeltki ainus allikas, millest riigipõhiseid soovitusi adresseerime. Nende soovitustega tegelemine toimub kombineerides erinevaid rahastamisallikaid, arvestades vastavate fondide skoopt ja reegleid ning rakendamise perioodi, sest laialdaste reformide elluviimine on pikaajaline protsess ning nende lõpuleviimine võtab rohkem aega kui Taasterahastu ajaline raam seda võimaldab.

Taastekava keskendub pea kõigile Semestri protsessis esitatud riigipõhiste soovitustele, seades fookuse avaliku sektori investimisprojektide elluviimise kiirendamisele ja erainvesteeringute edendamisele keskendudes üleminekule rohelisele majandusele ja digitehnoloogiale; rahapesuvastase raamistiku tugevdamisele, COVID-19 pandeemia reageerimise võimekuse tõstmisele (sh tervishoiu valdkonnas) ja majandust toetavatele meetmetele; säästvatele transpordi- ja energiataristule, sealhulgas ühendustele, innovatsiooni edendamisele ning ressursi- ja energiatõhususele. Samuti oskuste nappusega seotud kitsaskohtade leevendamisele ning koolitussüsteemide vastavusele tööturu vajadustega. Lisaks sellele on Taastekavas planeeritud reforme ja meetmeid sotsiaalse turvavõrgu suurendamiseks. Tööturu valdkonnas, aga ka sotsiaalse turvavõrgu ja teadus- arendustegevusega seotud väljakutsete lahendamisel on Taastekava kõrval kandvam roll Ühtekuuluvuspoliitika fondidel, kuna tulenevalt vastavate valdkondade eripärast on reformide elluviimine ning tulemuslike meetmete juurutamine pikemaajalisem kui RRFi ajaraam seda võimaldab.

Taastekavas on püütud leida parim tasakaal reformide ja investeeringute vahel, mis hõlmavad kõiki Taasterahastu sambaid ning käsitlevad Semestri protsessis esitatud peamisi riigipõhiseid soovitusi tõhusalt üksteist täiendades ja koostoimes teiste ELi fondidega. Samuti adresseerivad nii Taastekavas planeeritud reformid, investeeringud kui ka teistest allikatest rahastatavad algatused (mis on detailselt kirjeldatud alljärgnevas tabelites) ka Nõukogu poolt markeeritud väljakutseid ja soovitusi euroala majanduspoliitika kohta.

Taastekavas planeeritud reformid/investeeringud/meetmed on suunatud ja kasvupotentsiaali suurendamisele, tagades samal ajal keskkonnaalase ja sotsiaalse jätkusuutlikkuse ning investeerides materiaalsesse ja immateriaalsesse kapitali tootlikkuse suurendamiseks. Taastekava raames planeeritud ettevõtete digi- ja rohepöörde reformid/investeeringud/meetmed, aga ka digiriigi ja säästva transpordi ning energeetika ja energiatõhususe reformid/investeeringud aitavad Eestil üle minna tulevikukindlamale, säästvamale majandusele ning aidata kaasa ÜRO säästva arengu eesmärkide saavutamisele. Taastekava kaudu loome eeldusi (finantstingimusi, regulatiivsed muudatusi, aga ka

investeerides uuenduslikesse rohetehnoloogiatesse ja oskustesse) säästvate majandusele sujuvaks üleminekuks ning rohe- ja digipöörde toetamiseks. Suur roll jätkusuutliku majanduse edendamisel on Taastekava raames plaanitud vesinikuvaldkonna arendamisel, mis panustab uuenduslike ja keskkonnasõbralike lahenduste piloteerimisse ja kasutuselevõttu.

Taasterahastu vahendite rohelisse ja digitaalsesse üleminekusse investeerimine aitab kaasa nii majanduskasvu suurendamisele kui ka majanduse pikaajaliste väljakutsete lahendamisele. Taastekava raames planeeritud digipööre nii era- kui avalikus sektoris loob võimalusi tootlikkuse, kasvu ja töökohtade loomise osas ning digioskuste arendamise meetmed toetavad inimeste valmisolekut uue tehnoloogiaga töötamiseks.

Taastekavas plaanitud reformid ja investeeringud aitavad edendada ressursitõhusust, parandavad ettevõtluskeskkonda ja administratiivset võimekus eelkõige uuenduslike digilahenduste juurutamise kaudu.

Taastekava komponendis 6 sisalduvad reformid suurendavad tööturul osalemist ning võitlevad noorte ja pikaajalise töötuse vastu, ettevõtete digi- ja rohepöörde koosseisus plaanitud oskuste arendamisega seotud meetmed aga soodustavad koolituste ja kvalifikatsiooni tõstmise kaudu konkurentsivõime kasvu tööturul.

Seos Euroopa Semestriga

Riigipõhiste soovitude adresseerimine (mitte käsitleda lõplikuna, kuna läbirääkimised erinevate EL fondide osas on Euroopa Komisjoniga alles käimas. Taastekava ja käesolev tabel ei tähenda kinnitust ega mõjuta ühtekuuluvuspoliitika ja muude ELi eelarvehendite tulevasi otsuseid)			
Riigipõhine soovitus (CSR)	Sekkumine, reform, investeering	Plaanitud eelarve (M eur)	Allikas
(2019) Tagada, et valitsemissektori esmaste netokulude nominaalne kasvumäär ei ületa 2020. aastal 4,1 %, mis vastab aastasele struktuursele kohandusele 0,6 % SKPst. Tagada rahapesuvastase raamistiku tulemuslik järelevalve ja jõustamine.	<u>Rahapesu Andmebüroo (RAB) IT investeeringud, et tugevdada RP/TR raamistikku: RAB</u> strateegilise analüüsi keskuse loomine, mis võimaldaks operatiivsemalt tuvastada, reageerida ja maandada RP/TR riske ja efektiivsemalt takistada majandusruumi ja finantsüsteemi ärakasutamist rahapesijate ja terroristide rahastajate poolt.	3,9	RRF
	Eesti on 2020.a suvel vastu võtnud olulised muudatused rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduses, millega võeti riigi õigusesse üle rahapesu tõkestamise V direktiiv (AMLD 5) ja millega oluliselt tõhustati rahapesu tõkestamise ennetavat raamistikku.	Riigieelarve	
	RP/TR tõkestamise valitsuskomisjon kohtub regulaarselt, et monitoorida ja koordineerida riigiasutuste pingutusi RP/TR tõkestamisel, järelevalve tõhustamisel ja õigusraamistiku rakendamisel, kooskõlas riigipõhiste soovitustega.	Riigieelarve	
	Eesti järjepidevalt tõhustanud konfiskeerimise alaseid õigusakte ja rakendamispraktikaid. Muu hulgas on Eestis kohaldatud arestimist ja konfiskeerimist ka krüptovara suhtes.	Riigieelarve	
	Jätkub Riigikogu menetlus eelnõuga, millega luuakse võimalus Euroopa Liidu õiguses sätestatud haldustrahvide kohaldamiseks väärteomenetluses (94 SE)	Riigieelarve	
(2020) rahapesuvastase raamistiku tugevdamine	RAB ja õiguskaitseasutuste vahelise infovahetuse tõhustamisele pöörati eraldi tähelepanu seoses RAB toomisega Siseministeeriumi allasutuse Politsei- ja Piirivalveameti	Riigieelarve	

	<p>struktuuriüksusest iseseisvaks valitsusasutuseks Rahandusministeeriumi haldusalas alates 1. jaanuarist 2021. teostati täielik infovahetuse õiguslike aluste ja korralduse inventuur, sõlmiti uued infovahetus- ja koostöölepingud ja muudeti vajaduse korral andmekogude põhimääruseid.</p>		
	<p>Finantsinspeksioon kasutab rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise järelevalve tegemises riskide jälgimiseks nii sisemiselt arendatud riskide analüüsimise lahendid kui ka SAP tarkvara baasil loodud tehnoloogilist lahendust.</p> <p>Erinevatest allikatest, seal hulgas kogutud info alusel viib Finantsinspeksioon läbi ka riskipõhiseid temaatilisi kontrole. Kohapealsete kontrollide arv suurenes 2020 aastal 10-le (2019: 6) ning 2021. aastaks on planeeritud 26 kohapealset kontrolli.</p>	Riigieelarve	
	<p>Eesti RP/TR tõkestamise süsteemi tugevdamine läbi RAB strateegilise analüüsi funktsiooni tõhustamise</p>	0,4	TSI
<p>(2019) Tegeleda oskuste nappuse probleemiga ja edendada innovatsiooni, parandades haridus- ja koolitussüsteemi suutlikkust ja vastavust tööturu vajadustele.</p>	<p>Et tagada tööjõu oskuste kooskõla koroonakriisi järgse ja taastuva majanduse ning tööjõuturu vajadustega, korraldatakse oskuste täiendamine ja tugi paindlike ümber- ja täiendõppe koolitusprogrammide ja piirkondlike meetmetega.</p> <p><u>Paindlike ümber- ja täiendõppe võimaluste arendamine ja pakkumine:</u></p> <p>Et toetada pidevat tööhõivet ning üleminekut suuremaid oskusi nõudvatele töökohtadele ja suure või stabiilse tööjõuvajadusega sektoritele, pakutakse nõudlusele mittevastavate oskustega inimestele ümber- ja täiendõppe võimalusi. Meetmed peavad arvestama tõketega, mis takistavad sihtrühmadel oma oskuste värskendamist (nt rahaline toetus õpingute ajal, üldiste ja tulevikuoskuste arendamine, õpiharjumuste kujundamine).</p> <p>Töötatakse välja meetmed erinevate sihtrühmade, sh töötavate isikute tööturu arengutega kohandumise propageerimiseks. Meetmed kavandatakse ja rakendatakse koostöös tööandjate ja teiste sidusrühmadega. Oskuste arendamise programmide paremaks sihistamiseks töötatakse välja töötusrisi mõõtmise ja ennetamise IT-lahendused.</p>	214,9	SF21+

	<p><u>Õppekavade väljatöötamine ja õppekorraldus ning haridus- ja koolitustöötajate kvalifikatsiooni ja piisavuse tagamine:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Esma- ja täiendõppe (täiendus) pakkumine haridustöötajatele vastavalt õppekavade rakendamise vajadustele, sh. töökohapõhises õppes; - algajate õpetajate, tugispetsialistide ja haridusasutuste juhtide toetusmeetmete rakendamine; - paindlike võimaluste loomine õpetajaametisse astumiseks ja sisemise liikuvuse toetamine hariduse valdkonnas; - meetmed õpetajaameti populariseerimiseks; - haridustöötajate koostöövõrgustike toetamine; - meetmed hariduse juhtide võimestamiseks õppimist ja õpetamist toetava koolikultuuri kujundamiseks; - meetmed kohalike omavalitsuste ametnike võimestamiseks haridusasutuste juhtide poolt koolijuhtide erialase arengu ja rolli täitmise toetamisel; - noorsootöötaja koolitus ja tööalane nõustamine; - meetmed enesehindamisprotsesside juurutamiseks noortevaldkonnas; - Meetmed õppekavade väljatöötamiseks, sh rahvusvaheline koostöö ning teadus- ja arendustegevus hariduse valdkonnas; - Meetmed asjakohase õppekava fookuse, üldoskuste, võtmepädevuste ja tulevaste oskuste, sh. ettevõtlusõppe ja karjääriõppe, digitaalsete oskuste jms toetamine; - Meetmed tippasemel kognitiivsete oskuste, sh. osalemine projektides ja praktilises tegevuses koostöös haridus- ja teadus- ja arendusasutuste väliste huvigruppidega; - meetmed haridustöötajate metoodika ja (aineteülese) didaktika alase pädevuse arendamiseks; uuenduslike õppemeetodite (sh infotehnoloogia isikupärastatud hariduse jaoks) rakendamine; - digitaalsete õppematerjalide väljatöötamine ja tutvustamine ning haridusega seotud tehnoloogilise toe pakkumine haridusasutustes; - mitteametlike ja mitteametlike, sh. e-õpikeskkonnad formaalses õppes; õppekeskkonna rikastamise ja uuendamise projektid (nt kogukonnaprojektid, ettevõtete külastused, uuringud mäluasutustes, keskkonna- ja STEAM-programmid); - Teaduspõhise kvaliteedi hindamise ja arendusvajaduste seire juurutamine, sh hindamisvahendid; 		
--	---	--	--

	<ul style="list-style-type: none"> - rakendus- ja alusuuringud, sh PIAAC-uuring ja muud rahvusvahelised võrdlusuuringud; - meetmed õppekorralduse ja õppimisviiside isikupärastamise toetamiseks, sh. analüütika õppimine ja tugi selle kasutamisel; - ajakohastatud kvaliteedihindamise rakendamine kutsehariduses; - huvitatud isikute kaasamine, avaliku teabe levitamine hariduse ajakohastamise ja kommunikatsiooni osas 		
	<p>Meetmed õppe- ja õppevalikute kvaliteedi mõjutamiseks kutse- ja kõrghariduses, sh:</p> <ul style="list-style-type: none"> - õppeprogrammide kaasajastamine (nt täiendavate digipädevuste õpetamiseks, projektipõhise õppe tutvustamiseks jne); - doktoriprogrammide kvaliteedi ja tõhususe tõstmine; - suurenev programmide ja õppekohtade arv kasvava tööturu vajadusega sektorites; - sujuva ülemineku toetamine ühelt haridustasemelt teisele ja tihedam koostöö haridusasutuste vahel; - õppejõudude / õpetajate värbamine ja koolitamine, haridustöötajate arengu toetamine; - Stipendiumid õppijatele; - Koostöö tööandjatega, sh. populariseerimine; - Rahvusvahelistumise toetamine õpetamise kõrge kvaliteedi tagamiseks ja talentide meelitamiseks välismaalt. 		
	<p><u>Tööturu vajadustele vastava kutse- ja kõrghariduse arendamine (PRÕM +):</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - täiendõppekohtade loomine töökohapõhises õppes kutse- ja kõrghariduses; - õppekavade kohandamine töökohapõhisele õppele; - töökohapõhise õppe organisatsiooniliste mudelite väljatöötamine ja piloteerimine eesmärgiga laiendada sihtrühmi riiklikult prioriteetsetes valdkondades, sh noored ja väikeettevõtted; - haridusasutuste ja tööandjate koostööprojektid kvaliteetse praktika ja töökohapõhise õppe tagamiseks; - praktikajuhendajate koolitus; - riiklike oskuste võistluste läbiviimine ja ettevalmistus rahvusvahelisteks võistlusteks, sh. arenguprogramm võistlejatele ja juhendajatele. 		

	<p><u>Kutsekvalifikatsioonisüsteemi reform:</u> Reformi käigus arendatakse ja rakendatakse täiendavalt ajakohastatud OSKA metoodikat, ühendades tööjõuvajaduse hinnangud ning suurandmete kasutamine tööjõu ja oskuste nõudluse analüüsimiseks keskpikas perspektiivis. Kavandatakse uusi oskuste klassifitseerimise põhimõtteid ning algatatakse ja rakendatakse tegevusi, et anda õppekavadele ja tööturuteenuste arendamisele paindlikum sisend. Individuaalsest vajadustest lähtuvat lähenemist arendatakse süsteemi tõhustamise kaudu ning oskuste hindamise ja digitaalsete kvalifikatsiooniportfellide kujundamise abil. Arendatakse elukutsete omistamise kvaliteeti, viiakse läbi oskuste hindajate ja nõustajate koolitust. Kutseksamite läbiviimisel liigutakse paberkandjal eksamitest digitaalseks. Arendatakse parema andmepõhise poliitikakujundamise ökosüsteemi, mis toetab isikupärastatud koolituspakkumist ning andmete paremat ja ohutut haldamist. Kogu tegevuse jooksul tuleb tegeleda sihtrühmade ja sidusrühmade teadlikkuse tõstmisega, et sotsiaalpartnerid saaksid suurema rolli oskuste ja kvalifikatsiooni tunnustamisel.</p>		
	<p><u>Toetus täiskasvanute osalemisele formaalõppes:</u> Parandatakse madala kvalifikatsiooniga täiskasvanute juurdepääsu mittestatsionaarsele keskharidusele ja toetatakse täiskasvanute põhi- ja keskharidust pakkuvate õppeasutuste reformi. Meede hõlmab paindlike õppevõimaluste tutvustamist ning õppe ja töö integreerimise edendamist. Madala kvalifikatsiooniga täiskasvanute taasalustamine formaalses hariduses muudetakse paindlikumaks (sh mitteformaalse ja informaalse õppe valideerimise süsteemi (VÕTA) rakendamine madala haridustasemega isikute jaoks, moodulisüsteemi õppekavade väljatöötamine ja rakendamine, e-õppe ja võrdsustamise kursused). Laiendatakse ja arendatakse e-õppimisvõimalusi, integreeritakse üldhariduse õpe ja kutseoskused, toetatakse õppeasutusi õppijate leidmisel ja vähendatakse väljalangevusmäärasid (sh koostöös kohalike omavalitsustega) arvestades piirkondlike ja keeleoskusest tulenevate eripäradega. Toetatakse hariduslike erivajadustega täiskasvanud õppurite kaasamist formaalõppesse.</p>		
	<p><u>Mitteformaalse koolitussüsteemi kvaliteetne arendamine ja õpiteede paindlikumaks muutmise:</u></p>		

	<p>Töötatakse välja mitteformaalse koolituse kvaliteedijuhtimise raamistik ja kvaliteedisüsteem ning viiakse läbi kvaliteedi hindamine. Mitteformaalse koolituse kvaliteedi parendamise käigus töötatakse välja nõuded ja protseduurid mitteformaalse koolituse kvaliteedi tunnustamiseks ning meetmed asjakohase tagasiside saamiseks. Kvalifikatsioonikursuste suhtes kehtivad põhimõtted töötatakse välja ja rakendatakse, et paremini ühtlustada ümberõppe ja kvalifikatsiooni tõstmise koolitusi tulenevalt nõudlusest. Paindlike õpiteede toetamiseks suurendatakse võimalusi mitteformaalse ja informaalse õppe valideerimissüsteemi (VÕTA) rakendamiseks haridus- ja kutsekvalifikatsioonisüsteemis. Õpiteede nõustamise suutlikkust parandatakse nõustajate ja hindajate koolituste korraldamise ja sotsiaalpartnerite kaasamise ning kaasamise tavade kehtestamise ja rakendamise kaudu mitteformaalsete ja informaalsete õpingute tunnustamisel. Arendatakse mitteformaalse ja informaalse õppe valideerimist, sh. õppe- ja hindamismaterjalide ning muude eesmärkide saavutamiseks vajalike vahendite koostamist.</p>		
	<p><u>Toetus täiskasvanute osalemisele mitteformaalses hariduses ja koolitusasutuste võimekuse parandamine:</u> Parandatakse kutseõppeasutuste ja kõrgkoolide võimekust, et pakkuda kvaliteetset ümber- ja täiendõpet ning kujundada tulevasi oskusi; Pakutakse ümberõpet ja täiendõpet. Üld- ja kutseoskuste integreerimiseks toetatakse koolituste, suuniste ja muude toetavate tegevuste kaudu. Parandatakse haridusasutuste ja tööandjate koostööd ning mitteformaalne koolitus on rohkem integreeritud töökohapõhise õppega. Paindlikuma ja õppijale suunatud lähenemisviisi jaoks töötatakse välja täiskasvanute e-õppe võimalused ja / või soodustatakse neis osalemist.</p>		
	<p><u>Õppimisvõimaluste populariseerimine:</u> Suhtumist ja valmisolekut osaleda elukestvas õppes parandatakse õppevõimalustega seotud parema teavitamise ja elukestva õppe populariseerimise kaudu. Õppevõimaluste populariseerimise eesmärgil arendatakse ja toetatakse piirkondlikku võrgustikku, sh. täiskasvanute õppijate nädala raames toimuvate ürituste toetamine; viiakse läbi infokampaaniaid õppimisvõimaluste jms tutvustamiseks. Sotsiaalpartnerite, kohalike omavalitsuste ja tööandjate rolli õppimise ja enesetäiendamise populariseerimisel ning</p>		

	<p>õppes osalemise toetamisel suurendatakse. Sihtrühmadele on tagatud parem juurdepääs kvaliteetsele usaldusväärsele teabele õppimisvõimaluste kohta.</p>		
	<p><u>Nutika spetsialiseerumise, tehnoloogiasiirde ja ettevõtluse oskuste arendamine:</u> Programmid, mis on välja töötatud koos äri sektori, akadeemiliste ringkondade ja avaliku sektoriga vastavalt Eesti nutika spetsialiseerumise strateegiale, eesmärgiga arendada VKEde oskusi. Toetatavad tegevused kavandatakse ja viiakse ellu koos, et tagada tegevuse tulemuste vastavus VKEde ootustele. Pakutakse spetsiaalset koolitust ja ümberõpet nutika spetsialiseerumise valdkondadele, mis on seotud digitaalse üleminekuga: Konkreetse sektori ja selle ettevõtete vajaduste seisukohast asjakohased kvalifikatsioonimeetmed, võttes arvesse piirkondlikku eripära ja ettevõtete üldist digitaalset küpsust. Vajaduse korral kvalifikatsiooni tõstmine ettevõtte kõigil tasemetel. Naiste digioskuste arendamine digitaalseks ettevõtluseks IKT alase asjatundlikkuse suurendamine VKEde jätkusuutliku täiendõppe ökosüsteemi tugevdamine: Suutlikkuse ja sünergia loomine sidusrühmade vahel VKEde jätkusuutlikuks oskuste arendamiseks.</p>		
	<p><u>Digioskuste arendamine digipöörde toetamiseks</u> Koostöös tööandjatega käivitame digioskuste ajakohastamise meetme, et tagada piisavad ja kvaliteetsed oskused digipöördeks ja toetada majanduse digitaliseerimist. Meetmel on 3 fookust. Keskendutakse juhtide digipädevuste tõstmisele, et soodustada digilahenduste kasutuselevõttu. Teine fookus on suunatud küberturbe alase kompetentsuse arendamisele, mille sisuks on täienduskoolitusprogrammid, et suurendada küberturbe alast teadlikkust ning toetada ekspordivõimekust. Kolmanda suunana toetame täienduskoolitusprogrammide väljatöötamist ja pakkumist, et parandada ja tugevdada digikompetentside pakkumist tootmise, tehnika, logistika jt valdkondades. Eesmärk on, et väljatöötatavaid mooduleid oleks võimalik kasutada ka tasemeõppe osana nii kutse- kui kõrgharidusõppes.</p>	10	RRF
	<p><u>Roheoskuste arendamine rohepöörde toetamiseks</u></p>	15	RRF

	<p>Rohepöörde elluviimiseks käivitame roheoskuste pakkumise suurendamisele suunatud tegevuse. Roheoskuste defineerimisel lähtume OSKA meeskonna läbiviidavast uuringust, mille eesmärgiks on kaardistada roheoskused 2021. aasta sügiseks. Tegevuse disainimisel lähtume sellest, et vaja on pakkuda roheoskusi traditsioonilistes tegevusvaldkondades, mis peavad muutuma keskkonnasõbralikumaks. Samuti on vaja ajakohastada õpet, et valmistada inimesi ette uute nõ roheoskusi vajavate töökohtade tekkeks. Selleks toetatakse tasemeõppe programmide sisu ja korralduse ajakohastamist kõrg ja kutsehariduses ning täiend ja ümberõppe programmide pakkumist. Fookuses on eelkõige energeetika, transpordi, logistika, ehituse, põllumajanduse, keemia ja metsanduse valdkonnad.</p>		
	<p>JTF tööturumeetmed- toetused tööjõu liikuvusele ja töötajate ümberprofileerumisele põlevkivisektoris</p>	5	JTF
	<p>Ida-Viru täiendkoolituse ning kutse- ja kõrghariduse mahu suurendamine</p>	25	JTF
	<p><u>Toetus piirkondlikele algatustele, mis võimendavad õiglast üleminekut</u> Sekkumine toetab rohujuure tasandi algatusi, nt. kogukonnapõhised haridus- ja sotsiaalse kaasamise algatused; keskkonnateadlikkuse ja ringmajanduse edendamine; sotsiaalne, kultuuriline ja muu innovatsioon; kohaliku tööstuspärandi ja identiteedi säilitamine, arendamine ja tõlgendamine; noortele suunatud ja noorte algatatud tegevused jne.</p>	16,74	JTF
	<p>Lastele ja noortele kavandatavad meetmed. 1) Lastele ja noortele suunatud sekkumised, mis aitavad vältida sotsiaalset tõrjutust ning võidelda haridusete varajase katkestamise vastu. Lastele ja noortele, kuid ka nende vanematele, on väga oluline pakkuda kvaliteetseid teenuseid, mis lähtuvad sihtrühma vajadustest. Laste ja noorte sihtrühmas on üha kasvava tähtsusega vaimse tervisega seotud teemad. Tuleb toetada ja võimestada haridussüsteemist ja tööturult välja langenud (NEET) noori, kes soovivad oma tuleviku suhtes langetada informeeritud otsuseid. Lastele ja noortele mõeldud meetmed töötatakse välja koostöös kohaliku tasandi ja sidusrühmadega (kohalikud omavalitsused, avalikud tööturuasutused, mittetulundusühingud jne).</p>	73,2	SF21+

	<p>2) Lastele ja noortele suunatud teenuste korraldus ja lõimimine. Toetatakse võrgustike loomist ja töötatakse välja juhtumikorraldusmudelid ning teenuste korraldamise süsteemid laste ja noorte toetamiseks, sh toe pakkumiseks kohalikele omavalitsustele teenuste korraldamisel.</p> <p>3) Laste ja noortega töötavate spetsialistide pädevuse parandamine, sh asjaomase tööriistakasti ja hindamisvahendite väljatöötamine. Kiiresti muutuv ühiskond toob kaasa vajaduse pädevate spetsialistide järele, kes saaksid pakkuda lastele ja noortele kvaliteetset tuge. Seda arvestades on oluline pakkuda laste ja noortega töötavatele spetsialistidele koolitusvõimalusi, mis on süstemaatilised ja kvaliteetsed ning ühtlasi rahuldavad nende vajadusi.</p> <p>Asjaomaseid sekkumisi ellu rakendades:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) hoiame ära noorte vaimse tervise probleemide ja riskikäitumise põhjused ning väldime noorte kujunemist püsi-õigusrikkujateks; 2) pakume kõigile noortele mitmekülgseid, arendavaid ja huvitavaid tegevusi (sh noorsootöö võimalusi), mis toetavad nende osalemist haridus- ja tööturul ning valmistavad neid eluks paremini ette; 3) tagame lastele ja noortele nende füüsilise ja vaimse tervise, intellektuaalse ja sotsiaalse arengu jaoks sobivad teenused ja piisava toetuse; 4) võitleme laste ja noorte tõrjutusega võimalikult varajases järgus, keskendudes tõrjutusriski ja koolist varajase lahkumise riski varasele tuvastamisele, ennetusele ja reageerimisele ning laste ja noorte toetamisele. <p>Meetmeid, mis on seotud kohalike omavalitsustega, kavandavad ühiselt neli ministeeriumi. Kohalikud omavalitsused saavad meetmete rakendamiseks tuge riigi tasandilt. See hõlmab nii rahalist toetust kui kohaliku omavalitsuse töötajate nõustamist, meetodiliste juhendmaterjalide ja hindamisvahendite väljatöötamist ning koolitust, järelevalvet ja võrgustamist.</p>		
<p>Tööhõiveprogrammi rahastab Eesti Töötukassa. Rahastuse maht on 2021. aastal kuni 56,7 miljonit eurot, 2022. aastal kuni 58,8 miljonit eurot, 2023. aastal kuni 55,8 miljonit eurot.</p>			

	<p>Ettevõtete starditoetust tõstetakse 6000 euroni.</p>		
	<p>19. novembril 2020 kiitis valitsus heaks uue tööhõiveprogrammi aastateks 2021-2023, mis aitab leevendada COVID-19 levikuga seotud negatiivseid mõjusid tööturule ning jätkab tööturuteenuste ja toetuste paindlikku pakkumist Töötukassa kaudu. Lisaks olemasolevatele teenustele pakub tööhõiveprogramm ka edaspidi tuge inimestele, kellel on raskusi töökoha hoidmisega. Tööandjate koolitustoetuse tingimused muutuvad soodsamaks ja nõustamisteenuseid (psühholoogilist, sõltuvushäiretega seotud ja võlanõustamist) saab edaspidi osutada paindlikumalt.</p>		
	<p>Oskuste puudujäägi leevendamiseks on valitsuse eesmärk täiskasvanuhariduse kontekstis parandada täiskasvanute juurdepääsu haridusele, laiendada täiendus- ja ümberõppe võimalusi, suurendada paindlikkust õpiteede kujundamisel ja hariduse pakkumisel ja edendada täiskasvanute õpet. Nii kõrghariduses, kutsehariduses kui ka täiend- ja ümberõppes võetakse arvesse OSKA prognoosimissüsteemi tulemusi, et tagada haridussüsteemi vastavus tööturu vajadustele.</p>		
<p>(2019) Parandada sotsiaalse turvavõrgu piisavust ning juurdepääsu taskukohastele ja integreeritud sotsiaalteenustele.</p> <p>(2020) sotsiaalse turvavõrgu piisavuse suurendamine, sh töötuskindlustuse laiendamine.</p>	<p>Hariduse ja tööga seotud soolise segregatsiooni vähendamine.</p> <p>Rakendatakse meetmeid soolise tasakaalu parandamiseks kõigil STEMi (loodusteaduste, tehnoloogia, inseneriteaduste ja matemaatika valdkond) ja EHW (haridus, tervis ja heaolu) valdkondade tasemetel. Muuhulgas toetatakse haridusasutuste, tööjõu värbamise asutuste ja tööandjate teadmispõhiseid ühistegevusi, tõstetakse ühiskonna, konkreetsete sihtrühmade ja sidusrühmade soolise võrdõiguslikkusega seotud teadlikkust ning töötatakse välja vahendid sooliste stereotüüpide ja segregatsiooni vähendamise toetamiseks.</p> <p>Piirkondlike erinevuste vähendamiseks seotud meetmed.</p> <p>Piirkondlike erinevuste vähendamiseks pakutakse tuge kohalikule tööjõule töö leidmisel ja hoidmisel (nt toetades töökohtade loomist piirkonnas). Töötades välja ja pakudes võimalusi tööjõu ümberõppeks ja täiendkoolitusteks vähem arenenud piirkondades toetatakse tööga seotud üleminekuid ja kohanemist tööturu arengutega, näiteks, propageerides liikuvusmeetmeid.</p> <p>Paindlike ümber- ja täiendõppe võimaluste arendamine ja pakkumine.</p> <p>Sihtrühmade erinevaid tõkkeid käsitlevate tööturuteenuste väljatöötamine ja pakkumine.</p>	<p>54,93</p>	<p>SF21+</p>

(2019) Rakendada meetmeid soolise palgalõhe vähendamiseks, sealhulgas palkade läbipaistvuse suurendamise kaudu.	Vanemate täiskasvanute tööturul osalemise toetamine.		
	<p><u>Isapuhkuse pikendamine</u> Kuni 30. juunini 2020 kestis isapuhkus 10 tööpäeva ja isapuhkust said kasutada ainult isad, kes olid tööl või teenistuses. Neil isadel oli õigus kasutada isapuhkust 4 kuu jooksul - 2 kuud enne lapse sündi kuni 2 kuud pärast lapse sündi. 1. juulil 2020 jõustunud uus määrus laiendas isapuhkuse tingimusi mitmel tasandil. 10 tööpäeva asemel kestab puhkus nüüd 30 kalendripäeva. Kõigil isadel on õigus saada nii puhkust kui ka isadushüvitist (mis on 100% inimese varasemast keskmisest töötasust). Lisaks töötavatele või avalikus teenistuses olevatele isadele hõlmab see ka isasid, kes saavad völaõigusliku lepingu alusel tasu või teenustasu, juriidilise isiku juhtimis- või kontrollorgani liiget, füüsilisest isikust ettevõtjat, jne. Isapuhkust saab kasutada kuni lapse 3-aastaseks saamiseni kas ühes või mitmes osas. Teiste Põhjamaade kogemused on näidanud, et individuaalsel puhkuseõigusel on positiivne mõju ka isade jagatava vanemapuhkuse kasutamisele.</p>		
	<p>Soolise palgalõhe vähendamiseks on Eesti 2020. aastal rakendanud ennekõike (praktilisi) uurimis- ja projektipõhiseid arendusi ning teadlikkusel põhinevaid tegevusi. Enamik neist tegevustest on osa pikemaajalisest protsessist, pannes aluse tulevastele strateegiatele ja tegevustele soolise palgalõhe ja selle põhjuste kõrvaldamiseks. Nende hulgas on nt. kolmeaastane (2019–2021) uurimisprojekt „Soolise palgaerinevuse vähendamine“ (REGE), mille eesmärk oli selgitada välja täiendavad põhjused soolise palgalõhe taga, pakkudes ettepanekuid edasiseks tegevuseks, kuid valmistades ette ka digitaalset prototüüpi tööriistaks tööandjatele organisatsioonilise soolise palgalõhe analüüsimiseks ja lahendamiseks. Teine kaheaastane (2019-2020) uurimisprojekt “InWeGe - sissetulek, rikkus ja sugu” analüüsis soolist lõhet finants- ja pensionivarades, paljastades uusi tegureid soolise palgalõhe taga ja tulles välja veebirakendusega, mis avaks regionaalseid ja ametipõhised soolisi palgaerinevusi ning veel üks rakendus pensioniõiguste prognoosimiseks.</p>		
<p>Kaks praktilist uurimisprojekti - „Klaasseinad ja laed Eesti IKT-sektoris“ aastatel 2019–2021 ja „Stereotüübivaba karjäärivaliku ja töötingimuste toetamine“ aastatel 2020–2022 on suunatud sooliste segregatsiooni vähendamise meetodite leidmiseks hariduses ja tööturul. Võttes arvesse ka nende projektide tulemusi, kavandab Eesti ajavahemikus SF 2021+ Eesti tööturu struktuuriprobleemide lahendamise raames meetmeid hariduse valikute ja tööturu soolise segregatsiooni lahendamiseks STEM- ja EHW-sektorites sealhulgas sooliste stereotüüpide vähendamine ja koostöö suurendamine koolide, kutseõppeasutuste, värbamisagentuuride ja tööandjate vahel.</p>			

	<p>Soolise palgalõhe põhjuste kõrvaldamiseks rakendatavate meetmete hulgas on ka viimastel aastatel tehtud seadusemuudatused, mille eesmärk on suurendada lapsehoolduspuhkuse süsteemi paindlikkust ning hoolduskohustuste võrdsemat jagamist emade ja isade poolt.</p> <p>Eesti soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinik on seotud kahe REC programmi projektiga, mille eesmärk on lapsevanemate toetamine. Septembrist 2019 kuni augustini 2021 elluviidava projekti „Tööandjate kaasamine ja soolise diskrimineerimise tuvastamise parandamine vanemate piisava kaitse tagamiseks töö, mille põhieesmärk on tõsta tööandjate teadlikkust rasedate / lastevanemate õigustest ning töö ja eraelu tasakaalustamise meetmetest, parandada võrdõiguslikkusega tegelevate asutuste uurimismeetodeid raseduse / vanemliku diskrimineerimise juhtumite korral ning tõsta tööinspeksioonide teadlikkust naiste diskrimineerimise kohta.</p> <p>Teine projekt „Töö- ja eraelu tasakaalu suurendamise kaudu soolise võrdõiguslikkuse suunas“ (WoBaCa), mis kestab aprillist 2020 kuni märtsini 2022, eesmärk on edendada soolist võrdõiguslikkust ning aidata kaasa naiste ja meeste töö- ja eraelu tasakaalustamise võimaluste suurendamisele. Projekti raames töötatakse välja mitmeid uuenduslikke ja interaktiivseid vahendeid, mida testitakse käitumisteaduste vaatest nende potentsiaali osas suurendada võrdsust, parandades igapäevaseid praktilisi oskusi, muutes hoiakuid ja vähendades soolisi stereotüüpe, eriti hoolduse jagamisega seoses.</p> <p>Valitsuse koalitsioonilepe sisaldab kinnitust soolise palgalõhe vähendamise olulisuse kohta.</p>		
	<p><u>Töövõimereform II</u> Töötervishoiu ja tööohutuse alaste teenuste arendamine: ohutuskultuuri propageerimine tööjõu töövõime säilitamiseks ja paindlike tööviiside kasutamise propageerimine; tööttingimuste kontrolli tagamiseks institutsioonilise võimekuse suurendamine; riigi ja sihtrühma vahelise teabevahetuse tõhustamiseks info, nõustamise ja koolitusteenuste pakkumine koos IT-lahenduste toega; töökeskkonna arendamise toetamine ettevõtetes (metoodikad, pädevuse parandamine); sihitud töötervishoiuteenuste (metoodika, koolitus, teave ja nõustamine) arendamine tööga seotud terviseprobleemide ennetamiseks; teadmispõhisele poliitikakujundamise toetamine; sotsiaalpartnerite ja kutseorganisatsioonide teadmiste ja suutlikkuse parandamise toetamine töötervishoiu ja tööohutuse alal;</p>	38,05	SF21+

	<p>sooduspensionide ja väljateenitud aastate pensionide (ka tööandjapensionide) süsteemi ja nende võimaliku ümberkorraldamise analüüsimine; püsiva töövõimetuse vältimine ja toetus tööl püsimiseks ajutise töövõimetusega isikutele.</p> <p>Meetmete väljatöötamine: püsiva töövõimetuse vältimiseks ja ajutise töövõimetusega inimeste tööl hoidmiseks; juhtumikorraldusmudelid töötajatele ja tööandjate nõustamiseks kutserehabilitatsiooni, töö abivahendite, ruumide kohandamise jms teemadel; juurdepääsu parandamine sotsiaalsele rehabilitatsioonile ja tugiteenustele krooniliste haigete konkurentsivõime suurendamiseks.</p> <p>Lõimitud, isikukesksete teenuste väljatöötamine terviseohtude ennetamiseks ja varajaseks tuvastamiseks, nõustamiseks, raviks ja rehabilitatsiooniks eesmärgiga parandada tööturu konkurentsivõimet ja tervisevõrdsust.</p> <p><u>Vähenenud töövõimega isikute tööjõus osalemise toetamine:</u> Töötatakse välja ja rakendatakse meetmed vähenenud töövõimega või terviseiga seotud piirangutega isikute konkurentsivõime parandamiseks ja tööjõus osalemise toetamiseks. Sihtrühma tööalase konkurentsivõime parandamiseks luuakse tugiteenuseid, tööturuteenuseid ja koolitusteenuseid, sh rehabilitatsiooniteenuseid. Sihtrühma tööjõus osalemist toetatakse tööandjate ja töötajate hoiakuid ja teadlikkust muutes.</p>		
	<p><u>Pikaajalise hoolduse reform</u> Tugimeetmete arendamine hoolduskoormusega inimeste jaoks Kogukondade ja kohalike omavalitsuste võimestamine Pikaajalise hoolduse vajadusteks lõimitud hindamissüsteemide ja vahendite kohandamine, loomine ja rakendamine</p> <p><u>Eestkostesüsteemi restruktureerimine</u> Hoolduse koordineerimise mudeli katsetamine ja arendamine Sotsiaalkaitseteenuste pakkumisse erinevate sektorite lõimimine, sh innovaatiliste lahenduste suurendamine sotsiaalkaitse sektoris Dementsuse all kannatavate inimeste teenuste kättesaadavuse ja kvaliteedi parandamine</p>	48,16	SF21+

	Meetmed sotsiaalkaitse sektori töötajate ja lastega tegelevate töötajate jaoks		
	<u>Sotsiaal- ja tervishoiusektori investeeringud:</u> Kodude kohandamine kodus elamist toetavate teenuste arendamiseks Kogukonnapõhiste teenindushoonete loomine vanurite jaoks Hoolekandeesutuste kohandamine dementsuse all kannatavate inimeste jaoks Kogukonnapõhiste erihooldusteenuste loomine Integreeritud tervishoiu- ja hoolekandekeskused	95,6	SF21+
	Toiduainete ja/või elementaarse materiaalse abi pakkumine enim puudustkannatavatele isikutele koos kaasnevate meetmetega (Euroopa abifond enim puudust kannatavate isikute jaoks, FEAD).	9 4,5	SF21+ REACT-EU
	Kohaliku omavalitsuse investeeringud JTF abikõlblikesse piirkondadesse	15	JTF
	2020. aasta juunis võttis parlament vastu tööturuteenuste ja toetuste seaduse ja töötuskindlustuse seaduse: alates 2021. aasta algusest ei või töötutoetuse 31-kordne päevamäär olla väiksem kui 50 protsenti eelmise aasta minimaalsest kuupalgast.		
	2020. aasta juunis võttis parlament vastu tööturuteenuste ja toetuste seaduse ja töötuskindlustuse seaduse: alates 1. augustist 2020 suurendati töötuskindlustushüvitise asendusmäära perioodil 1 kuni 100 kalendripäeva 50 protsendilt 60 protsendile.		
	19. novembril 2020 kiitis valitsus heaks haigushüvitise maksmise ajutise pikenduse alates haiguspuhkuse teisest päevast. Uus süsteem toimib 1. jaanuarist kuni 30. aprillini 2021 ja selle kulu on hinnanguliselt 5 miljonit eurot. Valitsuse poolt kinnitatud projekti kohaselt vähendatakse töötaja omavastutust haiguspäevade kompenseerimisel kolmelt päevalt ühele päevale. Lisaks muutub ajutiselt tööandja vastutus haigushüvitiste maksmisel, tööandja peab maksma töötajale 60 protsenti töötaja keskmisest palgast haiguse teisest kuni viienda päevani. Eesti Haigekassa vastutus suureneb ja haigekassa hüvitab edaspidi haigushüvitise kulu alates haiguse kuuendast päevast. Ajutine haiguspäevade hüvitamine alates teisest päevast aitab säilitada töötajate sissetulekut haiguse korral, vähendab		

	<p>haigena tööl käimise ohtu ja seega aitab piirata COVID-19 levikut. Muudatus võimaldab maksta hüvitist samadel tingimustel ka nakatunud inimeste lähikontaktidele.</p>
	<p>10. detsembril 2020 kiitis valitsus heaks ja saatis Riigikogule perehüvitise seaduse projekti, mille kohaselt COVID-19 kriisi põhjustatud töötust ei võeta arvesse järgmise kolme aasta vanemahüvitise arvutamisel. Seadusemuudatusel on fikseeritud tähtaeg, seda rakendatakse ajavahemikul 01.01.2021 kuni 31.12.2023 sündinud laste vanematele antava vanemahüvitise arvutamisel. Lisaks töötuna registreeritutele puudutab muudatus ka erivajadustega laste vanemaid, kes eriolukorra tõttu koolide distantsõppel oleku ajal olid oma laste eest hoolitsemiseks palgata puhkusel.</p>
	<p>2020. aasta suvel kuulutas sotsiaalministeerium välja konkursi, kuhu olid ühistaotlejatena oodatud kohalikud taotlejad, piirkonda teenindavad haiglad, vähemalt viis perearsti, soovituslikult tervisekeskuse või praksisena, kes on valmis koostöös oma piirkonna sotsiaal- ja tervishoiuvaldkonna ning ka teiste seotud valdkondade partneritega ellu viima inimesekeskset koordinatsioonimudelit. Koordinatsioonimudelit hakkavad riigi toel rakendama partnerite kooslused Tallinnast, Raplamaalt, Saaremaa, Muhu ja Ruhnu vallast, Lääne-Viru- ja Järvamaalt, Viljandi linnast ja Viljandi vallast ning Tartu linnast. Mudeli eesmärk on jõuda olukorrani, kus kõik abivajajad saavad neile vajalikku tuge võimalikult loogiliselt ja sujuvalt ning teekond abini on katkematult toetatud. Sealhulgas pööratakse erilist tähelepanu keerukate vajadustega inimestele, kes vajavad tuge ja kellele abi osutamine on praegu eriti raske. Riik toetab projektis osalevaid piirkondi koolitusprogrammi, järjepideva toe ja praktiliste toetavate materjalidega. Projektis osalevate piirkondade kogemustele ja tagasisidele tuginedes täiendatakse üle riigi rakendatava inimesekeskse hoolekande- ja tervishoiusüsteemi koordinatsioonimudeli kontseptsiooni nii, et arendusprojekti järel oleks võimalik mudel käivitada kõikjal Eestis. Konkurssi rahastatakse Euroopa Sotsiaalfondi vahenditest ja selle kogumaht on 720 000 eurot, millest kuue taotleja toetuseks kasutatakse 425 345 eurot ning ülejäänud summa osas planeeritakse 2022. aastal alustada täiendavate piirkondade toetamist.</p>
	<p>1. aprillist 2021 jõustunud pensionitõus suurendab keskmise vanaduspensionäri sissetulekut enam kui 20 euro võrra. Pensioni baasosa tõsteti 16 euro võrra ning lisaks tõsteti täiendavat pensionilisa lapse kasvatamise eest ühelt aastahindelt 1,5-le, mis lisab pensionile veel 3,55 eurot iga lapse kohta ühele vanemale. Samal ajal tõuseb rahvapension 30 euro võrra 251,61 euroni, mis aitab tagada elatusmiinimumi kõige väiksema pensioni saajatele. Kokku eraldati pensionitõusuks sel aastal 49,4 miljonit eurot.</p>

	10. detsembril 2020 kiitis valitsus heaks ja saatis Riigikogule perehüvitise seaduse projekti, mille kohaselt koroonakriisi põhjustatud töötust ei võeta arvesse järgmise kolme aasta vanemahüvitise arvutamisel. Seadusemuudatusel on fikseeritud tähtaeg, seda rakendatakse ajavahemikul 01.01.2021 kuni 31.12.2023 sündinud laste vanematele antava vanemahüvitise arvutamisel. Lisaks töötuna registreeritutele puudutab muudatus ka erivajadustega laste vanemaid, kes eriolukorra tõttu koolide distantsõppel oleku ajal olid oma laste eest hoolitsemiseks palgata puhkusel.		
(2019) Keskenduda investeringutega seotud majanduspoliitikas säästvale transpordi- ja energiataristule, sealhulgas ühendused, teadusuuringute ja innovatsiooni edendamisele ning ressursi- ja energiatõhususele, võttes arvesse piirkondlikke erinevusi.	<u>Säästlik transport</u> Tallinna trammiliikluse arendamine Jalgratta põhivõrgustiku ehitamine Multimodaalsete transpordisõlmede arendus	96	SF21+
	KOVide investeringud jalgratta- ja/või jalgteedesse (5 mln €) Turba-Rohuküla raudtee ehitus Tallinna Vanasadama trammiliin RB Ülemiste ühisterminal	96	RRF
	KOVide investeringud jalgratta- ja/või jalgteedesse	20	SF21+
	<u>Raudtee investeringud</u> Raudteejuhtimissüsteemide uuendamine Raudteede ehitus ja rekonstrueerimine Raudteede elektrifitseerimine	342	SF21+
	(2020) Kiirendada investeerimisküpsede avaliku sektori investeerimisprojektide elluviimist ja edendada erainvesteeringuid, et toetada majanduse taastumist. Keskenduda investeringute tegemisel	2021. aastal on riigieelarves kulutused teadus- ja arendustegevusele märkimisväärselt suurenenud, ulatudes 1% ni SKPst. Täiendavad ressursid suunatakse teadusasutustes tehtavatele teadusuuringutele, teadlaste järelkasvule ning ettevõtete teadus- ja arendustegevuse toetamisele.	
	Nutikas spetsialiseerumine, TAI edendamine erasektori innovatsioonivõime ning TA&I nõudluse laiendamine;	340	SF21+

üleminekule rohelisele majandusele ja digitehnoloogiale, eelkõige ettevõtete digitaliseerimisele, teadustegevusele ja innovatsioonile, energia puhtale ja tõhusale tootmisele ja kasutamisele, ressursitõhususele ja säästvale transpordile, aidates järk-järgult vähendada majanduse CO2 heidet. Toetada väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate innovatsioonisuutlikkust ning tagada piisav juurdepääs rahastamisele.	asjakohase ja paindliku TA&I tagamine erasektorile; nõudluse ja pakkumise ühendamine teadmussiirdemehhanismide abil.		
	Toetus Ida-Viru ettevõtluse teadmismahukuse suurendamiseks	50	JTF
	Majanduse mitmekesistamist toetavad teenused	25	JTF
	Ida-Viru VKEde investeeringutoetus	15	JTF
	VKEde kasvu ja konkurentsivõime suurendamine, sealhulgas tootlike investeeringute abil Moodsa ja konkurentsivõimelise ettevõtluskeskkonna arendamine Iduettevõtluse ökosüsteemi arendamine VKE-de konkurentsivõime ja lisandväärtuse kasvatamine Ettevõtete rahvusvahelistumise toetamine Loomemajanduse toetamine	175	SF21+
<u>Ettevõtete konkurentsivõime toetamine välisurgudel</u> Reformid adresseerivad ettevõtluskeskkonna ja innovaatilise ökosüsteemi parendamist ning rahastamist, tekitades läbi proaktiivse targa nõustamise, globaalsete löögirühmade ja virtuaallavade ellu rakendamise ning ekspordi edendavate ja välisinvesteeringuid meelitavate ettevõtluskeskuste (innovatsioonipesade), ettevõtetele täiendava ekspordivõimekuse ja –potentsiaali. Läbi riigi- ja regioonistrateegiate tekitatakse eksportivatele ettevõtetele suunatud proaktiivne targal nõuandel põhinev keskkond, mis aitab kaasa globaalse konkurentsivõime kasvatamisel ning seeläbi ka kriisist kannatada saanud majanduse taastumisel. Ekspordi edendavad ja välisinvesteeringuid meelitavad ettevõtluskeskused loovad, mh läbi paremini digiteeritud toodete, eksportivatele ettevõtetele paremad eeldused välisurgudel tegutsemiseks. Samuti loovad need ning potentsiaalsetele investoritele suurema teadlikkuse Eesti innovaatilisest ja soodsast ettevõtluskeskkonnast. Lisaks võimaldavad keskused	33	RRF	

	<p>ettevõtjatele ligipääsu ekspordi edendamiseks ja turulepääsemiseks vajalikele tugiteenustele, luues sisuliselt võimalikud tingimused ärikiirenditeks.</p> <p>Globaalsete löögirühmade ja virtuaallavade ellu rakendamise tulemusel loome lisandväärtust Eesti digiteenuste ekspordile ja ka digiteenuste vahendusel, Eesti IKT sektori ettevõtete ekspordivõimekuse kasvatamisele ning innovaatiliste välisinvesteeringute Eestisse meelitamisele.</p> <p>Reform aitab saavutada kriisist kannatada saanud eksporditurgude nõudluse taastamisele ja kasvatamisele. Lisaks panustab ettevõtjate aitamisele innovatsiooni ja investeeringute kasvatamisele ning toodete ja teenuste lisandväärtuse kasvamisele, mis panustab omakorda majanduse taastamisele ning keskpikas perspektiivis ettevõtete tootlikkuse kasvule.</p>		
	Piirkondliku, atraktiivse ettevõtlus- ja elukeskkonna toetamine, kvaliteetsete avalike teenuste kättesaadavus, kohalike omavalitsuste võimekuse kasvatamine	157,39	SF21+
	Nutikad lahendused (sh rohelised lahendused) linnapiirkondades; Ida-Viru linnapiirkondade taaselustamine	35,5	SF21+
	Ida-Viru suurinvesteeringute toetamine	153	JTF
	<p>Primaarenergia tõhusam kasutus ja taastuvenergia osakaalu suurendamine lõpptarbimises</p> <p>Korterelamute rekonstrueerimise toetus</p> <p>Korterelamute tehnosüsteemide ja kandekonstruktsioonide renoveerimise toetus äärealadel</p> <p>Tervishoiuinfrastruktuuri energiatõhususe suurendamine</p> <p>Elamute liitumine kaugküttevõrkudega või tahkel kütusel põhineva kütteseadme uuendamine</p> <p>Kaugküttesüsteemide ja katelseadmete renoveerimise ja rajamise toetamine</p> <p>Biometaani kasutuselevõtu soodustamine</p> <p>Õhukvaliteedi seirevõrgustiku arendamine ja täiendamine</p>	459	SF21+

	Asukohapõhise terviseriski hinnangute süsteemi loomine		
	Korter- ja väikeelamute energiatõhususe suurendamine	47,07	RRF
	Inimeste heaolu suurendamine Ida-Virumaal	5	JTF
	Kaugkütte lahtisidumine põlevkivist	20	JTF
	Elektri-/ hübriidrongid (kogueelarve ca 56 mln)	8,43 (2021)	CO2 Kauple- mistulu
	Kirde-Eesti radar (tuuleenergia arendamiseks) (kogueelarve ca 37 mln)	0,55 (2021)	
	Rail Balticu omapanus (2021)	13,8 (2021)	
	Rahvusvaheline kliimakoostöö	1,5 (2021)	
	Avalike hoonete energiatõhusus (keskvalitsuse ja KOV hooned)	15 (2021)	
	Vähese CO2 heitega sõidukite toetamine	6 (2021)	
	Taastuenergialahendused koolised ja teadus- arendusasutustes	5 (2021)	
	Energiasäästu lahendused väikesaartel	1,8 (2021)	
	Auditid suuremates taludes, kasvuhoonete pilootprojekt koos CO2 taastamise ja kontrolliga	1 (2021)	
	Rahvusvaheline kasvuhoonegaaside heitkoguste aruandlus	0,7 (2021)	

(2020) Kooskõlas üldise vabastusklausliga võtta kõik vajalikud meetmed, et tulemuslikult reageerida pandeemiale, toetada majandust ja tagada selle taastumine. Kui majandustingimused võimaldavad, järgida eelarvepoliitikat, mille eesmärk on saavutada usaldusväärne eelarvepositsioon keskpikas perspektiivis ja tagada võla jätkusuutlikkus, suurendades samal ajal investeeringuid.	Kaasaegsed jäätmekäitluslahendused haridusasutustes	alates 2022	
	Avalike hoonete energiatõhususe ja taastuenergia programm	25 (2021-22)	MF
	Vähese heitega (säästliku) ühistranspordi arendamise programm	15 (2021-22)	MF
	<u>Ringmajanduse edendamine</u> Jäätmetekke ja pakendamise vältimine ja vähendamine, toodete korduskasutuse edendamine; Ringmajanduspõhiste tootmis- ja tarbimismudelite kasutuselevõtu, sh tööstussümbioosi ja toorme hankimisega seotud kahjude vähendamise toetamine ning vastavate erialaekspertide koolitus; Tööstuse ja teenindussektori, sh VKE-de energia- ja ressursitõhususe tõstmine ja auditite toetamine; Jäätmete liigiti kogumise infrastruktuuri toetamine; Ringlussevõtu võimekuse tõstmine ja ohutu materjaliringluse tagamine.	111	SF21+
	Ressursitõhusate rohetehnoloogiate kasutuselevõtt	37,8	RRF
	Rohetehnoloogiate arendusprogrammid	8,38	RRF
	<u>Rohefond</u> Rohefond võimaldab keskkonnaprobleemide lahendamise ja kliimanetraalse ringmajanduse saavutamise nimel teha potentsiaalselt tulutoovaid investeeringuid tehnoloogilist läbimurret loovatesse ettevõtetesse ning panustada seeläbi kohaliku kapitalituru ja ettevõtluskeskkonna arendamisse. Rohefondi eesmärk on luua kapitali pakkumine uute rohetehnoloogiate arendamiseks strateegilistes valdkondades ja rahastada seeläbi innovaatilisi teadusmahukaid rohetehnoloogia ettevõtteid.	100	RRF

	<p>Fond võimaldab teha omakapitaliinvesteeringuid valdavalt erafondivalitsejate kaudu erinevates arengufaasides (loomisest kuni rahvusvahelistel turgudel edu saavutamiseni) ja sektorites loodavatesse ja tegutsevatesse ettevõtetesse, millede tooteid, teenuseid või protsesse iseloomustab teadusmahukas rohetehnoloogia.s</p>		
	<p>2020. aasta lisaeelarve raames eraldati EASi kaudu 35 miljonit eurot kriisist enim mõjutatud ettevõtetele eesmärgiga toetada turismisektori ettevõtjaid ning mikro- ja väikeettevõtteid ning leevendada ettevõtjate majanduslikke raskusi.</p>		
	<p>2020. aasta lisaeelarvest eraldati bio- ja maatavõtetetele 200,5 miljonit eurot, et leevendada maatavõtetete ootamatut likviidsuspuudust laenude ja laenutagatiste abil. Põllumajandusmaa kapitalirendi eesmärk on parandada taluomanike juurdepääsu täiendavale rahale ning põllumajandustootja asendustoetus on mõeldud selleks, et loomakasvatajatele ja kasvatajatele pakutaks COVID-19 alusel asendusteenust töölt puudumise tõttu.</p>		
	<p>1) Sõlmitud on 3 Balti riigi (Eesti, Läti, Leedu) koostöökokkulepe ühtse Baltikumi-ülese kapitalituru loomiseks, mis allkirjastati 3B rahandusministrite poolt 2017.a: https://www.rahandusministeerium.ee/en/news/baltic-states-create-pan-baltic-capital-market . Selle alusel toimub regulaarne koostöö ja erinevate kapitaliturgude edendamise seonduvate teemade omavaheline koordineerimine.</p> <p>2) Hetkel olulisem käimasolev projekt on ühtse Baltikumi-ülese pandikirjade (covered bonds) turu loomine, mis toimub DG REFORMi rahastatava TSI projekti raames koostöös EBRDga. Selle käigus ühtlustatakse 3 Balti riigi pandikirjade regulatsioonid omavahel selliselt, et edaspidi saaks emiteerida ka nõ Baltikumi-üleseid pandikirju. Pandikirjade emiteerimine aitab pankadel kaudselt ühtlasi parandada rahastamise võimalusi VKEdele.</p> <p>3) Lisaks sellele töötavad Balti riigid ühiselt koostöös EBRD-ga selle kallal, et suuremates turuindeksites (näiteks FTSE Russell) käsitletak Balti riike ühtse regionina, mis võimaldaks Balti riike indeksites enam pilti saada. See omakorda suurendaks investeeringuid piirkonda (sh ETFde kaudu).</p> <p>4) Ühtlasi on väljatöötamisel Euroopa Komisjoni SRSS rahastatav ning koostöös EBRD-ga läbiviidav Baltimaade Capital Markets Development Accelerator Fund (CMDAF) loomise projekt. Selle käigus loodaks kolme Balti riigi ülene fond, mis investeeriks juba küpsemas faasis ettevõtetesse, aidates varasema faasi riskikapitali investoritel ettevõttest väljuda ning ettevõtetel börsile minna (nõ IPO eelne faas). See aitaks väljuvatel investoritel uutesse ettevõtetesse vahendeid paigutada, mis läbi paraneb ka ettevõtete (sh innovatiivsete kasvuettevõtete) rahastamine,</p>		

kui ka investeerimisobjektiks olevate ettevõtete IPOde kaudu kapitalituru mahtu suurendada. Vahendid fondi paigutamiseks on plaanitud EL struktuurivahenditest (ESEF). Fond peaks toimima hakkama ca 2022.a alguses ning Eesti liitub tõenäoliselt antud fondiga teises ringis.

5) Läti ja EBRDga koostöös on käimas DG REFORM TSI projekt, mille põhiteemaks on kestlikkust toetav rahastamine (Sustainable Finance). Selle raames on plaanis:

- a) välja töötada Eesti kestlikkust toetava rahastamise strateegia,
- b) uurida EL kestlikkust toetava rahastamise taksonoomia praktilist rakendatavust mõnede reaalseste investeerimisprojektide näitel, eelkõige fookusega VKEde rakendatavusele,
- c) suurendada teadlikkust kestlikkust toetava rahastamise teemadest (capacity building).

Antud projekti toel peaks lõppkokkuvõttes suurenema rohetoote pakkumine finantsturul ning ettevõtete roherahastamine, mis eeldab ka innovatsiooni rakendamist.

6) Lisaks sellele tegeletakse hetkel kapitaliturgude kriisist taastamiseks ning VKEde taastamise toetamiseks välja töötatud ning 2021.a veebruaris EL nõukogus heaks kiidetud õigusaktide (MIFID II, prospektimäärus, STS väärtpaberistamise määrus) muudatuste rakendamise kohta: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2021/02/15/capital-markets-recovery-package-council-adopts-first-set-of-measures-to-help-companies-access-funding/>. Prospektimääruse ja väärtpaberistamise regulatsiooniga seonduvad muudatused aitavad samuti kaasa ettevõtete kapitalituru kaudu rahastamise kättesaadavuse parandamisele (näiteks prospektirežiimi lihtsustamise kaudu).

7) Eesti siseselt on töös EL prospektimääruse kohustuslikust künnisest allapoole jäävate väärtpaberiprosppektide regulatsiooni (rahandusministri määruse) ülevaatamine, mis samuti aitab VKEdele kapitaliturgudel paremini rahastamist kaasata. Lähtudes EL prospektimääruses sätestatud erandist on Eesti seadusandja näinud ette siseriikliku õigusega nõuded väärtpaberite avaliku pakkumise prospektile, kui väärtpaberite avalik pakkumise rahaline maht jääb vahemikku 2,5 - 8 miljonit eurot; väärtpaberite pakkumised koguväärtusega alla 2,5M euro on prospekti avalikustamise kohustusest välistatud. Võrreldes EL prospektimäärusega on rahandusministri prospektimäärusega ette nähtud nõuded vähem koormavad, sisaldades samal ajal kogu teavet, mida investoril oleks vajalik teada kaalutletud investeerimisotsuse tegemiseks. Emitentidele on soovitud anda võimalikult palju paindlikkust, väga detailse teabe asemel on kasutatud rohkem printsiibipõhist lähenemist. Lisaks on uuenenud prospektimääruses rõhku pööratud teatud aspektidele, mis on muutunud aktuaalsemaks kapitali kaasamise turul tekkinud ilmingute tõttu ning mida kehtivas rahandusministri prospektimääruses ei ole või on vähesel määral reguleeritud - näiteks väärtpaberite emiteerimisel kasutatav tehnoloogia ning selle turvalisus; samuti tuleb avalikustada huvide konflikti tekkimine ning seda vältida.

Energeetika. Taastuenergia kasutuselevõtu hoogustamine	45	RRF
Elektrivõrgu tugevdamise programm taastuenergia tootmisvõimekuse tõstmiseks ning kliimamuutustega (nt tormid) kohanemiseks (30 mln €) Tööstusalades taastuvelektri tootmiseadmete kasutuselevõtu hoogustamise programm (7 mln €) Energia salvestuse pilootprogramm (8 mln €)		
Põlevkivi kaevandamise ja töötlemise keskkonna- ja terviseohjude leevendamine	10	JTF
Vesiniku terviktehnoloogiate kasutuselevõtu edendamine	50	RRF
Digiriigi (avalike teenuste) reformimine	93,53	RRF
Sündmusteenuste ja etteaimatavate teenuste välja arendamine		
Avalike digiteenuste ja taristu taassünd: Digiriigi pilveteenustele viimine	156	SF21+
Digitaalne üleminek VKEdes - digitaalsete tehnoloogiate juurutamine ettevõtetele - toetus digitaliseerimisstrateegia väljatöötamiseks + investeeringutoetus digitaliseerimiseesmärkide saavutamiseks - ehitustööstuse digitaalsed lahendused tootlikkuse ja jätkusuutlikkuse suurendamiseks - e-veosehete teenuste arenduste toetamine	73	RRF
Väga suure läbilaskevõimega lairibavõrkude ehitamine	24,29	RRF
	63,73	SF21+
Ärimudelite muutmise toetus	9	RRF
Kliimamuutustega kohanemine, riskide ennetamine ja katastroofidega toimetulek, suurendada elurikkust, rohelist taristut linnakeskkonnas ja vähendada saastet	114,21	SF21+
Turismisektori elavdamise programm	17,65	REACT-EU

	Ettevõtjate tootearenduse toetus, ettevõtja arenguprogramm, ettevõtja rakendusuringute ja tootearenduse toetamine	28	REACT-EU
	Tööturuteenuste pakkumine	9	REACT-EU
	100 miljonit maaettevõtete käibe- ja investeerimislaine, 50 miljonit garantiid, 50 miljonit kapitalirenti.		
	550 miljonit ettevõtete käibekapitaliks ja investeerimislainudeks, 104 miljonit laenu tagatisteks, 300 miljonit strateegiliste ettevõtete aktsiate toetusostudeks, 35 miljonit väikeettevõtete (sh turismisektor) toetuseks		
	Maksuvõla ajatamine, intressimäärade vähendamine, kütuseaktsiisi langetamine, teise samba pensionimaksete tasumise peatamine, kohalike omavalitsuste toetamine jne		
	268 miljonit eurot Töötuskindlustusfondile tööturumeetmeteks ja haiguspäevade hüvitamiseks.		
(2020) Parandada tervishoiusüsteemi juurdepääsetavust ja vastupidavust, sealhulgas võttes meetmeid tervishoiutöötajate nappuse leevendamiseks, tugevdades esmatasandi arstiabi ja tagades elutähtsate	Tervishoiusüsteemi vastupanuvõime Reageerimine COVIDile Investeeringud tervishoiusüsteemi suutlikkuse parandamiseks võitluses COVIDiga, sh isolaatorid. Vaktsiinid Hooldekodude nakkuskindlus Investeeringud tervishoiusektori kriisidele vastupanuvõime suurendamiseks	111	REACT-EU
	Eesti tervishoiusüsteemi ümberkorraldamine Põhja-Eestis ja erakorralise meditsiini kättesaadavuse parandamine	326,3	RRF

meditsiinitoodetega varustatuse.	Kättesaadavuse parandamiseks kasutatakse digilahendusi - üleriigiline digiregistratuur, e-konsultatsioonide pikendamine perearstide ja eriarstide vahel, patsientide jaoks eriarstide kaugkonsultatsioonide juurutamine.
	Personali nappuse leevendamiseks suurendatakse tervishoiutöötajate ja spetsialistide koolitustellimust. Lisaks toetatakse väljaspool tervishoiusektorit töötavate spetsialistide naasmist tervishoiusektorisse vastavate koolitustega õdedele ja arstidele. Arste motiveeritakse ühtlasi töötama väljaspool suuri keskusi alustamistoetusega ja süsteemi kavatsetakse muuta paindlikumaks.
	Esmatasandi tervishoiuteenuste tugevdamiseks jätkub (kuni 2023. aastani) tervisekeskuste programmi elluviimine, et pakkuda kaasaegsetes tervisekeskustes perearstide ümber koondatud suuremate meeskondadega laiemat valikut teenuseid.
	2020. aastal kaeti riigieelarvest 95 miljoni euro eest Eesti Haigekassa lisakulusid, mis tekkisid kevadise COVID-19 kriisi ajal. Riigieelarve läbirääkimiste käigus otsustati eraldada Haigekassale järgmiseks aastaks 143,4 miljonit eurot ja aastateks 2021-2024 kokku 540 miljonit eurot, et katta sotsiaalmaksu laekumise vähenemisest tingitud puudujääki. Ühtlasi otsustas valitsus eraldada veel 8 miljonit eurot reservfondist COVID-19 erakorraliste tervishoiu tööjõukulude katteks.
	Sotsiaalministeerium valmistab ette esmatasandi arstiabi tugevdamise seaduse eelnõud, mille eesmärk on parandada perearstiabi kättesaadavust ja nimistute teenindamise järjepidevust, muuta perearstiabi korraldust paindlikumaks ja inimkeskemaks. Ühtlasi laiendatakse õdede õigusi. Seadusega reguleeritakse olukord, kus nimistut teenindavad ajutiselt kaks arsti, et võimaldada pensionile suunduval perearstil nimistu üle andmiseks võtta tööle uus perearst, kes saab seeläbi omandada kogemusi, et nimistu sujuvalt üle võtta. Põhimõttelise muudatusena nähakse eelnõus ette võimalus arstiabi tagamiseks olukorras, kus avalikud konkursid perearsti leidmiseks on korduvalt nurjunud ja nimistu jääb ootamatult arstita. Muudatus võimaldab ajutiselt haiglavõrgu arengukava haiglal perearstita jäänud nimistusse kuulunud inimesi teenindada, et oleks tagatud üldarstiabi kvaliteedile vastav arstiabi kuni uue perearsti leidmiseni.
	Kindlustuskatte laiendamiseks ja tervishoiuteenuste kättesaadavuse suurendamiseks analüüsitakse võimalusi suurendada tervisekindlustuskatte ulatust ja vähendada omafinantseerimise koormust.

	<p>Uuendatakse Eesti strateegiliste varude, sh ravimite ja meditsiiniseadmete varude süsteemi. Inimkeskse lõimitud haiglavõrgustiku kava aastaks 2040 on samuti koostamisel ja uuendamisel (tegevuskava „Inimkeskne ja integreeritud haiglavõrk 2040 Eestis“).</p>
	<p>Eesti Haigekassale eraldatakse veel 143,4 miljonit eurot, et kompenseerida sotsiaalmaksutulu vähenemist ja tagada tervishoiuteenuste kättesaadavus täies mahus. See suurendab Haigekassa eelarvet 2021. aastal 98 miljoni euro võrra, kokku enam kui 1,7 miljardi euroni. Ressursside parima kasutamise huvides on vajalik tervishoiuteenuste osutamist veel enam konsolideerida. Ettevalmistused uue Tallinna Haigla asutamiseks on juba alanud.</p>

Komponent	RRF toetus (MEUR)	Reformid ja investeeringud	Kirjeldus	Üldine eesmärk	Flagship	CSR
Komponent 1: Ettevõtete digipööre	73	Majanduse digipöörde toetamine ettevõtetes	Digipööre ettevõtetes E-ehituse arendamine E-veosehete teenuse arendamine	Ettevõtete digitaliseerimine Ettevõtluskeskkonna arendamine, eriti VKEdele ja innovatsiooni ökosüsteemid		Toetada väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate innovatsioonisuutlikkust ning tagada piisav juurdepääs rahastamisele.
	33,17	Ettevõtete konkurentsivõime toetamine välisurgudel	Riigi- ja regioonistrateegiad Majandust elavdavad innovaatilised ettevõtluskeskused olulisematel eksporditurgudel Globaalsed e-ekspordi löögirühmad ja virtuaallavad			
	10	Oskuste reform ettevõtete digipöördeks	Digitaalse ettevõtte juhtimisvõimekuse kasvatamine 2. IKT ekspertide õppe sisu ja korralduse redisain pakumispõhiselt targa nõudluse põhiseks tehnika, logistika, tootmise- ja ehitusvaldkondade tasemeõppes 3. Kvalifikatsiooni tõendamise redisain, sh kutsestandardite sisuline ajakohastamine, mikro kvalifikatsioonide loomise piloteerimine	Oskuste arendamine digipöördeks	RESKILL AND UPSKILL	Tegeleda oskuste nappuse probleemiga ja edendada innovatsiooni, parandades haridus- ja koolitussüsteemi suutlikkust ja vastavust tööturu vajadustele (CSR 2019)
Komponent 2: Rohepöörde kiirendamine	8,38	Rohetehnoloogiate arendusprogrammid	Investeeringu abil toetatakse iduettevõtluse ökosüsteemi arendamist. Seeläbi soodustatakse rohetehnoloogia mahuka ettevõtluse kasvu, ettevõtete konkurentsivõime ja innovatsioonivõimekuse kasvu ning kõrgema lisandväärtusega toodete ja teenuste ekspordi. Sekkumiste abil toetatakse olemasoleva ökosüsteemi tegutsemist alates ideekorjetest kuni inkubatsiooni esimeste tasemeteni. Lisaks tõstetakse riigi pädevust rohetehnoloogia	Uuenduslike puhaste tehnoloogiate väljatöötamise ja juurutamise toetamine Kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamine Ringmajanduse, säästva sinise majanduse ja biomajanduse edendamine		Kiirendada investeerimisküpsede avaliku sektori investeerimisprojektide elluviimist ja edendada erainvesteeringuid, et toetada majanduse taastumist. Keskenduda investeeringute tegemisel üleminekule rohelisele majandusele ja digitehnoloogiale,

			valdkonna iduettevõtluse arendamisel, koordineerimisel ja seda toetava alusandmestiku pakkumisel. Meede hõlmab innovaatilistele rohetehnoloogiatele keskenduvate iduettevõtete arendusteenuseid ning rohepöörde alusandmestiku ette valmistamist iduettevõtluse toetuseks.			eelkõige ettevõtete digitaliseerimisele, teadustegevusele ja innovatsioonile, energia puhtale ja tõhusale tootmisele ja kasutamisele, ressursitõhususele ja säästvale transpordile, aidates järk-järgult vähendada majanduse CO2 heidet. (CSR 2020)
	9	Tootmisettevõtte ärimudeli toetus	Eesmärk toetada kohaliku tootmise toimepidevust ja ärimudelite muutust, et Eesti tootmisettevõtete tooted vastaksid keskkonna ja kliimaneutraaluse eesmärkidele ja oleksid konkurentsivõimelised eksporditurgudel. Ettevõtetele antakse toetusi uute ärimudelite väljatöötamiseks ja juurutamiseks, sealhulgas ringmajanduse põhimõtete väljatöötamine ning rakendamine, ettevõtte toodete sihtturu jaoks vajalike kinnituste ning sertifikaatide saamine.			
	37,8	Ressursitõhusate rohetehnoloogiate kasutuselevõtt	Investeeringu abil toetatakse ettevõtete ressursitõhususe, sh energiatõhususe, suurendamist keskendudes eelkõige alakasutatud bioressursi väärimdamisele, tootmistehnoloogia uuendamisele ja tootearendusele. Investeeringus on oluline osa teadus- ja arendustegevuse ning innovatsioonivõimekuse kasvatamisel aitamaks kaasa suuremale ressurside väärimdamisele ning rohetehnoloogiate väljatöötamisele ja rakendamisele. Meede keskendub tööstusettevõtete ressursitõhusate rohetehnoloogiate edendamisele ning bioressurside väärimdamisele. Ettevõtetele, sh põllumajanduse, metsanduse, kalanduse, vesiviljeluse ja toiduainetööstuse		POWER UP, RECHARGE and REFUEL	

			ettevõtetele ning teadus-arendusasutustele antakse toetust investeeringuteks tootmis-tehnoloogia uuendamiseks, tootearenduseks ja bioressursside (sh kaassaaduste ja jääkide) väärdamiseks ning uuenduslike ressursitõhusate ja kõrge lisandväärtusega toodete väljatöötamiseks.			
	50	Vesiniku terviktehnoloogiate kasutuselevõtu edendamine	Toetatakse rohevesiniku tervikahelate loomist, mis hõlmab rohelise vesiniku tootmist, tarnimislahendust (sh vajadusel taristut) ja lõpptarbimist. Meede sisaldab nii investeeringu kui ka tegevustoetuse võimaldamist. Toetatavad pilootprojektid valitakse välja avatud taotlusvooru(de) alusel. 2022. a alustatakse investeeringute tegemist vesiniku tervikahela ülesehitamiseks vajalikesse tehnoloogiatesse ja seadmetesse, neid jätkatakse seadmete seadistuse ja kasutuselevõtuni		POWER UP, RECHARGE and REFUEL	
	15	Roheoskuste arendamine	Läbi täiend- ja ümberõppe töötajate roheoskuste kaasajastamine uute tehnoloogiate kasutuselevõtuks, et valmistada ette laiemate rohemajandust puudutavate teadmiste ja oskustega tööjõudu.	Oskuste arendamine rohepöörde toetamiseks	RESKILL AND UPSKILL	Tegeleda oskuste nappuse probleemiga ja edendada innovatsiooni, parandades haridus- ja koolitussüsteemi suutlikkust ja vastavust tööturu vajadustele (CSR 2019)
	100	Rohefond	Rohefondi eesmärk on luua kapitali pakkumine uute rohetehnoloogiate arendamiseks strateegilistes valdkondades ja rahastada seeläbi innovaatilisi teadusmahukaid rohetehnoloogia ettevõtteid. Rohefond soodustab uute rohetehnoloogiate teket järgmistes strateegilistes valdkondades: • energeetika • põllumajandus • toiduainetetööstus •	Uuenduslike puhaste tehnoloogiate väljatöötamise ja juurutamise toetamine Kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamine	[poss.] POWER UP, RECHARGE & REFUEL	Toetada väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate innovatsioonisuutlikkust ning tagada piisav juurdepääs rahastamisele. (CSR 2020)

			transport ja logistika • materjalide ja keemiatööstus • keskkond			
Komponent 3: Digiriik	42,83	Riigi IT-baasteenuste reform: töökoha- ja servermajutusteenuste ümberkorraldamine digiriigi kestlikkuse tagamiseks	Digiriigi baasteenuste ümberkorraldamine ning turvaline pilvetaristule üleminek. Suurimate IT-baasteenuste (serveritaristu ja arvutitöökohad) osutamist korraldab edaspidi riigis üks kompetentsikeskus. Kasutatakse järjest enam pilvetaristut, sh majutatakse kriitilised andmekogud ja infosüsteemid pilvelahendusega andmesaatkonda, et tagada teenuste kõrgendatud käideldavus. Investeeringute tulemusel on IT-baasteenuste kvaliteet kõrgem, kasvab teenustega rahulolu ja paraneb infoturve	Avaliku sektori ja avalike teenuste digitaliseerimine Digitehnoloogiate ja turvalise ühenduvuse arendamine ja juurutamine	CONNECT, MODERNISE	Kiirendada investeerimisküpsete avaliku sektori investeerimisprojektide elluviimist ja edendada erainvesteeringuid, et toetada majanduse taastumist. Keskenduda investeeringute tegemisel üleminekule rohelisele majandusele ja digitehnoloogiale, eelkõige ettevõtete digitaliseerimisele, teadustegevusele ja innovatsioonile, energia puhtale ja tõhusale tootmisele ja kasutamisele, ressursitõhususele ja säästvale transpordile, aidates järk-järgult vähendada majanduse CO2 heidet (CSR 2020)
	50,7	Avalike digiteenuste reform: ettevõtjatele ja kodanikele riigi teenuste muutmise sündmuspõhiseks, proaktiivseks ja kõnekrati abil kasutatavaks	Andmehalduse ja avaandmete oivakeskuse loomine ja väljaarendamine Eraisikutele sündmuseenuste ja etteaimavate teenuste väljaarendamine Ettevõtja sündmuseenuste ja digivärava väljaarendamine #Bürokraati programm (riikliku virtuaalassistendi platvorm ja ökosüsteem)	Digitehnoloogiate ja turvalise ühenduvuse arendamine ja juurutamine	MODERNISE	
	3,9	Rahapesu ja terrorismi rahastamise strateegilise analüüsi uuele tasemele viimine Eestis	Eesmärgiks on luua strateegilise andmeanalüüsi funktsiooni (SAF) keskus Rahapesu Andmebüroo juurde, et süsteemselt hinnata rahapesu ja terrorismi rahastamise riske ning suunata seotud asutuste ja kohustatud isikute tegevusi riskide maandamisel analüütiliselt ja teadmispõhiselt. SAF keskuse abil paraneb finantskuritegude ja sellega	Kvaliteetse ja kaasaegse juhtimise tagamine Avaliku sektori ja avalike teenuste digitaliseerimine	MODERNISE	Suurendada jõupingutusi rahapesuvastase raamistiku tulemusliku järelevalve ja jõustamise tagamiseks. (CSR 2020)

			seotud kuritegevuse pärssimise võimekus läbi järelevalvetegevuste ning sihistatud menetluste, kasutades maksimaalselt olemasolevaid ja riigi poolt juba kogutavaid andmeid. Investeeringuga luuakse nende andmete töötlemiseks ja mitmekülgse kasutusväljundiga analüüsitoodete pakkumiseks tehisintellekti abil rakendav infosüsteem.			
	24,29	Viimane miil	Kaetakse täiendavad 8 097 aadressi turutõrkepiirkondades kvaliteetse internetiühendusega.	Suure läbilaskevõimega ühenduste aredamine	CONNECT	Kiirendada investeerimisküpsete avaliku sektori investeerimisprojektide elluviimist ja edendada erainvesteeringuid, et toetada majanduse taastumist. Keskenduda investeeringute tegemisel üleminekule rohelisele majandusele ja digitehnoloogiale,
Komponent 4: Energeetika ja energiatõhusus	n/a	Energiamajanduses rohepöörde hoogustamine	Reformi eesmärgiks on hoogustada rohepöoret energiamajanduses läbi valdkondlike arengudokumentide uuendamise ning rohepöördeks vajaliku tugisüsteemi tekitamise (nt juhedmaterjalid, protsessikirjeldused, vajadusel õigusaktide muutmise, takistuste eemaldamine).	Toetada puhta energia kasutuselevõttu, eriti taastuenergia, aruka võrgu ja salvestamise infrastruktuuri kaudu		elluviimist ja edendada erainvesteeringuid, et toetada majanduse taastumist. Keskenduda investeeringute tegemisel üleminekule rohelisele majandusele ja digitehnoloogiale,
	45	Energeetika investeeringud taastuenergia osakaalu kasvatamiseks	Taastuenergia tootmiseseadmete ja salvestusseadmete rajamisega seonduva regulatsiooni tõhustamine Elektrivõrgu tugevdamise programm taastuenergia tootmisvõimekuse tõstmiseks ning kliimamuutustega (nt tormid) kohanemiseks Tööstusalades taastuvelektri tootmiseseadmete kasutuselevõtu hoogustamise programm Energia salvestuse pilootprogramm	Toetada puhta energia kasutuselevõttu, eriti taastuenergia, aruka võrgu ja salvestamise infrastruktuuri kaudu	[poss.] POWER UP, RECHARGE & REFUEL	cehkõige ettevõtete digitaliseerimisele, teadustegevusele ja innovatsioonile, energia puhtale ja tõhusale tootmisele ja kasutamisele, ressursitõhususele ja säästvatele transpordile, aidates järk-järgult vähendada majanduse CO2 heidet (CSR 2020)

	n/a	Energiatõhustamise ja tervikliku rekonstrueerimise soodustamine	Tegevuste eesmärk on katta hoone omaniku vajadused, mis on rekonstrueerimisega seotud – asjakohase rekonstrueerimisteabe kättesaadavus, tehniliste lahenduste ja finantseerimise teemal vastava nõustamise pakkumine. Teabe hea kättesaadavus ja teadlikkuse tõus tagatakse kasutajast lähtuvalt disainitud veebilehega ning digitaalsete veebitööriistadega.	Elamumajanduse energiatõhususe parandamine renoveerimislaine abil		
	47,07	Hoonete energiatõhusus	Korterelamute rekonstrueerimise toetamine Väikeelamute rekonstrueerimise toetamine	Elamumajanduse energiatõhususe parandamine renoveerimislaine abil	RENOVATE	
Komponent 5: Säästlik transport	n/a	Võtame kasutusele ohutu, keskkonnahoidliku, konkurentsivõimelise, vajaduspõhise ja jätkusuutliku transpordi- ja energiataristu	Eesmärk on luua taristu, et minna üle keskkonnahoidlikele sõidukitele, suurendame avalikus sektoris keskkonnahoidlike sõidukite kasutamist, arendame rahvusvahelisi ja riigisiseseid ühendusi, et vähendada ajakulu vahemaade läbimisel ning suurendada liiklusohutust ja ligipääsetavust.	Säästva ja keskkonnasõbraliku transpordi kasutamise suurendamine Kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamine	RECHARGE AND REFUEL	
	5	KOVide investeeringud jalgratta- ja/või jalgteedesse	Jalgratta- ja/või jalgteed väljaspool kolme suuremat (Tallinn, Tartu, Pärnu) linnapiirkonda			
	34	Rohuküla raudtee ehitus(Turba-Ellamaa; Ellamaa-Risti)	Turba-Risti raudteelõigu ehitus Rohuküla trassil, mis rajatakse vana Haapsalu raudtee tammile. Tegemist on raudtee taastamise projektiga kuni maakonna piirini.			
	26	Vanasadama trammiliin	Trammiliin kulgeb Tallinnas Gonsiori ja Kivisilla tn ristmikult olemasoleva trammitee pikendusena mööda Gonsiori tn Laikmaa tn-le. Laikmaa tn mööda ületab			

			trammitee Narva mnt ning suundub Hobujaama tn-le. Hobujaama tn-lt liigub trammitee üle Olerexi bensinijaama krundi Ahtri tn-le ning sealt Laeva tn kaudu Kuunari tn-le. Kai ja Kursi tn kaudu möödub trammitee Linnahallist ja Kultuurikatlast ning ühineb olemasoleva trammiteega Põhja puiesteel Balti jaama suunas. Üks peatustest tuleb mh sadama A-reisiterminali juurde (rajatakse jalakäijate galerii ka D-terminalini).		
	31	Ülemiste ühisterminal	Ülemiste ühisterminal ühendab olemasolevat ja RB raudteed, linnatransporti (trammitee), kaugliini bussitransporti, lennujaama. Investeering hõlmab terminali hoone, parklate, juurdepääsuteede, platvormide, raudtee ja trammiliini pikenduse ehitust.		
Komponent 6: Tervis&sotsiaalkaitse	n/a	Eesti tervishoiukorralduse terviklik muutmine	Reformimise eesmärk on suurendada Eesti elanike sotsiaalset tühtekuuluvust ja kaasatust võimaldades pakkuda pikaajaliselt kõigile elanikele kättesaadavaid tervishoiuteenuseid, võttes seejuures arvesse tervishoiuteenuste tarbimisvajadusi, geograafilisi aspekte ja tõsta riigi vastupanuvõimet tervishoiukriisidele.	Tervishoiusüsteemide vastupidavuse, kättesaadavuse ja tõhususe, nende kättesaadavuse ja kriisiks valmisoleku parandamine	Parandada tervishoiusüsteemi juurdepääsetavust ja vastupidavust, sealhulgas võttes meetmeid tervishoiutöötajate nappuse leevendamiseks, tugevdades esmatasandi arstiabi ja tagades elutähtsate meditsiinivahetega varustatuse (CSR 2020)
	280	Põhja-Eesti tervishoiusüsteemi ümberkujundamine	Investeering hõlmab Tallinna haigla Lasnamäe põhikorpuse projekteerimist ja haiglahoone ehitust.		
	46,3	Kiirabi lennuteenuse väljaarendamine	Vähemalt kahe multifunktsionaalse ja ilmastikukindla meditsiinikopteri soetamine koos taristu projekteerimise ja ehitamisega. Lisaks erakorralisele meditsiinitranspordile ja välispiiri jälgimisele saab PPA kohtereid kasutada		

			ka muudel seaduses sätestatud eesmärkidel, sealhulgas: • otsingu- ja päästetööd, sealhulgas meditsiiniline evakueerimine merel; • metsa ja maastikupõlengute kustutamise toetamine; • keskkonna ja merereostuse seire; • ühenduse tagamine väikesaartega (hädaolukorras inimeste ja toidu transport, meditsiiniline abi jne)		
	n/a	Tervishoiu esmatasandi tugevdamine	Reformi eesmärk on tagada läbi koolitustellimuste parandamise piisavalt tervishoiutöötajaid (eeskätt suurendada arstide ja õdede arvu) tervishoiuteenuste pakkumise suurendamiseks ning kättesaadavuse tagamiseks kogu Eestis.		
	n/a	E-tervise edendamine	Reformi eesmärgiks on uuendada e-tervise valitsemisraamistikku, mis senisest paremini vastaks tervisesüsteemi vajadustele ning tagaks jätkusuutlikku tervisesüsteemi toetavate digilahenduste arengu Eestis. Reformi käigus analüüsitakse praeguse tervisesüsteemi IKT valitsemismudelit riigis, selle tugevusi ja nõrkusi ning töötatakse vastavalt rahvusvahelisele parimale praktikale ja Eesti tervisesüsteemi ja digiriigi eripärast lähtuvatest vajadustest välja edasivaatav uus e-tervise valitsemismudel koos rakenduskavaga ning tagatakse, et sidusrühmadel on ühine arusaam rollide ja vastutuse jaotusest e-tervises.		
	10	Noorte tööturumeetmed	Meetme „Minu esimene töökoht“ eesmärk on soodustada vähese töökogemusega noorte töölevõtmist ja seeläbi vähendada noorte töötust. Meede koosneb palgatoetuse ja koolituse komponendist. Palgatoetust ja koolituskulu hüvitist	Tööturul osalemise parandamine, sealhulgas haavatavate rühmade jaoks	Tegeleda oskuste nappuse probleemiga ja edendada innovatsiooni, parandades haridus- ja koolitussüsteemi suutlikkust ja vastavust

			makstakse tööandjale, kes võtab tööle 16-29 aastase töötuna registreeritud noore, kelle töökogemus on puuduv või lühiajaline. Palgatoetus ühes koolitusega annab vähese töökogemusega noortele parema stardipositsiooni ning eeldused tulevikus töötuks jäämise ennetamiseks.		tööturu vajadustele (CSR 2019)
	n/a	Töötuskindlustuse tugevdamine ,et vähendada koroonakriisi vältel töötuks jäänud inimeste vaesust	Eesti pikendab 2021. aastal lõppevaid töötuskindlustushüvitisi ja töötutoetuseid, kui registreeritud töötuse määr tõuseb üle 8,5%. Reformi ellu viimiseks on vaja muuta tööturuteenuste ja -toetuste seadust ning töötuskindlustuse seadust.		Sotsiaalse turvavõrgu piisavuse suurendamine, sh töötuskindlustuse laiendamine (CSR 2019, 2020)
	n/a	Hoolduse integratsioon	Jätkatakse Struktuurireformide toetusprogrammi (<i>Structural Reform Support Programme, SRSP</i>) projekti „Integreeritud teenuspakkumise toetamine Eestis“ jätkutegevustega (2021-2027), mille eesmärk on panustada integreerituma ja inimkeskema toetussüsteemi loomisesse erivajadusega inimestele ja suure toetusvajadusega eakatele, hõlmates nii sotsiaalseid, tööalaseid kui meditsiinilisi sekkumisi.		

3. Võrdsed võimalused ja sooline võrdõiguslikkus

Eestis on inimõiguste, sealhulgas ELi põhiõiguste harta järgimise tagamise mehhanism siseriikliku õiguse ja rahvusvaheliste lepingute kaudu paika pandud. Eestis on monistlik õigussüsteem ja rahvusvaheliste dokumentide sätted muutuvad ratifitseerimisel siseriiklikus õiguskorras siduvaks. Kui Eesti seadused või muud õigusaktid on vastuolus Riigikogu ratifitseeritud rahvusvahelise lepinguga, kehtivad rahvusvahelise lepingu sätted (ÜRO, ühine põhidokument, mis on osa osalisriikide aruannetest - Eesti, 2016).

Inimõigused on kaitstud põhiseaduse ja kindlate valdkondade konkreetsete õigusaktidega. Kõik riigiasutused (seadusandlikud, täidesaatvad või kohtulikud) on kohustatud austama inimõigusi (põhiseaduse artikkel 14). Põhiseaduses kasutatud mõisted on üldised ja avatud rakendamist võimaldavad mõisted - seadused ja määrused rakendavad inimõigusi. Seadused kuulutab välja president ja president võib antud olukorras pöörduda Riigikohtusse, kui seadus on põhiseadusega vastuolus. Määrused võtavad vastu Eesti Vabariigi valitsus ja valitsuse ministrid. Kõik regulatsioonide tüübid peavad olema ette nähtud seaduses.

Õiguskantsler on riigiametnik, kes kontrollib seadusandliku ja täidesaatva valitsuse ning kohalike omavalitsuste seadusandlikke instrumente põhiseaduse ja seaduste vastavuse osas ning on oma kohustuste täitmisel sõltumatu. Õiguskantsleri peamine põhiseaduslik kohustus on tagada, et seadused ja määrused oleksid põhiseadusega kooskõlas ja vastaksid teistele seadustele. Õiguskantsler on sõltumatu ametnik, kes kontrollib õigusaktide vastavust Eesti Vabariigi põhiseadusele ja Eesti Vabariigi seadustele. Tema ülesannete hulka kuulub ka näiteks järelevalve teostamine õigusaktide vastavuse üle rahvusvahelistele lepingutele ja eraõiguslike isikute vahel põhiseaduse ja teiste seaduste alusel tekkivate diskrimineerimisvaidluste lahendamine. Õiguskantsler arvestab talle tehtud ettepanekuid seaduste muutmise, uute seaduste vastuvõtmise ja valitsusasutuste töö kohta ning annab vajadusel oma järeldustest teada Riigikogule. Õiguskantsler tegutseb ka laste ombudsmanina.

(<http://lasteombudsman.ee/en/welcome>).

Õiguskantsler tagab, et avalikke ülesandeid täitvad ametiasutused ja ametnikud ei riku inimeste põhiseaduslikke õigusi ja vabadusi, seadusi ja muid üldkohaldatavaid õigusakte ning hea halduse põhimõtteid; kinnipeetud isikuid ei kohelda alandavalt, julmalt või ebainimlikult.

2015. aastal loodi tugistruktuur (Võrdõiguslikkuse kompetentsikeskus), et pakkuda täiendavat tuge poliitikakujundajatele ja elluviijatele soolise võrdõiguslikkuse tagamisel ning tagada mittediskrimineerimine (sh juurdepääsetavus) kavandamise, rakendamise, järelevalve ja hindamise protsessis Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondide programmide ja projektide puhul. Keskus on avaldanud mitmesuguseid infomaterjale, sealhulgas temaatilisi teabelehti ja juhiseid ning korraldanud koolitusi rakendusasutustele, vahendusasutustele ja fondide taotlejatele, et tõsta teadlikkust puuetega inimeste juurdepääsetavuse ja kaasamise kohta.

Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinikule on antud mandaat jälgida inimõiguste rakendamist Eestis. Volinik on sõltumatu ja erapooletu ekspert, kes tegutseb sõltumatult, jälgib soolise võrdõiguslikkuse seaduse ja võrdse kohtlemise seaduse nõuete täitmist. Volinik võtab vastu isikute avaldusi ja esitab arvamusi võimalike diskrimineerimisjuhtumite kohta; nõustab

ja abistab isikuid diskrimineerimiskaebuste esitamisel, analüüsib õigusaktide mõju nii naiste ja meeste kui ka vähemuste olukorrale ühiskonnas; teeb Vabariigi Valitsusele, valitsusasutustele, kohalikele omavalitsustele ja nende asutustele ettepanekuid õigusaktide muutmiseks; nõustab ja teavitab Vabariigi Valitsust, valitsusasutusi ja kohaliku omavalitsuse asutusi soolise võrdõiguslikkuse seaduse ja võrdse kohtlemise seaduse rakendamise seotud küsimustes; võtab meetmeid soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise edendamiseks, avaldab ka aruandeid soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise põhimõtte rakendamise kohta. (ÜRO, ühine põhidokument, mis on osa osalisriikide aruannetest - Eesti, 2016).

Volinik on ühtekuuluvuspoliitika seirekomisjoni liige ning on kutsutud osalema partnerina RRP kavandamise protsessis erinevatele kohtumistele ja seminaridele.

Kõik ministriumid vastutavad inimõiguste kaitse ja edendamise eest oma haldusalas. Ministriumid valmistavad ette, võtavad vastu ja viivad ellu valitsuse tegevuskavasid mitmesugustes inimõigustega seotud küsimustes - vastutavad ministriumid kasutavad võrgustikke, kus osaleb lai ring valitsuse ja valitsusväliseid asutusi. Samuti on avalik-õiguslikke juriidilisi isikuid, mis on asutatud avalikes huvides ja juriidilist isikut käsitleva seaduse kohaselt. Avalik-õiguslikul juriidilisel isikul ei tohi olla tsiviilõigusi ega kohustusi, mis on vastuolus tema eesmärgiga.

Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise edendamise ja sellealase tegevuse koordineerimise eest vastutab Sotsiaalministeerium. Sotsiaalministeeriumi võrdsuspoliitikate osakonnas tegutseb tugistruktuur (ÜKP fondide võrdõiguslikkuse kompetentsikeskus), mille ülesandeks on pakkuda täiendavat tuge soolise võrdõiguslikkuse edendamisel ning võrdse kohtlemise (sh ligipääsetavuse) tagamisel Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondide programmide ja projektide kavandamise, rakendamise, järelevalve ja hindamise protsessis. Keskus on avaldanud mitmesuguseid infomaterjale ja juhiseid ning korraldanud koolitusi rakendusasutustele, vahendusasutustele ja fondide taotlejatele, sh teadlikkuse tõstmiseks puuetega inimeste ligipääsetavusest ja kaasamisest.

Lisaks õiguskantsleri ja soolise võrdõiguslikkuse ning võrdse kohtlemise voliniku aruannetele koostavad inimõiguste keskus, inimõiguste instituut ja inimõiguste õigusteabe keskus süstemaatiliselt aruandeid inimõiguste olukorra kohta Eestis. Samuti avaldab Eesti välisministeerium oma veebisaidil (http://vm.ee/et/human_rights) inimõiguste lepingutel põhinevate organite aruandeid ja kokkuvõtvaid tähelepanekuid (ÜRO, ühine põhidokument, mis on osa osalisriikide aruannetest - Eesti, 2016).

Kui isik tunneb, et tema õigusi on rikutud, on tal võimalus pöörduda kohtusse (tavaliselt halduskohtusse). Võimalik on nõuda rikkumise kõrvaldamist või kahju hüvitamist. Hagiavaldus esitatakse esimese astme kohtule, apellatsioonkaebus teise astme kohtule ja kassatsioonkaebus kõrgeima astme kohtule. Asja arutatakse Riigikohtus pärast kõigi varasemate kohtuinstantsioonide läbimist. Apellatsiooni esitamist reguleerivad vastavad kohtumenetluse seadustikud. Juriidilistele ja füüsilistele isikutele parima õigusabi tagamiseks on lubatud kohtuasja esitada Riigikohtusse ainult vandeadvokaatidel. Kui inimene on läbinud kõik Eesti Vabariigi kohtuorganid ja soovitud tulemusi pole saavutatud, võib pöörduda Euroopa

Inimõiguste Kohtu poole (ÜRO, ühine põhidokument, mis on osa osalisriikide aruannetest - Eesti, 2016).

Puuetega inimeste õiguste edendamine vastavalt konventsiooni põhimõtetele on integreeritud mitmesse arengukavasse ja strateegiasse, millest kõige olulisemad on praegune heaolu arengukava 2016–2023 ja tulevane heaolu arengukava 2023–2030.

Strateegia „Eesti 2035“ raames on kokku lepitud kindlad sihid nii soolise palgalõhe kui ka soolise võrdõiguslikkuse osas, mida hakatakse jooksvalt seirama.

Sooline palgalõhe 17,1% (2019) > 5% (2035)

Soolise võrdõiguslikkuse indeks (EIGE, Gender Equality Index) 60,7 väärtuspunkti 100st (2018) > 70,7 väärtuspunkti 100st (2035)

Ligipääsetavus

Vabariigi Valitsus seadis oma 2019–2023 tegevusprogrammis eesmärgiks parandada elukeskkonna ligipääsetavust kõigi valdkondade üleselt. Sellest eesmärgist lähtudes otsustas Vabariigi Valitsus 26. septembril 2019. aastal luua ligipääsetavuse rakkerühma. Rakkerühma moodustas riigisekretär 8. novembril 2019. aastal. Valitsuse otsuse kohaselt peab riigisekretär esitama rakkerühma tegevuste elluviimisest valitsusele vaheülevaateid. VahearuanDED annavad ülevaate rakkerühma tööst, peamistest ligipääsetavuse probleemidest ja võimalikest lahendustest. Vahearuanne esitab olulisemate elukeskkonna ja ühiskonna ligipääsetavust puudutavate poliitikavaldkondade kujundamiseks esialgsed ettepanekud, mille eesmärk on tagada kõikide inimeste võrdne võimalus osaleda ühiskonnaelus. Ettepanekud on esmased ning rakkerühma teise tööaasta eesmärk on ettepanekuid täpsustada ja pakkuda välja detailsemad soovitused nende rakendamiseks. Rakkerühma töö toimub kahel tasandil – põhikoosseisus ja alatöörühmades.

Ligipääsetavuse rakkerühma ülesanded:

1. Selgitada välja ligipääsetavuse olukord ja probleemid kõikides olulisemates elukeskkonna ja ühiskonna aspektides, sh ligipääs avaliku sektori hoonetele ja asutustele ning kogu avalikule ruumile ja selle eri osadele (kaubandusettevõtted, kultuuri- ja meelelahutusasutused, ühiskasutatavad väljõusaalid, jalgratta- ja/või jalgteed, spordihood jm), riigi ja erasektori teenustele (pangateenused, televisioon ja teised audiovisuaalmeedia teenused jm), digiteenustele, elukondlikule kinnisvarale ning transpordivahenditele.

2. Töötada välja poliitikasuunised ja lahendused, mis võimaldavad lähima kümne aasta jooksul liikuda kõikidele inimestele ligipääsetava ühiskonna, avaliku ruumi ja teenuste suunas. Eesmärgiks on ligipääsetavuse ja universaalse disaini põhimõtete rakendamine kõikide poliitikavaldkondade loomuliku osana, seades esikohale avaliku sektori eeskujule; samuti ligipääsetavuse alase teadlikkuse ja pädevuse suurendamine ühiskonnas läbivalt.

Rakkerühma liikmeteks on:

Eesti Arhitektide Liit

Eesti Kaubandus-Tööstuskoda
Eesti Kinnisvarafirmade Liit
Eesti Linnade ja Valdade Liit
Eesti Puuetega Inimeste Koda
Eesti Pensionäride Ühenduste Liit
Eesti Töötajate Keskliit
Haridus- ja Teadusministeerium
Kultuuriministeerium
Lastekaitse Liit
Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium
Rahandusministeerium
Riigikantselei
Riigi Kinnisvara AS
Sotsiaalministeerium
Tallinna linn
Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet
Võrdõigusvolinik
Õiguskantsler

Rakkerühma eesmärk on töötada välja ettepanekud ja meetmed, mis toetavad ligipääsetavuse tagamist nii avalikus kui ka erasektoris. Meetmed hõlmavad uue loodava keskkonna ligipääsetavuse tagamist, olemasoleva keskkonna ligipääsetavuse parandamist ning ligipääsetavuse alase ühiskondliku teadlikkuse ja suutlikkuse suurendamist füüsilise ja infotehnoloogilise keskkonna ning teenuste kujundajate seas. Samuti on oluline parandada otsustajate ja kogu ühiskonna teadlikkust ligipääsetavuse teemal ning saavutada lähiaastatel olukord, kus loodav füüsiline ja e-keskkond vastab nüüdisaegsetele ligipääsetavuse põhimõtetele. Rakkerühma loomisel lähtuti olulisest põhimõttest vaadelda ligipääsetavuse sihtrühmana kogu elanikkonda elukaare vältel. Seniajani on valdkonda eelkõige arendatud puuetega inimeste erivajadustest lähtuvalt, kuid arvestades elanikkonna vananemisega peab riiklik poliitika võtma arvesse kõikide inimeste vajadusi ja elukeskkonna kujundamist sobivaks elukaare vältel. Vastasel juhul kasvavad riigi kulud ligipääsematu ühiskonna kompenseerimisel ning tagatud ei ole inimeste võrdne ligipääs ja võimalus ühiskonnaelust osa võtta. Mida kauem on rahvastiku vananedes võimalik tagada vanemaeliste pikaajaline aktiivsus ühiskonnas ja tööturul, seda edukam on ka majandus.

Rakkerühma senine töö on keskendunud probleemide laiapõhjalisele analüüsimisele ja lahenduste arutelule. Kuna ligipääsetavus on inimese teekonna põhine, siis on teema käsitlemine jagatud seitsmesse suuremasse alateemasse, mis tervikuna katavad pea kogu ühiskonna, millele ligipääs tuleb tagada. Alateemadeks on elukondlik kinnisvara, avalikku teenust pakkuvad hooned, ühistransport, teede taristu, audiovisuaalmeedia, e-keskkonnad ja turism.

Senise töö käigus on välja selgitatud iga alavaldkonna ligipääsetavuse probleemid, riiklike nõuete sisu ning järelevalve seis. Probleemide analüüsi baasil on välja töötatud põhimõttelised suunad, mille poole riiklik poliitika peab liikuma ning millest ka rahastamisotsuste tegemisel ja EL fondide, sh Taasterahastu rakendamisel tuleb lähtuda, et tagada inimese liikuvuse põhine terviklik vaade ja ligipääsetavus.

Ligipääsetavusega seotud põhimõtted ja suunad, millest lähtutakse:

- Seada eesmärgiks saavutada ligipääsetav Eesti aastaks 2035. Eesmärk eeldab, et tervikliku ligipääsetavuse poliitika tulemusena lõppeb ligipääsematu keskkonna loomine, avalik sektor näitab eeskuju ning loob piisava motivatsiooni erasektorile luua ligipääsetavaid lahendusi ning teatud vajalikus mahus suudetakse rekonstrueerida olemasolevat keskkonda.
- Teemavaldkonna käsitlemisel lähtutakse edaspidi kaasava disaini mõistest. Kaasav disain on laiatarbekaupade, keskkondade, hoonete ja teenuste disain, mille tulemus on ilma kohandusteta kasutatav ja ligipääsetav nii paljudele inimestele kui võimalik ja mõistlik.
- Elukeskkonna ligipääsetavuse tagamine hõlmab kõikidele inimestele ligipääsu võimaldamist nii füüsilisele keskkonnale kui ka infovahetus- ja digiteenuste keskkonnale, tagades sel viisil võrdsed võimalused ning parandades kõikide ühiskonnaliikmete elukvaliteeti ning toimetulekuvõimet.
- Lähtuda laiemast elukaarel põhinevast ligipääsetavuse kontseptsioonist ja kaasavast disainist, mis hõlmab endas nelja peamise erivajaduse (liikumispuue, kuulmispuue, nägemispuue, intellektipuue), elukaareülese (laps, täiskasvanu lapsevankriga, eakas) ning ajalise iseloomuga erivajaduse (püsiv, ajutine) ligipääsetavuse võimalusi.
- Riiklik lähenemine ligipääsetavusele peab olema terviklik. Selleks, et iga inimene tunneks end ühiskonnas tegusa, väärika ja teretulnuna, ei piisa, et üksik teenus või ehitis vastaks kaasava disaini põhimõtetele – oluline on kasutaja teekonna tervikvaade alates koduuksest kuni teenuse või kaubani soovitud asukohas. Teekonna tervikvaade aitab näha ka ligipääsetavuse kui valdkonna ulatust ning toob esile suure arvu poliitikavaldkondi, mille loomulik osa peab olema ligipääsetavusega arvestamine – ruumiline planeerimine, hooned (sh avaliku otstarbega hooned ning äri- ja elukondlik kinnisvara), teede taristu, ühistransport, erinevad riigi ja erasektori teenused, e-keskkonnad ja -teenused, audiovisuaalmeedia jpm.
- Ligipääsetava keskkonna loomine alates projekti algfaasist ei ole kulukam kui ligipääsematute lahenduste loomine. Selle hinnangu juures lähtutakse kehtivatest ligipääsetavuse miinimumnõuetest hoonetele ja e-keskkondadele ning asjaolust, et kehtivate miinimumnõuete rakendamine, laiendamine elukondlikule kinnisvarale või muul viisil arendamine on proportsionaalne ja ületab sellest saadavat kasu ühiskonnale. Näiteks ehitus- või loomisprotsessis ei ole madalam äärekivi kallim kõrgest, laiem ukseava kitsast või ligipääsetav veebikeskkond kallim ligipääsematust.

Strategia „Eesti 2035“ on kokku lepitud seada ligipääsetavuse osas konkreetne sihttase, mida jooksvalt seirata ligipääsetavuse näitaja alusel, mille metoodika ning alg- ja sihttasemed töötatakse välja 2021.a. jooksul.

Kõigi Taastekavas planeeritud reformide/investeeringute/meetmete puhul jälgitakse, et tegevustes võetaks arvesse soolist võrdõiguslikkust ning tagatud oleksid võrdsed õigused ja võimalused reformis/investeeringus osalemiseks ning nende tulemustest osa saamiseks, olenemata soost, rassilisest või etnilisest päritolust, usutunnistusest või veendumustest, puudest, vanusest või seksuaalsest sättumusest. Sekkumiste ettevalmistamisel ja rakendamisel analüüsitakse tegevuste võimalikku mõju soolisele võrdsusele, kaasamisele ja võrdsele kohtlemisele, sh ligipääsetavusele ning vajaduse korral rakendatakse meetmeid võimalike

riskide vähendamiseks (sh vähendatakse neid barjääre, mis takistavad allaesindatud rühmadele tegevustes osalemist või loodavatest hüvedest kasu saamist).

3.1 Soolise võrdõiguslikkuse ja allaesindatud rühmadele võrdsete võimaluste tagamine

Soolise võrdõiguslikkuse poliitika eesmärk on suurendada ühiskonnas soolist võrdsust, st toetada liikumist olukorra poole, kus naistel ja meestel on kõigis ühiskonnaelu valdkondades võrdsed õigused, kohustused, võimalused ja vastutus. Eesmärk on toetada inimkapitali arengut ning majanduse, konkurentsivõime ja heaolu kasvu Eestis, kasutades ühiskonna arengu huvides võrdselt meeste ja naiste teadmisi, oskusi ja võimeid.

Ajaloolis-kultuuriliselt väljakujunenud soosüsteem ning ühiskonnas endiselt levinud stereotüüpsed arusaamad meeste ja naiste rollist ühiskonnas mõjutavad inimeste valikuid ning taastoodavad või süvendavad meeste ja naiste sotsiaalset ja majanduslikku ebavõrdsust, sealhulgas soolist segregatsiooni haridus- ja tööalastes valikutes, palgalõhet, tasustamata kodutööde ja hoolduskoormuse ebavõrdsust jaotust, soolist vägivalda, erinevusi tervise- ja riskikäitumises ning tervises ja elueas. Soolised stereotüübid ei mõjuta ainult inimeste langetatavaid otsuseid – need võivad kas teadliku või alateadliku tegevuse tulemusel kanduda ka automatiseeritud otsuste tegemisse, sh tehisintellektil põhinevatesse lahendustesse. Tehnoloogilised lahendused võivad aga stereotüüpe ja eelarvamusi mitte ainult korrata, vaid ka võimendada. Soostereotüübid käivad sageli käsikäes muude tunnustega seonduvate stereotüüpidega, sh rassil või etnilisel päritolul, usutunnistusel või veendumustel, puuetel, vanusel või seksuaalsel sättumusel põhinevatega, ning see võib nende negatiivset mõju tugevdada.

Naiste madalamatest sissetulekutest tingitud majanduslik sõltuvus on üks teguritest, mis takistab naistel vägivaldsest paari- või lähisuhtest lahkumist. **Eesti 20-64 aastaste naiste tööhõive määr on madalam kui meestel – 2020. aastal vastavalt 75,8% ja 81,8%**[1], mis põhjustab naiste majanduslikku sõltuvust ja ebavõrdsust, sealhulgas pensionieas. **Sooline hõivelõhe on suurim väikelastega naiste ja meeste seas – alla 3-aastase lapsega naiste tööhõive määr oli 2020. aastal 31,8%, meestel 91,8%**. Sooline hõivelõhe osutab probleemile, et suur osa naiste tööjõu potentsiaalset ja kvalifikatsioonist jääb tööturul kasutamata.

Mõttekoda Praxis juunis 2021 avaldatud poliitikaanalüüs „COVID-19 pandeemia sotsiaal-majanduslik mõju soolisele võrdõiguslikkusele“ toob välja, et pandeemia on naistele kaasa toonud märkimisväärsed töö ja pereelu ühitamise raskused, mistõttu on osad naised olnud sunnitud oma tasustatud töö koormust vähendama või sellest loobuma. See on vähendanud ka naiste unetunde, aega iseendale ning toonud kaasa vaimse tervise probleeme. Pandeemia on avaldanud negatiivset mõju soolise võrdsuse olukorrale. Kaotsiläinu tasandamiseks on tarvis edaspidi soolise võrdsuse edendamiseks tegeleda jõulisemalt kui seni. Pandeemia pikaajalise negatiivse mõju (naiste takerdumine karjääriredelil, vähenenud võimalused täisajaga töötada, süvenev palgalõhe) tasandamiseks on vaja naiste tööturuolukorrale ja soolisele võrdsusele kriisist väljumise meetmetes eraldi tähelepanu pöörata. [2]

Tegevusalapõhine sooline segregatsioon ulatus 2019. aastal 36,95%-ni. Naised õpivad ja

töötavad rohkem erialadel, mis on ühiskonna jaoks küll olulised nii nüüd kui tulevikus, kuid mis ei ole eriti kõrgelt tasustatud (nt sotsiaal- ja humanitaaralad). Mehed õpivad ja töötavad suurema kasvupotentsiaaliga valdkondades (nt IKT erialadel). Naised ja mehed töötavad ka erinevatel ametikohtadel. **Ametialane sooline segregatsioon** on viimase kümne aasta jooksul mõnevõrra vähenenud, kuid 2019. aastal oli see jätkuvalt 34,55%. **Ettevõtjate ja juhtivtöötajate seas on naised jätkuvalt meestest märkimisväärselt vähem, vastavalt 30,9% ja 35,7%**. Tööturu praegusi ning tulevikuvajadusi ja –võimalusi arvestades on vaja parandada loodusteaduste, tehnoloogia (sh IKT), inseneria ja matemaatika (nn STEM erialad) ning hariduse, tervishoiu ja hoolekande (nn EHW) valdkondades soolist tasakaalu kõigil tasanditel.

Naiste palgad on meestega võrreldes keskmiselt oluliselt madalamad. Vaatamata viimastel aastatel aset leidnud kahanemisele oli **sooline palgalõhe** Eestis 2020. aastal endiselt 15,6% [3] ning võrdluses teiste ELi liikmesriikidega suurim [4].

Inimeste **tervena elatud eluiga pole viimasel kümnel aastal pikenenud** (2019. aastal 55,9 aastat). Esineb suur sooline lõhe (mehed elavad 8,4 eluaastat vähem kui naised, sh tervena 3,5 eluaastat vähem).

Poliitikakujundajate ja tööandjate teadmised ja arusaam soolisest ebavõrdsusest, selle põhjustest ja tagajärgedest, soolise võrdõiguslikkuse seadusega sätestatud soolise võrdõiguslikkuse edendamise kohustusest ning soolõime vajalikkusest ja kasust oma valdkonnale on endiselt piiratud. **Oskused** meeste ja naiste võimalusi, vajadusi ja huve analüüsida ning oma valdkonnas soolise ebavõrdsuse vähendamise ja soolise võrdsuse edendamisega tegeleda on puudulikud või kesised.

Nende väljakutsete lahendamiseks on kavas jätkata töö, pere- ja eraelu parema ühitamise, samuti hoolduskoormuse vähendamise ning meeste ja naiste vahel võrdsema jagamise toetamist. Lisaks soostereotüüpide negatiivse mõju vähendamisele haridus- ja karjäärivalikutele tegeletakse palkade läbipaistvuse parandamisega; kvaliteetsete, soolise võrdõiguslikkuse põhimõtteid järgivate töösuhete tagamisega, eelkõige soolise võrdõiguslikkuse seaduse tõhusama rakendamise toetamise, sh tööandjate teadlikkuse tõstmise kaudu; vanemaealiste soolise vaeslõhe vähendamise, sh soolise pensionilõhe kasvu tõkestamise ja naiste ettevõtluse toetamisega. Soolise võrdõiguslikkuse edendamise, sh soolõime rakendamise tõhustamiseks ja kohustatud isikute tegutsemisvõimekuse tagamiseks toetatakse aja- ja asjakohaste andmete (sh soopõhine statistika, soo aspekti hõlmavad või sellele keskenduvad valdkondlikud uuringud, analüüsid) olemasolu; luuakse ja rakendatakse järjepidevust ja jätkusuutlikkust tagavad teavitus-, toetus (sh nõustamis)- ja koordinatsioonimeetmed ning –mehhanismid.

Teadlikkus inimõigustest ja võrdse kohtlemise põhimõttest on Eestis vähene ning võrdse kohtlemise seadus ei rakendu täiel määral. Võrdluses Euroopa keskmisega hakkab Eesti puhul silma vähene teadlikkus võrdse kohtlemise põhimõttest ning on levinud ka arvamus, et meil ei ole diskrimineerimine laialdane probleem. See ei tähenda, et Eestis on diskrimineerimist vähem, vaid viitab inimeste vähestele teadlikkusele inimõigustest ja võrdsest kohtlemisest. Olgugi, et kasvanud on sallivus erinevate vähemuste suhtes, ei ole see paratamatult kaasa toonud vähemusgruppidesse kuuluvate inimeste heaolu kasvu.

Võrdse kohtlemisega seotud õiguste kaitse ei ole piisav ega tõhus. Probleemiks on olnud ka järelevalve puudulikkus ning inimeste vähene teadlikkus oma õigustest ja nende kaitse võimalustest. Vaja on usaldusväärseid ja ülevaatlikke andmeid ning analüüse, mis võimaldaksid hinnata ühiskonnagruppide ja valdkondade olukorda ning planeerida asjakohaseid sekkumisvahendeid. Jätkuma peab huvikaitse võimaluste parandamine.

Sotsiaalministeeriumis on koostamisel Heaolu arengukava aastateks 2023-2023, mis muuhulgas sisaldab sotsiaalse ebavõrdsuse ja vaesuse vähenemise, soolise võrdsuse ning suurema sotsiaalse kaasatuse, vähemusgruppidesse kuuluvate inimeste võrdse kohtlemise edendamise strateegilisi eesmärke aastateks 2023–2030, arvestades sealjuures nii riigi pikaajalises arengustrateegias „Eesti 2035“ seatud strateegiliste sihtide kui ÜRO ülemaailmsete säästva arengu eesmärkide ning Euroopa Liidu suundade ja rahvusvaheliselt võetud kohustustega, ning COVID-19 pandeemia sotsiaal- majanduslikku mõju soolisele võrdõiguslikkusele. Samuti võetakse soolise võrdõiguslikkuse ja võrdsete võimaluste edendamise eesmärke arvesse EL fondide meetmete ja Taastekava reformide/investeeringute kavandamisel. Soolise võrdõiguslikkuse sihtide saavutamist „Eesti 2035“ strateegias mõõdetakse soolise võrdõiguslikkuse indeksi abil (EIGE, Gender Equality Index) - 60,7 väärtuspunkti 100st (2018) > 70,7 väärtuspunkti 100st (2035).“

---

[1] Statistikaamet

[2] Haugas, S.; Sepper, M-L, 2021. „COVID-19 pandeemia sotsiaal-majanduslik mõju soolisele võrdõiguslikkusele“, Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis. Veebis leitav: http://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2021/01/Pandeemia_ja_sooline_vordoiguslikkus_poliitikaanalus-2.pdf

[3] Statistikaamet.

[4] Teiste EL riikidega võrdlust võimaldavate Eurostati esialgsete andmete kohaselt oli sooline palgalõhe Eestis 2019. a. 21,7%.

4. Sidusus

Riigi pikaajalise arengustrateegia „Eesti 2035“ arenguvajaduste kirjeldamisel on juba arvestatud 2020. aasta koroonakriisi esmamõjudega (näiteks töötuse kasv ja surve tervishoiusüsteemi toimepidevusele). Strateegias seatud sihte kriis ei muuda, küll aga tuleb nende saavutamise tagamiseks arvestada 2020. ja 2021. aastal toimunu pikemaajaliste mõjudega. Eesti lähenemine kriisi mõjude leevendamisele lähtub põhimõttest, et tegevusi kavandatakse nii, et need panustavad ka „Eesti 2035“ strateegiliste sihtide saavutamisse ning tegevuste elluviimine ja ressursside planeerimine toimub olemasolevate protsesside osana. Samast põhimõttest on lähtutud ka Taastekava koostamisel, mis on strateegia „Eesti 2035“ üks lisa ning mis peab aitama kaasa ühelt poolt majanduse taastumisele ning teisalt Eestis kokku lepitud strateegiliste sihtide saavutamisele.

Kriisihaldamise üldpõhimõtete kokkuleppimiseks kinnitas Vabariigi Valitsus 2020. aasta kevadel „COVID-19 levikust põhjustatud olukorrast väljumise strateegia“, kus seati neli eesmärki:

Tagada inimeste füüsiline ja vaimne tervis ehk pidurdada viiruse levik ja leevendada viiruse mõju tervishoiusüsteemile nii lühi- kui ka pikaajalises vaates.

Tagada inimeste toimetulek ja tavaellu naasmine ehk leevendada eriolukorra piirangutest tulenevat võimalikku mõju inimese sissetulekutele, töökoha säilimisele, haridusele ning igapäevasele toimetulekule.

Toetada ettevõtete toimetulekut ja konkurentsivõime kestmist ehk leevendada ettevõtetele piirangutest tulenevat mõju.

Tagada ühiskonna ja riigi toimimine ehk hoida elutähtsate kaupade varu ja teenuste pakkumine vajalikul tasemel, kindlustada elanikkonna turvalisus, põhiseadusliku korra järgimine ning Eesti riigi iseseisvus.

Neist esimesed kaks toetavad ennekõike „Eesti 2035“ strateegilist sihti „Eestis elavad arukad, terved ja tervist hoidvad inimesed“. Kolmas eesmärk panustab vahetult sihti „Eesti majandus on tugev, uuendusmeelne ja vastutustundlik“ ning neljas sihti „Eesti on uuendusmeelne, usaldusväärne ja inimesekeskne riik“.

Tegevusi on välja töötatud jooksvalt, lähtudes väljumisstrateegia seatud raamistikust. Sealhulgas on strateegia eesmärkide saavutamiseks koostatud ministeeriumites konkreetsemaid tegevuskavu, nagu näiteks „Tervisesüsteemi plaan COVID-19 kriisi ületamiseks 2021. aastal“ ja „Haridus- ja Teadusministeeriumi valitsemisala väljumisplaan“, ning peaministri algatusel tegutses 2020. aastal majanduse elavdamise eksperdirühm.

Valitsuskabinet kiitis 22. aprillil 2021.a. heaks koroonaviiruse pandeemiast väljumise põhimõtted ja tegevuskava. Poliitikakujundamise valges raamatus "Ühiskonnaelu korraldamise kava koroonaviiruse leviku tingimustes" kirjeldatakse riigi tegevusi ja otsustusprotsessi põhimõtteid nii koroonaviiruse leviku tõkestamiseks kui ka selle levikust tingitud sotsiaal-majanduslike mõjude leevendamiseks. Ka 2021. aastal kavandatakse kriisimeetmete elluviimine ja rahastamine olemasolevate protsesside (sealhulgas riigi eelarvestrateegia ja välisvahendite planeerimine) osana ning otsuseid tehakse lähtuvalt strateegias „Eesti 2035“

seatud strateegilistest sihtidest. Selline lõimitud lähenemine tagab ühelt poolt, et ka lühiajalised kriisimeetmed panustavad Eesti pikaajalistesse eesmärkidesse ning samal ajal ei suurenda tarbetult bürokraatiat.

Lisaks koroonakriisist väljumise tegevuskavale kinnitas Vabariigi Valitsus 29. aprillil 2021.a. „Eesti 2035” uuendatud tegevuskava, mis on aluseks ka kriisist väljumisel, aga ka majanduse konkurentsivõime suurendamisel, digi- ja rohepöörde hoogustamisel ning ühiskonna ühtekuuluvuse suurendamisel. Strateegia „Eesti 2035“ elluviimise protsess näeb ette, et selle juurde käivat tegevuskava uuendatakse kord aastas, et tagada lühiajaliste otsuste kooskõla pikaajalise strateegilise planeerimisega.

Nimetatud tegevuskava on käesoleva Taastekava katusdokument, mis annab üldise strateegilise raami Taastekavas plaanitud reformide ja investeeringute elluviimiseks. Kava ise reguleerib Taaste- ja vastupidavusrahastu (RRF) vahendite planeerimist ning rakendamist strateegia „Eesti 2035” Tegevuskavast tulenevate reformide ja investeeringute elluviimisel.

Taastekavas planeeritud reformid ja investeeringud katavad ära kõik Taasterahastu sambad, keskendudes digi- ja rohepöördele ning ettevõtluse toetamisele üle Eesti, turgutades kriisis pihta saanud majandust kooskõlas ülejäänud EL fondide ning siseriiklikest vahenditest rahastatud tegevustega.

Taastekava sidususe aluseks on strateegia „Eesti 35” ja selle juurde kuuluv tegevuskava, millest Taastekavas planeeritud reformid ja investeeringud lähtuvad. Tegemist on äsja valminud ja laiapõhjalises koostöös koostatud ning Vabariigi Valitsuse poolt kinnitatud strateegiliste dokumentide komplektiga, mis koosmõjus aitavad meil kriisist väljuda ja taastuda ning liikuda ühiselt kokku lepitud pikaajaliste sihtide suunas.

OSA 2: REFORMIDE JA INVESTEERINGUTE KIRJELDUS

Kõikide Taastekavas plaanitud reformide, investeeringute ja meetmete elluviimisel:

- tagatakse kooskõla *Do no significant harm* printsiibiga, sätestades vastava nõude Taasterahastu rakendamise Vabariigi Valitsuse määruses;
- eelistatakse võimalusel lahendusi, mis toetavad elurikkuse säilitamist ja looduspõhiseid lahendusi (haljastus, rohealad, õhu- ja mürasaaste vähendamine);
- jälgitakse, et tagatud oleks sooline võrdsuslikkus ning kõigile antud võrdsed õigused ja võimalused reformis/investeeringus/meetmes osalemiseks ning nende tulemustest osa saamiseks. Eri soost, rahvusest, vanuses, rassilise või etnilise päritoluga, usutunnistuse või veendumusega, erivajadusega või seksuaalse sättumusega inimestele võrdsete võimaluste loomiseks tegevustes osalemiseks ning tulemustest osa saamiseks, analüüsitakse ning võetakse arvesse osalejate neid vajadusi, mis tulenevad nende kuulumisest erinevatesse sotsiaalsetesse rühmadesse ja vähendatakse barjääre, mis takistavad alaesindatud rühmadel tegevustes osalemist või hüvedest kasu saamist.

KOMPONENT 1: ETTEVÕTETE DIGIPÖÖRE

1. Komponendi kirjeldus

Ettevõtete digipööre

Valdkond: Digipööre

Eesmärk: Ettevõtete digipöörde ja konkurentsivõime toetamine

Reformid ja/või investeeringud:

Reform 1: Majanduse digipöörde toetamine ettevõtetes

Investeering 1: Digipööre ettevõtetes

Investeering 2: E-ehituse arendamine

Investeering 3: E-veoselehtede teenuse arendamine

Reform 2: Oskuste reform ettevõtete digipöördeks

Reform 3: Ettevõtete konkurentsivõime toetamine välisurgudel

Alareform 3.1: Riigi- ja regioonistrateegiad

Alareform 3.2: Majandust elavdavad innovaatilised ettevõtluskeskused olulisematel eksporditurgudel

Alareform 3.3: Globaalsed e-ekspordi löögirühmad ja virtuaallavad

Hinnanguline kogumaksumus: 116,17 MEUR; taotletud RRFist: 116,17 MEUR

2. Peamised väljakutsed ja eesmärgid

Eesti paiknes Euroopa Komisjoni iga-aastaselt avaldatavas digitaalmajanduse ja -ühiskonna indeksis (*Digital Economy and Society Index - DESI*), mis annab ülevaate Euroopa Liidu liikmesriikide digitaalvaldkonna edusammudest, 2020. aastal 8. kohal. Digitaalsete avalike teenuste osas on Eesti Euroopas liidripositsioonil, kuid ühenduvuse ning digitehnoloogiate integreerimise alamindeksites paikneb alles keskmisel tasemel ehk 14. kohal.

Kuigi digitaliseerimine on hoogustunud, on selle rakendamine ettevõtete poolt jätkuvalt suhteliselt tagasihoidlik, ning see takistab tootlikkuse edasist kasvu. Kui tootlikkus ei jõua arenenud majandustele järele, on oht, et Eesti jääb nn keskmise sissetuleku lõksu.

Peamine väljakutse, mida komponendi raames lahendatakse, on Eesti ettevõtetes toimuva digiülemineku ehk digipöörde kiirendamine. Digipöördeks nimetatakse tehnoloogilise arengu ning innovatsiooni tulemusena toimuvat ärimudelite muutumist ja kohandumist ning sellest tulenevaid muutusi tarbija- ning sotsiaalses käitumises. Seejuures eristatakse kahte vaadet – ehk digitaliseerimine ning digipööre. Digitaliseerimine on info-kommunikatsioonitehnoloogiate (IKT) ning digitaalsete tehnoloogiate kaasamine äri- ja sotsiaalsesse protsessidesse eesmärgiga neid parandada. Ehk siis fookuses on konkreetne protsess mida parendatakse ning efektiivistatakse, kuid ärimudel seejuures ei muutu. Digipööre tähistab aga sisulist, innovaatilist ja kvalitatiivset arengumuutust ettevõtte äristrateegias. Digipööre on digitaalse tehnoloogia abil sisemiste protsesside, kultuuri ning kasutajakogemuse muutmine eesmärgiga kasutusele võtta uued ärimudelid. Kokkuvõttes on digipööre midagi enam kui pelgalt uute IKT-vahendite ja -süsteemide hankimine, vaid see hõlmab uute tehnoloogiate pakutavate võimaluste ärakasutamist äriprotsessi kõigi aspektide ümbermõtestamisel. Reformi erinevad investeeringud panustavad sellesse erineva sekkumisloogika abil. Ettevõtete digipöörde saavutamise investeeringutoetuse fookuses on digipöördele viiva innovatiivse ning tehnoloogilise arengumuutuse toetamine kõigis sektori ettevõtetes. E-ehituse ning reaalamajanduse investeeringud on aga suunatud sektorispetsiifiliste IKT lahenduste kasutuselevõtu toetamisele ehitus- ning transpordi- ja logistikasektoris.

Avatus digiüleminekule on oluline Eesti ettevõtetele kui nad soovivad säilitada konkurentsivõime. Uuringutes on hinnatud, et ärimudelite, toodete ja teenuste ajakohastamine digitaalsete tehnoloogiate abil suurendab tööstuse tulusid Euroopas enam kui 110 miljardit eurot aastas. Euroopa Investeerimispanka uuringu kohaselt seostatakse digitaliseerimist paremate äritulemustega nii tööviljakuse, juhtimistavade, innovatsiooni, kasvu kui ka tasuvamate töökohtade mõttes. Eestis läbi viidud reaalamajanduse majandusliku mõju analüüsi kohaselt säästavad reaalamajanduse andmevahetuse lahendused (e-arved, e-kviitungid, andmepõhine aruandlus riigile, e-veeselehed jne) Eesti ettevõtlussektoris üle 200 miljoni euro aastas. Võimalik on aastas kokku hoida ca 14,10 miljonit töötundi, mis on võrdne 7000 inimese täistööajaga. Ettevõtjal tekib võimalus suunata kokkuhoitud kulu põhitegevuse mahu suurendamisele, mis omakorda mõjuks positiivselt SKP kasvule ja tootlikkuse tõstmisele.

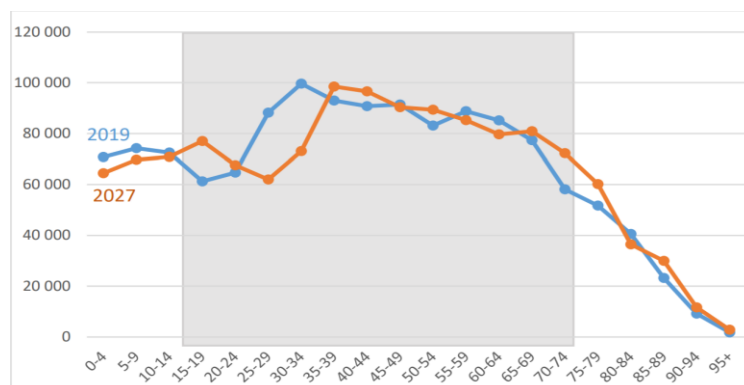
Reaalajamajandus ei tähenda lihtsalt paberivaba asjaajamist, vaid täiesti uute tarneahelate mudelite tekkimist. Reaalajas toimivatest lahendustest tõusev kasu ei puuduta üksnes ühte ettevõtet, vaid reaalaja-lahenduste ühine kasutuselevõtmine soodustab ettevõtete vahelist teabevahetust ja koostööd. Teabe liikuvust tarneahelas seostatakse tarneahela parema toimivusega, aga ka positiivse mõjuga protsesside tõhususele, tootlikkusele ja kliendisuhetele. Reaalajalahendused loovad lisandväärtust ja toetavad innovatsiooni. Integreeritud tarneahelad ja reaalaja-andmed aitavad tõsta ettevõtete tõhusust ja tootlikkust, jälgida ja planeerida kaubavarusid, jälgida toodete liikumist, teenuste pakkumist ning kiiresti reageerida muutustele nõudluses. Lisaks loovad reaalajalahendused uusi võimalusi innovaatiliste toodete, teenuste ja ärimudelite arendamiseks. Lisaks andmevoogude kiiruse ja mahu suurendamisele parandavad reaalajalised andmelahendused väärtusahelas partnerite vahetatava teabe kvaliteeti. Kvaliteetsemad andmed aitavad ettevõtetel tõhusamalt tegutseda ning kasutada uusi prognoosimeetodeid, optimeerida tegevuskulusid, hallata laovarusid tõhusamalt ning teha usaldusväärsemaid tõendus põhiseid otsuseid. Tänapäeval peavad ettevõtted konkurentsivõime säilitamiseks lisaks toodete ja teenuste uuendamisele mõtlema ka ärimudeli arendamise ja uute turunišside leidmise peale. Seetõttu on ettevõtted üha enam valmis investeerima mitmesuguste andmeallikate kasutamisse väärtusloomeprotsessides, et täita klientide vajadusi.

Ettevõtete vähene digitaliseeritus Eestis pidurdab nende tootlikkuse kõrval ka nende ekspordivõime arengut. Digitaliseerimise jätkutegevustena ettevõtete toetamine läbi täiendavate meetmete (tark nõuanne läbi riigi- ja regioonistrateegiate, innovaatilised ettevõtluskeskused, e-eksporti edendavad löögirühmad ja virtuaallavad) kasvatab aga VKEde konkurentsivõimet välisturgudel. Sellised meetmed on ettevõtete jaoks toetavateks teenusteks, mis täiendavad otsetoetusi ja oskusi käsitlevaid tegevusi. Meetmed aitavad kaasa digitaalsema ettevõtluskeskkonna loomisele, mis aitab ettevõtetel liikuda suurema lisandväärtusega toodete ja teenuste poole, suurendades seega ka konkurentsivõimet. Meetmetes sisalduv digitaalne komponent või digitaalse iseloomuga tegevused aitavad ühest küljest kaasa digiteenuste ja digitaalsete lahenduste ekspordile paljudes majandussektorites (mitte ainult IT sektoris, mille tooted ja teenused moodustavad viimastel aastatel kiiresti kasvava osa ekspordist). Teisest küljest motiveerib ettevõtteid rohkem tähelepanu suunama selliste digitaalsete lahenduste väljatöötamisele, mis aitaks neid ka füüsiliste, mittedigitaalsete toodete ja teenuste ekspordil. Nii digitaalsed tooted ja teenused kui digitaalsed või hübriidsed ekspordi toetavad meetmed on erilise tähelepanu all COVID-19 viiruse tõttu.

2019. ja 2020. aastal Eestile esitatud soovitusel osundab Euroopa Komisjon, et oskuste nappus ja nende tööturu vajadustele mittevastavus on äriinvesteeringute peamised takistused ja pärssivad tootlikkuse kasvu. Eestis on nt töötleva tööstuse tööjõukulude osakaal kogukuludes suurenenud Euroopa Liidu keskmisest kiiremini (Eurostat, 2018). See viitab nii vähesele automatiseeritusele kui ka tööjõu kättesaadavuse piiratusel tulenevale palkade tõusule. Olulisemate tööjõutootlikkuse teguritena toovad majandusteadlased ettevõtteväliste mõjudena välja rahvusvahelist konkurentsi, regulatsioone, tootmissisendite turge ja haritud tööjõu kättesaadavust. Siseteguritena on oluline nimetada juhtimispraktikaid ja -otsuseid, tooteinnovatsiooni ja kõrgema kvaliteediga tööjõudu, kapitalisisendit st investeeringuid IKT'sse ja teadus- ning arendustegevusse. Komponendi raames keskendutakse muuhulgas

innovatsioonile orienteeritud juhtimisvõimekuse kujundamisele ja ettevõtete digiküpsuseks ja ekspordivõimekuseks vajaliku haritud ning piisava tööjõu kättesaadavuse tagamisele.

Selleks, et reformide käigus parimad võimalikud meetmed ellu kutsuda, peab lisaks majanduses ja ettevõtluses toimuvale arvesse võtma ka Eesti demograafilist olukorda. Erinevate reformide disainis peab arvestama sihtgrupi suuruse ja eripäradega. Eri vanuserühmad on sündimuse kõikumise tõttu väga erineva suurusega ja järgmisel kümnendil tekib tööealise elanikkonna koosseisus oluline muutus (vt joonis 1). Vähemaks jääb 25–35-aastaseid, kes on mitmes kiire arenguga sektoris üks otsitumaid vanuserühmi. Kasvab aga nii tööikka jõudvate noorte kui ka vanemaalaste arv.

Joonis 1. Rahvaarv vanuserühmiti 2019. aasta 1. jaanuari seisuga ja rahvastikuprognosis 2027. Allikas: Statistikaameti rahvastikuprognosis 2019, põhistsenaarium¹

Viimastel aastatel on Eesti viinud hariduses just demograafilisi trende arvestades ellu ulatuslikke reforme, kuid tööturu suundumused ja tööealise elanikkonna vähenemine kujutavad haridus- ja koolitussüsteemile jätkuvalt suurenevaid väljakutseid. Kuigi täiskasvanuõppes osalemine näitab kasvu (2019. aastal 20,1%), ei toimu töötajate täiendus- ja ümberõpe piisavalt kiiresti, et hoida sammu tööturu suundumustega. Ebapiisav on ka innovatsioonisuutlikkus. Hoolimata IKT sektori olulisest osakaalust riigi SKPs, peavad töötajate digioskusi oluliseks kõikides sektorites vaid vähesed ettevõtted (14,6% (Statistikaamet)). Oluliseks takistuseks tootlikkuse kasvatamisel on ka väikese- ja keskmise suurusega ettevõtete (VKE) juhtide ebapiisav valmisolek ja vähene kompetents digitaalse transformatsiooni elluviimiseks, samuti vähene innovatsioonisuutlikkus. Ebapiisav oskuste tase ja ekspertide vähesus pärsib Eesti majanduse jaoks oluliste investeeringute tegemist ja investeeringutest maksimaalse tootlikkuse loomist. Vajalike kaasaegsete IKT oskuste ja ekspertide puudumine tingib olukorra, et ka kohalikud investorid peavad otsima äritegevuseks muid võimalusi ja viivad ressursi Eestist välja. Investeeringuküpsete projektide elluviimine nii avalikus kui erasektoris ei toimi tõrgeteta vajalikus kompetentsis ja piisaval hulgal IKT ekspertide puudumisel ning ettevõtete digiküpsus ja digitaalsete ettevõtete kasv rahvusvahelistele turgudele ei saa toimida ilma targema ja jõulisema küberturbevõimekuse tõstmiseta.

¹ [Tööjõuprognosis-2019_2027_terviktekst.pdf](https://oska.kutsekoda.ee/wp-content/uploads/2020/05/T%C3%B6j%C3%B6j%C3%B5uprognosis-2019_2027_terviktekst.pdf) (kutsekoda.ee), https://oska.kutsekoda.ee/wp-content/uploads/2020/05/T%C3%B6j%C3%B6j%C3%B5uprognosis-2019_2027_terviktekst.pdf

Tööturuanalüüsist selgub ka, et erinevate eluvaldkondade digitaliseerimiseks vajalikele erialastele digioskustele lisaks on lähiaastatel puudu hinnanguliselt 7000 IKT eksperti. Nimetatud hinnang on ajendatud tänasest vajadusest lähtuvalt, aga teades, et see vajadus digitaalse transformatsiooni hoogustumisel kasvab hüppeliselt. Eesti tasemeharidusest (kutse- ja kõrgharidus) väljub igal aastal u 1300 lõpetajat. Ootus tasemeharidusele on kahekordne. Demograafiline olukord ja teiste eluvaldkondade tähtsus võimaldab ekspertide hinnangul nutikate reformidega IKT õppekavadel õppijate hulka kahekordistada, aga see ei ole piisav ning oluline on luua juurde muid lahendusi ning mõtestada/korraldada targalt ümber majandusarengu jaoks kriitilise oskustööjõu juurdekasvumehhanismid.

Komponendi raames on eesmärgiks kutsuda ellu haridussüsteemis muudatusi IKT oskustaseme tõusuks ja ekspertide juurdekasvuks, mis sünergias teiste ettevõtete digitaliseerumist toetavate investeringukomponentidega tõstaksid oluliselt ettevõtete tootlikkust, innovatsioonisuutlikkust ja rahvusvahelist konkurentsivõimet.

Ettevõtete digipöörde komponendis kavandatud reformid ja meetmed lähtuvad strateegia „Eesti 2035“ arenguvajadusest suurendada uute tehnoloogiate kasutuselevõtu abil tootlikkust, arvestades, et digitehnoloogiate integreerimise taset ettevõtlussektoris hinnatakse kesiseks (Eesti 15.koht EL). Majanduse strateegilise sihi raamides on majanduse ja kliima osas vajalikuks muutuseks võetud uute lahenduste kasutuselevõtt ettevõtete teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni soodustamiseks. Arvestades, et digitehnoloogiate integreerimine ettevõtlussektoris on Eestis võrreldes teiste Euroopa riikidega kesine, soovime toetada ettevõtete digipööret kõigis selle aspektides, sh ehitus-, transpordi- ja logistikasektori digitaliseerimist ning andmete kvaliteedi tagamist, mis võimaldab reaajas andmevahetust ettevõtete vahel ja suhtluses riigiga. Komponendi fookuses on ettevõtte digipööre ehk investering arengusihide saavutamisse. See investering on suunatud kõigi sektorite VKE-de ning mikroettevõtete ärimudelite kaasajastamisele läbi digitaalsete tehnoloogiate alase teadusarendustöö ja innovatsiooni ning lahenduste integreerimise igapäevases äritegevuses ning seeläbi ettevõtete ja tarneahelate digipöörde arengusihide saavutamisele.

Komponendi raames kavandatud reformid ja meetmed adresseerivad 2020. aasta riigipõhist soovitusi kiirendada avaliku sektori investeerimisprojektide elluviimist ja erainvesteringute edendamist keskendudes üleminekule rohelisele majandusele ja digitehnoloogiale. Samuti riigipõhistest soovitustest kaugemale minevat üldist ja läbivat eesmärki toetada digipööret.

Komponendi eesmärgiks on ettevõtete digitaalse küpsuse suurendamine ning seeläbi ettevõtete tehnoloogiamahukuse, tootlikkuse ja jätkusuutlikkuse suurendamine. Samuti innovatiivse ja digitaliseerimist soodustava ettevõtluskeskkonna toetamine, aidates sellega kaudselt kaasa ettevõtete digitaliseerimisele ning seeläbi nende rahvusvahelistumisele ja ekspordi kasvatamisele. Reform ja investeringud lähtuvad strateegias „Eesti 2035“ tulenevatest Vabariigi Valitsuse tegevuskava eelnõus toodud vajalikest muutustest.

Komponent on sünergiliselt seotud teiste SF21+ paketi PO1 poliitikaeesmärgi kolmanda prioriteediga, milleks on VKE-de kasvu ja konkurentsivõime suurendamine, sh tootlike

investeeringute kaasamise toel (SO3). Nii SF21+ kui ka taaste- ja vastupidavusraha (edaspidi RRF) toetavad mõlemad ettevõtete investeerimisvõimekuse tõusu ning tehnoloogiamahukuse suurenemist. Ettevõtete digipöörde reformide ja investeeringute puhul on tagatud koosvõimelisus ja sünergia.

3. Komponenti koosseisu kuuluvate reformide ja investeeringute kirjeldus

Reform 1: Majanduse digipööre ettevõtetes

Reform „Majanduse digipööre ettevõtetes“ lähtub strateegia „Eesti 2035“ arenguvajadusest suurendada uute tehnoloogiate kasutuselevõtu abil tootlikust, arvestades et digitehnoloogiate integreerimise taset ettevõtlussektoris hinnatakse kesiseks (Eesti 15. koht EL). Majanduse strateegilise sihi raamides on majanduse ja kliima osas vajalikuks muutuseks võetud uute lahenduste kasutuselevõtt ettevõtete teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni soodustamiseks. Arvestades, et digitehnoloogiate integreerimine ettevõtlussektoris on Eestis võrreldes teiste Euroopa riikidega kesine, toetame ettevõtete digitaliseerimist ja automatiseerimist ning tagame andmete kvaliteedi, mis võimaldab reaalsajas andmevahetust ettevõtete vahel ja suhtluses riigiga.

Reform ja investeeringud adresseerivad 2020. a riigipõhist soovitusi kiirendada avaliku sektori investeerimisprojektide elluviimist ja erainvesteeringute edendamist keskendudes üleminekule rohelisele majandusele ja digitehnoloogiale. Samuti riigipõhistest soovitustest kaugemale minevat üldist ja läbivat eesmärki toetada digipööret.

Reform ja investeeringud on sünergiliselt seotud teiste SF21+ paketi PO1 poliitikaeesmärgi kolmanda prioriteediga, milleks on VKE-de kasvu ja konkurentsivõime suurendamine, sh tootlike investeeringute kaasamise toel (SO3). Nii SF21+ kui ka taaste- ja vastupidavusraha (edaspidi RRF) toetavad mõlemad ettevõtete investeerimisvõimekuse tõusu ning tehnoloogiamahukuse suurenemist. Reformiga tehtavates investeeringutes keskendutakse erinevatele lahendustele, kuid tagatakse lahenduste koosvõimelisus ja sünergia.

Reformi eesmärgiks on ettevõtete digitaalse küpsuse suurendamine ning seeläbi ettevõtete tehnoloogiamahukuse, tootlikkuse ja jätkusuutlikkuse suurendamine. Reform ja investeeringud lähtuvad strateegiast „Eesti 2035“ tulenevatest Vabariigi Valitsuse tegevuskavas toodud vajalikesse muutustest:

- võtame kasutusele uued lahendused ettevõtete teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni soodustamiseks: ulatuslikum digitaliseerituse tase ja digitaalsete tehnoloogiate (sh robotid) kasutuselevõtt ettevõtetes ja ettevõtete vahel;
- planeerime ja uuendame ruumi terviklikult ja kvaliteetselt ning ühiskonna vajaduste, rahvastiku muutuste, tervise, elurikkuse ja keskkonnahoiuga arvestavalt: loome eeldused ruumilise planeerimise (sh kvaliteetse elukeskkonna visiooni loomine), projekteerimise ja ehitamise protsesside (sh standardiseerimine, digitaliseerimine, automatiseerimine, tehase

tootmine, tehisintellekti rakendamine) tõhustamiseks ja kvaliteedi parandamiseks;

- eesmärkideks paindlikku, uuendusmeelset ja vastutustundlikku ettevõtlust ning ausat konkurentsi soodustav majanduskeskkond ning eelduste loomine targaks ettevõtluseks.

Reform viiakse ellu erinevate sihistatud tegevuste kaudu, mis kõik on suunatud ettevõtetes toimuva digipöörde toetamisele ning koostöö tõhustamisele avaliku sektoriga. Digitaliseerimise alase teadlikkuse suurendamiseks korraldab EAS erinevatele sihtgruppidele suunatud koolitusi, digitaliseerimise töötube ning hackathone, ning taotlemiseks on avatud digitaliseerimise teekaardi koostamise toetus. Tehisintellekti ning robotika fookusvaldkonnas ettevõtetele vajalike lahenduste väljatöötamise toetamiseks on riigisisese avatud taotlusvooriga välja valitud konsortium, kes teeb ettevalmistusi EL piiriüleses EDIH võrgustikus osaleva AI and Robotics Hub in Estonia loomisele. Lisaks toetatakse info-kommunikatsioonitehnoloogia lahenduste kasutuselevõtmist transpordi- ja logistikasektori andmevahetuses ehk reaajas tarneahelate loomist, sh ühtsete standardite kasutuselevõttu.

Kõikide reformi raames plaanitud tegevuste elluviimisel jälgitakse, et tagatud oleks sooline võrdsuslikkus ning kõigile antud võrdsed õigused ja võimalused reformis/investeeringus/meetmes osalemiseks ning nende tulemustest osa saamiseks. Eri soost, rahvusest, vanuses, rassilise või etnilise päritoluga, usutunnistuse või veendumusega, erivajadusega või seksuaalse sättumusega inimestele võrdsete võimaluste loomiseks tegevustes osalemiseks ning tulemustest osa saamiseks, analüüsitakse ning võetakse arvesse osalejate neid vajadusi, mis tulenevad nende kuulumisest erinevatesse sotsiaalsetesse rühmadesse ja vähendatakse barjääre, mis takistavad alaesindatud rühmadel tegevustes osalemist või hüvedest kasu saamist.

COVID-19 kriis on oluliselt vähendanud VKE-de võimet investeerida tulevikutehnoloogiate kasutuselevõttu. Kuivõrd tehnoloogiline areng on väga kiire, siis on nende kahe megatrendi mõjul ohtu sattumas oluline osa Eesti konkurentsivõimelistest VKE-dest. Ettevõtete digipöörde toetamisele suunatud investeeringuga toetatakse ettevõtete vajadustest lähtuvat teadusarendustööd ning digitaalsetel tehnoloogiatel põhinevate innovatiivsete lahenduste väljatöötamist, arendamist, integreerimist ja kasutuselevõttu. Eesmärgiks on ettevõtete ja tarneahelate digitaalse küpsuse suurendamine. Peale EDIHi võrgustiku käivitumist 2021.a., tekib ettevõtetel võimalus saada eriti teadmismahukate ja ühishuvides lahenduste väljatöötamisel AI ja robotika suunal täiendavat tuge ka AI and Robotics Hub in Estonia kaudu. Reformi elluviimiseks on vajalik ka digiriigi protsesside toomine kõigisse ettevõtlussektoritesse ning ehitusse, et suurendada menetluste kiirust ja sektori efektiivset toimimist.

Reformi Majanduse digipöörde ettevõtetes elluviimise toetamiseks on RRF-ist plaanis rahastada kolme investeeringumeedet:

Investeering 1 – digipöörde ettevõtetes, maht kokku 58MEUR: investeeringutoetus VKE-de ning mikroettevõtete digipöörde arengusihside saavutamisele.

Tulemus: võtame kasutusele uued lahendused ettevõtete teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni soodustamiseks: VKE-de ning mikroettevõtete digitaalse küpsuse suurenemine ja ulatuslikum digitaalsete tehnoloogiate (sh robotid) kasutuselevõtt ettevõtetes ja tarneahelates;

Investeering 2: e-ehituse arendamine, maht kokku 9MEUR: e-ehituse arendamine, sh e-ehituse platvormi riigiteenuste arendamine, digilahenduste prototüüpimise ja arenduse toetusmeede ettevõtetele, standardilooma ja juurutamine.

Tulemus: planeerime ja uuendame ruumi terviklikult ja kvaliteetselt ning ühiskonna vajaduste, rahvastiku muutuste, tervise, elurikkuse ja keskkonnanohiuga arvestavalt: eelduste loomine ruumilise planeerimise (sh kvaliteetse elukeskkonna visiooni loomine), projekteerimise ja ehitamise protsesside (sh standardiseerimine, digitaliseerimine, automatiseerimine, tehasealine tootmine, tehisintellekti rakendamine) tõhustamiseks ja kvaliteedi parandamiseks.

Investeering 3: e-veosehete teenuse arendamine digipöörde toetamiseks transpordi- ja logistikasektoris, maht kokku 6MEUR: eCMR andmevahetus-teenuse loomine ning transpordi- ja logistika ettevõtjate liidestamine eCMR teenusega.

Tulemus: toetame strateegilist eesmärki „Paindlikku, uuendusmeelset ja vastutustundlikku ettevõtlust ning ausat konkurentsi soodustav majanduskeskkond“ ning loome eeldused targaks ettevõtluseks.

Eesmärgid tulenevad Teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni ja ettevõtluse arengukavast 2021–2035 (TAIE) ning Ehituse Pika Vaate analüüsist.

Investeering 1: Digipööre ettevõtetes

Peamised väljakutsed

Eesti majandus on konvergeerunud ning senised hinnaeelised madalate sisendhindade ja madalate tööjõukulude näol on kadunud. Maailmaturul konkrentsis püsimiseks tuleb ettevõtteid suunata suurema tehnoloogiamahukuse suunas. See eeldab investeerimist innovatiivsetesse lahendustesse, sh kaasaegsetel digitaalsete tehnoloogiatel põhinevatesse arengustrateegiatesse, ärimudelitesse ning rakendustesse. Samas arenevad digitaalsed tehnoloogiad kiirelt ning ettevõtted ei jõua oma igapäevaste tegevuste kõrvalt ajaga kaasas käia. Eriti olulisena tuleb välja tuua COVID-19 kriisist tulenevat ettevõtete investeerimisvõimekuse märkimisväärtset vähenemist.

Eesmärgid

Digipööre ettevõtetes on TAIE fookusvaldkonna Digilahendused igas eluvaldkonnas tuleneva teadmussiirde tegevussuuna võtmetegevus, millega soodustatakse ettevõtete automatiseerimist digitaliseerimise teekaardi koostamise ja sellel olevate investeeringute rahastamise kaudu. Investeeringu tulemusnäitajaks on ettevõtete investeeringute suurenemine mittemateriaalsesse põhivarasse osakaaluna SKP-st;

Investeeringuga toetatakse ettevõtete digitaalse küpsuse ning tehnoloogiamahukuse suurendamist ja vaatamata COVID-19 kriisile konkurentsivõimelisena püsimist. Meetmega on kuni 230 erineva sektori ettevõtetel võimalik rajada jätkusuutlik, digitaalsetel tehnoloogiatel põhinev arengustrateegia, rajada pilvetechnoloogiate abil ühisel andmeruumil põhinevaid platvorme ning investeerida teistesse innovatiivsetesse uutel digitaalsetel tehnoloogiatel põhinevatesse lahendustesse.

Rakendamine

Investeering viiakse ellu Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi (*edaspidi* MKM) majandusarengu osakonna eestvedamisel välja töötatava finantsinstrumendiga. See koosneb riigi toetusest ühe ettevõtte või projekti kohta mahus kuni 300 000 eurot, millele lisandub 2/3 ettevõtte oma finantseering ning vajadusel võimendus Kredexi tööstuslaenuga. Toetatakse ettevõtete digipöörde strateegia väljatöötamist ning sellest lähtuvaid investeeringuid ettevõtte seatud digipöörde arengusih tide saavutamisele. Investeeringu milestone 2021.a. on „Projektide hindamiskriteeriumide, toetuse andmise tingimuste ja mõjuanalüüsi metoodika koostamine, ettevõtte digipöörde rakkerühma loomine“. Kui analüüsi käigus selgub, et VKE-d ning mikroettevõtted vajaksid eraldi eelarvet, siis teeb rakkerühm vajalikud ettepanekud.

Sihtgrupp

Investeering on ennekõike suunatud kõigile Eestis paiknevatele VKE-dele ning mikroettevõtetele, sh nii tootmis- kui teenusettevõtetele. Laiemalt mõjutab see kõiki kohalikke ökosüsteeme ning on eelduseks Euroopa Liidu siseturu ühisel andmeruumis tegutsemisele.

Riskide kirjeldus

Peamiseks riskiks investeeringuga seotult on asjaolu, et ettevõtte arengusih tide koostamise ning seireanalüüsi ja projektide hindamismetoodika hange võtab tehnilistel põhjustel plaanitust kauem aega, mistõttu lükkub projektide hindajate koolitamine 2022. aastasse. Selle riski maandamiseks oleme ette näinud, et projektide hindajaid hakatakse koolitama tehnilistes küsimustes ning vastavalt rakendusuringute programmis hetkel kasutatavale metoodikale.

Seos riigiabi reeglitega

Riigiabi antakse vastavalt Euroopa Komisjoni määruse (EL) nr 651/2014 ELi aluslepingu artiklite 107 ja 108 kohaldamise kohta, millega teatavat liiki abi tunnistatakse siseturuga kokkusobivaks (ELT L 187, 26.06.2014, lk 1–78) (*edaspidi üldise grupierandi määrus*) artiklitele 14, 25, 28, 29, 31. Toetatakse digipöördeks vajalikke tegevusi, arendusi ja rakendusi ettevõttes ning tarneahelas.

Abikõlblikud kulud on:

- 1) digitaalsetel tehnoloogiatel põhinevate rakenduste kasutuselevõtt ettevõttes;
- 2) tööstusandmepilvede arendamine;

- 3) eksperimentaalarenduste ning demo- ja pilootprojektide testimine ja valideerimine ettevõttes;
- 4) punktis 1, 2 või 3 nimetatud tegevuse elluviimiseks vajaliku rakendusüüringu ja tootearenduse läbiviimine;
- 5) punktis 4 nimetatud tegevusele vajaliku teostatavusüüringu läbiviimine;
- 6) punktis 1, 2 või 3 nimetatud tegevuse elluviimiseks vajaliku innovatsiooni nõuandeteenuste ja tugiteenuste kulud;
- 7) punktis 1, 2 või 3 nimetatud tegevuse elluviimiseks vajalik toetuse saaja või äriühingust partneri töötajate koolitamine.

Abi osakaal abikõlblikest kuludest on:

- 1) varasse tehtavate investeeringute puhul on toetuse osakaal 45% (väike), 35% (keskmine), 25% (suur) (*regionaalabi kaardi muutmisel tuleb muuta ka meetme määrust*);
- 2) toetuse osakaal tõhusa koostöö raames 50% (väike), 50% (keskmine) ja 15% (suur), kusjuures koostööd tegevate VKEde abikõlblikud kulud peavad moodustama vähemalt 30 % kõigist abikõlblikest kuludest;
- 3) rakendusüüringu toetuse osakaal 70% (väike), 60% (keskmine), 50% (suur);
- 4) tootearenduse toetuse osakaal 45% (väike), 35% (keskmine), 25% (suur);
- 5) teostatavusüüringu toetuse osakaal 70% (väike), 60% (keskmine), 50% (suur);
- 6) innovatsiooni nõuandeteenuste ja tugiteenuste toetuse osakaal 50% (väike), 50% (keskmine);
- 7) koolitamise puhul on toetuse osakaal 70% (väike), 60% (keskmine), 50% (suur).

Antakse ka vähese tähtsusega abi vastavalt Euroopa Komisjoni määrusele (EL) nr 1407/2013, milles käsitletakse Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklite 107 ja 108 kohaldamist vähese tähtsusega abi suhtes (ELT L 352, 24.12.2013, lk 1–8). Sellisel juhul on toetatavad tegevused, abikõlblikud kulud ning abi osakaal abikõlblikest kuludest samad mis üldise grupierandi määruse alusel abi andmisel järgmiselt: koolitamise toetuse osakaal 50% (väike), 50% (keskmine), 50% (suur); tootearenduse, rakendus- ja teostatavusüüringu toetuse osakaal 45% (väike), 35% (keskmine), 25% (suur); varasse tehtavate investeeringute toetuse osakaal 20% (väike) 10% (keskmine).

Investeering 2: E-ehituse arendamine

Peamised väljakutsed

Läbi ehitusalaste tegevuste loovad valdkonna ettevõtted rikkust, mis moodustab ligikaudu 10% kogumajanduses loodavast rikkusest (SKPst). Ehitussektor võimaldab läbi kvaliteetse teenuse osutamise aidata luua hüvesid ka kõikidel teistel majandusvaldkondadel ning ühiskonnal

tervikuna, kujundades nende töö- ja elukohtades tingimused, mis võimaldavad tõsta töötajate tööviljakust ning soodustada seeläbi kaudselt majanduskasvu ning ühiskonna heaolu suurenemist. Eesti ehitussektori tööviljakus on võrreldes EL keskmisega kaks korda madalam. Tootlikkuse kasvu suurendamiseks on oluline ettevõtete ehitustegevuse läbimõeldud ja analüüsitud digitaliseerimine ja automatiseerimine. Digitaliseerimine aitab muuta ehituse kulud läbipaistvamaks ja prognoositavamaks ning paremini kättesaadavad andmed võimaldavad vältida ehitusprotsessis tekkivaid vigu. See on eelduseks kõrgtehnoloogiliste lahendustega energiatõhusate hoonete ehitamisele, kus on oluline tagada projekteeritud madal energiatarbimine hoone eksploatatsioonis, aga vältida ka materjalide ja ressursside raiskamist hoonete rajamisel.

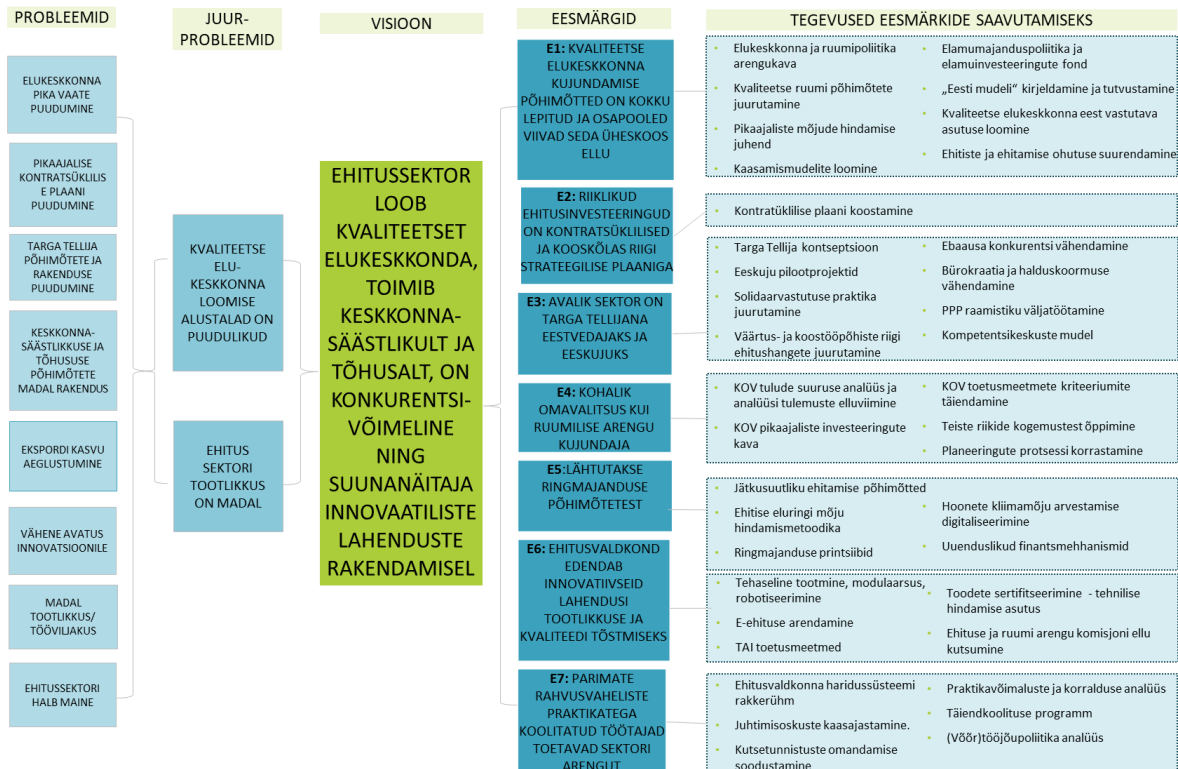
Maailma majandus on digirevolutsiooni juhitud muutuste lävel ning digitaalsete tehnoloogiate areng mõjutab selgelt ka ehitussektorit, kus läbi tehnoloogilise arenguhüppe muutuvad seni kasutuses olevad ärimudelid, mille tulemusena ennustatakse paradigma nihet terves väärtusahelas. Konkurentsivõime säilitamiseks ehitussektoris ning jätkusuutliku majanduskasvu tagamiseks tuleks avalikul sektoril panustada ehitussektori arengusse läbi sektori kaasajastamise ning innovatiivsete lahenduste juurutamise. See loob vundamendi tulevikuks ning tõstab kogu ehitussektori valmidust jõudmaks tööstusele järele, ehitus 4.0 tasemele. Ära ei tohi seejuures unustada ka inimfaktorit – uuendusi ja arendusi mõtlevad välja ja viivad ellu inimesed ning nende kompetents on siinkohal ülioluline. See tähendab, et talendikate inimeste sisenemisel ehitussektorisse võib olla oluline mõju ka ehitussektori pikaajalisele efektile innovatsioonis – seda tuleks ehitussektori väärtusahela pikaajalise arengu kujundamisel kahtlemata silmas pidada.

Eesmärgid

Ehituse Pika Vaate analüüsis välja toodud visiooni (aastaks 2035) saavutamiseks ja juurprobleemide lahendamiseks on seatud 7 eesmärki ja 38 tegevust. Eesmärgid ja meetmed aitavad seada sihte ja pakkuda lahendusi, et kuidas saavutada ühiskondliku kokkuleppena kirjeldatud pikk vaade. Käesolevas komponendis planeeritud e-ehituse investeeringud toetavad eeskätt eesmärki nr. 6 „Ehitusvaldkond edendab innovatiivseid lahendusi tootlikkuse ja kvaliteedi tõstmiseks“ ning nendega kaasnevad täiendkoolitused ka eesmärki nr. 7 „Parimate rahvusvaheliste praktikatega koolitatud töötajad toetavad sektori arengut“;

Tulenevalt soovist suurendada ehitussektori (vähim digitaliseeritud majandussektor) tootlikust ning hõlbustada turuosalistel täiendava lisandväärtuseni jõudmist töötati Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi eestvedamisel 2018. aasta lõpus välja e-ehituse platvormi visioon, mis hõlmab kogu ehitise elukaart alates kavandamisest kuni lammutamiseni. E-ehituse lahendused aitavad muuta ehitise kavandamise, projekteerimise, ehitamise ja kasutamise ühtseks ja kõigile läbipaistvaks protsessiks ning samal ajal vähendavad nii raha- kui ka inimressursi kulu ehitise elukaareülevalt. E-ehituse taristu edasiarendamine võimaldab tuua turule teenuseid, millel on suur potentsiaalne mõju ehitatud keskkonna arengu suunamisel seoses järgmiste väljakutsetega: vajadus omanike motiveerimiseks hoonete rekonstrueerimiseks, tõhusam kasvavate ja kahanevate piirkondade ruumiline planeerimine,

taastuenergialahenduste ja kaugküttevõrkude terviklik arendamine, hoonete energiaprofiili reaalajas andmete kasutamine jpm. Tänu tõhusamale era- ja avaliku sektori infovahetusele lihtsustatakse planeerimis- ja ehitusprotsessi bürokraatiat ning luuakse eeldused uuteks investeeringuteks.

E-ehituse platvormi kaudu soovime kiirendada ehitussektori digitaliseerimist. Digilahenduste rakendamisel on võimalik saavutada ehitussektoris arenguhüpe, mis tõstab tootlikkust, vähendab raiskamist (väiksem CO2 jalajälg kogu eluringis) ja parandab ehitatud keskkonna kvaliteeti (sh. parema ligipääsetavuse tagamine). Kinnisvarasektor põhjustab ligi 50% Eesti CO2 heidetest ning kui me suudame kasvõi natukene efektiivsemalt ehitatud keskkonda arendada ja hallata, siis vähendab see ka oluliselt CO2 heiteid. Suureneb ka ehitussektoriga seotud ettevõtete immateriaalse vara investeeringute osakaal ning panustatakse üha enam valdkonna teaduspõhisesse arengusse. Investeeringud digitaliseerimisse edendavad laiemat teadus- ja arendustegevuse arengut. E-ehituse taristu arendamisega näitab avalik sektor oma Digiriigi võimalustega initsiatiivi ning eeskujude ettevõtetele digitaalsete teenuste aktiivsemaks kasutamiseks ja uute teenuste turule toomiseks. Oluline tulemus on kvaliteetsete andmete olemasolu ja nende lihtne kuvamine elukeskkonna kujundamise poliitika kvaliteedi tõstmiseks. Ehitussektor koosneb enamuses VKE-dest, kes tegutsevad projektipõhiselt ning kellel puuduvad ressursid ja motivatsioon digitehnoloogiate juurutamiseks. Samas on lubade ja kooskõlastuste saamiseks vajalik alati suhelda riigi süsteemidega, mis aga osutub sageli andmevahetuse n.ö pudelikaelaks. Sellepärast on hädavajalik, et riigi süsteemid toetaksid ja soodustaksid tõhusaid andmevahetuse ja loamenetluse protsesse läbi digitehnoloogiate. Avaliku sektori juhtiva rolli vajadust ehitussektori digitaliseerimiseks on rõhutanud ka EU BIM Task Group.

Rakendamine

Investeering viiakse ellu MKM elamuehituse osakonna eestvedamisel peamiselt kolmel tegevussuunal:

(i) e-ehituse platvormi juurutamine ja riigi teenuste arendamine (sh. Ehisregister, kogu Eesti ehitatud keskkonna 3D kaksik, uute teenustega seotud koolitused). Kuna E-ehituse platvormi raamistik on paigas ning baasteenused on arendamisel, siis nähakse antud meetmega ette tegevused, mis aitavad kaasa enamiku ehitatud keskkonna infovahetusteenuste platvormiga liidestamisele. Kasvab platvormi kaudu vahendatavate teenuste hulk (sh. erasektori teenused), hõlmates näiteks BIM-põhiseid ehitusprojektide automaatkontrolle (sh. määrusest nr 28 „Puudega inimeste erivajadustest tulenevad nõuded ehitisele“ tulenevad nõuded), reaalajas andmetöötlmist ja visualiseerimist ehitatud keskkonna andmete kohta, automatiseeritud projekteerimissoovituste rakendamist, õigusnormide juhendeid koos viidete ja otsingusüsteemiga, ruumiliste planeeringute digitaalse menetlussüsteemi loomist, energiamärgiste ja energiasimulatsioonide automatiseerimist, elamufondi energiakasutuse ja asustatuse profiili kuvamist, ringmajandust toetavaid teenuseid jpm.

Riigi teenuste arendamisel on arvestatud projektikulude hulka ka vajalikud esmased koolitused sihtgrupile ning iseseisvat õppimist toetavad mitmekülgsed koolitusmaterjalid. Eesmärk on välja arendada intuiitiivsed ja kasutajasõbralikud teenused, mille kasutamiseks ei pea alati juhendit lugemine. Vajadusel pakub MKM-i EHR-i ja e-ehituse kasutajatugi (Tööaeg: E-N 8:30-17:00, R 8.30-16:00) nii abi kui ka nõustamist e-ehituse riigi teenuste kasutajatele.

Lisaks teeb MKM koostööd kõrgkoolidega, et tutvustada uute teenustega kaasnevaid eeliseid ja soodustada nende kasutamist ehitusvaldkonna õppetöös.

Riigiteenuste arendamiseks sõlmitakse raamleping vähemalt kolme (3) arenduspartneriga, kes teostavad arendusprojektid minikonkursi raames. Sarnane metoodika on siiani hästi toiminud ja ennast õigustanud Ehisregistri arendamisel. Planeeritud osakaal investeeringust €3,5 miljonit;

(ii) rahvusvaheliste digitaalehituse standardite/normide ühtlustamine ja juurutamine (sh. koolitusmaterjalide ja -programmide väljatöötamine), mis aitavad tõsta ettevõtete rahvusvahelist konkurentsivõimet ning ülepiirilist koostööd, sh ehitusandmete klassifitseerimissüsteemi juurutamine, ehitusmaterjalide ja ehitustoodete andmebaasi loomine, BIM juurutamine kinnisvara korrashoiu valdkonnas, rahvusvaheliste ehitusandmetega seotud protsesside parima praktika juurutamine ning keskkonnasertifikaatide andmebaasi analüüs.

Oluline on siinkohal rõhutada koostööd just ehitusvaldkonna õppekavasid pakkuvate kõrgkoolidega, kes mängivad olulist rolli uute standardite juurutamisel ning on aktiivselt kaasatud digitaalehituse standardite ja normide juurutamise tegevustes, kas hangete teostajana või olulise huvigrupina. Tööde läbiviimiseks kuulutatakse välja riigihanked vastavad MKM-i hankekorrale. Planeeritud osakaal investeeringust €1 miljon;

(iii) e-ehituse platvormiga liidestatud teenuste prototüüpimise ja arenduse toetusmeede, kus 50% peab olema taotleja omafinantseering. Meetmega stimuleeritakse ettevõtjaid uuenduslike

digitaalsete lahenduste loomisel ja rakendamisel, sh. vajalike täiend- ja lisakoolituste läbiviimist. Sellega laiendatakse e-ehituse platvormi funktsionaalsust erasektori teenustega. Teotusmeetme jaoks kuulutatakse välja kvartaalsed taotlusvoorud (4x aastas) ning taotluste läbivaatamiseks luuakse ehitussektori esindajatest koosnev hindamiskomisjon. Tulemused avalikustatakse kõik meetme jaoks loodaval veebilehel, kus avaldatakse infot nii taotlusvoorude kui ka toetuse saanud projektide kohta. Toetusmeedet hakkab juhtima MKM-i EEO osakonna alla loodav projektimeeskond (2 inimest). Planeeritud osakaal investeeringust €4,5 miljonit.

Ülaltoodud RRF-i e-ehituse investeeringutega seotud tegevusteks ei looda ühtegi uut püsivat ametikohta.

Sihtgrupp

Investeering on suunatud nii avaliku sektori poliitikakujundajatele ja infosüsteemide haldajatele (MKM, Rahandusministeerium, kohalikud omavalitsused jt.) kui ka kinnisvara- ja ehitusvaldkonna ettevõtetele. Laiemalt mõjutab see kõiki ehitatud keskkonnaga seotud valdkondi ning omab otsest mõju terviklikule tulevikku vaatavale ruumiloomele. Samuti aitab kaasa eluterve ja tasakaalustatud keskkonna arengule ning on eelduseks Euroopa rohelise kokkuleppe eesmärkide saavutamisele.

Investeeringute puhul jälgitakse, et tagatud oleks sooline võrdõiguslikkus ning kõigile antud võrdsed õigused ja võimalused reformis/investeeringus osalemiseks ning nende tulemustest osa saamiseks. Eri soost, rahvusest, vanuses, rassilise või etnilise päritoluga, usutunnistuse või veendumusega, erivajadusega või seksuaalse sättumusega inimestele võrdselt võimaluste loomiseks tegevustes osalemiseks ning tulemustest osa saamiseks, analüüsitakse ning võetakse arvesse osalejate neid vajadusi, mis tulenevad nende kuulumisest erinevatesse sotsiaalsetesse rühmadesse ja vähendatakse barjääre, mis takistavad alaesindatud rühmadel tegevustes osalemist või hüvedest kasu saamist.

Seos riigiabi reeglitega

Riigiabi antakse vastavalt Euroopa Komisjoni määruse (EL) nr 651/2014 ELi aluslepingu artiklite 107 ja 108 kohaldamise kohta, millega teatavat liiki abi tunnistatakse siseturuga kokkusobivaks (ELT L 187, 26.06.2014, lk 1–78) (edaspidi *üldise grupierandi määrus*) artiklitele 14,18, 25, 28, 29, 31.

Investeeringu puhul antakse ka vähese tähtsusega abi vastavalt Euroopa Komisjoni määrusele (EL) nr 1407/2013, milles käsitletakse Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklite 107 ja 108 kohaldamist vähese tähtsusega abi suhtes (ELT L 352, 24.12.2013, lk 1–8). Sellisel juhul on toetatavad tegevused, abikõlblikud kulud ning abi osakaal abikõlblikest kuludest samad mis üldise grupierandi määruse alusel abi andmisel järgmiselt: väliskonsultandi, nõuande- ja tugiteenuste, koolitamise toetuse osakaal 50% (väike), 50% (keskmine), 50% (suur); tootearenduse, rakendus- ja teostatavusuuringu toetuse osakaal 45% (väike), 35% (keskmine), 25% (suur); varasse tehtavate investeeringute toetuse osakaal 20% (väike) 10% (keskmine).

Riskide kirjeldus

Peamiseks riskiks investeeringuga seotud toetusmeetme osas on sektori ebapiisav suutlikkus meetmeid piisavas mahus rakendada ja kaasfinantseerida. Selle riski maandamiseks teeme taotlusprotsessi võimalikult lihtsaks ning palkame eraldi projektijuhi seda meetet juhtima. Lisaks oleme teinud juba teavitustööd ja ettevalmistusi koostöös Digitaalehituse klastri ning kõrgkoolidega, et toetusmeetme tingimused oleksid võimalikult suurele hulgale ettevõtetest sobivad. Sarnaselt soomlaste KIRA-digi programmile on selle riski maandamiseks vajalik ka aktiivne teavituskampaania, millega oleme projekti plaanides arvestanud.

Investeering 3: E-veosehete teenuse arendamine

Peamised väljakutsed

Vaatamata tehnoloogia kiirele arengule esineb Eesti transpordisektoris võrreldes teiste majandusharudega teatud mahajäämus ja see on kujunenud majanduse arengut pidurdavaks. Ligikaudu 99% Euroopa Liidu territooriumil toimuvatest piiriülestest vedudest on endiselt seotud paberdokumentidega, vaatamata sellele, et teabevahetuse digitaliseerimisega on võimalik märkimisväärselt suurendada vedude tõhusust ning seeläbi aidata kaasa ühtse turu sujuvale toimimisele. Andmete paljusus ja nende riskisutuse puudumine koos ühtsete standardite puudumise ja vähesese kasutusega on loonud olukorra, mis pidurdab teiste valdkondade arengut. Logistikaahela vähesel digitaliseerimisel on mitmeid põhjuseid - näiteks killustatud IT-keskkond, mida iseloomustavad arvukad koostalitlusvõimeta süsteemid/lahendused, mis on ette nähtud veoteabe ja -dokumentide elektrooniliseks vahetamiseks nii ettevõtjate vahel kui ka ettevõtjate ja pädevate ametiasutuste vahel. Puudub otsene digitaliseerimise sund ja kuna digilahenduste juurutamine on ressursimahukas, siis pole ka paljud ettevõtted digilahendustele üle läinud.

Varasemalt on antud sektori digitaliseerimise edendamiseks tehtud ka esimesi arengusamme. Näiteks riigi innovatsiooniprogrammis Accelerate Estonia arendati välja kaubavedude digitaalse platvormi DigiXLogi kontseptsioon, mis ühendab tulevikus Eesti eCMR teenusepakkujaid. Innovatsiooniprogrammi jätkutegevusena loodi eraettevõtteks Digilogistika Keskus OÜ, mille fookuseks on Eesti teenusepakkuja ühendamine ja perspektiiviks multimodaalsete vedude haldamine läbi keskse andmevahetuskäsi. 2020. aastal viidi läbi rahvusvaheline projekt DIGINNO-Proto, mida rahastati Põhjamaade Ministrite Nõukogu poolt. Projekti käigus loodi e-veoselehe indeksiregistri prototüüp, mis võimaldab piiriülest andmevahetust eCMR andmete indekseerimise teel Eesti, Läti, Leedu ja Poola riigiasutuste ja eCMR teenusepakkuja vahel. Prototüüp võimaldab e-CMR kontrollimist distantsilt (k.a piirikaamerate abil), füüsiline kontroll on vajalik vaid juhul, kui esinevad nähtavad puudused, dokumendid ei ole digitaalselt kontrolliks kättesaadavad või peegeldavad need riske.

Euroopa Parlamendi ja Nõukogu poolt juulis 2020 vastu võetud määrus (EL) 2020/1056 elektroonilise kaubaveo teabe kohta (eFTI) loob raamistiku ohutuks, turvaliseks ja täielikult koostalitlusvõimeliseks teabevahetuseks ettevõtete ja ametiasutuste vahel kaupade liikumise kohta ELis. eFTI kohustab pädevaid asutusi, kelleks Eestis on Politsei- ja Piirivalveamet, Maksu- ja Tolliamet ning Transpordiamet, aktsepteerima elektrooniliselt esitatud kaubasaatedokumente.

Kokkuvõtvalt saab öelda, et digitaalsete kaubaveo saatelehtede kasutuselevõtmine on olulise tähtsusega kogu valdkonna arengut silmas pidades, kus paber kandjal veodokumendid asendatakse digitaalsete andmevahetusteenustega.

Eesmärgid

Kavandatav e-veosehete teenuse arendamine on TAIE ettevõtluskeskkonna tegevussuuna ja täpsemalt konkurentsivõimelise ja targa ettevõtlus- ja tarbimiskeskonna loomise võtmetegevus, millega vähendatakse ettevõtja halduskoormust soodustades reaalajamajanduse arengut ja rakendamist.

E-veoselehe teenusearenduse tulemusel soovime toetada digipööret transpordi- ja logistikasektoris ettevõtjate äriprotsesside digitaliseerimise kaudu. Kavandatavate arenduste tulemusel väheneb ettevõtjate (transpordi- ja logistikaettevõtted) halduskoormus, toimub kulude kokkuvõtte, andmekvaliteedi ja statistika usaldusväärsuse kasv, sh saab võimalikuks e-CMRi andmete indekseerimine kontrollasutustel (nt Politsei- ja Piirivalveamet, Maanteeamet, Maksu- ja Tolliamet jne.) ning on võimalik turvaliselt ja usaldusväärselt kontrollida läbi territooriumi sõitvate veokite vajalikke CMR andmeid masinloetaval kujul. Lisaks toimub oluline ajakokkuvõtte.

Rakendamine

Investeering viiakse ellu MKM ettevõtlus- ja tarbimiskeskonna osakonna eestvedamisel väljatöötatava toetusmeetme rakendamisel, mille raames toetatakse kahte tegevust:

- (i) eCMR andmevahetusteenuse loomine vastavalt eFTI regulatsioonile: eCMR andmevahetusteenuse loomise tulemusel vahetab eCMR teenusepakkuja/kasutusel olev tarkvarasüsteem andmeid erinevate osapooltega maanteetranspordis;
- (ii) transpordi- ja logistikaettevõtjate liidestamine eCMR andmevahetusteenusega: eCMR andmevahetusteenuse arenduste tulemusel on ettevõtjal loodud võimekus vahetada eCMR andmeid masinloetaval kujul erinevate osapooltega kokkulepitud standardi alusel.

Esimene tegevus on mahukam, tegevuse raames kasutatakse toetust ettevõtja IT-platvormi digialalüüsiks ning sellest lähtuvaks arendustegevuseks: nt nõuete analüüs, kirjeldus, rakendused, suuremas mahus ühendatavuse ja ühilduvuse arendamine, programmeerimine, teenuse juurutamine, kasutuselevõtt jms. Teine tegevus hõlmab veodokumentatsiooni automatiseerimisega seotud digialalüüsi, sellest lähtuvaid arendustegevusi (nt väiksemas mahus programmeerimine, liidestamine, vahendid jms) tänaste dokumendivoogude ülekandmiseks digitaalseks andmevahetuseks e-veoselehe andmevahetusringis, vastavat koolitust/nõustamist digitaalsete lahenduste kasutamiseks.

Toetatavate tegevuste kavandamiseks ning arendusmahu hindamiseks on tellitud eelanalüüs ning lisaks toetatakse valdkonna ekspertgrupi hinnangule.

Samu projekte ei ole kavandatud toetada SF 21+ tegevuste raames.

Investeeringu elluviimiseks töötatakse esmalt välja toetuse andmise tingimused (toetuse andmise tingimused töötab välja Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium) ning hindamismetoodika (hindamismetoodika töötatakse välja ministeeriumi ja rakendusüksuse koostöös). Selleks küsitakse sisendit valdkonna ekspertidest koosnevalt töögrupilt. Lisaks on tellitud e-veoselehe mudeli eelanalüüs, mille koostamisse on kaasatud teadusasutus ja valdkonnaekspertid. Tellimisel on eFTI nõuete analüüs. Viiakse läbi taotlusvoorud. Esmalt avatakse taotlusvoor esimese tegevuse raames, toimub projektide hindamine ning alustatakse projektide elluviimisega. Seejärel avatakse taotlusvoor teise tegevuse raames, projektid hinnatakse ning viiakse ellu. Kõige viimase tegevusena viiakse läbi järeelhindamine, mille raames hinnatakse tegevuste mõju, eesmärgipärasust ning muid olulisi aspekte.

Toetusmeetme elluviimine eeldab toetuse saajate nõustamist, infosüsteemide seadistamist, taotlusvoorude korraldamist, taotluste vastavusnõuete kontrolli, hindamist, motiveeritud toetusotsuste tegemist, tulemuste saavutamise kontrollimist ning järeeltegevusi. Eelpool toodu tingib personalikulude teket meetme rakendamiseks. Püsivaid ametikohti meetmest kavandatud ei ole, kuid rakendusüksuses on tegevuste elluviimiseks kavandatud ajutisi ametikohti/ajutist tööiseloomu muutmist ning nende palgakulud on kavandatud meetme kuludest. Palgakulud on kavandatud ainult antud investeeringu eesmärkide saavutamiseks. Tegu on investeeringu edukaks elluviimiseks vajalike ja otstarbekate kuludega. Hinnatud on, et investeeringu rakenduskuludeks on soodsam ja jätkusuutlikkuse huvides otstarbekam luua ajutised töökohad/teha tööiseloomu ajutine muudatus, kui kogu töö sisse osta välistelt partneritelt. Toetusmeetmete efektiivne rakendamine eeldab kogemust ja võimekust tagada kõigi tingimuste täitmine toetuste rakendamisel, sh projektide rahastamisel ja tulemuste kontrollimisel.

Sihtgrupp

Investeering on suunatud eCMR teenusepakkujatele ning transpordi- ja logistikaettevõtjatele (peamiselt VKE-d).

Seos riigiabi reeglitega

Riigiabi antakse vastavalt Euroopa Komisjoni määruse (EL) nr 651/2014 ELi aluslepingu artiklite 107 ja 108 kohaldamise kohta, millega teatavat liiki abi tunnistatakse siseturuga kokkusobivaks (ELT L 187, 26.06.2014, lk 1–78) (edaspidi *üldise grupierandi määrus*) artiklitele 18, 25, 28, 29, 31.

Abikõlbliku kulu määra arvestamisel lähtutakse üldise grupierandi määruses sätestatud piirmääradest.

Lisaks antakse ka vähese tähtsusega abi vastavalt Euroopa Komisjoni määrusele (EL) nr 1407/2013, milles käsitletakse Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklite 107 ja 108 kohaldamist vähese tähtsusega abi suhtes (ELT L 352, 24.12.2013).

Toetatavad tegevused on digipöördeks vajalikud tegevused: analüüsid, uuringud, nõustamised, arendused, rakendused, vahendid, koolitused ning teavitustegevused.

Riskide analüüs

Tegevuste elluviimisel on esmaseks riskikohaks sihtgrupi vähene kogemus taotlemisel. Selleks, et riski maandada, on kavandatud läbi viia teavitustegevusi, infopäevi ning nõustamisi. Teise riskikohana võib näha periooditi taotluste menetlemise intensiivsust. Selleks, et riski maandada, tuleb tegevusi oskuslikult planeerida. Ka on rakendusüksusel pikaajaline kogemus taotluste menetlemisel ning head kompetentsid intensiivsete taotlusperioodidega toimetulekuks. Veel ühe riskikohana võib ilmnedasjaolu, et projektide elluviimine võtab kavandatust enam aega, mistõttu on ennetava maandamistegevusena kavandatud tellida eFTI nõuete dokumendianalüüs. Võib ilmnedasjaolu, et analüüsiks vajalike andmeid on keeruline kätte saada. Selle vältimiseks mõeldakse andmete kogumine ning aruandlus juba tegevuste rakendamise alguses põhjalikult läbi.

Reform 2: Oskuste reform ettevõtete digipöördeks

Reformi eesmärk on tagada ettevõtluses piisavad ja kvaliteetsed oskused digipöördeks, mis on ettevõtete konkurentsivõime, kestlikkuse ja kasvu alus. Keskendutakse digitaalse ettevõtte juhtimisvõimekuse suurendamisele, et anda arengutõuge ettevõtete digipöördeks. Töötajate IT oskuste parandamiseks ning kaasaegsete IT oskusega töötajate puuduse leevendamiseks kutsutakse ellu tulevikuperspektiive arvestava sisu ja kaasaegse õppekorraldusega täiskasvanute täiend-, ümber- ja tasemeõppe programmid. Sekkumised disainitakse lähtudes IKT-, tehnika-, logistika-, tootmise- ja ehitussektorite ettevõtluse tulevikuperspektiividest, ettevõtjate ekspordivõimalustest ning sektorite globaalsetest trendidest.

Digitaalse ettevõtte juhtimisvõimekuse kasvatamine

Digitehnoloogiad puudutavad kõiki majandus- ja tööstusharusid, ettevõtteid ning mõjutavad seeläbi ka iga juhti. Tehnoloogilised võimalused administratiivsete tegevuste korralduseks on nüüdseks ettevõtete poolt juba hästi omaks võetud (pilveteenuseid kasutab 57% ettevõtetest, sama näitaja oli 4 aastat tagasi 22%)², kuid ettevõtte tootlikkuse kasvatamiseks on uued tehnoloogiad jäänud enamasti kaugeks ja rakendamata. Nt suurandmeid on oma äritegevuse jaoks analüüsinud ja kasutanud vaid 9% ettevõtteid, tööstusroboteid kasutab vaid 3% ettevõtetest (enamasti suured ettevõtted). Takistavateks asjaoludeks on kindlasti investeringu suutlikkus, aga selle eelduseks on ka ettevõtte juhtide/juhtkonna positiivne hoiak ning teadlikkus digitaalse transformatsiooni vajadusest ning tehnoloogilistest võimalustest. Riskide ja kasude paremaks hindamiseks peab esmalt nägema suurt pilti ja mõistma tehnoloogiast tulenevaid võimalusi oma ettevõtte koha parandamiseks igas konkurentsiolekorras. Reformi eesmärk on toetada ettevõtete targemat digipööret – maksimeerida tootmisliinidesse/tehnoloogiatesse jne tehtud investeringutest saadavat kasu targemate juhtimisotsustega ja samuti saada lahti nn rumala tellija sündroomist. Teine ambitsioon juhtimisvõimekuse kasvatamisel on suurendada

---

² Kui avatud on Eesti ettevõtted digilahendustele? | Statistikaamet, <https://www.stat.ee/et/uudised/kui-avatud-est-ettevotted-digilahendustele>

tööandjate vastutust ettevõtte arenguks vajalike inimeste oskuste arendamisel. See on oluline nii investeeringute ja tööjõu kestlikkuse kui ka pideva arengu jaoks. Vaid 14,6% ettevõtetest peab oluliseks oma töötajate digioskuste arendamist. Kuigi riigi poolt on loodud soodsad võimalused täiendusõppeks, ei ole täiskasvanute osalus suur eelkõige seetõttu, et tööandjad täiendõpet ei tähtsusta ning seega puudub selleks vajadus. Kuna tehnoloogia areneb kiiresti, tuleb ka IKT spetsialistide oskusi pidevalt arendada, aga vastavalt Statistikaameti 2020. aasta andmetele võimaldas vaid 9,5% ettevõtetest oma IKT spetsialistidele koolitusi. Riiklike sekkumismeetmete puhul on senisest olulisem luua koosvõime ja sünergia inimeste arengule ja oskustele suunatud meetmete ja ettevõtete investeeringuid soodustavate meetmete vahel.

Fookusesse võetakse väike- ja keskmise suurusega ettevõtete juhtide hoiakute ja teadlikkuse kujundamine ning ettevõtte digiküpsuseks³ ning innovatsioonisuutlikkuseks vajalikud e-juhtimiskompetentsid. Luuakse kaasaegseimad juhtidele sobivad arenguprogrammid (sh õppimine rahvusvahelistelt ja Eesti parimatest juhtimispraktikatest *coaching*, mentorlus), kutsutakse ellu täiendus- ja ümberõppeprogrammid sektori ja uute tehnoloogiate ning turvaliste digilahenduste arenguperspektiividest lähtuva disainiga. Reform panustab otseselt RRF-ga seatud eesmärgi arvestada haridussüsteemi disainis ja korralduses 21. sajandi väljakutseid ja suurendada täiskasvanute osalust elukestvas õppes. Samuti aitab kaasa fondi sihile pilvetehnoloogiate ja suurandmete kasutuselevõtu suurendamisel selleks vajaliku oskusvõimekuse loomisega.

Sekkumiste sihtrühmadeks on ühelt poolt VKE-de juhid, sh keskastme juhid, kes peavad mõistma digipöördega kaasnevat protsessi ning õppima nägema selles võimalusi kui ka spetsialistid, kes igapäevatoos saavad õpitut ellu rakendada. Oluliste muudatuste elluviimisel haridussüsteemis on sihtgrupiks ka haridusasutused.

Reformi elluviimist strateegilisel tasandil koordineerib Haridus- ja Teadusministeerium kaasates Majandus ja Kommunikatsiooniministeeriumi, Sotsiaalministeeriumi, Välisministeeriumi ja tööandjate katusorganisatsioonide esindajad, et tagada eesmärgist lähtuv kooskõla teiste ministeeriumite kavandatavate investeeringutoetuste ja muude sekkumistega. Rakenduslikul tasandil kavandatakse meetmed koostöös Haridus- ja Noorteameti, Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse, SA Kutsekoda, haridus- ja koolitusasutuste ning tööandjate erialaliitudega.

IKT ekspertide õppe sisu ja korralduse *redisain* pakkumispõhiselt targa nõudluse põhiseks

Tarkvaraarendus on info- ja sidesektori kõige kiiremini kasvanud haru. 2018. aastal oli tegevusalal hõivatud üle 18 000 inimese ja 2020. aastal on vastav näitaja juba üle 25 000 (Statistikaamet). Majandusharus tegutseb üle 3000 ettevõtte, neist 95% on alla kümne töötajaga mikroettevõtted, kus töötab üle 40% tegevusalal hõivatutest. Spetsialistid moodustavad umbes kolmveerandi hõivatutest, veerand töötajaist on valdavalt juhi positsioonil (põhjus peitub väikeettevõtete suures arvus). Lisaks IKT sektori vajadusele ekspertide kasvu osas on OSKA

---

³ <https://www.eas.ee/ettevotted-saavad-testida-oma-digikupsust/>

uuringu kohaselt Eestil vajadus targa tellija kompetentsiga IKT-spetsialistide järele kõikidesse majandussektoritesse – selline aastane lisavajadus on 1,5 korda senisest enam (2016, OSKA⁴).

IKT sektoris on kõrgharidusega tippspetsialiste u 60%, kuid sellegipoolest on valdkonnas üldkeskharidusega, st erialase hariduseta töötajate osakaal üsna kõrge. Ilma erialase hariduseta töötajate osakaal viitab suurele täiendõppevajadusele ning seab ka väljakutse omandatud teadmiste ja oskuste formaliseerimisvõimaluste kohta⁵, et tagada selle tööjõu konkurentsivõime ka tulevikus. Ositi on see tööjõud ka lõpetamata IKT kõrgharidusega, sest vaatamata positiivsetele arengutele on IKT õppekavadel jätkuvalt kõrge katkestajate osakaal (bakalaureuses 40% ja magistriõpingutes 20%). Teine oluline trend, mida on võimalik uute õppimisvõimaluste loomisega murda, on IKT sektori tööhõive koondumine Harjumaale (67,5%) ja Tartumaale (12,5%)⁶, sest selles sektoris tegutsemine peaks ja saaks olla eeskujuks regionaalpoliitika targemale elluviimisele. Õppimisvõimaluste loomine õppijale lähemale vähendab tõenäosust konkreetse eksperdi ümberasumiseks suurlinnadesse ning suurendab võimalust ka kohapealsete ettevõtete IKT võimekuse arenguks. Sekkumise fookusesse on seatud sihtgruppideks: IKT töökohtadel hõivatud madalama kvalifikatsiooniga spetsialistid (sh IT kasutajate spetsialistid, kelle täiendõppega on võimalik kiiresti luua juurde vajaka olevat ekspertiisi, sest trendide kohaselt (sh pilvelahendused) on VKE-de IT korraldus mõistlik lahendada teenuspõhiselt), IKT kompetentsiga sarnase tööstruktuuri ja sisuga ametikohad, nt finantsanalüütikute ja raamatupidajate ümberõpe äriarhitektideks/analüütikuteks/andmespetsialistideks jne.

Uute tehnoloogiatega osatähtsuse kasvu tõttu on oluliselt suurenenud küberturvalisuse ekspertiisi vajadus. Küberründed ettevõtete suunas on kasvanud (RIA 2020 trendid ja tähelepanekud⁷). Vajadust on võimendanud ka COVID-19st tingitud hoogustunud tellimused turvaliste digiteenuste järele ning vajadus ja võimalus Eesti digiteenuste ekspordiks. Selle eelduseks on piisavas ulatuses IKT ja küberekspertide kättesaadavus ning digiteenustega tegelevate ettevõtete kübervõimekuse kasv rahvusvahelises konkurentsivõimes. Hiljutine rahvusvaheline uuring näitas, et 44% IT juhtidest ja tehnoloogiatega juhtidest peavad süsteemide IT-turvalisuse säilitamist ja ettevõtte teabe hoidmist oma 2021. aasta strateegiliseks prioriteediks⁸. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi tellimusel Praxise poolt läbi viidud uuring toob välja, et eeldusel kui digitaliseerimine saab arenguhoo, vajab aastaks 2023 Eesti küberturbe valdkond juurde hinnanguliselt 800 küberturbe kompetentsidega spetsialisti. 2020. aastal lõpetas küberkaitse õppekava 45 tudengit, kellest 61% jäi Eestisse tööle (Haridus- ja Noorteamet).

---

⁴ [Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia - OSKA \(kutsekoda.ee\)](https://oska.kutsekoda.ee)

⁵ <https://oska.kutsekoda.ee/wp-content/uploads/2020/05/T%C3%B6%C3%B6j%C3%B5suprognosis-2019-2027-tervikekst.pdf>

⁶ <https://oska.kutsekoda.ee/field/info-ja-kommunikatsioonitehnoloogia/>

⁷ [Olukord küberruumis | Riigi Infosüsteemi Amet \(ria.ee\)](https://ria.ee/olukord-kuberruumis)

⁸ <https://www.roberthalf.co.uk/blog/hiring-and-management-advice/how-will-covid-19-shape-demand-cyber-security-skills-2021>

Võrreldes 2017. aasta tasemega tähendab see tööjõu kasvu vahemikus u 80%.⁹ Välisriikide jaoks on Eesti küberturvalisuse valdkonnas üks suunanäitajaid, kuid sissevaade meie ekspertide piisavusse ning digitaalsete ettevõtete küberturbesse ei luba sellel edulool jätkuda ilma olulise sekkumiseta. Küberturvalisuse elitaarne täiendõppeprogramm ning selle sünergia tasemeõppega (mikrokvalifikatsioonid) toetab nii Eesti ettevõtete küberturvet kui loob uue kvaliteeditaseme olulise haridusvaldkonna eksporditartiklile. Tulevikuperspektiivis loob välisriikide otsustajate osalus kõnealuses õppeprogrammis lisaks professionaalse õppesisukorralduse ja digiriigi kontseptuaalsele sünergiale aluse Eesti digiteenuste müügiks välisriikidesse, panustades omakorda majandusarengusse.

Kavas on redisainida IKT, tehnika, logistika, tootmise-ja ehitusvaldkondade tasemeõpet selliselt, et need vastaksid MKM poolt koordineeritavate ettevõtete investeringu-komponendiga loodavatele tulevikuperspektiividele ja uutele tehnoloogiatele (nt AI, quantum/HPC, blockchain, IoT jt). Lisaks sisulisele muudatusele seisneb tegevus nimetatud õppekavarühmade korralduslikus reformis vastamaks enim õppijate võimalustele ja eelistustele, et reformi raames loodud täiend- ja ümberõppeprogrammid moodustaksid tasemeõppe osa (mikrokvalifikatsioonid), võimaldades ja soodustades täiend- ja ümberõppeprogrammides osalenutel soovi korral laiapõhjalisema tasemehariduse omandamist. Selliselt on reformiga ambitsiooniks seatud Eesti töötajate IT oskuste kasv ning kõnealustes õppekavades õppimise aktiivsuse kasv (tehnikaalade kõrghariduse tasemeõppes on õppijate arv 2020/21 õppeaastal 35% väiksem kui 2013/14 õppeaastal¹⁰). Lisaks osaluse kasvule on kõrge kvalifikatsiooniga tööjõu juurdekasvus oluline ka õpinguid alustavate õppijate lõpetamisefektiivsuse maksimeerimine. Kui rakenduskõrghariduses ja bakalaureuseõppes jääb IKT õppekavadel lõpetamisefektiivsus (lõpetajate arvu suhe vastuvõetud tudengite arvu arvestades kehtestatud õppeaega) allapoole Eesti keskmist (Eesti keskmine 62,5%, IKT erialade Eesti keskmine 37,6%), siis magistriõppe osas on lõpetamisefektiivsus suurem kui Eestis keskmiselt (Eesti keskmine 68%, IKT erialade Eesti keskmine 72,7%). IKT kutsehariduses oli keskmine lõpetamisefektiivsus 2018/2019 õppeaastal 49% (võrdluseks - kõigi erialade keskmine lõpetamisefektiivsus oli 66%). Siin aga avaldub oluline väljakutse IKT tasemeõppe sisuliseks ja korralduslikuks või siis valdkonna spetsiifikast (nt varane erialasele tööle asumine) lähtuvalt ümberkujundamiseks, sh vajadusel haridussüsteemis erisuste loomiseks teiste valdkondade kõrval. Eesti haridusvaldkonna arengukava 2035 eelnõus rõhutatakse vajadust suurendada osapoolte (õppijad, tööandjad, haridusasutused, poliitikakujundajad) koostööd õpingute katkestamise ennetamisel ning haridustee katkestanute märkamisel ja toetamisel, luues täiendavaid meetmeid nii katkestamise ennetamiseks kui ka katkestanute (sh madala

---

⁹ <http://www.praxis.ee/tood/kuberturbe-uuring/>

¹⁰ <https://www.haridussilm.ee/ee/tasemeharidus/haridusliigid/korgharidus/uliopilased>

haridustasemega inimeste) tagasitoomiseks formaalõppesse.¹¹ Lõpetamiseefektiivsuse suurendamine annab olulise panuse kvalifitseeritud tippspetsialistide juurdekasvuks.¹²

Senisest oluliselt enam tuleb kõnealustes õppekavades võimendada säästva arengu toetamiseks vajalikke teadmisi ja oskusi, sh kompetentsid tehnoloogia toel rohepöörde võimaldamiseks (otsene seos reformiga 2).

Sekkumisega seatakse eesmärgiks ettevõtete kasvuks, kestlikkuseks ja rahvusvaheliseks konkurentsivõimeks oluliseks digiküpsuseks, sh kübervõimekus, vajalike spetsialistide ja ekspertsuse kättesaadavuse tekitamine selleks vajalike haridussüsteemi muudatuste ellukutsumise abil. Õppeprogrammide sisu ja korralduse arendamisel seatakse ühtlasi sihiks hariduse kui teenuse digitaalne transformatsioon, eesmärgiga haridusvaldkonna arengukavas 2035 eesmärgiks seatule vastavalt muuta õpet aina enam personaliseeritumaks. Sealhulgas pööratakse tähelepanu digiõppematerjalide väljatöötamisele ning digiõppe võimaluste laiendamisele, et õppes osalemine oleks kättesaadavam just töötavatele inimestele.

Kvalifikatsiooni tõendamise *redisain*

Eestis kehtib kaheksa-tasemeline kvalifikatsiooniraamistik, mis hõlmab nii formaalhariduslikke kui kutsekvalifikatsioone. Kehtivat kutsesüsteemi on kritiseeritud kui aegunud ning ajakulukat staatilist protsessi, mis ei loo piisavalt ajakohast ambitsiooni formaalõppe arendamiseks ega kvalifikatsiooni valideerimiseks. Tööandjate hulgas on ebahühtlane ka töötaja kvalifikatsiooni olemasolu tähtsustamine, mis keerukatel ja suuremaid riske kaasa toovatel töökohtadel on kriitilise tähtsusega. Haridusvaldkonna arengukavas 2035 seatakse eesmärgiks reformida kutsesüsteemi, sh minna üle kutsestandarditelt oskuste profiilidele ja töötada välja oskuste üld- ja erialaste pädevuste ja osakvalifikatsioonide tunnustamine.¹³ Reformiga seatakse eesmärgiks luua kutsestandardite sisulise ajakohastamise ja kutse omandamise korraldamise agiilselt arendatav disain IKT-, tehnika-, tootmise-, logistika- ja ehitusvaldkondade näitel. Taasterahastust rahastatava sekkumise raames piloteeritakse loodavat raamistikku ning sobivust haridussüsteemi reformiks. Saadud kogemustest lähtuvalt kavandatakse edasised tegevused ning viiakse need ellu struktuurivahendite programpperioodil 2021-2027. Fondi eestvedamisel väljatöötatud lahendust võimendatakse ja laiendatakse muudes valdkondades ka fondiväliselt. Kirjeldatud tegevusega sünergias on kavas piloteerida mikrokvalifikatsioonide loomist, mida on õppijal võimalik oma senise töökogemuse või näiteks rahvusvahelistel e-õppeplatvormidel omandatud teadmiste ja oskuste pinnalt osakutseteks formaliseerida. Selliselt luuakse nii õpingute katkestajate jaoks uus võimalus õppesse naasta/siseneda, sest mikrokvalifikatsioonid saavad

¹¹https://www.hm.ee/sites/default/files/haridusvaldkonna_arengukava_2035_29.10.2020_riigikokku.pdf

¹² IKT valdkonna majanduse, kutse- ja kõrghariduse ning teadus- ja arendustegevuse ülevaade 2019, <https://media.voog.com/0000/0034/3577/files/IKT%20valdkonna%20anal%C3%BC%C3%BCs%202019.pdf>

¹³https://www.hm.ee/sites/default/files/haridusvaldkonna_arengukava_2035_29.10.2020_riigikokku.pdf

tasemeõppe jaoks ainepunktide vääringu ning ka töökohapõhiselt või muul viisil kui tasemehariduses osalenutel oma tegelikud teadmised õiglaselt ning vääriliselt valideerida. Tõendusjuhiseid kutse või osakutse omandanud spetsialistide arv panustab taas ettevõtte rahvusvahelise konkurentsivõime kasvu, sest hõivatud töötajad on nt rahvusvahelistes hangetes/projektides eeldatud kvalifikatsiooniga.

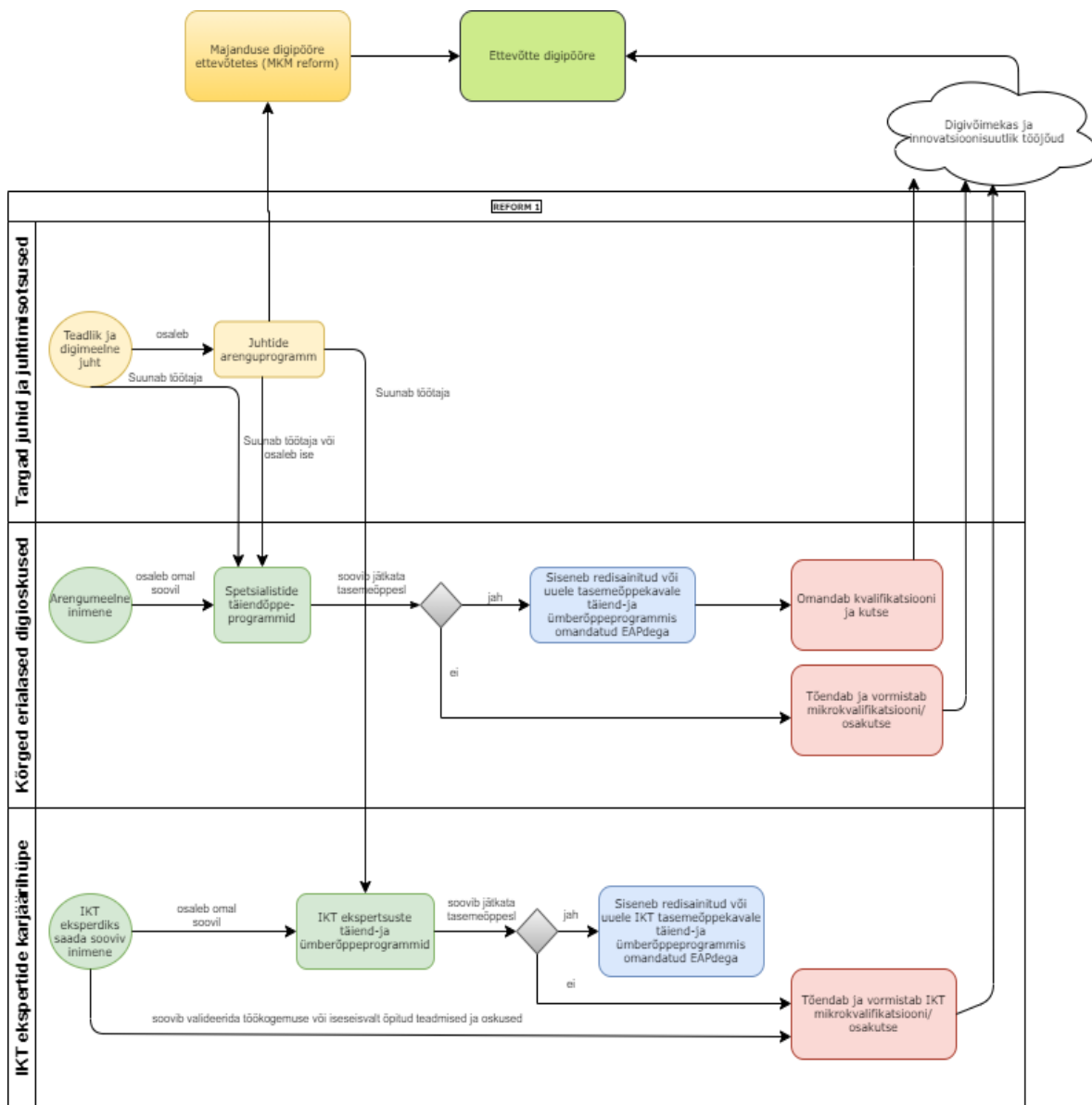
Sihtrühmaks on tööealine elanikkond (sh nii töötavad kui ka töötud inimesed), kes soovivad teha karjääripöövet või oma IKT oskusi täiendada olemasoleval erialal.

Seosed ja sünergia teiste meetmetega:

Komponendi raames on eesmärk kutsuda ellu haridussüsteemis muudatusi IKT oskustaseme tõusuks ja ekspertide juurdekasvuks. Kavandatakse IKT alase tööjõu pakkumise kasv on kooskõlas teiste ettevõtete digitaliseerumist toetavate investeeringukomponentidega. Investeeringud mis on toetatud kvalifitseeritud tööjõuga tõstaksid oluliselt ettevõtete tootlikkust, innovatsioonisuutlikkust ja rahvusvahelist konkurentsivõimet. IKT-alaste kompetentside suurendamine on läbiv prioriteet kõigist EU fondide raames kavandatavates sekkumistes ning on kooskõlas Eestile tehtud riigipõhiste soovitustega toetada väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate edasist digitaliseerimist. Samuti on oluline toetada info- ja kommunikatsioonitehnoloogia kasutuselevõttu töötlevas tööstuses. Seega oluline komponent lisaks investeeringute toetamisele taristusse ning teadus ja arendustegevustesse on IKT-alaste oskuste ja pädevustega tööjõu kasvu. RRFst on fookus suunatud ettevõtete juhtide IKT-alaste teadmiste suurendamiseks, kübertavalisuse spetsialistide täiend- ja ümberõppeks ning IKT (IKT sektor, tehnika, tootmine, logistika, ehitus) ekspertide ja ekspertsuse juurdekasvuks laiemalt kogu Eestis. SF 2021+ sekkumiste raames kavandame parandada tööjõu digibaasoskusi ning plaanime pakkuda lühema kestvusega IKT-alaseid täiendkoolitusi. Samuti on kavandatud IKT ekspertide järelkasvu tagamine laiemalt s.o kõigis teistes kasvualdkondades. ESF+ toel arendame digitaalset õppevara ja arendame õppekavasid, parandame haridustöötajate (õpetajate, koolijuhtide, noorsootöötajate) IKT oskusi ja investeerime digitaliseeritud õpiteede loomisse.

Nii Haridus- ja Teadusministeerium, Sotsiaalministeerium kui ka Töötukassa, kasutavad Kutsekoja poolt koostatud tööjõuvajaduse prognoosi alusena koolitusvajaduse prognoosimisel, õppekavade arendamisel kui ka aktiivsete tööturuteenuste vajaduse kavandamisel. OSKA analüüsis kajastub Eesti majandusarenguks vajalikke tööjõuvajadused ja oskused järgmise 10 aasta jooksul. OSKA Digioskuste aruannet uuendatakse 2021. aastal. Sünergiaid tööturuteenustega on loodud ka nõustamisteenuste kaudu ning aktiivseid tööturumeetmeid saab kombineerida RRFi kavandatud tegevustega. Tööotsijatele toe pakkumine, sealhulgas nõustamine ja juhendamine, tööotsinguabi, on kättesaadavad kogu tööealisele elanikkonnale nii töötavatele inimestele kui ka töötutele.

Tegevuste täpsemaks kujundamiseks luuakse juhtrühm, kuhu kuuluvad nii Sotsiaalministeerium, Majandus ja kommunikatsiooniministeerium kui ka partnerorganisatsioonid sh ülikoolid, kutsekoolid, tööandjate katuseorganisatsioonid, Kutsekoda jne.

Tegevuste eeldatav mõju läbivatele teemadele

IKT erialade õppes ja IKT valdkonnas töötavate inimeste seas on naiste osakaal võrreldes meestega madalam. Seetõttu on vajalik viia ellu sihitatud tegevusi, et suurendada naiste osalust IKT erialade õppes ja IKT erialadel töötamisel. Teavitustegevuste läbiviimisel täiendkoolituse ja ümberõppe võimaluste kohta, samuti nõustamistel õppimisvõimaluste kohta viiakse ellu teadlikkuse suurendamisele suunatud tegevusi, et kummutada iganenud stereotüüpe naistele ja meestele sobivatest ametitest ja erialadest, mis mõjutavad haridus- ja karjäärivalikuid.

Samuti on nii IKT koolitusvõimaluste kohta info levitamisel ja õppe läbiviimisel vajalik tagada, et tagatud oleks juurdepääs erinevatele gruppidele (nt puuetega inimestele). Tegevuste raames on oluline tähelepanu pööratud neile täiskasvanud õppijatele, kellele täna ei ole õppimisvõimalused täiskasvanueas olnud kättesaadavad. Läbi tasuta või madala omaosalusega

õppimisvõimaluste loomise ja tugitegevuste arendamise jõuavad õppimise juurde ka need täiskasvanud, kes erinevatel põhjustel seni on olnud elukestvast õppes eemal. Seeläbi aidatakse kaasa võrdsuse põhimõtete tagamisele täiskasvanuõppes ja luuakse eeldused madalama haridustasemega inimeste konkurentsivõime parandamiseks. Paranenud haridustase toetab edukat toimetulekut tööturul.

Riskid

Tegevuste elluviimist võib mõjutada sihtrühmade vähene teadlikkus ja motiveeritus täiend- ja ümberõppes osalemiseks. Riski maandame läbi teavitustöö sihtrühmadele neile sobivate kanalite kaudu, lisaks on maandamismeetmeks karjäärinõustamine ning motiveerimine enne tegevustesse suunamist. Samuti võib koolitusasutustel (kõrgkoolid, kutsekoolid, täiendkoolituse pakkujad) olla vähene huvi õppekavasid uuendada ning koolitusprogramme välja töötada või uute väljatöötatud moodulite alusel õpet/koolitusi pakkuda. Riski saame maandada kaasates õppekavade ümberkujundamise ning täiend- ja ümberõppe vajaduse planeerimisse nii tööandjaid, kõrg- ja kutsekoole kui ka sektori katuseorganisatsioone.

Seos riigiabi reeglitega

IKT alaseid koolitusi läbiviivad asutused ei paku ümberõpet ja täiendkoolitusi vastutasu eest. Need on tasuta ja võrdselt kättesaadavad kõigile sihtgruppi kuuluvatele isikutele. Digialane täiend- ja ümberõpe on suunatud füüsilistele isikutele, kes riigiabi mõistes abi ei saa. Seega ei ole tööjõu pakkumise suurendamine läbi koolituste teenuse puhul tegemist riigiabiga, sest suurendatakse tööelise elanikkonna teadmisi ja oskusi. Sekkumise raames on digipöörde õppekavade moodulite ja uute õppekavade väljatöötamisel otseseks abisaajaks kõrgkoolid ja kutsekoolid ning koolituste pakkumisel lisaks kutsekoolidele ka täiendkoolituse pakkujad. Õppekavadesse lisatakse moduleid, mida on võimalik kasutada nii tasemehariduses kui ka täiendkoolituses. Samas võib riigiabi andmisel puutumus olla, kui tegevused on suunatud kindlatele ettevõtetele. Nimetatud tegevuse puhul võivad olla lõplikuks kasusaajaks ettevõtete juhtivtöötajad, kes läbi uute teadmiste ja oskuste alustaksid digitaliseerimist või rohepöört ettevõttes, mis omakorda võib anda neile konkurentsieelise. Kui tegevuste täpsemalt kujundamisel selgub, et „digitaalse ettevõtte juhtimisvõimekuse programmile“ kohalduvad riigiabi reeglid, siis on võimalik anda toetust läbi vähese tähtsusega abina, mida antakse kooskõlas VTA määrusega Euroopa Komisjoni määrus (EÜ) nr 1407/2013.

Kui eelmises lõikude nimetatud komisjoni määrustes sätestatud vähese tähtsusega abi ülemmäärad on täitunud, on tegevuses määrusega (EL) nr 651/2014 ELi aluslepingu artiklite 107 ja 108 kohaldamise kohta, millega teatavat liiki abi tunnistatakse siseturuga kokkusobivaks (ELT L 187, 26.06.2014, lk 1–78) (edaspidi grupierandi määrus). Riigiabi antakse sel juhul kooskõlas komisjoni määrusega (EL) nr 651/2014 juhul kui tegevustes „digitaalse ettevõtte juhtimisvõimekuse programm“ sätestatud teenuse osutamisel antav toetus on koolitusabi Euroopa Komisjoni määrusega (EL) nr 651/2014 ELi aluslepingu artiklite 107 ja 108 kohaldamise kohta, millega teatavat liiki abi tunnistatakse siseturuga kokkusobivaks (ELT L 187, 26.06.2014, lk 1–78), (muudetud komisjoni määrusega (EL) 2017/1084 (ELT L 156,

20.06.2017, lk 1–18), (edaspidi üldine grupierandi määrus) artikli 31 mõistes ning sellele kohaldatakse nimetatud määruses ja konkurentsiseaduse §-s 342 sätestatud.

Reformi elluviimise käigus toimub veel detailsemalt konkreetsete tegevuste täpsustamine, millest tulenevalt selgub, kas ja millises ulatuses kavandatavate tegevuste puhul tuleb lähtuda riigiabi reeglitest (vähese tähtsusega abi või üldise grupierandi määruses sätestatud).

Reform 3: Ettevõtete konkurentsivõime toetamine välisurgudel

Eesti ettevõtete konkurentsivõime toetamisel välisurgudel ja selle eesmärgi täitmisele kaasaaitamiseks ellurakendatava reformi meetmete puhul lähtume Eesti pikaajalisest arengukavast “Eesti 2035”. Reformiga adresseeritud meetmete/tegevuste - Eesti ettevõtete konkurentsivõimet kasvatavate riigi- ja regioonistrateegiate koostamine ja rakendamine; majandust elavdavate innovatsioonikeskuste sisustamine; digiteenuste ekspordi kiirendavad globaalsed löögirühmad ja globaalsete äriürituste virtuaallavade – koondmõjul moodustub reformist ühtne tervik, mis panustab otseselt „Eesti 2035“ arenguvajadustesse ning mille koondesmärgiks on viia välismajanduspoliitika ja äridiplomaatia võimekus uuele tasemele, kasvatades seeläbi Eesti ettevõtete konkurentsivõimet välisurgudel.

Üheks arenguvajaduseks, mille olukorra parandamiseks peab Eesti olulisi samme astuma, on ettevõtluskeskkond. Euroopa Liidu liikmena on Eesti majandus nii toodete kui ka teenuste sektoris tugevalt lõimitud ELi ühtse turuga, mistõttu tuleb Eestil aktiivselt töötada selle senisest veelgi parema toimimise nimel. Eesti tööjõu tootlikkus on kasvanud (78,6% ELi keskmisest), kuid piirkondlikult ebaühtlaselt ja kasvutempo on jäänud ootustele alla. Tootlikkust suurendab uute tehnoloogiate kasutuselevõtt, aga digitehnoloogiate integreerimine ettevõtlussektoris on Eestis kesine (ELis 15. koht). Ettevõtete vähene digitaliseeritus Eestis pidurdab nende tootlikkuse kõrval ka nende ekspordivõime arengut. Digitaliseerimise jätkutegevustena ettevõtete toetamine läbi täiendavate meetmete (tark nõuande läbi riigi- ja regioonistrateegiate, innovaatilised ettevõtluskeskused, e-eksporti edendavad löögirühmad ja virtuaallavade) kasvatab aga VKEd konkurentsivõimet välisurgudel.

Reformide elluviimisel järgitakse ning tagatakse võrdsed võimalused kõikidele osapooltele ja kasusaajatele. Reformiga adresseeritud meetmete kujundamisel jälgitakse soolise võrdõiguslikkuse printsiipi ning arvestatakse tegevuste juures, et võimalikud segavad takistused ja barjäärid sellistele tingimustele oleksid eemaldatud.

Reformi meetmetega adresseeritakse järgmiseid spetsiifilisemaid väljakutseid:

COVID-19 pandeemiast tulenevalt toimub globaalselt teatud ulatuses turgude ümberjagamine ja võidujooks uute võimaluste püüdmiseks. Selleks, et EL/Eesti ettevõtted, (millest enamik on väike- ja keskmise suurusega ettevõtted), püsiks konkurentsivõimelised ning saavutaks ka uusi konkurentsivõimelisi, tuleb selle võidujooksuga kaasas käia. Sel eesmärgil vajavad väike- ja keskmise suurusega ettevõtted (VKEd) täna ja järgnevatel aastatel tarka ja proaktiivset nõuannet, mis konkurentsivõimeliste teket toetab. Reformi toel tekitame ekspordivatele ettevõtetele soodsa pinnase minna kirjeldatud reaktiivsest tegutsemise faasist proaktiivsesse targal nõuandel

põhinevasse faasi ning seeläbi targalt, teadlikult ja järjepidevalt nii üksi kui EL siseturu ettevõtetega ühiselt oma konkurentsivõimet kasvatada. Sellise targa nõuande eesmärgiks tervikuna on majanduse jätkusuutliku kasvupotentsiaali tugevdamine ning kriisi majandusmõju leevendamine. Selle targa ja VKEsid toetava nõuande realiseerimise vormideks on reformidega adresseeritavate riigi- ja regioonistrateegiate koostamine ning ellurakendamine; samuti innovaatiliste ettevõtluskeskuste loomine välisurgudel.

COVID-19 pandeemia on veelgi kiirendanud globaalset vajadust turvaliste IT lahenduste järele. Tervise-, hariduse-, küberturbe-, targa transpordi jt e-lahenduste kasutamine muutunud olukorras on omandanud teistsuguse, kõrgendatud olulisusega tähenduse. Eesti kui digiteenuste valdkonnas üks edumeelsemaid riike maailmas saab selle globaalse kõrgenenud vajaduse kontekstis oma VKEde vahendusel kindlasti kaasa rääkida ning VKEde konkurentsivõimet toetavate meetmete läbi (nagu e-ekspordi edendamise löögirühmad ja virtuaalsillad globaalsete ettevõtluskomponendiga suurüritustega) veelgi kasvatada.

Reformi eesmärk on Eesti ettevõtjate ekspordivõimekuse ja konkurentsivõime kasvatamine välisurgudel välismajanduspoliitika ja äridiplomaatia võimekuse uuele tasemele viimise abil. Seda reformi aitavad ellu viia kõik käesolevas dokumendis kirjeldatud teineteist täiendavad alareformid/meetmed:

riigi- ja regioonistrateegiad;

innovaatilised ettevõtluskeskused;

globaalsed löögirühmad e-ekspordi edendamiseks koos globaalsete virtuaalsildadega.

Kuigi konkurentsivõime tõstmisele välisurgudel suunatud alareformid on mõeldud aitama ettevõtteid kõikidest majandussektoritest, on läbivalt mõneti suurem rõhk digitaalsetel lahendustel. Digiteenused erinevates valdkondades on ühed Eesti kõige konkurentsivõimelisemad ekspordiarтиklid, mille turustamist soovitakse läbi reformide toetada. Ka on Eesti IKT sektori ettevõtetel mitmekümneaastane kogemus e-lahendustega seotud muutuste juhtimisest (*change management*) laiemalt. Mistõttu nii riigi- ja regioonistrateegiates saavad olema eraldi peatükid IKT valdkonna ekspordivõimalustest, samuti saavad innovatsioonipesades kõige mitmekesisemal moel esindatud just Eesti e-lahendused valitsemise, hariduse, transpordi jt valdkondades. Lisaks avanevad ettevõtetele täiendavad võimalused kasutamaks kaasaegseid digitaalseid lahendusi oma füüsiliste toodete parema presenteerimise ja tutvustamise eesmärgil. On selge, et füüsilisi tooteid ja reaalsel kohalolekut nõudvaid teenuseid ei saa täiesti digitaliseerida, küll aga on see võimalik toodete ja teenuste esitlemisel.

Kõnealuse reformi eesmärgi - ettevõtjate toetamine välisurgudel – nimel töötavad laiemalt, ka väljaspool taasterahastut, mitmed Eesti asutused. Selles valdkonnas on ehk olulisimad Välisministeeriumi partnerid Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium ning Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus. Viimane, nagu allpool alareformide juures osundatud, on ka kõigi alareformide elluviimisel peamiseks partneriks. Välismajanduspoliitika ellu viimisel ning rakendamisel on oluline roll strateegiatel “Eesti 2035” ning “Välispoliitika arengukava 2030”. “Eesti 2035” ja selle tegevuskava sätestavad samuti osapooled, kes panustavad ettevõtjate

toetamisele välisturgudel ning läbi milliste mehhanismide. Mitmel juhul on valdkonnas kokku lepitud eestvedaja rolli täitjaks Välisministeerium ning piiritletud, millistel juhtudel ja mil viisil neid tegevusi täidetakse. „Eesti 2035” strateegia on valitsuses heaks kiidetud oktoobris 2020 ning „Välispoliitika arengukava 2030” kiideti valitsuses samuti ministeeriumite ülese dokumendina heaks juulis 2020. Need dokumendid sätestavad ühtsed eesmärgid ja koostööpõhimõtted paljude asutuste vahel. Lisaks on loodud erinevad kootöömehhanismid Välisministeeriumi, MKM ja EAS vahelisteks kohtumisteks, kus arutatakse välistegevustega seotud erinevaid aspekte. Reformi tulemusel jõuab ühise eesmärgi - ettevõtjate toetamine välisturgudel – nimel tehtav koostöö partneritega nagu Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium ja Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus üksteist täiendavale uuele tasemele.

Eesti ettevõtete konkurentsivõime toetamise seos „Eesti 2035“ põhimõtetega laiemalt:

Reform lähtub „Eesti 2035“ vajadusest kujundada paindlik ja turvaline majanduskeskkond, mis soodustab uuendusmeelset ja vastutustundlikku ettevõtlust ning ausat konkurentsi. Tark nõuanne läbi riigi- ja regioonistrateegiate ning innovaatiliste ettevõtluskeskuste panustab sellise majanduskeskkonna parendamise. Samuti adresseerime reformiga läbi välisturgudel paiknevate innovaatiliste ettevõtluskeskuste ning e-eksporti edendavate löögirühmade ja virtuaallavade ka laiemalt ettevõtluskeskkonna ja innovaatilise ökosüsteemi parendamist, tekitades soodsa keskkonna nii ettevõtete globaalseks konkurentsivõime kasvuks kui ka innovaatiliste välisinvesteeringute Eestisse meelitamiseks. Kasusaajateks on Eesti ettevõtted, kellest suur osa on VKEd; samuti seondub reformiga iduettevõtete võimekuse uuele tasemele viimine, kuna VKEde kõrval on ettevõtluskeskused avatud ka neile; samuti on globaalsete virtuaalsildade ning riigistrateegiate ja e-eksporti edendavate löögirühmade puhul kasusaajateks mõlemad grupid ettevõtteid.

Eesti tugevuseks maailmas on digitaalsete tehnoloogiate kasutamine avalikus sektoris ja sellest tulenev asjaajamise lihtsus, mis muudab Eesti maailma digipesaks, kuhu tullakse nii e-residentsuse baasil virtuaalruumis kui ka füüsiliselt kohale, et oma teenuseid maailmale pakkuda ja ettevõtteid luua. Seeläbi tagame elujõulise digitaalse kultuuri loomise, säilitamise ja kättesaadavuse kvaliteedi, et mitmekesistada äriteenuseid ning hõlbustada digisisu uus- ja ristikasutust. COVID-19 pandeemia tõttu on ühiskondlik nõudlus digitaalsete lahenduste ja virtuaalsete platvormide järele suurenenud, mis nõuab ka riikidelt kiiret reageerimist, et lahendada sotsiaalmajanduslikud tagajärjed pikemas perspektiivis.¹⁴ Reformiga adresseeritavate globaalsete e-eksporti edendavate löögirühmade ülesandeks on näha Eesti digiriigi valdkonna teenuste ja lahenduste ekspordil täiendavaid võimalusi, et suhestuda nende globaalsete kiirete vajadustega.

„Eesti 2035“ üheks oluliseks eesmärgiks on ka Eesti ettevõtluse innovatsiooni ning teadus- ja arendustegevuse võimekuse kasv, mis aitab kaasa tootlikkuse ja rahvusvahelise konkurentsivõime kasvule. Teadus- ja innovatsiooniinvesteeringud on endiselt majanduse

---

¹⁴<https://www.un.org/development/desa/dpad/publication/un-desapolicy-brief-61-covid-19-embracing-digital-government-during-the-pandemic-and-beyond/>

tootlikkuse kriitiline tõukejõud majanduskasvule, töökohtade loomisele ning toetab ELi ülemaailmset konkurentsivõimet.¹⁵ Uutes, COVID-19 kontekstis toimivate turgude ümberjagamise ja kasvanud konkurentsi tingimustes vajavad ettevõtted välisurgudele sisenemiseks senisest veelgi laiemalt ja kiirendatud korras soodsat keskkonda ning ettevõtluskeskuste targa ja sihtotstarbelise sisustamisega on võimalik see keskkond luua. Reformi sihtgrupiks on Eesti eksportivad VKEd, kelle jaoks sellise targa tugisüsteemi tulemusel tekib täiendav potentsiaal ekspordivõimekuse kasvuks, sh kaugematel, EL välistel turgudel.

Alareform: Riigi- ja regioonistrateegiad

Eesti ettevõtete konkurentsivõimet kasvatavate riigi- ja regioonistrateegiate koostamine ja rakendamine panustab „Eesti 2035“ arenguvajaduste reformi viia välismajanduspoliitika ja äridiplomaatia võimekus uuele tasemele. Koos majandust elavdavate innovatsioonikeskuste ning digiteenuste ekspordi kiirendavate ja intensiivistavate löögirühmadega, moodustub selle alareformi adresseerimine ühtse terviku. Sellega on kavas viia eksportivate ettevõtete võimekused ning konkurentsivõime kasv uuele tasemele.

Riigipõhistest soovitudest adresseerib alareform VKEde (enamik Eesti ettevõtetest) ettevõtluskeskkonna ja innovaatilise ökosüsteemi parendamist ning rahastamist, tekitades läbi proaktiivse targa nõustamise ettevõtetele täiendava ekspordivõimekuse ja –potentsiaali.

Läbi riigi- ja regioonistrateegiate tekitame eksportivatele ettevõtjatele suunatud proaktiivse targal nõuandel põhineva keskkonna globaalse konkurentsivõime ja seeläbi ka majanduse kasvuks. See proaktiivne lähenemine on sünergias EASi tegevustega, mille keskseks elemendiks on reaktiivne ja ettevõtetele toetuste eraldamisel põhinev lähenemine (ja millele EAS taotleb rahastamist SF21+ paketist). Samuti on strateegiate rakendamine sünergias EASi ekspordinõunike tegevustega välisurgudel – proaktiivne tark nõuanne viib lisaks otsesele toele ettevõtjatele endale ka ekspordinõunike võimekuse välisurgudel uuele tasemele. EASi poolt riigis sees rakendatavad meetmed saavad täiendava toe ettevõtjatele vajaliku välisurgude põhjalikuma analüüsi ja ülevaate näol. Kasvab kogu riigi võimekus ettevõtjaid välisurgudel toetada.

Eesti eksportivate ettevõtete tegutsemine välisurgudel, eriti kaugematel turgudel, on sageli reaktiivne ja lähtub juhuotsustest, samuti eksporditoetustest. Samas on ettevõtete areng jõudnud faasi, kus ka kaugematel turgudel on edulugusid ning ka COVID-19 kontekstis toimivate globaalsete turgude ümberjagamisel jälgitakse konkurentsieeliste võimalusi ja trende.

Väljakutseks, mida alareformiga adresseerime, on tarkade ekspordiootsuste langetamiseks vajaliku kontsentreeritud ja turuspetsiifilise info ning targa nõuande lünklikus ning sellest tulenevalt Eesti ettevõtete ebapiisav globaalne konkurentsieelis. See vajadus tõstatab veelgi teravamalt COVID-19 pandeemia puhkemisel, mis pärssis ettevõtete võimalusi, millega kaasnesid ka tagajärjed ettevõtete konkurentsivõimele. Vajadust targa ja proaktiivse

---

¹⁵https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/research_and_innovation/strategy_on_research_and_innovation/documents/ec_rtd_covid19-recovery.pdf

süsteemiseeritud nõuande järele töid ettevõtjad kõige olulisema vajadusena esile ka 2020. aasta augustis läbi viidud ettevõtjatele suunatud VM rahulolu-uuringus ning juhivad sellele jooksvalt tähelepanu regulaarsetele ettevõtjate ümarlaudadel.

Alareformi eesmärk on viia Eesti ettevõtete ekspordivõimekus uuele tasemele, toetades Eesti ettevõtete konkurentsivõime kasvu, seda eelkõige kaugematel turgudel, kus ettevõtlike edendamise keerukusaste on kõrgem ning vajadus riigi toe järele suurem. Alareformi toel tekitame eksportivatele ettevõtetele soodsa pinnase üleminekuks kirjeldatud reaktiivsest tegutsemise faasist proaktiivsesse targal nõuandel põhinevasse faasi ning seeläbi targalt, teadlikult ja järjepidevalt nii üksi kui EL siseturu ettevõtetega ühiselt oma konkurentsivõime kasvatamiseks.

Eesti ettevõtete ekspordipotentsiaali kasvatavate riigi- ja regioonistrateegiate koostamise ja rakendamisega on kavas viia välismajanduspoliitika ja äridiplomaatia võimekus uuele tasemele. Uutes, COVID-19 kontekstis toimuvate turgude ümberjagamise ja kasvanud konkurentsi tingimustes vajavad ettevõtted välisurgudele sisenemiseks senisest kiiremini konkretiseeritud tarka nõuannet ning välisurgude vajadustele vastavate tootepakettide koostamist. Selliselt tekitame ettevõtetele võimaluse liikuda uutes turutingimustes reaktiivsest faasist uude proaktiivsesse faasi ning seeläbi konkurentsivõimelisust ja ekspordimahte kasvatada. Sellise targa nõuande eesmärgiks tervikuna on majanduse jätkusuutliku kasvupotentsiaali tugevdamine ning kriisi majandusmõju leevendamine.

Alareformi kirjeldus/elluviimine: Reformi elluviimiseks koostatakse Eesti ettevõtete jaoks olulisemate ja kõrge kasvupotentsiaaliga välisurgude suunal kõikehõlmavad riigi- ja regioonistrateegiad ning rakendatakse need ellu eesmärgiga tugevdada konkurentsivõime kasvu. Kõikehõlmavate riigistrateegiatega seatakse paika raamid majanduse elavdamiseks, eesmärgiga võimendada läbi kõikide poliitikavaldkondade kasutegurit Eesti majanduse ja kitsamalt eksportivate ettevõtete jaoks, samuti välisinvesteeringute Eestisse meelitamisel. Strateegiatega luuakse arusaam, millistes riikides/regioonides on täna Eesti ettevõtjate tooteid ja teenuseid kõige otstarbekam müüa ning mil viisil ja kuidas pakendatuna seda teha. Niisiis on strateegiate rakendamisel oluline osa nn tootepakettidel, mis lähtuvad strateegiatest, aga lähevad rohkem süvitsi ja keskenduvad küsimusele, mida ja millistes sektorites konkreetsel sihtturul müüa ja milliste hoobade kaudu. Näited sellistest nn tootepakettidest on toidutehnoloogia tootepakett Araabia Ühendemiraatide turu jaoks; e-hariduse tootepakett Põhja-Ameerika erakoolide suunal; rohetehnoloogia ja tarkade transpordilahenduste väärtuspakkumine Norra suunal jms. Riigi- ja regioonistrateegiates saavad olema eraldi peatükid IKT valdkonna ekspordivõimalustest, kuna digiteenused erinevates valdkondades on ühed Eesti kõige konkurentsivõimelisemad ekspordiartiklid, mille turustamist soovitakse läbi reformide toetada. Ka on Eesti IKT sektori ettevõtetel mitmekümneaastane kogemus e-lahendustega seotud muutuste juhtimisest (*change management*) laiemalt, mis annab võimaluse täiendada riigi- ja regioonistrateegiaid vastava informatsiooniga.

Esmajärjekorras on riigi- ja regioonistrateegiad loomisel kaugemate turgude osas, kus äritegevus on rohkem politiseeritud ning riigi roll ettevõtjate abistamisel turu kauguse ja keerukuse tõttu sageli suurem. Seda arvestades on regioonidest esmajärjekorras sihikul Aafrika, Kagu-Aasia ja Pärsia lahe riigid, samuti Põhja-Ameerika.

Selliste regiooni- ja riigistrateegiate koostamisel ja rakendamisel on oluline nende praktiline väärtus ning tegelik ellurakendamise potentsiaal. Eesmärgiga tekitada tõhusad töövahendid ettevõtjatele proaktiivsel ning targal nõuandel põhineval ekspordi edendamisel, kasvatades seeläbi järjepidevalt ettevõtete konkurentsivõimet ja Eesti majandust, vajame strateegiate ja nende rakendusplaanidel väljatöötamisel mh ka kvaliteetset oskusteavet ja ekspertiisi, seda just kaugemate turgude osas, kus Eesti kohalolek on võrreldes mitmete teiste Euroopa riikidega olnud lühiajaline. Niisiis on strateegiate praktiline rakenduslik väärtus konkreetsetel turupõhistel tootepakettidel, mis strateegiate koostamisega oluliste lisandustena kaasas käivad ning annavad ettevõtjatele vastuse küsimustele, millistel sihtturgudel, millistele sektoritele ja toodetele otstarbekas oleks keskenduda.

Alareform viiakse ellu välisministeeriumi juhtimisel analüüside, uuringute ja teiste sarnaste tegevuste kaudu.

Alareformi tegevused arutatakse läbi partneritega ning nende põhjal koostatakse ka spetsiifilised tegevuskavad, kuidas elluviimine realselt aset leiab.

Partneritena on kavas kaasata alareformi elluviimisesse lai hulk riigiasutusi, kolmas sektor, samuti nii planeerimise mõistes kui ka otseselt kasusaava sihtgrupina ka ettevõtjad. Nii on riigi- ja regioonistrateegiate koostamisel partneriteks reformi rakendamisel enamik riigiasutusi. Otsesteks partneriteks ettevõtete toetamisel välisurgudel on alareformi tegevuste põhjal ka Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus. Partneriteks võivad osutada ka välisriigis asuvad EL saatkonnad või teised EL liikmesriigid.

Takistused: Strateegiate objektiks olevate riikide ja regioonide majandust ja käekäiku üldisemalt võivad mõjutada kriisid või arengud, mis muudavad oluliselt strateegia aluseks olevaid andmeid või turu käitumist. Strateegia rakendamisele võivad saada takistuseks tõrked koostöös kõigi kaasatud asutuste ja ettevõtlusorganisatsioonide vahel.

Riskide maandamiseks kasutatakse strateegiate loomisel kõige värskemaid turuanalüüsi ning andmestikke, mis koostamise käigus tellitakse. Hilisemates faasides korrigeeritakse jooksvalt strateegiate sisu ning uuendatakse vastavalt välisest keskkonnast tekkinud muutustele. Asutuste ja ettevõtlusorganisatsioonidega suheldaks regulaarselt ja järjepidevalt ning maandatakse riske, vältimaks tõrkeid suhtlemises.

Alareformi sihtgrupiks on Eesti eksportivad VKEd, kelle jaoks sellise targal nõuandel põhineva tugisüsteemi tulemusel tekib täiendav potentsiaal konkurentsivõime kasvuks, sh kaugematel, EL välistel turgudel. Alareformil on ka Euroopa siseturu majanduse elavdamise laiem mõõde, kuivõrd kaugematel turgudel tegutsevad ELi VKEd teevad sealsetele turgudele sisenemisel ja ekspordi edendamisel sageli ühisprojektide näol koostööd ning formuleerivad ühiseid tootepakette, et globaalselt edukamalt konkurentsisis püsida.

Alareformi elluviimise ajakava ulatub tagasiulatuvalt 2020. aasta kevadesse, mil mitmete riigi- ja regioonistrateegiate koostamine ettevõtjate suurenenud nõudluse pinnalt proaktiivse ja targa riigi nõuande järele välisurgudel tegutsemise ümber suunamiseks ja uutele turgudele sisenemiseks alguse sai. Alareformi elluviimine on kavas tempokalt ning lõpptähtajaks kõigi

olulisemate kaugemate sihtturgude suunal riigi- ja regioonistrateegiate koostamine ja ellurakendamine hiljemalt 2025. aasta lõpuks.

Alareform: Majandust elavdavad innovaatilised ettevõtluskeskused olulisematel eksporditurgudel

Majandust elavdavate ettevõtluskeskuste sisu loomine mõtestatud eksporditurgudel panustab „Eesti 2035“ arenguvajaduste reformi viia välismajanduspoliitika ja äridiplomaatia võimekus uuele tasemele.

Riigipõhistest soovitustest adresseerib alareform VKEde (enamik Eesti ettevõtetest) ettevõtluskeskkonna ja innovaatilise ökosüsteemi parendamist, tekitades läbi ekspordi edendavate ja välisinvesteeringuid meelitavate ettevõtluskeskuste ekspordivatele ettevõtjatele paremad eeldused välisturgudel tegutsemiseks ning potentsiaalsetele investoritele suurema teadlikkuse Eesti innovaalisest ja soodsast ettevõtluskeskkonnast. Samuti võimaldavad keskused ettevõtjatele ligipääsu ekspordi edendamiseks ja turulepääsuks vajalikele tugiteenustele, luues sisuliselt tingimused ärikiirenditeks.

Läbi ettevõtluskeskuste tekitame ekspordivatele ettevõtjatele soodsa ja targa ning praktilise ja proaktiivse keskkonna ekspordimahtude kasvuks. Samuti tekitame targa ja praktilise keskkonna täiendavate välisinvesteeringute kaasamiseks. Selline lähenemine on sünergias EASi tegevustega, mille tegevuste hulka kuulub Eesti digiriigi innovatsioonikeskuse (E-esitluskeskus asukohaga Eestis, Tallinnas) sisustamine (EAS taotleb jätkurahastamist SF21+ paketest). Ettevõtluskeskuse ja e-esitluskeskuse koosmõjul tekib võimendus, mis edendab ja kasvatab Eesti IKT sektori ja selle positiivse kuvandi taustal ka teiste sektorite ekspordi välisturgudele.

Väljakutse lähtealuseks majandust elavdavate ettevõtluskeskuste sisustamisel on põhimõte, et Eesti ettevõtted ei oma kaugematele ning olulisematele sihtturgudele sisenemisel sageli piisavalt teavet ega riigi poolset praktilist tuge esimeste eksporditehinguteni jõudmisel. Sellist tuge saavad pakkuda vastavaid programme sisaldavad ning oma sisult ekspordi- ja investeeringute prioriteetidega kaasas käivad, samuti kohaliku ärikeskkonna ja -kultuuri eripärasid arvestavad ettevõtluskeskused välisriikides asuvate Eesti saatkondade juures või viimastega seotult, seda just kaugematel ja ka konkurentsivõimelt raskematel turgudel.

Alareformi eesmärk on läbi targa nõuande tervikuna majanduse jätkusuutliku kasvupotentsiaali tugevdamine ning kriisi majandusmõju leevendamine. Uutes, COVID-19 kontekstis toimuvate turgude ümberjagamise ja kasvanud konkurentsi tingimustes vajavad ettevõtted välisturgudele sisenemiseks senisest veelgi laiemalt ja kiirendatud korras soodsat keskkonda ning ettevõtluskeskuste targa ja sihtotstarbelise sisustamisega on võimalik see keskkond luua. Selliselt tekitame ettevõtetele võimaluse liikuda uutes turutingimustes reaktiivsest faasist uude proaktiivsesse faasi ning seeläbi ettevõtete konkurentsivõimet kasvatada.

Alareformi kirjeldus/elluviimine: Üheks Eesti ekspordivõimekuse kasvu ning ka välisinvesteeringute meelitamist soodustavaks teguriks välisturgudel on riigi kuvandi oskuslik turustamine, keskendudes nii nendele sektoritele, milles Eestil on globaalne tuntus (Eesti kui edumeelne digiriik) kui ka teistele sektoritele, mis konkreetsetel sihtturgudel asjakohased on (need on riigiti/regiooniti erinevad). Eesmärgiga ühendada Eesti globaalne positiivne kuvand

ettevõtete ekspordiambitsiooniga ning seeläbi luua eeldused ekspordikasvuks ja täiendavateks välisinvesteeringuteks, planeerime mitmetel olulistel eksporditurgudel avada innovaatilised ettevõtluskeskused. Eesti positiivse digikuvandi ja -toodete kõrval keskendumine ka muudele konkreetset turul olulistele ekspordisektoritele ning valdkondadele, samuti loome ekspordivatele ettevõtetele nende innovatsioonikeskuste raames võimalused ärikiirendite teenuste kasutamiseks.

Sellised ettevõtluskeskused on esimeses järjekorras otstarbekas luua suure ekspordipotentsiaaliga ja keerukatele ja/või tiheda konkurentsiiga, kuid Eesti ekspordiarartiklite ja ka välisinvesteeringute meelitamise suhtes vastuvõtlikele välisturgudele. Sarnaste huvide kombineerimise võimalusel võib selliseid keskuseid Euroopa mõõtme kalibreerimise huvides mõnedes sihtkohtades luua ka koostöös teiste EL riikidega. Seeläbi saame ettevõtluskeskuste sisuloomes tekitada laiemat ja mitmete Euroopa riikide huve arvestavat dimensiooni.

Ettevõtluskeskuste loomisel tuvastame eelanalüüsi ja ideekorje käigus ülal nimetatud kriteeriumide alusel sihtkohad välisturgudel keskuste paiknemiseks. Samuti vajab eelanalüüsi ja ideekorjet kõigi vajalike huvigruppide (sh ettevõtjad) seas iga keskuse „nägu“. Eesmärgiks on luua Eestisse maailmatasemel ettevõtluse ökosüsteem ja konkurentsivõimelise majanduse võimaluste tutvustamise koht. Idee ei ole globaalselt ega ka ELi sees täiesti unikaalne. Nii on näiteks Soome rajanud Tokyosse sellise ettevõtetele suunatud ärikeskuse (Tokyo 2020 Metsä Pavilion - Business Finland) ning sarnaseid funktsioone teostab ka Tallinnas asuv e-Esitluskeskus. Viimane keskendub ainult Eesti e-lahendustele. Välisturgudel paiknevad ettevõtluskeskused aga on laiemat haardeulatusega, keskendudes digiriigi turvalise ja tõrgeteta toimimise teenuste kõrval ka teistele sihtturul olulistele sektoritele VKEdes huvidest lähtudes. Siiski jälgitakse ettevõtluskeskuste puhul osaliselt sisulist seost ja sarnasust Tallinnas asuva e-Esitluskeskusega, mis keskendub väga palju just digiteenustele ja IKT sektorile ning kindlasti saab ettevõtluskeskuste puhul kandev osa olema digitaalsel komponendil ja digitaalse iseloomuga tegevustel, mis avaldub kõige mitmekesisemal moel just Eesti e-lahendused valitsemise, hariduse, transpordi jt valdkondade esindatusel. Lisaks avanevad ettevõtetele täiendavad võimalused kasutamaks kaasaegseid digitaalseid lahendusi oma füüsiliste toodete parema presenteerimise ja tutvustamise eesmärgil. Teenuste mõistes pakuvad sellised ettevõtluskeskused ettevõtetele inkubaatoriteenuste kõrval ka muid turule sisenemiseks ja turul tegutsemiseks vajalikke teenuseid (õigusabi teenuste kättesaadavus, informatsioon partnerite, ettevõtlusürituste jms kohta, ürituste korraldamise võimalus jne). Samuti on keskused äriaknaks Eestisse nii sihtturul tegutsevatele ettevõtetele ning asutustele, samuti investoritele, kes soovivad Eesti ettevõtete toodetest/lahendustest osa saada.

Alareformi elluviimiseks vajalike tegevuste seas on muuhulgas :

- innopesade idee- ja loomekonkursside läbi viimine;
- sisearhitektuurse lahenduse projekteerimine;
- projektijuhtimine ja ehituskorraldus läbi teenuse ostmise;
- rajamisega seotud kulud nagu näiteks projekteerimisest tingitud remonditööd pindadel
- sisustamisega seotud kulude katmine (lauad, toolid,apid);
- IT kulud (ekraanid, projektid, hologrammid, valgustus, programmeerimine jne);
- turunduskulud + sisuloome.

Innopesade soetamise või rentimisega seotud kulud, ülalpidamiskulud ja seonduvad tööjõukulud on plaanitud rahastada riigieelarvest.

Alareformi tegevused arutatakse läbi partneritega ning nende põhjal koostatakse ka spetsiifilised tegevuskavad, kuidas elluviimine realselt aset leiab.

Partneritena on kavas kaasata alareformi elluviimisesse eeskätt ettevõtjad ja esindusorganisatsioonid, kelle ideede ja toodete tutvustamiseks esitluskeskused mõeldud on. Ka on esitluskeskuste loomisesse kaasatud loomemajanduse esindajad, ka avalikust sektorist.

Partneriteks võivad osutada ka välisriigis asuvad EL saatkonnad või teised EL liikmesriigid.

Takistused: Kuna ettevõtluskeskused on füüsilised, siis võib saada takistuseks erinevad asjaolud nagu nende õigeaegne sisustamine või turvalisus jms. Keskuse sisustamise järjepidevus võib kannatada mõne sektori või ettevõtte huvi taandumisel selle konkreetse turu vastu.

Riskide maandamiseks planeeritakse ettevõtluskeskuste sisustamine aegsasti ning suurema ajalise varuga. Hangete läbiviimisel arvestatakse pikemate tähtaegadega. Järjepidevuse tagamiseks suheldakse regulaarselt erinevate sektorite ja ettevõtjatega ning kaardistatakse jooksvalt muutusi vajavad suunad ja tegevused.

Sihtgrupiks on Eesti eksportivad VKEd, kelle jaoks sellise targa tugisüsteemi tulemusel tekib täiendav potentsiaal ekspordivõimekuse kasvuks, sh kaugematel, EL välistel turgudel. Tegemist ei ole mitte jooksvate kulude katmise, vaid targa tugisüsteemi ülesehitamisega, mis laieneb kõikidele potentsiaalselt ekspordile edendajate ja oma konkurentsivõimet kasvatada soovivatele VKEdele konkreetsel välisturul. Alareformil on ka Euroopa siseturu majanduse elavdamise laiem mõõde, kuivõrd kaugematel turgudel tegutsevad ELi VKEd teevad sealsetele turgudele sisenemisel ja ekspordi edendamisel sageli ühisprojektide näol koostööd ning saavad selle koostöö vastastikuse kasuteguri korral üle kanda ka ettevõtluskeskustesse.

Elluviimine toimub aastatel 2021–2026. Esimeses järjekorras on keskused kavas sisustada nendes sihtkohtades, kus lisaks ekspordipotentsiaalile on olemas ka muud tugistruktuurid (riigi esindatus, tugivõrgustik aukonsulite näol jms). Alareformi elluviimine on kavas tempokalt, 2021. aastal toimusid ettevõtluskeskuste sisustamise ideekonkurssi elluviimiseks taibutalgud ning lõpptähtajaks soovitud arvu ettevõtluskeskuste valmimisel on aasta 2026.

Alareform: Globaalsed e-eksporti löögirühmad ja virtuaallavad

Eesti e-eksporti edendavate globaalsete löögirühmade ellurakendamine panustab „Eesti 2035“ arenguvajaduste reformi viia välismajanduspoliitika ja äridiplomaatia võimekus uuele tasemele, samuti reformi kujundada Eestist maailma üks digimajanduse tõmbekeskuseid ehk digipesasid, kus on hea luua ja pakkuda maailmale digiteenuseid.

Riigipõhistest soovitustest adresseerib alareform VKEde (enamik Eesti ettevõtetest) ettevõtluskeskkonna ja innovaatilise ökosüsteemi parendamist, tekitades soodsa keskkonna nii

Eesti IKT, kui teiste sektorite ettevõtete ekspordiks kui ka innovaatiliste välisinvesteeringute Eestisse meelitamiseks.

Läbi globaalsete digiekspordi edendavate löögirühmade moodustamise ja tööle rakendamise loome lisandväärtuse Eestis põhinevale ja EASI poolt hallatavale ning EL SF vahenditest finantseeritavatele E-esitluskeskuse promotegevustele Eesti digiteenuste ekspordi edendamiseks.

Väljakutse, mida adresseerime, tuleneb asjaolust, et COVID-19 pandeemia tõttu on ühiskondlik nõudlus digitaalsete lahenduste ja virtuaalsete platvormide järele suurenenud, mis nõuab ka riikidelt kiiret reageerimist, et lahendada sotsiaalmajanduslikud tagajärjed pikemas perspektiivis.¹⁶ Seda ka olukorras, kus arusaadavalt on paljude ettevõtjate jaoks ainult virtuaalsuhtlus ammendumas, sest edukaks majandustegevuseks vajalikku isiklikku suhet lõpuni välistada ei ole võimalik. Näeme virtuaal- või ka hübriidplatvormide - jätkuvat tähtsust igapäevaselt nii Eesti-siseselt kui rahvusvaheliselt, kus toimuvad erinevad pandeemia kontekstis globaalset toimetulekut käsitlevad suurüritused eesmärgiga püüda toimivaid lahendusi leida jms. Kiireks reageerimiseks on vaja kiireid ja paindlikke lahendusi, mis töötaksid ka ettearvamatus majanduskeskkonnas.

Teine väljakutse tuleneb asjaolust, et tavapäraste valitsuse liikmete poolt juhivate ettevõtluskomponendiga visiitide puhul ei võimalda nende kestus või ettevalmistamise parameetrid piisavat jätkusuutlikkust selleks, et pöörata edukalt tehinguks või ekspordiks visiidiga seotud või nende käigus tekkivad kontaktid.

Eesmärk: Eesti ettevõtete e-eksporti edendavad ja seeläbi konkurentsi kasvu toetavad globaalsed löögirühmad tekitavad eelduse viia välismajanduspoliitika ja äridiplomaatia võimekus uuele tasemele ning kujundada Eestist maailma digimajanduse üks tõmbekeskuseid, kus on hea luua ja pakkuda digiteenuseid. Selles formaadis on säilitatud paindlikkus löögirühmade missioonideks nii füüsiliselt, virtuaalselt kui hübriidvormis. Eesti IKT, aga ka teiste sektorite ettevõtete ekspordipotentsiaali kasvatavate löögirühmade missioonide ellurakendamisega on kavas ekspordi oluliselt kasvatada ning Eestisse meelitada ka IKT sektori positiivse kuvandiga seonduvaid täiendavaid investeeringuid. Nagu öeldud, näeme selgelt, et COVID-19 kontekstis on juba varem eksisteerinud globaalne vajadus ning riikide vastuvõtlikkus innovaatiliste ja erinevaid eluvaldkondi hõlmavate digilahenduste kiireks kasutuselevõtuks veelgi kasvanud. Globaalsete digilöögirühmade loomise eesmärgiks ongi selle nõudluse ja vajaduste rahuldamine ning seeläbi eelkõige Eesti IKT, aga ka teiste sektorite ettevõtete konkurentsivõime kasvatamine. Suuremate välisturgude suunal teevad näiteks mitmed EL IKT ettevõtted sageli suurprojektides omavahel koostööd.

Paralleelselt selliste löögirühmade mistahes vormis missioonidega näeme vajadust võimendavate virtuaalühenduste ja -sildade tekitamiseks globaalse mõõtmega ja ärilise dimensiooniga suurüritustele. Muutunud majanduskeskkonnas ja ettevõtete enamuse arvamusel lähtudes näeme, et hübriidlahendused ärimaailmas on tulnud selleks, et jääda. Eesmärgiga kiiresti ja paindlikult sellistes oludes ettevõtete konkurentsivõimet kasvatada,

---

¹⁶ <https://www.un.org/development/desa/dpad/publication/un-des-a-policy-brief-61-covid-19-embracing-digital-government-during-the-pandemic-and-beyond/>

oleme juba piloteerinud ja plaanime laiendada erinevate globaalsete äridimensiooniga suurüritustega tekitada virtuaalsildu, eesmärgiga kasutada kriisi ja selle jäädavaid mõjutegureid ettevõtete jaoks konkurentsi kasvavate võimalustena. Löögirühmade missioonide ja globaalsete virtuaallavade koosmõjul tekitame ettevõtetele koondmõjuna enam konkurentsieeliseid ning läheme selles tegevuses IKT sektorist kaugemale, laiendades võimalusi ka teistele sektoritele.

Alareformi kirjeldus/elluviimine: Eesmärgiga majandust elavdada näeme COVID-19 kontekstis Eesti digiriigi valdkonna teenuste ja lahenduste ekspordil täiendavaid võimalusi, et suhestuda globaalsete kiirete vajadustega. Võimendava meetmena plaanime 2021. aasta algusest (võimalik ka hübriidversioonina) käivitada 2-3 paralleelselt liikuvat ekspordi edendavat globaalset löögirühma. Löögirühmade liikumine võib olla mitmesuunaline - nii Eesti löögirühmad globaalselt ringlemas kui löögirühmade poolt vastu võetavad missioonid. Samuti on praktikas rakendatavad hübriidlahendused st löögirühm liigub, aga täiendav digilava ettevõtete kaasamiseks luuakse Eestisse.

Löögirühmade missioonide liikmete komplekteerimisel on kompetentsipõhiselt kavas kaasata nii riigiasutuste kui teiste ühiskonnagruppide esindajaid. Seda lähenemist toetab näiteks ka Eesti IKT valdkonna erasektor, kes on väljendanud valmisolekut sellistes löögirühmades prioriteetkorras osaleda. Samuti on erasektori poolt tugev toetus globaalsete äridimensiooniga suurürituste puhul virtuaalsildade loomiseks Eestiga, et võimaldada seeläbi rohkematel ettevõtetel neil üritustel osaleda ning oma konkurentsivõimet nii kasvatada.

Oma sisult on globaalsetele digieksporti edendavatel löögirühmadel kaks dimensiooni:

Füüsilised, virtuaalsed või hübriidvormis toimuvad mitmenädalased Eesti kuvandi ja Eesti ettevõtete lahenduste ja toodete süvendatud tutvustamisele ja konkurentsivõime kasvule suunatud tegevused välisurgudel või välisurgudelt Eestisse, kus koostöös erasektoriga ning COVID-19/post-COVID-19 kontekstis müügipotentsiaal ning riigi vastuvõtlikkus (nt digistrateegiate olemasolu tõttu) tuvastatud on. Ideaalis päädivad globaalsed ekspordi edendamise löögirühmade missioonid kõrgetasemeliste VIP visiitidega koos äridelegatsioonidega, et kasutegurit eksportivate ettevõtete ja investeeringute meelitamise seisukohalt veelgi võimendada.

Luuva olemasolevatele, sh „ringirändavatele“ digivaldkonnaga, aga ka laiemalt äridiplomaatia valdkonnaga seonduvatele suurkonverentsidele nn Eesti virtuaalne lava ja seeläbi tekitada Eesti haare, promodes seeläbi globaalselt Eesti IKT sektori praktilisi lahendusi eksisteerimaks edukalt tänases COVID-19 ja post-COVID maailmas. Selline võimendus kasvatab tervikuna Euroopa IKT sektori, samuti avaliku sektori ja erasektori omavahelist koostööd ning muudab Euroopa IKT sektori lahendused seeläbi globaalselt ka konkurentsivõimelisemaks. Protsessi mõistes kätkeb kirjeldatud virtuaallavade loomine järgmisi etappe:

kaardistame globaalse mõõtmega äriüritused;

sünteesime, valime välja kõige otstarbekamad, astume läbirääkimistesse nendega kaasumiseks; kaasumise mudel:

virtuaalne lülitus Eestist;

osalemine läbi telesilla paneelaruteludel (vaja partnerite aktiivtegevust kohapeal);

ettevõtete jaoks kahepoolsete kohtumiste komponendi ja võimaluste tekitamine ning läbirääkimine;

võimalik kaasata läbi täiendavate virtuaallülituste ka ELi ja kattuvate huvidega liikmesriike.

Alareformi tegevused arutatakse läbi partneritega ning nende põhjal koostatakse ka spetsiifilised tegevuskavad, kuidas elluviimine reaalselt aset leiab.

Partneritena on kavas kaasata alareformi elluviimiseks nii avaliku sektori asutusi, kolmandat sektorit kui ka erasektorit. Antud alareformi läbi tõstame Eesti kui digiriigi mainet globaalsel maastikul, mis nõuab laiapõhjalist toetust ja koostööd Eesti erinevate asutuste vahel. Otsesteks partneriteks ekspordi edendamisel loogirühmadel näeme Ettevõtluse Arendamise Sihtasutust ja Majandus- ja kommunikatsiooniministeriumi, samuti vastavaid kolmanda sektori asutusi ja erasektori ettevõtteid, mis lähtuvad vastavast missioonist.

Takistused: Globaalsed ekspordi loogirühmad ja virtuaallavade alareform peab olema valmis kiirelt kohanema globaalse olukorra ning nõudlusega, mis tähendab valmisolekut restruktureerida nii loogirühmasid kui ka vastavaid missioone.

Riskide maandamiseks viiakse tegevusi ellu jooksvalt kaasates erinevaid asutusi ja ettevõtjaid. Uuendatakse pidevalt vastavaid suundi ja tegevusi, mis on vajalikud globaalsete ekspordi loogirühmade ja virtuaallavade läbiviimiseks. Jälgitakse globaalset olukorda ja nõudlust ning vastavalt sellele uuendatakse regulaarselt tegevusplaan.

Alareformi sihtgrupiks on Eesti ekspordivad IKT - aga ka teiste sektorite- VKEd, kelle jaoks sellise kiirel ja jätkusuutlikul IKT sektori ekspordi edendava tugisüsteemi tulemusel tekib täiendav potentsiaal konkurentsivõime kasvuks, sh kaugematel, EL välistel turgudel. Alareformil on ka Euroopa siseturu majanduse elavdamise laiem mõõde, kuivõrd kaugematel turgudel tegutsevad ELi VKEd teevad sealsetele turgudele sisenemisel ja ekspordi edendamisel sageli ühisprojektide näol koostööd. Virtuaallavade puhul, nagu ülal kirjeldatud, näeme potentsiaalse partnerina huvide kattuvuse korral ka EL esindusi ning huvitatud EL liikmesriike.

Alareformi elluviimise ajakava on planeeritud aastateks 2021 (esimene missioon virtuaalselt) – 2025. Oluline on alareform käivitada tempokalt, et saada globaalses võidujooksus turueeliste saamiseks võimalik edumaa Eesti IKT sektori ja läbi virtuaallavade laiemalt ka teiste sektorite ettevõtete jaoks.

4. Avatud strateegiline autonoomia ja julgeoleku aspektid

Komponent toetab avatud strateegilise autonoomia saavutamist ning EL majanduse konkurentsivõime suurendamist läbi ettevõtete äristrateegiate kaasajastamise ja digitaalsetesse tehnoloogiatesse tehtavate investeeringute suurenemise, sh tööstusandmepilvede arendamise. Lisaks panustab komponent Eesti/EL-i ettevõtete konkurentsivõime tugevdamisele. Kuna COVID-19 pandeemia tõttu on toimumas globaalselt turgude ümberjagamisi ning on tõusnud vajadus turvaliste IT lahenduste järele, adresseerib reform meetmeid, mis aitavad Eesti/EL-i väikese ja keskmise suurusega ettevõtetel saavutada uusi konkurentsieeliseid. Komponendi kaudu tugevdatakse ettevõtete läbilöögivõimet kaugematel turgudel ning antakse võimalus panustada EL-i ühtse avatud turu vastupidavamaks muutmisel võrreldes ülejäänud maailmaga.

Sellega võimaldatakse haarde laiendamist mitte ainult EL siseselt vaid globaalselt ning tugisüsteemide tulemusel tekib ettevõtetal täiendav potentsiaal ekspordivõimekuse kasvuks.

5. Piiriülesed ja rahvusvahelised projektid

Reform 1 ei ole otseselt seotud piiriüleste ning mitmeid liikmesriike kaasavate suurprojektidega, kuid toetab VKE-de võimekust osaleda IPCEI Cloud väärtusahelas.

Reform3 puhul on oluline kaasata meetmetesse nii palju erinevaid osapooli ja partnereid kui võimalik. Osapoolte adresseerimisel näeme kaugetele turgudele sisenedes kindlasti partneritena ka EL delegatsioone või teisi liikmesriike (nt koostööks kaugematel turgudel, riigistrateegiad ja nende ettevalmistamine, virtuaalsillad globaalsetele ettevõtlusdimensiooniga suurüritustele, ühised ettevõtlusekeskused mõne teise EL liikmesriigiga) eesmärgiga laiendada ning võimendada veelgi EL-i haaret. Mitme alareformi puhul on võimalik leida ühispunkte EL-i VKEdel vahel, kui võrd kaugematel turgudel tegutsevad ELi VKEd teevad sealsetele turgudele sisenemisel ja ekspordi edendamisel sageli ühisprojektide näol koostööd. Virtuaallavade puhul, nagu ülal kirjeldatud, näeme potentsiaalse partnerina huvide kattuvuse korral ka EL esindusi ning huvitatud EL liikmesriike.

6. Komponenti roheline dimensioon

Majanduse digipöörde investeringud panustavad 100% digipöördesse, kuid digitaalsetel tehnoloogiatel põhinevate lahenduste kasutuselevõtt tootmis- ja teenussektori ettevõtetes ning IKT tehnoloogiate kasutamine transpordisektori ettevõtetes aitab kaasa ka nii kliimanetraalsusele ja ringmajandusele kui ka riiklikus energia- ja kliimakavas seatud eesmärkide saavutamisele.

Oskuste reform ettevõtete digipöördeks panustab muuhulgas ka rohepöördesse, toetades digitaalsetel lahendustel põhinevate uuenduslike rohetehnoloogiate kasutust ning IKT sektori kliimanetraalsemaks muutmist.

7. Komponenti digitaalne dimensioon

Reform: Majanduse digipööre ettevõtetes

Kõik reformi investeringud on 100% digitaalse komponendiga. Läbi investeringute edendatakse ettevõtete äristrateegiade muutumist ja digitaalsetel tehnoloogiatel põhinevate lahenduste kasutuselevõttu ettevõttes (investeering 1), arendatakse e-ehituse platvormi riigiteenuseid (investeering 2) ning võetakse transpordi- ja logistikasektoris kasutusele IKT tehnoloogiad (investeering 3).

Investeeringud katavad kolme erinevat sekkumisvaldkonda – 010 (VKEde digiteerimine (sh e-kaubandus, e-äri ja võrgustikupõhised äriprotsessid, digitaalse innovatsiooni keskused, eluslaborid, veebiettevtjad ja IKT idufirmad, ettevõtetevaheline e-kaubandus)), 010b (VKEde ja suurettevtjate digiteerimine (sh e-kaubandus, e-äri ja võrgustikupõhised äriprotsessid, digitaalse innovatsiooni keskused, eluslaborid, veebiettevtjad ja IKT idufirmad, ettevõtetevaheline e-kaubandus) kooskõlas kasvuhooonegaaside heite vähendamise või energiatõhususe kriteeriumidega, VKE-de ja suurettevtjate digiteerimine) ja 011 (Valitsuse IKT-lahendused, digiteenused, rakendused).

Investeering 1:

sekkumisvaldkond 5: ettevõtete digiüleminek
DESI mõõde 4: digitehnoloogia integreerimine - kood 010bis

Investeering 2:

Sekkumisvaldkond 4: e-valitsus, avalikud digiteenused ja kohalikud digitaalsed ökosüsteemid
DESI mõõde 5: digitaalsed avalikud teenused – kood 011

Sekkumisvaldkond 5: ettevõtete digiüleminek
DESI mõõde 4: digitehnoloogia integreerimine - kood 010b

Investeering 3:

Sekkumisvaldkond 5: ettevõtete digiüleminek
DESI mõõde 4: digitehnoloogia integreerimine - kood 010

Reform: Oskuste reform ettevõtete digipöördeks

Reformi abil luuakse ettevõtete digipöördeks digitehnoloogiaga vajalik ekspertsus ning selle kättesaadavus. Reform adresseerib DESI metoodikas inimkapitali erinevate indikaatorite saavutamist (IKT spetsialistide nappus, naiste osakaalu tõus IKT ja tehnilistes valdkondades). Kavandatud tegevused võimaldavad ettevõtetel kasutusele võtta digitehnoloogiad, mis aitab teenuste osutamist ja kaupade tootmist automatiseerimise ja innoveerimise abil keskkonna- ja kliimasõbralikumaks muuta.

Reform: Ettevõtete konkurentsivõime toetamine välisturgudel

Digitaalne dimensioon riigi- ja regioonistrateegiates väljendub eelkõige strateegia rakenduslikus faasis loodavates tootepakettides (nt e-tervise, e-hariduse, küberturbelahenduste, tarkade transpordilahenduste jms tootepaketid), mida konkreetsetel sihtturgudel vastavuses nõudlusega on otstarbekas turustada. Siin lähtume selgest trendist ja adapteerime oma ettevõtetele suunatud tarka ekspordinõuannet lähtepunktiga, et COVID-19 on kiirendanud juba varem eksisteerinud globaalset nõudlust ja riikide vastuvõtlikkust digiteenuste tarbimiseks. COVID-19 pandeemia tõttu on ühiskondlik nõudlus digitaalsete lahenduste järele suurenenud, see omakorda nõuab ka riikidelt kiiret reageerimist, et lahendada sotsiaalmajanduslikud

tagajärjed pikemas perspektiivis.¹⁷ Lähtudes Eesti ja Eesti ettevõtete toodete ja lahenduste positiivsest kuvandist selles valdkonnas, näeme võimalust läbi riigi- ja regioonistrateegiate rakendamise Eesti digiriigi lahenduste konkurentsivõime kasvatamiseks. Seeläbi aitame kaasa globaalsele digipöördele ning ühenduvuse parandamisele läbi digitaalse lõhe vähendamise. Eesti ettevõtete konkurentsikasvu kõrval aitavad strateegiad ning nende digiteenustele suunatud tootepaketid kaasa ka digitaalse ühtse turu tugevdamisele tervikuna ning sellele, et Euroopa jääb maailmas digitaalmajanduse valdkonnas juhtivaks jõuks ning aitab Euroopa ettevõtetel kogu maailmas kasvada. Seega on strateegiate rakendamine, kuivõrd mitmed tootepaketid sellest puudutavad just digiteenuste elavdamist, seotud nii digitaalse siseturu tugevdamisega kui ka selle tugevuse kandmisega väljapoole Euroopat. Samuti aitavad riigi- ja regioonistrateegiad pöörata erinevate sektorite ettevõtetel rohkem tähelepanu digitaliseerimise meetmetele, mis aitaks neil paremini ekspordida mittedigitaalseid tooteid ja teenuseid.

Ettevõtluskeskustes väljendub kõikide keskuste puhul digitaalne dimensioon, kuivõrd läbi Eesti globaalse tuntuse juhtiva digiriigina ja seeläbi tekkinud positiivse kuvandi loome läbi innovaatiliste ettevõtluskeskuste täiendava ekspordivõimekuse eelkõige (aga mitte ainult) meie IKT sektori ettevõtetele. COVID-19 on veelgi kiirendanud juba varem eksisteerinud globaalset nõudlust ja riikide vastuvõtlikkust digiteenuste tarbimiseks. Ettevõtluskeskuste kaudu panustame globaalse ühenduvuse kasvu ning loome eeldused e-valitsemise tõhusate teenuste globaalseks ekspordiks. Samuti annab see protsess kaudselt tõuke Eesti ettevõtete digitaliseerimiseks, kuivõrd konkurentsivõime kasvus mängib selle komponendi tugevdamine olulist rolli. Ettevõtluskeskused koos teiste reformi komponentidega (digiteenuste löögirühmad ning virtuaallavad; riigi- ja regioonistrateegiad; samuti IKT ja küberturbe võimekuse kasv läbi täiendõppe) toetavad ka laiemalt e-valitsemise elavnemist, otseselt e-valitsemist, digitaalsete avalike teenuste kasvu ja nende turvalisust, andes panuse avaliku halduse kaasajastamisele ning kasutades digitaalseid võimalusi, e-IDd, kodanike, ettevõtete, kaupade ja teenuste liikuvust piiriülese koostalitlusvõime kaudu. Ettevõtluskeskuste sisustuselementide seas on oluline, kui mitte määrav roll digitaalsetel ja interaktiivsetel vahenditel. Nii anname kokkuvõttes läbi ettevõtluskeskuste täiendava tõuke globaalsele digipöördele ning ühenduvuse parandamisele läbi digitaalse lõhe vähendamise.

Globaalsete digiekspordi edendavate löögirühmade tegevustes väljendub digitaalne dimensioon järgneval moel: löögirühmade tegevused toetavad nii IT sektori ettevõtteid kui ettevõtteid nendest sektoritest, kes oma tooteid ja teenuseid seni on digitaalselt sellel turul presenteerinud.

Läbi löögirühmade tegevuse kasvab Eesti globaalne tuntus juhtiva digiriigina ja seeläbi kasvab ka Eesti IKT sektori konkurentsivõime. COVID-19 on kasvatanud globaalset nõudlust ja riikide vastuvõtlikkust digiteenuste tarbimiseks veelgi. Läbi globaalsete digiekspordi löögirühmade anname täiendava tõuke globaalsele digipöördele ning ühenduvuse parandamisele läbi digitaalse lõhe vähendamise.

Läbi löögirühmade tegevuste ja missioonide on sihikul globaalne kvaliteedi kasv läbi e-valitsuse, digitaalsete avalike teenuste ja kohalike digitaalsed ökosüsteemide parendamise

---

¹⁷ <https://www.un.org/development/desa/dpad/publication/un-desapolicy-brief-61-covid-19-embracing-digital-government-during-the-pandemic-and-beyond/>

ning seeläbi ka avaliku halduse kaasajastamise, kasutades selleks erinevaid digitaalseid võimalusi.

Virtuaallavade tegevused telesildade, ülekanne jt näol on valdavalt digitaalse iseloomuga. Virtuaalsildadel osalevate või neid kasutavate ettevõtete jaoks tähendab see vajadust ja võimalust oma tooteid ja teenuseid vajadusel digitaalseks või digitaalsemaks kohandada.

8. Kooskõla *Do no significant harm* printsiibiga

Komponendis plaanitavad reformid ja investeeringud toetuvad “ei kahjusta oluliselt” põhimõttele, kuna panustavad 100% hindamise aluseks olevatesse kuude keskkonnaeesmärki. Kõikide reformide ja investeeringute juures arvestatakse „*do no significant harm*“ põhimõtet – investering peab toetama roheleppe keskkonna- ja kliimaeesmärkide saavutamist ning ei tohi kahjustada ühtegi ELi taksonoomias määratletud keskkonnaeesmärki: (1) kliimamuutuste leevendamine, (2) kliimamuutustega kohanemine, (3) vee ja mereressursside kestlik kasutamine ja kaitse, (4) üleminek ringmajandusele, (5) saastuse vältimine ja kontroll, (6) elurikkuse ja ökosüsteemide kaitse ja taastamine. See tagatakse investeeringutoetuste kujundamisel ja toetuse tingimuste väljatöötamisel.

9. Verstapostid, sihid ja ajakava

Reform 1: Majanduse digipööre ettevõtetes

Reform viiakse ellu perioodil 2021–2035. Mõlema investeeringu puhul võetakse kohustused 70% osas üles 2022. aasta lõpuks ja 30% ulatuses 2023 aasta lõpuks. Abikõlblikkuse periood algab 01.02.2020 ning andmed viimaste investeeringute kohta on rakendusüksusele esitatud hiljemalt 30.04.2026. Investeeringud viiakse ellu MKM majandusarengu osakonna ning EEO juhtimisel aastatel 2021–2025. Reform viiakse ellu rakendusüksuse abiga, milleks on EAS ja RTK.

Investeering: Digipööre ettevõtetes

Eesmärk (*milestone*): Projektide hindamiskriteeriumide, toetuse andmise tingimuste ja mõjuanalüüsi metoodika koostamine, ettevõtte digipöörde rakkerühma loomine.

Sihttase (*target*): Vähemalt 110 ettevõttes on digipöörde arengusihetidest lähtuvalt investeeritud digitaalsetesse tehnoloogialahendustesse aastaks 2023 ning vähemalt 120 ettevõttes aastaks 2025.

Investeering: E-ehituse arendamine

Eesmärk (milestone): E-ehituse arendusplaanis ettenähtud riigi teenused on välja arendatud ja e-ehituse platvormil avalikustatud.

Eesmärk (milestone): E-ehituse arendusplaani elluviimiseks vajalikud rahvusvahelised digitaalehituse standardid/normid on Eestis ühtlustatud ning kasutusele võetud. Loodud on

vajalikud koolitus- ja juhendmaterjalid, õppekavad jms.

Sihttase (*target*): Teostatud on 120 projekti, mis on seotud e-ehituse platvormiga liidestatud teenuste prototüüpimise ja arendusega

Investeering: E-veoselehtede teenuse arendamine

Eesmärk (*milestone*): E-veoselehe teenuse arendamise järelhindamine on läbi viidud.

Sihttase (*target*): Toetatud on 5 eFTI platvormide arenduse ning 270 e-veoselehe liidestusarenduse projekti. Kokku on teostatud 275 projekti.

Reform 2: Oskuste reform ettevõtete digipöördeks

IKT ekspertide juurdekasv: 2000

Mõõdiku lühikirjeldus: sihiseade hõlmab nii IKT tasemehariduse lõpetajate arvu kasvu kui ka IKT spetsialistiks täiend- või ümberõppe läbinud täiskasvanuid. Tegevuse efektiivsust seiratakse Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi investeeringumeetmetest kasu saanud ettevõtete rahuloluga IKT ekspertide kättesaadavuse kohta.

Meede	Milestone/Target	Nimi	Kvalitatiivne indikaator (milestone)	Kvantitatiivne indikaator (target)	Ajakava
Oskuste reform ettevõtete digipöördeks	Milestone	Digioskuste arendamiseks toetusmeetmete kokkuleppimine ja käivitamine	Toetuse andmise tingimused on kinnitatud		Q2 2022
	Target	Valdkondade arv, kus käivitatakse täiend- ja ümberõppe moodulid	N/A	5	Q4 2023
	Target	Täiend- ja ümberõppeprogrammi des osalenud inimesed	N/A	2000	Q2 2026

Reform 3: Ettevõtete konkurentsivõime toetamine välisurgudel

Alareform: Riigi- ja regioonistrateegiad

Eesmärkide saavutamisel on kavas näidata strateegiate arvu.

Baastasemeks on kõikehõlmavate strateegiate rakendamisel 0 ning saavutatavaks tasemeks 13.

Vahe-eesmärkide saavutamisel on strateegiate ning tootepakettide koostamisega kavas edasi liikuda tempokalt. Sisendmõõdikutena on kavas rakendada järgmiseid indikaatoreid: strateegiate koostamiseks vajalike lähteülesannete koostamine; valikuliste strateegiate ja tootepakettide komponentide hangete ettevalmistamine ning läbiviimine.

Seejärel liigume suurema tempoga edasi strateegiate koostamise, nende sisuks olevate tootepakettide koostamise ja rakendamise faasi.

Mida mõõdetakse: strateegiate arvu (nende alusel koostatud tootepakettide arv, mis sisalduvad strateegiates). Meetme vahe-eesmärgina on plaanis kasutada ettevalmistavate meetmete elluviimise indikaatoreid (strateegiate koostamiseks vajalike lähteülesannete koostamine, hangete ettevalmistamine, hangete läbiviimine).

Baastase 2020: 0 strateegiat.

Eesmärk 2026: kasvavalt kokku 13 strateegiat.

Strateegiate ja tootepakettide koostamise ning ellurakendamise tulemusena kasvab Eesti ettevõtete konkurentsivõime ja fookus lülitub proaktiivsesse, targa nõuande toel tegutsemise faasi. Selle tulemusel kasvab ettevõtete võimekus ekspordilepingute saamisel ja nii elavdab kirjeldatud protsess Eesti ja Euroopa majandust. Laiemalt ja koosmõjul teiste ettevõtete konkurentsivõime kasvu toetavate meetmetega kasvab see konkurentsivõime veelgi.

Alareform: Majandust elavdavad innovaatilised ettevõtluskeskused olulisematel eksporditurgudel

Eesmärkide saavutamisel on kavas näidata ettevõtluskeskuste arvu kasvu.

Baastasemeks on indikaatori puhul 0-tase, kuna tegemist on uue reformi/kontseptsiooniga.

Vahe-eesmärkide saavutamiseks on esmajärjekorras kavas jälgida ettevõtluskeskuste rajamisel ja sisustamisel sisendmõõdikutena järgmiseid indikaatoreid:
ettevõtluskeskuste sisu ja asukohtade lähteanalüüsi koostamine;

Seejärel liigume järk-järgult kasvava tempoga edasi ettevõtluskeskuste rajamise ja sisustamise juurde.

Mida mõõdetakse: ettevõtluskeskuste arv, vahe-eesmärgina ka ettevalmistavate meetmete elluviimine.

Baastase 2020: 0 ettevõtluskeskust.

Eesmärk 2026: kokku 7 ettevõtluskeskust.

Ettevõtluskeskuste rajamise ja sisustamise tulemusena kasvab Eesti ettevõtete konkurentsivõime keerukamatel ja konkurentsitihedamatel välisturgudel; koos teiste ettevõtete konkurentsivõimet kasvatavate meetmetega lülitub fookus proaktiivsesse, targa nõuande toel tegutsemise faasi. Selle tulemusel kasvab ettevõtete võimekus ekspordilepingute saamisel ja nii elavdab kirjeldatud protsess Eesti ja Euroopa majandust. Laiemalt ja koosmõjul teiste ettevõtete konkurentsivõime kasvu toetavate meetmetega kasvab konkurentsivõime veelgi.

Alareform: Globaalsed e-ekspordi löögirühmad ja virtuaallavad

Eesmärkide saavutamisel on kavas näidata aastate lõikes globaalsete digimissioonide ja füüsiliste ja digitaalsete ärikomponendiga ja digisuunitlusega suurürituste virtuaallavade kasvu, mille tulemusel kasvab IKT sektori ja ka laiemalt sellega kaasuvate sektorite (nt tööstuse digitaliseerimine, loomemajanduse digimõõde jt sektorid) konkurentsivõime.

Baastasemeks on globaalsete digimissioonide ja suurürituste virtuaallavade arvu puhul 0. Baastase kasvatamisega on kavas edasi liikuda tempokalt.

Vahe-eesmärkide saavutamisel ning missioonide ja virtuaallavade kontseptsiooni ellurakendamisel on kavas sisendmõõdikutena rakendada järgmiseid indikaatoreid: analüüs globaalsete digimissioonide sihtkohtade valiku kohta ning löögirühmade komplekteerimine;

Seejärel liigume suurema tempoga edasi globaalsete digimissioonide ja füüsiliste ja digitaalsete ärikomponendiga ja digisuunitlusega suurürituste virtuaallavade kasvufaasi.

Mida mõõdetakse: digieksporti edendavate globaalsete löögirühmade missioonide arvu, globaalsete digiürituste nn „Eesti lava“ tekitamise arvu; meetme algfaasis ka eelpool nimetatud tegevusi ettevalmistavate sammude läbiviimist.

Baastase 2020: 0 missiooni, 0 globaalse digiürituse virtuaalset kasvulava.

Eesmärk 2026: kokku 29 e-teenuste löögirühmade missiooni ja globaalse digiürituse virtuaalset kasvulava (sealhulgas 14 missiooni ja 15 globaalse digiürituse virtuaalset kasvulava).

10. Finantseerimine ja maksumus

Reform 1: Majanduse digipööre ettevõtetes

Plaanitavad kulud on kajastatud lisatud Exceli tabelis.

E-ehituse investeeringutega seotud tegevuste läbiviimiseks luuakse 3 ajutist ametikohta (2021-2026), et tagada minimaalne ressurss avaliku sektori teenuste IT-arenduste juhtimiseks ja ettevõtetele mõeldud toetusmeetme koordineerimiseks/administreerimiseks. Ilma nende töötasudeta ei ole võimalik RRP-s plaanitud tulemusi saavutada ega reformi ellu viia. RRF-i kaudu rahastatavate tegevustega seoses ei looda ühtegi uut püsivat ametikohta.

Reform 2: Oskuste reform ettevõtete digipöördeks

Eelarve planeerimisel on lähtutud parimatest praktikatest ja Euroopa Komisjoni poolt soovitatud ühikuhindadest.

Kululiik	Ühik	Hind	Kogumaksumus
Koolituskulu	2000 IKT spetsialisti, sh vähemalt 200 küberspetsialisti	5042,59	10 085 180

Reform 3: Ettevõtete konkurentsivõime toetamine välisurgudel

Alareform: Riigi- ja regioonistrateegiad

Alareformi elluviimiseks koostatakse Eesti olulisemate ja kõrge kasvupotentsiaaliga välisurgude suunal kõikehõlmavad riigi- ja regioonistrateegiad koos sihtturu- ja sektoripõhiste tootepakettidega ning rakendatakse need ellu eesmärgiga tugevdada VKEsid läbi konkurentsivõime kasvu ja majanduse kasupotentsiaali. Riigi- ja regioonistrateegiatele lisaks koostatakse nende põhjal ettevõtete turule sisenemise hõlbustamiseks konkreetseid tootepakette, mis lähtuvad turu nõudlusest ning ettevõtete olemasolevast või potentsiaalsest võimekusest sellele nõudlusele reageerida (nt e-hariduslahendused Põhja-Ameerika erakoolidele). Strateegiate ja tootepakettide koostamisse kaasatakse erinevat ekspertiisi, uuringuid ja eksperte. Samuti on ekspertide abi oluline strateegiate ellurakendamisel.

Iga riigi- ja või regioonistrateegia ajajoon koosneb järgmistest komponentidest (täpsem jaotus toodud Exceli lisas):

strateegiate koostamiseks vajaminevate analüüside ja uuringute hangete läbi viimine ja tellimine;

strateegiate koostamine, sh ekspertide kaasamine nii Eesti kui ka välisurgudelt;

tootepakettide analüüsid ja uuringud, sh nende hangete läbi viimine;

tootepakettide koostamine;

strateegiate rakendustegevused, sh teavitus- ja turundustegevused ning tulenevalt partneritega aruteludest ka võimalusel erinevad teenused ettevõtjatele.

Kokku on aastatel 2020–2026 kavas koostada 13 riigi- ja/või regioonistrateegiat, 40 tootepaketti ning nende rakendamisel mõõta ka kasusaavate ettevõtete arvu. Nii on hinnanguliselt ühe strateegia ning selle tootepakettide ning rakendamise hind u 1 mln eurot. Hind on umbkaudne, kuna tootepaketid võivad mõnede turgude puhul valmida ka strateegiatest eraldiseisvalt. Täpsem eelarve koostamise metoodika ja plaan on väljatöötamisel ning täpsustub rakendusplaanis.

Kuivõrd strateegiad ja tootepaketid, samuti muud sellest tulenevad teenused on ettevõtjatele avalikult kättesaadavad, ei tekita see VKEde seas konkreetsetele ettevõtetele eeliseid. Sellest lähtuvalt ei ole tõenäoliselt tegemist riigiabiga. Kui tegemist on riigiabiga, siis järgitakse vähese tähtsusega abi või üldise grupierandi määruuses sätestatud ning vajadusel küsitakse Euroopa Komisjonilt riigiabi luba.

Alareform: Majandust elavdavad innovaatilised ettevõtluskeskused olulisematel eksporditurgudel

Alareformi elluviimiseks rajatakse olulisematele ja konkurentsivõimelisematele välisurgudele VKEde konkurentsivõime kasvu toetavad ettevõtluskeskused, mis innovaatiliste e-teenuste ja –lahenduste globaalse turustamise ja IKT sektori konkurentsivõime kasvu kõrval sihistavad ka muude sektorite ettevõtete toetamist, seda vastavalt konkreetsele sihtturule ja sealsele potentsiaalile ning nõudlusele. Nii on iga välisurjul rajatav ettevõtluskeskus eri „nägu“,

eesmärgiga, et kasutegur sealsest turust huvitatud ettevõtet jaoks oleks maksimaalselt suur.

Iga ettevõtluskeskuse loomiseks on vaja läbida allpool loetletud etapid. Iga etapi juurde on lisatud ka selle indikatiivne maksumus. Mõnede etappide puhul on võimalik eeltegevused grupeerida. Kalkulatsiooni põhjal kujuneb iga ettevõtluskeskuse rajamise maksumuseks protsessi algusest kuni selle lõpuni ligikaudu 1,5 mln eurot. Kalkulatsioonis on lähtutud nii teiste riikide sarnaste keskuste rajamise maksumuse baasmääradest kui ka siseriiklikult Välisministeeriumi varasemast kogemusest. Tuleb arvestada, et erinevatel välisturgudel on ettevõtluskeskused oma mahult ja sisult, samuti maksumuselt erinevad.

Peamisteks tegevusteks innovatsioonipesade loomisel on:

- ettevõtluskeskuste rajamiseks vajaliku taibutalgute läbiviimine;
- ettevõtluskeskuse idee- ja loomekonkurssi läbiviimine;
- sisearhitektuurne projekteerimine ning projektijuhtimine ja ehituskorraldus, sh hangete ettevalmistamine ja läbiviimine;
- erinevad rajamisega ja sisustamisega seotud kulud, sh projekteerimisest tulenevate lahenduste elluviimine vastavatel pindadel;
- ettevõtluskeskuse IT-lahendused jm ettevõtjatele (nii Eesti eksportivad ettevõtted kui nende sihtturgude partnerid) vajalikud suunatud teenused;
- ettevõtluskeskuse muude sektorite lahendused ja sisuloome.

Kokku on aastatel 2020–2026 kavas rajada 7 innovaatilist ettevõtluskeskust ning mõõta ka neist kasusaavate ettevõtete arvu. Ettevõtluskeskuste rajamise peale planeerime RFF paketist 11 mln eurot (hinnanguliselt u 1,5 miljonit eurot keskuse kohta).

Kuivõrd ettevõtluskeskused ning nende teenused ei ole piiratud konkreetsete ettevõtete ega ettevõtete gruppidega, vaid on ettevõtjatele avalikult kättesaadavad, ei tekita see tõenäoliselt VKE-de seas konkreetsetele ettevõtetele eeliseid. Alareformi elluviimise käigus toimub veel detailsemalt konkreetsete tegevuste täpsustamine, millest tulenevalt lähtutakse vajadusel riigiabi reeglitest (vähese tähtsusega abi või üldise grupierandi määruuses sätestatust). Samuti küsitakse vajadusel Euroopa Komisjonilt riigiabi luba.

Alareform: Globaalsed e-ekspordi löögirühmad ja virtuaallavad

E-ekspordi edendamise löögirühmade komplekteerimise ja töö ning erinevate globaalsete ärilise mõõtmega suurürituste virtuaallavade tekitamise protsessis saame eelarveliselt eristada järgmiseid etappe:

- Analüüsid ja uuringud globaalsete digimissioonide sihtkohtade valiku ja komplekteerimise kohta, sh rahvusvaheliste digisuunitlusega suurürituste kaardistamise analüüs ning sisulise osalemise läbirääkimised;
- E-ekspordi löögirühmade missioonide läbiviimisega seonduvad kulud (teavitus, missioonide läbiviimine);
- Rahvusvaheliste globaalsete ärikomponendiga suurüritustega kaasumine läbi virtuaalürituste ning sellega kaasnevad kulud (teavitus, jätkutegevused).

Kokku on aastatel 2021–2026 kavas koostada 14 e-ekspordi edendamise löögirühma missiooni ja kaasuda 15 globaalse mõõtmega ja ärikomponendiga suurüritusega virtuaallavade vahendusel. Kuivõrd e-ekspordi edendamise löögirühmade töö tulemused ei ole piiritletud konkreetsete ettevõtetega, vaid omavad laiemat VKEde konkurentsieeliste kasvatamise mõju, ei tekita see tõenäoliselt VKEde seas konkreetsetele ettevõtetele eeliseid. Alareformi elluviimise käigus toimub veel detailsemalt konkreetsete tegevuste täpsustamine, millest tulenevalt lähtutakse vajadusel riigiabi reeglitest (vähese tähtsusega abi või üldise grupierandi määruses sätestatust). Samuti küsitakse vajadusel Euroopa Komisjonilt riigiabi luba.

KOMPONENT 2: ETTEVÕTETE ROHEPÕÖRE

1. Komponendi kirjeldus

Rohepõörde kiirendamine

Valdkond: Rohepõore

Eesmärk:

Eesmärk on **kiirendada koroonakriisist taastumisel Eestis rohepõõret**, panustada arengustrateegia „Eesti 2035“ tegevustesse ja toetada nende kontekstis rohetehnoloogiate arengut tehes nii algust laiema süsteeme ühiskondliku muutusega. Komponent sisaldab endas kahte reformi ja neid toetavat kuute investeeringut, millega saavutatakse vajaliku kvaliteetse ekspertiisi kättesaadavus, teadus- ja arendustegevuse ning innovatsioonivõimekuse kasvatamine, ressursitõhususe suurenemine, uute ärimudelite kasutuselevõtt, kapitalituru ja ettevõtluskeskkonna arendamine ning edasimineku rohelise vesiniku tehnoloogiate kasutuselevõtul. Tegevustes vaadatakse rohepõõret võimalikult kõikehõlmavalt ja nendega tahetakse eemaldada peamised turutõrked läbi nutikate investeeringute, et tuua kaasa tehnoloogilised ja käitumuslikud hüpped, muutus majanduslikus mõtlemises ja ettevõtete konkurentsivõime kasv.

Reformid ja/või investeeringud:

Reform 1: Ettevõtete rohepõore

Investeering 1: Roheoskused ettevõtete rohepõörde toetamiseks

Investeering 2: Rohetehnoloogiate arendusprogrammid

Investeering 3: Tootmisettevõtete ärimudeli muutused

Investeering 4: Ressursitõhusate rohetehnoloogiate kasutuselevõtt

Investeering 5: Rohefond

Reform 2: Vesiniku terviktehnoloogiate kasutuselevõtu edendamine

Investeering 1: Tingimuste ja võimaluste loomine taastuvenergiast põhinevate rohelise vesiniku tehnoloogiate kasutuselevõtuks.

Hinnanguline kogumaksumus: 220,18 MEUR; taotletud RRFst: 220,18 MEUR

2. Peamised väljakutsed ja eesmärgid

Väljakutsed

Maailm seisab silmitsi kliimamuutuste ja keskkonnaseisundi halvenemisega ning see mõjutab ka Eesti elanike elukvaliteeti, meie loodust ja elukeskkonda. Kuigi praeguseks on kasvuhoonegaaside koguheidet Eestis võrreldes 1990. aastaga vähenenud ligi 64%, on Eesti majandus siiski üks heitemahukam Euroopas – ühe SKP euro kohta on kaks korda rohkem kasvuhoonegaaside heidet kui ELis keskmiselt (2017. aastal). **Kasvuhoonegaaside heite absoluutväärtus on Eestis püsinud kõrgena** – 2018. aastal oli see 20,0 mln tonni CO₂ ekvivalenti. Samal ajal on Euroopa Liit seadnud eesmärgi jõuda 2050. aastaks kliimaneutraalsuseni¹⁸, mis mõjutab väga otseselt ka Eestil ees seisvaid valikuid. Kliimaneutraalsusele üleminek mõjutab põlevkivitööstuse tõttu eriti Ida-Virumaad.

Samuti kiireneb tehnoloogiliste muutuste intervall, mille tagajärjel tekivad uued äri- ja toimetulekumudelid ning kujunevad uued töö- ja eluviisid. Eesti tõusmine Maailma Majandusfoorumi konkurentsivõime edetabelis kinnitab, et meie ettevõtluskeskkond on üldjoontes konkurentsivõimeline, sh on kasvanud iduettevõtete arv ja investeeringute kaasamise võime. **Sellest tulenevalt on komponendi peamiseks väljakutseks majanduse rohepööre, mille vastu ühiskonnas küll huvi kasvab, kuid mida pole suudetud veel kogu Eesti majanduse kontekstis sisustada ega ka piisavas mahus rakendada.** Eesti elanike **keskkonnateadlikkus** on suurenenud, aga see pole piisavalt mõjutanud inimeste käitumist.

Riigi pikaajalise arengustrateegia „Eesti 2035“ raames on seatud eesmärkideks juurutada ringmajanduse põhimõtted. Ettevõtluskeskkonna arenguvajadusteks on, et suuremat rõhku tuleb panna keskkonnahoidlikele tehnoloogiatele ja ärimudelitele ning kohalike ressursside ja teise toorme suuremale ja keskkonnahoidlikule väärimisele. Suurimad muudatused seisavad ees põllumajanduses ja kalanduses, tööstuses, turismis, taristute, panganduse ja kindlustuse valdkondades. Energiasektoris on eesmärgiks minna üle kliimaneutraalsele energiatootmisele. Ettevõtetes peab paranema ressursi-, sh energiatõhusus näiteks tööstussümbioosi, digitaliseerimise ja senisest ressursitõhusamate tehnoloogiate toetamise kaudu. Samuti on seatud transpordisektoris, millel on oluline roll kasvuhoonegaaside emissiooni vähendamisel, eesmärgiks laiendada keskkonnahoidlike sõidukite kasutamist, samuti olla avatud uutele tehnoloogiatele, nagu näiteks vesiniku kasutamisele kütuseelementides.

CEDEFOP on oma analüüsides nimetanud oluliselt muutustest puudutatud sektoritena: taastuvenergia, energiaefektiivsus (vanad ja uued hooned), transpordi, tootmise ja ümbertöötlemise (Cedefop 2010;2012). Need muudatused puudutavad väga mitmekesised töötajate grupe, on valdkondi, kus domineerivad madalamate oskustega töötajad, nt põllumajandus, maismaatransport, ning valdkondi, kus muutused puudutavad kõrgelt

---

¹⁸ [Euroopa roheline kokkulepe | Euroopa Komisjon \(europa.eu\)](#)

kvalifitseeritud spetsialiste, nt energiatootmine, keemiatööstus (OECD, 2012). Seetõttu on oluline tagada ettevõtluse konkurentsivõimeks, kestlikkuseks ja kasvuks vajaliku rohepöörde elluviimiseks kvaliteetse ekspertiisi kättesaadavus.

Rohepöörde kontekstis on Eesti suurim väljakutse ja ühtlasi ka suurim võimalus meie energeetikasektor, mis on siiani põhinenud põlevkivil. Põlevkivienergeetika on viinud Eesti negatiivses mõttes ELi juhtriikide hulka nii õhusaasteainete kui ka kasvuhoonegaaside heitmete, jäätmetekke ja veekasutusega. Elanikkonna tervise ja töövõime tagamiseks on oluline hea keskkonnaseisundi tagamine.

Energeetikasektor, sh nii energia tootmine kui selle tarbimine hoonetes, transpordis, tööstuses, põllumajanduses moodustas 2018. aastal 88% Eesti kasvuhoonegaaside heitkogusest. Selle sektori dekarboniseerimine on kliimapolitiika lahutamatu osa ja seotud tihedalt Ida-Virumaa õiglase ülemineku protsessiga.

Määrava tähtsusega on tänaselt **fossiilsetel kütustel põhinevalt energiamudelilt üleminek** mitmekesisele taastuvatel allikatel põhinevale energeetikale koos nutikate võrkude ja salvestusega ning tõhusama energiatarbimise juhtimisega. Selles valdkonnas on väikest edu saavutamas mitmed Eestist alguse saanud ettevõtted (nt Roofit Solar, Skeleton Technologies, Elcogen jt), kuid täit potentsiaali pole veel suudetud ära kasutada. Suurendamiseks taastuenergia kasutust sh osakaalu energia lõpptarbimises, tuleb seega võtta kasutusele lahendused mittejuhitavalt toodetava taastuenergiat võimalikult suure kasuteguriga salvestamiseks ja tarbimiseks vastavalt nõudlusele ja vajadusele. Üheks suure potentsiaaliga lahenduseks on vesinikutehnoloogiate kasutusele võtmine, kuid see eeldab terviklike väärtusahelate ülesehitamist ja läbiproovimist energia tootmisest tarbimiseni ning seda erinevates rakendusvaldkondades. Positiivse aspektina saab välja tuua, et taastuenergia osatähtsus on energia lõpptarbimises 30% ehk märgatavalt üle Euroopas keskmise (18%).

Kohalike ressursside väärimine on olnud üheks Eesti nutika spetsialiseerumise valdkonnaks, kuid potentsiaal on seni paljuski realiseerimata. Eesti ressursitootlikkus (0,52 eurot kg kohta 2019. aastal) on üks madalamaid ELis – see on veidi vähem kui neli korda väiksem kui ELi keskmine. Jäätmete teke on võrreldes 2000. aastaga suurenenud ligi kaks korda. Üldine jäätmete taaskasutusmäär on küll suurenenud kolm korda (41%-ni), kuid sellegipoolest on olmejäätmete ringlusse võtmise osakaal olmejäätmete kogumassis üks väiksemaid ELis (28%). Kohalikke ressursse pigem eksporditakse toormena kui väärimataks kohapeal. Suur potentsiaal jäätmete muutmisel teiseseks toormeks, mida samuti enamjaolt eksporditakse.

Kui teiste kasvualade ettevõtete (IKT, tervisetehnoloogiad, energeetika, nanotehnoloogiad) lisandväärtus töötaja kohta ületab Eesti keskmist, siis just **puidu ja tervist toetava toidu väärimise nišsides jääb ettevõtete loodav lisandväärtus alla Eesti keskmise**. Seda demonstreeris ka eelmisel EL eelarveperioodil rakendatud ettevõtete ressursitõhususe meede, kus peamisteks toetuse saajateks olid just puidu, mäe- ja toiduainetööstuse ettevõtted. Nendes

sektorites on vaja suuremat rõhku panna keskkonnahoidlikele tehnoloogiatele ja ärimudelitele ning kohalike ressursside ja teise toorme suuremale ja keskkonnahoidlikule väärimdamisele. Eelmise eelarveperioodi kogemuse põhjal on selge ka sektorite enda suur huvi.

Eestis põllumajandussektoris, kus on küll piisavalt ressursse arenguks, on sektori tootlikkus jäänud väiksemaks ELi keskmisest. Samas on tootmine muutunud mitmekesisemaks (uudsed lahendused, väiketalude nišitooted, mahepõllumajanduse laienemine) ning põllumajandustootmise lisandväärtus hõivatu kohta on pikemat perioodi vaadates märkimisväärselt suurenenud. Tootlikkuse ja lisandväärtuse kasv on saavutatud eelkõige tänu mastaabisäästule, tootmistehnoloogiate uuendamisele ning sordi- ja tõuaretustööle. Sellele vaatamata eksporditakse suur osa põllumajandustoodangust töötlemata või vähetöödeldud toorainena (teravili, toorpiim), mis viitab **kasutamata potentsiaalile väärimdamise ja töötlemise vallas.** Väärtusahelal edasi liikumine, töötlemisvõimekuse kasvatamine, tehnoloogia uuendamine ja uute toodete arendamine aitaks suurendada lisandväärtust ning looks uusi ekspordivõimalusi. Eestis on head eeldused ka kalapüügi- ja vesiviljelustoodete tootmiseks ja töötlemiseks (sh kalavarud, vee- ja maaressurss). Kalapüük ja vesiviljelus on ühed efektiivsemad viisid toota loomset proteiini, seega ka potentsiaalne lahendus loomse valgu nõudluse kasvule. Tootlikkuse ja lisandväärtuse kasv on sarnaselt põllumajandussektorile saavutatud tänu mastaabisäästule ja tootmistehnoloogiate uuendamisele eelkõige kilu ja räime püüdvates ja töötlevates tootjaorganisatsioonides, kus nii töötlemisel kui ka toodete pakendamisel kasutatakse kaasaegsemaid tehnoloogilisi lahendusi. Sellele vaatamata on külmutatud kala osatähtsus müügis 60% kogusest, mis näitab, et innovatsiooni ja tootearendusse on kala ja vesiviljelustoodete tootmise ja töötlemisega tegelevad ettevõtjad investeerinud suhteliselt vähe. Kuivõrd kalandussektor on selgelt suunatud ekspordile, kalatoodete osakaal kogumüügitulus oli 2019. aastal 74%, on vajalik enim tähelepanu pöörata tootlikkuse tõstmisele ja lisandväärtuse kasvule, liikudes väärtusahelat pidi kõrgema lisandväärtusega toodete tootmise poole ning toote-, IKT- ja digilahenduste arengust tulenevatele võimalustele, kaasates senisest enam teaduspotsentiaali. Lähtudes bioloogilise ressursi kestlikust kasutamisest on oluline soodustada keskkonnasäästlikku tootmist ja töötlemist, toetades tootearendusliku ja tehnoloogilise võimekuse suurendamist kohalike ja seni kasutamata vee elusressursside (sh töötlemisjääkide) efektiivsemal kasutamisel. Vee-elusressursi väärimdamiseks on oluline panustada uuenduslike tehnoloogiliste lahenduste (nt uusi arenguid võimaldavad tehnoloogiad, sh biotehnoloogia) väljatöötamisse koostöös ettevõtete ning teadus- ja arendusasutustega, sh rahvusvaheliselt.

Eesti **ettevõtete teadus- ja arendustegevuse kulutuste osakaal SKPs** (2018. aastal 0,59%) jääb tunduvalt alla ELi keskmise (1,45%). Kvaliteetsete uute toodete ja teenuste väljatöötamisel, aga ka olemasolevate ajakohastamisel peab Eestis märgatavalt kasvama teadus- ja arendustegevus ning koostöö teadlaste, ettevõtete ja teiste asutuste vahel. Teadusarenduse ja innovatsiooni investeringuid tõstavad tootlikkust ning võimaldavad ressursse jätkusuutlikul ning kaasaegsel viisil väärimdavatel ettevõtetel tõusta globaalsetes väärtusahelates. Lisaks on need investeringud oluliseks eelduseks, et panustada võimalikult suures mahus ELi kliimanetraalsuse eesmärki. SEI Tallinna 2019. aastal koostatud analüüsis „Eesti kliimaambitsiooni tõstmise võimaluste analüüs“ hinnati, et kliimanetraalsuse

saavutamiseks Eestis on vaja avaliku ja erasektori poolt investeerida aastatel 2021-2050 ca 17,3 miljardit eurot.

Eesti tööjõu tootlikkus on kasvanud (78,6% ELi keskmisest), kuid piirkondlikult ebaühtlaselt ja alla oodatud tempo. Tootlikkust suurendab uute ärimudelite ja tehnoloogiate kasutuselevõtt ning ettevõtete liikumine rahvusvahelistes väärtusahelates kõrgematele positsioonidele. Töötlev tööstus moodustab majanduses 2019. a andmetel 20% hõivest ja 15% SKTst, samas tootlikkus EL keskmisest on jooksevhinnas 44%, PPPs ehk ostujõuga korrigeeritult 54%. See viitab **rahvusvahelises väärtusahelas jätkuvalt madalale positsioonile ja vähesele teadmistemahukusele** valdkonnas. Eesti **Konjunktuuriinstituut on kvartaalses ülevaates Eesti majanduse olukorra kohta esile toonud konkurentsivõimelisuse seisukohalt suuremate puudustena oskustööjõu puudumise ja vähesed innovatsioonid.**

Eesti ekspordis domineerivad tööjõumahukad valdkonnad, mis on aga üha süveneva palgasurve tõttu tugeva löögi all. Seda ilmestab ka ettevõtete kasumlikkuse langus. Investeeringute tase SKP suhtes on COVID-19 kriisi järel püsinud madalal, kuid positiivse trendina on kapitalimahutuses kasvanud intellektuaalomandi kasutusõigustega seotud toodete osakaal. Siiski moodustavad investeeringud masinatesse ja seadmetesse endiselt suurema osakaalu kui suure tootlikkusega Põhjamaades. Kui aga soovitakse liikuda kõrgematele väärtusahela astmetele, muutuvad üha olulisemaks investeeringud immateriaalsesse varasse (uutel, sh digitaalsetel tehnoloogiatel põhinevad rakendused, teadus- ja arendustegevus ning innovatsioon, disain, inimesed, brändimine ja reklaam, jne), millesse Eestis on siiani vähe investeeritud.

Üheks olulisemaks muutuseks kaasaegses majanduskeskkonnas on ka andmete hulga pidev suurenemine nii ettevõtetes ja tarneahelates kui ka majanduses tervikuna. Sellest tulenevalt omavad digitaalsetel tehnoloogiatel põhinevad lahendused ning neid võimaldava taristu (nagu 5G) kättesaadavus ühiskonna sotsiaal-majandusliku arengu seisukohalt samavõrra olulist rolli kui keskkonnasäästlikud lahendused. **Digitaalsete tehnoloogiate kiire areng, sh pilvetechnoloogiad ning kõrgjõudlusega andmetöötlus, loovad eelduse andmete käsitlemisele ressursina mitte ainult väärtusahelates vaid ka ettevõtete tarneahelates ja kõigis ringmajanduslikes ärimudelites. Seda potentsiaali on vaja Eestis paremini ära kasutada.** Seetõttu käsitletakse ka rohepöörde kiirendamise komponendi kõigis investeeringutes andmete liikumist tarneahelates ning IKT lahendustel ja digitaalsetel tehnoloogiatel põhinevate innovaatiliste rakenduste kasutamise võimalusi. Infokommunikatsioonitehnoloogia sektori ettevõtted on aga jätkusuutliku energiatarbimise meetmete sihtgrupis.

Eesmärgid

Eesmärk on **kiirendada koroonakriisist taastumisel Eestis rohepööret**, panustada arengustrateegia „Eesti 2035“ tegevustesse ja toetada nende kontekstis rohetehnoloogiate arengut tehes nii algust laiema süsteemi ühiskondliku muutusega. Komponent sisaldab endas

kahte reformi ja neid toetavat kuute investeeringut, millega saavutatakse vajaliku kvaliteetse ekspertiisi kättesaadavus, teadus- ja arendustegevuse ning innovatsioonivõimekuse kasvatamine, ressursitõhususe suurenemine, uute ärimudelite kasutuselevõtt, kapitalituru ja ettevõtluskeskkonna arendamine ning edasimineku rohelise vesiniku tehnoloogiatega kasutuselevõtt. Tegevustes vaadatakse rohepöört võimalikult kõikehõlmavalt ja nendega tahetakse eemaldada peamised turutõrked läbi nutikate investeeringute, et tuua kaasa tehnoloogilised ja käitumuslikud hüpped, muutus majanduslikus mõtlemises ja ettevõtete konkurentsivõime kasv.

Läbi nende tegevuste panustab komponent Eestis **ulatusliku, süsteemse ja innovatsioonile tugineva tarbimise ja tootmise ümberkorraldamist**. Pikemas perspektiivis on oluline luua riigipoolne **terviklik planeerimine ja investeeringud teadlaste ja ettevõtete koostöösse, infrastruktuuri, uutesse ärimudelitesse, tarka ja keskkonnaga arvestavasse toote- ja teenusdisaini ning tarbijate teadlikkuse tõstmise**. Ettevõtete rohepöörde komponendi abil on võimalik kõiki neid tegevusi kiirendada.

Täpsemalt on eesmärgiks:

- **Kutsuda ellu muudatusi haridussüsteemis rohepöördega seotud oskustaseme tõusuks** ja ekspertide juurdekasvuks, mis sünergias teiste ettevõtete rohepöörde reformide ja investeeringutega tõstaksid ettevõtete tootlikkust, innovatsioonisuutlikkust ja rahvusvahelist konkurentsivõimet.
- **Leida uusi äri võimalusi ning olla rahvusvaheliselt konkurentsivõimeline**, olles seejuures paindlik, valmis struktuurimuutusteks ning pakkudes arenguvõimalusi kõikides piirkondades.
- **Muuta Eesti majandus uuendusmeelseks ja teadmistepõhiseks**, kasutades uusi tehnoloogiaid ja ärimodeleid. Selleks on vajalik luua soodsad tingimused innovatsioonikoostööks ettevõtete ning teadus- ja arendusasutuste vahel, edendada rohetechnoloogiaid, abistada ettevõtteid ning teadus- ja arendusasutusi uute rohetechnoloogiatega väljatöötamiseks täiendava rahastuse kaasamisega.
- **Suurendada jäätmete ringlussevõttu ning teise toorme ja bioressursside kasutust soodustades jätkusuutlike tootmis- ja tarbimismudelite kasutuselevõtmist**. Oluline on, et ressursside väärimdamisel ja loodusvarade kasutamisel tagatakse ökosüsteemide elujõulisus ja elurikkuse säilimine ning arvestatakse laiemalt keskkonna- ja sotsiaalmajanduslike mõjudega. Kestliku biomajanduse (sh sinimajanduse) arendamine on riikliku strateegia „Eesti 2035“ osaks, bioressursside (sh kõrvalsaaduste ja jääkide) väärimdamine on horisontaalne arendusteema „Põllumajanduse ja kalanduse arengukavas aastani 2030“, samuti on kohalike ressursside väärimdamine „Eesti teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni ning ettevõtluse arengukava 2021–2035“ üks fookusvaldkondi.
- **Parandada ettevõtetes ressursi- ja energiatõhusust** mh tööstussümbioosi IKT lahenduste ja ressursitõhusamate tehnoloogiatega kasutuselevõtu kaudu. Kõige selle jaoks on vajalik luua hea kasvulava uute ideede tekkeks, et need paneksid aluse uutele iduettevõtetele ja selliste rohetechnoloogiatega arendamisele, mis aitaksid kaasa roheleppe eesmärkide täitmisele ning konkurentsivõimelise ja uuendusliku majanduse

kujundamisele. Seejuures aitavad uuenduslikud tehnoloogiad ja looduspõhised lahendused kaasa hea elu- ja looduskeskkonna tagamisele.

- **Suurendada VKE-de tootlikust targalt planeeritud investeringutoetuste abil**, maandades võimalikke riske ja kõrvaldades takistusi, mis loovad eeldused globaalses väärtusahelas positsiooni parandamiseks. Selleks, et toetada ettevõtete võimekust osaleda Euroopa rohelise kokkuleppega seatud ühiste eesmärkide saavutamisel, tuleb pakkuda tuge innovatsiooni- ja kohenemisvõimekuse suurendamisele, eesmärgiga hoida ja arendada nii VKE-de kui ka suure ekspordipotentsiaaliga ettevõtete investeerimisvõimekust kiirelt suurenevate sisendkuludega majanduses.
- **Edendada roheline vesiniku terviktehnoloogiate kasutuselevõttu**, et pakkuda võimalusi taastuvenergia võimalikult suure kasuteguriga salvestamiseks, alternatiivi fossiilkütustele, ja vähendada kasvuhoonegaaside heidet erinevates sektorites.

Rohepöörde kiirendamise komponent panustab otseselt Eesti riigi pikaajalisse arengustrateegiasse, mille loomise eesmärk on kasvatada ja toetada meie inimeste heaolu nii, et Eesti oleks ka kahekümne aasta pärast parim paik elamiseks ja töötamiseks strateegia. „**Eesti 2035**“ üheks strateegiliseks sihiks, millesse komponent kõige enam panustab, on tagada et **Eesti majandus on tugev, uuendusmeelne ja vastutustundlik**.

Samuti panustab komponent oluliselt Eesti riikliku energia- ja kliimakavas 2030 (REKK 2030) kirjeldatud meetmetesse, eriti valdkonnaülelisse rohetehnoloogia investeerimisprogrammi ning energiamajanduse teadus- ja arendusprogrammi elluviimisesse. Lisaks on ettevõtete rohepööre oluline Teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni ning ettevõtluse (TAIE) arengukava 2021–2035 eesmärkide ja tegevuste seisukohast.

Rohepöörde ja kliimaeesmärkide saavutamisel on võtmekohal ka digilahendused, mis on reformide ja investeringute integreeritud osaks ning mille arendamist toetab RRP digipöörde komponent.

3. Komponenti koosseisu kuuluvate reformide ja investeringute kirjeldus

Reform 1: Ettevõtete rohepööre

Ettevõtete rohepöörde reform lähtub arengustrateegia „Eesti 2035“ tegevuskavast, mis seab Eesti majandusele kolm pikaajalist eesmärki:

- Ettevõtlus on tark ja vastutustundlik;
- Majanduskeskkond on usaldusväärne, atraktiivne ja paindlik;
- Majandus on kliimanetraalne.

Peamiselt panustab ettevõtete rohepöörde reform ettevõtluse targaks ja vastutustundlikuks ning majanduse kliimanetraalseks muutmisesse.

Ettevõtete rohepöörde reform seisneb laiapõhjalise lähenemise rakendamisel, mille käigus käsitletakse Eestis rohetechnoloogia arendamist ja kasutuselevõttu esmakordselt valdkondade üleselt koherentse tervikuna. Reformis võetakse arvesse mitmeid ettevõtete vajadusi, mille hulgas on tööjõu oskuste arendamine, alustavatest kuni juba turul tõestanud iduettevõtete arengu ja kasvu toetamine ning olemasolevate ettevõtete ressursikasutuse tõhustamine, uuenduslike tehnoloogiate kasutuselevõtt ja uutele ärimudelitele üleminek. Reform on tihedalt seotud ka digipöörde omaga, kuna rohepöörde saavutamiseks on vaja digitaliseerida ja automatiseerida tootmisprotsesse ning kasutada digitaalseid võimalusi rohetechnoloogia arendamisel.

Lähtudes „Eesti 2035“ tegevuskavast aitab RRP rohepöörde reform kiirendada järgnevaid muutusi majanduses:

- Uute lahenduste kasutusele võtmine ettevõtete teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni soodustamiseks (sh teadmistemahuka iduettevõtluse arendamine ja ulatuslikum digitaliseerituse ja automatiseerimise kasutuselevõtt ettevõtetes);
- Eesti majandusele oluliste valdkondade võimekuse suurendamine (sh kestliku ring- ja biomajanduse arendamine, toodete ja toorme tõhusam kasutamine, bioressursside kaskaadkasutus);
- Paindliku ja turvalise majanduskeskkonna kujundamine, mis soodustab uuendusmeelset ja vastutustundlikku ettevõtlust ning ausat konkurentsi (sh uute tehnoloogiate ja ärimudelite kasutuselevõtt, vastutustundliku ettevõtluse soodustamine);
- Ringmajanduse põhimõtete kasutusele võtmine (sh esmast tooret vähendavate ja teisese toorme kasutust suurendavate tootmis- ja tarbimismudelite kasutuselevõtt, märgatav suurendamine ettevõtetes, et parandada majanduse ressursitootlikkust;

Oluline osa RRP reformi tegevustes on ka EL roheleppe algatustel, eriti uut EL ringmajanduse tegevuskava ja tööstusstrateegiat. Kuna RRP-s rakendatakse „*do no significant harm*“ põhimõtet, panustavad reformi tegevused ka EL elurikkuse ja kemikaali strateegia ning nullsaaste tegevuskava eesmärkidesse.

Eesmärgid: Reformi peamiseks eesmärgiks on rohepöörde edendamine ettevõtluses ja sellega kaasnev majandus-, keskkonna- ja sotsiaalalane kasu. Reform panustab Eesti ettevõtete rahvusvahelise konkurentsivõime suurendamisse, majandust edendavate uuenduslike rohetechnoloogiate kasutuselevõttu ning Euroopa rohelise kokkuleppega püstitatud eesmärkide saavutamisse, sh ringmajanduse edendamisse, protsesside ja toodete kestlikkuse suurendamisse, kasvuhoonegaaside heite vähendamisse, õhu- ja muu saaste vähendamisse, jäätmete ringlussevõtu suurendamisse, ressursside kohapealsesse väärindamisse ning üldisse keskkonnakoormuse vähendamisse.

Eesmärk on toetada ühelt poolt olemasolevate ettevõtete tõhusamaks ja keskkonnasõbralikumaks muutmist (ressursitõhusus, uued rohepöõret näitavad sertifikaadid ja toote müügiload), teisalt uute rohetechnoloogia ettevõtete tekkimist (rohetechnoloogiate arendamine ja kasutuselevõtt, bioressursside uued väärindusvõimalused). Lisaks luuakse

rohefond, mis aitab teistest tegevustest tekkinud ettevõtlust võimendada ning täiendavat erakapitali kaasata.

Kuna süsinikuheite vähendamine ja vastutustundlik ettevõtlus on reformi kontekstis olulised põhimõtted, suurendab nende põhimõtete rakendamine ettevõtete teadmisi kestlikest investeeringutest. Reform aitab tugevdada süsinikuheite hindamise, hinnastamise ning kliimaambitsioonide seadmise praktikat Eesti ettevõtluses. Lisaks on vastutustundlik ettevõtlus ja selle edendamine laiemalt, kõigi 6 keskkonnaeesmärgi kontekstis, reformi elluviimiseks olulised põhimõtted. Nende põhimõtete rakendamine suurendab ettevõtete teadmisi kestlikest investeeringutest ja „*do no significant harm*“ põhimõttest. Reformi toetab ka Euroopa Komisjoni, EBRD ja Lätiga koostöös tehtav projekt, mille eesmärk on EL-i kestliku rahastuse taksonoomia rakendamise ja kestliku rahastuse võimekuse arendamine Eestis ja Lätis. Projekti pikkus on 2 aastat ja see on planeeritud algama 2021. aastal.

Rakendamine: Reform rakendatakse viie üksteist täiendava investeeringusuuna kaudu – 1. roheoskused ettevõtete rohepöörde toetamiseks, 2. rohetehnoloogiate arendusklastrid, 3. tootmisettevõtete ärimudeli muutused, 4. ressursitõhusate rohetehnoloogiate kasutuselevõtt ja 5. ettevõtete rohefond.

Läbi reformi alla kuuluvate investeeringute soodustatakse siiret teadmispõhisele majandusele ning kaasatakse ettevõtete teadus- ja arendustegevustesse rohkem teadus- ja arendusasutusi. Reformi paremaks juhtimiseks luuakse rakkerühm, kes aitab meetmete tingimusi luua ning mis koosneb asjakohastest huvigruppidest.

Reformi kontekstis võetakse arvesse, et ettevõtete rohepöörde elluviimiseks on vajalik toetada nii olemasolevate ettevõtete investeerimis- ja kohanemisvõimekust, energia- ja ressursitõhususe parendamist ja neis innovaatiliste tehnoloogiate kasutuselevõttu kui ka aidata kaasa uute rohetehnoloogiate ja iduettevõtete loomisele ning edasisele arengule.

Neid investeeringuid toetavad ka investeeringud teistest välisvahenditest nagu riigi heitkogustega kauplemissüsteemi enampakkumistulud, SF2021+ (täpsed meetmed on veel kokku leppimata) vahendid jt. Sellele lisaks toetatakse ettevõtete jt turuosaliste seas laiemat teadlikkuse tõstmist ja teavitamist. Läbi rohetehnoloogiate töörühma tõhustatakse koostööd rohetehnoloogiate väljatöötamise ja kasutuselevõtu edendamise tegevate huvigruppide vahel ning luuakse võimalus parimate praktikate ja näidete laialdasemaks jagamiseks.

Reformi investeeringute kontekstis meetmeid kujundades rakendatakse kõikidele projektidele „*do no significant harm*“ põhimõtteid. Oluline fookus on ka kasvuhoonegaaside heite vähendamise näitamine, eriti ressursitõhususe suurendamise ja iduettevõtluse toetamise meetmete kontekstis.

Kõikide reformi ja investeeringute raames plaanitud tegevuste elluviimisel jälgitakse, et tagatud oleks sooline võrdõiguslikkus ning kõigile antud võrdsed õigused ja võimalused reformis/investeeringus/meetmes osalemiseks ning nende tulemustest osa saamiseks. Eri soost, rahvusest, vanuses, rassilise või etnilise päritoluga, usutunnistuse või veendumusega, erivajadusega või seksuaalse sättumusega inimestele võrdsete võimaluste loomiseks tegevustes osalemiseks ning tulemustest osa saamiseks, analüüsitakse ning võetakse arvesse osalejate neid vajadusi, mis tulenevad nende kuulumisest erinevatesse sotsiaalsetesse rühmadesse ja vähendatakse barjääre, mis takistavad allaesindatud rühmadel tegevustes osalemist või hüvedest kasu saamist.

Partnerid: RRF ajaline surve eeldab mitmete ministeeriumide (peamiselt KeM, MKM, MeM, HTM, RaM, aga ka KuM, SiM) koostööd ühise eesmärgi nimel ja samas ka tihedat läbirääkimist turuosalistega. Oluliste partneritena näeme ettevõtjate esindusorganisatsioone, kes aitavad toetusvõimaluste info viimisel sihtgruppideni, koosloomes määruste disainil ja ettevõtjate motiveerimisel, laiemalt ka teavitustegevuses rakendusüksuste (KIK, Kredex) poolt, kus proaktiivse nõustamise ja teadlikkuse tõstmisega saavutatakse mõtteviisi muutus. Eestis on tekkinud ka järjest enam spetsiifiliselt rohepöörde läbiviimist toetavaid kolmanda sektori organisatsioone (näiteks Rohetiiger, Cleantech ForEst, Tehnopol jt), kes on samuti väga olulised partnerid ideekorjete ja arenguprogrammide läbiviimisel. Lisaks kasutame rohetehnoloogia arendusprogrammide juures olemasolevaid võrgustikke ja katusorganisatsioone, kaasame konsultantide turu, mõttekojad ning väljakujunenud toimiva ressursitõhususe audiitorite võrgustiku, kelle kaudu saab sõnumeid kiiresti ja tõhusalt lõppkasusaajateni viia.

Reformi võtmepartneriteks on kõik ettevõtted (sh tööstusettevõtted, iduettevõtted ning nende esindusorganisatsioonid), kes otseselt peavad investeerima rohelepe kokkulepetest lähtuvasse tegevustesse, uuendama oma tehnoloogiaid ja protsesse, omandama uut materiaalselt ja immateriaalselt põhivara ning viima tooted vastavusse muutuvate turgude uute nõuetega. Samas on oluline tagada ettevõtete tegevust toetavate partnerite kaasatus, sh teadus- ja arendusasutused ja potentsiaalsed pilootprojektide elluviijad. Seetõttu tuleb sekkumisloogika kujundamisel nendega vahetult konsulteerida ja partnerite soove ning vajadusi võimaluste kohaselt ka arvestada (sh töörühmad, suunatud küsimine, mitmepoolsed kohtumised). Tootmistehnoloogia uuendamine ja kasutuselevõtt ning uuenduslike toodete ja ärimudelite kujundamine ei saa toimuda ilma ülikoolide ja teadus-arendusasutuste panuseta, mistõttu on oluline ka nende kaasamine.

RRP investeeringuid keskenduvad ettevõtete rohepöörde kiirele käivitamisele, mistõttu ei toetata otseselt keskkonnahoidlikke riigihankeid ja jäätmete ringlussevõttule. Kaudselt aitab ettevõtete rohepöörde suurendada selliste toodete ja teenuste pakkumist, mis edendavad keskkonnahoidlikke riigihankeid ja vähendada jäätmete teket. Plaanis rakendada selleks teisi vahendeid. Jäätmete puhul näitab kogemus, et takistuseks RRP-st rakendamisel on nende projektide pikk ajaraam seoses kõrgendatud avaliku kogukonna huvi ja vastavate lubade menetlusega.

Takistused: Reformi eduka elluviimise ohukohaks võib seejuures olla erinevate sektorite ettevõtete spetsiifika ja kitsas ajaraam. Samuti võib kujuneda probleemiks, et uued lahendused toovad kaasa ettenägematuid probleeme. Investeeringu elluviimisel on ka oht, et erinevad sektorid püüavad komponendi tegevusi ja investeeringuid kallutada endale sobilikumas suunas. Tasakaalustatud meetme saamiseks peavad arutelud seetõttu olema väga põhjalikud ning arvestavad. Seetõttu on vajalik plaanitav sekkumisloogika kõigi investeeringute osas läbi arutada enne konkreetsete meetmete kujundamist.

Peamised riskid:

- Turuosaliste madal teadlikkus, võimekus ja motivatsioon rohepöördesse investeerida (riigiabi reeglid, covid-järgne omafinantseerimise võimekus, aga ka laiemalt vähene teadlikkus ja info halb kättesaadavus);
- kiirus ja tulemused – RRF eeldab kiireid ja tulemuslikke investeeringuid, reformi olemuslikkus aga eeldab laiapõhjalist kaasamist, koosloomet, teadlikkust ja mõtestatud tegutsemist;
- puudulik horisontaalne koostöö ja info kättesaadavus;
- tööealiste inimeste vähene huvi roheteadmiste/oskuste omandamisel, mistõttu ei teki juurde vajalike oskustega tööjõudu.

Riskide maandamiseks kaasatakse reformiga seotud tegevuste ja investeeringutega seotud aruteludele võtmepartnerid, et tõsta nende teadlikkust ja kaasata nende kogemust ja pädevust meetmedisaini protsessi. Erinevate investeeringute raames plaanitakse luua ka eraldiseisvaid töögrupe, mis toovad eri huvide ja soovidega osapooled kokku, et võimalikult teadlik ja tasakaalus meetmed saada.

Sihtgrupp: Reform on suunatud Eesti ettevõtetele, sh peamiselt olemasolevatele tööstusettevõtetele, aga ka alustavatele iduettevõtetele ja VKE-dele ning ühistutele ja teadus-arendusasutustele. Eelkõige on vajalik toetada väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate rohepööret elluviivaid investeeringuid, laiemat ettevõtlussektori ja teadus-arendusasutuste teadlikkust ja innovatsioonisuutlikkust, suurendada energia- ja ressursitõhusust ning tagada alustavatele rohepööret edendavatele iduettevõtetele piisav juurdepääs rahastamisele.

Seos riigiabi reeglitega: Reformi elluviimisel toetatakse eelkõige ettevõtteid, seega kohalduvad sõltuvalt investeeringust ja ettevõttest riigiabi reeglid. Olenevalt meetmest saavad investeeringutoetust nii iduettevõtted, VKEd, teadus- ja arendusasutused kui ka suured tööstusettevõtted. Teatud investeeringute (nt ideekonkursside, taibutalgute, inkubaatorite jm) elluviimisel on tegemist vähese tähtsusega abiga. Ettevõtete toimepidevuse suurendamisele suunatud investeeringute puhul antakse lisaks vähese tähtsusega abile riigiabi vastavalt Euroopa Komisjoni määruse (EL) nr 651/2014 ELi aluslepingu artiklite 107 ja 108 kohaldamise kohta, millega teatavat liiki abi tunnistatakse siseturuga kokkusobivaks (ELT L 187, 26.06.2014, lk 1–78) artiklitele 14, 17, 18, 25, 28, 29, 31, 36 ja 38.

Ajakava: Reformi elluviimiseks vajalike tegevuste ja investeringutega alustatakse 2021. aastal. Reformi elluviimiseks on oluline jätkusuutlikkus ja järjepidevus. Reformi elluviimiseks vajalikud investeringud, mida mh rahastatakse RRP-st, jaotuvad igale aastale ajaperioodil 2021–2026, sh pidades silmas asjaolu, et reformi elluviimiseks või ka ettevõtete rohepöörde ellu kutsumiseks, on vajalik suuremad muutused ellu kutsuda perioodi alguses.

Investeering 1: Roheoskused ettevõtete rohepöörde toetamiseks

Väljakutsed: Vastavalt prognoosidele (CEDEFOP, 2012) mõjutab majanduse rohelisemaks muutumine vajaminevaid oskusi kolmel viisil:

- Olemasolevatel töökohtadel toimuvad muutused ning tuleb omandada uusi oskusi, mis on vajalikud vastavas sektoris rohepöördega toimetulekuks;
- Uudne majandustegevus loob uusi töökohti, kus vajatakse teistsuguse kvalifikatsiooniga töötajaid;
- Majanduse struktuursetest muutustest tulenevalt kaovad teatud töökohad ning teistesse sektoritesse tekib uusi töökohti.

Eesmärgid: Investeeringu eesmärgiks on ettevõtluse rohepöörde elluviimiseks kvaliteetse ekspertiisi kättesaadavuse tagamine. Selle eesmärgi saavutamise läbi rohelise ettevõtte juhtimisvõimekuse arenguhüppeks vajalike tulevikuperspektiive arvestava sisu ja kaasaegses õppekorraldusega täiskasvanute täiend-, ümber- ja tasemeõppe programmide ellu kutsumise ning paindliku kvalifikatsioonisüsteemi väljatöötamise ja piloteerimise.

Selleks, et tagada Eesti inimestele piisavad roheoskused ja saavutada kõrgemat tööhõivet on loome täiendavaid koolitusvõimalusi ning parandame selleks erinevate osapoolte omavahelist koordineerimist. Seni ei ole pööratud piisavalt fookuseeritult tähelepanu just tööjõu roheoskuste arendamisele. Roheliste töökohtadena käsitleme töökohti, mis aitavad kaasa süsinikuheite, energiakasutuse ning jäätmete tekke vähenemisele, sh ringmajanduse põhimõtete laiemale juurutamisele. Selleks, et pakkuda tooteid ja teenuseid, mis aitavad nimetatud eesmärgi saavutamisele peavad nende toodete ja teenuste pakkujatel olema nn roheoskused. Vastavate teadmiste ja oskuste puudus mõjutab oluliselt Eesti arenguid ja ettevõtete konkurentsivõimet globaliseerivas maailmas, kus pööratakse aina suuremat tähelepanu toodete ja teenuste roheaspektidele.

Rakendamine: Investeeringu sisuks on rohetehnoloogiate kasutuselevõtu soodustamine teadmussiirde kaudu ning **tasemeõppe programmide sisu ja korralduse ajakohastamine kõrg- ja kutsehariduses ning täiendus ja ümberõppe pakkumine**. Vajalik on uute tehnoloogiate kasutuselevõtuks toetada töötajate roheoskuste kaasajastamist ja pakkuda lisandväärtust kavandatavatele investeringutele ning valmistades ette rohemajandust puudutavate teadmiste ja oskustega tööjõudu.

Koostöös partneritega (ministeeriumid, Kutsekoda, tööandjate esindajad) **ajakohastatakse ning vajadusel luuakse uued kutsestandardid ja oskusprofiilid**, täpsustatakse roheoskuste

õpiväljundeid ning valitakse välja konkreetsed valdkonnad ja oskused, millel on suurim mõju rohepöördele.

Välja valitud valdkondades toetatakse tasemeõppe programmide ajakohastamist, et tagada vajalike oskuste jätkusuutlik ja võimalik laialdane pakkumine õppuritele. Käivitatakse ja viiakse ellu uute moodulite/täiend- ja ümberõppe programmide väljatöötamine. Sünergias kavandatavate teadus- ja arendustegevust soodustavate meetmetega, mille eesmärgiks on uute tehnoloogiate kasutuselevõtu soodustamine, toetatakse **teadmussiiret vajalike oskuste integreerimisega õppeprogrammidesse**. Tasemeõppe programmide ajakohastamine on vajalik, et suurendada laiemate sihtrühmade teadlikkust keskkonnateemadest ning valmistada neid ette majanduses toimuvaks rohepöördeks ja selles peituvate võimaluste nägemiseks. Spetsiifiliste oskuste kujundamise toetamiseks vajalike täiendusõppe moodulite väljatöötamisel pööratakse tähelepanu sellele, et neid oleks võimalik rakendada ka tasemeõppes kas õppekava osana või valikmoodulina. Lisaks pööratakse tähelepanu digiõppematerjalide väljatöötamisele ning digiõppe võimaluste laiendamisele, et õppes osalemine oleks kättesaadavam just töötavatele inimestele. Ühtlasi seatakse eesmärgiks arendustegevuses Eesti haridusvaldkonna arengukavaga plaani võetud õppe personaliseerimiseks vajalike tegevuste elluviimine.

Kõige suuremat tähelepanu tuleb roheoskuste tagamisele pöörata:

- traditsioonilistel töökohtadel, mis peavad muutuma nõ rohelisemaks, nt transport, energeetika;
- töökohtadel, mis on otseselt seotud rohemajandusega, nt jäätmemajandus, taaskasutus;
- uutel, seoses rohepöördega tekkivatel majandusharudel ja töökohtadel.

Enim süsinikuneutraalsuse suunas liikumisest mõjutatud sektorid on **energeetika, transport, logistika, ehitus, tööstus, põllumajandus, kalandus ja vesiviljelus ning metsandus**. kuid laiemalt mõjutab see praktiliselt kõiki valdkondi.

Pakutakse **täiend- ja ümberõpet**, et toetada rohetechnoloogiate kiiremat kasutuselevõttu ning saavutada otsest mõju ettevõtete rohepöördele. Täiendusõpet pakutakse juba rohepöördest puudutatud sektorites töötavatele inimestele, kellele on vaja täiendavaid oskusi. Samuti pakutakse täiend ja ümberõppe võimalusi neile inimestele, kes kavandavad karjääripöoret. Ümberõpet on mõistlikum pakkuda veidi pikemate koolituste, osalt ka lühemate tasemeõppe programmide kaudu. Meetmes tagatakse paindlikkus, et kavandatud investeeringuid toetada läbi koolituspakkumise suunamise, mis tagab vajaliku tööjõu.

Kuna tegemist on laiema sihtgrupi jaoks veel mõneti uue, aga kiiret tulemust vajava arenguhüppega, siis peab kavandatavaid tegevusi toetama kommunikatsiooni ja laiema **teadlikkuse tõstmisega**, et teadvustada kliimaeesmärkide olulisusest, roheoskuste kriitilist tähtsust ja toetada taseme ning täiendusõppe tegevusi erinevate sihtrühmade õppesse kaasamisel.

Investeeringu rakendamise tulemusena kasvab inimeste arv, kellel on olemas teadmised ja oskused, et panustada Eesti rohepöördesse ja õppekavade arendamisega tagame kestliku lähenemine roheoskuste arenguks haridussüsteemis tervikuna.

Sihtgrupp: õppekavade ajakohastamisel on toetuste sihtrühm kutse- ja kõrgkoolid ja täiendkoolituse pakkujad. Koolituste sihtrühmadeks on tööealine elanikkond (nii ettevõtete juhid, sh keskastme juhid, kes peavad mõistma rohepöördega kaasnevaid protsesse ning õppima nägema selles võimalusi kui ka spetsialistid, kes igapäevatöös saavad omandatud teadmisi ja oskusi rakendada uute tehnoloogiate kasutuselevõtul, samuti inimesed, kes soovivad teha karjääripöoret). Tegevustesse kaasatakse ka tööandjate katusorganisatsioonid ja maakondlikud arenduskeskused.

Roheoskuste arendamise tegevused töötatakse välja kooskõlas Õiglasest Üleminekufondist kavandatavate tegevustega, mis keskendub Ida-Virumaa piirkonnale ning kus fookuses on põlevkivi tööstuse vähenemisest tingitud mõjude leevendamine tööturule. Kuna mõlema fondi toetuse andmise tingimuste väljatöötamise on kaasatud samad osapooled ja partnerid on tegevused võimalik kavanda koosloomes, vältides dubleerimist.

Partnerite kaasamine: Investeeringu **elluviimist** koordineerib Haridus- ja Teadusministeerium koostöös Majandus ja Kommunikatsiooniministeeriumi, Keskkonnaministeeriumi, Maaeluministeeriumi, Sotsiaalministeeriumi ning tööandjate organisatsioonide esindajatega, et tagada kooskõla teiste ministeeriumite kavandatavate investeeringutoetuste ja muude sekkumistega. Lisaks on oluline tagada ka kooskõla kavandatavate TA toetusmeetmete ja koolitusmeetmete vahel, et kasvav akadeemiline võimekus panustakse ka õppe kõrgetasemelisusesse ning looks sünergiat. Reformi elluviimiseks antakse toetust õppeasutustele õppekavade ajakohastamiseks, uute tasemeõppe programmide avamiseks ning täiendus- ja ümberõppe programmide pakkumiseks.

Nii Haridus- ja Teadusministeerium, Sotsiaalministeerium kui ka Töötukassa, kasutavad Kutsekoja poolt koostatud tööjõuvajaduse prognoosi alusena koolitusvajaduse prognoosimisel, õppekavade arendamisel kui ka aktiivsete tööturuteenuste vajaduse kavandamisel. OSKA analüüsis kajastuvad Eesti majandusarenguks vajalikke tööjõuvajadused ja oskused järgmise 10 aasta jooksul. OSKA digi ja roheoskuste aruannet uuendatakse 2021. aastal ning see on lähtekohaks täpsemate tegevuste kavandamisel.

Sünergia tööturuteenustega on loodud ka nõustamisteenuste kaudu ning aktiivseid tööturumeetmeid saab kombineerida RRFi kavandatud tegevustega. Tööotsijatele toe pakkumine, sealhulgas nõustamine ja juhendamine, tööotsinguabi, on kättesaadavad kogu tööealisele elanikkonnale nii töötavatele inimestele kui ka töötutele.

Tegevuste eeldatav mõju läbivatele teemadele

Tööjõus on naiste osakaal võrreldes meestega madalam nii töötlevas tööstuses, ehituses, laonduses, põllumajanduses, energeetikas. Seetõttu on vajalik viia ellu sihitatud tegevusi, et suurendada naiste osalust eelpool nimetatud valdkondade roheoskuste omandamisele suunatud

õppes ning karjäärivalikutes. Teavitustegevuste läbiviimisel täiendkoolituse ja ümberõppe võimaluste kohta, samuti nõustamistel õppimisvõimaluste kohta viiakse ellu teadlikkuse suurendamisele suunatud tegevusi, et kummutada iganenud stereotüüpe naistele ja meestele sobivatest ametitest ja erialadest, mis mõjutavad haridus- ja karjäärivalikuid.

Roheoskuste koolitusvõimaluste kohta info levitamisel ja õppe läbi viimisel on vajalik tagada juurdepääs erinevatele gruppidele (nt puuetega inimestele). Tegevuste raames on oluline tähelepanu pööratud neile täiskasvanud õppijatele, kellele täna ei ole õppimisvõimalused täiskasvanueas olnud kättesaadavad. Läbi tasuta või madala omaosalusega õppimisvõimaluste loomise, tugitegevuste arendamise jõuavad õppimise juurde ka need täiskasvanud, kes erinevatel põhjustel seni on olnud elukestvast õppest eemal. Seeläbi aidatakse kaasa võrdsuse põhimõtete tagamisele täiskasvanuõppes ja luuakse eeldused madalama haridustasemega inimeste konkurentsivõime parandamiseks. Paranenud haridustase toetab edukat toimetulekut tööturul.

Riskid

Tegevuste elluviimist võib mõjutada sihtrühmade vähene teadlikkus ja motiveeritus täiend- ja ümberõppes osalemiseks. Riski maandame läbi teavitustöö sihtrühmadele neile sobivate kanalite kaudu, lisaks on maandamismeetmeks karjäärinõustamine ning motiveerimine enne tegevustesse suunamist. Samuti võib koolitusasutustel (kõrgkoolid, kutsekoolid, täiendkoolituse pakkujad) olla vähene huvi õppekavasid uuendada ning koolitusprogramme välja töötada või uute väljatöötatud moodulite alusel õpet/koolitusi koolitusi pakkuda. Riski saame maandada kaasates õppekavade ümberkujundamise ning täiend- ja ümberõppe vajaduse planeerimisse nii tööandjaid, kõrg- ja kutsekoole kui ka sektori katuseorganisatsioone.

Seos riigiabi reeglitega

Roheoskuste alaseid koolitusi läbiviivad asutused ei paku ümberõpet ja täiendkoolitusi vastutasu eest. Need on tasuta ja võrdselt kättesaadavad kõigile sihtgruppi kuuluvatele isikutele. Roheoskuste alane täiend- ja ümberõpe on suunatud füüsilistele isikutele, kes riigiabi mõistes abi ei saa. Seega tööjõu pakkumise suurendamine läbi koolituste teenuse puhul riigiabiga tegemist pole, sest suurendatakse tööealise elanikkonna teadmisi ja oskusi. Sekkumise raames on roheoskuste õppekavade moodulite ja uute õppekavade väljatöötamisel otseseks abisaajaks kõrgkoolid ja kutsekoolid ning koolituste pakkumisel lisaks kutsekoolidele ka täiendkoolituse pakkujad. Õppekavadesse lisatakse mooduleid, mida on võimalik kasutada nii tasemehariduses kui ka täiendkoolituses.

Samas võib riigiabi andmisel puutumus olla, kui tegevused on suunatud kindlatele ettevõtetele. Näiteks kui täiendkoolitus kujundatakse ja viiakse läbi konkreetse ettevõtete juhtivtöötajatele ja spetsialistidele, kes läbi uute teadmiste ja oskuste alustaksid rohepöret ettevõttes, siis see võib anda neile konkurentsieelise. Kui tegevuste täpsemalt kujundamisel selgub, et kohalduvad riigiabi reeglid, siis on võimalik anda toetust läbi vähese tähtsusega abina, mida antakse kooskõlas VTA määrusega Euroopa Komisjoni määrus (EÜ) nr 1407/2013.

Kui eelmises lõikude nimetatud komisjoni määrustes sätestatud vähese tähtsusega abi ülemmäärad on täitunud, on tegevuses määrusega (EL) nr 651/2014 ELi aluslepingu artiklite 107 ja 108 kohaldamise kohta, millega teatavat liiki abi tunnistatakse siseturuga kokkusobivaks

(ELT L 187, 26.06.2014, lk 1–78) (edaspidi grupierandi määrus). Riigiabi antakse sel juhul kooskõlas komisjoni määrusega (EL) nr 651/2014 juhul kui tegevustes sätestatud teenuse osutamisel antav toetus on koolitusabi Euroopa Komisjoni määruse (EL) nr 651/2014 ELi aluslepingu artiklite 107 ja 108 kohaldamise kohta, millega teatavat liiki abi tunnistatakse siseturuga kokkusobivaks (ELT L 187, 26.06.2014, lk 1–78), (muudetud komisjoni määrusega (EL) 2017/1084 (ELT L 156, 20.06.2017, lk 1–18), (edaspidi üldine grupierandi määrus) artikli 31 mõistes ning sellele kohaldatakse nimetatud määruses ja konkurentsiseaduse §-s 342 sätestatud .

Reformi elluviimise käigus toimub veel detailsemalt konkreetsete tegevuste täpsustamine, millest tulenevalt selgub, kas ja mis ulatuses kavandatavate tegevuste puhul tuleb lähtuda riigiabi reeglitest (vähese tähtsusega abi või üldise grupierandi määruses sätestatust).

Investeering 2: Rohetehnoloogiate arendusprogrammid

Väljakutsed: Komponenti ja reformi kontekstis kirjeldatud probleemid vajavad mitmeid uusi lahendusi, mis lähtuvad kestlikust arengust enam kui senised – vaja on rohetehnoloogiaid. Rohetehnoloogiate arenduse muredena tuuakse välja ressursimahukust – üldiselt on nende arendamine riistvara mahukam kui näiteks FinTech ning transpordi ja logistika lahenduste puhul. Ka vajavad nad komplekssemaid ja mahukamaid andmeid, et neid valideerida. See toob kaasa suuremad riskid arendajate ja investorite jaoks võrreldes tarkvara kesksete arendustega. Kuigi Eestis on tugev iduettevõtluse ökosüsteem mitmete globaalsete edulugudega (Bolt, Skeleton Technologies, Wise) on Eesti ökoinnovatsiooni koondnäitaja 73 (2019) on ELi keskmisest ca 30% madalam.

Eestis on hetkel ca 90 rohetehnoloogia iduettevõtet ja pooled neist on riistvara arendavad ettevõtted (Eesti rohetehnoloogia arendusele keskendunud arendusprogrammi *CleanTech ForEst* hinnang).

Käesolev koroonakriis on senised kitsaskohad veel teravamalt välja toonud ja pakub taastumisel suuri arenguvõimalusi.

Eesti vajab kiiret rohetehnoloogia arengut, nii selleks, et pakkuda lahendusi meie enda probleemidele, kui ka selleks, et lõigata kasu globaalsetest trendidest, aidates sellega kaasa meie majanduse konkurentsivõime kasvule ja kasutades ära eksporditavate tehnoloogiate potentsiaali.

Viimased kaks aastat on toonud kaasa suure huvikasvu rohetehnoloogiate vastu. Iduettevõtetele keskenduvad arenguprogrammid toovad välja, et taotluste arv ja kvaliteet märgatavalt tõusnud ning paljud potentsiaalsed kiired kasvajad jäävad ukse taha.

Arengustrateegia „Eesti 2035“ kontekstis on võetud sihiks teadmistemahuka iduettevõtluse arendamine, kuid eraldi fookust keskkonnanäesmärkidele ei ole.

Eesmärgid: Investeeringu eesmärk on panustada majanduse rohepöördesse innovaatiliste rohetehnoloogiate ja -lahenduste väljaarendamise ja leviku soodustamisega. Investeeringuga täiendatakse juba töös olevaid iduettevõtlaste arendamise tegevusi, rõhutades keskkonna aspekte. Selle tulemusena on soov suurendada tugevate ja teadusmahukate rohetehnoloogia ettevõtete hulka ja edu turul.

Eestil on järjest kasvav ja edukas iduettevõtete kogukond, kus tegeletakse järjest enam ka rohetehnoloogiatega. Ka on Eestis kasvav hulk rohetehnoloogia fookusega ideekorjeid, kiirendiprogramme ja isegi ainult rohetehnoloogia fookusega arendusprogramme:

- CleanTechForEst
- Negavatt
- Nula
- Prototron
- Accelerate Estonia
- Tehnopol Startup Incubator
- Tartu rohekiirendi
- Mektory
- Garage48

Investeeringu abil toetatakse iduettevõtlaste ökosüsteemi arendamist. Seeläbi soodustatakse rohetehnoloogia mahuka ettevõtlaste kasvu, ettevõtlaste konkurentsivõime ja innovatsioonivõimekas kasvu ning kõrgema lisandväärtusega toodete ja teenuste ekspordi. Eestist on juba tänu alguse saanud mitmed suure väärtusega iduettevõtted (Skype, PlayTech, TransferWise, Bolt, Pipedrive, Skeleton Technologies), kes panustavad uute tehnoloogiate väljatöötamisele ja kasutuselevõttu, kliimaneutraalsuse saavutamisele ning ka riigi majandusse. Soov on selliseid edulugusid ka rohetehnoloogia vallas juurde luua.

RRP sekkumiste abil toetatakse olemasoleva ökosüsteemi tegutsemist alates ideekorjetest kuni inkubatsiooni esimeste tasemeteni. Lisaks tõstetakse riigi pädevust rohetehnoloogia valdkonna iduettevõtlaste arendamisel, koordineerimisel ja seda toetava alusandmestiku pakkumisel. See aitab rohetehnoloogia arenduse Eestis uuele tasemele, tagades rohkem võimalusi kvaliteetsete ideede esiletõstmiseks ja nende elujõulisuse erinevates arenguetaappides.

RRF-i raha suunatakse rohetehnoloogia iduettevõtlaste arendamiseks vajalike teenuste pakkumiseks. Investeeringu kontekstis soovitakse tuua kokku juba turul tegutsevad organisatsioonid, ülikoolid, ettevõtjad jt huvigrupid ja katta rohetehnoloogia iduettevõtlaste arendamise kriitilised esimesed etapid alates ideekorjetest kuni esimeste faaside arenguprogrammideni. Lisaks suunatakse investeeringud kontrollitud ja võrreldavate keskkonnaandmete pakkumisele, mis on aluseks Eesti rohetehnoloogiate mudeldamisele ning rakendatavate tulemuste välja töötamisele. Nende tegevuste läbi suureneb turul tegutsevate iduettevõtlaste hulk, kvaliteet ja suureneb ka arenguprogrammide maht, mis nende arengut toetada saab.

Võimalikud fookusvaldkonnad:

- Energeetika
- Ringmajandus ja kohalik, sh teisene toore
- Looduspõhised lahendused
- Transport ja logistika
- Andmepõhised rohetehnoloogia rakendused
- Materjalide ja keemiatööstus
- Ehitus
- Kliimakoormamise tehnoloogiad

Investeering toetab riigi pikaajalise strateegia „Eesti 2035“ eesmärki saavutada aastaks 2050 kliimaneutraalne majandus ja sihti tagada, et Eesti majandus on tugev, uuendusmeelne ja vastutustundlik. Lisaks ka Eesti REKK 2030 eesmärke, mis on suunatud vajadusele vältida ja vähendada jäätmeteket ning arendada rohelise tehnoloogia investeerimisprogrammi. Ka on sellel oluline panus TAIE arengukava 2021–2035 eesmärkide ja tegevuste seisukohast. Lisaks pakutakse investeeringuga sektorile usaldusväärsed alusandmed eelpool nimetatud võimalikes fookusvaldkondades. Läbivalt on oluline tagada kontrollitud ja võrreldavate andmete kättesaadavus energeetika, ringmajanduse, looduspõhiste lahenduste, jt valdkondade rohetehnoloogiate arendamisel. Investeering toetab Euroopa Rohelise kokkuleppe eesmärke ELi majanduse ümberkujundamiseks kestliku tuleviku nimel, võimaldades teha kestlikumaid otsuseid ning maandada rohepesu riske uute tehnoloogiate kasutusele võtmisel.

Rakendamine: Investeeringu tegevustega luuakse sidus teekond probleemi lahendamise ideekorjest kuni lahenduse arengu kiirendamisele, toele ja kasutuselevõtule nii, et keskkonnasõbralikud lahendused saavutaksid piisava küpsusastme, et leida erasektori investorid ning pakuksid RRF-i rohefondi investeeringu kontekstis uute iduettevõtete peale voolu. Fookuses oleks eelkõige lahenduse rohemõõde, sh konkreetse probleemi lahendamine, laialdase kasutuse potentsiaal või see, et need aitaksid ka olemasolevatel ettevõtetel rohepöört saavutada.

Investeeringu fookus on energia- ja ressursitõhususel, ringmajanduse edendamisel, uutel ärimudelitel, digitaliseerimisel ja automatiseerimisel. Investeeringu raames toetatud projektid panustavad nii otseselt kui kaudselt Eestis kasvuhoonegaaside heite vähendamisse ja ressursitootlikkuse suurendamisse läbi uute lahenduste potentsiaali rakendamisega. Kuna üleminek kliimaneutraalsusele eeldab olulisi ümberkorraldusi nii ettevõtluses kui ka majanduses ja ühiskonnas laiemalt, on selle ülemineku kriitiline osa uute lahenduste pakkumine sellesse uude majandusmudelisse.

Arenguprogrammides arendatavates iduettevõtetes seatakse kohustuseks lähtuda „*do no significant harm*“ põhimõtetest ja kõikide arenduses olevate lahenduste kontekstis pööratakse tähelepanu kasvuhoonegaaside heite vähendamisele. Selleks, et lahendused panustaksid kasvuhoonegaaside vähendamisse mõõdetaval viisil, koostatakse investeeringu tegevustega

seotud teenuseid (hanked, taotlusvoorud) ette valmistades kriteeriumid, mis aitavad kasvuhoonegaaside potentsiaalset vähendamist hinnata.

Investeeringu kogumaht RRP-st on 8,38 mln eurot, mis jaotub põhitegevuse ja toetava tegevuse vahel:

Põhitegevus: Innovaatilistele rohetehnoloogiatele keskenduvate iduettevõtete arendusteenused

Investeeringu põhitegevuseks on toetada rohetehnoloogia fookusega iduettevõtete arengut läbi erinevate arendusteenuste (sh ideekorjed, inkubatsioon, äriarendus, prototüübi arendamine, piloteerimine). Seda tehakse valitud fookusvaldkondade raames ja iga teenuse juures defineeritakse selged probleemid, mille lahendamisse soovitakse panustada.

Iduettevõtete arendusteenuste toetamiseks on mitmeid võimalusi, mida antud investeeringu raames kaalutakse ja omavahel vajadusel kombineeritakse:

Investeeringuga saab toetada valitud fookusvaldkondade raames selge probleemipüstitustega arendusklastrite loomist. Turul tegutsevad organisatsioonid (arengukiirendid, inkubaatorid, ülikoolid, ettevõtted jt.) peavad panema kokku klatri, mis suudab arendada rohetehnoloogia lahendusi alates ideekorjest kuni investoriküpse iduettevõteteni.

Iduettevõtete arengusse panustavalt kiirenditelt spetsiifilise rohetehnoloogia fookusega arengukiirendi, ideekorje ja/või piloteerimisteenuse hankimine.

Iduettevõtetele piloteerimiseks või prototüüpide arendamiseks toetusvoorude avamine või grantide pakkumine.

Kuna igal lähenemisel on omad eelised ja puudused, on investeeringu rakendamisel esimene tegevus palgata projektijuht, kelle ülesanne on luua rohetehnoloogia iduettevõtete töögrupp. Sinna kaasatakse esindajad Keskkonnaministeriumist, Keskkonnainvesteeringute Keskusest, Majandus- ja Kommunikatsiooni ministeriumist, Startup Estoniast ja turul rohetehnoloogia arenguprogramme pakkuvatest ning ideekorjeid korraldavatest organisatsioonidest.

Töögrupi eesmärk analüüsida erinevaid võimalusi investeeringu rakendamiseks, tagada et investeeringu tegevused lähevad kokku rohetehnoloogia ettevõtete arengufaasis olevate vajadustega, aitavad ajastada RRF-i perioodil õigete meetmete rakendumist ja annavad sisendit taotlusvoorude ning hangete tingimuste seadmiseks ja annavad tagasisidet sekkumiste mõjust. Ringlaud kutsutakse kokku vähemalt 2 korda aastas.

Projektijuhi ülesandeks jääb ka erinevate hangete ja toetusmeetmete kujundamise juhtimine.

Toetav tegevus: Rohepöörde alusandmestiku iduettevõtete toetuseks ette valmistamine

Suur osa rohepöörde aluseks olevatest keskkonnaandmestikest on juba kättesaadavad avaandmetena – näiteks enamik ilmainfost, õhuseire jm keskkonnanäitajad ning ESTHub

kaugseire satelliidiandmetena. Andmeallikateks on mh pidevseire võrk, droonid, rajakaamerad, sensorid, vaatlused, aeropildistamine ja -laserskaneerimine. Andmete kogumiseks, hoidmiseks ja töötlemiseks on Keskkonnaministeeriumi valitsemisalas arendatud erinevad infosüsteemi ja rakendused. Taoliste keskkonnaseisundi info avaandmete võimekust tuleb järk-järgult arendada, kuna need on alusandmestikuks rohetehnoloogia digilahenduste loomisel.

Investeering on tegevustoetus riigi infosüsteemidest rohetehnoloogia ettevõtjatele usaldusväärsete ja masinloetavas vormingus keskkonna-, meteoroloogia-, kaugseire- ja ruumiandmete pakkumiseks. Andmetele juurdepääsu tagamiseks toetatakse Keskkonnaministeeriumi valitsemisala kogutavate andmete (pilve)majutusteenuste loomist ning andmete avalikuks jagamiseks rakendusliideste ja allalaadimisteenuste arendamist. Keskkonnaandmete pakkumise tingimuseks on nende tasuta taaskasutamiseks jagamine.

Selle tegevusega lihtsustatakse iduettevõtjatele keskkonnaandmete kasutamist nii selleks, et nad saaksid nende andmete peale lihtsamini rakendusi luua, kui ka selleks, et neil oleks lihtsam saada alusandmeid oma rohetehnoloogiate toimimise ja keskkonnamõju valideerimiseks. Kliimamuutuste alaste teadmiste lünkade vähendamiseks ja kliimamuutustega kohanemise parimate võimaluste väljatöötamiseks võimaldab tegevus jagada kliimaga seotud andmeid dünaamilisemalt. See toetab uute digitaalsete tehnoloogiate ja kliimateenuste (nt kaugseire, arukad ilmajaamad, tehisintellekt ja kõrgjõudlusega andmetöötlus) kasutuselevõtu soodustamist ja kättesaadavuse edendamist.

Partnerite kaasamine: Investeeringu partnerid on mitmed avaliku sektori asutused nagu nt KeM, MKM, MeM, RaM, HTM jt, aga ka rohetehnoloogiate arendamise ja laiema kasutuselevõtuga tegelevad erasektori organisatsioonid. Need võivad olla nii VKEd kui ka tööstusettevõtted, teadus-arendusasutused kui ka erialaliidud ja –organisatsioonid. Partnereid kaasatakse läbi laiapõhjalise rohetehnoloogia töörühma ja/või rakkerühma.

Partnerite kaasamine on eriti oluline toetamaks turul juba loomulikul teel tekkinud rohepöoret, mitte dubleerida olemasolevaid tegevusi. Seetõttu kujundatakse meetmed tihedal koostööl erinevate turul tegutsevate organisatsioonidega (nt CleanTech ForEst, Tehnopol, Tartu Ülikooli ettevõtlus- ja innovatsioonikeskus jt.) ja kolmanda sektori kaasabil (nt Rohetiiger).

Takistused: Lisaks eelpool reformi juures loetletud takistustele võib investeeringu takistuseks saada lühike informeerimine avatud taotlusvoorudest ja uudsete lahendustega kaasnevate riskide avaldumine nagu ei toimi korrektselt või investeering vajab lisaarendusi. Vaja on laiapõhjalise ja kõiki huvigruppe kaasava töörühma käivitamine, üldine teadlikkuse tõstmine, piisav ja varajane informeerimine investeeringutest ja avatud taotlusvoorudest ning pidev rohepöörde reformi elluviimise seiramine.

Sihtgrupp: Investeeringu peamine sihtrühm on rohetehnoloogia fookusega iduettevõtete arenguprogrammid ja ärikiirendid. Lisaks on andmetega seotud arenguste kontekstis oluline sihtrühm Keskkonnaministeeriumi Infotehnoloogiakeskus.

Seos riigiabi reeglitega: Riigiabi valdkonnas kehtivad otsekohalduvad ELi õigusaktid, mille tõlgendused põhinevad Euroopa Kohtu ning Euroopa Komisjoni praktilikal. Riigiabi käsitlevad riigisisesed rakendussätted sisalduvad konkurentsiseaduse 6. peatükis.

Investeeringuga toetatakse iduettevõtete arendamisteenuseid. Selles osas kohalduvad riigiabireeglid (sh Euroopa Komisjoni määruse (EL) nr 651/2014 ELi aluslepingu artiklite 107 ja 108 kohaldamise kohta, millega teatavat liiki abi tunnistatakse siseturuga kokku sobivaks (ELT L 187, 26.06.2014, lk 1–78) artiklid 18, 22 ja 27). Kuna toetuse lõppsaajad on suures osas iduettevõtted, siis neid toetatakse VTA-ga. Toetuse andmise kõrval kaalutakse meetme kujundamise etapis ka innovatsiooniklastrite või spetsiifiliste arendusteenuste hankimist, mis tagab võrdse kohtlemise.

Rohepöörde alusandmestiku korrastamise ja avalikustamise projektid avalikus sektoris ei ole riigiabi vastavalt riigiabi mõiste teatisele ja RRF juhenditele.

Ajakava: Investeeringu elluviimiseks vajalikud ettevalmistused on alanud ning tegevused on planeeritud perioodile 2021–2026. Hiljemalt 2021. aasta IV kvartaliks on moodustatud investeeringu töörühm ja tööle võetud projektijuht. Esimesed investeeringuga seotud teenused (arendusklastrite, kiirendite ja/või ideekorjete hankimine, võimalikud taotlusvoorud) hakkavad toimima 2022. aastal ja 2024. aasta II kvartaliks on kõik investeeringuga seotud teenused töös. 2026. aasta II kvartaliks on investeeringuga seotud tegevused lõpetatud.

Maksumuse ja hinnastamise põhialused:

Investeeringu elluviimiseks oleme planeerinud põhitegevuses Innovaatilistele rohetehnoloogiatele keskenduvate iduettevõtete arendusteenused ettevõtlusele antava tegevustoetuse kasutamist. Toetava tegevuse Rohepöörde alusandmestiku iduettevõtluse toetuseks ette valmistamise tegevused on planeeritud investeeringutena põhivarasse. Rohetehnoloogiate arendusprogrammide kogumahust on planeeritud investeeringuteks ca 90%. Investeeringu kogumahu hindamiseks on võetud aluseks sarnane AS SmartCap-i hange “Teenused teadmuspõhiste iduettevõtete loomiseks ja arendamiseks ning teadmuspõhise ettevõtluse ökosüsteemi arendamine Eestis”, millega hangitakse sarnaseid teenused teadmismahukate iduettevõtete arendamiseks (hanke viitenumber 233808, avatud hankemenetlus, avaldatud: 12.04.2021). Investeeringu toetava tegevuse kulud koosnevad keskkonnaandmete analüütika ja ilmaandmete jagamise IT arendustest, mis tellitakse sisse raamhankena väliselt partnerilt, täiendavate Tableau litsentside soetusest ja ilmaandmete täiendavast andmemahust. Andmete allikas on Keskkonnaministeeriumi Infotehnoloogia-keskuse varasemate analoogsete IT arenduste maksumus ja varasemad kulud litsentside ja andmemahu soetamisele. Kõik kulude arvestused on tehtud ilma käibemaksuta.

Tööjõukulud ja otsesed investeeringuga seotud majandamiskulud jagunevad vastavalt 67% ja 33% investeeringu kogumahust. Tööjõukulude hinnastamise meetodika aluseks on varasem SA Keskkonnainvesteeringute Keskuse toetusmeetmete rakendamise kogemus. Projektiga seotud inimesed võetakse tööle tähtajalise töölepingu alusel, ainult projekti elluviimise ajaks. Tööjõukuludeks on arvestatud ühe täiskohaga projektijuhiga (1,0 FTE). Tööjõukulude tasu koosneb projektijuhi töötasust ja tööjõumaksudest (ca 34%). Tööjõukulude arvestus on tehtud kokku viiele täisaastale. Tööjõukulud on ajutise iseloomuga ja mõeldud vaid investeeringu eesmärkide saavutamiseks. Tööjõukulude andmete allikas on “Riigi ameti- ja hallatavate

asutuste, riigi asutatud sihtasutuste ning avalik-õiguslike asutuste palgauuring 2020” ning SA Keskkonnainvesteeringute Keskuse üldpraktika.

Investeering 3: Tootmisettevõtete ärimudeli muutus

Väljakutsed: Kliimanetraalsuse ja ringmajanduse eesmärgi poole liikumine toob kaasa tarneahelate muutumise ning lõpp-toodetele esitatavate nõuete karmistumise, aga ka konkurentsieeliseid neile, kes rohepööret ellu viia soovivad. Uued ärimudeli loovad ettevõtetele uusi ärivõimalusi ning avavad uusi turge. Tarbijakäitumine ja ostueelistused muutuvad eriti kliima- ja keskkonna probleemidest teadlikumates ja tavaliselt kõrgema elatustasemega sihtriikides. Seega annab kliima- ja keskkonnaprobleemidega arvestamine ning sellega kaasnev turundus pakutavatele toodetele ja teenustele konkurentsieelise. Muutuvates tingimustes oma vahe- ja lõpp-toodete konkurentsivõime säilitamine on Eesti tootmisettevõtete jaoks oluline rohepöördega otseselt seotud väljakutse, mille vastu võtmist tuleks julgustada ja toetada ning muutusi kiirelt võimendada.

Kiired muutused nõuavad ettevõtelt kiirelt lisaressursse. Kuna klientide nõudmised toote omadustele muutuvad rangemaks, siis tähendab see ka lisainvesteeringuid tootearendusse, tootmise ja tarneahelate korraldusse ja ning nendega seotud sertifitseerimisse, mis peavad adresseeritava turu mahtu arvestades olema tasuvad äriliselt mõistliku aja jooksul. Investeering toetab eespool loetletud kliima- ja keskkonnanäesmärkide saavutamist. Investeeringu üheks mõjuindikaatoriks on ettevõtte ja/või toote CO2 jalajälje vähendamine.

Eesmärgid: Toetada kohaliku tootmise toimepidevust ja ärimudelite muutust, et Eesti tootmisettevõtete tooted vastaksid keskkonna ja kliimanetraalsuse eesmärkidele ja oleksid konkurentsivõimelised eksporditurgudel. Fookuses on seejuures nende tegevuste toetamine, mis suurendavad ettevõtete dekarboniseerituse taset ning seeläbi panustavad kliimaeesmärkide saavutamisse. Ennekõike on sellised tegevused seotud üleminekuga fossiilsetel kütustel põhinevalt energiamudelilt mitmekesisele ning taastuvatel allikatel põhinevale energiakasutusele, nutikatele võrkudele ja salvestusele ning tõhusamale energiatarbimise juhtimisele.

Rakendamine: Investeeringu kogumaht RRP-st on 9 mln eurot. Investeeringuga toetatakse Eesti tootmisettevõtte kliima- ja keskkonnanäesmärkidega seotud ärimudelite väljatöötamist ning juurutamist sealhulgas ringmajanduse põhimõtete väljatöötamine ning rakendamine, ettevõtte toodete sihturu jaoks vajalike kinnituste ning sertifikaatide saamine.

Toetusmeetmega toetatakse 70 Eesti tootmisettevõtete kliima- ja keskkonnanäesmärkidega seotud ärimudelite väljatöötamise ja rakendamise projekti.

Partnerite kaasamine: investeeringu sekkumisloogika arutatakse läbi koostöökogus Tööstus 2030, tööstusettevõtete erialaliitude ja ettevõtluskatusorganisatsioonidega.

Takistused: Piiratud aeg meetme rakendamiseks, ettevõtete vähene teadlikkuse ja piiratud info keskkonna ja kliimaneutraalsete ärimudelitest, ettevõtete ärimudelite muutusega seotud muude investeeringute suur rahaline maksumus.

Sihtgrupp: Investeeringu sihtgrupiks on kõik Eestis paiknevad tootmisettevõtted.

Ajakava: Investeering viiakse ellu perioodil 2021–2026.

Investeering 4: Ressursitõhusate rohetehnoloogiate kasutuselevõtt

Väljakutsed: Investeeringu väljakutseid ja sekkumisi raamib Euroopa rohelise kokkuleppe eesmärk jõuda Euroopa Liidus 2050. aastaks kliimaneutraalse ressursitõhusa ringmajanduseni (nagu toodud Lisas D), muutes meie majandus kestlikuks. Euroopa rohelise kokkuleppe keskmes on nii EL ringmajanduse uus tegevuskava, ELi elurikkuse strateegia kui ka strateegia „Talust taldrikule“. Neile väljakutsetele on suunatud nii riiklik strateegia „Eesti 2035“ kui ka „Põllumajanduse ja kalanduse arengukava 2030“ (PõKa 2030) ja ettevalmistamisel on ka ringmajanduse suunda raamiv valge paber.

Investeeringu peamised väljakutsed on:

- Eestis on madal ressursi- ja energiatõhusus, sh kohaliku ressursi vähene väärimine. Ainult väike osa Eesti VKE-dest astub samme ressursitõhususe ja keskkonnasõbralikkuse parandamiseks.
- Eesti on bioressurssidega hästi varustatud, kuid kitsaskohaks on jätkuvalt madal lisandväärtus ning suur osatähtsus on toorme (nt töötlemata või vähetöödeldud teravili, toorpiim, puit) ekspordil. Kõrvalsaadusi ja jääke väärimdatakse vähe või tehakse seda madala majandusliku lisandväärtusega.
- Eesti ja laiemalt ELi toidusüsteemi keskkonna- ja kliimajalajälje vähendamine, tagades ühtlasi ettevõtete elujõulisuse. Samal ajal aga suureneb globaalne nõudlus toidu, sööda, bioenergia, biomaterjalide ja muude taastuval bioressursil põhinevate toodete järele.
- Eesti võimekus luua lisandväärtust töötaja kohta olnud allpool Euroopa Liidu keskmist (nt 2015. aastal oli lisandväärtus Eesti biomajanduse sektorites 23 000 eurot, samal ajal ELi keskmine 34 000 eurot).
- Eesti ökoinnovatsiooni koondnäitaja 73 (2019) on ELi keskmisest ca 30% madalam.
- Teadus- ja innovatsioonitegevusega tegelevate ettevõtete osakaal on väike, eelkõige VKEde hulgas. Ka teadusasutuste ja ettevõtete koostöö on puudulik. Perspektiivikad arengusuunad, nt tööstussümbioos, biomassi keemiline väärimine, tööstuslik biotehnoloogia ja nendega seotud digitehnoloogiad vajavad ka uuel tasemel teadusarendustegevust ja innovatsiooni.

Eesmärgid:

Investeeringu abil toetatakse ettevõtete ressursitõhususe, sh energiatõhususe, suurendamist keskendudes eelkõige alakasutatud bioressursi väärimisele. Arvestades kriisi tõttu keerulisi

olusid, tahetakse sellest taastumisel investeeringute toetamisel võimendada jätkusuutlikumaid lahendusi, tagades nii ettevõtete konkurentsivõime.

Investeeringuga toetatakse ettevõtetes investeeringuid tootmistehnoloogia uuendamisse ja tootearendusse. Kuna Eesti on bioressurssidega (sh kõrvalsaadused ja jäägid) hästi varustatud, on fookus nende väärimisel ning kõrge lisandväärtusega toodete väljatöötamisel ja vastavate pilootprojektide rakendamisel. Arvestades Eesti madalat ressursitootlikkust, on fookuses ka tööstuses ressurside, sh energia, efektiivsem kasutus.

Investeeringus on oluline osa teadus- ja arendustegevuse ning innovatsioonivõimekuse kasvatamisel aitamaks kaasa suuremale ressurside väärimisele ning rohetehnoloogiate väljatöötamisele ja rakendamisele. Keskkonnahoidlikum ja kulutõhusam energia- ja ressursikasutus ja sellele kõrgema lisandväärtuse andmine kasvatab ettevõtete kasumlikkust, aitab vähendada sõltuvust kodu- ja välismaistest taastumatutest ressursidest ning kiirendab taastumatute ressurside asendamist kooskõlas ELi kliimaeesmärkidega. Ühtlasi aitab investeeringu ellu viia rohepöoret ettevõtetes ning luua uusi kestlikke töökohti, sh väljaspool linnalisi piirkondi. Samas on väga oluline tagada bioressursi kestlik kasutamine, lähtudes kaskaadkasutuse ja elurikkuse hoidmise põhimõtetest, ning keskkonna- ja kliimajalajälje vähendamine.

Rakendamine: Investeeringu kogumaht RRP-st on 37,8 mln eurot, mis jaguneb kaheks tegevuseks:

- tööstusettevõtete ressursitõhusate rohetehnoloogiate edendamine on 14 mln eurot;
- bioressursside väärimine 23,8 mln eurot.

Projektide hindamisel ja hilisemal tulemuslikkuse mõõtmisel arvestatakse nende panust kasvuhoonegaaside heite vähendamisse. Olulisel kohal on bioressursside väärimisel jätkusuutlikkus, kuna ressurside väärimise eeltingimuseks on looduslike ökosüsteemide, elurikkuse, mullaviljakuse ja veekvaliteedi säilitamine. Muu hulgas keskendutakse seetõttu ressursidele, mille potentsiaal on kasutamata või vähe kasutatud ja mille väärimine ei suurenda survet ökosüsteemidele (sh kaassaadused, jäätmed, jäägid, väheväärtuslik või madalakvaliteediline biomass). Samuti jälgitakse uute materjalide, tehnoloogiate ja toodete toetamisel nende laiemat mõju, sh olelusringi.

Investeeringu fookuses ei ole jäätmemajanduse korraldus, kuid biojäätmete eraldi kogumise süsteemi arendamine ja toiduraiskamise vähendamine on olulised teemad, millega Eesti tegeleb nii siseriiklike kui EL poliitikameetmete ja programmide raames. Nii toetavad ressursitõhusat rohepöoret lisaks käesolevale investeeringule EL struktuurivahendid 2021-2027 perioodiks, kus toetatakse ringmajanduse lahendusi (ettevõtete ressursitõhusust lisaks tööstusele ka teeninduses, uued tootmis- ja tarbimismudelid, jäätmetekke vältimine ja ülepakendamise vähendamine, jäätmete liigiti kogumine ja selle ringlussevõtt, ohutu materjaliringlus) kui ka ressursitõhusust suurendavad ja kasvuhoonegaaside heidet vähendavad sekkumised ja investeeringud ÜPP strateegiakavas 2021–2027 (nt sõnnikukäitluse parendamine, täppisväetamise tehnoloogiate kasutuselevõtu soodustamine, bioenergia tootmine jmt). Kestliku põllumajanduse edendamist on toetanud MAK 2014–2020 meetmed ning toetavad

ettevalmistatava ÜPP 2021–2027 strateegiakava sekkumised, kestliku kalanduse ja vesiviljeluse edendamist toetavad ettevalmistatava EMKVF 2021–2027 rakenduskava sekkumised; elurikkuse taastamise ja säilitamisele suunatud tegevused sisalduvad ka SF21+ meetmetes. Nii on ÜPP 2021–2027 strateegiakavas sekkumised pinna- ja põhjavett säästvate põllumajanduspraktikate kasutamiseks ning mullaviljakuse säilitamiseks (nt talvine taimkate, vahekultuurid (püüdekultuurid), puhvervööndid, püsirohuma osakaalu suurendamine tundlikel aladel, toitainete kadu ja erosiooni vältivate tehnoloogiate ja viljeluspraktikate kasutamine, praktikad orgaanilise aine säilitamiseks ja suurendamiseks jmt) ja otseselt elurikkuse säilitamiseks ja suurendamiseks (nt ökoalad, ökosüsteemi teenuste säilitamine põllumaal, elurikkuse soodustamine Natura 2000 erametsades jmt). Samuti on Eestis toetatud ÜPP ja struktuurifondide vahenditest poollooduslike koosluste hooldamist ja taastamist, millega jätkatakse ka järgmisel programmiperioodil.

Tegevus 1: Tööstusettevõtete ressursitõhusate rohetehnoloogiate edendamine

Tööstuse üleminek vähese CO₂ heitega ressursitõhusale ringmajandusele on riigi konkurentsivõime ja keskkonnaga arvestamise seisukohalt määrava tähtsusega. Tegevusega käivitatakse olemasolevates tööstusettevõtetes kriisist taastumisel rohepöoret, jätkates (alustatud EL vahenditest 2014–2020, nüüdseks vahendid lõppenud) ressursitõhususe, sh energiatõhususe, suurendamisega. Kuigi on plaanis jätkata ka teistest vahenditest ressursitõhususe toetamist, on RRP sekkumise eesmärk suuremaid ja kiiremaid muutusi esile kutsuda olemasolevate ettevõtete toimimises, toetades suuremaid ja kõrgema mõjuga rohepöoret võimaldavaid projekte. Seda toetab ka teadmine, et ettevõtted on üles näidanud suurt huvi energia- ja ressursitõhusust tõstvate investeeringute vastu ja selleks, et aidata kaasa kiiremale ja ulatuslikumale rohepöördele ettevõtetes, sh VKE-des, peame ühe ettevõtluse rohestamise sekkumisena oluliseks suunata ressursitõhususe eesmärgil täiendavat rahastust. Välistamaks SF21+ ja RRP paralleelrahastamise ohtu, piiratakse SF21+ vahendite maksimaalset toetussummat. Varasemalt oleme näiteks teinud kaks paralleelset vooru - kuni 200 000 € toetus lihtsamatel tingimustel ja 200 000 – 2 000 000 € toetus. Kuigi täpne rahaline piir on veel täpsustamisel, siis oleks loogika et väiksem toetussumma oleks SF 21+ ja suurem RRP arvestades RRP vahendite suurema mõju vajadust ja kiiremat ajaraami.

Tegevuse elluviimist toetab ka see, et Eestis on olemas pädevad ressursitõhususe spetsialistid (audiitorid), kes aitavad investeeringuvajadused tervikliku hinnangu andmise abil välja selgitada, ja ettevõtete teadlikkus ressursi- ja energiatõhususe tõstmise meetmetest on kasvanud. RRP vahenditest eraldi ressursiauditeid ei toetata, kuid see on oluline pädevus, mille abil tegevust tõhusalt ja kiirelt rakendada. Lisaks on olemas toimivad valikukriteeriumid (ressursi- ja energiatõhususe kasv ja kuluefektiivsus), mille abil saab hinnata, et ettevalmistus meetme kiireks ja tõhusaks rakendamiseks on RRP kitsas ajaraamis kõrge. Arvestades senise ressursitõhususe meetme kogemust ja riigiabi tingimusi, toob 14 mln € toetuse suunamine sellistesse lahendustesse kaasa ca 28 mln € täiendavaid vahendeid erasektorist.

Tegevus 2: Bioressursside väärindamine

Ettevõtetele, sh põllumajanduse, metsanduse, kalanduse, vesiviljeluse ja toiduainetööstuse ettevõtetele ning teadus-arendusasutustele antakse toetust investeeringuteks tootmistehnoloogia uuendamiseks, tootearenduseks ja bioressursside (sh kaassaaduste ja

jääkide) väärindamiseks ning uuenduslike ressursitõhusate ja kõrge lisandväärtusega toodete väljatöötamiseks:

- vajalike tootmishoonete ja rajatiste ning neisse paigaldatud (või nende juurde kuuluvate) statsionaarsete seadmete soetamine, paigaldamine ja protsesside optimeerimine;
- biomassi eeltöötlemiseks (sh kogumine, sorteerimine) vajalike hoonete, rajatiste ja seadmete soetamine;
- ettevõtete teadus- ja arendustegevuse ning innovatsioonivõimekuse kasvatamiseks toetatakse eksperdi/arendustöötaja kaasamist.

Lähtudes bioloogilise ressursi kestlikust kasutamisest peavad toetatavad projektid olema suunatud bioressursile senisest kõrgema lisandväärtuse andmisele ja vastavate lahenduste väljatöötamisele ning panustama kasvuhoonegaaside heite vähenemisse. Sellised projektid võivad olla näiteks teravilja töötlemine väärindatud valgu, biomaterjalide või kemikaalide tootmiseks; kõrvalsaaduste ja jääkide kasutamine bioenergia/biogaasi tootmiseks, piimatootmise saaduste (nt vadaku) väärindamine komponentideks, mida saavad kasutada tervisetooted valmistavad ettevõtted ja farmaatsiatööstus; toidutööstuse tehnoloogia uuendamine, et asendada fossiilseid materjale taastuvatega, nagu näiteks võtta kasutusele taastuval ressursil põhinevad pakendid; väheväärtuslikust kalast saadud kalaõli ja kalajahu edasine väärindamine; süsinikneutraalne vesiviljelus (vetikate ja karpide kasvatamine ja väärindamine kasutamiseks toidutööstuses, farmaatsiatööstuses, biomeditsiinis) jmt.

Investeeringute tulemusel kasvab Eesti võimekus rakendada ringmajanduse põhimõtteid, senisest enam töödelda ja väärindada ka kõrvalsaadusi ja jääke, sh bioenergia, bioväetiste ja biomaterjalide ning muude uudsete ja kõrge lisandväärtusega toodete tootmiseks, kuna praegu ei ole piisavalt võimekust tekkivaid biojätmeid töödelda ega ringlusse võtta.

Projektid valitakse hindamiskriteeriumite põhjal, mis kehtestatakse toetuse andmise tingimustes. Peamised kriteeriumid projektide valikul on tõhusus kasvuhoonegaaside heite vähendamisel ning jääkide ja jäätmete tekkimise vähendamisel, bioressursi väärindamisel loodav lisandväärtus ja väljatöötavate lahenduste uuenduslikkus.

Ühise põllumajanduspoliitika strateegiakava (ÜPP) 2021–2027 raames valmistatakse samuti ette bioressursside väärindamise investeeringute sekkumist, arvestades sünergiat ja sidusust RRP rohepöörde reformidega. Kui ÜPPs planeeritav sekkumine keskendub eelkõige primaartootjatele suunatud väikeprojektidele, siis RRP bioressursside väärindamise investeeringutega viiakse ellu mahukad, Eesti majanduse jätkusuutlikku kasvupotentsiaali tugevdavad suurprojektid.

Partnerid: Investeeringute ettevalmistamiseks on loodud hästitoimivad ja laiapõhjalised koostöö- ja kaasamisformaadid, mida on võimalik kasutada ka antud investeeringu ettevalmistamisel ning toetuse andmise tingimuste väljatöötamisel ja kiirel rakendamisel. Samuti konsulteeritakse investeeringu ettevalmistamisel otse erinevate katusorganisatsioonide, ettevõtete ja teadus-arendusasutustega.

Takistused: Planeeritud investeeringute elluviimist võib takistada lühike ettevalmistamise ja rakendamise periood ning kuna tegemist on mahukate ning uuenduslike projektidega, võivad esile kerkida ettenägematud takistused nagu riskide avaldumine ressursitõhususe saavutamisel. Tuleb arvestada ka seda, et enamik projekte vajavad erinevaid riigi ja kohalike omavalitsuste lube ja/või kooskõlastusi, mis võivad investeeringute tegemist pärssida ja projektide valmimist takistada (seepärast on ka jäätmemajanduse üldise korraldusega seotud projektid investeeringu fookuse alt väljas).

Sihtgrupp: Tegevuse 1 osas tööstusettevõtted, eelkõige VKE-d. Tegevuse 2 osas ettevõtted (sh põllumajandus, metsandus, kalandus, vesiviljelus ja toiduainetööstus), eelkõige VKE-d, ühistud ja teadus-arendusasutused.

Seos riigiabi reeglitega: Toetuse rakendamisel järgitakse asjakohaseid EL riigiabi õigusakte, sh eelkõige:

- Tegevuses 1 Euroopa komisjoni grupierandi määrust (EL) nr 651/2014 (art 14 (regionaalabi), art 36 (keskkonnakaitse investeeringud EL normatiivide ületamiseks või normatiivide puudumisel), art 38 (energiatõhusus))
- Tegevuses 2: Komisjoni grupierandi määrust (EL) nr 651/2014 (sh art 14 (regionaalabi), art 17 (VKEde investeeringud), art 18 (VKEde nõustamine), art 25 (teadus-arendusabi), art 26 (investeeringud teadusuuringute taristule), art 28 (VKEde innovatsiooniabi – teadustöötaja kaasamine), art 29 (protsessi- ja organisatsiooniinnovatsioon), art 38 (energiatõhusus));
- Komisjoni grupierandi määrust (EL) nr 702/2014 (art 14 (esmatootmisega seotud investeeringud), art 17 (töötlemise ja turustamisega seotud investeeringud), art 31 (abi teadus- ja arendustegevuseks põllumajandus- ja metsandussektoris));
- Euroopa Liidu suuniseid riigiabi kohta põllumajandus- ja metsandussektoris ning maapiirkondades aastateks 2014–2020 (2014/C 204/01) pt 1.1.1 ja 2.1.5.
- Komisjoni grupierandi määrust (EL) nr 1388/2014.
- Komisjoni vähese tähtsusega abi määruseid (EL) nr 1407/2013, (EL) nr 1408/2013 ja (EL) 717/2014.
- Vajadusel kaalutakse Euroopa Komisjonile riigiabi teatise esitamist ELTL art 107 lg 3 alusel.

Ajakava: Investeeringute rahastamiseks vajalikud ettevalmistused tehakse hiljemalt 2021. aasta lõpuks, rahastamist alustatakse 2022. aastal ja projektid viiakse ellu kuni 2026. aastani.

Tegevuses 1 on lähtuvalt kogemusest suurte projektide rakendamine ca 2 aastat. Arvestades ressursitõhususe meetme kogemust suuremate projektide toetamisel oli keskmine toetus 910 000 € (55 projektile eraldati toetust kogusummas ca 50 mln €, on eesmärgiks seatud 15 projekti (tegevuse maht 14 mln €). See tähendab keskmist projekti maksumust ca 2,7 mln €.

Tegevuse 2 investeeringud on üldjuhul mahukad ja ettevõtete hulk, mis sedalaadi investeeringuid on valmis (pilotprojektina) rakendama, on Eestis piiratud, mistõttu on eesmärgiks seatud 10 projekti (tegevuse maht 23,8 mln €).

Maksumuse ja hinnastamise põhialused:

Tööstusettevõtete ressursitõhusate rohetehnoloogiate edendamise investeeringu, mis hõlmab endas nii seadmete soetamist, tarnet, paigaldust kui ka programmeerimist, elluviimiseks oleme planeerinud ca 98% investeeringu kogumahust. Tööjõukulud ja otsesed investeeringuga seotud majandamiskulud jagunevad vastavalt 59% ja 41% investeeringu kogumahust. Sarnast toetuskeemi on varasemalt rakendatud ja toetusmeetme planeerimiseks vajalik andmestik, sh statistika baseeruvad varasematel taotlusvoorudel. Andmed pärinevad Struktuuritoetuste perioodi 2014-2020 ressursitõhususe projektide elluviimise kogemusest ja reaalsest hanke tulemustest, kus suurinvesteeringu keskmine toetus on 1 mln eurot. Kõik kulude arvestused on tehtud ilma käibemaksuta. Tööjõukulude hinnastamise meetodika aluseks on varasem SA Keskkonnainvesteeringute Keskuse toetusmeetmete rakendamise kogemus. Projektiga seotud inimesed võetakse tööle tähtajalise töölepingu alusel, ainult projekti elluviimise ajaks ning arvestatud on minimaalse vajaliku tööjõu mahuga. Tööjõukulude tasu koosneb projektitöötajate (kokku 0,52 FTE) töötasust ja tööjõumaksudest (ca 34%). Tööjõukulude arvestus on kokku viiele täisaastale. Tööjõukulude andmete allikas on "Riigi ameti- ja hallatavate asutuste, riigi asutatud sihtasutuste ning avalik-õiguslike asutuste palgauuring 2020" ning SA Keskkonnainvesteeringute Keskuse üldpraktika.

Bioressursside väärimise investeeringu, mis sisaldab vajalike tootmishoonete ja rajatiste ehitamist, seadmete soetamist, paigaldamist ja protsesside optimeerimist kui ka investeeringuga seotud eksperdi/arendustöötaja kaasamist, elluviimiseks on planeeritud ca 98% investeeringu kogumahust. Tööjõukulud ja otsesed investeeringuga seotud majandamiskulud moodustavad vastavalt ca 80% ja ca 20% rakendamisega seotud kuludest. Kõik kulude arvestused on tehtud ilma käibemaksuta. Tööjõukulude hinnastamise meetodika aluseks on "Riigi ameti- ja hallatavate asutuste, riigi asutatud sihtasutuste ning avalik-õiguslike asutuste palgauuring 2020", mida on korrigeeritud rakendusüksuse vastava ametikoha töötasuga arvestades ka juhi sekkumisvajadust ning PRIA/MeM üldpraktika. Arvestatud on minimaalse vajaliku tööjõu mahuga. Rakendamise tööjõukulu on ajutise iseloomuga ja seotud vaid otseselt tegevuse elluviimisega.

Investeering 5: Rohefond

Väljakutsed: Rohefond võimaldab keskkonnaprobleemide lahendamise ja kliimaneutraalse ringmajanduse saavutamise nimel teha potentsiaalselt tulutoovaid investeeringuid tehnoloogilist läbimurret loovatesse ettevõtetesse ning panustada seeläbi kohaliku kapitalituru ja ettevõtluskeskkonna arendamisse, mh järgmiste Eesti 2035 välja toodud oluliste väljakutsetega toimetulekuks:

- Tootlikkust suurendab uute tehnoloogiate kasutuselevõtt, aga digitehnoloogiate integreerimine ettevõtlussektoris on Eestis kesine (ELis 15. koht).
- Üldiselt jääb Eesti ettevõtete teadus- ja arendustegevuse kulutuste osakaal SKPs (2018. aastal 0,59%) tunduvalt alla EL keskmise (1,45%).
- Kvaliteetsete uute toodete ja teenuste väljatöötamisel, aga ka olemasolevate lahenduste ajakohastamisel peab Eestis märgatavalt kasvama teadus- ja arendustegevus ning koostöö teadlaste, ettevõtete ja teiste asutuste vahel. Vaatamata Eesti teaduse kõrgele

tasemele, sünnib meil vähe ühiskonnale ja majandusele vajalikke uusi teadmispõhiseid lahendusi. Rohepöörde väljakutseid arvestades on see üks võtmevaldkondi.

Rohefond soodustab uute rohetehnoloogiate teket järgmistes strateegilistes valdkondades:

- energeetika
- põllumajandus
- toiduainetetööstus
- transport ja logistika
- materjalide ja keemiatööstus
- keskkond

Uutesse tehnoloogilistesse lahendustesse investeerimisel on Eestil võimalik astuda samm lähemale kliimanetraalse ja ringmajanduspõhise ühiskonna suunas, aidata kaasa globaalsete kestliku arengu ja kliimaeesmärkide täitmisele ning lisaks arendada ka kohalikku äri- ja majanduskeskkonda. Investeeringutega panustatakse strateegias „Eesti 2035“ tuvastatud väljakutsete parandamisesse, mille mõjul suureneb ettevõtete teadus- ja arendustegevuste kulutuste maht ning eeldatavalt tulevikus ka tootlikkus. Rohefond tagab, et ettevõtete investeeringud jäävad Eestisse ja kasvatavad ettevõtete ekspordipotentsiaali, vähendades seeläbi ka tehnoloogiate importi.

Eesmärgid: Rohefondi eesmärk on luua **kapitali pakkumine uute rohetehnoloogiate arendamiseks strateegilistes valdkondades** ja rahastada seeläbi **innovaatilisi teadusmahukaid rohetehnoloogia ettevõtteid**, mille tegevus aitab potentsiaalselt kaasa keskkonnaprobleemide lahendamise või kasvuhoonegaaside heidet vähendavate või siduvate uute toodete, teenuste või tehnoloogiate väljatöötamisele ja turule toomisele või lähtub ökodisaini nõuetest. Rohefondi kaudu saavad rahastuse erinevates arengufaasides (loomisest kuni rahvusvahelistel turgudel edu saavutamiseni) ja sektorites loodavad ja tegutsevad ettevõtted, millede tooteid, teenuseid või protsesse iseloomustab teadusmahukas rohetehnoloogia. Muuhulgas võimaldab Rohefond kaasata omakapitali investeeringuid potentsiaalikel ettevõtetel, mis luuakse või kasvavad uuenduslike ja ressursitõhusate rohetehnoloogiate kasutuselevõtule või innovaatiliste bioressursside väärimise lahendustele suunatud RRP rohepöörde meetmete raames.

Rohefond muudab rohetehnoloogiatesse investeerimist erainvestoritele atraktiivsemaks ning aitab kaasa **täiendava erakapitali kaasamisele** ja suurendab seeläbi kapitali pakkumist rohetehnoloogia valdkonnas. Ühtlasi aitab see tõsta investorite teadlikkust ning loob eeldused innovaatiliste rohetehnoloogiate ekspordiks, pakkudes lahendusi globaalselt kasvavale energiavajadusele ja keskkonnaprobleemide lahendamisele.

Rakendamine: **Rohefond on osa laiemast rohetehnoloogia investeerimisprogrammist, millega pakutakse riikliku fondivalitseja SmartCap kaudu ettevõtetele omakapitali investeeringuid otseinvesteeringutena ja läbi riskikapitalifondide.** Rohetehnoloogia

investeeringiprogrammi kogumaht on ligi 195 mln € ning seda on kavas rahastada 100 mln € ulatuses RRP vahenditest ja ülejäänud ulatuses riigi enda vahenditest. RRP vahendite kasutamine ja maksed on seotud sõlmitud investeeringulepingute kogumahuga nii otse ettevõtetesse kui ka riskikapitalifondidesse koos lisanduva erakapitaliga, so soovitud investeeringulepingute kogumaht 2023. aastaks 48 miljonit € ja 2026. aastaks 142,86 mln €. Kõik Rohefondi tegevuskulud kaetakse Rohefondi kapitali arvelt ja need ei ületa 2,75% p.a. fondi mahust.

Rohefondi kaudu tehakse investeeringud ettevõtetesse ja/või riskikapitalifondidesse vastavalt reaalsele turuolukorrale ning võimalustele ja vajadustele. Ettevõtetesse investimine toimub jooksvalt pideva protsessina seni, kuni ei ole ilmne ja kinnitust leidnud piisav omakapitali investeeringute pakkumine rohetehnoloogia ettevõtetele erainvestorite poolt ning turutõrge on ületatud. Otseinvesteeringud on suunatud ennekõike varase- kuni varase kasvufaasi ettevõtete rahastamiseks.

Riskikapitalifondidesse investimine toimub jooksvalt pideva protsessina või vajadusel korraldatakse konkurss sobiva fondivalitseja leidmiseks. Riskikapitalifondide kaudu on plaanis katta VKEde kolm arengufaasi läbi:

- seemnefaasi fondide, et tagada turu aktiveerimine ja läbimurdelistel tehnoloogiatel põhineva tehingute voo genereerimine ärikiirendite ja teadusmahukate ettevõtete ehitamise intensiivprogrammide abil;
- varase faasi fondide, et rahastada tehnoloogiate turule toomist;
- varajase kasvufaasi fondi, et finantseerida ettevõtete agressiivset laienemist turul, sh rahvusvahelist laienemist ja toodete, teenuste või tehnoloogiate eksporti.

Investeeringul lähtutakse Euroopa Liidu Jätkusuutlike Investeeringute Taksonoomiast ulatuses, mis innovaatiliste lahenduste väljatöötamise etapis on võimalik ning eelistusi ja kitsendavaid valikuid taksonoomia eesmärkide osas ei ole. Ühtlasi investitakse fondidesse, mis on enda jaoks vastutustundliku tegevuse lahti mõtestanud ning integreerinud selle oma tegevustesse. Sealhulgas jälgitakse vastutustundliku investeeringu põhimõtteid (ESG), mille kaudu panustatakse mitmete ühiskondlike probleemide lahendamisse: kliimamuutuse pidurdamine, ressursitõhususe, soolise võrdõiguslikkuse tagamine, rahapesu tõkestamine jne.

Rohepesu vältimiseks tehakse rohefondi kaudu investeeringuid jätkusuutlikesse projektidesse, võttes arvesse Euroopa Liidu Jätkusuutlike Investeeringute Taksonoomiat ja seal kirjeldatud kriteeriume. Täpsed rohefondi keskkondlikud eesmärgid (artikkel 9 põhjal) sätestatakse täiendava analüüsi tegemise järgselt, arvestades muuhulgas Euroopa Komisjoni poolt sätestatud tehniliste sõelumiskriteeriumitega.

Partnerite kaasamine: Rohefondi kaudu finantseeritud riskikapitalifondid saavad olema olulised ökosüsteemi osalised ja rohepöördesse panustajad, kellele tavapärasesse koostöövõrgustikku kuuluvad ülikoolid ja teadusasutused, rahvusvahelised valdkonna eksperdid ja investorid ning teised RRP meetmetes osalejad.

Takistused: Tänapäevaks on kaardistatud ja hinnatud olemasolevate Eesti rohetehnoloogia ettevõtete kapitali puudujääki ning huvi ja ka täiendava kapitali vajadust ka fondivalitsejate seas, kuid rohefondi tegevuse elluviimisel võivad ilmneda takistused:

- Oht, et RRP vahenditest finantseeritavad riskikapitalifondid või ettevõtted ei ole võimelised nõutavas mahus erakapitali kaasama, sest RRP seatud tingimused osutuvad liiga piiravateks ja muudavad investeringu erainvestorile ebaatraktiivseks.
- Oht, et ei teki piisavalt kiiresti kvaliteetset rohetehnoloogia ettevõtete tehingute voogu ja uusi rohetehnoloogia ettevõtteid, et teha oodatavas mahus investeringuid.

Sihtgrupp: **Innovaatilistele teadusmahukatele ettevõtetele**, mille tegevus aitab potentsiaalselt kaasa keskkonnaprobleemide lahendamise või kasvuhuonegaaside heidet vähendavate või siduvate uute toodete, teenuste või tehnoloogiate väljatöötamisele ja turule toomisele, mis on kõrge lisandväärtusega ja avaldavad positiivset mõju Eesti majanduskasvule ja rahvusvahelisele konkurentsivõimele.

Kapitalituru arendamisele – kohaliku riskikapitali investori kaasamine mõjub ettevõtete võimalikele partneritele, klientidele ja järgmistele investoritele kvaliteedi ja usalduse signaalfunktsioonina ning parandab ettevõtete võimekust kasvada ja kaasata täiendavat erakapitali, sh välisinvesteringuid. Seeläbi areneb kohalik teadusmahukatesse rohetehnoloogia ettevõtetesse investeerimise kompetents ja kujuneb võtmeisikute võrgustik. Pikemas perspektiivis väheneb tänu sellele riiklikku sekkumise vajadus ning uute rohetehnoloogiate arendamine ja rahastamine erasektori poolt muutub isetekkelisemaks.

Seos riigiabi reeglitega: Rohefondi investeringutega ei kaasne riigiabi, kuna investeringud plaanitakse teha samaaegselt ja samadel tingimustel koos erainvestoritega, kelle panus igast investeringust moodustab vähemalt 30% (turutingimustel tehtav ehk nn *pari passu* tehing). Sellisel viisil tehtud investeringud vastavad turumajandusliku investori põhimõttele ning ei ole seetõttu Euroopa Komisjoni riskiinvesteringute suuniste (Komisjoni suuniseid riskifinantseerimisinvesteringute edendamiseks antava riigiabi kohta nr 2014/C 19/04) kohaselt riigiabi.

Kui mistahes põhjusel ei ole mõne konkreetse üksiku investeringu puhul võimalik kaasata piisavas mahus erakapitali, et investering kvalifitseeruks *pari passu* tehinguks, on Rohefondi investeringutele võimalik rakendada riigiabi andmist lubavaid erandeid nagu vähese tähtsusega abi erand (nn *de minimis* erand) või grupierandi määrusest (Komisjoni määrus nr 651/2014 ELi aluslepingu artiklite 107 ja 108 kohaldamise kohta, millega teatavat liiki abi tunnustatakse siseturuga kokkusobivaks) tulenevad asjakohased erandid (nt riskifinantseerimisabi (grupierandi määruse art 21) või iduettevõtetele antav abi (grupierandi määruse art 22)) - erandite kasutamise puhul arvestame ühtlasi limiteerivate tingimuste ja turutõrke eelhindamise olemasolu vajaduse nõuetega Samuti võib vajadusel olla võimalik kasutada Komisjoni riigiabi keskkonnasuunistest tulenevaid erandeid.

Ajakava: Rohefond on plaanis käivitada ja kapitali pakkumist alustada 2021. aastal. Rohetehnoloogia investeerimisprogrammi käivitamine 2021. aastal on oluline, et mitte lükata

ajamahuka teadus- ja arendustöö tulemusteni jõudmist ning uute tehnoloogiate turule viimist ja kasutuselevõttu kaugemale tulevikku.

Rohefondi kaudu saab rahastuse kuni 75 ettevõtet (rohetehnoloogia investeerimisprogrammi kaudu kuni 150 ettevõtet), kokku kahes etapis alates 2021. aastast. RRP-st rahastatava osa prognoositav lõpp on planeeritud 2026. aastasse.

Reform 2: Vesiniku terviktehnoloogiate kasutuselevõtu edendamine

Euroopa rohelise kokkuleppega seadis EL eesmärgi jõuda 2050. aastaks kliimanetraalsuseni, mis tähendab kasvuhoonegaaside heite vähendamist keskkonna suutlikkuseni seda siduda. See eeldab muuhulgas uute tehnoloogiate kasutuselevõttu, et kasvuhoonegaaside heidet süsteemselt vähendada kõigis majandussektorites. EL vesinikustrateegiaga annab Euroopa Komisjon tõuke nn rohelise vesiniku tootmise ja kasutuse arendamisele Euroopa Liidus, et pakkuda alternatiivi fossiilkütustele ja vähendada kasvuhoonegaaside heidet erinevates sektorites. 8.06.2020 esitles Euroopa Komisjon EL vesinikustrateegiat kliimanetraalsuse saavutamiseks Euroopas, millega seatakse vesiniku kasutuselevõtu eesmärgiks, et 2050. aastaks moodustaks vesinik ELi energiaportfellig 13-14%. Vesinikul on suur potentsiaal puhta energia allikana ja salvestina ning eri sektorite vahel sünergia loomisel keskkonnasõbralikumale majandusmodelile üleminekul.

Vesinikutehnoloogiate kasutuselevõtt on oluline reform teel rohelisema majanduse suunas, kuna aitab liikuda väiksema keskkonna jalajäljega majandusmodelile ja eesmärgiks on toetada just rohelise vesiniku kasutuselevõttu (mis ei emiteeri CO₂ ja võimaldab varasemate saastavamate alternatiivide asendamisel ka teiste saasteainete heite vähendamist). See on reform, kuna toimivat vesinikuturgu Eestis veel ei ole ja võrreldes olemasoleva olukorraga eeldab toimiva turu suunas liikumine vesinikupõhiste väärtusahelate ülesehitamist. Väärtusahelate käivitamine ning testimine pilootprojektide raames on oluline uue turu tekkeks, püsijäämiseks ning järkjärguliselt kulutõhusaks muutumiseks.

Uute tehnoloogiate kasutuselevõtt eeldab märkimisväärseid investeeringuid. Selleks, et testida Eestis rohevesiniku tervikahelate ülesehitamise suutlikkust ja nende toimimist – see tähendab tootmise, jaotamise ja tarbimise potentsiaali ning kasutuselevõtu võimekust – on vaja taoliste väärtusahelate toimimist kõigepealt pilootprojektidena katsetada, et hinnata rakenduslikus vaates vesinikutehnoloogiate turuvalmidust, maksumust ja nende kasutuse mõju nii keskkonnale kui majandusele sh ettevõtete konkurentsivõimele.

Kliimapoliitika lahutamatu osa on energiasektori süsinikuheite vähendamine (dekarboniseerimine) ning EL seatud madala süsinikuheitega majanduse eesmärk innustab uute tehnoloogiate väljatöötamist ja kasutuselevõttu. Taastuvenergia osakaal energia lõpptarbimises kasvab jätkuvalt, mis toob kaasa vajaduse mittejuhitavalt toodetavat taastuvenergiat salvestada, et seda tarbida siis, kui selleks on vajadus. Vesinikku saab kasutada

lähteainena, kütusena ning energiakandja ja –salvestina, mis pakub CO₂ heite vähendamiseks eri rakendusvõimalusi tööstus-, transpordi-, energia- ja ehitussektoris.

Koostamisel on vesiniku teekaart, mille sihiks on kaardistada Eesti hetkeolukord ja vajadus vesinikutehnoloogiate kasutuselevõtuks (sh maht ja potentsiaal), kirjeldada strateegilised valikud vesinikutehnoloogiate arendamiseks ja kasutamiseks, ning eesmärkide saavutamiseks vajalikud sammud, olulised osapooled ja võtmetegevused nii Eestis kui ka regiooniüleselt. Ühtlasi on reform seotud oluliselt komponendi 4 energiatega reformiga 2, kus käsitletakse ka vesinikuturu arengut: käesoleva reformi tegevused toetavad nimetatud kavades ja vesiniku teekaardis kirjeldatavaid eesmärke.

Eestil on suur potentsiaal tuule- ja päikeseenergia kasutuselevõtuks - pikk rannajoon ja madalad veed, mis sobivad avamere tuuleparkideks. Esialgsete hinnangute kohaselt on merealaga seotud piiranguid arvestades Eestis avamere tuuleparkideks sobivat merepinda ca 1700 ruutkilomeetrit, energiatootmise kogupotentsiaaliga ca 7 GW. Eesti riikliku energia- ja kliimakava aastani 2030 (REKK 2030, kinnitatud Vabariigi Valitsuses 19.12.2019) arengusuunad näevad ette tuule- ja päikeseenergia tootmisvõimsuse neljakordistamise 2030. aasta lõpuks (2020. aasta andmetel toodeti tuuleenergiat 760 GWh ja päikeseenergiat 100 GWh; 2030 sihttasemeks on toota tuuleenergiat 2640 GWh ja päikeseenergiat 400 GWh). Rohelise vesiniku tootmisvõimsuse potentsiaal sõltub suuresti niinimetatud taastuvenergia ülejäägist, arvestades mh selle tootmis- ja tarbimisaegade erinevust. Arvestades taastekava elluviimisaega ning avamere-tuuleparkide rajamise eeltööle ja tuulikute käiku andmisele kuluvat aega, võib avamere-tuuleenergia kasutamine rohelise vesiniku tootmiseks olla võimalik pikemas perspektiivis kui kava elluviimine. Seega näeme 2030+ vaates seost meretuuleparkidest saadava taastuvelektrienergia ja rohevesiniku tootmise vahel. Juhul kui rohelise vesiniku tootmiseks kasutatakse energiaallikate hulgas biomassi, jälgitakse direktiivi 2018/2001 artiklites 29-31 sätestatud säästlikkuse kriteeriume.

Toetuse tulemusena kiirendatakse rohevesiniku energiakandjana turule toomist ning tarbimist. Toetuse eesmärk on pilootprojektide raames testida Eesti oludes vesiniku tervikahelaid vesiniku tootmisest lõpptarbimiseni. Rohelise vesiniku pilootprojektide elluviimine toetab REKK 2030 eesmärkide saavutamist ning panustab nii EL kui Eesti pikaajaliste kliima- ja energiapoliitika eesmärkide saavutamisse.

Eesti on seadnud 2030. aasta eesmärkideks:

- võrreldes 1990. aastaga vähendada kasvuhoonegaaside heidet 70%¹⁹;
- võrreldes 2005. aastaga vähendada kasvuhoonegaaside heidet EL heitkoguste kauplemise süsteemist väljajäävates sektorites (sh transport) summaarselt 13%²⁰;
- vähendada primaarenergia tarbimist ja vältida energia lõpptarbimise suurenemist;

---

¹⁹ Eesti riikliku kasvuhoonegaaside inventuuri andmete kohaselt oli võrreldes 1990. aastaga Eesti kasvuhoonegaaside summaarne heitkogus aastaks 2018 vähenenud 50,4 % võrra (LULUCF sektori mõju arvestamata). 2019. aasta esialgsete andmete kohaselt on heitkogused vähenenud ligi 60% võrreldes 1990. aastaga.

²⁰ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrusega (EL) 2018/842 (jagatud kohustuse määrus) seatud riiklik sihttase.

- suurendada taastuenergia osakaalu 50%-ni energia lõpptarbimisest²¹ ja 42%-ni summaarsest energia lõpptarbimisest;
- tagada energia varustuskindlus ning majanduse konkurentsivõime.

Vesinikku on võimalik kasutada erinevates sektorites (elektri- ja soojusmajandus, transpordisektor jne). Taastuenergia kasutuse üldeesmärgi kõrval on seatud eraldi sihttase vähese heitega kütuste kasutuseks transpordis. Selleks tuleb mh arendada nii vähese heitega energiakandjate tootmist ja kasutust kui taristut, mis võimaldab minna üle keskkonnahoidlike sõidukite ja transpordivahendite kasutusele, sh muude vähese heitega lahenduste kõrval rohelise vesiniku kasutusele.

Rohevesiniku kasutuselevõtu investeringute toetamine panustab ka Euroopa Komisjoni riigipõhiste soovitude arvestamisse: neis nähakse vajadust avaliku sektori investeerimisprojektide elluviimise kiirendamiseks ja erainvesteringute edendamiseks, keskendudes üleminekule rohelisele majandusele ja digitehnoloogiale. Avatus uutele tehnoloogiatele ja sealhulgas vesiniku kasutamisele üleminekuks on seatud üheks sihiks riigi pikaajalises strateegias „Eesti 2035“. Investeringutega seotud majanduspoliitikas keskendutakse muu hulgas säästvale transpordi- ja energiataristule, sealhulgas targad ühendused, teadusuuringute ja innovatsiooni edendamine ning ressursi- ja energiatõhusus, võttes arvesse piirkondlikke erinevusi.

Peamised väljakutsed:

Kliimaeesmärkide saavutamine vajab eri osapoolte ja sektorite panust, et süsteemselt liikuda väiksema keskkonnanäringuga ja tõhusama ressursikasutusega majandusmudelite suunas. Vesinikutehnoloogiate rakendusvõimaluste läbiproovimine aitab kaasa puhtamat elukeskkonda toetavate ning uudsete lahenduste kasutuselevõtule.

Kasvuhoonegaaside heitkoguste suurim allikas Eestis on energeetikasektor, mille osana heitkoguste inventuuri metoodikas käsitletakse ka transpordisektorit. Energeetikasektori süsinikuheite vähendamine on kliimapoliitika lahutamatu osa, see innustab ja eeldab uute tehnoloogiate väljatöötamist ning kasutuselevõttu. Suurendamiseks taastuenergia kasutust sh osakaalu energia lõpptarbimises, tuleb mh võtta kasutusele lahendused mittejuhitavalt toodetava taastuenergiat võimalikult suure kasuteguriga salvestamiseks ja tarbimiseks vastavalt nõudlusele ja vajadusele.

Rohelise vesiniku väärtusahela ülesehitamine on võrreldes olemasolevate alternatiividega lähiaastail veel liialt kulukas, et see ilma avaliku sektori poolse sekkumiseta tekiks. Seetõttu on tegu turutõrke olukorraga, mille ületamiseks on põhjendatud rohevesiniku-tehnoloogiaid kasutavate tervikahelate toimimiseni jõudmiseks ettevõtjaid ja teisi tervikahela osapooli (vähemalt algetapil) toetada. See protsess eeldab uudsete tehnoloogiate edendamist ning kasutuselevõttu, mis aitab pikemas perspektiivis kaasa Eesti tööstuse suuremale konkurentsivõimele.

---

²¹ 2020. aasta taastuenergia lõpptarbimise osakaalu sihttase on 25%, 2018. a osakaal oli seda ületav 30%.

Eesmärgid:

Loome tingimused ja võimalused taastuenergiast põhinevate rohelise vesiniku tehnoloogiate kasutuselevõtuks. Vesinikutehnoloogiate investeringute toetamise siht on toetada terviklike väärtusahelate kasutuselevõttu ja läbiproovimist energia tootmisest tarbimiseni ning seda erinevates rakendusvaldkondades.

Toetuse tulemusena kiirendatakse rohelise vesiniku tootmist ja kasutuselevõttu. Toetuse eesmärk on pilootprojektide raames testida Eesti oludes vesiniku tervikahelate toimimist alustades vesiniku tootmisest (sh tuule-, päikese-, bioressursist toodetud energiast) ja lõpetades lõpptarbimisega (sealjuures rakendussektoreid piiramata). See aitab panustada nii EL ja liikmesriikide pikaajaliste kliima- ja energiapoliitika eesmärkide saavutamisse kui ka REKK 2030 eesmärkidesse ning on kooskõlas riigi pikaajalises strateegias „Eesti 2035“ seatud (strateegiliste) sihtidega ning Euroopa Komisjoni riigipõhiste soovitustega.

Kliimaeesmärkide täitmiseks on Eesti jaoks prioriteetse tähtsusega, kuid ka suurimaid väljakutseid esitav kasvuhoonegaaside heite vähendamine transpordisektoris. Selle valdkonna kasvuhoonegaaside heitkogus ei ole viimastel kümnenditel vähenenud ja moodustas 2018. aastal 12% kogu Eesti summaarsest kasvuhoonegaaside koguheitest (jagatud kohustuse otsuse alla kuuluvate sektorite heitkogustest moodustab transpordisektor ca 40% ning 98% transpordisektori heitest on pärit maanteetranspordist). Vesinik võib eelkõige pakkuda lahendusi selliste sektorite ja valdkondade jaoks, kus CO₂ heidet on elektrifitseerimise, alternatiivsete kütuste kasutuselevõtu, modaalinihke/ühelt transpordiliigilt teisele ülemineku või teiste meetmete abil keeruline vähendada või see ei ole (kulu)tõhus. Näiteks saab rohelise vesiniku roll heite vähendamisel olla märkimisväärne raskeveokite, kaugliinibusside ja praamide puhul, teatavatel juhtudel ka vedurite puhul. Selleks on vaja arendada nii taastuenergiast vesiniku tootmist, soodustada vesiniku tarbimist kui ka rajada sobiv taristu. Oluline on läbi mõtestada ja arendada kogu vesiniku väärtusahelat ning selle sidusust ja rolli energiasüsteemi kliimaeesmärkidega sobivaks ümberkujundamisel.

Meetme tulemusena saadakse uute tehnoloogiate arendamise ja nende praktikas kasutuselevõtu kogemused Eesti erinevates majandusharudes, see annab aluse analoogsete tehnoloogiliste lahenduste laiemaks kasutuseks ja loob eelduse nende tulemuslikkuse ning tõhususe edasiarendamiseks. Pikemas perspektiivis võib vesinikutehnoloogia väärtusahelate toetamine aidata kaasa ka Eesti ettevõtete tegevuse mitmekesistamisele ning ekspordipotentsiaalile.

Taastuenergia osatähtsuse suurendamine vähendab energiaspektori negatiivset keskkonnamõju, võimaldab luua töökohti ja tugevdada majanduse konkurentsivõimet. Taastuenergiast elektrolüüsi teel toodetud vesiniku puhul on tegemist süsinikuvaba tehnoloogiaga, mis võimaldab asendada fossiilkütuste kasutamist ning mille laialdasema kasutusele võtmisega panustame kliimaeesmärkidesse ja puhtamasse keskkonda. Taastuenergia osakaalu suurenemisega ja heitevabade kütuste kasutusele võtmisega väheneb fossiilkütustel põhineva energia kasutusega võrreldes kasvuhoonegaaside ja teiste saasteainete heide, mille tulemusena paraneb pikemas perspektiivis oluliselt välisõhu ja vee kvaliteet.

Toetuse eesmärk on konkursi tulemusel valitavate pilootprojektide elluviimisel testida Eesti oludes erinevad rohelise vesiniku kasutuselevõtu tervikahelad rohelise vesiniku tootmisest

lõpptarbimiseni, kusjuures taastuenergia tootmise ergutamiseks on ette nähtud teised meetmed, siin käsitleva reformi välised meetmed. Toetuse tulemusena kiirendatakse taastuenergia sihttasemetel suunas liikumist rohelise vesiniku tootmise ning tarbimise edasisele kasvule kaasaaitamise kaudu.

Kaasnev eesmärk on rohepöörde elluviimisele kaasaaitamine energia tootmise ja tarbimise negatiivse keskkonnamõju vähendamise kaudu ning taastuenergia toel rohelise vesiniku tootmise ja kasutusega seotud oskusteabe levitamine eeldusena sellel tuginevate uuenduslike lahenduste edasiseks väljatöötamiseks ja kasutuselevõtuks.

Rakendamine: Toetatakse rohevesiniku tervikahelate loomist, mis hõlmab rohelise vesiniku tootmist, tarnimislahendust (sh vajadusel taristut) ja lõpptarbimist. Kaasnevalt on kaalumisel vesinikutehnoloogiate edasisele arendamisele kaasa aitamine viisidel, mis looks eeldused taastekava elluviimise järel neil tehnoloogiatel tuginevate lahenduste edasiarendamiseks või laiemaks kasutuselevõtuks. Toetatavad projektid valitakse avatud taotlusvooru tulemusel, keskendudes vesiniku väärtusahelate ülesehitamisele Eestis ning lähtudes toetuse andmise tingimuste õigusaktis määratletud kriteeriumide alusel saadud taotluste hindamise tulemustest (vt lähemalt alapunktis „Verstapostid ja ajakava“). Toetuse andmise otsuste tegemisel arvestatakse igal konkreetsel juhul asjakohase tegevuse ja toetuse saaja spetsiifikat silmas pidava riigiabi andmise aluse vajalikkuse, olemasolu ja eripäraga (vt lähemalt allpool punktis „Seos riigiabi reeglitega“). Toetatavate pilootprojektide elluviimisel saadavate kogemuste analüüs ja tehtavad ettepanekud on olulised edasise tegevuse optimeerimiseks vesinikutehnoloogiate kasutuse laiendamisel ning vesinikuturu edasise arendamisel.

Meetme raames toetatavad tegevused peavad panustama „Eesti riikliku energia- ja kliimakava aastani 2030“ eesmärkidesse. Vesiniku tootmiseks kasutatav elekter peab olema taastuenergiast toodetud ning rohelise vesiniku tarbimine toimub Eestis. Meede sisaldab nii investeringu kui ka tegevustoetuse võimaldamist.

Vesinikumajandusele üleminekuks vajaliku reformi realiseerumiseks on vaja vesiniku väärtusahelad üles ehitada ja kasutusse võtta (roheline vesiniku tootmine, tarnimine ja tarbimine) erinevates lõpptarbimise sektorites (näiteks transpordisektor, energeetika ja tööstus). Seega liigitame reformi sekkumisvaldkonda „muu taastuenergia (sh geotermiline energia)“. Avatud taotlusvooru tulemusel valitud projektide alusel täpsustame vajadusel sekkumisvaldkonda. Avatud taotlusvoorus sektorspetsiifiliste eelistuste puudumise tõttu ei ole võimalik ettevaatavalt määratleda, kui suur osakaal projekte, millisesse sektorisse langeb.

Sihtgrupp: ettevõtted, teadus-arendusasutused, kohalikud omavalitsused.

Seos riigiabi reeglitega:

Riigiabi valdkonnas kehtivad otsekohalduvad ELi õigusaktid, mille tõlgendused põhinevad Euroopa Kohtu ning Euroopa Komisjoni praktilisel. Riigiabi käsitlevad riigisisised rakendussätted sisalduvad konkurentsiseaduse 6. peatükis ning riigiabi mõiste elemendid on täpsemalt selgitatud Euroopa Komisjoni riigiabi mõiste teatises.

Võimalike abiliikide valikul ja õiguspärasuse hindamisel lähtume komisjoni poolt seoses taaste- ja vastupidavusrahastuga (RRF) avaldatud juhenditest.

Rohelise vesiniku toetusskeemides kavatseme sobivuse korral tõenäoliselt kasutada kõiki kohalduvaid üldise grupierandi määruse riigiabi liikide võimalusi. Käesoleval ajal on nendeks kehtivas üldises grupierandi määruuses eelkõige artiklid 14, 36, 41-42, 43 ja 56. Menetluses on selle määruse muudatus, millega lisatakse uus abiliik artiklina 36a: „Investeeringuteks ettenähtud abi heiteta ja vähese heitega maanteeõidukite üldkasutatava laadimis- ja/või tankimistaristu jaoks“. Ühtlasi võtame vesiniku puhul konkreetselt arvesse komisjoni juhiseid riigiabi kohta RRF kontekstis: <https://ec.europa.eu/competition-policy/state-aid/coronavirus/rrf-guiding-templates.en>. Selguse mõttes märgime, et roheline vesiniku kasutuselevõtu raames ei toetata elektritootmist. Vesiniku tarneahelate tarbimise osas on sõltuvalt projektitaotluste hindamistulemustest võimalik toetada vesiniku tarbimist nii transpordi- kui ka teistes sektorites.

Kui eelnimetatud võimalused ei ole piisavalt paindlikud või ei arvesta piisavalt Eesti kavaga taotletavaid eesmärgi, võib kaaluda ka eraldi riigiabi teatise esitamist komisjonile keskkonna- ja energiaalase riigiabi suuniste või nende asemele väljatöötatavate uute suuniste alusel.

Rohelise vesiniku kasutuselevõttu toetavad lisatingimused on põhimõtteliselt võimalik kehtestada ka üldist majandushuvi pakkuvaid teenuseid osutavatele ettevõtjatele avalike teenuste eest makstava hüvitisena antava riigiabi andmise raames.

Lisaks on mõeldavad rohevesiniku projektid avalikus sektoris, mille rahastamine ei ole riigiabi vastavalt eelviidatud riigiabi mõiste teatisele ja RRF juhenditele.

Eeldatavasti võimaldavad tulevased riigiabi reeglid piisavalt toetada roheline vesiniku terviktehnoloogiate kasutuselevõttu: ilma arvestatava toetusmäärata ja toetusmahtudeta ei muutu roheline vesiniku kasutuselevõtt ettevõtjate jaoks lähiaastail piisavalt atraktiivseks investeeringuobjektiks, see aga võib takistada taastuenergia kasutuse suurendamise sihttasemete saavutamist. Uute tehnoloogiate kasutuselevõtt eeldab märkimisväärseid investeeringuid, kuna üles tuleb ehitada kogu väärtusahel ja turul olemasolevate lahendustega võrreldes on see liialt kallis, et turutingimustel neid investeeringuid tehakse. Samas ei ole veel teada, kas alginvesteeringu tulemuste kasutuselevõtu ajal on roheline vesinik teiste (konkreetselt kasutusvaldkonna) alternatiivsete nn heitevabade energialahendustega võrreldes konkurentsivõimelise hinnatasemega. Kuna praegu pole veel toimivat rohevesinikuturgu, peame keskkonnasõbralikumale puhta vesiniku kasutamisele üleminekuks vajalikuks võimaldada esimestel aastatel põhjendatud vajaduse korral (ning roheline vesiniku hinnataseme konkurentsivõimet ja selle prognoosi arvestades) toetada vesiniku väärtusahelate ülesehitamist-toimimist ka tegevustoetusega, kui riigiabireeglid seda võimaldavad.

4. Avatud strateegiline autonoomia ja julgeoleku aspektid

Reformiga „Ettevõtluses rohepöörde ellurakendamine ja konkurentsivõime kasvatamine läbi ringmajanduse edendamise, ressursside väärimise ning rohetehnoloogiate arendamise ja kasutuselevõtu soodustamise“ luuakse uusi lahendusi toorme tõhusamaks kasutamiseks (sh esmase toorme kasutuse vähendamine ja teisese toorme kasutuse suurendamine). See vähendab EL-i ettevõtete sõltuvust kolmandatest riikidest tulevatest ressurssidest. Lisaks vähendatakse

reformiga olemasolevate EL-i ettevõtete ressursikasutust (sh fossiilsete kütuste) ja luuakse uusi lahendusi, mille eesmärk on esmase toorme, sh fossiilsete kütuste, kasutuse vähendamine ja nende asendamine taastuvatest allikatest pärineva toormega. Suureneb kohaliku tootmise toimepidevus ja valmisolekut tagada võimalikus kriisiolukorras vajalikud tooted.

Rohelise vesiniku tootmise arendamine panustab EL energia- ja tehnoloogiasõltumatus saavutamisesse. Taastuenergia osakaal energia lõpptarbimises kasvab ning seetõttu on vajalik leida sobivaid võimalusi energia lühi- ja pikaajaliseks salvestamiseks, et ühtlustada tootmis- ja tarbimisaegade erinevust mittejuhitavate taastuenergia tootmisvõimsuste korral. Vesiniku tootmine on üks võimalus taastuenergia salvestamiseks ning omakorda salvestatud energia taaskasutamiseks. Vaadates lisaks kliimaeesmärkide ja taastuenergia eesmärkide saavutamisele ka ELi elanikele ja ettevõtetele toodetavat majanduslikku kasu, on vajalik, et ELis oleks vastav taastuenergia tehnoloogia tööstus. See toetaks ka ELi püüdlust saavutada energeetikas tehnoloogiasõltumatus. Tarneahelate tundlikkust ja ELi sõltuvust kolmandatest riikidest on tõestanud Covid-19 kriis, mis põhjustas 2020. aasta kevadel viivitusi ELi taastuenergiaprojektide elluviimises. Oluline on vältida uute toorainesõltuvuste tekkimist analoogselt sellele, kuidas EL on aastaid sõltunud kolmandatest riikidest saadavatest fossiilkütustest. Lõpptarbimisele lähemal asuv tootmine aitab parandada ka ressursitõhusust ja saavutada ringmajanduse eesmärke. Rohelise vesiniku kasutuselevõtt toetab strateegilist lähenemisviisi taastuenergiatööstusele, sh salvestustehnoloogiatele. Eesti rohelise vesiniku tootmise pilootprojektide elluviimine panustab ELi vesinikuturu üles ehitamisse, et EL sõltuks rohelise vesiniku tootmisel võimalikult vähe välisturgudest.

5. Piiriülesed ja rahvusvahelised projektid

„Ettevõtluses rohepöörde ellurakendamine ja konkurentsivõime kasvatamine läbi ringmajanduse edendamise, ressursside väärimise ning rohetehnoloogiate arendamise ja kasutuselevõtu soodustamise“ reformi raames ei ole plaanis rahvusvahelisi projekte rakendada.

Vesiniku pilootprojektide toetusmeetme mahu piiratusel tulenevalt on kavandatava sekkumise fookuses vesiniku väärtusahelate ülesehitamine Eestis, et testida nende funktsionaalsust, kasutuselevõtu potentsiaali ja vesiniku turunõudlust. See ei piira arvestamast ka võimalusega, et projektid võiksid areneda piiriülesteks koostööprojektideks, näiteks Läänemere-äärsete naaberriikidega.

6. Komponendi roheline dimensioon

RRP-st rahastatavad investeeringud panustavad rohepöördesse 100%, kuna kõigi meetmete sekkumisvaldkonnad panustavad 100% kliimamuutuse alastesse eesmärkidesse. Kõik investeeringud aitavad kaasa nii kliimanetraalsuse, ringmajanduse kui ka riiklikus energia- ja kliimakavas seatud eesmärkide saavutamisele. Eelkõige panustavad investeeringuid ringmajandusele üleminekusse ja kliimamuutuste leevendamisse. Investeeringute toel väheneb

ettevõtete CO₂ jalajalg, Eesti kasvuhoonegaaside heitkogus ja muu saastamine, paraneb ressursitootlikkus ja tõhusus ning suureneb (bio)ressursside väärindamine, sh väheneb jäätmete ke. Muuhulgas panustavad investeeringud mitmete riiklike arengudokumentide, sh Eesti 2035, KPP 2050 ja REKK 2030 eesmärkidesse, nt riigi kasvuhoonegaaside heite vähendamine, riigi jagatud kohustusega kaetud sektorites kasvuhoonegaaside heite vähendamine, taastuenergia osakaalu suurendamine, primaarenergia tarbimise vähendamine, teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni laiem kasutus konkurentsivõime suurendamiseks ja hoidmiseks.

Ettevõtete rohepöörde investeeringud katavad 4 erinevat sekkumisvaldkonda – 01 (roheliste kutseoskuste ja töökohtade ning roheline majanduse toetamine); 022 (teadus- ja innovatsiooniprotsessid, tehnosiire ja ettevõtjate koostöö, milles keskendutakse vähese CO₂ heitega majanduse edendamisele ning kliimamuutustele vastupidavusele ja nendega kohanemisele); 027 (toetus ettevõtjatele, kes osutavad teenuseid, millega toetatakse vähese CO₂ heitega majandust ja kliimamuutustele vastupidavust, sealhulgas teadlikkuse suurendamise meetmed) ja 047 (Keskkonnahoidlike tootmisprotsesside ja ressursitõhususe toetamine VKEdes).

Tootmisettevõtete ärimudeli muutuse ja ressursitõhusate rohetehnoloogiate kasutuselevõtu investeeringut iseloomustab kõige paremini sekkumisvaldkond 022. Tootmisettevõtete ärimudeli investeering keskendub vähese CO₂ heitega majanduse edendamisele, suurendades teadus-arendustegevust, tehnosiiret ja ettevõtjate koostööd. Selle tulemusel on Eesti ettevõtted teinud olulisi edusamme oma toodete ja tootmise CO₂ jalajälje vähendamisel.

Rohetehnoloogiate arendusprogrammide investeering toetab küll peamiselt üleminekut kliimanetraalsele majandusele, kuid toob endaga kaasa ka teisi olulisi panuseid kestlikku rohetehnoloogia arendusse iduettevõtluse sektoris, seega on selle investeeringu puhul valitud sekkumis valdkonnaks 047.

Ressursitõhusate tehnoloogiate toetamisel keskendutakse tehnosiirdele ja vähese CO₂ heitega majanduse edendamisele. Kuigi ressursitõhususel on olemas eraldi sekkumisvaldkond, keskendub RRP investeering täpsemalt majanduse taastumiseks vajalikku keskkonnasäästlikkusele ning tehtavad meetmed eelkõige ettevõtete rohepöörde rakendamisse. Projektide toetamisel ja hilisemal tulemuslikkuse hindamisel arvutatakse ka säästetud CO₂ heidet tuues nii ka seoses ringmajandusele ülemineku ja heite vähendamise vahel. Projekti valikul hinnatakse ka CO₂ heite võimalikku vähenemist ja arvestatakse „ei kahjusta oluliselt“ printsiipi. Tagamaks kooskõla „ei kahjusta oluliselt“ printsiibi tehniliste juhistega (2021/C58/01), on abikõlblikud ainult projektid, mis välistavad järgmised tegevused: 1) tegevusalad, mis on seotud fossiilkütustega, 2) tegevusalad, mis on hõlmatud ELi heitkogustega kauplemise süsteemiga (HKS) ning tagavad võrdlusalase heite, 3) tegevusalad, mis on seotud jäätmete ladestamisega, põletamisega ja mehaanilise bioloogilise töötlemisega, 4) tegevusalad, mis on seotud jäätmete ladestamise pikaajalise keskkonna kahjuga. Toetuse andmise tingimused seatakse nii, et oleks tagatud EL ja riiklike keskkonnavalase õigusloome vastavus.

Tööstusettevõtete ressursitõhususe toetamisel keskendutakse sellistele lahendustele, mis vähendavad oluliselt sektori CO₂ heidet ning suurendavad ettevõtete vahelist koostööd ja tehnosiiret. Ressursitõhusate lahenduste hindamisel on vajalik ka selle innovatsioon ettevõtte tasandil.

Bioressursside väärindamine, tootmistehnoloogia uuendamine ning uuenduslike ressursitõhusate ja kõrge lisandväärtusega toodete väljatootamine põhineb innovatsioonil ning ettevõtjate ja teadus-arendusasutuste koostööl. Selle tulemusel suureneb ettevõtete teadus-arendusvõimekus ja väheneb Eesti ettevõtete tootmise ja toodete CO₂ jalajalg.

Rohefondi iseloomustab kõige paremini sekkumisvaldkond 027. Rohefond keskendub selliste ettevõtjate toetamisele, kes toovad läbimurde rohetehnoloogiate arendamisel ning sellega CO₂ heite olulise vähendamise. Selle tulemusel pakuvad toetust saanud ettevõtjad lisaks oma tootmisprotsesside parendamisele tooteid ja teenuseid, mis toetavad Eesti majanduse üleminekut vähese CO₂ heitega ressursitõhusale ringmajandusele ning suurendavad uute toodete ja teenuste kliimamuutustele vastupidavust.

Roheoskuste arendamine rohepöörde toetamiseks panustab otseselt rohepöördesse. Reformide abil loodava oskustööjõu abil võetakse kasutusele rohetehnoloogiad, mis aitavad ettevõtteid ja nende tootmisprotsesse, sh ka tooteid ja teenuseid keskkonna- ja kliimasõbralikumaks muuta. Rohepöördeks vajalikud oskused on lausa kriitilised ning panustavad täiel määral rohepöördesse, sh ettevõtete ja selliselt ka majandustegevuse laiemalt kliimanetraalseks muutmisesse. Kutsekoja koostatud valdkondlikud oskuste ja tööjõuvajaduse prognoosisüsteemi OSKA raportid on välja toonud erinevates valdkondades oskused, mille pakkumisele tuleb pöörata senisest rohkem tähelepanu. Nt on keskkonnahoidu ja rohemajandust puudutavalt välja toodud kriitiliste oskustena tootearenduses ringdisaini põhimõtete kasutamine (keskkonnasõbralikud materjalid, ressursside säästlik kasutamine, materjalide optimeerimine, tootmisjääkide käitlus jne) ja väärtustav taaskasutus (*upcycling*). Samuti toote keskkonnakoormuse arvutamise oskused kogu toote elutsükli vältel, ettevõtte CO₂-jalajälje väljaarvutamise oskused ja teadmised. Olulised on ka keskkonnaregulatsioonide tundmine ja nõuete integreerimine tootmisesse. Energeetika valdkonnas on olulised taastuvenergia tehnoloogiad ja -allikad (nt hajaenergeetika, tuule- ja päikeseenergeetika), energiasäästlikkuse suurendamine IKT- ja rohetehnoloogiate abil, energia muundamise ja salvestamise tehnoloogiad jne.

Vesiniku terviktehnoloogiate kasutuselevõtu edendamine panustab rohepöördesse 100%. Toetuse tulemusena kiirendatakse roheline vesiniku turule toomist ning tarbimist/kasutuselevõttu eri sektorites. Toetuse eesmärk on pilootprojektide elluviimise tulemusel testida Eesti oludes erinevaid vesiniku tervikahelaid vesiniku tootmisest lõpptarbimiseni ning ergutada roheline vesiniku kasutuselevõttu. See aitab panustada nii EL ja liikmesriikide/Eesti pikaajaliste kliima- ja energiapoliitika eesmärkide saavutamisse kui ka „Eesti riiklik energia- ja kliimakava aastani 2030“ (REKK 2030) eesmärkidesse ning on kooskõlas Eesti 2035 strateegiliste sihtidega ja Eestile tehtud riigipõhiste soovitusetega.

Toetatavate pilootprojektide mõju vaadeldakse tervikuna, see kätkeb kliimamuutuste leevendamisele kaasaaitamist keskkonnasõbralikuma ressursikasutuse kaudu. Pilootprojektide

staadiumis on nende eeldatav mõju kliimaeesmärkide saavutamisele esialgu piiratud. Edasist laiemat keskkonnamõju on võimalik selles etapis üksnes esialgselt prognoosida, kuna see sõltub konkursi tulemusena valitavate projektide tulemuste skaleeritavusest. Projektide elluviimisel hinnatakse negatiivse keskkonnamõju vähendamist lähtuvalt projekti rakendusvaldkonnast, eeldatavasti lähtudes mõjust kasvuhoonegaaside heite ja muu õhusaaste vähendamisele. Edasine laiem mõju sõltub pilootprojektidest saadavale oskusteabele lisaks mitmetest välistest teguritest (nt taastuvenergia mittejuhitavate tootmisvõimsuste lisandumine, rohelise vesiniku tootmise ja tarbimise tehniliste võimaluste areng ja kulutõhususe suurendamine, CO₂ ühikuhinna dünaamika, lähiajal EL rohelise kokkuleppe elluviimiseks EL õigusraamistiku ülevaatamine jmt).

7. Komponenti digitaalne dimensioon

Komponendis plaanitud reformidel ja investeeringutel on 100%-lise kliimapanuse kõrval panus ka digipöördesse, täiendades komponent 1: ettevõtete digipöörde tegevusi. Läbi investeeringute edendatakse ettevõtete digitaliseerimist ja automatiseerimist, tõhustatakse erinevate digitaalsete lahendustega ettevõtete tootmisprotsesse ning kujundatakse ümber tarneahelaid. Ühtlasi luuakse investeeringute toel uusi digitaalseid lahendusi, mis aitavad kaasa ettevõttes parema ülevaate saamisele otsuste tegemiseks, energia- ja ressursitõhususe suurendamisele, energiatarbimise tõhusamale juhtimisele, taastuvenergia laialdasemale kasutuselevõtule, ressursside väärindamisele ning laiemalt ressursside raiskamise vähendamisele. Investeeringute abil võetakse kasutusele rohe- ja digitehnoloogiad, mis aitavad ettevõtteid ja nende tootmisprotsesse, sh ka tooteid ja teenuseid keskkonna- ja kliimasõbralikumaks muuta. Samuti aitavad investeeringud digitehnoloogiatesse kaasa väärtuslikemate töökohtade loomisele ja sellest lähtuvalt ka valdkonna arengule.

Roheoskuste arendamine rohepöörde toetamiseks ajendab kliimanetraalsuse eesmärgil digitehnoloogia kasutamisest lahendusi otsima võimendades infotehnoloogia rakendamist paljudes asjakohastes eluvaldkondades.

Kaasaegsete tehnoloogiate kasutamine vesiniku terviktehnoloogiate kasutuselevõtu edendamise käigus hõlmab muuhulgas nii vahetute pilootprojektidega seotud andmete kui vajadusel ka suurandmete kogumist ja analüüsi ja selle alusel otsuste kujundamist, seega panustatakse rohepöörde kõrval ka digipöördesse.

8. Kooskõla Do no significant harm printsiibiga

Komponendis plaanitavad reformid ja investeeringud toetuvad “ei kahjusta oluliselt” põhimõttele, kuna panustavad 100% hindamise aluseks olevatesse kuude keskkonnaeesmärki. Kõikide reformide ja investeeringute juures arvestatakse „do no significant harm“ põhimõtet – investeering peab toetama roheleppe keskkonna- ja kliimaeesmärkide saavutamist ning ei tohi

kahjustada ühtegi ELi taksonoomias määratletud keskkonnaeesmärki: (1) kliimamuutuste leevendamine, (2) kliimamuutustega kohanemine, (3) vee ja mereressursside kestlik kasutamine ja kaitse, (4) üleminek ringmajandusele, (5) saastuse vältimine ja kontroll, (6) elurikkuse ja ökosüsteemide kaitse ja taastamine. See tagatakse investeeringutoetuste kujundamisel ja toetuse tingimuste väljatöötamisel.

Rohelise vesiniku tootmise ja kasutamisega, mida RRP raames toetatakse, ei kahjustata Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse 2020/852/EL (taksonoomia määruse) artiklis 17 loetletud valdkondi. Rohelise vesiniku tootmise ja kasutamisega ei suurendata kasvuhoonegaaside heidet ning seeläbi on võimalik rohelise vesiniku tehnoloogiate abil kliimamuutusi leevendada. Rohelise vesiniku tootmiseks läheb vaja taastuvenergiat, vett ning materjale, millest toodetakse sobivat tehnoloogiat ning selle abil aidatakse taastuvenergiat salvestada ja selle kasutust edendada. Taastuvenergia tootmisega kaasneb mõningane häiring looduskeskkonnale, kuid läbi sobivate planeeringute ja keskkonnamõju hindamiste viiakse häiringud miinimumini. Samuti läheb vesiniku tootmiseks vaja vett, kuid see suunatakse tagasi keskkonda ning sellega ei kaasne saasteainete heidet keskkonda. Seega pinna- ja põhjavee seisundit ei rikuta. Vesiniku tehnoloogiate arendamisel võetakse materjale ja aineid kasutusse selliselt, et neid on võimalik toote eluea lõpus uuesti ringlusse võtta ja seega korduvalt kasutada ehk maksimaalselt ringmajanduse põhimõttel²².

9. Verstapostid, sihid ja ajakava

Investeering 1: Roheoskused ettevõtete rohepöörde toetamiseks

Meede	Milestone /Target	Nimi	Kvalitatiivne indikaator (milestone)	Kvantitatiivne indikaator (target)			Aja-kava
Roheoskused ettevõtete rohepöörde toetamiseks	Milestone	Roheoskuste arendamiseks toetusmeetmete kokkuleppimine ja käivitamine	Toetuse andmise tingimused on kinnitatud	N/A	N/A	N/A	Q2
	Target	Valdkondade arv, kus käivitatakse täiend- ja ümberõppe moodulid	N/A	Nr	0	5	Q4

²² <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S095965261730389X?via%3Dihub>

	Target	Täiend- ja ümberrõppeprogrammi des osalenud inimesed	N/A	Nr	0	2830	Q2
--	--------	--	-----	----	---	------	----

Investeering 5: Rohefond

Milestone/ Target	Nimi	Kvalitatiivne indikaator (milestone)	Kvantitatiivne indikaator (target)			Ajakava
Milestone	MKM ja SmartCapi vaheline märkimisleping sõlmitud	Rohefondi investeermiseks märkimisleping sõlmitud.	N/A	N/A	N/A	Q4 2021
Milestone	Investeeringupoliitika dokument SmartCapi poolt vastu võetud	Investeeringupoliitika dokument SmartCapi poolt vastu võetud	N/A	N/A	N/A	Q4 2021
Target	Rohefond investeerib riskikapitali fondidesse või teeb omakapitaliinvesteeringuid ettevõtetesse vastavalt eelnevalt kokku lepitud investeeringupoliitikale	N/A	mln €	0	60	Q4 2024
Target	Rohefond investeerib riskikapitali fondidesse või teeb omakapitaliinvesteeringuid ettevõtetesse vastavalt eelnevalt kokku lepitud investeeringupoliitikale	N/A	mln €	0	90	Q2 2026

Peamised riskid: (i) geograafilised piirangud piiravad tehinguvoogu (riski maandus: geograafiliste piirangute leevendamine ja suuremas mahus erakapitali kaasamine fondi, mis võimaldab investeerida globaalselt); (ii) erainvestorite ebapiisav huvi ja madal riskiisu pika arendus-tsükliga rohetechnoloogia fondidesse investeerimisel (riski maandus: otseinvesteeringud, investorite teadlikkuse tõstmine).

Reform 2: Vesiniku teravikutehnoloogiate kasutuselevõtu edendamine

Toetuse eesmärk on kiirendada roheline vesiniku tootmist ja tarbimist Eestis. Sellesse panustab nii 2021.a alguse seisuga käimas olev vesinikuressursside kasutuselevõtu analüüs vesiniku kasutuselevõtu potentsiaali kohta Eestis kui ka ettevalmistamisel olev väikesemahuline transpordivaldkonna pilootprojektide toetusmeede, mida rahastatakse EL heitkogustega kauplemise süsteemi tulust.

Vesinikutehnoloogiate kasutuselevõtu põhieesmärk on negatiivse keskkonnamõju vähendamine ja toetatavad pilootprojektid annavad vajaliku panuse selleks perspektiivikamate

lahenduste leidmisele ning kogemuse nende toimivuse kohta. Pilootprojektide toetamise eesmärkideks on katsetada ja hinnata:

- tervikahela ülesehitamise suutlikkust ja tervikahelate toimivust Eestis eesmärgiga liikuda keskkonnahoidlikuna konkurentsivõimelisema majanduse suunas;
- rohelise vesiniku kasutuselevõttuga kaasneva negatiivse keskkonnamõju vähendamise potentsiaali;
- pilootprojektides pakutud lahenduste skaleeritavust ehk edasise laiema kasutuselevõtu perspektiivikust.

Projektides on oodatud lahendused erinevates rakendusvaldkondades, ilma sektorit piiramata. Millistele konkreetsetele projektidele ja millistes sektorites toetust antakse, sõltub avatud taotlusvoorude tulemustest.

Meetme eesmärgi täitmist analüüsitakse pilootprojektide tulemuste alusel.

Vahe-eesmärgid on kavas saavutada kolmes etapis järgmiselt: 1) valmidus rohelise vesiniku tootmiseks ja kasutuseks kõigis tervikahela osades (lepingute sõlmimine, seadmete tarne); 2) rohevesiniku tootmiseks ja tarbimiseks vajalike seadmete installeerimine (kasutusvalmidus); 3) vesiniku tervikahela (tootmisest tarbimiseni) toimimine.

Pilootprojekti lõpus koostab projekti teostaja antud pilootprojekti tulemuste kokkuvõttena analüüsi, milles hindab antud väärtusahela skaleeritavuse potentsiaali (sh eeldusi ja võimalikke piiranguid) ning turupõhise majandusliku tasuvuseni jõudmise perspektiivsust. Pilootprojektide aruannetes esitatakse info toodetud ja tarbitud rohelise vesiniku koguse ja kokku hoitud CO₂ heitkoguse kohta.

Meetme tulemusteks on pilootprojektide elluviimisel saadud kogemused ja nende alusel tehtud ettepanekud edasiseks vesinikutehnoloogiate kasutuse laiendamiseks. Meetme raames elluviidud projektid panustavad kasvuhuonegaaside heite vähenemisse toetatavate tervikahelate sektorites, taastuvenergia osakaalu kasvu lõpptarbimises, vesiniku energiakandjana kasutuselevõtu ergutamisse ja edasiseks laiemaks kasutuseks tõuke andmisel.

Verstapostid ja ajakava

2022 IV kvartal: Toetuse andmise tingimuste ministri määrusega kehtestamine

2025 I kvartal: Rohelise vesiniku tervikahelate loomiseks vajalikud tehnoloogiad ja seadmed on hangitud, paigaldatud ja seadistatud

2026 I kvartal: Tervikahelad on töövalmis; alustatud on rohelise vesiniku tootmist ja tarbimist; pilootprojektide tulemusel rajatud tervikahela stabiilne toimimine on saavutatud.

Iga projekti lõpuks koostab projekti läbiviija antud pilootprojekti tulemuste kokkuvõttena analüüsi selle tervikahela laiema kasutuselevõtu perspektiivikuse kohta ning info toodetud ja tarbitud rohelise vesiniku kogustest ning seeläbi kokku hoitud CO₂ heitkogusest.

Toetatavad pilootprojektid on kavas välja valida avatud taotlusvooru(de) tulemusel. Meetme kontseptsiooni töötasid koostöös välja Keskkonnaministerium (vastutab kliimaküsimuste eest)

ning Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium (vastutab energeetika ja transpordisektori eest).

Hindamiskriteeriumid on alles väljatöötamisel, kaalumisel on kriteeriumid, mis hõlmaksid järgmist:

projekt sisaldab roheline vesiniku täielikku väärtusahelat, st projektiettepanek sisaldab roheline vesiniku tootmise, tarnimise ja tarbimise põhjalikku kirjeldust ning vastavat tehnilist, ajalist ja finantsanalüüsi koos riskihindamisega;

hinnatud on keskkonna- ja sotsiaalmajanduslikke mõjusid, st kasvuhoonegaaside vähenemist.

Hindamisel arvestatakse ka taotletavate projektide ajakava kooskõla projektikonkursi tingimustega ja realistlikkust ning projekti tulemusena toodetava ja kasutatava roheline vesiniku koguse prognoosi.

Pilootprojektide toetusmeetme mahu piiratusest tulenevalt on kavandatava sekkumise fookuses vesiniku väärtusahelate ülesehitamine Eestis, nende funktsionaalsuse, kasutuselevõtu potentsiaali ja vesiniku turunõudluse testimiseks. Juhul, kui riigiabi reeglid võimaldavad, peame vajalikuks tegevustoetuse pakkumist roheline vesiniku projektidele vähemalt lähiaastatel, et ületada nende praegu kallim hinnatase võrreldes teiste jätkusuutlike kütuste kasutamisega.

10. Finantseerimine ja maksumus

Reform 1 investering 1 eelarve planeerimisel on lähtunud parimate praktikate ja Euroopa Komisjoni kinnitatud ühikuhindadest.

Reform	Kululiik	Ühik	Hind	Kogumaksumus
	Koolituskulu	2830 roheoskustega spetsialisti	5271	14 916 930

Investering 5: Rohefond

Investering	Ajaperiood		Kogumaht	Tüüp	2021. a	2022. a
Rohefond	01.10.2021	30.04.2026	100 mln eurot	Finantsinstrument	75	25

KOMPONENT 3: DIGIRIIK

1. Komponenti kirjeldus

Digiriik

Valdkond: digiriik

Eesmärk:

Avaliku sektori ja avalike teenuste digitaliseerimine

Rahapesuvastase võitluse tõhustamine

Kvaliteetse internetiühenduse kättesaadavuse suurendamine

Reformid ja/või investeeringud:

Digiriik

Alasuund 1: Avalike digiteenuste uus tase: terviklikud ja etteaimavad teenused

Reform 1: Andmehalduse ja avaandmete oivakeskuse loomine ja väljaarendamine

Reform 2: Erasikutele sündmusteenuste ja etteaimavate teenuste väljaarendamine

Reform 3: Ettevõtja sündmusteenuste ja digivärava väljaarendamine

Investeering 1: #Bürokraati programm (riikliku virtuaalassistendi platvorm ja ökosüsteem)

Alasuund 2: Digiriigi alustaristu uus tase, sh digiriigi turvaliselt pilvetaristule üleviimine

Reform 4: Digiriigi baasteenuste ümberkorraldamine ning turvaline pilvetaristule üleminek

Rahapesu ja terrorismi rahastamise strateegilise analüüsi uuele tasemele viimine Eestis

Reform 5: Rahapesu ja terrorismi rahastamise strateegilise analüüsi uuele tasemele viimine Eestis

Investeering 2: Reaalaja strateegilise analüüsi süsteem

Viimane miil

Investeering 3: Väga suure läbilaskevõimega lairibavõrkude ehitamine

Hinnanguline kogumaksumus: 121,711 EUR; taotletud RRFst: 121,711 EUR

2. Peamised väljakutsed ja eesmärgid

„Eesti 2035“ on välja toodud arenguvajadustena, et riik peab võimaldama inimestel oma eesmärgid tõhusalt ellu viia ja ennast maksimaalselt teostada. Poliitikakujundamine peab muutuma teadmispõhisemaks, et eri valikute põhjalikule analüüsile ja olemasolevale ekspertiisile tuginedes tehtaks parimad võimalikud otsused. Otsused ise peavad seejuures olema läbipaistvad ning arusaadavad kõigile kodanikele. Kiirelt muutuv ja infoküllases keskkonnas on proovikiviks suurenenud ootused riigis olemasolevate andmete tõhusamale kasutamisele ja personaliseeritud statistika ajakohasem kättesaadavus võimalikult väikese halduskoormusega.

Arvestades elanikkonna vähenemise ja vananemisega, suureneb vajadus ressursse targalt planeerida ning pöörata enam tähelepanu majandust ja ühiskonda ees ootavatele väljakutsetele. Väikeriigi pidamine on kulukas ja Eestis peavad tihti üksikud ametnikud täitma ülesandeid, mida suuremates riikides haldavad suured meeskonnad. See tähendab, et ressursidega tuleb ringi käia tunduvalt kokkuhoidlikumalt. Riigipalgaliste hulga vähendamiseks tuleb soodustada tehnoloogiliste ja automatiseeritud lahenduste kasutamist. Ametiasutuste vahelised takistused (nn silotornid) ja ressursikulu sisebürokratialle on luksus, mida väheneva rahvastikuga väikeriigil tuleb vältida.

Et tagada avalike teenuste ühtlasem tase nii teenuseti kui ka piirkonniti, on vaja eri valdkondlike teenuste vahel ulatuslikumalt rakendada integreeritud lahendusi, mis on kujundatud kasutaja seisukohast. Oluline on tagada ka teenuste kättesaadavus olenemata asukohast. Üha enam avalikke teenuseid peab olema Eesti inimestele ja e-residentidele kättesaadavad piiriülel igal ajal. Riigi ja kohaliku omavalitsuse pakutavad avalikud teenused peavad olema kooskõlas elanike vajadustega ning seejuures tuleb otsida kõige tõhusamaid viise nende pakkumiseks (sh omavalitsuste vahelise ning avaliku ja erasektori koostöö, sotsiaalne ettevõtlus jne).

Digiühiskonna toimimise tõhustamiseks tuleb Eestil juurutada ka Euroopa Liidus põhimõtteid nagu „läbivalt digitaalne“, „andmete ühekordne küsimine“ ning „andmete vaba liikumine“. Samuti on oluline arvestada mobiilsuse kasvuga, pilvetehnoloogiate kasutamisega, info- ja andmehulkade suurenemisega, tehisintellekti ja plokiahela tehnoloogiate esiletõusuga, geopoliitiliste muutustega, regionaalse tasakaalu säilitamisega, kuritegevuse muutumisega, sh küberkuritegevuse kasvuga.

Laiemalt peab silmas pidama rahvusvahelist positsiooni, et suudaksime hoida ja ligi meelitada võimekaid ettevõtjaid, investeringuid ja talente. Rahvusvahelise talendipoliitika kontekstis peame jõulisemalt kasutama e-residentsusest tulenevaid võimalusi ning pakkuma nüüdisaegseid piiriüleseid digiteenuseid, mis võimaldaksid säilitada sidemeid Eestist lahkunutega ning pakkuda lahendusi naasmiseks.

Avatud digiühiskonna ja rahvusvahelistumise seisukohast lähtuvalt peame aga arvestama ka riskidega, mis võivad kaasneda rahapesu ja terrorismiga. Selleks tuleb aegsasti tuvastada mustreid ja trende, et teha järeldusi rahapesu ja terrorismi rahastamise strateegiliseks

tõkestamiseks ning anda sisendit operatiivsete prioriteetide seadmisel ning valdkonna poliitika kujundamiseks.

Nende ja teiste arenguvajaduste ellu viimiseks on **Eesti pikaajalise strateegiaga „Eesti 2035“ viie sihi sees ka riigivalitsemine**: et Eesti oleks uuendusmeelne, usaldusväärne ja inimkeskne riik.

Täpsemalt on (ala)eesmärgid:

- Eesti on uuendusmeelne, teadmiste loomist ning kasutamist väärtustav riik, kus ühiskonnaelu korraldatakse uute, inimesekesksete ja tõhusate tehnoloogiate abil.
- Avalikud teenused on taustal toimivad ja etteaimavad ning andmeruum kaitstud.
- Eesti riigikorraldus ja inimeste osalus selles on trende loov ja eeskujuks teistele riikidele.

Riigi usaldusväärusega on seotud ka rahapesuvastase võitluse võimekus. Eesti puhul on täheldatud rahapesuga seotud riskide püsivust ning juhitud tähelepanu vajadusele antud valdkonnas võimekuse suurendamiseks. Avaliku sektori digitaalse võimekuse kasv loob eeldused ka rahapesu ja terrorismi rahastamise vastase võitluse tõhustamiseks, et säilitada usaldus riigi finantssüsteemi vastu ja tagada selle stabiilsus.

Selleks, et avalikud digiteenused oleksid kõigile Eesti elanikele kättesaadavad, tuleb panustada kvaliteetse internetiühenduse tagamisse üle Eesti. Eestis on juba investeeritud baasvõrgu taristusse, mis on eelduseks kaasaegsete juurdepääsuvõrkude rajamiseks. Siiski on Eestis hinnanguliselt turutõrkepiirkonnas ehk „valges alas“ vähemalt 65 000 aadressi. Selleks, et igaühele oleks tagatud digiruumi ligipääsetavus ja mugavus läbi kvaliteetse internetiühenduse, tuleb väga suure läbilaskevõimega juurdepääsuvõrgu rajamist toetada neis maapiirkondades, kus ettevõtted konkurentsitingimustes ise investeringuid ei tee.

Käesoleva komponendi raames kavandatud reformid ja investeeringud on otseselt suunatud „Eesti 2035“ sihtide toetamisele selliselt:

- et Eesti riik kasutaks ka edaspidi tõhusalt ja maailmas trendiloovalt tehnoloogiavõimalusi, seeläbi teenuste kvaliteeti tõstes (sh piiriülelises SDGR²³ raames või muul moel) ja digiriigi kaitstust tagades;
- et Eestis oleks kõigile kättesaadav kvaliteetne internetiühendus;
- et Eesti digitaalne võimekus rahapesuvastaseks võitluseks oleks kõrge.

Komponent on otseselt vastavuses ja tõukub järgnevast riigipõhisest soovitusel:

- avaliku sektori investimisprojektide elluviimise kiirendamine, incl. on digital transition.
- lairiba püsiühendusega kaetus maapiirkondades.
- rahapesuvastase raamistiku tugevdamine

---

²³ Detsembris 2018 jõustunud otsekohaldav Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2018/1724

Lisaks on komponent otseses vastavuses järgmiste RRF juhtalgatustega:

‘Modernise’: public administrations should be providing interoperable, personalised and user-friendly digital public services.

Connect – Kiire lairibainterneti rajamine, sh fiiberoptilised ja 5G võrgud

3. Reformide ja investeeringute kirjeldus

Digiriik

Digiriigi paketi **viime ellu reforme ja investeeringuid kahes suunas:**

- **Avalike digiteenuste uus tase:** terviklikud ja proaktiivsed teenused;
- **Digiriigi alustaristu uus tase,** sh digiriigi turvaliselt pilvetaristule üleviimine.

Need fookused tulenevad otseselt ka koostamisel olevast valdkondlikust arengukavast „Eesti digiühiskond 2030“, milles seatud eesmärgiks digiriigi arengu alal on parim digiriigi kogemus. Selle nimel nähakse arengukavas ette tegevussuundi kahes osas, mis on otseselt sinise komponendi fookusteks:

- Digiteenuste arenguhüpe: sündmus- ja etteaimavate teenuste arendamine, #bürokrati kasutuselevõtt;
- Alustaristu arenguhüpe: keskselt osutatud baasteenused, korras andmehaldus, digiriigi pilveminek ja selle turvalisuse tagamine.

Seega, siinsed reformid ja investeeringud on otseselt suunatud „Eesti digiühiskond 2030“ arengukava prioriteetide elluviimisele ja eesmärkide saavutamisele. Nad on kooskõlas ka riigipõhiste soovitustega ning arvestavad ka ühtse digivärava määrase SDGR²⁴ nõudeid.

Lisaks on **tegevused otseselt seotud „Eesti teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni ja ettevõtluse arengukavaga 2021-2035“**. Selle strateegia üheks tegevussuunaks on pakkuda ettevõtjale avalikke teenuseid ühtse kontaktpunkti eesti.ee ettevõtjale kaudu võimalikult proaktiivselt ja nende ärisündmustest lähtuvalt. See panustab Eesti ettevõtluskeskkonna konkurentsivõime arengusse, vähendab bürokratlikke takistusi ettevõtluses, soodustab ettevõtlikkust ja teadmismahuka ettevõtluse teket ja kasvu, kõrgema lisandväärtusega toodete ning teenuste loomist ja eksporti ning investeeringuid kõigis Eesti piirkondades.

„Eesti 2035“ raames rõhutatult on Eestil ees muuhulgas järgnevad väljakutsed riigivalitsemise alal:

- Vananeva ja kahaneva rahvastiku tõttu peab suurenema riigivalitsemise tõhusus, sest järjest väiksema ametkonnaga on vaja pakkuda üha kvaliteetsemaid avalikke teenuseid, et need oleksid kättesaadavad sõltumata elukohast.

---

²⁴ Detsembris 2018 jõustunud otsekohalduv Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2018/1724

- Digiteenuste baastaristu ning digiteenuste kasutamist võimaldavad vahendid on Eestis hästi arenenud ning mitmes valdkonnas on digiteenused jõudsalt edenenud (nt maksude kogumine ja administreerimine), kuid teenuste kvaliteet on ebaühtlane ja digiriigi loodud lahenduste kestlikkus vajab tugevdamist (aeguva taakvara osakaal kasvab infosüsteemides ja taristus).
- Digiteenuste taristu säilimise ja elektrooniliste vahendite turvalisuse ning arendamise tagamiseks tuleb järjepidevalt panustada nii baastaristu arendamisse kui ka tehnoloogiliste võimaluste korral luua uusi alternatiive senistele lahendustele.
- Samal ajal avab pidev tehnoloogia areng (sh tehisintellekti kasutamine, aga ka pilvelahenduste levik) riigile uusi võimalusi osutada seniseid teenuseid tõhusamalt ja teha otsuseid nutikamalt.

„Eesti digiühiskonna 2030“ arengukavas on toodud väljakutsetena välja veel järgnevat:

- Teenused ei näi ega toimi inimese jaoks tema elu- või ärisündmusest (nt lapse saamine, abiellumine, ettevõtte asutamine) lähtuvalt ühe sujuva teenusena, vaid on nii riigi-, KOVide kui ka erateenuste vaates killustunud. Teave avalike teenuste kohta ja teenuste pakkumine toimub erinevates kanalites ning puudub kasutaja vaatest ühtne lähenemine. Tihti on raske mõista, kust infot mingi teenuse kohta leida või kuidas mingit teenust kasutada saab.
- Avalike teenuste osutamine toimub üldjuhul kasutaja initsiatiivil ja samu andmeid küsitakse jätkuvalt ja asjatult mitu korda, kuigi riigil on tihti kõik vajalikud andmed teenuse, nt mõne toetuse, proaktiivseks pakkumiseks olemas. See tekitab halduskoormust, eriti ettevõtjatele. Viimane väljakutse võimendub veel eriti, kui ettevõtja või inimene tegutseb EL siseturul üle riigipiiride.
- Teenuste terviklikumaks ja etteaimavaks osutamiseks on vaja (taas)kasutada riigi käes juba olevaid või tekkivaid andmeid, aga puuduliku andmehalduse korralduse, kompetentside ja praktikate tõttu on andmekvaliteet kesine või andmete tehniline kättesaadavus pole vajalikul tasemel kindlustatud.
- Kasutajad (kodanikud, ettevõtjad, Eesti puhul ka e-residendid) ootavad, et teenused oleksid neile vajalikul hetkel kättesaadavad ja seda üle maailma. Pilvetaristust on saanud *de facto* standardlahendus, mis kindlustab teenuste töökindluse, kvaliteedi ja turvalisuse – aga Eestis on selle kasutuselevõtt seni väga madal.
- Digiriigi senise baastaristu hajutatud ehk igas valitsemisalas eraldi korraldamise ja haldamise tulemusel on tekkinud olukord, et baastaristu ja -teenused (töökohateenused, serverimajutus) on väga ebaühtlase tasemega, sest kompetentsid, ressursid, jm on ebaühtlased olnud. Lisaks on kasutamata võimalused digiriigi baasteenuseid kulusäästlikumalt ja optimaalselt osutada.
- Küberohud on maailmas kasvamas ning oma digiriigi ja -teenuste ulatusega on Eesti haavatavus keskmisest kõrgem – peame seetõttu pidevalt uute ohtudega suutma kohaneda, sh uute tehnoloogiate rakendamisel ja seda kohe kasutuselevõtu algusfaasis.
- Eesti digiriigi arengutase on selline, et meil pole enam tagasiteed (ja ei peagi olema) pabermaailma. Riigi ja ühiskonna toimimise kindlustamiseks peame aga rakendama

seega digitehnoloogia uusi võimalusi, et kindlustada teenuste toimimine ja riigi järjepidevus igas olukorras.

„Eesti teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni ja ettevõtluse arengukavas 2021-2035“ on toodud täpsemalt väljakutsetena välja veel järgnevat:

- Ettevõtluskeskkonna teenused ei ole piisavalt automatiseeritud ega kasutajast lähtuvalt (sündmuspõhiselt ja proaktiivselt) disainitud ja arendatud, samuti ei kasutata uudseid lahendusi (tehisintellekt, reaajas toimivad teenused), mistõttu on ettevõtja halduskoormus suur. Eestil on risk jääda väikese lisandväärtusega allhankeriigiks, EL aeglase kasvutempoga liikmeks.

Neist ükski pole lühiajaline väljakutse, vaid struktuurse muutuse vajadused – peame muutma teenuste ja digiriigi alustaristu toimemehhanisme ja tehnoloogiat sügavamalt, et uuele arengutasemele jõuda ning murekohad ületada. Alustaristuga tuleb seejuures tegeleda käsikäes teenuste enda arendamisega, sest uuel tasemel baastehnoloogiata ei saa ka teenused vajalikul uuel kvaliteeditasemel muidu toimida.

Eesti on edukalt ehitanud digiriiki viimased 20 aastat, aga tehnoloogilise ja kasutajate vajaduste pideva kiire arengu tõttu ei saa see töö kunagi otsa. **Senised lahendused muutuvad kiiresti aegunuks, kui järgmistesse põlvkondadesse ei investeri.** See toetab lisaks digimajanduse ja -ühiskonna arengut ja vastupidavust, seeläbi ka majanduse ja heaolu kasvu laiemalt ja väga otseselt.

Eelnevalt tulenevalt olemegi seatud taastekava raames digiriigi alal kaks sisulist eesmärki:

- Viia digiteenused uuele arengutasemele: terviklikuks ja etteaimavaks (alasuund 1 oma reformide ja investeeringutega);
- Viia digiriigi alustaristu uuele arengutasemel, sh digiriik pilve (alasuund 2 oma reformiga).

Plaanitavad reformid ja investeeringud aitavad edendada digitaliseerimist kogu majanduses – parandades avalike digiteenuste kasutajasõbralikkust ning soodustades IKT kasutuselevõttu väikestes ja keskmise suurusega ettevõtetes.

Need eesmärgid on üleriikliku mõõtme ja mõjuga, sest puudutavad või hõlmavad kõiki ministeeriumide valitsemisalasid ja samuti valitsustasandeid – nende rakendamisel jõuab digiriik uuele arengutasemele läbivalt kogu riigi ulatuses, mitte ainult üksikutes poliitika- või teenusevaldkondades.

RRF vahendite kavandamisel on **digiriigi pakettis võetud sihiks digiriigi struktuursed reformid ning strateegilised investeeringud terviklikult ära teha** – viia digiriigi teenused ja taristu uuele kestlikule tasemele. See aitab tagada, et rahastus saavutab maksimaalse mõju. RRF digiriigi paketi reformide ja investeeringu elluviimisel ei kasutata teiste fondide vahendeid. Topelt finantseerimise risk digiriigi pakettis puudub.

Siinsed tegevussuunad on seega kõik otseselt *uute* algatuste käivitamised, kuigi mõnel juhul on neid varem piloteeritud ja katsetatud, et nüüd välja arendada ja eskaleerida kogu riigi ulatuses. Juhul kui reformid ja investeeringud hõlmavad püsikululaadseid tegevusi (nt starditiimi loomine), siis on lähenemine see, et RRF-ist saaks just käivitus- ja eskaleerimisfaasis tegevused terviklikult tehtud. Edaspidi saavad püsikululaadsed tegevused vajadusel jätkuda riigieelarve rahastuse baasil või ühekordsete vajaduse puhul muudest allikatest peale RRF perioodi lõppu.

RRF vahenditest tehtavad digiriigi struktuursed reformid ja strateegilised investeeringud loovad võimaluse uute teenuste, sh valdkondlike teenuste, arendamiseks. Selleks võib olla võimalik kasutada muude vahendite hulgas ka teiste EL fondide vahendeid, näiteks SF 2021-2027 perioodi vahendeid, täiendades üksteist ja luues suuremat sünergiat erinevate fondide vahel.

Seosed ja sünergia digiriigi alla kuuluvate reformide ja investeeringute vahel

Komponenti koondatud reformide ja investeeringute vahel on mitmeid seoseid ja sünergiat, kuigi mitte otseselt ristsõltuvusi (et üks suund oleks teisele möödapääsmatuks eelduseks – aga on kindlasti parema toimimise ja suurema efekti võimaldaja):

- Kodanike ja ettevõtjate sündmusteenuste arendamine on sarnane ja tasub samadele alustele rajada, et kogemus avalikest teenustest oleks parim võimalik – eri teenuste vahel sarnane.
- Andmehaldusest sõltub andmete kvaliteet, mille abil saab muuta teenuse osutamist nii kodanikele kui ka ettevõtjatele etteaimavaks ja sündmuspõhiseks – et ei tekiks seejuures vigu.
- #Bürokraati platvormi arendamine annab uue võimaluse sündmusteenuste etteaimavalt osutamiseks, pakkudes selleks lihtsaimat ja sageli kiireimini kasutatavat teenuskanalit. Sündmusteenuste arendamine omakorda võimendab #bürokraati arendamist ja levikut, sest pakub atraktiivseid kasutusjuhte inimeste ja ettevõtjate jaoks.
- Digiriigi alustaristu uuele tasemele viimine toetab teenuste uut arengutaset – nt pilvetaristul on uued lahendused käideldavamad ja töökindlamad, samuti paindlikumalt arendatavad. Turbeteenuste kesksem osutamine võimaldab uuel tasemel avalike teenuste turvalisuse tagada kõrgema kindlusega.

Alasuund 1: Avalike digiteenuste uus tase: terviklikud ja etteaimavad teenused

Reform 1: Andmehalduse ja avaandmete oivakeskuse loomine ja väljaarendamine

Väljakutsed:

- Avalikus sektoris hoitud ja kogutavate andmete (taas)kasutamine paremateks otsusteks poliitikakujunduses ja teenuste parendamiseks, sh terviklike ja etteaimavate teenuste pakkumiseks. Tehisintellektirakenduste kasutuselevõtuks jm on vaja, et selleks kasutatavad andmed oleksid kvaliteetsed.

- Andmete kvaliteet jätab aga sageli soovida ning selle põhjuseks on vähene ja ebaühtlane andmehalduse korralduse, kompetentside ja praktikate tase asutuses. Lisaks ei ole andmete (taas)kasutuseks olemas piisavat ja lihtsat sisulist ülevaadet.
- Lisaks on andmehalduses rohkelt ebatõhusust. Näiteks on avalikus sektoris 1200+ andmekogu, mille vahel on kasutaja vaates andmete dubleerimist ja mitmekordselt esitamist/küsimist.
- Eraldi väljakutseks on avaandmete vähene ja mittesüsteemne kättesaadavaks tegemine, mis peaks olema hea andmehalduse korralduse pidev ja igapäevane osa. Avaandmete alal on seis Eestis küll paranenud, kuid digimajanduse ja -riigi arengu vaates endiselt algusjärgus. Ka see on suuresti kinni kompetentside puuduses. Olemasolevate avaandmete puhul on väljakutseks tõsta nende (taas)kasutamist uute teenuste ja otsuste jaoks.

Eesmärgid:

- Tõsta riigi hoida ja kogutavate andmete kvaliteeti
- Teha andmeid rohkem otsuste tegemiseks kättesaadavaks
- Tõsta avaandmete kättesaadavust ja kvaliteeti, samuti taaskasutamist

Rakendamine: Andmehalduse korraldusega seotud probleeme näitas selgelt Euroopa Komisjoni *Structural Reform Support* programmist rahastatud analüüs, mis näitas, et asutustes ei tegeleta andmehaldusega süsteemselt ja puuduvad oskused selle efektiivseks korraldamiseks (muuhulgas andmeid ei hallata, pole ligipääsetavad ja avaandmetena kättesaadavaks tehtud). Seetõttu on vajadus pakkuda asutustele tuge ja vajalikke tööriistu andmehalduse parimate praktikate juurutamiseks. Selleks oleks vajalik luua andmehalduse oivakeskus Statistikaameti näol.

Statistikaameti sees käivitatakse ja mehitatakse uus oivakeskus, mis tegeleb järgnevaga: andmehalduse nõuete ja klassifikaatorite süsteemi arendamine; andmehalduse alane juhendamine ja nõustamine (sh andmehalduse nõuetekohane juurutamine teistes asutustes, koolitamine, jm); ülevaate haldamine riigi andmete kohta; andmekvaliteedi ja avaandmete parendamise algatused ja tugitegevused (sh aidatakse asutustes Statistikaameti toel läbi viia andmekvaliteedi auditeid ja koolitusi); andmevaramute käivitamine; jmt.

Tegevusi tehakse „Eesti digiühiskonna 2030“ alusel Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi (MKM) ja Statistikaameti koostöös loodavate ja regulaarselt uuendatavate andmehalduse tegevuskavade järgi. Fookuses on näiteks andmete kirjelduste edendamine, andmete leitavuse tõstmine, andmekvaliteedi kindlustamise abistavate audititega, andmealase koosvõime tugitegevused, andmeajamisteenuse arendused, jm.

Statistikaameti baasil antud oivakeskuse loomine toetab Statistikaameti laiemat rolli riigi n-ö andmeametina, et sinna koondada ka andmehalduse kompetents ja seeläbi toetada andmehalduse arengut teistes riigiasutustes. Selleks viiakse muuhulgas näiteks läbi koolitusi ja pakutakse tuge andmehalduse rakendamisel (andmekvaliteedi, andmekirjelduse jm osas).

Otsesed analüüsi- ja arendustööd andmehaldust toetavate töövahendite arendamiseks ostetakse välistelt ekspertidelt ja ettevõtjatelt sisse. Arenduste raames on muuhulgas plaanis teha arendusi avaandmete teabevärvavas ja riigi infosüsteemi haldussüsteemis, viia läbi projekte toetamiseks avaandmete kättesaadavuse parandamist kohalike omavalitsuste hulgas ja luua andmekirjelduse töövahend. Tehtavate arenduste raames arvestatakse Euroopa Liidu parimate praktikate ja vajadustega ning tehakse vastavat metoodika-alast koostööd EL tasandil, näiteks avaandmete kirjeldamisel on aluseks DCAT-AP andmekirjelduse standardid, DCAT-AP-OP loendid ja Euroopa Avaandmete teabevärvasse andmete linkimise juhised.

Avaandmete alal luuakse vastav juhendamise ja tugilahenduste arenduse võimekus Riigi Infosüsteemi Ameti (RIA) baasil. Tegevuste aluseks on regulaarselt uuendatav MKM eestvedamisel koostatav avaandmete tegevuskava. Fookuses on nt avaandmete teabevärvava jm tööriistade arendus, riigiasutuste juhendamine, jm. Reformi tegevusi ei rahastata teistest fondidest, ehk topelt finantseerimise risk antud reformi juures puudub.

Partnerite kaasamine: Tegevuste aluseks olevate tegevuskavade koostamisse on kaasatud kõik ministriumid ja huvitatud osapooled, sh eriti avaandmete osas ka era- ja kolmandast sektorist. Arendused kavandatakse ja viiakse läbi kasutajaid kaasates.

Takistused: Kompetentsete spetsialistide kättesaadavus, mis ei luba töid vajalikul moel ja mahus läbi viia. Hangete venimine. Koostöö asutuste vahel: andmehalduse peab igapäevaselt korraldama iga asutus ise, Statistikaamet/MKM/RIA saavad ainult toetada. Arendusprojektide elluviimine võib suutlikkuse või tehnoloogilise keerukuse tõttu takerduda.

Sihtgrupp: kogu avalik sektor oma asutustega, eriti keskvalitsus. Samas teenuste lõppkasutajad ja kasusaajad on kõik Eesti avalike teenuste kasutajad: eraisikud ja ettevõtjad, kellele on tegevuste tulemusel avaandmeid rohkem olemas ja paremate andmete pealt paremad teenused saadaval.

Seos riigiabi reeglitega: Riigiabi reeglid ei rakendu, sest ettevõtjate tegevuse otsest rahastamist ei toimu. Järgitakse riigihangete seadust ning usaldusväärse finantsjuhtimise põhimõtteid.

Sooline võrdõiguslikkus ja võrdsed võimalused: Kõikide plaanitud tegevuste elluviimisel jälgitakse, et tagatud oleks sooline võrdõiguslikkus ning kõigile antud võrdsed õigused ja võimalused reformis/investeeringus/meetmes osalemiseks ning nende tulemustest osa saamiseks. Eri soost, rahvusest, vanuses, rassilise või etnilise päritoluga, usutunnistuse või veendumusega, erivajadusega või seksuaalse sättumusega inimestele võrdsete võimaluste loomiseks tegevustes osalemiseks ning tulemustest osa saamiseks, analüüsitakse ning võetakse arvesse osalejate neid vajadusi, mis tulenevad nende kuulumisest erinevatesse sotsiaalsetesse rühmadesse ja vähendatakse barjääre, mis takistavad allaesindatud rühmadel tegevustes osalemist või hüvedest kasu saamist. Sekkumiste ettevalmistamisel ja rakendamisel võetakse arvesse võimalikku mõju võrdsusele, kaasamisele ja mittediskrimineerimisele ning vajaduse korral võetakse rakendusele meetmeid võimalike riskide vähendamiseks. Arenduste puhul arvestatakse WCAG 2.1 AA nõuetega, tagamaks juurdepääsetavus erivajadustega inimestele.

Ajakava: reform viiakse ellu viie aasta jooksul.

Reform 2: Eraisikutele sündmusteenuste ja etteaimavate teenuste väljaarendamine

Väljakutsed:

- Teenused ei näi ega toimi inimese jaoks tema elu- või ärisündmusest (nt lapse saamine, abiellumine, ettevõtte asutamine) lähtuvalt ühe sujuva teenusena, vaid on nii riigi-, KOVide kui ka erateenuste vaates killustunud. Teave avalike teenuste kohta ja teenuste pakkumine toimub erinevates kanalites ning puudub kasutaja vaatest ühtne lähenemine. Tihti on raske mõista, kust infot mingi teenuse kohta leida või kuidas mingit teenust kasutada saab.
- Avalike teenuste osutamine toimub üldjuhul kasutaja initsiatiivil ja samu andmeid küsitakse jätkuvalt ja asjatult mitu korda, kuigi riigil on tihti kõik vajalikud andmed teenuse, nt mõne toetuse, proaktiivseks ehk parimal moel ja väikseima halduskoormusega pakkumiseks olemas.

Eesmärgid:

- Eesti on esimene riik maailmas, kus avalikud teenused tulevad sinu juurde, kui sul on neid vaja.
- Avalikke teenuseid pakutakse kasutajatele tema elu- või ärisündmusest lähtuvalt ühe sujuva teenusena. Alati kui võimalik, annab riik ise inimestele märku, kui neil on õigus saada mõnda hüve või vaja täita mõni kohustus.
- Avalike teenuste pakkumisel küsitakse kasutajalt samu andmeid vaid ühe korra, välja arvatud juhul, kui andmete topelt küsimiseks on mõjuv põhjus.
- Selle kõige mõjul väheneb halduskoormus ja paraneb rahulolu teenustega.
- Eraisikute sündmusteenuste välja töötamisel luuakse võimalused teenuste piiriüleseks kasutamiseks tulevikus.

Rakendamine: 2020. aastal valmis eraisikute sündmusteenuste arendamise võimaluste põhjalik alusanalüüs (sh teenuste kaardistus, arhitektuuri ja haldusmudeli ettepanekud ehk reformi kontseptsioon) ning on tellitud eelprojektidena esimeste sündmusteenuste disainilahendused ja prototüüpimine. Analüüsist selgub, et proaktiivsete ja sündmusteenuste kasutuselevõtuks ei ole vaja muuta riiklikku seadusandlust üldiselt – kuigi konkreetsete teenuste redisainil peab üle vaatama ja vajadusel uuendama nende teenustega seotud õigusakte (sh määrused, käskkirjad, jne). Vabariigi Valitsus kiitis kabinetinõupidamisel detsembris 2020 heaks sündmusteenuste arendusplaani (sh arendamisele tulevad 10 teenust ja nende järjekorra). See plaan oli välja töötatud koos nende sündmustega vahetult seotud teenuste eest vastutavate riigiasutustega.

Heakskiidetud plaani põhjal saab 2021. aastal MKM koordineerimisel koheselt alustada. Töös osaleb ka RIA, kes arendab eesti.ee ehk riigiportaali näol sündmusteenuste n-ö väravat. Mõlema juurde moodustatakse reformi ajaks tuumikmeeskond, kes vajaliku arenduste teostuse korraldab ja tehnilise valmisoleku tagab.

Teenuse disainid, tehnilised analüüsid ja IT-arendused tellitakse sisse. Sündmusteenuste tervikvaade arendatakse eesti.ee ehk kodanikuportaali juurde välja. Teenuste disainimise raames töötatakse välja ka teenuste protsessidega seotud õigusaktide või nende muutmise

ettepanekud, samuti viiakse läbi põhiõiguste ja andmekaitse tagamiseks vajalikud mõjuanalüüsid (et tagada nt GDPR vastavus).

Tehakse ka koostööd väliste ekspertide ja teadlastega, et etteaimavate teenuste järgnevaid katseprojekte käivitada, uusi rakendusvõimalusi tuvastada, jne. Sinna juurde tehakse turundus- ja kommunikatsioonitegevusi kasutajatele uute võimaluste ja teenuste korralduse kohta teabe jõudmiseks.

Reformi tegevusi ei rahastata teistest fondidest, ehk topelt finantseerimise risk antud reformi juures puudub.

Investeeringu edukal elluviimisel luuakse baas avaliku sektori teenuste omanikele asutusteüleste teenuste pakkumise rakendamiseks, kasutades selleks kas oma ressursse, või muid võimalusi, näiteks SF 2021-2027 vahendeid, luues seega suurema sünergia RRF ja SF 2021-2027 vahel.

Sihtgrupp: kogu avalik sektor oma asutustega, eriti keskvalitsus. KOV-id on hõlmatud oma sündmusteenuste alaga seotud teenuste ulatuses. Samas teenuste lõppkasutajad ja kasusaajad on kõik Eesti avalike teenuste kasutajad-erasisikud.

Partnerite kaasamine: Tegevuste aluseks reformi ja arendusplaani koostamisse on olnud kaasatud kõik seotud teenuste eest vastutavad ministriumid ja ametiasutused. Nii on see ka edaspidi iga sündmusteenuse arendamise korral. Arendused kavandatakse ja viiakse läbi lõppkasutajaid kaasates.

Takistused: Kompetentsete spetsialistide kättesaadavus, mis ei luba töid vajalikul moel ja mahus läbi viia. Hangete venimine. Koostöö asutuste vahel: sündmusteenuste terviklikult realiseerimiseks peavad eri riigiasutused ja ka eri sektorid (keskvalitsus ja KOV) ühte sammu astuma ja koostööd tegema, sh edaspidi ka teenuse osutamisel. Arendusprojektide elluviimine võib suutlikkuse või tehnoloogilise keerukuse tõttu takerduda. Mitmel puhul vajab teenuste terviklikuks ja etteaimavaks arendamine seadusandlikke vm õiguslikke muudatusi, mis ei tohi venima jääda.

Seos riigiabi reeglitega: Riigiabi reeglid ei rakendu, sest ettevõtjate tegevuse otsest rahastamist ei toimu. Järgitakse riigihangete seadust ning usaldusväärse finantsjuhtimise põhimõtteid.

Sooline võrdõiguslikkus ja võrdsed võimalused: Kõikide plaanitud tegevuste elluviimisel jälgitakse, et tagatud oleks sooline võrdõiguslikkus ning kõigile antud võrdsed õigused ja võimalused reformis/investeeringus/meetmes osalemiseks ning nende tulemustest osa saamiseks. Eri soost, rahvusest, vanuses, rassilise või etnilise päritoluga, usutunnistuse või veendumusega, erivajadusega või seksuaalse sättumusega inimestele võrdsete võimaluste loomiseks tegevustes osalemiseks ning tulemustest osa saamiseks, analüüsitakse ning võetakse arvesse osalejate neid vajadusi, mis tulenevad nende kuulumisest erinevatesse sotsiaalsetesse rühmadesse ja vähendatakse barjääre, mis takistavad alaesindatud rühmadel tegevustes osalemist või hüvedest kasu saamist. Sekkumiste ettevalmistamisel ja rakendamisel võetakse arvesse võimalikku mõju võrdsusele, kaasamisele ja mittediskrimineerimisele ning vajaduse korral võetakse rakendusele meetmeid võimalike riskide vähendamiseks. Arenduste puhul arvestatakse WCAG 2.1 AA nõuetega, tagamaks juurdepääsetavus erivajadustega inimestele. Proaktiivsete

elusündmusteenuste arendus võimaldab ka madalamate digioskustega sihtrühmade (noored, vanad) ning erivajadustega inimeste paremat ligipääsu digiteenustele, vähendades olulisel määral kasutajapoolset sisendit nõudvaid tegevusi.

Ajakava: reform viiakse ellu viie aasta jooksul.

Reform 3: Ettevõtja sündmusteenuste ja digivärava väljaarendamine

Väljakutsed:

- Ettevõtjate jaoks on avaliku sektori teenuste info praegu killustatud tasemega ning raskesti leitav erinevate asutuste kodulehekülgedelt, registritest ja muudest kanalitest, st riik on ettevõtja jaoks mitmekümned asutused ja sajad kontaktid, kust õige leidmine kulutab ettevõtja aega ja raha. Leitud teabe osas puudub ettevõtjal kindlus, et saadud on ajakohane, täielik ja tõene ülevaade. Ettevõtjatel kulub palju aega tuvastamiseks, kelle poole konkreetse probleemi korral selle kiireks lahendamiseks pöörduda. Avalike teenuste pakkumine pole piisavalt kasutajasõbralik ja koostalitusvõimeline.
- Puudub ühtne, terviklik ja ettevõtja ärisündmustest lähtuv ülevaade avalikus sektoris ettevõtjatele pakutavatest digiteenustest. Ettevõtjale on oluline olla teadlik avaliku sektori poolt pakutavatest võimalustest ning kohustustest avaliku sektori ees lähtuvalt aset leidvatest ärisündmustest ja ettevõtte olukorrast. Ettevõtte arengut toetavad võimalused võivad jääda kasutamata, kuna neid ei pakuta piisavalt suunatult. Samuti jäävad ettevõtjal täitmata kohustused riigi ees, või täidetakse need hilinemisega, sest digiteenused ei toimi täna ettevõtja ärisündmusest lähtuvalt ega ole avaliku sektori poolt proaktiivsed ettevõtja suunal.
- Ettevõtja poolt avalikule sektorile andmete esitamise koormus on kõrge, teenuste pakkumine toimub erinevates veebikeskkondades ning kasutaja initsiatiivil. Seetõttu küsitakse tihtilugu erinevate avaliku sektori asutuste poolt ettevõtjalt samu andmeid mitmekordselt, kuigi riigil tervikuna on vajalikud andmed teenuse pakkumiseks juba olemas.

Eesmärgid:

- Ettevõtjatele suunatud avalikke teenuseid pakutakse ettevõtja kui kasutaja ärisündmusest lähtuvalt ühe sujuva ja maksimaalselt proaktiivse teenusena ning kasutaja vajadusi arvestades. Alati kui võimalik, annab riik ise ettevõtjale märku, kui ettevõtjal on õigus saada mõnda hüve või täita mõni kohustus.
- Ettevõtjatele suunatud usaldusväärne info ja ligipääs avalikele digiteenustele on koondatud ühtsesse tehnoloogiliselt võimekasse ja kasutajasõbralikku veebikeskkonda, et ettevõtjal oleks lihtne ja mugav avaliku sektoriga suhelda lähtuvalt ettevõtja konkreetsest ärisündmusest (nt ettevõtte asutamine, finantseerimine, eksport).
- Avalike teenuste pakkumisel küsitakse ettevõtjatelt andmeid ühekordselt, välja arvatud juhul kui teistkordsel küsimisel on mõjuv põhjus.

- Reform võimaldab ettevõtjatel säästa aega avaliku sektoriga suhtlemisel, luua võrdseid võimalusi ettevõtluses, kasvatada töötajate võimekust ning rahulolu avalike teenuste tarbimisel.
- Reform loob avatud ja läbipaistva ettevõtluskeskkonna kuvandi, muudab avaliku sektori suhtluse ettevõtjatega ning teenuste osutamise tõhusamaks ja kahandab ettevõtja koormust avaliku sektoriga suhtlusel. Väheneb ettevõtja halduskoormus avaliku sektori ees.
- Reform loob tervikliku ülevaate avaliku sektori poolt pakutavatest võimalustest ning ettevõtjatele seatud kohustustest, mis võimaldab ettevõtjatel teha paremaid juhtimisotsuseid. Paraneb rahulolu digiteenustega.
- Reformi käigus loodavate lahenduste puhul peetakse alati silmas Euroopa Liidu ühtse digivärava määrusest²⁵ tulenevaid kohustusi.

Rakendamine: Reformi elluviimisel on kavas toetuda 2020. a sündmusteenuste analüüsi²⁶ käigus välja pakutud sündmusteenuste keskse koordinatsiooni juhtimismudelile. Mudelis on kolm juhtimistaset: avalike teenuste portfelli juhtimise tase, sündmusteenuse juhtimise tase ning osateenuse juhtimise tase.

MKM täidab avalike teenuste portfelli halduri ja sündmusteenuse portfelli halduri rolle, juhtides reformi elluviimist ning koordineerides teiste osaliste tööd. Igale sündmusteenusele valitakse seotud asutuste hulgast sobivaim sündmusteenuse omanik, kes vastutab konkreetse sündmusteenuse kujundamise eest. Osateenuste omanikud ja osateenuste osutajad, ehk konkreetsete teenustega loomise ja haldamisega seotud asutused vastutavad jätkuvalt konkreetse teenuse sisu ja osutamise eest.

Rakendamise käigus kaasatakse vajadusel täiendavalt tegevusala kuraatori roll, kes asub samal juhtimistasandil sündmusteenuste omanikega ja kes nõustab, kuidas sündmusteenuste kujundamisel silmas pidada erinevate tegevusalade ettevõtjate vajadusi. Tegevusala kuraatori rolli võib täita nii avaliku sektori kui ka mõne huvirühma esindaja.

Reformi edukat elluviimist toetab riigi infosüsteemi omanik ehk Riigi Infosüsteemi Amet, kes tegeleb tehnoloogilise koosvõime kujundamisega avalikes digiteenustes ja nõustab avalike teenuste portfelli juhtimise tasemel.

Juhtimisstruktuuri realiseerimiseks luuakse juhtrühm ning vastavalt vajadusele töörühmad, kuhu on kaasatud esindajad nii MKM-ist kui ka teistest avaliku sektori asutustest.

2020. aastal valminud ettevõtja sündmusteenuste ja digivärava visioonianalüüsi²⁷ käigus loodi visiooni realiseerimiseks arendus- ja tegevuskava, mis sisaldab reformi eesmärgini jõudmiseks vajalikke tegevusi. Teenuse disainid, tehnilised analüüsid ja IT-arendused, investeringud teenuste osutamiseks vajalikku taristusse tellitakse üldjuhul sisse (sh vajadusel osateenuste omanike poolt). Kuid töö sujuvama ja kiirema teostuse eesmärgil luuakse MKM-is ning RIA-s

²⁵ Detsembris 2018 jõustunud otsekohalduv Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2018/1724

²⁶ Sündmusteenuste analüüs (2020), <https://pilv.mkm.ee/s/mZOOshroHT19lBr>

²⁷ Ettevõtjate jaoks ühtse veebipõhise kontaktpunkti visioon (2020), <https://pilv.mkm.ee/s/ZRQOB89TRJZjiYn>

reformi perioodi ajaks ajutised reformi elluviimiseks vajalikud töökohad (portfelli juht, tootejuhid, projektjuhid, analüütikud, arhitektid jt), kes viivad ellu ettevõtja sündmusteenuste tegevuskavas toodud tegevusi. Tehakse ka koostööd väliste ekspertide ja teadlastega, et etteaimavate teenuste järgnevaid katseprojekte käivitada, uusi rakendusvõimalusi tuvastada jne. Läbi viiakse turundus- ja kommunikatsioonitegevusi sihtgruppidele reformiga seotud info kommunikeerimiseks ja huvirühmade kaasamiseks.

Reformi tegevusi ei rahastata teistest fondidest, ehk topelt finantseerimise risk antud reformi juures puudub. Reformide ettevalmistamise rahastu TSI (Technical Support Instrument) kaudu kaastakse ühekordselt ekspertiisi, et luua tehisintellekti rakendusmudel ettevõtja digivärava jaoks.

Sihtgrupp: Peamised reformiga mõjutatud osalised saab jagada kolmeks. Esmalt kõik Eesti ettevõtjad (sh e-residendid) ja ettevõtlusega seotud isikud (sh ettevõtlust planeerivad isikud ja ettevõtete töötajad ning konsultandid), kes kasutavad avalikke digiteenuseid või avalike asutuste jagatavat infot. Põhitähelepanu on sealjuures suunatud väike- ja keskmise suurusega ettevõtetele, kelle probleemid vajavad enim adresseerimist ja kelle puhul on reformi oodatav kasu suurim. Teiseks on Euroopa Liidu teenuste direktiivi²⁸ ja ühtse digivärava määruse²⁹ raamistiku kaudu sarnastel alustel huvitatud osapoolteks ka teiste Euroopa riikide ettevõtjad ja ettevõtlusest huvitunud isikud, kes ei ole kantud Eesti äriregistrisse ja kes ei ole e-residendid. Kolmandana saavad reformist kasu ettevõtetele teenuseid osutavad avalikud asutused, kellel avaneb reformi käigus võimalus disainida oma digiteenuseid kasutajasõbralikuks ja sündmuspõhiseks ning suurendada digiteenuste tõhusat ja koostalitlusvõimelist osutamist avalikus sektoris, sealjuures andes riigi poolt ise ettevõtjale märku, kui ettevõtjal on õigus saada mõnda hüve või täita mõni kohustus ehk pakkuda teenuseid proaktiivselt.

Huvirühmade kaasamine: Reformi ettevalmistamisel on konsulteeritud nii erinevaid avalikke teenuseid pakkuvate asutuste, üksikettevõtjate kui ka ettevõtjaid ühendavate liitudega. Ettevõtja sündmusteenuseid ja digivärava väljaarendamist hõlmava visioonidokumendi³⁰ koostamise käigus viidi huvirühmadega läbi mitmeid töötubasid ja intervjuusid. Täiendavalt toimus 2020. aastal ettevõtjate (sh e-residentide) hulgas küsitlusuuring³¹, mille käigus täpsustati ettevõtjate vajadusi ja hinnanguid lahendusideedele. Reformi käigus on kavas pidevalt jätkata nii ettevõtjad ühendavate erialaliitude kui ka teiste katusorganisatsioonide kaudu ettevõtjate kaasamist, sealjuures toetudes Eestis välja töötatud kaasamise heale tavale.

Takistused: Praegune avalike digiteenuste osutamise juurdunud praktika, kus teave avalike teenuste kohta ning nende pakkumine toimub erinevates kanalites, puudub ühtne lähenemine kasutaja vaatest, koostalitlusvõime on vähene ning digiteenuste osutamise suutlikkus ebahühtlane. Et saavutada digiteenuste uus tase, kus teenuseid pakutakse ühtselt, terviklikult ja proaktiivselt, on vaja nii sisulisel kui ka tehnoloogilisel tasemel keskenduda muudatuste juhtimisele. Uue tehnoloogia ja teenuspakkumise rakendamiseks on vaja piisavalt ekspertiisi

²⁸ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2006/123/EÜ, 12. detsember 2006

²⁹ Detsembris 2018 jõustunud otsekohaldav Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2018/1724

³⁰ Ettevõtjate jaoks ühtse veebipõhise kontaktpunkti visioon (2020), <https://pilv.mkm.ee/s/ZRQOB89TRJZjiYn>

³¹ Riigiportaali eesti.ee kasutaja rahulolu analüüs (2020),

https://www.ria.ee/sites/default/files/kantar_emor_riigiportaali_eeesti_ee_rahuloluanaluuus_koondaruanne.pdf

ning uued tehnoloogilised lahendused peavad suutma toimida ühes olemasolevate süsteemidega. Tagatud peab olema loodavate lahenduste turvalisus ning selge uue rolli- ja vastutusjaotus.

Hangete venimine. Koostöö asutuste vahel. Arendusprojektide elluviimine võib suutlikkuse või tehnoloogilise keerukuse tõttu takerduda. Mitmel puhul vajab teenuste terviklikuks ja etteaimavaks arendamine seadusandlikke vm õiguslikke muudatusi, mis ei tohi venima jääda.

Seos riigiabi reeglitega: Riigiabi reeglid ei rakendu, sest ettevõtjate tegevuse otsesest rahastamist ei toimu. Järgitakse riigihangete seadust ning usaldusväärse finantsjuhtimise põhimõtteid.

Sooline võrdõiguslikkus ja võrdsed võimalused: Kõikide plaanitud tegevuste elluviimisel jälgitakse, et tagatud oleks sooline võrdõiguslikkus ning kõigile antud võrdsed õigused ja võimalused reformis/investeeringus/meetmes osalemiseks ning nende tulemustest osa saamiseks. Eri soost, rahvusest, vanuses, rassilise või etnilise päritoluga, usutunnistuse või veendumusega, erivajadusega või seksuaalse sättumusega inimestele võrdsete võimaluste loomiseks tegevustes osalemiseks ning tulemustest osa saamiseks, analüüsitakse ning võetakse arvesse osalejate neid vajadusi, mis tulenevad nende kuulumisest erinevatesse sotsiaalsetesse rühmadesse ja vähendatakse barjääre, mis takistavad alaesindatud rühmadel tegevustes osalemist või hüvedest kasu saamist. Sekkumiste ettevalmistamisel ja rakendamisel võetakse arvesse võimalikku mõju võrdsusele, kaasamisele ja mittediskrimineerimisele ning vajaduse korral võetakse rakendusele meetmeid võimalike riskide vähendamiseks. Arenduste puhul arvestatakse WCAG 2.1 AA nõuetega, tagamaks juurdepääsetavus erivajadustega inimestele.

Ajakava: reform viiakse ellu viie aasta jooksul.

Investeering 1: #Bürokraati programm (riikliku virtuaalassistendi platvorm ja ökosüsteem)

Väljakutsed:

- Teave avalike teenuste kohta ja teenuste pakkumine toimub erinevates kanalites ning puudub kasutaja vaates ühtne lähenemine. Endiselt on liiga raske leida, kuhu peaks pöörduma, kui tekib vajadus riigiga suhelda ja asjaajamisega tegeleda.
- Avalikud teenused, teenuste osutamise keskkonnad ja asutuste veebilehed on disainitud ja arendatud erinevate loogikate ja stiilide alusel, mistõttu on kasutajate jaoks erinevate portaalide ja keskkondade vahel navigeerimine segane ja keeruline. Digitaalne suhtlus riigiga eeldab head digitaalset kirjaoskust, aga see ei peaks nii olema.
- Seda kõike saab lahendada virtuaalsete assistentide jt krattide abil, mis on kiirelt arenev tehisintellekti kasutusala. Just kõnesuhtlusega töötavad virtuaalsed assistendid võimaldavad muuta teenuste leidmise ja osutamise kasutajaliidese poolest kõige lihtsamaks. Kõne on ja jääb ettenähtavalt (pea kõigi) inimeste jaoks kõige loomulikumaks ja seega lihtsaimaks teenuste kasutamise viisiks.

Eesmärgid:

- Eesti on esimene riik maailmas, kus saad riigiga kõik olulised asjad aetud vestluskrati ehk kõne kaudu juhitava tehisintellektipõhise virtuaalassistendi abil.
- #Bürokraati ehk riikliku virtuaalsete abiliste ökosüsteemiga on liidestatud enim kasutatud ja tähtsamad infoteenused ja otsesed avalikud teenused. Nii on kasutajal võimalik kõiki avalikke teenuseid tarbida eriteadmisi omamata, kasutades selleks mistahes enam levinud suhtlusviisi või kanalit ning seadet, sh üha enam ka piiriülest.
- Selle kõige mõjul väheneb halduskoormus ja paraneb rahulolu teenustega - avalike teenuste kasutamine on inimestele radikaalselt lihtsam ja mugavalt kättesaadav.

Rakendamine: 2020. aastal valmis #Bürokraati visioon ja alustati katseprojektide elluviimist visiooni elluviimise teostatavuse selgitamiseks – need on 2021. a alguses lõppemas. Katseprojektide põhjal kavandatakse MKM-i eestvedamisel #bürokraati platvormi väljaarendamise ja eri teenuste liidestamise arenduste plaan, mida siinse investeringuga ellu viia.

Toetavana tuleb panustada aga ka alustehnoloogia ehk kõnetehnoloogia rakenduse, vastavate erasektori koostööprojektide, riikliku masinõppe taristu jm arendamisse IT-investeeringutega ning jätkata järgmise faasi katseprojektidega, sh erasektori ja ülikoolidega koostöös.

Investeeringu ehk eri arenduste juhtimiseks moodustatakse MKM ja RIA juurde tuumikitiim, kes veab projektide kavandamist ja teostamist. Keeletehnoloogia suunal tehakse koostööd Eesti Keele Instituudi ja Haridus- ja Teadusministeeriumiga. Otsesed analüüsi- ja arendustööd ostetakse välistelt ekspertidelt ja ettevõtetelt sisse.

Investeeringu tegevusi ei rahastata teistest fondidest, ehk topelt finantseerimise risk antud investeeringu juures puudub. Investeeringu edukal elluviimisel tekib ülejäänud teenuste omanikel võimalus liidestuda loodud riikliku virtuaalsete abiliste ökosüsteemiga kasutades selleks kas oma ressursse, või muid võimalusi, näiteks SF 2021-2027 vahendeid, luues seega suurema sünergia RRF ja SF 2021-2027 vahel.

Võimalusel tehakse katse- ja arendusprojekte piiriülese virtuaalsete abiliste koosvõime ja ühisteenuste loomiseks. Eeskätt on kavas koostöö Soome kolleegidega, kellel on sarnane programm AuroraAI, aga võimalusel tehakse koostööd ka teiste riikidega.

Sihtgrupp: kogu avalik sektor oma asutustega, eriti keskvalitsus. Samas teenuste lõppkasutajad ja kasusaajad on kõik Eesti avalike teenuste kasutajad-erisikud ja ettevõtjad, sh e-residendid.

Partnerite kaasamine: Tegevuste aluseks olevate arendusplaanide koostamisse on kaasatud kõik ministeeriumid ja huvitatud osapooled, sh ka era- ja kolmandast sektorist. Katseprojektid ja arendused kavandatakse ja viiakse läbi (lõpp)kasutajaid kaasates.

Takistused: Kompetentsete spetsialistide kättesaadavus, mis ei luba töid vajalikul moel ja mahus läbi viia. Hangete venimine. Koostöö asutuste vahel: eri asutused peavad korraka samas suunas töötama, paindlikult uusi lahendusi katsetama, avatult olema valmis suhtlema. Arendusprojektide elluviimine võib suutlikkuse või tehnoloogilise keerukuse tõttu takerduda, eriti kuna mitmed arendused sõltuvad keeletehnoloogia üldisest arengust. Õigusruumis on vaja

muuta võimalikuks automaatsed haldusotsused (valitsuse tegevusprogrammi järgi on vastava eelnõu valmimine kavas 2021. aastal).

Seos riigiabi reeglitega: Riigiabi reeglid ei rakendu, sest ettevõtjate tegevuse otsest rahastamist ei toimu. Järgitakse riigihangete seadust ning usaldusväärse finantsjuhtimise põhimõtteid.

Sooline võrdõiguslikkus ja võrdsed võimalused: Investeeringu elluviimisel jälgitakse, et tagatud oleks sooline võrdõiguslikkus ning kõigile antud võrdsed õigused ja võimalused reformis/investeeringus/meetmes osalemiseks ning nende tulemustest osa saamiseks. Eri soost, rahvusest, vanuses, rassilise või etnilise päritoluga, usutunnistuse või veendumusega, erivajadusega või seksuaalse sättumusega inimestele võrdsed võimalused loomiseks tegevustes osalemiseks ning tulemustest osa saamiseks, analüüsitakse ning võetakse arvesse osalejate neid vajadusi, mis tulenevad nende kuulumisest erinevatesse sotsiaalsetesse rühmadesse ja vähendatakse barjääre, mis takistavad alaesindatud rühmadel tegevustes osalemist või hüvedest kasu saamist. Sekkumiste ettevalmistamisel ja rakendamisel võetakse arvesse võimalikku mõju võrdsusele, kaasamisele ja mittediskrimineerimisele ning vajaduse korral võetakse rakendusele meetmeid võimalike riskide vähendamiseks. Arenduste puhul arvestatakse WCAG 2.1 AA nõuetega, tagamaks juurdepääsetavus erivajadustega inimestele. Proaktiivsete elusündmusteenuste arendus võimaldab ka madalamate digioskustega sihtrühmade (noored, vanad) ning erivajadustega inimeste paremat ligipääsu digiteenustele, vähendades olulisel määral kasutajapoolset sisendit nõudvaid tegevusi.

Arenduste puhul arvestatakse vähemalt WCAG 2.1 AA nõuetega, tagamaks juurdepääsetavus erivajadustega inimestele. Samas on investeeringu enda tegemise algeesmärk parandada oluliselt teenuste kasutatavust, näiteks luues esmakordselt võimaluse teenuste kasutamiseks häälepõhiselt. Senine teksti- ja kirjutamispõhine kanal ei kao aga kõrvalt ära ehk me ei tekita siinkohal diskrimineerimist.

Ajakava: reform viiakse ellu viie aasta jooksul.

Alasuund 2: Digiriigi alustaristu uus tase, sh digiriigi turvaliselt pilvetaristule üleviimine

Reform 4: Digiriigi baasteenuste ümberkorraldamine ning turvaline pilvetaristule üleminek

Väljakutsed:

- Digiriigi turvaliseks ja digiteenuste töökindlaks toimimiseks vajalike IT-baasteenuste (töökohateenused ja serverimajutus) olukord on järgnev:
- Infoturbe riskid on suured ja intsidendid toovad möödapääsmatu lisakulu. Kuna kompetentsi ja ressursi ei jagu piisavalt kõigis valitsemisalades vajalikul tasemel teenuste ja taristu hoidmiseks ja turvamiseks, kasvab digiriigi haavatavus – sagenevad intsidendid ja teenuste toimimine katkeb senisest rohkem.
- Digiriigi teenuste kestlikkus pole tagatud – riigil pole piisavalt ressursi ega pole turult saada piisaval hulgal võimekaid spetsialiste, et senisel kujul hajusalt ja dubleerivalt valitsemisaladesse eraldiseisvalt suudaks kvaliteetseid baasteenuseid luua ja pakkuda.

Serveritaristu ja töökohateenused on juba täna tehnoloogilises võlas (nt seadmed aegumas) kõigis valitsemisalades ja see kasvab. Selle tulemusel toimub riiklike teenuste toimepidevuse katkestuste kasv, nt viimasel kahel aastal nähtu.

- Teenuste kvaliteet on madalam ja ebaühtlane – kasvava tehnoloogilise võla ja ebaühtlaste kompetentside tõttu on töökoha- ja serveriteenused ebaühtlase tasemega eri valitsemisalade ja asutuste jaoks (nt erinev riist- ja tarkvara on töökohaprofiili osa sarnaste rollide puhul). Lisaks ei võimalda lahendused piisavalt üle valitsemisalade koostöö- ja ühislahenduste rakendamist (näide: ühtsete videolahenduste või failide koosloome raskendatud kasutuselevõtt koroonakriisi ja kaugtöö oludes 2020. aastal).
- Samas ootavad kasutajad (kodanikud, ettevõtjad, Eesti puhul ka e-residendid), et teenused oleksid neile vajalikul hetkel kättesaadavad ja seda ka üle maailma. Pilvetaristust on saanud *de facto* standardlahendus, mis kindlustab teenuste töökindluse, kvaliteedi ja turvalisuse – aga Eestis on selle kasutuselevõtt seni väga madal. Selle põhjuseks on olnud avalikus sektoris kompetentsipuudus, aga ka infosüsteemide vähene valmidus pilvelahendustele üleminekuks (st taakvara) – mille osas arhitektuurinõuete ja IT-arenduste SF2020 perioodi rahastustega on samm edasi tehtud. Katseprojektina arendati 2016-2021 riigi privaatsilve koostöös erasektoriga, mille osas on väljakutseks nüüd skaleerimine: riigi enda kontrolli all hoidmist vajavate infosüsteemide ja andmekogude osas kasutuselevõttu laiendada ning selle aluseks privaatsilve püsitenus rajada.

Samal ajal ei saa mööda vaadata maailmas kasvavatest küberohtudest:

- Oma digiriigi ja teenuste ulatusega on Eesti haavatavus keskmisest kõrgem. Näeme seda näiteks kasvavast intsidentide arvust.
- Parim ravim ohtude vastu on ennetus – sh tuleb kõik loodavad lahendused ja teenused enne kasutuselevõttu põhjalikult ja kõrgel tasemel turvatestida. Vastav võimekus ja seega ka praktika on seni olnud ebapiisav avalikus sektoris, testimise teostamine alatahtsustatud. Samas on pilvetaristu puhul eriti oluline tagada rakenduste turvalisus.
- Eestil on kõrgema haavatavuse tõttu kõrgem vajadus suuta pidevalt muutuva ohtude pildiga kursis olla, et suuta tuvastada kerkivaid uusi ohtusid ja nendega kohaneda, vastavalt oma süsteemide valmidust testida, jm.
- Samuti peame uute tehnoloogiate rakendamisel kohe kasutuselevõtu algusfaasis suutma vastavad riskid läbi mõelda, läbi katsetada ja vajalikud maandusmeetmed luua või rakendada – sh siinse kava reformide ja investeeringute valguses, eriti pilvelahenduste või ühtse baasteenuse ohutuks rakendamiseks. See vajab süsteemseid uuringuid ja analüüse.
- Eesti digiriigi arengutase on selline, et meil pole enam tagasiteed (ja ei peagi olema) pabermaailma. Riigi ja ühiskonna toimimise kindlustamiseks peame rakendama seega digitehnoloogia uusi võimalusi, et tagada teenuste toimimine ja riigi järjepidevus igas olukorras – ka juhaks, kui nt küber- või füüsilise rünnaku või loodusõnnetuse korral pole Eesti pinnal asuvad andmekeskused ja pilvetaristu enam meie kontrolli all või neist andmed kättesaadavad. Pilvetechnoloogia on parim võimalus käitada rakendusi hajutatult ja ka distantilt, tagades sedasi kõrgema käideldavuse ja mistahes olukorras

valmisoleku. Eestis peame muuhulgas arvestama, et mistahes oludes oleks tagatud oluliste teenuste osutamine e-residentidele kõikjalt üle maailma.

Eesmärgid:

- Suurimate IT-baasteenuste - serveritaristu ja arvutitöökoht - osutamise korraldab edaspidi riigis üks kompetentsikeskus. Selle tulemusel on baasteenused korrastatud ja kaasajastatud.
- Eelneva tulemusel on digiriigis IT-baasteenuste kvaliteet kõrgem – kasvab rahulolu nende teenustega, infoturve on kindlustatum ehk vähem on intsidente (vaatamata kasvavatele ohtudele). Seeläbi toimivad avalikud digiteenused kodanikele ja ettevõtjatele paremini. Lisaks on vajaliku riigi teenuste osutamisel ökonoomsem (raha on vaja vähem kui eraldi toimetades).
- Digiriik on pilves – pilvetaristu kasutamine kasvab pidevalt.
- Kriitilised andmekogud ja infosüsteemid on pilvelahendusega andmesaatkonda majutatud, mis tagab teenuste kõrgendatud käideldavuse pea igaks olukorraks. Seeläbi on tagatud riiklik järjepidevus, sh vajadusel pikaajaline olulisimate andmete talletamine.
- Riigil on võimekus digiriigi lahenduste turvestimist ise läbi viia, vastav võimekus on keskselt osutatud ehk jagatud teenusena saadaval. Kasvab infosüsteemide ja teenuste turvestimise läbimine, et veenduda nende ohutuses ja töökindluses.
- Riigil on primaarne tehnoloogiliste trendide ja uudsete lahenduste riskianalüüsi võimekus – uute lahenduste rakendamine toimub seeläbi ohutult.
- Kokkuvõttes on digiriigil suurem küberohtudele vastupanuvõime ja vähem intsidente, sh teenuste katkestusi ja pilvetaristu on ohutult kasutusel.

Rakendamine:

Digiriigi baasteenuste keskele ehk jagatud teenuseosutamisele üleminek on valitsuse poolt märtsis 2021 otsustatud. Vastavalt valmistab MKM ette sügiseks 2021 tegevusplaani üleminekuks.

Selle elluviimine hõlmab esimese sammuna MKM valitsemisalasse uue riigiasutuse ehk baasteenuste kompetentsikeskuse loomist, sh mehitamist, teenuste ja taristupargi väljaarendamist – kellele teised asutused hakkavad korrastamiseks ja haldamiseks oma teenuseid ja seadmeparki üle andma. Uus IT-asutus toetab teenuste käivitumisel teisi asutusi üleminekul ka tehniliselt, nt migratsiooni jm ettevalmistustega.

Jagatud serveriteenuse osutaja käivitab ja arendab välja muu hulgas jagatud pilveteenuste pakkumise, sh teeb vastavaid taristu arendamise ja laiendamise investeeringud. See hõlmab nii erasektori pilvetaristu ressursi sisseostu (st vastava turuplatsi rajamist ja teenuse vahendamist) kui ka riigi erapilve võimekuse väljaarendamist senise pilootprojekti pealt (riigi enda taristu investeeringud). Riigi enda erapilv on järgmises etapis ka vajalikul määral ühilduv EL pilveföderatsiooniga. Võtmetegevuseks on seejuures teiste asutuste nõustamine ja tehniline toetamine lahenduste pilveviimisel vastava tiimi poolt. Konkreetsed riist- ja tarkvaralahendused tellitakse erasektorist.

Aastail 2017-2020 viis Eesti riik läbi ka andmesaatkonna kontseptsiooni pilootprojekti – 10 kriitilist andmekogu majutati pilvetechnoloogia baasil Luksemburgi riigi andmekeskusse rajatud andmesaatkonda, mis on Eesti riigi kontrolli all. Pilootprojekti pealt on valminud tegevuskava andmesaatkonna väljaehitamiseks, sh oluliste infosüsteemide käitamisvõimekuse rajamiseks, hõlmatud andmekogude ringi laiendamiseks jm. Siinses suunas on kavas digiriigi baasteenuste reformi ja pilvemineku osana selle tegevuskava elluviimine, et andmesaatkonna võimekus välja arendada. Andmesaatkond toimib edaspidi riigi erapilve ja serveritaristu pikendusena (nn täiendava lokatsioonina väljaspool Eesti piire), selle rajamise ja käitamise eest vastutab jagatud teenuse pakkuja asutus.

MKM rolliks on nende tegevuste puhul koordineerimine, vajadusel seotud poliitikakujundamine (kui nt on vaja õiguslikke muudatusi jagatud teenuse korralduse või erapilve teenuse kehtestamiseks).

Reformi tegevusi ei rahastata teistest fondidest, ehk topelt finantseerimise risk antud reformi juures puudub.

Lisaks luuakse jagatud teenusena turvatestimise võimekus RIA kui riikliku keskse küberturvalisuse agentuuri baasilt. RIA koosseisu tekib väike tiim, kes teostab testimisi eri riigiasutuste süsteemides – alustades riikliku olulisusega lahendustest. MKM kui riikliku küberturvalisuse poliitika kujundaja hakkab tellima ja levitama riigisektori jaoks strateegiliselt olulisi analüüse (nt erasektorist ja ülikoolidelt), mille abil hoida silma peal uutel tehnoloogiatel, uutel ohtudel ja nende jaoks vajalikke meetmeid rakendada. Teemadena saavad kaetud muu hulgas siinse komponendi teiste suundade toetamine: pilveteenused, tehisintellekti lahendused, krüptosüsteemid jm.

Partnerite kaasamine: Tegevuste kavandamine on toimunud ja toimub ka edaspidi koostöös seotud ministeeriumide ja riigiasutustega, alates planeerimisest kuni elluviimise suunamiseni. Jagatud baasteenuste osutamist korraldava asutuse teenuste nõukotta kaasatakse kõik ministeeriumid, et neil oleks võimalus suunata teenuste portfelli ja kvaliteedi arengut. Pilve ja andmesaatkonna kasutuselevõtu ja turvatestimiste teekaardid lepatakse kokku vastavate asutustega. Küberturvalisuse analüüside kavandamise ja arutellu kaasatakse küberturvalisuse poliitika nõukoda, kus on esindatud riigiasutuste, erasektori ja ülikoolide eksperdid.

Takistused: Kompetentsete spetsialistide kättesaadavus, mis ei luba töid vajalikul moel ja mahus läbi viia. Hangete venimine. Koostöö asutuste vahel: eriti keskselt osutatud teenusele üleminekul peab toimima koostöö uue teenuse pakkuja ja senise IT-üksuse vahel, et tagada sujuv migratsioon ning samuti ka edaspidi teenuse osutamisel koostöö toimima.

Sihtgrupp: kogu avalik sektor oma asutustega, eriti keskvalitsus. Samas digiteenuste ja sh turvalisemate teenuste lõppkasutajad ja kasusaajad on kõik Eesti avalike teenuste kasutajad-erisikud ja ettevõtjad, sh e-residendid. Küberturvalisuse alal on erifookuses kriitiliste andmekogude ja infosüsteemide eest vastutavad asutused, eriti keskvalitsuse tasemel.

Seos riigiabi reeglitega: Riigiabi reeglid ei rakendu, sest ettevõtjate tegevuse otsest rahastamist ei toimu. Järgitakse riigihangete seadust ning usaldusväärse finantsjuhtimise põhimõtteid.

Sooline võrdõiguslikkus ja võrdsed võimalused: Kõikide reformi raames plaanitud tegevuste elluviimisel jälgitakse, et tagatud oleks sooline võrdõiguslikkus ning kõigile antud võrdsed õigused ja võimalused reformis/investeeringus/meetmes osalemiseks ning nende tulemustest osa saamiseks. Eri soost, rahvusest, vanuses, rassilise või etnilise päritoluga, usutunnistuse või veendumusega, erivajadusega või seksuaalse sättumusega inimestele võrdsete võimaluste loomiseks tegevustes osalemiseks ning tulemustest osa saamiseks, analüüsitakse ning võetakse arvesse osalejate neid vajadusi, mis tulenevad nende kuulumisest erinevatesse sotsiaalsetesse rühmadesse ja vähendatakse barjääre, mis takistavad alaesindatud rühmadel tegevustes osalemist või hüvedest kasu saamist. Sekkumiste ettevalmistamisel ja rakendamisel võetakse arvesse võimalikku mõju võrdsusele, kaasamisele ja mittediskrimineerimisele ning vajaduse korral võetakse rakendusele meetmeid võimalike riskide vähendamiseks. Arenduste puhul arvestatakse WCAG 2.1 AA nõuetega, tagamaks juurdepääsetavus erivajadustega inimestele. Proaktiivsete elusündmusteenuste arendus võimaldab ka madalamate digioskustega sihtrühmade (noored, vanad) ning erivajadustega inimeste paremat ligipääsu digiteenustele, vähendades olulisel määral kasutajapoolset sisendit nõudvaid tegevusi.

Ajakava: reform viiakse ellu nelja aasta jooksul.

3.2 Rahapesu ja terrorismi rahastamise strateegilise analüüsi uuele tasemele viimine Eestis

FATFi standardeid uuendati 2012. aastal, eesmärgiga tõhustada nõudeid kõrgema riskiastmega olukordadele ja võimaldada riikidel keskenduda rohkem valdkondadele, kus riskid on endiselt suured või kus rakendamist saab tõhustada³². Riigid peaksid uute standardite kohaselt esmalt identifitseerima oma rahapesu ja terrorismi rahastamise riskid, neid hindama ja nendest aru saama ning seejärel võtma asjakohaseid meetmeid riskide vähendamiseks. Riskipõhine lähenemine võimaldab riikidel võtta FATFi nõuete raames paindlikumaid meetmeid, et suunata oma ressursse tõhusamalt ja rakendada riskide olemusele vastavaid ennetavaid meetmeid ning seeläbi oma tegevust kõige tulemuslikumalt kavandada. Rahapesu Andmebüroo (edaspidi *RAB*) peab FATFi standardi kohaselt³³ teostama strateegilist analüüsi, mis kujutab endast rahapesu (edaspidi *RP*) ja terrorismi rahastamisega (edaspidi *TR*) seonduvate trendide ja mustrite tuvastamist. Peamine väljakutse ongi olemasoleva informatsiooni pinnalt *RP* ja *TR* trendide ja mustrite tuvastamine: milline informatsioon tuleks sellistel puhkudel aluseks võtta ja millise meetodika (sh vahendite, ka IT-lahenduste) abil selliseid trende ja mustreid õigeaegselt tuvastada.

Õigeaegselt tuvastatud trendid ja mustrid võimaldavad oluliselt paremini saada aru riigi *RP* ja *TR* riskidest, mis omakorda võimaldab tõhusamalt riskidele reageerida ja *RP/TR* läbiviimist takistada, kasutada efektiivsemalt nii riigi- kui erasektori ressursse ja vältida ning vähendada ühiskonnale *RP* ja *TR* läbi tekkivat kahju.

---

³² [http://www.fatf-gafi.org/publications/fatfrecommendations/?hf=10&b=0&s=desc\(fatf_releasedate\)](http://www.fatf-gafi.org/publications/fatfrecommendations/?hf=10&b=0&s=desc(fatf_releasedate))

³³ FATFi kriteerium 29.4 (b)

Reformi ja investeringute peamine eesmärk on viia RP/TR riskide hindamine uuele tasemele, et see vastaks reaalsele olukorrale ja objektiivsetele asjaoludele, võimaldaks operatiivsemalt tuvastada, reageerida ja maandada RP/TR riske ja efektiivsemalt takistada majandusruumi ja finantssüsteemi ärakasutamist rahapesijate ja terroristide rahastajate poolt.

Euroopa Komisjon on riigipõhistes soovitusetes (2020) märkinud, et Eesti peaks suurendama pingutusi kindlustamaks RP/TR raamistiku tulemuslikku järelevalvet ja jõustamistegevusi. Vastavas põhjenduspunktis on märgitud, et vajalikud on:

- a) õigusaktid, mis tugevdaksid:
  - i) ennetavat raamistikku
  - ii) konfiskeerimist
  - iii) halduskaristuste määramise võimalusi
- b) RP uurimiste kiirem menetlemine;
- c) finantsjärelevalve võimekuse piisav tugevdamine;
- d) järelevalve riskipõhise lähenemise printsiipide rakendamine, eriti seoses temaatiliste kohapealsete kontrollidega;
- e) RAB ja õiguskaitseasutuste infovahetuse proaktiivsus.

Punkti a)i) osas tuleb märkida, et Eesti on 2020. a suvel vastu võtnud olulised muudatused rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduses, millega võeti riigi õigusesse üle rahapesu tõkestamise V direktiiv (AMLD 5) ja millega oluliselt tõhustati rahapesu tõkestamise ennetavat raamistikku.

a)ii) osas on Eesti järjepidevalt tõhustanud konfiskeerimise alaseid õigusakte ja rakendamispäid. 2017. a jõustunud sätetega on loodud võimalus konfiskeerida kuriteo toimepanemise vahend või vahetu objekt; süüteoga saadud ja sellise vara arvel omandatud vara; kehtestatud ja toimiv on kriminaaltulu laiendatud konfiskeerimise institutsioon. Kõikidel juhtudel on konfiskeerimisotsust võimalik teha vara suhtes, mis kuulub otsuse või määruse tegemise ajal toimepanijale või kolmandale isikule ja viimane on omandanud selle täielikult või olulises osas toimepanija arvel või teadis, et vahend, aine või ese võõrandatakse talle konfiskeerimise vältimiseks. Lisaks on kõikidel juhtudel, kui esineb konfiskeerimise alus ja kuriteo toimepanemise vahend või kuriteo vahetu objekt on võõrandatud, ära tarvitatud või selle äravõtmine pole muul põhjusel võimalik või otstarbekas, kohtul võimalik välja mõista summa, mis vastab konfiskeerimisele kuuluva vara väärtusele. Prokuratuuri taotlusel ja eeluurimiskohtuniku määrusega on võimalik riigi konfiskeerimise või konfiskeerimise asendamise tagamiseks kohaldada erinevaid tagamismeetmeid, näiteks vara arest, kohtulik hüpoteek ja kõik muud meetmed, mida on lubatud kohaldada hagi tagamiseks tsiviilkohtumenetluse seadustikus. Muu hulgas on Eestis kohaldatud arestimist ja konfiskeerimist ka krüptovara suhtes.

a)iii) seoses ei ole Eestil halduskaristuste rakendamiseks spetsiifilist alust, ja kasutatakse väärtegade õigusraamistikku, hetkel jätkatakse Riigikogus eelnõu menetlust, millega luuakse võimalus Euroopa Liidu õiguses sätestatud haldustrahvide kohaldamiseks väärtemenetluses (94 SE).

b) RP uurimiste menetlemise kiirus sõltub peaaugjalikult õigusabitaotlustele vastuste saamise kiirusest. Käesolevaks hetkeks on 2019. aastal Eesti Vabariigis koostatud Euroopa uurimismäärustest ja õigusabitaotlustest täidetud 28 Euroopa uurimismäärust ja 12 õigusabitaotlust. Kuivõrd riikidevaheline koostöö kriminaalmenetluses on tihti ajamahukas, võivad vastused veel saabuda.

c) Finantsjärelevalve võimekuse suurendamine on samuti toimunud viimastel aastatel Eestis järjepidevalt. Finantsinspeksioonis oli 2017. aastal rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise järelevalvele eraldatud 3 töökohta, 2018. aastal 4 töökohta (seisuga 31.12.2018 töötas Finantsinspeksioonis 91 töötajat). 2019. aastal loodi Finantsinspeksioonis rahapesu järelevalve tõhustamiseks eraldi osakond, milles töötas aasta lõpus 7 ametnikku (seisuga 31.12.2019 töötas Finantsinspeksioonis kokku 100 töötajat). Lisaks on Finantsinspeksioonis rahapesu tõkestamisega tegelenud ka teised struktuuriüksused, sh õigusosakond (sobivusmenetlused, teisene arvamus, tegevusloa kehtetuks tunnistamine), kapitalijärelevalve (operatsiooniriskide hindamine, SREP-ide läbiviimine) ja sunni rakendamisega tegelev osakond. Finantsinspeksiooni eelarve on samuti stabiilselt kasvanud (6 675 000 eurolt aastal 2017 kuni 7 286 000 euroni aastal 2019). Finantsinspeksioon kasutab rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise järelevalve tegemises riskide jälgimiseks nii sisemiselt arendatud riskide analüüsimise lahendid kui ka SAP tarkvara baasil loodud tehnoloogilist lahendust.

d) Rahapesu tõkestamise valdkonnas järelevalve teostamiseks kogub Finantsinspeksioon teavet turuosalistelt otse nii kohapealsete kontrollide, iga-aastaste kaugkontrollide kui ka temaatiliste päringute kaudu. Eriseadustes (krediitiasutuste seadus, krediidiandjate ja -vahendajate seadus, makseasutuste ja e-raha asutuste seadus, kindlustustegevuse seadus, investeerimisfondide seadus, väärtpaberituruseadus) on sätestatud turuosalistele aruandluskohustus Eesti Panga ja Finantsinspeksiooni ees. Aruandlusega kogutud andmeid kasutab Finantsinspeksioon rahapesu riskide jälgimiseks pideval alusel, nii kvartaalselt kui ka igakuiselt (näiteks hoiuste andmed, välismaksete andmed). Erinevatest allikatest kogutud info alusel viib Finantsinspeksioon läbi ka riskipõhiseid temaatilisi kontrole. Kohapealsete kontrollide arv suurenes 2020. aastal 10-le (2019: 6) ning 2021. aastaks on planeeritud 26 kohapealset kontrolli.

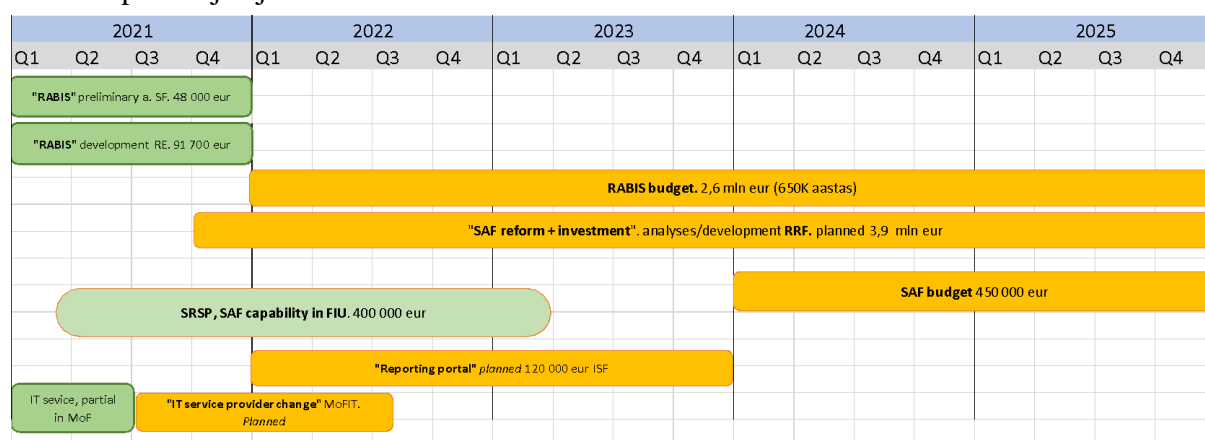
e) RAB ja õiguskaitseasutuste vahelise infovahetuse tõhustamisele pöörati eraldi tähelepanu seoses RAB toomisega Siseministeeriumi allasutuse Politsei- ja Piirivalveameti struktuuriüksusest iseseisvaks valitsusasutuseks Rahandusministeeriumi haldusalas alates 1. jaanuarist 2021. See tähendas muu hulgas kõikide koostöölepingute üle vaatamist ja mitmete uute sõlmimist, muu hulgas Politsei- ja Piirivalveametiga (PPA). PPA-s alustas 2021. aastal tööd kaks sideohvitseri, kelle ülesandeks on RAB päringute ja menetluste vahendamine ja koostöö toetamine.

- Eesti valitsuse prioriteetideks on rahapesu tõkestamine ja see on väljendatud selgelt ka riiklikes arengukavades, poliitikates ja plaanides.
- Eesti 2035: meede Pangandus- ja kapitalituruse arendamine ja tugevdamine:
  - ühtse pangandusturuse toimimise tagamine,
  - pankade riskide vähendamine (sh rahapesu tõkestamise tõhustamine) ja kriisilahendusvõimekuse suurendamine (kriisilahenduspuhvriloomine, kaitsemehhanismide tugevdamine), säilitades seejuures avatuse välisettevõtjatele ja -investoritele.

- **Siseturvalisuse arengukava (2020-2030)** Alameede ehk programmi tegevus 3.2. Raske ja organiseeritud kuritegevuse vastane võitlus: Võimekus 3.2.3. Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamine näeb ette arendused mh seoses RAB olemasolevate andmete kasutamiseks (IT võimekuse loomine), ning seoses võimekusega riiki sisenevate ja väljuvate rahavoogude monitoorimiseks ning ligipääsuga EP kogutavatele andmetele.

Eesti on taotlenud/taotlema antud valdkonna jaoks vahendeid erinevatest EL rahastustest, jälgides hoolega topeltrahastuse olukorra vältimist ja valides erinevate projektide või projekti erinevate aspektide finantseerimiseks optimaalsemaid kanaleid. Lisaks paigutame ka riigina täiendavaid vahendeid RAB IT võimekuse tõstmiseks. On selge, et ainult ühest projektist antud valdkonnas sisulise ja püsiva muutuse ellu rakendamiseks ei piisa.

Allolev skeem illustreerib erinevaid allikaid RAB IT-võimekuse ja andmete kogumise eelduste loomise plaane ja ajastust.

- Töös projekt, millel on olemas rahastus ja teada eelarve (lisada eelarve). Välja tuua ka rahastamisallikas (B- baaseelarve; SF- struktuurfond; M-muu fondi vms rahastamine)
- Planeerimisel projekt, millel on idee ja plaan ning rahastusallikas. Lisada planeeritav rahastamisallikas (B- baaseelarve; SF- struktuurfond; M-muu fondi vms rahastamine)

Reform 5: Rahapesu ja terrorismi rahastamise strateegilise analüüsi uuele tasemele viimine Eestis

Väljakutsed:

Nii rahvusvahelise standardi kui ka rahapesu andmebüroode organisatsiooni Egmont Group'i käsitluse kohaselt on rahapesu andmebüroode strateegilise analüüsi funktsiooni eesmärgiks tuvastada mustreid ja trende, et teha järeldusi rahapesu ja terrorismi rahastamise strateegiliseks tõkestamiseks ning anda sisendit operatiivsete prioriteetide seadmisel ning valdkonna poliitika kujundamisse.

Ilma selle võimekuseta ei suudeta piisavalt varajases staadiumis tuvastada suuri ja Eesti mainet kahjustavaid rahapesu ja terrorismi rahastamise riske ning neile adekvaatselt reageerida. Tänapäevase majandustegevuse, ettevõtete aruandluse ja järelevalvetegevuste käigus tekib märkimisväärset hulgal informatsiooni, millel on kõrge potentsiaal olla kasulik ka RP ja TR mustrite ja trendide tuvastamisel. Probleem on selles, et see informatsioon on kogutud erinevate asutuste poolt erinevate avalike ülesannete käigus, seda ei koondata ühtselt töödeldavasse

vormi ja selle väärtust RP ja TR jaoks ei ole hinnatud.

RAB strateegilise analüüsi teostamisel on probleemiks ka juba olemasoleva informatsiooni suur maht, mis ei võimalda ilma spetsiaalse IT-lahenduseta seda töödelda ja RP/TR tõkestamise seisukohalt kasulikke tulemusi anda. Infoallikate lisandudes muutub see väljakutse veelgi keerulisemaks.

Eesmärgid:

Reformi eesmärgiks on luua Strateegilise Analüüsi Funktsiooni (edaspidi *SAF*) keskus RAB juurde, mille realiseerimisel tekib võimekus süsteemselt hinnata rahapesu ja terrorismi rahastamise riske ning suunata seotud asutuste ja kohustatud isikute tegevusi riskide maandamisel analüütiliselt ja teadmiste põhisel. Selle tagajärjel paraneb finantskuritegude ja sellega seotud kuritegevuse pärssimise võimekus läbi järelevalvetegevuste ning sihitatud menetluste. Kasutatakse maksimaalselt olemasolevaid ja riigi poolt juba kogutavaid andmeid ning luuakse nende andmete töötlemiseks ja nii laia kui kitsa kasutusväljundiga analüüsitoodete pakkumiseks infotehnoloogiline ja võimalusel tehisintellekti rakendav süsteem. SAF keskuse meeskond on võimeline välja töötama strateegilise analüüsi funktsionaalsuse ainulaadse ja uuendusliku IT-arendusena RAB juurde, analüüsides olemasolevaid andmeid, võimalusi, rahvusvahelisi praktikaid ja siseriiklikult kogutavat infot, tüpoloogiasid ja nende praktilises ennetustegevuses kasutamise meetodeid. Valmistatakse ette nii IT-lahenduse kirjeldus, analüüsitooted ja nende tarbijad, ressursivajadus ja andmeallikate ja (vajalike) õigusmuudatuste kaardistus. Seejärel tehakse vajadusel muudatused siseriiklikus õiguses ning hangitakse kõigi loetletud funktsionaalsustega IT-arendus.

Reformi detailsemad eesmärgid on: RAB SAF keskuse loomine, mis võimaldaks operatiivsemalt tuvastada, reageerida ja maandada RP/TR riske ja efektiivsemalt takistada majandusruumi ja finantsüsteemi ärakasutamist rahapesijate ja terroristide rahastajate poolt. Koostada loodava funktsiooni ärianalüüs ning esitada funktsiooni täitmiseks vajaliku IT lahenduse kontseptsioon koos selle mittefunktsionaalsete nõuetega;

Kõikide plaanitud tegevuste elluviimisel jälgitakse, et tagatud oleks sooline võrdõiguslikkus ning kõigile antud võrdsed õigused ja võimalused reformis/investeeringus/meetmes osalemiseks ning nende tulemustest osa saamiseks. Eri soost, rahvusest, vanuses, rassilise või etnilise päritoluga, usutunnistuse või veendumusega, erivajadusega või seksuaalse sättumusega inimestele võrdselt võimaluste loomiseks tegevustes osalemiseks ning tulemustest osa saamiseks, analüüsitakse ning võetakse arvesse osalejate neid vajadusi, mis tulenevad nende kuulumisest erinevatesse sotsiaalsetesse rühmadesse ja vähendatakse barjääre, mis takistavad alaesindatud rühmadel tegevustes osalemist või hüvedest kasu saamist. Kui käesoleva reformi ja investeeringu ettevalmistamisel selgub vajadus muuta siseriiklikku õigust, hinnatakse eelnõude väljatöötamisel nende võimalikku mõju võrdsusele, kaasamisele ja mittediskrimineerimisele ning vajaduse korral võetakse rakendusele meetmeid võimalike riskide vähendamiseks.

Rakendamine:

a) EELANALÜÜS

SAF keskuse ülesehitamiseks vajalike ressursside, töödeldavate andmete, koostööprotsesside, analüüsitoodete, õigusaktide muutmise vajaduse, ning IT-lahenduse vajaduste kaardistamine ja sellekohase kontseptsiooni väljatöötamine on loodava projektimeeskonna peamisteks ülesanneteks.

Strateegilise analüüsi funktsiooni täitma asumiseks vajalike tegevuste, protsesside, arenduste ja ressursside kaardistamiseks ja kirjeldamiseks ning strateegilise analüüsi funktsiooni toimimise kontseptsiooni koostamiseks on meeskonna peamised ülesanded:

1. Koostada loodava funktsiooni ärianalüüs ning esitada funktsiooni täitmiseks vajaliku IT-lahenduse kontseptsioon koos selle mittefunktsionaalsete nõuetega;
2. Esitada tehnilise lahenduse esialgne kirjeldus (sh IT-lahenduse arhitektuuripilt) koos loodava IT-lahenduse investeeringu ning haldusmaksumuse prognoosiga;
3. Kirjeldada funktsiooni täitmise analüüsitooded ja protsessid ning nende teostamiseks vajalik muu ressursivajadus (lisaks IT-arendustele ja IT-süsteemidele);
4. koostada hõlvatavate ja töödeldavate andmete kirjeldus andmeallikate ja andmepositsioonide kaupa koos õigusliku analüüsiga.

b) ÕIGUSKESKKONNA MUUTMINE (vajadusel) Rahandus-, sise- ja justiitsministeerium tagavad muudatuste läbiviimiseks vajalike õigusaktide muudatuste algatamise ning ressursside taotlemise ja eraldamise enda valitsemisalas.

RAB on 17.06.2020 vastu võetud rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse muudatustega alates 1. jaanuarist 2021 iseseisev valitsusasutus Rahandusministeeriumi haldusalas. Riigieelarvega on ette nähtud täiendavad ressursid, sh uute ametikohtade loomine muu hulgas strateegilise analüüsifunktsiooni arendamiseks. RAB-le on samade seadusmuudatustega loodud õiguslik alus Eesti Panga kaudu krediidiasutustelt kogutava informatsioonile ligi pääsemiseks. Planeeritav õiguslik analüüs peab seega hõlmama endas hõlvatavate ja töödeldavate andmete kasutamiseks õigusliku aluse olemasolu määratlemist ning juhul, kui vajalike andmete töötlemiseks õiguslik alus puudub, tuleb valmistada ette vajalikud muudatused: a) rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse vajadusel täpsustamine b) hõlvatavate ja töödeldavate andmete ja riiklike andmekogude õigusraamistiku muudatused (vajadusel): muudatused põhimäärustes ja andmevahetuslepingutes.

Eesti on taotlenud täiendavalt:

1. Reformide ettevalmistamise rahastust (TS) seoses strateegilise analüüsifunktsiooni arendamise võimekuse tõstmisega, fookusega teiste riikide strateegilise analüüsi parimate praktikate leidmisele, RAB ametnike koolitamisele ja seeläbi funktsiooni sisuliseks arendamiseks eelduste loomisele, sellele taotlusele on saadud positiivne otsus 400 000 euro osas. Sellest rahastust taotletavate projektide tulemus ei kattu käesoleva taotlusega, kuid on sellele vajalikuks sisendiks: teiste riikide lahenduste võrdlev analüüs annab sisendi reformi läbiviimiseks ja on investeeringuna IT-arenduse lähteülesande koostamise üheks vajalikuks alusdokumendiks.

Partnerite kaasamine: RAB partnerid SAF keskuse arendamisel on siseriiklikult pädevad järelevalve- ja õiguskaitseasutused ning institutsioonid: Eesti Pank, Finantsinspeksioon, Politsei- ja Piirivalveamet, Kaitsepolitseiamet, Välisluureamet, Maksu- ja Tolliamet, Rahandus-, Justiits-, Majandus- ja Kommunikatsiooni- ja Siseministerium. Nende asutuste kogutava informatsiooni ja ekspertiisi aluseks võttes on võimalik tagada realistlik ülevaade hetkel kogutava informatsiooni relevanttsuse, kasutatavuse ja võimalike takistuste kohta, samuti on kõik nimetatud asutused partneriteks Eesti RP / TR tõkestamise efektiivse süsteemi loomisel.

Võimalikud takistused: Peamine võimalik takistus on SAF keskuse meeskonda pädevate isikute õigeaegne leidmine, kuna tegemist on spetsiifilise ja eriteadmisi, lisaks ka informatsiooni konfidentsiaalsuse vaates eriluba, eeldavate ametnikega, kelle ekspertiis on kõrges hinnas ka erasektoris.

Sihtgrupp: RAB

Vahe-eesmärgid ja ajakava:

<u>Vahe-eesmärk</u>	Õiguskeskkonna muudatused on jõustunud	Strateegilise analüüsikeskuse toimiseks vajalikud õigusaktid on ettevalmistatud ja vastuvõetud ning jõustunud	2024	Õigusakt Riigi Teataja: rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus muudatused riiklike andmekogude põhimäärustes RAB andmevahetuslepingute tingimuste muudatused
<u>Vahe-eesmärk</u>	Reaalaja SAF IKT süsteem on arendatud	SAFi IKT süsteem on nõuetekohaselt arendatud ja RABile kasutusse antud.	2026	Üle-andmise vastuvõtmise akt RAB dokumendihaldussüsteem

- A- positiivne rahastusotsus (RAB alustab projektimeeskonna värbamisprotsessi)
- B- A +6 kuud: värbamisprotsess on lõpetatud (meeskond on komplekteeritud)
- C- B +10 kuud: koostatud on esialgne lähteülesanne projekti realiseerimiseks (ärianalüüs, mh tehnilise lahenduse kirjelduse ning maksumuse prognoos analüüsikeskuse toimimisest);
- D- B + 16 kuud: valminud on SAF keskuse mudel, mis sisaldab:
Ärianalüüsi, mis sisaldab andmeandjate ja kasusaajatega vahetavate andmete, analüüsitoodete ja koostööprotsesside kirjeldust;

tehnilise lahenduse esialgne kirjeldust (IT –lahenduse arhitektuuripilt) koos loodava IT lahenduse investeeringu ning haldusmaksumuse prognoosiga
turul pakutavate lahenduste ja teenuste kaardistamist, kaasates erasektori võimalusi;
Eestis kasutatava SAF mudeli tehnoloogiliste lahenduste kirjeldust;
õigusaktide muutmise vajaduse kirjeldust;
esmane lähteülesanne järgneva etapi otsustest ja edasistest tegevustest, k a ressursi vajaduse kaardistust.

E- D + 1 kuud: heakskiitmiseks on RAM-le esitatud eelnevalt kirjeldatud tingimustele vastav mudel SAF analüüsikeskuse toimimisest

F- E + 6 kuud –(RAM) õigusaktide eelnõud on väljatöötatud ja esitatakse avalikuks konsultatsiooniks

Maksumuse ja hinnastamise põhialused

Reformi ja investeeringu kogumaht on 3 900 000 eurot, mis jaguneb reformi ja investeeringu vahel. Antud reformi ja investeeringu puhul puuduvad tööjõukulud, sh töötasude, erisoodustused ja tööjõukuludega seotud maksukulud.

Analüüs: õigus ja andmekaitse, eelnõude ettevalmistamine, summas 100 000 eurot. Arvestuskäigu aluseks on arvestuslik töömaht ca 666 tundi, mis juriidiliste analüüsides keskmise tunnihinnaga 150 eurot tunni eest, tuginedes Rahandusministeeriumi poolt 2019-2021 ostetud analüüsides pakkumistele, kus tunnihind on olnud vahemikus 95 eur/h- 250 eur/h. Hanke tulemusena võib hind muutuda. Näiteks:

- Rahandusministeeriumi: 2020, Keskkonna ja transpordi valdkonna õigusanalüüsid (ühes hankes), lepingu täitmisel (Evershed ja Sutherland) oli mõlema osa hind 6310 (kokku 12 620 eurot). Analüüsile kuluvaid tunde pakkumuses eraldi näidatud pole, välja on toodud tunnihind analüüsi selgitamiseks avalikkusele 145 eurot/h.

- Samas hankes esitas pakkumise Sorainen advokaadibüroo tunnihinnaga 250 eur/h.

Analüüs: Strateegilise analüüsi keskuse mudel, summas 100 000 eurot. Arvestuskäigu aluseks on analüüsi tellimine keskmise tunnihinnaga 85 eur/h, arvestuslik töömaht 1176 tundi. Arvestuse allikana on kasutatud RABi põhiinfosüsteemi analüüs (SF projekt, 2021), Riigihanke nimetus: "Eelanalüüs Rahapesu andmebüroo (PPA) infosüsteemi RABIS täiendavate funktsionaalsuste väljaarendamiseks büroo võimekuse suurendamise eesmärgil" (Riigihanke viitenumber: 226550)

Investeering 2: Reaalaja strateegilise analüüsi süsteem

Väljakutsed:

1. RAB kasutatavad IT süsteemid ei võimalda efektiivselt kasutada olemasolevaid andmeid strateegilise analüüsi funktsiooni täitmiseks
2. RAB kasutatavad IT süsteemid ei kasuta kogu võimalikku (teiste asutuste asjakohast) informatsiooni strateegiliseks analüüsiks;
3. olemasolevatel IT süsteemidel puudub võimekus pakkuda analüüsitooteid reaalajas.

Eesmärk: Hankida vastava IT-süsteemi arendamine, mis märkab ja võimaldab operatiivselt

reageerida tegevuste koondumistele või ümberjaotumistele, eesmärgiga tuvastada kiiresti võimalikud rahapesuskeemid ja –kanalid.

Rakendamine:

Vastavalt eelnevalt valminud analüüsidele viia läbi IT- süsteemi hange/tellida arendus, vajadusel erinevates etappides ja koostöös erinevate asutustega.

Sihtgrupp:

RAB; IT-süsteemi arendaja(d). Rahandus-, Sise-, Justiits-, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium ning Välisministeerium; Rahapesu Andmebüroo, Finantsinspeksioon, Maksu- ja Tolliamet, Eesti Pank, Politsei- ja Piirivalveamet, Kaitsepolitseiamet, Välisluureamet, prokuratuur.

Võimalikud kaasatud asutused: RAM, EP, FI, PPA, KAPO, MTA

Partnerite kaasamine: Võimalikud kaasatud asutused: EP, FI, PPA, KAPO, MTA

Võimalikud takistused: Hanke keerukus ja maht võivad olla RAB tavapärasest arendusvajadusi tunduvalt ületavad ja vajalik on kaasata täiendavat (IT-) kompetentsi.

Seos riigiabi reeglitega: Investeeringu saaja on riigiasutus (RAB), mille tegevused ja pädevus on ammandavalt loetletud seaduses. RAB ei tegele ühelgi juhul ettevõtlusega. Kuna RAB IT-süsteemide hankel planeeritakse järgida riigihangete regulatsioone, siis riigiabi reeglitega seos puudub.

Ajakava

G E + 10 kuud – täpsustatakse vajalik rahastus IT-arenduse jaoks

G E + 10 kuud – täpsustatakse vajalik rahastus IT-arenduse jaoks

H G + 6 kuud – IT-süsteemi hange ja arendus

I H + 12 kuud – IT-arenduse valmimine ja vastuvõtmine

H + 12 kuud - süsteemi kõigi funktsionaalsuste kasutuselevõtt

Maksumuse ja hinnastamise põhialused

Analüüs: SAF infosüsteemi äri- ja eelanalüüs, summas 200 000 eurot. Arvestuskäigu aluseks on tegevus, millega soetatakse strateegilise analüüsi mudel, analüüsi keskmise tunnihinnaga 85 eur/h. arvestuslik töömaht 2353 tundi. Andmete allikana on kasutatud RABi põhiinfosüsteemi analüüsi näidet (SF projekt, 2021), riigihanke nimetus: "Eelanalüüs Rahapesu andmebüroo (PPA) infosüsteemi RABIS täiendavate funktsionaalsuste väljaarendamiseks büroo võimekuse suurendamise eesmärgil" (riigihanke viitenumber: 226550).

Põhivara soetused: SAF tarkvarahange (arendustööd), summas 3 500 000 eurot. Arvestuskäigu aluseks on tegevus, millega aastatel 2024 - 2026 (lõpptähtajaga 31.08) ostetakse Starteegilise Analüüsikeskuse arendustööd. Hinnastamine põhineb RMITi 2020 läbiviidud tarkvarahangete tulemusena keskmine arendustunni hinnal, mis on 54—58 eurot (lisandub

käibemaks) tunnis, 2024-2026 aastal arvestame keskmiselt hinnatõusuga kuni 75 euroni tunnis (arvestatud 10 % tõusu aastas). Arvestuslik töömaht keskmise tunnihinnaga on 46 666 tundi. Andmete allikaks on Rahandusministeeriumi IT arenduskeskuse (RMITi) poolt 2021. aastal läbiviidud riigihanked:

1. „Java tehnoloogiatel põhinevate tarkvarade arendus- ja hooldusteenuse raamleping“, viitenumber 223783, avaldatud 29.05.2020

2. „PL/SQL ja Java tehnoloogiatel põhinevate tarkvarade arendus- ja hooldusteenuse raamleping“, viitenumber 219048, avaldatud 14.02.2020

3. Erinevatel tehnoloogiatel põhinevate tarkvarade arendus ja hooldusteenus

3.3 Viimane miil

Investeering 3: Väga suure läbilaskevõimega lairibavõrkude ehitamine

Investeering panustab elukeskkonna parandamisse läbi suure läbilaskevõimega lairibavõrkude rajamise, mis võimaldavad lõppkasutajatel kasutada ülikiiret internetiühendust ning adresseerib vajadust suurendada lairiba püsiühenduse kaetust maapiirkondades.

Tulenevalt madalast asustustihedusest maapiirkondades on Eesti püsiühenduste osakaal oluliselt allpool ELi keskmist taset. Selleks et saavutada ELi seatud 2025 ühenduvuse eesmärgid ning tagada kõigile majapidamistele 100 Mbit/s ühendus, mida oleks võimalik suurendada 1 Gbit'ini, on vaja rohkem investeeringuid suure läbilaskevõimega võrkude rajamiseks. ELi 2025 eesmärgid ühtivad plaanitavate siseriiklike strateegiatega nagu Eesti 2035 ja Digiriigi strateegia 2030.

Digitaliseerimise eelduseks on hea ühenduvuse olemasolu kõikjal ELi liikmesriikides. Ilma heal tasemel lairibaühendusteta ei ole võimalik kõigil kodanikel ja ettevõtetel saada osa digitaalsetest teenustest, teha kaugtööd või osaleda haridus- ja kultuurielus. Covid-19 pandeemia osutas varasemast veelgi enam ühenduvuse puudujääkidele, eelkõige maapiirkondades.

Investeeringu puhul jälgitakse, et kõigile oleks antud võrdsed õigused ja võimalused investeeringus osalemiseks ning nende tulemustest osa saamiseks. Sekkumise ettevalmistamisel ja rakendamisel võetakse arvesse võimalikku mõju võrdsusele, kaasamisele ja mittediskrimineerimisele ning vajaduse korral võetakse rakendusele meetmeid võimalike riskide vähendamiseks. Lairibavõrkude ehitamise eesmärk on tagada kõigile Eesti elanikele ka maapiirkondades võimalikult hea ühenduvus, mis aitab tagada regionaalset võrdsust. Täiendavalt võimaldab hea ühenduvus kodudes kaasa liikumispuuetega inimeste paremale osalemisele tööturul ning ka perede (eelkõige naiste) võimalusele ühildada pere- ja tööelu ning töötada osajaga distantsilt.

Väga suure läbilaskevõimega võrkudesse investeerimist toetavate meetmete osas on järgmised väljakutsed:

- Tuvastatud koguinvesteeringu vajadus vahemikus 200 kuni 300 milj. eurot selleks, et kõigil majapidamistel oleks võimalik liituda väga suure läbilaskevõimega võrguga, mis tehniliselt võimaldaks vähemalt 100 Mbit/s kiirusega lairibaühendust, mis oleks suurendatav 1 Gbit/s kiiruseni. Sellise investeeringu tegemine võimaldaks tõsta väga suure läbilaskevõimega võrkude kaetust seniselt 57%-lt (DESI 2020) kõrgemale tasemele.
- Tuvastatud puudujäägid seniste toetusmeetmete käigus ühendamata jäänud sotsiaalmajanduslikult olulised asutused nagu haiglad, koolid, avalike teenuste pakkujad ja ettevõtted.

Sarnaselt kõigi EL liikmesriikidega on ka Eestis oluline digitaalne lõhe linna ja maapiirkondade vahel. DESI 2020 andmetel on küll Eesti üldine VHCN võrkudega kaetus 57% (EL keskmine 44%), kuid maapiirkondades on kaetus ainult 20% (EL keskmine 20%).

Investeering panustab juhtalgatuse „Ühenduvus“ elluviimisesse.

Lisaks käesolevale investeeringule on Eesti aastatel 2021-2030 tegemas veel täiendavaid investeeringuid ühenduvusse:

- 45 miljonit eurot Euroopa Regionaalarengufondist väga suure läbilaskevõimega võrkude rajamiseks
- 18,74 miljonit eurot Euroopa Regionaalarengufondist 5G koridoride rajamiseks ning 5G levi tagamiseks elu- ja tööstuspiirkondades.

Toetusmeetmed, mida rahastatakse Euroopa Regionaalarengufondist, on kavas avada pärast RRFi rahastatavate toetuste ammendumist. Need piirkonnad, kus RRFi toetuse tulemusel on valminud väga suure läbilaskevõimega lairibaühendused, ei saa uuesti taotleda toetust Euroopa Regionaalarengufondi toetusmeetmest.

Lisaks investeeringute tegemisele analüüsib riik koos kohalike omavalitsuste ja sideettevõtjatega võimalusi rakendada liikmesriikide vahel kokkulepitud parimate praktikate tööriistakasti ettepanekuid. Eesti on oma rakendusplaani Komisjonile³⁴ esitanud. Rakendusplaani kohaselt selgitatakse 2021. aasta lõpuks välja parimad praktikad, mida on Eestis vajalik ja võimalik rakendada ning 2022. aastal alustatakse nende elluviimisega.

Väljakutsed: adresseerida osaliselt tuvastatud koguinvesteeringu puudujääki vahemikus 200 kuni 300 milj. eurot selleks, et

- tagada, et kõigil majapidamistel oleks võimalik liituda suure läbilaskevõimega võrguga, mis tehniliselt võimaldaks vähemalt 100 Mbit/s kiirusega lairibaühendust, mis oleks suurendatav 1 Gbit/s kiiruseni;
- ühendada seniste toetusmeetmete käigus ühendamata jäänud sotsiaalmajanduslikult olulised asutused nagu haiglad, koolid, avalike teenuste pakkujad ja ettevõtted.

³⁴ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/connectivity-toolbox>

Eesmärgid: luua toetusmeetmed, mis aitaksid kaasa väga suure läbilaskevõimega lairibavõrkude ehitamisele turutõrke piirkondades ning saavutada peatükis 5 välja toodud ühenduvuse eesmärgid. Eesmärk on rajada 2025. aasta lõpuks liitumise võimalus 8097 aadressile (vahe-eesmärk 2023. aastaks 4000 aadressi).

Sihtgrupp: elektroonilise side ettevõtjad ja sidevõrkude ehituse kogemust omavad ehitusettevõtted.

Seos riigiabi reeglitega: plaanitava toetusmeetme puhul on tegemist riigiabiga. Plaanitav toetusmeede on kavas viia ellu avatud taotlemise põhimõttel, mis vastaks üldise grupierandi määruse (GBER, Euroopa Komisjoni määrus nr 651/2014) artiklile 52. Toetust antakse järgmise põlvkonna juurdepääsuvõrkude (*next generation access network, NGA*) „valgetel aladel“ sideettevõtjatele, kes valitakse välja avatud taotlusvoorude käigus. Toetusele kvalifitseeruvate valgete alade tuvastamiseks viiakse enne toetusmeetme vastuvõtmist läbi investeerimisplaanide kaardistamine vähemalt järgneva kolme aasta kohta.

- RRFist antava toetuse kogusumma on 24,29 MEURi, seega mahub see GBERi art 4.1.y sätestatud piirmäära sisse. Toetust antakse paljudele väikestele projektidele.
- Toetust antakse passiivse lairibataristu rajamiseks (art 52.2.a), sellega seotud tsiviilehitustöödeks (art 52.2.b) ja järgmise põlvkonna juurdepääsuvõrkude rajamiseks (art 52.2.d).
- Investeering tehakse NGA valgetel aladel. Alade määratlemiseks kaardistatakse olemasolevad võrgud ning plaanitud investeeringud ja viiakse läbi avalik konsultatsioon 2021. aasta lõpuks (art 52.3).
- Toetusmeedet on kavas rakendada läbi avatud taotlusvoorude (art 52.4).
- Toetuse saajatele kehtestatakse hulgimüügi juurdepääsuga seotud kohustused (art 52.5), mida kontrollib Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet (Eesti NRA) (art 52.6).
- Toetusmeetme tingimustes sätestatakse järelevalve ja tagasimaksemehhanism (art 52.7).

Kavandatav toetusmeede saab olema kooskõlas ka GBER muudatuste eelnõuga, kui Komisjon selle vastu võtab.

Rakendamine: investeeringu elluviimiseks luuakse toetusmeede, kust saavad toetust taotleda sideettevõtjad ja sidevõrkude ehituse kogemusega ehitusettevõtted. Investeeringu elluviimisega alustatakse nii kiiresti kui võimalik.

Tagamaks paremat regionaalset tasakaalu, jagatakse ettenähtud eelarve maakondade vahel võttes arvesse turutõrke suurust ja teisi objektiivseid kriteeriume, mis lepatakse kokku koostööks kohalike omavalitsuste ja sideettevõtjatega.

Rahastusotsused tehakse mitmes etapis - esimesed rahastusotsused tehtaks hiljemalt 2021. aasta sügisel, ülejäänud rahastusotsused 2022. aasta jooksul. Ehitamiseks ette nähtud aeg võiks olla kuni 3 aastat peale rahastusotsust, kuid mitte hiljem, kui 2026. aasta suvi.

Toetuste andmise kriteeriumid lepitakse kokku koostöös kohalike omavalitsuste ja sideettevõtjatega, kuid olulisim kriteerium saab olema küsitava toetuse suurus ühele aadressile liitumise võimaluse loomise eest (kaetus). Täiendavad kriteeriumid võivad hõlmata ka sotsiaalmajanduslikult oluliste asutuste ja ettevõtete ühendamist või teisi sarnaseid kriteeriume.

4. Avatud strateegiline autonoomia ja julgeoleku aspektid

Komponendis planeeritud reformid ja investeeringud ei ole valdavalt seotud strateegilise autonoomia ja turvalisuse kaalutlustega, nt kavandatud digiriigi arenduste puhul tarneahelate riske. Tegevusi ellu viies järgitakse tavapäraselt riiklikke ja EL küberturvalisuse nõudeid ja suuniseid, nt vajadusel hankepartnerite usaldusväärsuse tagamiseks.

Viimase miili ehk lairibavõrkude väljaarendamise raames on vajalik järgida peatselt 2021. aastal vastuvõetavat sidevõrkude turvalisuse Vabariigi Valitsuse määrust, mis reguleerib sidevõrkudes kasutatavale riistvarale ja tarkvarale esitatud nõudeid ning sätestab sideettevõtjatele loamenetluse, et tagada loodavate võrgulahenduste tarnijate usaldusväärsust.

5. Piiriülesed ja rahvusvahelised projektid

Käesoleva komponendi raames on kavas piiriüleseid või mitme riigi osalusel projekte investeeringus nr 1: #Bürokraati programm (kirjeldatud ülalpool).

6. Komponendi roheline dimensioon

Antud komponendil otsene roheline mõõde puudub. Küll aga soodustab parem ühenduvus kaugtöö tegemist, mis omakorda vähendab vajadust igapäevase pendelrände järele, mis omakorda vähendab transpordist tulenevat keskkonnakoormust.

7. Komponendi digitaalne dimensioon

Antud komponent panustab 100%-liselt digipöördesse.

Reformid 1-4 ja investeering 1 on otseselt suunatud Eesti avaliku halduse digipöördeks, täpsemalt selle uuele arengutasemele viimiseks. Kuigi DESI 2020 järgi on Eesti EL esimene digiriigi arengult, on vaja selle taseme hoidmiseks ehk teenuste kvaliteedi ja majanduskasvu panuse tagamiseks neid pidevalt edasi arendada ja turvalisena hoida. Seda enam, et tehnoloogia areneb jõudsalt edasi, avades uusi võimalusi kui ka ohte – nii on siinses kavas olulisel kohal Eesti avalikus sektoris pilvelahenduste kasutuselevõttus järgivõtmine kui ka tehisintellekti alal ennaktempos liikumine (#bürokraati programmiga).

Digiriigi alusbaasi uuele tasemele viimine, sh pilvelahenduste kasutuselevõttuga on suunatud vastupidavuse ja turvalisuse tagamisele. Seepärast hõlmab antud reform olulisel kohal riigisektori küberturvalisuse võimekuste tõstmist, vastavate jagatud teenuste käivitamisega.

Digiteenuste uuele tasemele viimine panustab otseselt avaliku halduse kaasajastamisse, sh ettevõtja sündmusteenuste ja digivärava kujul ka EL tasemel piiriüleste teenuste arengusse. Kiirenevad haldusprotsessid ja lihtsustub suhtlemine riigiga.

Reform 5 ja investeering 2: Rahapesu Andmebüroo ja RP/TR digitaalse SAF võimekuse väljaarendamise kaudu suudetakse tagada unikaalne ja kõrgtehnoloogiline lahendus, mis oleks teedrajav globaalses mõttes ja muudaks võitluse rahapesu ja terrorismi rahastamisega tunduvalt efektiivsemaks. Tehisintellekti kasutamine antud valdkonnas muudab võimalikuks RP/TR tõkestamise, minimaalselt sekkudes normaalsesse ja tavapärasesse majandusellu, mis soodustab bürokraatia vähendamist ja võimendab majanduskasvu tingimusi, kuivõrd ka erasektori esindajatel on parema kvaliteediga riiklike riskihinnanguid ja analüüsitoteid tarbides suunata ressursi ja riskide maandamise meetmeid õigesse kohta. Arenduse tulemusel luuakse süsteem, mis oleks igal ajahetkel võimeline parima teadmise kohaselt vastama, millised on meetodid, viisid ja trendid Eestis raha pesta või terrorismi rahastada ja hindab sellega seotud riskide taset. Rahapesu osas eeldab selline teadmine võimekust vastata, milliseid rahapesu staadiumeid (süsteemi asetamine, kihitamine, integreerimine) konkreetsetes valdkonnas Eesti praktikas esineb ning milliste toodete, teenuste, viiside ja meetoditega nii Eesti avalik sektor (ametiasutused) kui ka erasektor (kohustatud isikud) kokku puutuvad. Sellise informatsiooni alusel on ametiasutused võimelised oma ressursse allokeerima rahapesu ja terrorismi rahastamise (sh rahvusvaheliste finantssanktsioonide) vastu võitlemisel ning kohustatud isikud on valmis rahapesu ja terrorismi rahastamist kõige efektiivsemalt tõkestama. Sisuliselt on tegemist igas valdkonnas riskipõhise lähenemise olemusliku eeldusega, ilma milleta ei ole riik, ametiasutused ega ka kohustatud isikud sisuliselt võimelised rahapesu ja terrorismi rahastamist tõkestama.

Investeering 3: väga suure läbilaskevõimega võrkude rajamine toetab digitaalse lõhe ületamist maa- ja linnapiirkondade vahel. Kiire internetiühenduse olemasolu on vältimatu eeldus majanduse ja ühiskonna digitaliseerimise läbi viimiseks. Investeeringutel lairibataristusse on oluline positiivne mõju kogu tööstuse, hariduse ja kultuurivaldkonnale.

8. Kooskõla *Do no significant harm* printsiibiga

Komponendis plaanitavad reformid ja investeeringud ei oma negatiivset keskkonnamõju. Täpsem analüüs on lisatud eraldi dokumendis.

9. Verstapostid, sihid ja ajakava

Üldine lähenemine alasuundade osas on alljärgnev:

- mõõdikud kajastavad vahesamme, millega on võimalik reformi või investeeringu sisulisi eesmärgi täita ja nende poole liikumist hinnata;
- vahe-eesmärgid on arvestatud selliselt, et aastas ei ole rohkem kui 2 vahe-eesmärki ning need oleks tõendatult saavutatavad – valdavalt on tegu aastaste vahe-eesmärkidega;

- antud komponendis on arvestatud, et eesmärgid ja sihttasemed on saavutatud hiljemalt juulis 2026. Valdavalt on digiteenuste alasuundade osas arvestatud hiljemalt 2025 lõpuga ning digiriigi alustaristu puhul 2024. aasta lõpuga, lähtuvalt siseriiklikust otsusest vahendite mahu kohta;
- reformide ja investeeringute vahe-eesmärkide ja ajakava seadmisel on lähtutud siseriiklikult seni koostatud arendus- ja tegevuskavadest, mis mõnel juhul on ka valitsuse poolt heaks kiidetud, ning neid on kohendatud vajadusel taastekava tingimuste ja ajaraamiga;
- aluseks olevate arendus- ja tegevuskavade puhul on põhimõtteks agiilsus ja paindlikkus – oluline ja sisse kavandatud on osapooltega koos kavade regulaarne ülevaatamine (sh kavas olevate projektide järjestus, detailne sisu, maksumus), et võimaldada paindlikku kohanemist oludele, tekkivatele vajadustele ja eesmärkide parimal viisil saavutamist. Sellest tulenevalt on asjakohane vajaduse kerkides kas või iga-aastaselt ka RRF reformide ja investeeringute plaane üle vaadata ja kohendada, sh võimaluse kerkides kiirendada.

Reform 1: andmehalduse ja avaandmete oivakeskuse loomine ja väljaarendamine

- 2021. aasta lõpuks on Andmehalduse juhtimiseks loodud vajalik organisatsiooniline struktuur Statistikaametis, Majandus- ja kommunikatsiooniministeriumis ja Riigi Infosüsteemi ametis.
- 2025. aasta teise kvartali lõpuks on andmetest ülevaate saamiseks ja taaskasutamise parendamiseks aja- ja nõuetekohaselt kirjeldatud 430 andmekogu ja andmestikku.
- 2025. aasta lõpuks on riiklikus avaandmete teabevärvavas andmete taaskasutuse toetamiseks avalikustatud 2600 andmestiku.

Reform 2: eraisikutele sündmusteenuste ja etteaimavate teenuste väljaarendamine

- 2022. aasta lõpuks on loodud eraisikute sündmusteenuste meeskond.
- 2025. aasta lõpuks on live's 10 eraisikute sündmusteenust.

Reform 3: ettevõtja sündmusteenuste ja digivärava väljaarendamine

- 2021. aasta lõpuks on moodustatud reformi elluviimiseks ettevõtja sündmusteenuste juhtrühm.
- 2021. aasta lõpuks on sõlmitud esimene digivärava arendusprojekti elluviimise leping.
- 2025. aasta lõpuks on ettevõtjale eesti.ee keskkonnas kasutamiseks live's 10 digivärava arendusprojekti.

Investeering 1: #Bürokraati programm (riikliku virtuaalassistendi platvorm ja ökosüsteem)

- 2021. aasta lõpuks on loodud bürokraati programmi elluviimise eest vastutav meeskond.
- 2025. aasta lõpuks on bürokratt juurutatud 18. teeninduskeskkonnas.
- 2025. aasta lõpuks on bürokraati kaudu võimalik kasutada 20. avalikku teenust.

Reform 4: Digiriigi baasteenuste ümberkorraldamine ning turvaline pilvetaristule üleminek

- Keskelt osutatud / jagatud IT-baasteenuste väljaarendamiseks on 2022. aasta teise kvartali lõpuks serverimajutuse ja arvutitöökoha jagatud teenused riigiasutustele tellimiseks avatud ehk kasutatavad.
- Riigi privaatpilve taristu kasutuselevõtuks riigiasutuste poolt on 2023. aasta lõpuks privaatpilve taristule üleviimise tööd teostatud ja privaatpilves majutatud 10 infosüsteemi.
- 2024. aasta lõpuks on keskse turvatestimise tiimi poolt teostatud 16 suuremahulist riigiasutuste infosüsteemide turvatestimist.
- 2023. aasta lõpuks saab riigi privaatpilves majutada infosüsteeme andmesaatkonda ja neid sealt käitada.
- 2024. aasta lõpuks on andmesaatkonda hangitud, tarnitud ja tööle seatud uus riistvara koos litsentsidega ning sinna jooksmas pandud 10 kriitilist andmekogu/süsteemi.

Investeering 3: Väga suure läbilaskevõimega lairibavõrkude ehitamine

- Vahe-eesmärk 2023. 4. kvartal: 4000 aadressi;
- Lõppeesmärk: 2025. 4. kvartal: 8097 aadressi.

10.Finantseerimine ja maksumus

Reformide 1-4 ja investeeringu 1 maksumuste planeerimisel on arvestatud, et need oleksid mõistlikud ja võimalikult ökonoomsed.

Maksumuste planeerimise aluseks on olnud siseriiklikult koostatud arendus- ja tegevuskavad, ning sarnaste tegevuste elluviimisest kogemused ja teadmine turutingimuste ja -hindade kohta. Need on kogunenud nt iga-aastaselt MKM koordineerimisel toimuvast riigieelarve IT-lisataotluste protsessist, aga samuti MKM korraldamisel toimuvast IT-arenduste SF vahenditest rahastamisest. MKM ja RIA omab ka märkimisväärset kogemust IT-arenduste ning analüüsidesuuringute jm tegevuste elluviijana, millele saame mahu- ja hinna hinnangutes toetuda.

Sisseostetavate teenuste lõplikud, õiglased ning usutavad summad leitakse hankeprotsessi käigus. Planeeritavate teenuste hindade kalkulatsioonide aluseks on turu keskmised hinnad ning eelnev hankimiskogemus. Arvestatud on võimaliku hindade muutusega järgnevate aastate jooksul, toetudes minevikukogemusele (vähemalt 5% aastas kallinemist).

Võimalusel on IT-arenduste mahtude hindamisel toetutud eelanalüüsidele, nt ettevõtja sündmusteenuste puhul on aluseks välise konsultatsioonifirma Nortal AS koostatud analüüsi „Ettevõtjate jaoks ühtse veebipõhise kontaktpunkti visioon“³⁵ käigus tehtud hinnangud.

Kui tegemist on mõne reformi või investeeringu raames töökohtade loomisega, siis on loodavate kohtade maksumuse aluseks võetud Eesti turul standardreferentsiks olevad Fontese 2020. aasta palgauuringud. Uute töökohtade kavandamisel on arvestatud, et need peavad olema otseselt vajalikud reformi või investeeringu juhtimiseks ja tulemuslikuks rakendamiseks.

³⁵ Ettevõtjate jaoks ühtse veebipõhise kontaktpunkti visioon (2020), <https://pilv.mkm.ee/s/ZRQOB89TRJZjiYn>

Seejuures on arvestatud Riigikontrolli 2019. a auditis „Avaliku sektori tarkvaraarenduse projektide juhtimine“ välja toodud ettepanekutega, et suure projekti õnnestumiseks tuleb pöörata tähelepanu meeskondade mehitamisele. Eriti oluline on leida projektidesse pädevad projektijuhid ja võtmeisikud, kellest sõltub projekti elluviimise edukus ning keda ei saa lihtsalt hanke korras koos täitjaga sisse osta. Samuti on mõnel juhul arvestatud töökohtade loomisega, kui antud teenuse või tegevuse puhul on ökonoomsem või pikaajaliselt kestlikum erasektorist teenuse ostmise asemel see oma tööjõuga ära korraldada (nt küberturvalisuse testimise või pilvetaristule migratsiooni puhul).

Näiteks: võrreldes Fontese 2020. a palgauuringu tulemusi on IKT 2. taseme projektijuhi palgakulu avalikus sektoris oluliselt väiksem kui RIA poolt teostatud 2020. a raamhangete keskmine tunnihind teenuste sisseostmisel, mis on ümber arvatud kuutasuks. Palgates projektijuhi on orienteeruv aastane palgakulu 39 000 eurot. Kui osta sama arv töötunde teenusepakkujalt hankega, siis on aastane kulu 60 euro suuruse tunnihinna korral ilma käibemaksuta 115 200 eurot, seega ligi kolm korda rohkem.

Kõik eelarvehinnangud on koostatud vastavate reformide ja investeeringute eest vastutavate ametnike poolt.

Kuna tegemist on uute tegevuste käivitamisega, on loodavad kohad ja tehtavad kulud kas ajutised või siis edaspidi riigieelarvelise rahastamise pealt jätkuvad, kui selle järele on püsiv vajadus. Reformide ja investeeringute tulemusel tekib aga ka kokkuvõid, mida mõnegi investeeringu ja reformi puhul kasutada võimalik on. RRF vahendite toel saab tehtud sel juhul algne investeering, mille najal hiljem tõhusamalt avalik sektor toimida saab.

<u>Digiriik</u>	<u>93,53</u>
Alasuund 1: Avalike digiteenuste uus tase: terviklikud ja etteaimavad teenused	50,70
Reform 1: Andmehalduse ja avaandmete oivakeskuse loomine ja väljaarendamine	7,14
Reform 2: Erasikutele sündmusteenuste ja etteaimavate teenuste väljaarendamine	12,28
Reform 3: Ettevõtja sündmusteenuste ja digivärava väljaarendamine	20,80
Investeering 1: #Bürokraati programm (riikliku virtuaalassistendi platvorm ja ökosüsteem)	10,48
Alasuund 2: Digiriigi alustaristu uus tase, sh digiriigi turvaliselt pilvetaristule üleviimine	42,83
Reform 4: Digiriigi baasteenuste ümberkorraldamine ning turvaline pilvetaristule üleminek	42,84
<i>sh baasteenuste konsolideerimine ja pilveminek</i>	35,55
<i>sh andmesaatkond</i>	3,27
<i>sh küber</i>	4,02

(summad miljonites eurodes)

Investeering 3: Väga suure läbilaskevõimega lairibavõrkude ehitamine

Kulude hindamiseks on leitud keskmine ühikuhind ühe aadressi liitmise kohta.

Ühikuhinna kogumaksumuse hinnang põhineb:

- Avalikel konsultatsioonidel sideettevõtjatega 2016. aastal ning

- 2018. ja 2020. aastal läbi viidud toetusmeetmetel väga suure läbilaskevõimega juurdepääsuvõrkude rajamiseks turutõrkepiirkondadesse.

2016. aastal läbi viidud avalikul konsultatsioonil hindasid sideettevõtjad ühe aadressiobjekti ühendamise hinnaks maa alla paigaldatud valguskaabliga ca 4500 – 5200 €/aadress (lk 31 toodud üldsummad jagades 80 000 aadressiga: $360\,000\,000/80\,000 = 4500\text{€}$ ja $410\,000\,000/80\,000 = 5200\text{€}$). Keskmine ühe aadressi liitmise maksumus seega 4850 €/aadress ($(4500 + 5200)/2$). See hinnanguline arvutus hõlmab kõiki potentsiaalseid aastaringses kasutuses olevaid eramuid, ettevõtteid ja asutusi, kus 2016. aasta seisuga puudus püsiühendus. Ka on tegemist keskmise hinnanguga, millest tihedamalt asustatud piirkondi on võimalik teha väikse maksumusega ning hajaasustuse piirkondi suurema maksumusega.

2018. aastal viidi ellu toetusmeede, mille käigus eraldati 20 miljonit € toetust Elektrilevi OÜle, kes lubas aastatel 2019-2023 luua liitumise võimaluse valguskaablitel põhineva juurdepääsuvõrguga 40 016 aadressile kõikjal Eestis. Elektrilevi esitatud tasuvusanalüüsi põhjal hinnati ühele aadressile liitumise võimaluse loomise kogukuluks keskmiselt 1700 €/aadress, millest 499 €/aadressi kohta küsiti toetust riigilt. Peamiselt katab see projekt tihedamalt asustatud piirkondi ning kasutab suuremas osas olemasolevaid elektriposte, millele valguskaablid kinnitatakse.

2020. aastal viidi ellu teine toetusmeede juurdepääsuvõrkude rajamiseks. Selle käigus eraldati kokku 10,5 miljonit € kokku 9-le sideettevõtjale, kes peavad 31. oktoobriks 2021 looma liitumise võimaluse 7 337 aadressile. Keskmiseks toetuse summaks kujunes 1430 €/aadress ning keskmiseks kogukuluks keskmiselt 1694 €/aadress. Projektid hõlmavad nii tihedamaid kui ka suurema hajaasustusega piirkondi. Samuti oli rohkem projekte, milles paigutatakse valguskaablid maasse.

Eelnevatest andmetest tulenevalt kujuneb keskmiseks ühe aadressi liitmise kogukuluks 2748 €/aadress ($(4850+1700+1694)/3$).

Arvestades, et senised toetusmeetmed on võimaldanud teha ära tihedama asustusega piirkonnad, kus kulud aadressi kohta tulenevalt suuremast asustustihedusest on väiksemad, siis võib eeldada, et iga järgmine toetuse andmise voor suurendab liitmise kulu suurust ühe aadressi kohta kõrgemale. Samuti on lähiaastatel näha ette ehitusturu olulist aktiveerumist seoses teiste suurte taristuprojektidega (Rail Balticu trassi ehitus, neljarajalised maanteed jne), mis omakorda mõjutavad oluliselt taristuehituse kompetentsi omava tööjõu ja taristurajamiseks vajaliku tehnika kättesaadavust. Lisaks on kogu maailmas asutud ehitama sidevõrke (valguskaabel, 5G), mis omakorda tõstavad sidevõrkude materjalide hindu.

Eeltoodust tulenevalt on ühe aadressi liitmise ühikuhinna suuruseks arvestatud 3 000 €/aadress.

Lõplikud toetuse suurused aadressi kohta selguvad avatud taotlusvoorude käigus, kus üheks hindamiskriteeriumiks on ka taotletava toetuse suurus aadressi kohta. Sellest tulenevalt võib eeldada, et on taotlusi, kus toetuse suurus saab olema alla 3000 € aadressi ning kokkuvõttes on võib-olla võimalik teha ka rohkem aadresse, kui algselt ette nähtud.

Reformi 5 ja investeeringuga 2 seotud maksumused ja eelarve on esitatud lisatud tabelis.

KOMPONENT 4: ENERGEETIKA JA ENERGIATÕHUSUS

1. Komponendi kirjeldus

Energeetika ja energiatõhusus

Valdkond: rohepööre /energeetika ja energiatõhusus

Eesmärk:

- puhta energia kasutuselevõtu toetamine, eriti taastuvenergia, aruka võrgu ja salvestamise infrastruktuuri kaudu
- hoonete energiatõhususe parandamine renoveerimislaine abil

Reformid ja investeeringud:

Elamufondi energiatõhusus

Reform 1: Energiatõhustamise ja tervikliku rekonstrueerimise soodustamine

Investeering 1: Korteralamute rekonstrueerimise toetamine

Investeering 2: Väikeelamute rekonstrueerimise toetamine

Energeetika

Reform 2: Energiamajanduses rohepöörde hoogustamine

Investeering 3: Elektrivõrgu tugevdamise programm taastuvenergia tootmisvõimekuse tõstmiseks ning kliimamuutustega (nt tormid) kohanemiseks

Investeering 4: Tööstusalades taastuvelektri tootmiseseadmete kasutuselevõtu hoogustamise programm

Investeering 5: Energia salvestuse pilootprogramm

Hinnanguline kogumaksumus: 92,07 MEUR; taotletud RRFst: 92,07 MEUR

2. Peamised väljakutsed ja eesmärgid

2.1 Elamufondi energiatõhusus

Eesti elamumajanduse peamised väljakutsed on seotud investeeringute suuruse ja nende järjepidevusega, vananevate hoonete ning piirkondlike erinevustega. Enamik eluasemetest pärineb 1970.-1990. aastast³⁶, kui kvaliteedi- ja energiatõhususe standardid olid madalamad. Eestis on kõigi hoonete energiatarbimine Euroopa keskmisest ca 10% kõrgem ja kogu energiatarbimisest 31% moodustab eluhoonete fond. Peamised tarbitavad energialiigid on elektrienergia, gaas ja soojusenergia, millest viimane moodustab suurima osa tarbimisest (ca 85% soojusenergia ja 15% elekter)³⁷.

Arvestades olemasolevate hoonete arvu, juba renoveeritud hoonete osakaalu ja prognoositavat kasutusest väljalangevust, tuleb järgmise 30 aasta jooksul rekonstrueerida 100 000 väikeelamut, mille kogupindala on 14 miljonit m², 14 000 korterelamut, mille kogupindala on 18 miljonit m² ja 27 000 mitteelamut, mille kogupindala on 22 miljonit m². Eesti hoonete rekonstrueerimise pikaajalise strateegia vahe eesmärkidest lähtuvalt tuleb 2030. aastaks rekonstrueerida 22% hoonete pindalast (64% 2040. aastaks ja 100% 2050. aastaks). Eestis rekonstrueeritakse keskmiselt 1% eluasemetest aastas, mida on 3 korda vähem kui praegune Euroopa Liidu direktiiv hoonete energiatõhususe kohta soovitab.

Eesti hoonete rekonstrueerimise pikaajalise strateegia prognoos toob välja, et eluasemete (väike- ja korterelamud) energiatõhususse tuleb investeerida ajavahemikul 2021-2030 ligikaudu 2 miljardit eurot. Strateegias hinnatakse, et praegune rekonstrueerimisega seotud investeeringute määr on liiga madal ja see peaks tõusma 200 miljonilt eurolt 900 miljoni euroni aastas. Seejuures rekonstrueerimisega seotud investeeringud on mõjutatud riigieelarve mahust ehk majandusolukorrast, majanduskasvu või languse prognoosist ja majandustsükli hindamisest. Sihtasutuse KredEx, energiatõhususe toetusmeetmete rakendaja, peamine väljakutse on olnud senimaani investeeringute stabiilsuse loomine – toetuste, laenude ja tagatiste pakkumine hoonete omanikele, kes energiatõhustamisega seotud töid soovivad läbi viia. Selleks, et tagada stabiilne rekonstrueerimismahtude kasv, ootab rekonstrueerimise turg pikaajalisi otsuseid, mis annavad kindlustunde, et rekonstrueerimiseks vajalik riiklik rahastus on järjepidev.

Madalad kinnisvarahinnad takistavad eluhoone rekonstrueerimist, uuendamist või ehitamist väljaspool suuremaid asulaid ja linnalisi alasid. Kinnisvara väärtus on seal rahvastiku vähenemise tõttu madal ning seetõttu erasektor ei ole valdavalt huvitatud nendesse piirkondadesse ilma riigipoolse toeta investeerima, sest riske hinnatakse kõrgeks. Erapangad ei anna laene elamute rekonstrueerimiseks piirkondades, kus kinnisvara väärtus on alla 200 €/m², sest kinnisvara väärtus ei kata võetud laenukohustust ja on pangale liiga riskantne. See tähendab, et enamik Eesti piirkondi jäävad turutõrgete tõttu ilma kvaliteetsetest,

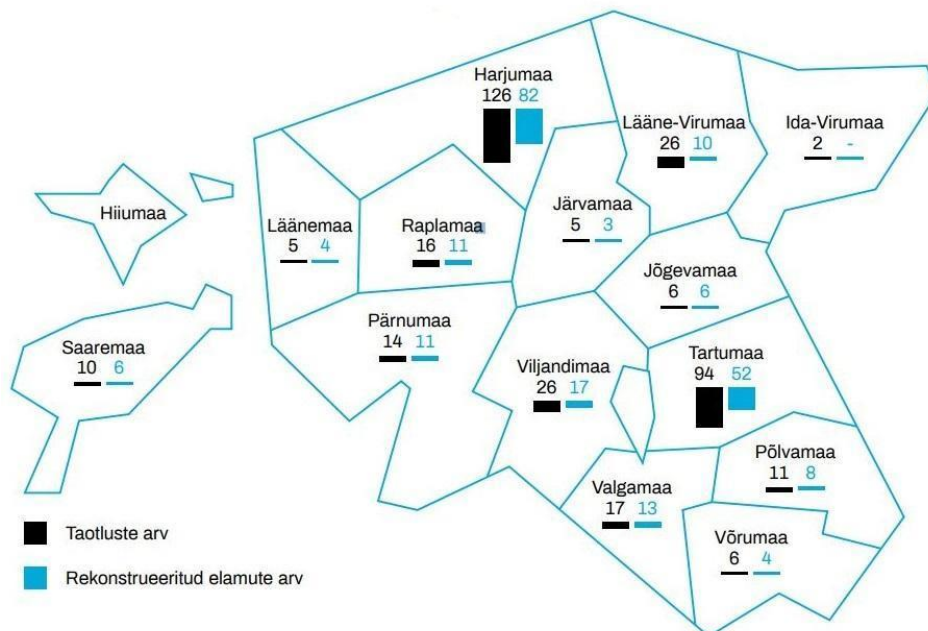
---

³⁶ https://ec.europa.eu/energy/eu-buildings-database_en

³⁷ https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/ee_ltrs_2020.pdf

energiatõhusatest ja kättesaadavatest eluasemetest, millel on hea sisekliima. Joonis 1³⁸ näitab korterelamute rekonstrueerimistoetuse taotluste ja rekonstrueeritud korterelamute arvu jagunemist maakondade kaupa. Ida-Virumaal on korterelamute rekonstrueerimise maht, arvestades suurt korterelamute osakaalu, vähene.

Joonis SEO Figure * ARABIC 1. Taotluste arv ja rekonstrueerimistööd lõpetanud korterelamute arv maakonniti (SA)

Eesti elanikest 70% elab korterelamutes ja 45% Eesti eluhoonefondist ehitati aastatel 1971-1990, enamik nendest hoonetest ei ole jätkusuutlikult renoveeritud ega energiatõhusad. Need eluhooned on ühtlasi jõudnud oma kavandatud 50-aastase eluea lõppu ning vajavad rekonstrueerimist, et tagada Eesti elanikele kvaliteetsed ja energiatõhusad eluasemed ning head elamistingimused. Kui korterelamute rekonstrueerimise mahtu ei suudeta tõsta, võib 2030. aastal umbes 200 000 elanikku elada avariilises seisukorras olevas elamus.

Eesti hoonete rekonstrueerimise pikaajalise strateegia kohaselt on peamised takistused tervikrekonstrueerimise osakaalu suurendamisel seotud kinnisvara omanike lühiajalise ajaperspektiiviga võrrelduna Euroopa Liidu 2050. aasta süsinikneutraalsuse eesmärgiga, omanike vähese finantsvõimekusega viia läbi tervikrekonstrueerimist energiamärgise energiatõhususe C-klassi ning omanike eelistuses viia läbi rekonstrueerimistööd muudel põhjustel, mis ei eesmärgista energiasäästu. Üks takistusi korterelamute rekonstrueerimisel on ka osapoolte paljusus – korteriühistu liikmed, tehnilised eksperdid, ehitusluba ja kasutusluba väljastavad kohalikud omavalitsused, ehitusettevõtted ja finantsasutused. Osapoolte paljusus ja võimalikud erimeelsused tulenevalt desinformatsioonist või muudest põhjustest võivad takistada korterelamu terviklikku rekonstrueerimist. Ilma riigipoolsete toetusmeetmeteta ei ole võimalik saavutada vajalikku rekonstrueerimise mahtu, sest omanike enda investeringute võimekus ja tegevused ei garanteeri energiasäästu ja hea sisekliima eesmärgiga eluhoone rekonstrueerimist.

³⁸ <https://kredex.ee/sites/default/files/2020-05/Fund%20KredEx%20Annual%20report%202019.pdf>

Eesmärgid

Eesti hoonete rekonstrueerimise pikaajalise strateegia eesmärk on 2050. aastaks uuendada kogu hoonefond. Strateegia põhieesmärgi saavutamiseks tuleb rekonstrueerimise mahtu võrreldes praegusega rohkem kui viis korda suurendada. Riiklikud investeeringute prioriteedid suunatud kõigepealt korterelamutele, mis moodustavad suurima osa eluhoonete fondist (70%). Tervikliku rekonstrueerimise sügavust väljendab energiatõhususe miinimumnõue, mis vastab Eesti hoonete energiatõhususe regulatsioonis energiamärgise klassile C³⁹. Seejuures hoonete tervikliku rekonstrueerimisega on võimalik saavutada keskmiselt 50% soojusenergia säästu ja primaarenergia kasutuse vähenemist keskmiselt 32%, mis vastab Euroopa Komisjoni hoonete renoveerimise kohta (EL 2019/789)⁴⁰ toodud soovitusel välja toodud keskmisele renoveerimise põhjalikkusele (30% - 60%).

Energiatõhususe meetmed lähtuvad Eesti pikaajalisest arengustrateegiast "Eesti 2035"⁴¹, Eesti riiklikust energia- ja kliimakavast aastani 2030⁴², Eesti energiamajanduse arengukavast aastani 2030⁴³, Eesti hoonete rekonstrueerimise pikaajalisest strateegiast⁴⁴, Ehituse pikast vaatest aastani 2035⁴⁵, Euroopa rohelistest kokkuleppetest⁴⁶ ja Euroopa Komisjoni renoveerimise strateegiast⁴⁷. Planeeritud investeeringud on kooskõlas Euroopa Komisjoni riigipõhiste soovitustega (CSR) 2019 ja 2020, kus rõhutatakse vajadust Eestis suurendada investeeringuid energiatõhususe valdkonnas. Rekonstrueerimise tegevused toetuvad järgmistele riigipõhiste soovitustele: energiatõhususe meetmete edendamine (CSR 2019), madala sissetulekuga elanikele parema ligipääsu tagamine energiatõhususe meetmetele (CSR 2020), investeeringute mahu kasvatamine ja rekonstrueerimiseks sobivate tingimuste loomine (CSR 2019 ja 2020).

Korter- ja väikeelamute rekonstrueerimine arvestab Eesti riigispetsiifilisi väljakutseid ning on kooskõlas Euroopa Liidu prioriteetidega – töökohtade loomine, majanduslik ja sotsiaalne vastupidavus ning piirkondlik ühtekuuluvus. Elamumajanduse investeeringud toetavad ka Euroopa lipulaeva "Renoveerimine" (KOM (2020) 575), sest parandavad eluasemete energiatõhusust, suurendavad rekonstrueerimise kiirust ja soodustavad eelkõige tervikrekonstrueerimist. Eesti energiamajanduse arengukava aastani 2030 on seadnud järgnevad eesmärgid: paranenud energiatarbimisklassiga kodumajapidamiste arv (320 000 eluruumi ehk korterit ja väikeelamut) ning pärast kasutuskõlbmatuks muutumist lammutatud korterelamute arv (250 hoonet). Vanad tühjana või ainult osaliselt asustatud korterelamud on kasvav probleem maapiirkondades demograafiliste muutuste ja rahvastiku vähenemise tõttu. Osaliselt asustatud korterelamute omanikud ei ole võimelised rekonstrueerimist läbi viima ja

---

³⁹ https://www.mkm.ee/sites/default/files/kuluoptimaalsuse_aruanne_20171128_uus.pdf

⁴⁰ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:32019H0786&from=EN>

⁴¹ <https://valitsus.ee/strateegia-eesi-2035-arengukavad-ja-planeering/strateegia>

⁴² <https://mkm.ee/et/eesmargid-tegevused/energeetika/eesi-riiklik-energia-ja-kliimakava-aastani-2030>

⁴³ https://www.mkm.ee/sites/default/files/enmak_2030.pdf

⁴⁴ https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/ee_ltrs_2020.pdf

⁴⁵ https://eehitus.ee/wp-content/uploads/2021/04/Ehituse-pikk-vaade-2035-v1_6.pdf

⁴⁶ https://ec.europa.eu/estonia/news/kliima_et

⁴⁷ https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/eu_renovation_wave_strategy.pdf

hoonete energiakulud on seetõttu suured. Eesti riiklik energia- ja kliimakava aastani 2030 ning Eesti energiamajanduse arengukava aastani 2030 on seadnud järgnevad eesmärgid: kõigist väikeelamutest on vähemalt 40% elamutest sertifitseeritud energiamärgisega C või D; kõigist korterelamutest on vähemalt 50% elamutest sertifitseeritud vähemalt energiamärgisega C. Lisaks rekonstrueerimisele on 2030. aasta sihiks taastuenergia osakaalu suurendamine kodumajapidamiste energiatarbimises 28%-ni.

Meetmed ja tegevused eluhoonete energiatõhususe suurendamiseks ja rekonstrueerimise soodustamiseks jagunevad kaheks: a) energiatõhustamise ja tervikliku rekonstrueerimise soodustamine ja b) energiatõhususe investeeringute mahu kasvatamine ja stabiilsuse tagamine.

Energiatõhususe investeeringute mahu kasvatamine ja stabiilsuse tagamine

Sekkumised, mis soodustavad rekonstrueerimist, võimaldavad parandada elanike eluaseme kvaliteeti (sisekliima, ligipääsetavus ja hoone kasutusmugavus) ning leevendab piirkondlikke erinevusi, mida põhjustab urbaniseerumine. Turutõrke piirkondadele suunatud meetmed soodustavad terviklikku ja järkjärgulist rekonstrueerimist ning tagavad kasutusel olevate eluhoonete säilimise maapiirkondades. Kortereelamute ja väikeelamute rekonstrueerimise toetamiseks on väljatöötamisel ja rakendamisel SA KredExi poolt järgnevad toetus- ja finantseerimismeetmeid:

- Kortereelamute rekonstrueerimise toetamine. Eesmärk on vähendada süsinikdioksiidi heitkoguseid elamumajanduse valdkonnas ning suurendada kortereelamute energiatõhusust ja parandada sisekliimat. Kõikide investeeringute lõikes kokku on eesmärgiks rekonstrueerida hinnanguliselt 3,2 mln m² kortereelamute netopinda.
  - Planeeritavad investeeringud struktuurivahendite perioodist 2021-2027, ERDF (296 mln € perioodil 2021-2027)
  - Planeeritavad investeeringud taaste- ja vastupidavusrahastust, RRF (44,75 mln € perioodil 2020-2026).
  - Planeeritavad lisainvesteeringud struktuurivahendite perioodist 2014-2020 COVID-19 pandeemia reageerimiseks, REACT-EU (26,25 mln € perioodil 2020-2023).
- Väikeelamute rekonstrueerimise toetamine. Eesmärk on soodustada väikeelamute tervikrekonstrueerimise läbiviimist ja vähendada väikeelamute energiatarbimist. Eesmärgiks on rekonstrueerida 80 väikeelamut. Väikeelamute investeeringuga toetatakse hinnanguliselt 13 000 m² netopinna energiatõhustamist ja rekonstrueerimist.
  - Investeeringud taaste- ja vastupidavusrahastust, RRF (2,4 mln €, 2021-2024).
- Elamuinvesteeringute fond. Selleks, et tagada piisav ja jätkusuutlik rekonstrueerimise rahastamine, töötatakse välja riiklik rekonstrueerimise fond. Fond tagab pikemas perspektiivis rekonstrueerimisega seotud meetmete rahalise sõltumatuse riigieelarvest ja välisvahenditest. Elamuinvesteeringute fond võimaldab tagada järjepideva rahastuse (laenud, laenugarantiid) regioonides, kus kinnisvara väärtus on madal ja elanike võimalused rekonstrueerimist turutingimustes läbi viia piiratud. Fond toob kokku avaliku sektori sh Euroopa Liidu struktuurifondide vahendid ja erasektori ressursid.

Laenu tagasimaksed ja muud fondi tegevused loovad aja jooksul piisava kapitali, et fond oleks isemajandav, tagades investeringute tootlikkuse erainvestoritele. Fondi väljatöötamisega kaasnevad ka regulatiivsed reformid, et võimaldada fondis paiknevate rahaliste vahendite tõhusat haldamist ja fondist tehtavate investeringute kooskõla ja komplementaarsust teiste pakutavate toetusmeetmetega. Eesti hoonete rekonstrueerimise pikaajaline strateegia prognoosib, et elamuinvesteringute fond toetab 30-aastase perioodi jooksul 8400 korterelamu energiatõhustamist ja fondi finantseeringute maht on hinnanguliselt 3 mld €, andes välja 2-3% intressimääraga 30-aastaseid laene.

- Elamuinvesteringute fond kaasab erakapitali ja välisfondide investeringuid ning fondi hinnanguline maht on kuni 100 mln €. Planeeritavad investeringud struktuurivahendite perioodi 2021-2027 ERDF vahenditest on kuni 20%.
- Eluasemelaenu käendus. Eluasemelaenu käendus on mõeldud elamute ostmiseks või rekonstrueerimiseks ning esmase sissemakse kohustuse vähendamiseks. Eluasemelaenu käendus muudab korteri või elumaja ostmise lihtsamaks.
  - Investeeringute maht ja allikad on planeerimisel.
- Korterealamulaenu käendus. Käendus on mõeldud korteriühistutele, kes tahavad võtta pangalaenu rekonstrueerimistööde läbiviimiseks, aga erapangad hindavad riske liiga suureks ja ei finantseeri projekti. Sellised takistused on valdavad kui korteriühistus on suur võlgnike osakaal või korterelamu asub regioonis, kus kinnisvara väärtus on madal.
  - Investeeringute maht ja allikad on planeerimisel.
- Korterealamu renoveerimislaen. Laen on suunatud korteriühistule, kes on saanud negatiivse otsuse oma renoveerimislaenu taotlusele või talle ebamõistlike tingimustega pakkumisele erapangalt. Ebamõistlikud tingimused võivad olla näiteks lühike tagasimakse tähtaeg või kõrge intressimäär. Renoveerimislaenu abil on võimalik rahastada korterelamu rekonstrueerimist ja kombineerida seda SA KredExi rakendatavate rekonstrueerimise toetusmeetmetega.
  - Investeeringute maht ja allikad on planeerimisel.

Energiatõhususe mahtude kasvamisel pööratakse ühtlasi tähelepanu keskkonnamõtjude leevendamisele sarnaselt Euroopa Komisjoni poolt väljatöötatud Level(s) raamistikule⁴⁸. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium on läbi viimas uuringut⁴⁹, mis analüüsib võimalusi ehituse süsinikujalajälje hindamisprintsipiide rakendamiseks Eesti ehitussektoris. Uuringu tulemuste abil loodavad mõõtmisalused võimaldavad hinnata (elu)hooneid elukaarepõhiselt ning nende kasutuse ja rekonstrueerimise mõju keskkonnale. Samuti soodustatakse tehases eeltootmise lahendusi rekonstrueerimise sektoris, mis võimaldavad saavutada kontrollitud tingimustes paremat ehituskvaliteeti ja vähendada materjalikulu ehk materjali raiskamist.

---

⁴⁸ [https://susproc.jrc.ec.europa.eu/product-bureau/sites/default/files/2021-01/UM1_Introduction_to_Level\(s\)_v1.1_27pp.pdf](https://susproc.jrc.ec.europa.eu/product-bureau/sites/default/files/2021-01/UM1_Introduction_to_Level(s)_v1.1_27pp.pdf)

⁴⁹ <https://riigihanked.riik.ee/rhr-web/#/procurement/3112892/general-info>

2.2 Energeetika

Eesti olukorra analüüsi ja üleilmsete arengusuundade järgi on vaja pea kõigis eluvaldkondades astuda olulisi samme praeguse seisundi parandamiseks või võimaluste ärakasutamiseks. Taastuvenergia kasutuselevõtu hoogustamise meetmed panustavad Eesti 2035⁵⁰ arenguvajadusse „Elurikkus ja keskkond“, kiirendades Eesti liikumist kliimanetraalsele energiatootmisele.

Rohepööre Eesti energiamajanduses kogub tuure. Eesti ületas 2020. aastal oma EL-i ees võetud 2020. aasta kohustused taastuvenergia osatähtsuses energia summaarsest lõpptarbimisest: 2020. aasta eesmärk oli 25%, 2019. aastal saavutasime osatähtsuseks 31,9%.

Suur osa (~78%) meie taastuvenergia osatähtsusest moodustab tarbitud taastuvenergia soojusega varustamisel. Elekter moodustab 18% ning transport 4%. Soojuse tootmiseks kasutatav taastuvenergia pärineb põhiliselt biomassist (madalakvaliteetne küttepuit ja puidujäätmed), mida kasutatakse Eestis laialdaselt nii kodumajapidamiste kütteks kui ka efektiivses kaugküttes. 2019. aastal moodustas taastuvenergia osatähtsus soojuse summaarsest lõpptarbimisest >50%.

Eesti elektritarbimine on ajalooliselt põhinenud põlevkivist toodetud elektril. Veel 2018. aastal moodustas põlevkivist toodetud elekter >80% elektri lõpptarbimisest Eestis. Euroopa Liidu üleste ning siseriiklikult rakendatud meetmete tulemusena vähenes põlevkivielektri osatähtsus aastal 2019 50%-ni ning 2020. aasta esimesel kolmel kvartalil ~31%-ni tarbitud elektrist. Samal ajal tõusis taastuvelektri osatähtsus ~25%-ni ning muutusime elektri netoeksportijatest netoimportijateks (2020. a. I-III kvartalil importisime ~44% tarbitud elektrist). See muutus toimus suuresti kahe komponendi koosmõjus: elektrienergia hind ning EL HKS heitmekvoodi hind. Põlevkivist elektritootmine on kõrge süsinikumahukusega ning seetõttu oli sellist suundumust/üleminekut ka ette nähtud valdkondlikes arengudokumentides (nt Energiamaajanduse arengukava aastani 2030, aga ka varasemad arengudokumendid).

Oleme põlevkivist elektri tootmise vähenemiseks ning sujuvaks üleminekuks pikalt ettevalmistusi teinud, et tagada meie tarbijatele elektri varustuskindlus ning parim elektrienergia hind. Parima hinna toob konkurents ning tootmisseadmete paljusus panustab ka varustuskindluse tagamisele. Seetõttu oleme suurendanud oma elektrivõrgu ühendusvõimsust oma EL naabritega (rajatud on kaks ühendust Soomega: Estlink 1 ja Estlink 2 ning 2020. lõpus valmis Eesti-Läti 3. elektriühendus) – kokku on Eestil teiste EL riikidega ülekandevõimsusi >2000 MW ulatuses. Eesti tiputarbimine on ~1550 MW. Samuti oleme toetanud uute taastuvelektri tootjate turule tulekut, mis on suurendanud taastuvelektri osatähtsust Eesti elektri summaarses lõpptarbimises 2%-lt 2008. aastal 22%-ni 2019. aastal. 2020. aastal käivitus ka Euroopa Komisjoni rahastamisel uuring kliimanetraalsele elektritootmisele ülemineku võimalustest Eestis, mis valmib 2022. aasta alguses.

---

⁵⁰https://www.riigikantselei.ee/sites/default/files/riigikantselei/strateegiaburoo/Eesti2035/riigi_pikaajaline_arengustrateegia_eeesti_2035_eelnou_uldosa.pdf

Põlevkivist väljumise osas on Eesti Vabariigi Valitsus oma koalitsioonilepingus⁵¹ otsustanud, et hiljemalt 2035. aastaks väljutakse Eestis põlevkivielektri tootmisest ning põlevkivi kasutamisest energeetikas tervikuna hiljemalt 2040. aastaks. Detailsemad põhimõtted ja meetmed nende eesmärkide saavutamiseks pannakse paika valdkondlikes arengudokumentides (nt energiamajanduse arengukava, põlevkivi kasutamise arengukava ning kliimapoliitika põhialused). Nende arengudokumentide uuendamise ettepanekud tuleb Vabariigi Valitsusele esitada käesoleva aasta IV kvartalis⁵².

Meie eesmärgiks on taastuenergia osatähtsuse hooga kasvu jätkumine. 2030. aastal on meie eesmärgiks saavutada taastuenergia osatähtsuseks 42% energia summaarsest lõpptarbimisest. Sealjuures näeme peamiseks kasvuallikaks taastuvelektrit (~20%-lt aastal 2020 40%-ni aastal 2030). Eelkõige soovime, et üleminek toimuks võimalikult turupõhiselt, kuid näeme, et on valdkondi, kus peame riigipoolsete toetusmeetmetega taastuenergia osatähtsuse kasvamist hoogustama. Põhiliseks meetmeks taastuvelektri osatähtsuse kasvatamisel on taastuenergia vähempakkumised (2021. aastal 500+450 GWh ning 2023. aastal 650 GWh – abikava maht 450 mln €, seda lisaks juba töös olevale taastuvelektri toetusmeetmele). Lisaks kavandame perioodi 2021-2027 struktuurifondide vahendeid, et hoogustada taastuenergiat üleminekut kaugküttes ning transpordis (34,5 mln €). Õiglase ülemineku fondi vahenditest kavandame kaugkütte põlevkivist lahti sidumiseks (12 mln €). Balti riikide elektrisüsteemi mandri-Euroopa elektrisüsteemiga sünkroniseerimise projekti raames suunatakse Eesti elektrivõrkude tugevamaks ehitamise (seeläbi suureneb ka taastuenergia liitumisvõimekus) >200 mln €. Energiamaajanduse eesmärkidesse (taastuenergia osatähtsuse kasv, energiatõhususe suurenemine ja varustuskindluse tagamine) panustavad suuremal või vähemal määral veel paljud teised uue perioodi EL rahastute meetmed. Kavandatavate meetmete (koos RRP vahenditega) poolt energiamajandusse suunatav täiendav rahaline lähiaastatel on seega >700 mln € (lisaks veel omafinantseering + turupõhiselt tehtavad investeeringud) ning on seeläbi piisav, et Eesti energiamajanduses tähenduslikku muudatust esile kutsuda ning kliimanetraalse elektritootmise poole liikumise trende kiirendada.

Energeetikasektori digitaliseerimise osas on Eestis kasutusele võetud maailmas unikaalseid lahendusi. Nii on meie põhivõrguettevõtja – Elering AS – tänu elektrivõrgus 100%-lisele kaugloetavate arvestite kasutuselevõtule loonud platvormi (keskse IT-taristu), mis pakub kõigile energiaturu osapooltele võimalusi tarkade lahenduste väljatöötamiseks, turule toomiseks ja kasutamiseks⁵³. Samuti on Eesti põhi- ja jaotusvõrguettevõtjad loonud avalikke interaktiivseid kaarte, mis näitavad, millised vabad liitumisvõimsused soovitud piirkonnas on, aga ka seda, kui palju maksaks uus liitumisvõimsus⁵⁴. Taastuenergia tootmiseseadmete ning salvestusseadmete turule toomise hoogustamise meetmed hoogustavad ka nende lahenduste kasutuselevõttu ning edasist energeetikasektori digitaliseerimist.

---

⁵¹ <https://www.valitsus.ee/media/3742/download>

⁵² Vabariigi Valitsuse tegevusprogramm - <https://www.valitsus.ee/media/3845/download>. Oluline on markeerida, et arengudokumentide uuendamise protsess tähendab suuremahulist kaasamist, analüüsi (sh keskkonnamõtjude strateegiline hindamine), mistõttu võtab arengukava uuendamine ettepanekust kinnitamiseni paar aastat aega. Detailsem ajakava pannakse paika arengukava algatamise ettepanekus.

⁵³ <https://elering.ee/tarkvorgu-arendamine>

⁵⁴ <https://vla.elering.ee/?lang=et> ning <https://www.elektrilevi.ee/vabad-voimsused>

RRP-st kavandatavad taastuenergia kasutuselevõtu hoogustamise meetmed on järgmised:

- Taastuenergia tootmiseseadmete rajamisega seonduvate menetlusprotsesside tõhustamine (reform)
- Elektrivõrgu tugevdamise programm taastuenergia tootmisvõimekuse tõstmiseks ning kliimamuutustega (nt tormid) kohanemiseks (investeering)
- Tööstusalades energia tootmise hoogustamise programm (investeering)
- Energia salvestuse pilootprogramm (investeering)

Nende meetmete rakendamise tulemusena suureneb Eesti elektrisüsteemi võimekus taastuenergia kasutuselevõtuks ning elektrisüsteemi lisanduvad uued taastuenergia tootmisvõimsused. Kaugküttesüsteemides suureneb taastuenergia osatähtsus läbi soojussalvestuse kasutamise. Seeläbi luuakse paremad eeldused Eesti riiklikus energia ja kliimakavas aastani 2030⁵⁵ esitatud taastuenergia osatähtsuse tõstmise ja kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamise eesmärkide täitmiseks ning adresseeritakse mitmeid Euroopa Komisjoni 2019. aasta⁵⁶ kui ka 2020. aasta soovitude⁵⁷ ellu viimisesse:

- Keskenduda investeeringutega seotud majanduspoliitikas säästvale transpordi- ja energiataristule, sealhulgas ühendused, teadusuuringute ja innovatsiooni edendamisele ning ressursi- ja energiatõhususele, võttes arvesse piirkondlikke erinevusi.
- Kiirendada investeerimisküpsede avaliku sektori investeerimisprojektide elluviimist ja edendada erainvesteeringuid, et toetada majanduse taastumist. Keskenduda investeeringute tegemisel üleminekule rohelisele majandusele ja digitehnoloogiale, eelkõige ettevõtete digitaliseerimisele, teadustegevusele ja innovatsioonile, energia puhtale ja tõhusale tootmisele ja kasutamisele, ressursitõhususele ja säästvale transpordile, aidates järk-järgult vähendada majanduse CO₂ heidet. Toetada väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate innovatsioonisuutlikkust ning tagada piisav juurdepääs rahastamisele.

Perioodi 2021-2027 struktuurifondide rahastust kavandatakse vahendeid kaugküttesüsteemide renoveerimiseks. Energia salvestuse ja tarbimise juhtimise pilootprogramm toetab neid kavandatud tegevusi, võimaldades soojuse salvestusseadmete kasutuselevõtu abil vähendada nõudlust fossiilkütuste järgi tipukoormuse ajal.

Peamised väljakutsed ja eesmärgid

Eesti pikaajalises arengustrateegias „Eesti 2035“ nähakse ühe Eesti jaoks olulise arenguvajadusena elurikkust ja keskkonda. Kuigi praeguseks on kasvuhoonegaaside koguheide Eestis võrreldes 1990. aastaga vähenenud >50%, on Eesti majandus siiski üks heitemahukam Euroopas – ühe SKP euro kohta on kaks korda rohkem kasvuhoonegaaside heidet kui ELis

⁵⁵ https://www.mkm.ee/sites/default/files/teatis_eeesti_riiklik_energia-_ja_kliimakava_aastani_2030.pdf

⁵⁶ [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:32019H0905\(06\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:32019H0905(06)&from=EN)

⁵⁷ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1591720698631&uri=CELEX%3A52020DC0506>

keskmiselt (2017. aastal). Samal ajal on Euroopa Liit seadnud eesmärgi jõuda 2050. aastaks kliimanetraalsuseni, mis mõjutab väga otseselt ka Eestil ees seisvaid valikuid.

Eesti elektritootmine on ajalooliselt põhinenud suures osas põlevkivi otsepõletamisel elektri tootmiseks. Veel 2018. aastal moodustas fossiilkütustest (põhiliselt põlevkivi) toodetud elekter >80% Eesti elektritarbimisest (lisaks toimus elektrienergia eksport). 2019. aastal fossiilkütuste osatähtsus langes järsult (tulenevalt EL HKS CO₂ kvoodi hinna kiirest tõusust) ning moodustas 50% elektrienergia tarbimisest. 2020. aastal on see langus süvenenud ning I-III kvartali tulemuste põhjal moodustasid fossiilkütused ~30% tarbitud elektrist. Taastuenergia osatähtsus oli ~26%, ülejäänud tarbimine kaeti elektriimpordiga (~44%).

Et Eesti elektrisüsteemi tulevikukindlaks muuta, on Eesti 2035-s sätestatud ühe olulise Eesti jaoks vajaliku muutusena üleminek kliimanetraalsele elektritootmisele. Põlevkivi kasutamisest väljumise osas on Eesti Vabariigi Valitsus oma koalitsioonilepingus⁵⁸ otsustanud, et hiljemalt 2035. aastaks väljutakse Eestis põlevkivielektri tootmisest ning põlevkivi kasutamisest energeetikas tervikuna hiljemalt 2040. aastaks.

Eesti energiamajanduse arengukava aastani 2030 jt arengudokumentide põhjal koostatud riiklikus energia- ja kliimakavas on seatud 2030. aasta eesmärkidena järgmist:

- võrreldes aastaga 1990 vähendada kasvuhoonegaaside heidet 70% (2019 vähenenud 57%);
- vähendada primaarenergia tarbimist ja vältida energia lõpptarbimise suurenemist;
- suurendada taastuenergia osatähtsust 42%-ni energia summaarsest lõpptarbimisest ja
- tagada energia varustuskindlus ning majanduse konkurentsivõime.

Sealjuures nähakse, taastuenergia osatähtsuse puhul riiklikus energia- ja kliimakavas aastani 2030, et enamik taastuenergia osatähtsuse kasvust saavutatakse taastuvelektri toodangu suurenemisest (~22%-lt aastal 2019 40%-ni aastal 2030). Väärtustame tehnoloogianeutraalsust ning konkurentsipõhiselt tekkivaid tootmislahendusi, kuid näeme, et tuuleenergia konkurentsivõime on võrreldes teiste taastuvelektri tootmistehnoloogiatega kõrge. Eesti riikliku energia- ja kliimakavas⁵⁹ oleme kirjeldanud, et lisanduv taastuvelektri tootmine tuleneb tuule- ja päikeseenergiast. Kava kohaselt neljakordistub tuule- ja päikeseenergia toodang 2030. aasta lõpuks (2020. aasta andmetel toodeti Eestis tuuleenergiat 760 GWh ja päikeseenergiat 110 GWh, 2030. aasta taastuvelektri eesmärkide täitmiseks peaksid need mahud suurenema vastavalt 2640 GWh ja 400 GWh-ni⁶⁰ – vt täpsemalt allolevast tabelist). Samal ajal edendatakse ka teisi taastuenergia tootmisvaldkondi (sh geotermaalenergia, mille osas plaanime perioodil 2021-2024 läbi viia pilootprojekti).

---

⁵⁸ https://www.mkm.ee/sites/default/files/teatis_eeesti_riiklik_energia-_ja_kliimakava_aastani_2030.pdf
[https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:32019H0905\(06\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:32019H0905(06)&from=EN)
<https://www.valitsus.ee/media/3845/download>
https://www.mkm.ee/sites/default/files/enmak_2030.pdf

⁵⁹ https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/ee_final_necp_main_en.pdf

⁶⁰ Seoses tehnoloogiade odavnemise ning lõppeva toetuskeemi oskusliku kasutuselevõttuga on Eestisse 2021. a. I kvartali seisuga paigaldatud ligi 465 MW päikesest elektrienergia tootmisseedmeid -riiklikus energia- ja kliimakavas prognoositust oluliselt rohkem. <https://elering.ee/taastuvelekter-moodustas-esimeses-kvartalis-235-protsenti-tarbimisest>

Tabel. Indikatiivne taastuenergia tehnoloogiate panus taastuenergia eesmärkide kujunemiskõverasse sektorite põhiselt aastani 2030.

Contribution of renewable energy technologies to the targets (GWh)	2020	2022	2025	2027	2030
Gross final energy consumption (GWh)	38,000	38,160	38,100	38,060	38,000
Renewable electricity production	1,990	2,127	2,680	3,392	4,325
Hydropower	30 (8MW)	30 (8MW)	30 (8MW)	30 (8MW)	30 (8MW)
Wind energy	670 (310 MW)	700 (318 MW)	1,150 (520 MW)	1,800 (810 MW)	2,640 (1200 MW)
Solar power	10 (100 MW)	16 (160 MW)	26 (260 MW)	32 (322 MW)	41 (415 MW)
Biomass	1,150	1,200	1,200	1,200	1,200
Other renewables	40	40	40	40	40
Renewable electricity use in transport (without multipliers)	853	408	383	453	690
Electric transport	21	66	168	353	729
2nd generation biofuels	100	295	340	340	395
1st generation biofuels	755	100	0	0	0
Renewable energy consumption in heating	9,950	10,160	10,475	10,685	11,000
District heating	5,000	4,960	4,900	4,860	4,800
Converted heat	4,000	4,160	4,400	4,560	4,800
Heat pumps	950	1,040	1,175	1,265	1,400

Põhiliseks meetmeks taastuvelektri osatähtsuse kasvatamisel on taastuenergia vähempakkumised (2021. aastal 450 GWh ning 2023. aastal 650 GWh), tulevikus soovime saada toetusvabasid taastuvelektri investeeringuid. Selleks tuleb luua investeeringuid soosiv keskkond ning selle osas annavad käesolevas dokumendis esitletud meetmed olulise panuse.

Tuuleparkide rajamiseks on Eestis sobivaid alasid nii maal kui ka merel. Maismaa tuuleparkide rajamine saab toimuda kiiremini (sest ettevalmistavad tegevused on lühemad), meretuuleparkide arendustsükkel on pikem (~10 aastat). Uute taastuenergia tootmiseadmete rajamisel on võtmeküsimuseks elektriliitumis võimsuste olemasolu. Eesti elektrivõrk on tugev Ida-Eestis, kus on riigi ajalooline elektritootmisvõimsuste kese (põlevkivielektrijaamad).

Parimad tuuleolud on aga Lääne-Eestis, kus seni pole nii suure läbilaskevõimega võrku vaja läinud.

Eriti kulukas on võrguga liitumine meretuuleparkides. Selleks, et leida parimaid lahendusi meretuuleparkide rajamiseks oleme koos Lätiga alustanud ühisprojekti Eesti-Läti ühise meretuulepargi eelarendamiseks. Projekti käigus viiakse läbi vajalikud uuringud ning menetlused, et saada sobilikule alale hoonestusluba. Hoonestusluba pannakse oksjonile, et leida alale parim arendaja. Kavandatav meretuulepark on 700...1000 MW suurune ning see võiks valmida 2030. aastal. Parima võrguühenduse lahenduse leidmiseks on projekti kaasatud ka mõlema riigi põhivõrguettevõtjad.

3. Komponenti koosseisu kuuluvate reformide ja investeeringute kirjeldus

3.1 Elamufondi energiatõhusus

Reform 1: Energiatõhustamise ja tervikliku rekonstrueerimise soodustamine

Energiatõhususe edendamise eesmärgiks on kõrvaldada administratiivseid tõkkeid, nõustades ja toetades korteriühistuid, üksikuid leibkondi ja kohaliku omavalitsuse üksusi õigusvaldkonnas, tehnilistes aspektides (sh energiaauditid) ja finantseerimises. Samuti toetatakse innovatiivsete lahenduste eelistamist nagu näiteks tehases toodetud elementidega rekonstrueerimine, et suurendada Eesti rekonstrueerimise võimekust (tootlikkust) ja vähendada rekonstrueerimise mõju keskkonnale (materjalisääst ja kvaliteet). Arvestades rekonstrueerimist vajavate kortermajade suurt arvu ning pidevat nõudlust erinevatele toetusmeetmetele ja finantseerimislahendustele, pöörab SA KredEx rohkem tähelepanu kohalikule tasandile ja uute spetsialistide koolitamisele, et toetada rekonstrueerimise mahtude kasvu korterelamute sektoris. Tarvilik on hea spetsialistide ja tehniliste konsultantide võrgustik, et pakkuda asjakohast teavet ja nõustamist kohalikul tasandil.

Tegevuste eesmärk on tagada hoone omanikule rekonstrueerimisega seotud teabe kättesaadavus ning tehniliste lahenduste ja finantseerimise teemal nõustamisteenus. Teabe hea kättesaadavus ja teadlikkuse tõus tagatakse kasutajast lähtuvalt disainitud veebilehega ning digitaalsete veebitööriistadega. Ehitusandmete digitaliseeritus ja digitaliseerimine võimaldab luua integratsioone, et visualiseerida rekonstrueerimisega saavutatavat tulemust koos ümbritseva keskkonnaga (ehitatud keskkonna 3D digikaksik), integreerida erinevaid andmeallikaid hoone omanikele tarbimisülevaate loomiseks, pakkuda elamu omanikule energiasäästu kalkulaatoreid ja analüüsida taastuvenergia kasutusvõimalusi, näiteks päikesepaneelide efektiivsust hoonete põhiselt. Ehitussektori digitaliseerimine on ühtlasi üks Eesti taastekava (RRP) komponent, mis eeltoodud tegevusi toetab.

Nõustamisteenuse arendamise raames toetatakse tehniliste konsultantide koolitamist, et tagada korteriühistutele terviklike rekonstrueerimisprojektide ettevalmistamisel parim võimalik tehniline tugi. Kuna mõnes Eesti regioonis on rekonstrueerimise mahud väikesed võrreldes korterelamute arvuga, toetatakse kohaliku tasandi spetsialistide võrgustiku loomist, et

piirkonniti rekonstrueerimise aktiivsust tõsta. Ida-Virumaa rekonstrueerimise aktiivsuse kasvatamiseks luuakse parem ligipääs venekeelsele rekonstrueerimise infole veebis ning SA KredEx võimestab kohalikku kogukonda ja suurendab kohapealsete energiatõhususe spetsialistide osakaalu. Tegevused on kooskõlas Eesti õiglase ülemineku kavaga, mis toetab kohaliku kogukonna algatusi ja investeeringuid atraktiivse elukeskkonna loomiseks.

Rakendamine

Energiatõhususe edendamise üks suurimaid väljakutseid on lai osapoolte ring – korteriühistu liikmed, tehnilised eksperdid, ehitusluba väljastavad kohalikud omavalitsused, ehitusettevõtted ja finantsasutused. Asjaosaliste rohkearvulisus ja väärinformatsiooni levik või teadmatus võivad koosmõjus kujuneda renoveerimislaine elluviimisel takistusteks, mis pidurdavad eluhoonete energiatõhustamist.

Energiatõhususe edendamise kava töötavad välja Majandus- ja Kommunikatsiooniministerium ning SA KredEx. SA KredEx loob piirkondliku spetsialistide võrgustiku koostöös Maakondlike Arenduskeskustega, arendab toetusmeetmete kodulehte ning teeb toetusmeetmete rakendamise süsteemis muudatusi, mis toetavad rekonstrueerimismahude kasvu.

Takistused

Ekspertide ja tehniliste konsultantide puudus võib takistada kohalikul tasandil tervikrekonstrueerimise projektide läbiviimist. Samuti võivad probleemid tekkida spetsialistide võrgustiku ülalpidamise ja koolituste rahastamise järjepidevuses.

Sihtrühm

Sihtrühmadeks on linna- ja maapiirkondade korteriühistud, kohalikud omavalitsused ja regionaalarengukeskused.

Ajakava: Rakendusperiood on hinnanguliselt 2 aastat.

Investeering 1: Kortere lamute rekonstrueerimise toetamine

Väljakutsed

Eesti elanikest 70% elab korterelamutes ja enamik nendest korterelamutest ei ole rekonstrueeritud ega energiatõhusad. Ühtlasi on need korterelamud jõudnud kavandatud 50-aastase eluea lõppu ning vajavad terviklikku rekonstrueerimist, et tagada Eesti elanikele kvaliteetsed ja energiatõhusad eluasemed ning head elamistingimused. Meetme raames toetatakse korterelamute terviklikku rekonstrueerimist, et suurendada korterelamute energiatõhusust, pikendada nende eluiga ja luua elanikele paremad elamistingimused sh tervislik sisekliima. Toetusmeetmega rekonstrueerimist toetatakse kõigis regioonides ja toetuse määr kõigist abikõlblikest kuludes diferentseeritakse vastavalt regioonile, et toetada enim piirkondi, kus kinnisvara väärtus on madal ja tavapärase kinnisvaraturg ei toimi.

Eesmärgid

Sekkumise peamine eesmärk on vähendada süsinikdioksiidi heitkoguseid elamumajanduse valdkonnas ning suurendada korterelamute energiatõhusust saavutades seejuures vanades hoonetes tervisliku sisekliima. Toetusmeetmel on vahetu positiivne mõju elanikele, kelle elamistingimused rekonstrueerimistöödega paranevad. Energiatarbimise vähendamise, tervisliku sisekliima ja elamistingimuste parandamiseks toetatakse terviklikku rekonstrueerimist. Terviklikul rekonstrueerimisel mõõdetakse energiatõhusust energiakasutuse andmete alusel (EPC) enne ja pärast rekonstrueerimistööd ning saadud tulemuste alusel peab terviklikult rekonstrueeritud korterelamu vastama vähemalt energiamärgise energiatõhususe klassile C (Euroopa Komisjoni mõistes keskmine renoveerimise tase 30-60%). Rekonstrueerimisel on seejuures oluline mõju maapiirkondades, kus madala kinnisvara väärtuse ja turutõrgete tõttu ilma täiendava finantseerimise ja toetusmeetmeteta konkurentsivõimelisi eluasemeid võrrelduna linnapiirkondadega ei teki. Siiamaani on üle 60% rekonstrueerimiseks mõeldud toetustest leidnud kasutust Tallinnas, Tartus ja nendega piirnevates omavalitsustes. Seetõttu pööratakse toetusmeetmetes rohkem tähelepanu maapiirkondade korterelamute energiatõhustamisele ja rekonstrueerimisele.

Rakendamine

Toetusmeetme väljatöötamist koordineerib Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium koostöös SA KredEx. Ettevõtlike Arendamise Sihtasutus, kohalikud omavalitsused ja regioonipõhised asutused on osa toetusmeetme rakendamise võrgustikust. Majandus- ja kommunikatsiooniministeerium teeb samuti tihedat koostööd Rahandusministeeriumi ja Kultuuriministeeriumiga planeerimise ning toetusmeetmete kavandamise valdkonnas. Kortereelamute rekonstrueerimise teotusmeetme rakendaja ja nõustamisteenuse osutaja riiklikult on SA KredEx. Vajaduse korral pakub SA KredEx korteriühistutele finantsmeetmeid – laenu tagatist ja renoveerimislaenu. Meetme toetussüsteem jaguneb viieks piirkonnaks, mis põhinevad Eurostati territoriaalsel statistikal (NUTS 3): Põhja-Eesti (Harjumaa); Lääne-Eesti (Hiiumaa, Läänemaa, Pärnumaa ja Saaremaa); Kesk-Eesti (Järvamaa, Lääne-Virumaa ja Raplamaa); Kirde-Eesti (Ida-Virumaa); Lõuna-Eesti (Jõgevamaa, Põlvamaa, Tartumaa, Valgamaa, Viljandimaa ja Võrumaa).

Toetuste diferentseerimine põhineb piirkondadel – 30% suurimates linnades Tallinnas ja Tartus; 40% Tallinna ja Tartuga külgnevate valdade asustusüksustes, kus kinnisvara taotluse esitamisele eelneva aasta turuväärtus on Maa-ameti tehingute andmebaasi andmetel kõrgem kui 500 €/m² ja samuti Elva linnas, Haapsalu linnas, Keila linnas, Kohila alevis, Kuressaare linnas, Maardu linnas, Otepää linnas, Paikuse alevis, Pärnu linnas, Rakvere linnas, Rapla linnas, Sauga alevikus, Uuemõisa alevikus ning Viljandi linnas ning 50% kõigis teistes regioonides ja asulates. Tallinnast ja Tartust väljaspool võib korteriühistu viia läbi rekonstrueerimise töid osaliselt, näiteks ei paigaldata soojusagastusega ventilatsiooni. Sellisel juhul on toetuse määr kõikidest abikõlblikest kuludest 10% väiksem, aga korteriühistule on loodud võimalus ennetada hoone tehnilise seisukorra halvenemist ja viia läbi energiatõhususega seonduvaid töid väiksemas mahus. Kõrgem rekonstrueerimise toetusmäär ja meetme paindlikkus maapiirkondades, kus on madalamad sissetulekud, lahendab ühtlasi energiavaesusega seotud

probleeme.

Peamised riskid ja takistused toetusmeetme rakendamisel on järgmised: paljude omanikega kortermajade korteriühistutel puudub motivatsioon või ühine kokkulepe tervikrekonstrueerimiseks; rekonstrueerimise hinnad kõiguvad oluliselt ja ei soosi energiatõhustamise töödega alustamist; rekonstrueerimisturul kasvav nõudlus tõstab rekonstrueerimise hindu ja pikkade ooteaegade tõttu loobutakse tervikrekonstrueerimisest. Probleemaatiline võib olla rekonstrueerimismahtude kasvamisest ehitajate, ekspertide ja tehniliste konsultantide kättesaadavus. Samuti võib ehitussektoris teatud tüüpi ehitusmaterjalide kättesaadavus väheneda seoses tarneaegade pikenemisega.

Sihtrühm

Toetusmeetme sihtrühma kuuluvad korteriühistud linna- ja maapiirkondades ning kohaliku omavalitsuse üksused, kelle omandis on korterelamu tervikuna. Toetatakse korterelamute terviklikku rekonstrueerimist, mis on ehitatud enne 2000. aastat.

Kooskõla riigiabi reeglitega

Meetme raames korteriühistutele antav toetus korterelamute rekonstrueerimiseks ei täida kõiki riigiabi kriteeriume ja ei ole seotud majandustegevuse toetamisega, seetõttu ei ole tegemist riigiabiga. Toetusmeede ei moonuta ega oma potentsiaali moonutada konkurentsi ja kaubandust Euroopa Liidu riikide vahel ning see on ainult lokaalse mõjuga. Avaliku sektori toetus on ELi toimimise lepingu artikli 107 lõike 1 alusel riigiabi üksnes siis, kui see kahjustab või ähvardab kahjustada konkurentsi, soodustades teatud ettevõtjaid või teatud kaupade tootmist, ja ainult niivõrd, kui niivõrd see kahjustab liikmesriikide vahelist kaubandust. KOV-i puhul võib tegemist olla riigiabiga (näiteks sotsiaalmaja haldamine KOV-i poolt loetakse majandustegevuseks, mistõttu tuleb neile abi andmisel hinnata kas sotsiaalmaja pidamine mõjutab kaubandust liikmesriikide vahel).

Ajakava

Meetme rakendamise tegevuste periood on 2020-2026 aasta.

Investeering 2: Väikeelamute rekonstrueerimise toetamine

Väljakutsed

Keskmise väikeelamu tervikrekonstrueerimise ehk energiatõhustamise maksumus on 60 000 eurot ja see on liiga suur ühekordne investeering paljudele majapidamistele. Seetõttu enamik väikeelamute omanikke viivad rekonstrueerimist läbi etapiviisiliselt ja osaliselt, vastavalt oma võimekusele. Sest osalise rekonstrueerimise maksumused on madalamad ja võimaldavad kohustusi ajaliselt hajutada. Väikeelamute energiatõhustamise turg ei ole täna veel hästi toimiv ja seetõttu vajab riigipoolset tuge tervikrekonstrueerimise mahtude kasvatamisel riiklike energiatõhususe eesmärkide täitmiseks.

Eesmärk

Väikeelamute rekonstrueerimise toetusmeetme eesmärk on toetada koduomanikke, et soodustada tervikrekonstrueerimise läbiviimist. Meetme eesmärk on parandada väikeelamute energiatõhusust ja tagada parem sisekliima, vähendades elamute energiatarbimist ja toetades taastuenergia kasutusele võtmist. Tervikrekonstrueerimise läbiviimise järgselt peab väikeelamu energiatarbimine vastama energiamärgise energiatõhususe klassile C (Euroopa Komisjoni mõistes keskmine renoveerimise tase 30-60%). Terviklikult rekonstrueeritud väikeelamul soojustatakse katus ja välisseinad, paigaldatakse uued aknad, renoveeritakse küttesüsteem ning paigaldatakse soojustagastusega ventilatsioonisüsteem vastavalt toetusmeetme määruks kehtestatud tingimustele. Väikeelamute rekonstrueerimise toetusmeede toetab väikeelamute energiatõhustamise turu toimimist ja Eesti eesmärgi elamute energiatõhustamises.

Rakendamine

Toetusmeetme väljatöötamist koordineerib Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium koostöös SA KredEx. Kohalikud omavalitsused ja regioonipõhised asutused on osa toetusmeetme rakendamise võrgustikust. Majandus- ja kommunikatsiooniministeerium teeb samuti tihedat koostööd Rahandusministeeriumi ja Kultuuriministeeriumiga planeerimise ning toetusmeetmete kavandamise valdkonnas. Väikeelamute toetusmeetme rakendaja ja nõustamisteenuse osutaja riiklikult on SA KredEx. Toetuse määr abikõlblike kulude osas sõltub piirkonnast, kus rekonstrueeritav elamu asub. Eesti suurimates linnades, Tallinnas ja Tartus, on toetusmäär 30% kõigist abikõlblikest kuludest. Tallinna ja Tartuga piirnevates kohalikes omavalitsustes on toetusmäär 40% kõigist abikõlblikest kuludest ja ülejäänud regioonides (maapiirkonnad) on toetusmäär 50% kõigist abikõlblikest kuludest. Kui omanik soovib rekonstrueerida aastaringse elukohana suve- või aiamaja, siis toetusmäär on 30% kõigist abikõlblikest kuludest. Suve- ja aiamajade kasutamine aastaringse elamiskohana on levinud ja seetõttu investeeringute toetamine nende energiatõhustamiseks avaldab olulist mõju väikeelamute energiatõhususe eesmärkide saavutamisel.

Võimalikud takistused toetusmeetme rakendamisel on seotud energiatõhususe investeeringute kõrge maksumusega, mistõttu tervikliku rekonstrueerimise osakaal jääb tagasihoidlikumaks kui toetusmeetme planeerimisel prognoositi. Kõrgem rekonstrueerimise toetusmäär maapiirkondades, kus on madalamad sissetulekud, lahendab ühtlasi energiavaesusega seotud probleeme.

Sihtrühm

Väikeelamu, suvemaja või aiamaja omanik, kes kasutab eluaset aastaringsest elamiseks.

Kooskõla riigiabi reeglitega

Väikeelamute rekonstrueerimise meetme raames füüsilistele isikutele antav toetus ei täida kõiki riigiabi kriteeriume ning ka seetõttu ei saa väita, et tegemist on riigiabiga. Avaliku sektori toetus on ELi toimimise lepingu artikli 107 lõike 1 alusel riigiabi üksnes siis, kui see „kahjustab või ähvardab kahjustada konkurentsi, soodustades teatud ettevõtjaid või teatud kaupade tootmist“,

ja ainult niivõrd, kuivõrd see „kahjustab liikmesriikide vahelist kaubandust“. Kõnealune abimeede ei ole suunatud ettevõtjatele, vaid füüsilistele isikutele, kes meetme raames ei tegele majandustegevusega.

Ajakava

Meetme rakendamise tegevuste periood on 2021-2024 aasta.

3.2 Energeetika

Reform 1: Energiamaajanduses rohepöörde hoogustamine

Väljakutsed

Riiklikud energiamaajandusega seonduvad arengudokumendid (energiamaajanduse arengukava aastani 2030⁶¹, riiklik energia- ja kliimakava aastani 2030⁶²) on kinnitatud eelmise kümnendi lõpus ning nende saavutamiseks vajalikud tegevused lähtusid sel ajal kinnitatud kliima- ja energiapoliitika eesmärkidest ning kehtivatest arengudokumentidest. Vahepealsel perioodil on kliima- ja energiapoliitika eesmärkide ambitsiooni tõstetud (nt EL-i ülene kliimanetraalsus aastaks 2050). 2021 suvel tuleb Euroopa Komisjon välja õigusaktide muudatuste paketiga 55%-lise kasvuhoonegaaside vähendamise eesmärgi saavutamiseks aastaks 2030. Samuti on uuenenud või uuenevas riiklikud valdkondlikud arengudokumendid (nt strateegia „Eesti 2035“, Transpordi ja liikuvuse arengukava aastani 2030, Metsanduse arengukava aastani 2030). Vastavalt Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammile 2021-2023 on vaja alatatada nii energiamaajanduse arengukava, põlevkivi kasutamise arengukava kui ka kliimapoliitika põhialused arengudokumentide uuendamine⁶³.

Kliimanetraalsele elektritootmisele üleminek on sätestatud ühe olulise Eesti jaoks vajaliku muutusena strateegias „Eesti 2035“. Selleks, et kliimanetraalsele energiatootmisele üle minna, on vaja rajada uusi taastuenergia tootmiseseadmeid. Kulutõhusaimad neist Eesti jaoks on tuulegeneraatorid. Uute tuulegeneraatorite (>200m kõrgusega) kasutustegur on ka oluliselt kõrgem kui seni Eestis kasutusel olnud tuulegeneraatoritel ning seetõttu panustaksid tänapäevased tuulepargid ka meie varustuskindlusesse.

Taastuenergia tootmiseseadmete rajamisega seonduvad menetluslikud protsessid võivad sõltuvalt seadme mõjuulatusest ulatuda aastatesse (nt uute tuuleparkide puhul). Kindlasti on oluline vajalikud mõjuanalüüsid läbi teha, et tagada, et oluline negatiivne mõju oleks välistatud.

Kuivõrd tuuleenergia tootmise tehnoloogiate areng on olnud kiire ja kavandatavate tuuleparkide kõrgus (>200 m) erineb oluliselt seni kasutusel olnud tuuleparkide kõrgusest (~70 m), on ka mõjud ning mõjude hindamisprotsess olulises mahus erinev.

⁶¹ https://www.mkm.ee/sites/default/files/ndpes_2030_eng.pdf

⁶² https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/ee_final_necp_main_en.pdf

⁶³ Lisaks on Eesti Vabariigi Valitsus oma koalitsioonilepingus otsustanud, et hiljemalt 2035. aastaks väljutakse Eestis põlevkivielektri tootmisest ning põlevkivi kasutamisest energeetikas tervikuna hiljemalt 2040. aastaks

Eestis on kasutusel süsteem, kus ühe (taastuenergia) tootmiseseadme rajamiseks tehakse mitmeid üksikotsuseid nende otsuste tegemiseks pädevate asutuste poolt. Kliimanetraalsuse suundumuste tuules on kasulik olemasolevad menetlusprotsessid ning õigusaktid vastavate asutustega koostöös (ning arendajate tagasisidet arvestades) üle vaadata ning vajadusel korrekture teha. Vajalikud muudatused ei pea ilmingimata seisnema õigusaktide muudatustes. Taastuenergia tootmiseseadmete rajamise hoogustamiseks võib piisata ka selgemate ja terviklikemate juhendmaterjalide loomisest.

Seni on taastuenergia tootmiseseadmeid rajatud toetuskeemide vastu, käesoleva kümnendi üheks põhiliseks väljakutseks on selles sektoris toetusevabade investeeringute indutseerimine. Energia salvestusseadmetesse pole Eestis veel suuremahuliselt investeeritud – on oluline/kasulik, et turudisain hoogustaks juba alguses investeeringuid nendesse seadmetesse toetusvabalt.

Eesmärgid

Reformi eesmärgiks on hoogustada rohepöört energiamajanduses läbi valdkondlike arengudokumentide uuendamise ning rohepöördeks vajaliku tugisüsteemi tekitamise (nt juhendmaterjalid, protsessikirjeldused, vajadusel õigusaktide muutmine, takistuste eemaldamine).

Rakendamine

Energiamajanduse arengudokumendid uuendatakse baseerudes uuenenud Euroopa Liidu ja Eesti energia- ja kliimapoliitika eesmärkidele, uuenenud valdkondlikele arengudokumentidele ning turuosaliste sisendile/soovitustele.

Samuti toetatakse reformi elluviimist läbi vajalike juhendmaterjalide ja protsessikirjelduste koostamise ning vajadusel ka õigusaktide uuendamise. Vajalikud tegevused tuvastatakse ideekorjete ning turuosalistega arutelude abil. Seejärel tehakse mõjude hindamised tuvastamiseks parimad lahendused ning tegevused, mis on nende lahenduste rakendamiseks vajalik ellu viia. Osa tegevusi on juba teada ning ka töös (näiteks meretuuleparkide hoonestusloa menetluse tõhustamine, avaliku sektori elektri hankimise üle viimine taastuvelektri rohehangetele hoogustamiseks toetusevabasid taastuenergia investeeringuid, tuuleenergia kohaliku kasu instrumendi loomine⁶⁴), osa tegevusi selgub reformi elluviimise käigus.

Kõikide reformi raames plaanitud tegevuste elluviimisel jälgitakse, et tagatud oleks sooline võrdõiguslikkus ning kõigile antud võrdsed õigused ja võimalused reformis/investeeringus/meetmes osalemiseks ning nende tulemustest osa saamiseks. Eri soost, rahvusest, vanuses, rassilise või etnilise päritoluga, usutunnistuse või veendumusega, erivajadusega või seksuaalse sättumusega inimestele võrdsete võimaluste loomiseks tegevustes osalemiseks ning tulemustest osa saamiseks, analüüsitakse ning võetakse arvesse osalejate neid vajadusi, mis tulenevad nende kuulumisest erinevatesse sotsiaalsetesse rühmadesse ja vähendatakse barjääre, mis takistavad alaesindatud rühmadel tegevustes osalemist või hüvedest kasu saamist. Sekkumiste ettevalmistamisel ja rakendamisel võetakse arvesse võimalikku mõju

---

⁶⁴ Tuuleparkidest saadava tulu kohaliku omavalitsuse ning vahetult mõjutatud isikutega jagamise õiguslik instrument

võrdsusele, kaasamisele ja mittediskrimineerimisele ning vajaduse korral võetakse rakendusele meetmeid võimalike riskide vähendamiseks. Tegevused on suunatud erinevatele sihtrühmadele, arvestades nende eripära.

Sihtgrupp

Kliima- ja energiavaldkonnaga seotud riigid ning riigiasutused, arendajad, kohalikud omavalitsused, tarbijad, tarnijad, tootjad, planeeringute koostajad.

Partnerite kaasamine:

Huvipoolte kaasamine toimub läbi temaatiliste töörühmade ning avalikkusele kättesaadavate veebilehtede. Näiteks taastuvenergia arendajatega koostöö jaoks tegutseb majandus- ja kommunikatsiooniministeeriumi juures taastuvenergia töörühm, planeeringutega seonduvaid küsimusi (sh taastuvenergiaga seonduvad) arutletakse ning lahendatakse planeeringute töörühmades. Meretuuleparkide rajamise hoogustamiseks on moodustatud eraldi siseriiklik töörühm, kuhu kuuluvad valdkonna otsustega seotud ministeeriumite ning nende allasutuste esindajad.

Võimalikud takistused

Huvipoolte erisuunalised huvid võivad hägustada otsitavat lahendust ning tekitada olulisi ajalisi nihkeid. Juhul kui õigusakte või arengudokumente on vaja uuendada, ei pruugi selleks olla piisavalt toetust.

Ajakava:

Reformiga seonduvad tegevused (erinevad ümarlauaarutelud, töörühmad jne) on juba töös. Reformiga seotud tegevused toimuvad läbi taastekava perioodi. Täpsem ajakava on esitatud lisatud failis.

Investeering 3: Elektrivõrgu tugevdamise programm taastuvenergia tootmisvõimekuse tõstmiseks ning kliimamuutustega (nt tormid) kohanemiseks

Väljakutsed

Kliimaneutraalsele elektritootmisele üleminek on sätestatud ühe olulise Eesti jaoks vajaliku muutusena strateegias „Eesti 2035“. Selleks, et kliimaneutraalsele energiatootmisele üle minna, on vaja rajada uusi taastuvenergia tootmiseadmeid.

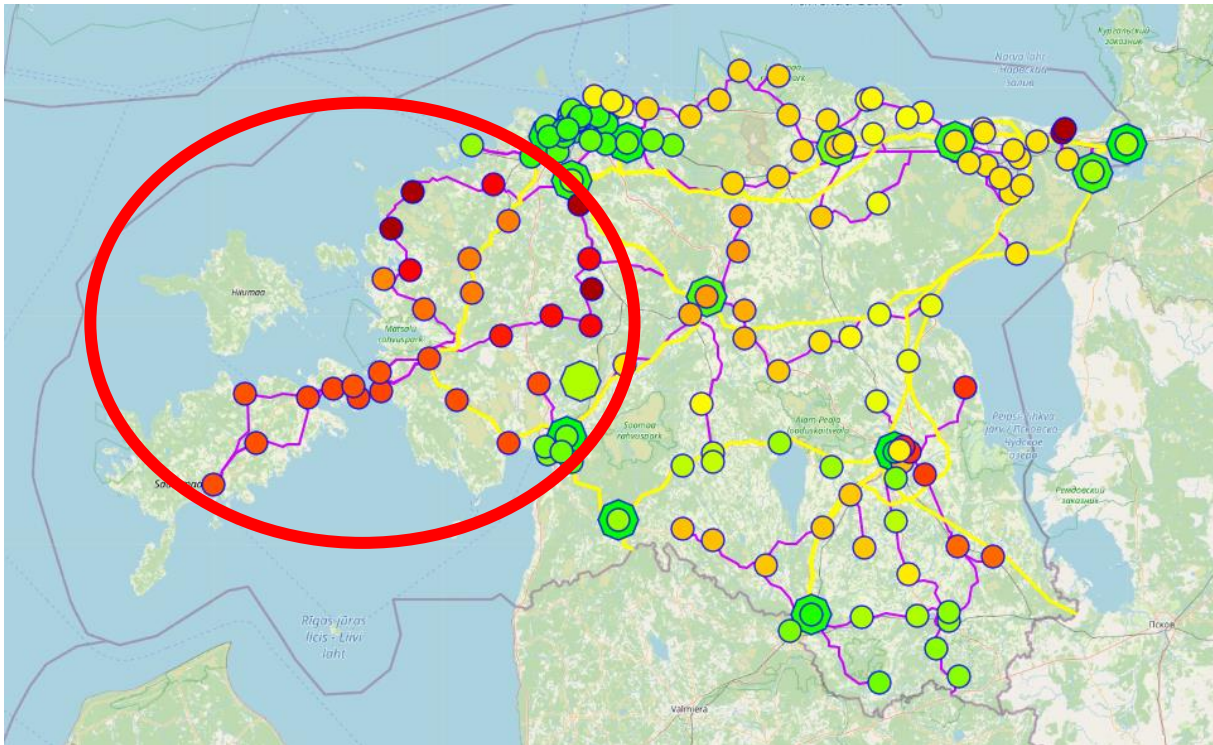
Ajalooliselt on elektri tootmine paiknenud Eestis peamiselt ühes piirkonnas (Ida-Virumaa). Taastuvenergia tootmiseadmete (tuulepargid, päikeseelektrijaamad) jaoks sobilikud asukohad paiknevad üle Eesti (sh eelkõige Lääne-Eestis), kus elektrivõrgu läbilaskevõime on madalam, on taastuvenergia tootmiseadmete liitmiseks võrguga vaja teha suuri investeeringuid. Eestis kasutusel oleva elektrivõrguga liitumise finantseerimise süsteemi kohaselt tasub enamiku liitumiskuludest liituja. Kõrged liitumiskulud pärsivad taastuvenergia arengut.

Eestis maksab elektrivõrguga liituja enamiku võrguga liitumise kuludest (põhivõrgus ligi 100%, jaotusvõrgus ~80%). Sõltuvalt asukohast (ja tootmiseadme võimsusest) võivad

liitumiseks vajalikud võrgutugevdused moodustada olulise osa taastuenergia projekti kuludest (eriti meretuuleparkide puhul). Seetõttu näeme, et investeeringutoetuse abil elektrivõrgu tugevdamine hoogustab olulisel määral taastuenergia tootmisvõimsuste rajamist, sest nii muutub liitumine taastuenergia tootmiseks soodsate oludega piirkonnas märkimisväärselt odavamaks. Liitumiskulude sisse ei arvestata juba tehtud võrguinvesteeringuid. Võrguettevõtjale antavat investeeringutoetust ei arvestata ka võrgutasu arvutamisel – nii hoiame taastuenergia tootmisvõimsuste rajamisega seotud kulud madalad nii tootjatele kui ka tarbijatele.

Heaks näiteks sellest on Eesti-Läti 3. võrguühenduse rajamine EL kaasrahastusega (osa sünkroniseerimise projektist), mille tulemusena tarbijatele võrgutasu ei tõusnud (lisaks EL kaasrahastusele kasutati ühenduse rajamiseks ka laekunud pudelikaelatasusid) ning samal ajal vähenes Lääne-Eesti piirkonnas 100 MW tootmissuunalise võimsuse liitumise tasu ligi kolm korda (täpsemalt saab ülevaate Eesti põhivõrgu vabadest liitumisvõimsustest <https://vla.elering.ee/>). Sünkroniseerimise projekti raames tehtavad investeeringud perioodil 2021-2025(<https://tyndp2020-projectplatform.azurewebsites.net/projectsheets/transmission/170>) tugevdatakse Eesti elektrivõrgu komponente veelgi ning seeläbi väheneb kulu tootmisvõimsuste liitumiseks üle Eesti.

Taastuenergia tootmise ühendamise seisukohalt kõige nõrgemas olukorras just Lääne-Eesti ja Saarte 110 võrkudesse ühenduva tootmissuunalise võimsuse poolest. Selles piirkonnas on ka kõige paremad tuuleolud. Selleks, et olukorda parandada tuleb teha kogu 110 kV võrgus olemasolevate õhuliinide läbilaskevõimete suurendamisega seotud investeeringuid ning siduda 110 kV võrk tugevamini 330 kV transiitvõrguga, et vähendada riikidevaheliste võimsusvoogude mõju läbi kohaliku 110 kV elektrivõrgu, mille mõjul ummistatakse võimalused kohalikel tootjatel täiendavaid võimsusi ühendada. Tootmissuunaliste läbilaskevõimete olukorda illustreerib ka Eleringi liitumisvõimsuste kaart (vt allolev joonis).

Joonis. Tootmissuunalised võimsused Eesti põhivõrgus (punane värv indikeerib, et vabasid liitumisvõimsusi ei ole või on need väga väikesed, roheline värv näitab, et vabasid liitumisvõimsusi on suuremal määral saadaval).

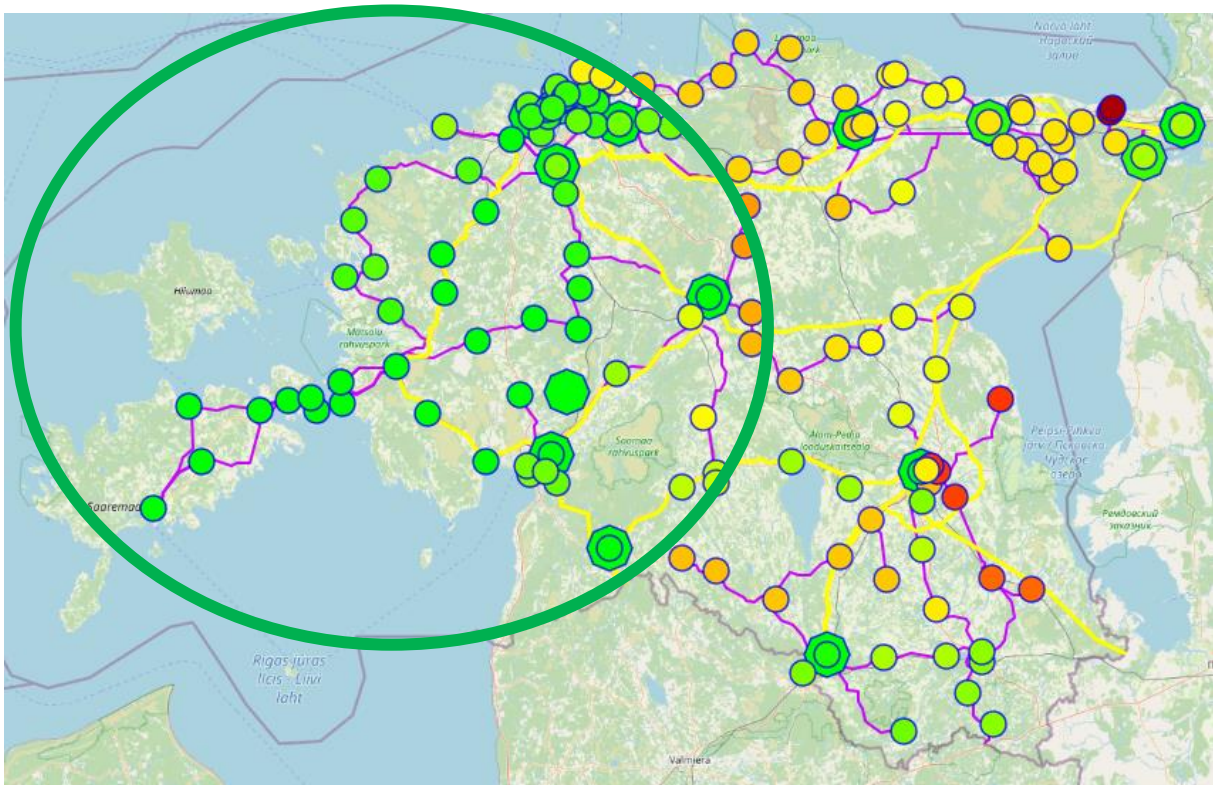
Tehes investeeringuid Lääne-Eesti ja Kesk-Eesti elektri ülekandevõrku (110 kV ja 330 kV liinid) on võimalik Eesti elektrivõrgus paiknevatesse 330 kV alajaamadesse tekitada täiendavalt >600 MW tootmisvõimsuste liitumise võimekust. Selliste investeeringute (nt liinide tugevdamine, alajaamade rajamine jms) kogumaht ulatuks >120 mln €-ni.

Kavandatava investeeringutoetusega toetatakse nende vajalike investeeringute ühe etapi teostamist: investeeringud Lääne-Eesti (sh saarte) ning Kesk-Eesti 330 kV ning 110 kV võrgu tugevdamisse. Nende investeeringute kogumaht on ~68 mln € ning selle tulemusena tekib ülekandevõrgu alajaamadesse kuni täiendavalt 310 MW tootmissuunalist liitumisvõimsust (sõltuvalt konkreetsest alajaamast). Neid liitumisvõimsusi saavad kasutada kõik piirkonda taastuenergia tootmiseadmeid rajada soovivad ettevõtjad.

Eesmärgid

Meetme eesmärgiks on suurendada taastuenergia tootmise võrku integreerimise võimekust.

Tegevuste tulemusena suureneb võrgu läbilaskevõime, samuti ka vastupidavus kliimamuutustele (tormikindlus). Toetuse abil indutseeritud investeeringute realiseerumisel tekib 110 kV võrgus tootmissuunalist läbilaskevõimsus kuni 185 MW, olenevalt alajamadest ning 330 kV võrgus suureneb tootmissuunaline läbilaskevõimsus kuni 310 MW, olenevalt konkreetsest alajaamast (vt allolev joonis). Tagastamatu abi ei lähe võrgutasude arvestusse, mistõttu väheneb ka surve võrgutasude tõusuks.

Joonis: Tootmissuunaliste läbilaskevõimsuste kaart E-pärast RRP-st toetatavate investeeringute tegemist. (Roheline: vabu läbilaskevõimsusi on >50 MW, Punane: läbilaskevõimsusi on vähe või puudub üldse.)

Eesmärkide täitmiseks kaasrahastatakse põhivõrguettevõtja poolt tehtavaid investeeringuid, mis panustavad taastuvenergia tootmisvõimekuse võrku liitmise kasvu. Kaasnevalt suureneb ka võrgu ilmastikukindlus (vastupidavus kliimamuutustele).

Kõikide plaanitud tegevuste elluviimisel jälgitakse, et tagatud oleks sooline võrdõiguslikkus ning kõigile antud võrdsed õigused ja võimalused reformis/investeeringus/meetmes osalemiseks ning nende tulemustest osa saamiseks. Eri soost, rahvusest, vanuses, rassilise või etnilise päritoluga, usutunnistuse või veendumusega, erivajadusega või seksuaalse sättumusega inimestele võrdselt võimaluste loomiseks tegevustes osalemiseks ning tulemustest osa saamiseks, analüüsitakse ning võetakse arvesse osalejate neid vajadusi, mis tulenevad nende kuulumisest erinevatesse sotsiaalsetesse rühmadesse ja vähendatakse barjääre, mis takistavad alaesindatud rühmadel tegevustes osalemist või hüvedest kasu saamist. Sekkumiste ettevalmistamisel ja rakendamisel võetakse arvesse võimalikku mõju võrdsusele, kaasamisele ja mittediskrimineerimisele ning vajaduse korral võetakse rakendusele meetmeid võimalike riskide vähendamiseks. Tegevused on suunatud erinevatele sihtrühmadele, arvestades nende eripära.

Sihtgrupp

Meetmest kaasrahastatakse elektri põhivõrguettevõtja tegevusi.

Meetmest saavad kasu võrguga liituvad taastuvenergia tootmisseadmete omanikud, samuti ka liituda soovivad tarbijad (tootmissuunalise liitumisvõimsuse suurenemine toob kaasa ka tarbimissuunalise liitumisvõimsuse suurenemise ja vastupidi).

Partnerite kaasamine

Huvipoolte kaasamine (nt kohalik omavalitsus, vahetult ja kaudselt mõjutatud isikud jne) võrgu renoveerimistööde ettevalmistamisel ning ajal toimub võrguettevõtja ning nende lepingupartnerite (tööde teostajate) poolt.

Võimalikud takistused

Põhiliseks takistuseks võivad osutada ajalised nihked tööde elluviimise graafikus (nt võib minna kavandatust kauem aega vajalike lubade/kooskõlastuste saamine, tööde elluviimiseks vajalike oluliste komponentide tarned võivad hilineda). Kuivõrd tegemist on renoveerimistöödega, on see risk madalam kui uue võrgu rajamisel.

Seos riigiabi reeglitega

Tegemist ei ole riigiabiga, sest toetatakse võrguettevõtjate (põhivõrguettevõtja) poolt tehtavaid investeeringuid.

No potential effect on trade: legal or natural monopoly

The TSO and DSOs in Estonia are natural monopolies and therefore support to for investments to upgrade/retrofit networks would not have an effect on trade and the presence of State aid would be excluded

Oluline on markeerida, et põhivõrguettevõtja (Elering AS) ei ole VKE.

Rakendamine

Investeeringutoetus antakse põhivõrguettevõtjale tagastamatu abina elektrivõrkude renoveerimise kaasrahastamiseks Lääne-Eestis ja Kesk-Eestis eesmärgiga suurendada taastuvenergia tootmisseadmete liitumisvõimsusi kuni 310 MW ulatuses (sõltuvalt pingest ja alajaamast). Toetuse määraks on ~44%, ülejäänu rahastatakse põhivõrguettevõtja enda vahenditest. Tegevused algavad 2021. aastal sõltuvalt tegevuste abikõlblikkusest ning otsuste kinnitamisest. Esimesel aastal toimuvad renoveerimise ettevalmistustööd (projekteerimine, hanked, vajalikud menetlused), ehitustöödega on võimalik alustada etapiti juba 2021. aastal ning tööde viimaste etappide lõpptähtajaks on 2026. aasta juuli.

Meetme raames kavandatud investeeringud on esitatud alljärgnevas tabelis

	Projekti nimetus
330 kV õhuliinide tugevdused	330 kV L357 Kiisa-Paide uue õhuliini rekonstrueerimine
	330 kV L356 Mustvee-Paide uue õhuliini rekonstrueerimine
Lihula 330/110 kV AJ	Alajaama ehitus
	Kaks 200 MVA trafot
	Reaktiivvõimsuse reguleerimisseade 120 Mvar
110 kV võrgu tugevdamine	110 kV L170 Lihula - Virtsu uue õhuliini ehitus
	110 kV L035/L036 Lihula-Rõuste õhuliini rekonstrueerimine
	Rõuste-Virtsu uue õhuliini ehitus
	L173 Võiküla - Orissaare paralleelliini ehitamine
	L175 Sikassaare Leisi eraldi mastidele rajamine liinist L176 Sikassaare-Valjala
	L017 Kiisa-Rummu rekonstrueerimine
Väikese väina 110 kV merekabel	Väikse väina teise 110 kV merakaabli rajamine
	Orissaare AJ laiendus
	Reaktiivvõimsuse kompenseerimisseade 30 Mvar

Investeering 4: Tööstusalades taastuvelektri tootmiseseadmete kasutuselevõtu hoogustamise programm

Väljakutsed

Kliimaneutraalsele elektritootmisele üleminek on sätestatud ühe olulise Eesti jaoks vajaliku muutusena strateegias „Eesti 2035“. Selleks, et kliimaneutraalsele energiatootmisele üle minna, on vaja rajada uusi taastuenergia tootmiseseadmeid.

Eestis maksab elektrivõrguga liituja enamiku võrguga liitumise kuludest (põhivõrgus ligi 100%, jaotusvõrgus ~80%). Sõltuvalt asukohast (ja tootmiseseadme võimsusest) võivad liitumiseks vajalikud võrgutugevdused moodustada olulise osa taastuenergia projekti kuludest.

Tootmiseseadmete liitumise puhul tähendab see seda, et tootja maksab liitumiseks vajalikud investeeringud ning seeläbi vähenevad ka piirkonnas tarbimissuunalised liitumiskulud. See tähendab, et tootmiseseadme rajaja jaoks võib liitumine ebamõistlikult kallis olla, kuid sotsiaalmajandusliku kasu mõttes oleks tegemist mõistliku investeeringuga.

Eesmärgid

Taastuvelektri tootmine tööstusalade juures suurendab nende alade atraktiivsust keskkonnateadliku investori silmis ning muudab elektrisüsteemi tõhusamaks (tootmine paikneb

tarbimise lähedal). Meetme eesmärgiks on hoogustada taastuenergia tootmiseseadmete rajamist tööstusalade juurde läbi võrguga liitumise toetamise.

Eesmärkide täitmiseks kaasrahastatakse tööstusalades ettevõtjate poolt tehtavaid investeeringuid taastuenergia tootmiseseadmete elektrivõrguga liitumiseks.

Kõikide plaanitud tegevuste elluviimisel jälgitakse, et tagatud oleks sooline võrdõiguslikkus ning kõigile antud võrdsed õigused ja võimalused reformis/investeeringus/meetmes osalemiseks ning nende tulemustest osa saamiseks. Eri soost, rahvusest, vanuses, rassilise või etnilise päritoluga, usutunnistuse või veendumusega, erivajadusega või seksuaalse sättumusega inimestele võrdsed võimaluste loomiseks tegevustes osalemiseks ning tulemustest osa saamiseks, analüüsitakse ning võetakse arvesse osalejate neid vajadusi, mis tulenevad nende kuulumisest erinevatesse sotsiaalsetesse rühmadesse ja vähendatakse barjääre, mis takistavad alaesindatud rühmadel tegevustes osalemist või hüvedest kasu saamist. Sekkumiste ettevalmistamisel ja rakendamisel võetakse arvesse võimalikku mõju võrdsusele, kaasamisele ja mittediskrimineerimisele ning vajaduse korral võetakse rakendusele meetmeid võimalike riskide vähendamiseks. Tegevused on suunatud erinevatele sihtrühmadele, arvestades nende eripära.

Sihtgrupp

Meetmest kaasrahastatakse tööstusaladesse taastuvelektri tootmiseseadmeid rajavate ettevõtete võrguga liitumise kulusid.

2018. a. rahandusministeeriumi teostatud analüüsi põhjal on Eesti 79 tööstusala, sh Ida-Viru ja Võru- mõlemas 9; Pärnu, Lääne-Viru-mõlemas 7; Viljandi, Valga, Põlva, Järva, Hiiu- kõigis 5; Saare, Rapla, Lääne, Harju- kõigis 4 ning Tartu, Jõgeva- mõlemas 3.

Partnerite kaasamine:

Huvipoolte kaasamine toimub meetme väljatöötamise käigus meetme tingimuste kooskõlastamisel. Kavandatavad meetme tingimused pannakse avalikule konsultatsioonile. Meetme väljatöötamise eest vastutab majandus- ja kommunikatsiooniministeerium. Investeeringu elluviimisel (vajalike ehitustööde teostamisel) kaasab huvipooli (nt kohalik omavalitsus, vahetult ja kaudselt mõjutatud isikud jne) toetust saav ettevõtja ning tema lepingupartnerid.

Võimalikud takistused

Põhiliseks takistuseks võivad osutada ajalised nihked tööde elluviimise graafikus (nt võib minna kavandatust kauem aega vajalike lubade/kooskõlastuste saamine, tööde elluviimiseks vajalike oluliste komponentide tarned võivad hilineda). Investeeringute teostamisel lühikese aja jooksul võib takistuseks saada ka pädevate spetsialistide olemasolu.

Seos riigiabi reeglitega

Kuivõrd toetatakse äriühingute poolt tehtavaid investeeringuid ning on olemas selektiivsus (toetuse saaja valitakse taotlusvooru tulemuste alusel), on tegemist riigiabiga. Riigiabi andmist kavandatakse üldise grupierandi määruse alusel, GBER artikkel 41. See määrus läheb käesoleva

meetme väljatöötamise perioodil muutmisel, mistõttu on oluline tagada, et riigiabi reeglite muutmisel tagataks taastepaketi tõhus ning kiire rakendamine.

Rakendamine

Toetust antakse vastavalt riigiabireeglitele, toetusmäär täpsustub uute riigiabi reeglite rakendumisel, kuid tõenäoliselt jääb 30-50% vahele (oleneb ka toetust taotleva ettevõtte suurusel). Korraldatakse avatud taotlusvoor, mille tulemusena rahastatakse projekti (või projekte – st toetatavaid investeeringuid võib olla mitmeid), kus soovitakse tööstusalades suurendada elektrivõrguga liitumisvõimsust taastuenergia tootmiseseadme rajamise võimaldamiseks. Taotlusvoor korraldatakse 2022. aastal, eduka(te) projekti(de) valik vähemalt 70% rahaliste vahendite ulatuses toimub hiljemalt 2022. aasta lõpuks ning projekti raames teostatavad tööd peavad lõppenud olema 2026. aasta juuliks.

Investeering 5: Energia salvestuse pilootprogramm

Väljakutsed

Kliimaneutraalsele elektritootmisele üleminek on sätestatud ühe olulise Eesti jaoks vajaliku muutusena strateegias „Eesti 2035“. Selleks, et kliimaneutraalsele energiatootmisele üle minna, on vaja olulisel määral ning kiiresti suurendada taastuenergia osatähtsust. Rohkem taastuenergiat süsteemis (nii elektri- kui ka soojusvõrkudes) suurendab vajadust energia salvestuse järgi.

Näiteks tipukoormuste katmiseks kaugküttesüsteemides kasutatakse fossiilkütuseid, sest tipukoormuse katmiseks taastuenergia tootmiseseadmete (nt biomassi katelseadmete üledimensioneerimine) kasutamine ei ole otstarbekas. Taastuenergiast toodetud soojuse salvestamine madala nõudlusega perioodil (näiteks suvisel ajal biomassi koostootmisjaamas elektri tootmisel tekkiva jääksoojuse salvestamine) ning selle katmine tipukoormuse (talvisel) ajal võimaldab fossiilkütuste kasutust vältida. Kaugkütte puhul on eelistatud seasonal ehk pikemaajaline salvestus (kuudes) ja elektri puhul lühemaajaline salvestus (tundides/päevades).

Elektriturul on nõudluse kõikumised nii päeva sees (öö vs päev) kui ka reaajas (sageduse hoidmiseks vajalikud tegevused) ning salvestus aitab hästi tasakaalustada varieeruvat taastuvelektri toodangut (tuul ja päike). 2020. aastal käivitasime Euroopa Komisjoni rahastamisel uuringu kliimaneutraalsele elektritootmisele ülemineku võimalustest Eestis, mis valmib 2022. aasta alguses ning mille tulemusena saame teada, milline kliimaneutraalse elektritootmiseni jõudmise teekaart on Eesti jaoks parim (sh palju on vaja elektri salvestust ning millised peaksid olema riigipoolsed tegevused salvestuse turule toomiseks).

Elektri salvestusseadmete puhul on Eestis võimalik lisaks akudele kasutada ka Eesti asukoha- ja ajaloospetsiifilistest eripäradest tulenevaid eeliseid. Näiteks on Eesti ettevõtjatel plaane rajada elektri salvestusseadmeid (pumphüdroakumulatsioonijaamad) Eesti põhjarannikule kasutades merepinna ning maapõue rajatava salvestusseadme kõrguste erinevust, aga ka tühjakskaevandatud kaevandusalasid, kasutades maapinna ja kaevanduse kõrguste erinevusi. Käesoleva meetme maht ei ole kahtlemata piisav, et selliste salvestusseadmete rajamist toetada,

kuid pilootprojekti käigus kogutud teave võimaldab riigil kujundada tõhusam raamistik toetusvabade salvestusseadmete turule tootmiseks tulevikus.

Eesmärgid

Usume, et energiaturgudel (nii elektriturg, aga ka kaugküte) peaksid investeeringud pikas perspektiivis toimuma turupõhiselt. Toetust võib olla vaja turutõrgete ületamiseks, uute toodete/teenuste turule toomiseks.

Seetõttu on meetme eesmärgiks energia salvestuse kasutuselevõtu hoogustamine läbi investeeringutoetuse ning seeläbi suurendada taastuvenergia osatähtsust kaugküttesüsteemides ning vähendada fossiilkütuste kasutust.

Väheneb fossiilenergia vajadus tipukoormuse katmiseks, sest kasutatakse taastuvenergiast toodetud salvestatud energiat. Samuti vähenevad kaod taastuvenergia tootmisel (nt suvel kaugküttevõrkudes) – st suureneb kaugküttesüsteemi energiatõhusus. Võimaldab ressursse kasutada suurema efektiivsusega ja madalama KHG heitega.

Eesmärkide täitmiseks kaastahastatakse ettevõtjate poolt tehtavaid investeeringuid energia salvestusseadmetesse (eraldi voorud soojuse ja elektri salvestusele). Soojussalvestuses biomassist toodetud energia osas jälgitakse direktiivi 2018/2001 artiklites 29-31 sätestatud säästlikkuse kriteeriume.

Kõikide plaanitud tegevuste elluviimisel jälgitakse, et tagatud oleks sooline võrdõiguslikkus ning kõigile antud võrdsed õigused ja võimalused reformis/investeeringus/meetmes osalemiseks ning nende tulemustest osa saamiseks. Eri soost, rahvusest, vanuses, rassilise või etnilise päritoluga, usutunnistuse või veendumusega, erivajadusega või seksuaalse sättumusega inimestele võrdsed võimaluste loomiseks tegevustes osalemiseks ning tulemustest osa saamiseks, analüüsitakse ning võetakse arvesse osalejate neid vajadusi, mis tulenevad nende kuulumisest erinevatesse sotsiaalsetesse rühmadesse ja vähendatakse barjääre, mis takistavad alaesindatud rühmadel tegevustes osalemist või hüvedest kasu saamist. Sekkumiste ettevalmistamisel ja rakendamisel võetakse arvesse võimalikku mõju võrdsusele, kaasamisele ja mittediskrimineerimisele ning vajaduse korral võetakse rakendusele meetmeid võimalike riskide vähendamiseks. Tegevused on suunatud erinevatele sihtrühmadele, arvestades nende eripära.

Sihtgrupp

Meetmest rahastatakse pilootprojektina soojusettevõtjate poolt salvestusseadmetesse investeerimist ning ettevõtjate poolt elektri salvestusseadmetesse investeerimist. Kaugkütte soojussalvestuse puhul on toetuse taotlejaks kaugkütteettevõtjad. Elektrisalvestuse puhul on toetuse taotlejaks ettevõtja, kellel pole õigusaktidega keelatud salvestusseadmete omamine või opereerimine (nt elektri jaotus- ja põhivõrguettevõtjate puhul on selline keeld olemas).

Partnerite kaasamine

Huvipoolte kaasamine toimub meetme väljatöötamise käigus meetme tingimuste kooskõlastamisel. Kavandatavad meetme tingimused pannakse avalikule konsultatsioonile. Meetme väljatöötamise eest vastutab majandus- ja kommunikatsiooniministeerium.

Investeeringu elluviimisel (vajalike ehitustööde teostamisel) kaasab huvipooli (nt kohalik omavalitsus, ettevõtted ja nende erialaliidud, vahetult ja kaudselt mõjutatud isikud jne) toetust saav ettevõtja ning tema lepingupartnerid.

Võimalikud takistused

Põhiliseks takistuseks võivad osutada ajalised nihked tööde elluviimise graafikus, mida mõjutavad vajalike lubade/kooskõlastuste saamine, tööde elluviimiseks vajalike oluliste komponentide tarnetaskused (tootmisvõimsus + koroonaviiruse COVID-19 levikuga seotud tarnetaskused). Lisaks võib takistuseks osutada ruumipuudus (katlamajad on meil enamasti asulates sees ning kinnistud on väikesed, füüsiliselt ei pruugi mahtuda sinna midagi ehitama) ning kompetentsi puudus.

Seos riigiabi reeglitega

Kuivõrd toetatakse äriühingute poolt tehtavaid investeeringuid ning on olemas selektiivsus (toetuse saaja valitakse taotlusvooru tulemuste alusel), on tegemist riigiabiga. Riigiabi andmist kavandatakse üldise grupierandi määru alusel, elektrisalvestuse puhul eelduslikult GBER artikkel 41 ja soojussalvestuse puhul GBER artikkel 46. See määrus läheb käesoleva meetme väljatöötamise perioodil muutumise, mistõttu on oluline tagada, et riigiabi reeglite muutmisel tagataks taastepaketi tõhus ning kiire rakendamine.

Rakendamine

Toetust antakse vastavalt riigiabireeglitele, toetusmäär täpsustub uute riigiabi reeglite rakendamisel, kuid tõenäoliselt jääb 30-50% vahele (oleneb ka toetust taotleva ettevõtte suuruselt). Korraldatakse avatud taotlusvoor, mille tulemusena rahastatakse projekti (või projekte), kus soovitakse rajada elektri salvestusseadmeid või kaugküttevõrkudes rajada soojussalvestusseadmeid. Eelduslik toetuse määr on kuni 30%. Taotlusvoor korraldatakse 2022. aastal, eduka(te) projekti(de) valik vähemalt 70% rahaliste vahendite ulatuses 2022. aasta lõpuks ning projekti raames teostatavad tööd peavad lõppenud olema 2026. aasta juuliks.

4. Avatud strateegiline autonoomia ja julgeoleku aspektid

Elamufondi energiatõhususega seotud investeeringuid võib pidada oluliseks elemendiks energiajulgeoleku tagamisel, sest saavutatav energiasääst vähendab energiavõrkude koormust ja suurendab sõltumatust tarneahelate kõikuvatest mahtudest. Elamumajanduse energiatõhususe planeeritavad investeeringud ja reformid arvestavad Euroopa Komisjoni 2019. aasta soovitusel, mis tõi välja vajaduse vähendada hoonete energiakulu, mis on üle Euroopa keskmise. Samuti on arvesse võetud Euroopa Komisjoni 2020. aasta soovitusi tõkestada viiruste (pandeemia) levikut (hoonete sisekliima parandamine „deep renovation“ raames) ning suurendada erainvesteeringuid ja keskenduda energiat kokkuhoidvate meetmete väljatöötamisele.

Majanduses on kõik omavahel seotud: ehitusest sõltub otseselt materjalitootmine, veondus, logistika ning kaudselt majutus, toitlustus, kodumajapidamiste väljaminekud olmele ja muudki

valdkonnad. Rekonstrueerimine on töömahukas, loob töökohti ja toob investeeringuid, mis on sageli seotud kohalike tarneahelatega. Üks ühik „toodangut“ ehituses loob kaudselt täiendava 0,7 ühikut teistes valdkondades. See tähendab, et 100 ehitajat loob juurde 70 töökohta autojuhtidele, kokkadele ja teistele töölistele. Majandustsükli madalseisus tehtud investeeringud on sisemajanduse kogutoodangu kasvule suhteliselt tugevama mõjuga kui majandustõusu ajal. Rahvusvahelise Energiaagentuuri hiljutises aruandes kestliku taastumise kohta⁶⁵ märgiti, et hoonete renoveerimine aitab luua või säilitada kõige rohkem töökohti iga investeeritud euro kohta – ühe miljoni euro suuruse investeeringuga kaasneb ca 12-18 kohalikku töökohta.

Uute tehnoloogiate arendamine ja nendel baseeruvate lahenduste turule tulek pakuvad ettevõtjatele võimaluse saavutada globaalseid konkurentsieeliseid. Euroopa ettevõtetel on väga suur potentsiaal tõusta maailmas tippu, kui traditsioonilise hoonete renoveerimise kõrval võetakse kasutusele uusi tootlikkust ja kiirust suurendavaid lahendusi. Näiteks Eestis arendatav rekonstrueerimine tehases toodetud elementidega võimaldab kasutada puitmajatehastes valmistavaid eeltoodetud paneele, mis kiirendab renoveerimise protsessi ja pakub konkurentsi traditsioonilisele rekonstrueerimismeetodile, toetades seejuures energiasõltumatust.

Toetused elektrivõrkude tugevdamisse ning taastuvenergia tootmiseseadmete investeeringute hoogustamisse panustavad Eesti ja Euroopa Liidu energiapoliitika ning tulevikukindla (kliimaneutraalse) energiasüsteemi loomisse.

5. Piiriülesed ja rahvusvahelised projektid

Pole kohaldatav – toetatakse investeeringuid Eestis.

6. Komponendi roheline dimensioon

Kliimaneutraalsuse saavutamine 2050. aastaks tähendab, et hoonete rekonstrueerimisel tuleb järk-järgult kasutusele võtta uudseid lahendusi ja tehnoloogiaid – jätkusuutlikud materjalid, tehases tootmine, digitaalsed tööriistad. Ressursside tõhus kasutamine, tehasepõhised lahendused ja suurem tootlikkus ehitussektoris toetavad keskkonnasäästlikku tervikrekonstrueerimist energiatõhususe eesmärgil ning soodustavad taastuvenergia lahenduste kasutuselevõttu ja keskkonnasõbralikke lahendusi.

Elamumajanduse investeeringud toetavad rohepööret 100%. Korteralamute ja väikeelamute rekonstrueerimine parandab energiatõhusust märkimisväärselt ning eluhoonete rekonstrueerimisega on võimalik vähendada küttevajadust kuni 50%, vähendades importitud fossiilsete kütuste kogust ja süsinikdioksiidi heitkoguseid.

Eesti energiamajanduse arengukavas on hoonete energiatõhususega seotud eesmärgid järgmised: 2030. aastaks on 40% väikeelamutest energiatõhususe klassis C või D; kortermajadest 50% on energiatõhususe klassis C. Eesti energiamajanduse arengukava 2030

---

⁶⁵ IEA World Energy Outlook Special Report, Sustainable Recovery, juuni 2020, kättesaadav <https://www.iea.org/reports/sustainable-recovery>

raamuuringud näitasid, et soojusenergia säästmise tehniline potentsiaal elamumajanduses on väga suur – 9,3 TWt/a, mis on ligikaudu 80% hoonefondi praegusest soojusenergiakasutusest. Eesti hoonete pikaajaline rekonstrueerimise strateegia toob välja, et hoonete täieliku rekonstrueerimisega on võimalik saavutada energia lõpptarbimise vähenemine 7 TWt/a. Soojusenergia tarbimist saab vähendada kuni 70% (6,4 TWt/a) ja elektritarbimist kuni 20% (0,5 TWt/a). Eesti kliimaambitsiooni analüüsi põhjal, mis arvestab kaugkütte ja elektri prognoosidega, on olemasolevate hoonete CO₂ heite vähenemise potentsiaal 90% (umbes 4 miljonit tCO₂/a). Eesti hoonete pikaajaline rekonstrueerimise strateegiast lähtuvad tegevused annavad olulise panuse Euroopa Liidu 2050. aasta kliimanetraalsuse eesmärgi saavutamisele.

Taastuvenergia kasutuselevõtu hoogustamise raames tehtavad investeeringud panustavad rohepöördesse (100%), täpsemalt arukad energiasüsteemid (sh nutivõrgud ja IKT-süsteemid) ning nendega seotud salvestus.

Investeeringute tulemusena suureneb otseselt taastuvenergia osatähtsus energia summaarses lõpptarbimises ning see panustab Eesti riikliku energia- ja kliimakava aastani 2030 taastuvenergia osatähtsuse suurendamise (42% aastaks 2030) eesmärki, aga ka kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamise eesmärki (-70% võrreldes 1990. aastaga aastaks 2030). Investeeringutoetuste tulemusena tekib Eestisse 2026. aastaks:

- elektrivõrkudes kuni 310 MW ulatuses (sõltuvalt pingest ja alajaamast) taastuvenergia tootmiseseadmete liitumisvõimsust;
- 28 MW täiendavat võimekust tööstusalade juurde taastuvelektri tootmiseseadmeid rajada;
- kaugküttesüsteemidesse 60 000 m³ soojussalvestusmahtu ning elektrisüsteemi kuni 4 MW elektri salvestusvõimsust.

7. Komponenti digitaalne dimensioon

Komponent ei panusta otseselt digitaalsesse üleminekusse. Elamumajanduses on ühisosa käesoleva kava koosseisus plaanitud digipöörde tegevustega ning vastavata eesmärkidega: investeeringutega on võimalik kasutusele võtta kaasaegseid tehnoloogiaid, mis võimaldavad andmete kogumist, analüüsimist, jagamist ja sellest tulenevalt keskkonnamõju ning majanduse aspektist tõhusamaid investeeringuid tulevikus.

8. Kooskõla Do no significant harm printsiibiga

“Do no significant harm” ehk negatiivse tervikmõju vältimise põhimõtet rakendatakse ja tagatakse elamumajanduses Eestis kehtivate valdkondlike õigusaktide ja määrustega. Renoveerimislaines kasutatavad materjalid peavad vastama kehtivatele standarditele ning rekonstrueerimisel ei saa kasutada mürgiseid või tervisele kahjulikke materjale.

Energeetika valdkonnas on „Do no significant harm“ põhimõtte ehk negatiivse tervikmõju vältimise põhimõtte järgimine rahastatavate projektide osas tagatud läbi Eestis kehtivate

valdkonnaga seotud õigusaktide järgimise (nt keskkonnamõtjude hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seadus). Põhimõtte mittejärgimise või osalise järgimise riske maandab ka rahastatavate investeeringute olemus – rahastatakse investeeringuid taastuvenergia tootmise hoogustamiseks.

Meetmetest tehtavad investeeringud on kooskõlas “*Do no significant harm*” põhimõttega ja Euroopa Komisjoni jätkusuutlikkuse põhimõtetega, mis avatud taotlusvoorude korral sätestatakse toetuse andmise tingimustes.

9. Verstapostid, sihid ja ajakava

Reform 1 ja investeeringute 1-2 elluviimise eest vastutavad Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium ning SA KredEx.

Reform1 Energiatõhususe ja tervikliku rekonstrueerimise soodustamine

Q4 2022- Maakonna Arenduskeskuste ja Ettevõtluse Arendamise Sihtasutusega koostöö algatamine ja võrgustiku loomine;

Q4 2024- Kasutajasõbralik rekonstrueerimise veebileht ja hinnastamise mudelid;

Q4 2024- 18400 paranenud energiatõhususega eluaset.

Investeeringud 1-2

Toetusmeetmete rakendamise seotud peamised riskid on järgnevad:

huvi rekonstrueerimise vastu on madal või ei soovi korterelamuid terviklikult rekonstrueerida, sest tööde hind ja ehitusmaterjalide hind on kõrged (COVID-19 kriisi mõjud);
taotlusvoorude kohta edastatud informatsioon pole piisavalt mõjus, et motiveerida korteriühistuid terviklikult rekonstrueerima;
tulenevalt suurenenud nõudlusest rekonstrueerimise turul rekonstrueerimistöde tähtjad pikenevad ja projektid ei valmi tähtaegselt;
korterelamute rekonstrueerimisel saavutatud energiatõhususega vähendatakse kasvuhoonegaaside hinnangulist heidet vähem kui seatud eesmärgid ette näevad.

Elamumajanduse energiatõhususe investeeringute vahe- ja lõppeesmärgid ning ajakava on esitatud tabeli kujul.

Investeering 1: Kortereelamute rekonstrueerimise toetamine

Eesmärk	Tähtaeg	Eesmärgi kirjeldus
Rekonstrueerimis toetuse taotlusvoorude avamine	2022, II kvartal	SA KredEx on välja kuulutanud taotlusvoorud, mille eesmärgiks on parandada elamute energiatõhusust. Toetusmeetme peamine suund on toetada rekonstrueerimise projekte, mis keskmiselt saavutavad Euroopa Komisjoni soovitusel (EU) 2019/786 välja toodud 30 - 60% primaarenergia säästu.

		Toetusmeetme määruse tähenduses on rekonstrueerimine hoone osaline või terviklik rekonstrueerimine, mille käigus soojustatakse fassaad ja katus; vahetatakse aknad ja uksed; paigaldatakse soojustagastusega ventilatsioon; tehakse muid hoone korrashoiuga seotud töid (nt torustiku vahetus). Toetusmeetme määrusega eristatakse regioone kinnisvara väärtuse alusel ja kõrgem toetusmäär on madala kinnisvaraväärtusega regioonis.
Paranenud energiatõhususega eluruumide arv	2024, IV kvartal	Energiatõhususe paranemist mõistetakse kui eluaseme energiaklassi paranemist vähemalt ühe energiaklassi võrra energiatõhususe regulatsioonide kohaselt, mida tõendatakse energiamärgisega (EPC). Tervikrekonstrueerimisel peab saavutama energiatõhususe energiaklassi C, mis vastab Euroopa Liidu regulatsioonides “ <i>medium-depth</i> ” tasemele. Energiatõhususe klassifikatsioon vastab direktiivile 2010/31/EL ja seda järgitakse riikliku energiatõhususe sertifikaadi väljastamisel. Eluase on määratletud kui "eluruum või eluruumid ühes hoones või eraldi hoones, mis on mõeldud ühele leibkonnale aastaringseks elamiseks” (vt ESTAT).
Kasvuhoonegaaside arvestuslike vähenemine	2026, II kvartal	Toetatavate tegevuste hinnanguline kasvuhoonegaaside koguheite vähenemine. Lähtealus viitab kasvuhoonegaaside hinnangulisele vähenemisele ja saavutatud väärtus arvutatakse kasvuhoonegaaside hinnangulise koguarvuna, mis põhineb saavutatud energiasäästu mõõtmisel üks aasta pärast sekkumise lõpetamist. Hinnatakse kui toetusmeetme tegevused on ellu viidud ja kõik vajalikud dokumendid on esitatud korteriühistute poolt (EPC, audit jt dokumendid) Kasvuhoonegaaside tulemuse arvutus baseerub energiatarbimise ja teiste asjakohaste andmete SA Kredex'i mudelil. Saavutatud tulemused saadakse toetavate tegevuste lõppemisel, 2026. a I kvartalis.

Investeering 2: Väikeelamute rekonstrueerimise toetamine

Eesmärk	Tähtaeg	Eesmärgi kirjeldus
Rekonstrueerimistoetuse taotlusvoorude avamine	2022, II kvartal	SA KredEx on välja kuulutanud taotlusvoorud, mille eesmärgiks on parandada elamute energiatõhusust. Toetusmeetme peamine suund on toetada rekonstrueerimise projekte, mis keskmiselt saavutavad Euroopa Komisjoni soovitusel (EU) 2019/786 välja toodud 30 - 60% primaarenergia säästu.

		Toetusmeetme määruse tähenduses on rekonstrueerimine hoone osaline või terviklik rekonstrueerimine, mille käigus soojustatakse fassaad ja katus; vahetatakse aknad ja ukSED; paigaldatakse soojustagastusega ventilatsioon; tehakse muid hoone korrashoiuga seotud töid (nt torustiku vahetus). Toetusmeetme määrusega eristatakse regioone kinnisvara väärtuse alusel ja kõrgem toetusmäär on madala kinnisvaraväärtusega regioonis.
Paranenud energiatõhususega eluruumide arv	2024, IV kvartal	Energiatõhususe paranemist mõistetakse kui eluaseme energiaklassi paranemist vähemalt ühe energiaklassi võrra energiatõhususe regulatsioonide kohaselt, mida tõendatakse energiamärgisega (EPC). Tervikrekonstrueerimisel peab saavutama energiatõhususe energiaklassi C, mis vastab Euroopa Liidu regulatsioonides “ <i>medium-depth</i> ” tasemele. Energiatõhususe klassifikatsioon vastab direktiivile 2010/31/EL ja seda järgitakse riikliku energiatõhususe sertifikaadi väljastamisel. Eluase on määratletud kui "eluruum või eluruumid ühes hoones või eraldi hoones, mis on mõeldud ühele leibkonnale aastaringseks elamiseks” (vt ESTAT).

Energeetika valdkonna reformide ja investeringute eesmärgid ja ajakava on kavandatud järgmiselt:

Reform 2: Energiamajanduses rohepöörde hoogustamine

Reformi raames tehakse muuhulgas järgmisi tegevusi:

2021 II kvartal – Vabariigi Valitsuse poolt on vastu võetud otsus tuuleparkidele seatud riigikaitseliste kõrguspiirangute leevendamiseks vajalike investeringute tegemise osas.

2021 IV kvartal - Energiamajanduse arengukava koostamine on Vabariigi Valitsuse poolt heaks kiidetud, määratud on vastutaja(d) ja tähtajad. Arengukavas käsitletakse muuhulgas taastuvenergia, energiatõhususe ja varustuskindluse eesmäärke, aga ka põlevkivi kasutamise lõpetamist elektri tootmiseks aastal 2035 ning põlevkivi kasutamise lõpetamist õlitootmiseks aastaks 2040.

2024 II kvartal - Riiklik energia- ja kliimakava (sh põlevkivi kasutamise lõpetamise eesmärgid (elektri tootmises aastal 2035, õlitootmisel aastaks 2040) ja eesmärkide saavutamiseks vajalikud tegevused) on Vabariigi Valitsuse poolt heaks kiidetud.

2024 IV kvartal - Taastuvenergia tootmiseseadmete ja energia salvestusseadmete rajamisega seonduvaga tõhustamiseks vajalike dokumentide avalikustamine või seotud õigusaktide jõustumine.

2026 I kvartal - Energiamajanduse arengukava on Vabariigi Valitsuse poolt kinnitatud. Arengukavas käsitletakse muuhulgas taastuvenergia, energiatõhususe ja varustuskindluse

eesmärke, aga ka põlevkivi kasutamise lõpetamist elektri tootmiseks aastal 2035 ning põlevkivi kasutamise lõpetamist õlitootmiseks aastaks 2040.

Investeering 3: Elektrivõrgu tugevdamise programm taastuenergia tootmisvõimekuse tõstmiseks ning kliimamuutustega (nt tormid) kohanemiseks

Investeeringutoetuse (toetuse määr ~44%) tekib Eesti elektrivõrkudesse hiljemalt 2026. aastal kuni 310 MW ulatuses (sõltuvalt pingeastmest ja alajaamast) taastuenergia tootmisseedmete liitumisvõimsust.

Investeering 4: Tööstusalades taastuenergia tootmisseedmete kasutuselevõtu hoogustamise programm

Investeeringutoetuse (toetuse määr 30...50%) abil tekib Eestisse hiljemalt 2026. aastal vähemalt 28 MW täiendavat liitumisvõimsust tööstusalade juurde taastuenergia tootmisseedmete võrguga liitmiseks.

Investeering 5: Energia salvestuse pilootprogramm

Investeeringutoetuse (toetuse määr 30...50%) abil rajatakse pilootprogrammi raames Eestisse hiljemalt 2026. aastal kaugküttesüsteemidesse vähemalt 60 000 m³ soojussalvestusmahtu ning rajatakse Eesti elektrisüsteemi vähemalt 4 MW elektri salvestusvõimsust.

10. Finantseerimine ja maksumus

Elamufondi energiatõhususe meetmete maksumus:

Reform 1: Energiatõhustamise ja tervikliku rekonstrueerimise soodustamine

EL taaste- ja vastupidavusrahastust rahastatavaid kulusid selle reformi elluviimisel ei kaasne, kulud kaetakse olemasolevatest riigieelarvelistest vahenditest.

Investeering 1: Korteralamute rekonstrueerimise toetamine 44,67 mln €

Hinnastamise meetodika aluseks on SA KredExi varasem toetusmeetmete rakendamise kogemus. Varasemate taotlusvoorude statistika põhjal on toetusmeetme keskmine summa ühe korteralamu tervikrekonstrueerimise läbiviimiseks 350 000 €. Arvestatud on varasemate taotlusvoorude taotluste põhjal (tervik- ja osaline rekonstrueerimine), et ühes korteralamus on keskmiselt 30 korterit.

Arvestades eeltoodut, on 2026. aasta eesmärk rekonstrueerida kuni 150 korteralamut. Halduskulud meetme (sh väikeelamute rekonstrueerimine) rakendamiseks moodustavad kuni 3% koguinvesteeringust (*flat rate* põhimõte). Kulude arvestamise aluseks on varasem toetusmeetmete rakendamise kogemus ja planeeritud tegevused struktuurivahendite tehnilise abi eelarves. Rakendamise seotud kulud on abikõlblikud ulatuses, mis on seotud ainult ja üheselt mõistetavalt investeeringu rakendamisega. Muid kulusid, st püsikulusid ega jooksvaid kulusid ei ole hinnastamismudeli sisse arvestatud. KM ei hüvitata toetusest.

Investeering 2: Väikeelamute rekonstrueerimise toetamine 2,4 mln €

Hinnastamise meetodika aluseks on SA KredExi varasem toetusmeetmete rakendamise kogemus. Toetusskeemi on varasemalt rakendatud ja toetusmeetme planeerimiseks vajalik andmestik sh statistika baseeruvad varasematel taotlusvoorudel. Hinnastamisel on ühtlasi arvestatud erinevaid muutujaid (prognoosi mudel, ehitushindade kallinemine, võimalike toetusmäärade ja osakaalude varieeruvus). Aga kuna andmete varieeruvus on suur ja toetusmeetme tingimused mõjutavad toetatud projektide arvu, siis prognoos on tehtud keskmiste näitajate alusel. 2020. aasta taotlusvoorus oli keskmine toetuse taotlus 30 000 €, käesolevas toetusmeetme planeerimisel arvestatakse, et toetusmeetme maksimaalne määr on sarnane.

Arvestades eeltoodut, on eesmärgiks 2024. aastaks toetada 80 väikeelamu rekonstrueerimist ja energiatõhustamist. Varasemalt on riik toetanud analoogset skeemi, mille osas on tingimused ja toetuse määra ulatus olnud muutuvad. Halduskulud meetme rakendamiseks on arvestatud korterelamute rekonstrueerimise halduskulude sisse. Halduskuludena arvestatakse ainult investeeringu elluviimiseks ja seireks vahetult tehtavaid kulusid, ilma käibemaksuta.

Reform 2: Energiamaajanduses rohepöörde hoogustamine

EL taaste- ja vastupidavusrahastust rahastatavaid kulusid selle reformi elluviimisel ei kaasne, kulud kaetakse olemasolevatest riigieelarvelistest vahenditest.

Investeering 3: Elektrivõrgu tugevdamise programm taastuvenergia tootmisvõimekuse tõstmiseks ning kliimamuutustega (nt tormid) kohanemiseks

Investeeringu kogumaksus on ~68,5 mln €, millest toetuse osa RRF-ist on 30 mln €. Meetmest rahastatakse elektri põhivõrguettevõtja Elering AS tegevusi. Toetuse lõppsaaja üksikprojektina on Elering AS, kes teeb investeeringud. Investeeringud on esitatud käibemaksuta.

Meetme raames kavandatud investeeringud on esitatud alljärgnevas tabelis

	Projekti nimetus
330 kV õhuliinide tugevdused	330 kV L357 Kiisa-Paide uue õhuliini rekonstrueerimine
	330 kV L356 Mustvee-Paide uue õhuliini rekonstrueerimine
Lihula 330/110 kV AJ	Alajaama ehitus
	Kaks 200 MVA trafot
	Reaktiivvõimsuse reguleerimisseade 120 Mvar
110 kV võrgu tugevdamine	110 kV L170 Lihula - Virtsu uue õhuliini ehitus
	110 kV L035/L036 Lihula-Rõuste õhuliini rekonstrueerimine
	Rõuste-Virtsu uue õhuliini ehitus
	L173 Võiküla - Orissaare paralleelliini ehitamine
	L175 Sikassaare Leisi eraldi mastidele rajamine liinist L176 Sikassaare-Valjala

	L017 Kiisa-Rummu rekonstrueerimine
	Väikese läbilaskevõimsusega õhuliinide gabariitide tõstmine
Väikese väina 110 kV merekabel	Väikse väina teise 110 kV merekaabli rajamine
	Orissaare AJ laiendus
	Reaktiivvõimsuse kompenseerimisseade 30 Mvar

Investeering 4: Tööstusalades taastuvelektri tootmiseseadmete kasutuselevõtu hoogustamise programm

Pilootprojekti hinnanguline maksumus on kokku 14-23 mln € (sõltuvalt lõplikust toetuse määra), sellest toetuse osa RRF-st: 7 000 000 €. Elluvijaks on SA KIK.

Võrguga liitumise maksumus sõltub asukohast, kuhu liitumist soovitakse. Asukoht selgub avatud taotlusvooru käigus. Toetusmäär täpsustub uute riigiabi reeglite rakendamisel, kuid tõenäoliselt jääb 30-50% vahele (oleneb ka toetust taotleva ettevõtte suurusest).

Investeering 5: Energia salvestuse pilootprogramm

Pilootprojekti hinnanguline maksumus on kokku 18,7 mln €, sellest toetuse osa RRF-st 8 mln €. Elluvijaks on SA KIK. Kuna tegemist on pilootprojektiga, selgub täpne maksumus taotlusvooru käigus.

Meetmest rahastatakse pilootprojektina soojusettevõtjate poolt salvestusseadmetesse investeerimist ning ettevõtjate poolt elektri salvestusseadmetesse investeerimist. Toetust antakse vastavalt riigiabi reeglitele, toetusmäär täpsustub uute riigiabi reeglite rakendamisel, kuid tõenäoliselt jääb 30-50% vahele (oleneb ka toetust taotleva ettevõtte suurusest).

KOMPONENT 5: SÄÄSTLIK TRANSPORT

1. Komponenti kirjeldus:

Säästlik transport

Valdkond: Rohepööre/ säästlik transport

Eesmärk: Tõsta säästliku ja keskkonnasõbraliku transpordi kasutust, vähendades rohegaasi heidet.

Reformid ja/või investeeringud:

Reform 1: Võtame kasutusele ohutu, keskkonnanahoidliku, konkurentsivõimelise, vajaduspõhise ja jätkusuutliku transpordi- ja energiataristu

Investeering 1: Turba-Rohuküla raudtee rajamine lõigus Turba - Risti

Investeering 2: Ülemiste ühisterminal

Investeering 3: Tallinna Vanasadama trammiliini rajamine

Investeering 4: KOVide investeeringud jalgratta- ja/või jalgteedesse

Hinnanguline kogumaksumus: 96,05 MEUR; taotletud RRFist: 96,05 MEUR

2. Peamised väljakuted ja eesmärgid

Eesti jaoks vajaliku muutusena strateegias „Eesti 2035“ on **transpordisektoris oluline roll kasvuhooonegaaside heidet vähendavatel investeeringutel**. Eesmärk on luua taristu, et minna üle keskkonnahoidlikele sõidukitele, suurendame avalikus sektoris keskkonnahoidlike sõidukite kasutamist, arendame rahvusvahelisi ja riigisiseseid ühendusi, et vähendada ajakulu vahemaade läbimisel ning suurendada liiklusohutust ja ligipääsetavust. Ka kliimaneutraalsele energiatootmisele üleminek eeldab toetava taristu rajamist.

Kavandatava Transpordi- ja Liikuvuse 2021-2035 arengukava **põhifookus on transpordivahendite ja -süsteemi keskkonnajalajälje vähendamine** ehk säästva transpordi arendamise poliitika, et aidata saavutada kliimaeesmärgid 2030. ja 2050. aastaks. Tarvilik on võtta kasutusele väikse süsinikusisaldusega kütused kõikides transpordiliikides, et saavutada keskkonnasäästu eesmärgid.

Taristuarenduses lähtume terviklike (transpordi)koridoride loogikast, **kavandame taristut multimodaalselt** ning arvestame riigikaitse vajadusi ja siseturvalisuse kaalutlusi. Arendame transpordisüsteemi säästvalt, nutikalt, kasutusmugavalt ja kulutõhusalt, lähtudes pikaajalistest plaanidest, ning muudame taristul liiklemise kõigile liiklejatele ohutumaks, ligipääsetavaks ja säästlike liikumisviiside jaoks ligitõmbavamaks (s.o lähtume sõidukita liiklejate vajadustest). Soovime vähendada 2035. aastaks liikluses hukkunute ja raskelt vigastatute arvu poole võrra ehk 30 hukkununi kolme aasta keskmisena.

Linnapiirkondades arendame omavahel ühendatud ja jagatud liikuvust soosivat keskkonda, sh loome lahendusi, mis toetavad rohkem aktiivsete liikumisviiside kasutamist ning eri transpordiliikide koostoimet, et **suurendada säästlike liikumisviiside kasutust autokasutajate arvelt**.

Väljaspool suuremaid linnapiirkondi (Tallinn, Tartu, Pärnu) aitame kõrvaldada kitsaskohti, mis ei võimalda ohutult jalgrattaga ja jalgsi liikuda, sh pöörame tähelepanu Rail Balticu kohalike raudteepeatuste ühendamisele asulakeskuste ning olemasoleva jalgratta- ja/või jalgteede võrgustikuga.

Suurendame raudteesõidukite kiirust ja ohutust ning **loome uusi ühendusi, et kasvatada raudtee kui keskkonnahoidliku liikumisviisi kasutust**, lisaks suuname konkureeriva alternatiivi korral nii reisi- kui ka kaubaliiklust maanteelt raudteele.

Kavandatava Transpordi- ja Liikuvuse 2021-2035 arengukava **põhifookus on transpordivahendite ja -süsteemi keskkonnajalajälje vähendamine** ehk säästva transpordi arendamise poliitika¹, et aidata saavutada kliimaeesmärgid 2030. ja 2050. aastaks. Tarvilik on võtta kasutusele väikse süsinikusisaldusega kütused kõikides transpordiliikides, et saavutada keskkonnasäästu eesmärgid². Võttes aluseks Euroopa Liidu seatud kliimaeesmärgid (transpordisektor peab vähendama oma kasvuhooonegaaside heitkoguseid 2050. aastaks 90% ja muutuma eelkõige linnades oluliselt vähem saastavaks, et saavutada kliimaneutraalsuse eesmärk), soovime 2035. aastaks vähendada transpordisektori kasvuhooonegaaside heidet 1700 kt³-ni. Lisaeesmärgid on seatud avaliku sektori hangete kohta, mis peavad keskkonnahoidlike

maantee sõidukite direktiivi⁴ järgi tagama hangetes keskkonnahoidlike sõidukite osatähtsuse kooskõlas direktiivi eesmärkidega aastateks 2025 ja 2030.

Liikuvuspoliitikas toome ühistranspordi inimestele lähemale, muutes selle kasutamise mugavamaks, kiiremaks ja kättesaadavamaks ning kasutades selleks ühtset planeerimist, digiteerimist ning nutikamat sõiduõiguse ja piletimüügi korraldust. Toetame jalgrattaga ja jalgsi liikumist, pakkudes paremaid liikumisvõimalusi ning kasutusmugavust. Soovime kasvatada ühissõidukiga, jalgrattaga või jalgsi tööl käijate osakaalu 38%-lt 55%-le.

Biometaani kasutamist ühistranspordis plaanime toetada struktuurivahendite 2021-27 perioodil "Rohelisem Eesti" poliitika eesmärgi raames, võttes asutusele CNG-ga töötavad bussid ja toetades CNG-tanklate ehitamist, mis soodustaks kodumaise biometaani kasutuselevõttu ja tarbimist. Toetust antakse biometaanil töötavate busside kasutuselevõtuks eriti maapiirkondades (nt Valga, Võru, Rapla).

3. Reformide ja investeeringute kirjeldus

Reform 1: Võtame kasutusele ohutu, keskkonnahoidliku, konkurentsivõimelise, vajaduspõhise ja jätkusuutliku transpordi- ja energiataristu.

Väljakutsed

Eesti jaoks vajaliku muutusena strateegias „Eesti 2035“ on transpordisektoris oluline roll kasvuhoonegaaside heidet vähendavatel investeeringutel. Eesmärk on luua taristu, et minna üle keskkonnahoidlikele sõidukitele, suurendame avalikus sektoris keskkonnahoidlike sõidukite kasutamist, arendame rahvusvahelisi ja riigisiseseid ühendusi, et vähendada ajakulu vahemaade läbimisel ning suurendada liiklusohutust ja ligipääsetavust. Ka kliimanetraalsele energiatootmisele üleminek eeldab toetava taristu rajamist.

Eesmärk

Vähendada transpordi CO₂-heidet 1700 kilotonnini (kt) ehk 700 kt võrra võrreldes 2018. aastaga. Reform panustab strateegias „Eesti 2035“, Eesti riikliku energia- ja kliimakava aastani 2030 kasvuhoonegaaside heite vähendamise (vähendada aastaks 2030 võrreldes 2005. aastaga kasvuhoonegaaside heidet 13%) ning koostamisel oleva transpordi ja liikuvuse arengukavas 2021–2035 seatud säästva liikuvuse eesmärkide täitmisesse.

Rakendamine

Linnapiirkondades arendame omavahel ühendatud ja jagatud liikuvust soosivat keskkonda, sh loome lahendusi, mis toetavad rohkem aktiivsete liikumisviiside kasutamist ning eri transpordiliikide koostoimet, et suurendada säästlike liikumisviiside kasutust autokasutajate arvelt. Väljaspool suuremaid linnapiirkondi panustame omavalitsuste toetamisele jalgrattaja/või jalgteede terviklikuma võrgustiku arendamisel, sh pöörame tähelepanu Rail Balticu kohalike raudteepeatuste ühendamisele.

Suurendame raudteesõidukite kiirust ja ohutust ning loome uusi ühendusi, et kasvatada raudtee kui keskkonnahoidliku liikumisviisi kasutust, lisaks suuname konkureeriva alternatiivi korral nii reisi- kui ka kaubaliiklust maanteelt raudteele.

Sihtgrupp

Kõik Eesti elanikud, turistid, võimaldamaks, reisimist, töötamist ning neile säästva transpordi ühenduste võimaluste tagamine

Partnerite kaasamine

Huvipoolte kaasamine toimub läbi temaatiliste tööruhmade. Nt taastuenergia arendajatega koostöö jaoks tegutseb majandus- ja kommunikatsiooniministeeriumi juures taastuenergia töörühm, planeeringutega seonduvaid küsimusi (sh taastuenergiaga seonduvad) arutletakse ning lahendatakse planeeringute tööruhmade. Meretuuleparkide rajamise hoogustamiseks on moodustatud eraldi siseriiklik töörühm, kuhu kuuluvad valdkonna otsustega seotud ministeeriumite ning nende allasutuste esindajad. Omavalitsuste kaasamine toimub Valitsuskomisjoni ning Eesti Linnade ja Valdade Liidu riigieelarve ning eelarvestrateegia iga-aastaste läbirääkimiste⁶⁶ raames. Läbirääkimistele eelnevalt töötatakse osapoolte ettepanekud läbi valdkondlikes tööruhmade (nt jalgratta- ja/või jalgteede töörühmas).

Võimalikud takistused

Võimalikud ehitushangete vaidlustused.

Ajakava

Reformiga seonduvad planeerimis- ja ehitustegevused leiavad aset aastatel 2021-2024, omavalitsuste jalgratta- ja/või jalgteede planeerimis- ja ehitustegevused aastatel 2022-2025.

Investeering 1: Turba-Rohuküla raudtee rajamine lõigus Turba - Risti

Väljakutsed

Strateegias „Eesti 2035“ on seatud eesmärgiks pakkuda vajaduspõhist, kõiki transpordiliike hõlmavat ning koostoimivat transporditeenust, sealjuures soodustades ühis- ja jagatud transpordi kasutamist ning tervislikku ja säästlikku liikumisviisi. Lisaks on strateegias seatud eesmärgiks ohutu, keskkonnahoidliku, konkurentsivõimelise, vajaduspõhise ning jätkusuutliku transpordi- ja energiataristu kasutuselevõtmine. Transpordisektoris on oluline roll kasvuhoonegaaside heidet vähendavatel tegevustel. Keskkonnahoidlikele sõidukitele üle minemiseks on vaja luua vastav taristu ning arendada rahvusvahelisi ja riigisiseseid ühendusi, et vähendada ajakulu vahemaade läbimisel ning suurendada liiklusohutust ja ligipääsetavust.

Kuna ligi 50% Eesti liikumistest toimub Tallinna-Harjumaa piirkonnas (sh. Ca 1/3 CO₂-te paisatakse õhku transpordisektoris antud piirkonnas) on vajalik Tallinnaga ühenduses olevatele regioonidele pakkuda säästvaid ja kiireid, autoliiklusega konkureerivaid liikuvuslahendusi.

---

⁶⁶ Omavalitsuste tulubaasi, rahastamise ja ülesannete ning valdkonnapoliitika muudatuste läbirääkimiseks toimub iga-aastaselt Valitsuskomisjoni ning Eesti Linnade ja Valdade Liidu esindajate vahel riigieelarve ning riigi eelarvestrateegia läbirääkimised.

Liikuvuslahendused peavad olema terviklikud ning omavahel seotud. Kavandatavas Transpordi ja Liikuvuse arengukavas 2021-2035 on eesmärgiks tõsta raudtee kiiruseid ja ohutust ning luua uusi ühendusi, et kasvatada raudtee kui keskkonnasõbraliku liikumisviisi kasutust ja suunata konkureeriva alternatiivi korral nii reisi- kui ka kaubaliiklust maanteelt raudteele. Pakkudes kiireid ja keskkonnasäästlikke rongiühendusi, mida hakkab toetama kiire ja mugav kohalik ühistransport (kergrööbastransport, bussiliiklus), saame vähendada isikute poolt sõiduautodele tehtavaid kulutusi, mis ainuüksi Tallinnas ja Harjumaal on ca 1,5 miljardit eurot aastas.

Eesmärk

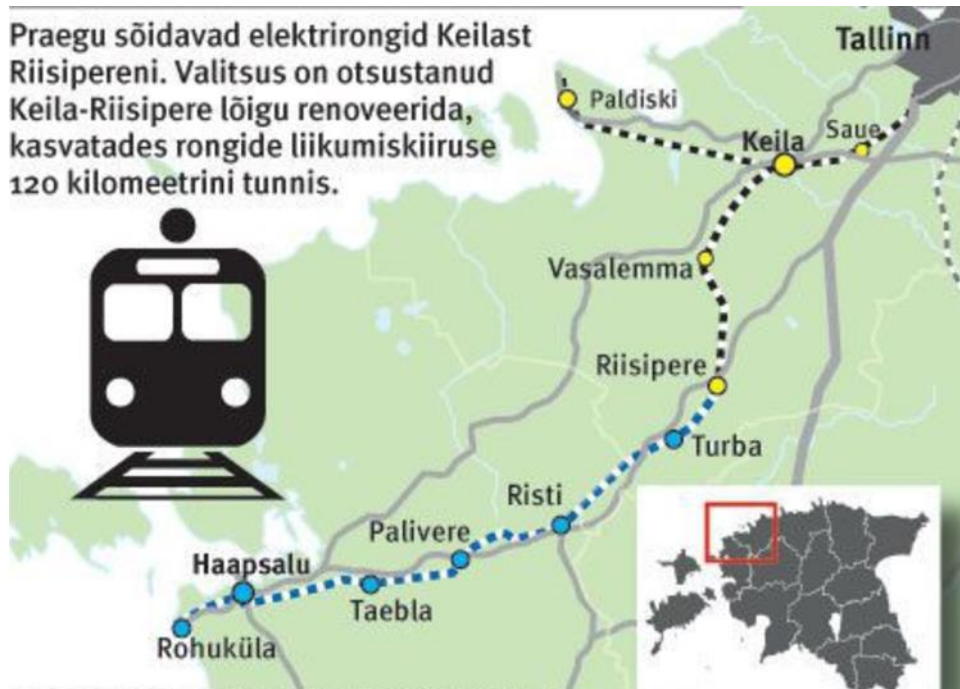
Planeeritav ühendus võimaldab ühenduda Harjumaal, Läänemaal, Haapsalu linnal koos Hiiumaaga, rahvusvaheliste TEN-T ühenduse sõlmjaamadega nagu Rail Baltica, Tallinna Lennujaam, laevaühendusustega läbi Tallinna Vanasadama.

Kui aastal 2013 oli rongireisijate arv Eestis 4,2 miljonit aastas, siis kuue aastaga on reisijate arv pea kahekordistunud 7,9 miljoni reisijani. Aastaks 2035 on eesmärk rongireisijate arv Eestis kasvatada 20 miljoni reisijani aastas ning antud ühenduse loomine panustab võetud eesmärgi täitmisel.

Rakendamine

Eesti Raudtee kuulutas välja Haapsalu raudtee järgmise lõigu Turba-Ellamaa projekteerimishanke. Projekt valmib 2021. aasta keskel. Raudtee Rohukülani on planeeritud valmis ehitada aastaks 2026. Maksma läheks see hinnanguliselt 85 - 100 miljonit eurot. RRFist on planeeritud rahastada Turba-Risti raudteelõigu ehitust ajavahemikul 2021-2023. Ristist-Rohuküla raudteelõigu ehitust ajavahemikul 2023-2026 rahastab riik muudest vahenditest.

Haapsalu raudtee rajatrakse vana Haapsalu raudtee tammile. Tegemist on raudtee taastamise projektiga. Projekti käigus rajatakse üherajaline (möödumisvõimalustega jaamades) elektrifitseeritud raudtee. Rajatav raudtee vastab Euroopa Liidu koostalitluse tehnilistele kirjeldustele. Turba - Risti lõigu arendamisega on võimalik ühenduda raudtee juba Harju maakonna piirini Läänemaaga. Turba-Risti raudteelõigul kasutatakse reisijateveol olemasolevaid elektrironge. AS Eesti Raudtee teeb ettevalmistustöid ka järgmiste etappide arendamiseks. 2021. aasta lõpuks on planeeritud kogu projekteerimistö Rohukülani lõpetada.

Sihtgrupp

Tallinna linna elanikud (ca 450 000), Haapsalu linna elanikud (ca 10 000), Hiiumaa elanikud (ca 9 500), Tallinna Vanasadama kasutajad (Eesti Vabariigi elanikud ja turistid; ca 10 mln reisi aastas), Tallinna Lennujaama (3,3 mln reisijat) ja tulevase RB Ülemiste rahvusvahelise terminali kasutajad (1 mln reisijat aastal 2026).

Seos riigiabi reeglitega

Raudtee rajab ja seda opereerib raudteefrastruktuuri ettevõtja AS Eesti Raudtee ning tegemist on avaliku raudteega, mis tähendab, et vastavalt raudteeseaduse § 4 peavad vastavat raudteefrastruktuuri saama kasutada raudteeveoks juurdepääsu tagavate põhi- ja lisateenuste ning tasu, aja ja muude kasutustingimuste poolest diskrimineerimata kõik läbilaskevõime taotlejad. Planeeritud raudteelõik ei konkureeri sama tüüpi infrastruktuuriga, samuti ei ole raudteefrastruktuuri majandamine Eestis kasulik tegevus, mistõttu ei ole erasektor huvitatud raudteefrastruktuuri finantseerimisest riigipoolse finantseerimiseta ja garanteeritud kasumita.

Investeering 2: Ülemiste ühisterminal

Väljakutsed

Raudteekasutuse jätkuvaks kasvuks ja mh linnaregioonide raudteetranspordi potentsiaali realiseerimiseks tuleb erilist tähelepanu pöörata olemasoleva taristu kvaliteedi tõstmisele ning kasutusmugavusele – luua intermodaalseid terminale jt. investeeringuid nii kaubavahetuse suunamiseks maanteelt raudteele kui ka reisijateveoks, et ühendada raudteed teiste liikumisviiside ja liikuvusteenustega ning tõsta raudtee kiiruseid. Kasutaja jaoks on oluline tervikteenonna kiirus, ligipääsetavus (nt perroonile) ja mugavus, mis koosneb lisaks rongis veedetud ajale ka kodust raudteepeatusesse ja sealt nt bussi või rattaga lõpp-punkti liikumisele kuluvast ajast.

Samuti ka Tallinna linna arengudokumentis Tallinna Arengustrateegias „Tallinn 2035“ on võetud terviklik vaade taristu arendamisel, arvestades multimodaalsust. Ülemiste ühisterminali nähakse olulise sõlmpunktina – Eesti väravana, kuhu koonduvad lennu-, rongi ja bussijaam ja millel peavad olema parimad ühistranspordi otseühendused Tallinna ja Harjumaa piires ning väga hea juurdepääs jalgsi ja rattaga.

Tallinna linna elanike liikumiskäitumine on muutunud ja olemasolev ühistranspordivõrgustik ei vasta inimeste igapäevastele liikumismustritele. Sõidukite läbisõit Tallinnas ja Harjumaal on kasvanud 2019. aastaks 2,5 korda võrreldes 2000. aastaga. Harjumaa elanike ja töökohtade juurdepääs headele ühistranspordiühendustele on seoses asustusstruktuuri hajusamaks muutumisega halvenenud. Ühistranspordi kasutuse osakaal Tallinnas on 44% kõigist liikumistest (2019) ning see trend on pigem languses. Tallinna piirkonna transpordi CO₂ heide moodustab ca 1/3 kogu transpordi CO₂ heitmest Eestis.

Praegu tulevases Rail Baltica rahvusvahelises Ülemiste rongipeatuses puudub terminalihoone ja reisijate vajadustele ja ootustele vastav taristu ümberistumiseks ühelt ühistranspordiliigilt teisele Sellise taristu – terminali rajamine on hädavajalik selleks, et maksimaalselt kasutada Rail Baltica reisijateveo ja Ülemiste asukohast tulenevat potentsiaali ja tekkiva transpordisõlme sünergiat, aidates kaasa arengukavades võetud eesmärkide täitmisele – soodustada ja tagada jätkusuutlik liikumine linnaruumis.

Eesmärgid

Investeeringu laiemaks eesmärgiks on suurendada ühistranspordiga, jalgsi või jalgrattaga liikumise osakaalu Tallinna linnaregioonis 50%-le (2025) ning 70%-le (2035). Vähendada Tallinna transpordist tulenevat CO₂ heidet 40% aastaks 2026 võrrelduna 2007. aasta baastasemega. Suurendada inimeste osakaalu, kes on väga rahul tänavate, kõnniteede ja ühissõidukite peatuste aastaringse ligipääsetavusega. Suurendada elanike osakaalu, kes tajuvad Tallinna liikuvuskeskkonda ohutuna. Saavutada aastaks 2030 Tallinnas kiire süsinikuneutraalne ühistranspordisüsteem ning tagada mugav ja ohutu iseseisva liikumise võimalus kõigile.

Investeering Ülemiste ühisterminali rajamise näol on osa suuremast eesmärgist, mille kaudu siduda omavahel tugevaks hästitoimivaks terviklikuks transpordisüsteemiks

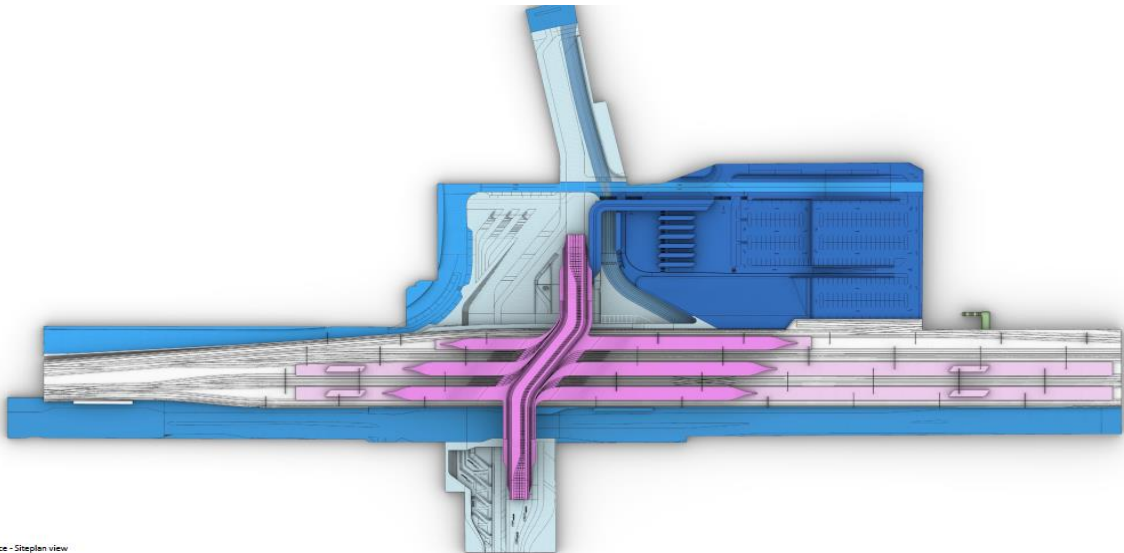
- rahvusvahelise reisijateveoga seotud teenus ja taristu: 1435mm ja 1520mm raudteeliiklus ühendada Tallinn lennujaama lennuliiklusega ja Tallinna Vanasadama kaudu toimuva laevaliiklusega ning
- regionaalne 1435mm kui ka 1520mm rongiliiklus ühendada regionaalse bussiliiklusega ja Tallinna kohaliku trammi- ja bussiliiklusega.

Tallinna regiooni säästva liikuvuse arengukava 2035 eelnõu näeb ette Ülemiste terminali ühendamist linna ühistranspordivõrguga rahvusvaheliste ühenduste loomise kontekstis, samuti uue ühistranspordivõrgu uue planeerimise ja arendamise kontekstis. Terminali ehitamine ja edaspidine opereerimine aitab suurendada Tallinna regioonis ümbersuunamist autodelt

ühistranspordile ja / või jalgratastele 50% -le (aastaks 2025) ja 70% -le (aastaks 2035), vähendada Tallinna transpordi süsinikdioksiidi heitkoguseid 40% -ni aastaks 2026 võrreldes 2007.aasta baastasemega. Investeering suurendab ka nende elanike ja külaliste arvu, kes on rahul ühistranspordi kättesaadavusega ja inimeste arvu, kes tajuvad liikuvust Tallinnas turvalisena. Samuti aitab terminal saavutada linnas kiiret CO2-neutraalset ühistranspordisüsteemi ning tagab kõigile mugavad ja ohutud liikumisvõimalused.

Terviklik, tõhus ja hästitoimiv transpordisüsteem on panus kogu üle-euroopalise transpordivõrgu parendamisse ja kogu Euroopa konkurentsivõime tõstmisse.

Eesmärgiks ongi luua Ülemiste Ühisterminal – kaasaegne transpordisõlm, mis on hästi integreeritud linna transpordisüsteemi ja mis arvestab prognoositud⁶⁷ reisijate- ja transpordimahtudega, reisijate ootuste ja vajadustega, aidates seeläbi kaasa ühistranspordi populaarsuse kasvule.

ng reference - Siteplan view

Rakendamine

Tehtud ja teostamisel olevad eeltööd: projekti elluviimiseks on koostatud Ülemiste terminali põhi- ja kõrvalfunktsioonide analüüs, läbi on viidud Rail Baltica Ülemiste ühisterminali (sh terminali ümbritseva alale) arhitektuurne ideekonkurss. Käimas on terminalihoone, seda ümbritseva avaliku linnaruumi ja sellega seonduva taristu projekteerimine. Projekteerimist teostatakse kahe eraldi projekteerimiselepingu alusel: Ülemiste 1520mm raudteeinfrastruktuuri rekonstrueerimise ja 1435mm uute jaamateede projekteerimine ning Rail Baltica Ülemiste ühisterminali projekteerimine. Valminud on terminalihoone eelprojekt. Terminalihoone põhiprojekt valmib 2021. aasta septembris. Paralleelselt projekteerimisega on käimas Ülemiste Ühisterminali detailplaneeringu koostamine, valminud on krundijaotuskavad ja alustatud on maade omandamisega. Detailplaneeringu eeldatav kehtestamine toimub 2021. aasta novembris ja ehitusõiguse saamine 2022. aasta märtsis.

⁶⁷ Inseneribüroo Stratum “Ülemiste terminali põhi- ja kõrvalfunktsioonide analüüs” 2018

Terminalihoone rajamisel jälgitakse, et tagatud oleks sooline võrdõiguslikkus ning kõigile antud võrdsed õigused ja võimalused reformis/investeeringus/meetmes osalemiseks ning nende tulemustest osa saamiseks. Eri soost, rahvusest, vanuses, rassilise või etnilise päritoluga, usutunnistuse või veendumusega, erivajadusega või seksuaalse sättumusega inimestele võrdsete võimaluste loomiseks tegevustes osalemiseks ning tulemustest osa saamiseks, analüüsitakse ning võetakse arvesse osalejate neid vajadusi, mis tulenevad nende kuulumisest erinevatesse sotsiaalsetesse rühmadesse ja vähendatakse barjääre, mis takistavad allaesindatud rühmadel tegevustes osalemist või hüvedest kasu saamist. Sekkumiste ettevalmistamisel ja rakendamisel võetakse arvesse võimalikku mõju võrdsusele, kaasamisele ja mittediskrimineerimisele ning vajaduse korral võetakse rakendusele meetmeid võimalike riskide vähendamiseks. Tegevused on suunatud erinevatele sihtrühmadele, arvestades nende eripära.

Projekteerimise käigus on läbi viidud arutelud nii terminali kui sellega seonduva raudtee ligipääsetavuse teemal erinevate huvirühmadega. Projektlahendus järgib rahvusvaheliselt tunnustatud põhimõtteid ja standardeid ligipääsetavuse tagamiseks erinevate liikumisviiside ning erinevate tervisenäitajatega inimestele, et tagada juurdepääs terminalihoonele, seal pakutavatele teenustele ning raudteetranspordile võrdselt kõigile inimestele. Lisaks sellele - vastavalt planeerimisseadusele korraldatava laiema RB terminali ala detailplaneeringu protsessi raames on õigus igal huvitatud osapoolel esitada oma seisukohad ala planeeringulahenduse kohandamiseks.

Terminalihoonega tihedalt seotud Ülemiste raudteejaamaga seotud raudteetaristu (1520mm raudteede ümbertõstmine ja 1435mm jaamateed) põhiprojekti valmimise tähtaeg on 2021. oktoober. Taristu ehituslubade menetlus algab koheselt peale eelprojekti esitamist 2021. aasta mais ja ehituslubade eeldatav väljastamise aeg on 2021. aasta novembris.

Reisiterminali, seda ümbritseva lähiala ja raudtee infrastruktuuri sh 1520mm laiusega raudtee ümbertõstmisega seotud töödeks on planeeritud üks rahvusvaheline ehitushange. Ehitushanke eeldatav väljakuulutamise aeg on 2021. aasta november ning ehituslepingu sõlmimise aeg on 2022. aasta märts. Tinglikult võib ehitust jagada ja vaadelda etapiviisiliselt: esimeses ehitusetapis (märts 2022 - september 2023) ehitatakse põhjapoolne 1520mm laiusega rongiliikluse ooteplatvorm ja selle kohal ja alla olev terminalihoone osa. Samuti ehitatakse esimeses etapis uus trammitee ja kõik põhjapoolsed väliskommunikatsioonid. 2023 aasta lõpuks suunatakse 1520mm raudteetaristul toimuv rongiliiklus ümber uuele asukohale. Teist ehitusetappi saab alustada pärast 1520mm rongiliikluse avamist uues asukohas. Teise etapi käigus ehitatakse ülejäänud terminalihoone koos terminaliväljaku ja bussiterminaliga.

MKM rahastab projektide koostamist Rail Baltic projektile määratud Euroopa Ühendamise Rahastu (edaspidi CEF) vahenditest, samast allikast rahastati nii Ülemiste terminali põhi- ja kõrvalfunktsioonide analüüsi koostamine kui ka ideekonkursi läbiviimine. Lisaks eelnevale rahastatakse CEF rahastusest terminaliga seotud vajaliku raudteetaristu ehitustöid: 1520mm raudteede ümbertõstmist ja uue RB 1435mm jaamateede ehitust.

Tegevused, millele taotletakse rahastust RRF-st: Reisterterminali hoone ehitamiseks ja see oleks üks osa suurest ehitusehankest. Reisterterminali ehitamise aeg on 4 aastat ja valmib 2026. aasta alguses.

Rajatav terminalihoone on multimodaalne transpordisõlm erinevate transpordiliikide, sealhulgas rongi, bussi-, trammi- ja autoliikluse ühendamiseks. Hoone saab olema 5-korruseline, millest maa-aluse osa korruste arv on 1 ja maapealse osa korruste arv koos platvormidega on 4. Hoone üldkasutatav pind on suurusjärgus ca 5 800 m² ja see maht jaguneb üle raudtee ulatuvaks sild-terminaliks ja selle raudtee all asuvaks tunneliks. Hoone energiatõhususe klass on A.

Investeering RRF-i vahenditest teostatakse aastatel 2022 – 2025

	Terminalihoone ehituse finantseerimisvajadus aastata lõikes (RRF) eurodes				KOKKU
	2022	2023	2024	2025	
Terminalihoone ehitamine	5 400 000	6 200 000	9 600 000	9 850 000	31 050 000

Ülemiste ühisterminali tervikprojektiga seotud teised vajalikud investeeringud nagu terminaliväljakute, bussijaama, parklate, trammitee ning uute RB jaamateede ehitamine ja 1520mm raudteetaristu ümbertõstmisega seotud ehitustööd jääva samuti vahemikku 2022 – 2025. a. Kogu Ülemiste ühisterminali tervikprojekti maksumus on kokku 106,85 miljonit eurot, millest Ühisterminali hoone investeering on 31,05 MEUR.

Sihtgrupp

Investeeringu sihtgrupiks on kõik terminali kasutajad (Eesti Vabariigi elanikud ja turistid, kes kasutavad rongitransporti Tallinnasse või Tallinnast välja reisimiseks), kes teostavad ümberistumisi ühelt liikumisviisilt teisele just Ülemiste ühisterminalis. Ühisterminali kasutajate arvuks on prognoositud 2030. aastal ca 5,88 miljonit reisijat ja 2040. aastal 6,39 miljonit reisijat aastas. Terminali kasutajaid võib jagada erinevate transpordiliikide lõikes:

- Rongiga liiklejad: Rail Baltic (rahvusvahelised ja regionaalreisijad) (uus 1435mm laiusega raudtee), 1520mm raudteetaristul opereerivad elektrirong (regionaalreisijad) ja kaugrong (eesti-sisesed Tartu ja Narva suunal reisijad) ja rahvusaheline Peterburi-Moskva
- Bussiga liiklejad: kaugliinid, maakonnaliinid (Harjumaa), Tallinna linnaliinid
- Tramm: Tallinna trammi
- Autoga liiklejad: eraauto, rendiauto, taksod
- Kergliiklejad: jalgrattaga, elektritõukerattad, jalgsi
- Lennureisijad (kes küll saavad terminali või lahkuvad sealt lennujaama erinevate liikumisviisidega)

Seos riigiabi reeglitega

Ülemiste ühisterminali ehitamise eest vastutab Rail Baltic Estonia OÜ (edaspidi RBE), kellele MKM on andnud ülesandeks ka Rail Baltica projekti elluviimise Eestis. RBE täidab RB projektiga seotud ülesandeid asutamisdokumentides, põhikirjas, CEF rahastuslepetes ja muudes teostuskokkulepetest lähtuvalt.

Investeering 3: Tallinna Vanasadama trammiliini rajamine

Väljakutsed

Tallinna regiooni säästva liikuvuse arengukava 2035 näeb vajadust Vanasadamat ja Rail Baltica rahvusvahelist terminali ühendava trammiliini rajamiseks, ühistranspordi ühendusaegade vähendamiseks, ühistranspordi ligipääsetavuse parandamiseks (sh universaalse disaini põhimõtteid järgides) ning ühissõidukipeatuste kasutajakeskseks ja ilmastikukindlaks kujundamiseks.

Tallinna linna elanike liikumiskäitumine on muutunud ja olemasolev ühistranspordivõrgustik ei vasta inimeste igapäevastele liikumismustritele. Sõidukite läbisõit Tallinnas ja Harjumaal on kasvanud 2019. aastaks 2,5 korda võrreldes 2000. aastaga. Harjumaa elanike ja töökohtade juurdepääs headele ühistranspordiühendustele on seoses asustusstruktuuri hajusamaks muutumisega halvenenud. Ühistranspordi kasutuse osakaal Tallinnas on 44% kõigist liikumistest (2019) ning see trend on pigem languses. Tallinna piirkonna transpordi CO₂ heide moodustab ca 1/3 kogu transpordi CO₂ heitmest Eestis.

Tallinna Vanasadama ühendus teiste tõmbekeskustega ühistranspordi abil ei ole piisavalt kiire ega mugav. Välja arendamata on ka mugav ja kiire ühendus Põhja-Tallinna ja kesklinna suunaga, ühistransport liigub harva ning peatuste asukohad on sihtpunktidest kaugel. Ühistranspordiühendus Vanasadama ning Tallinna lennujaama ja tulevase RB terminali vahel on aeglane ja harv. Tallinna Vanasadama alal (terminalide vahel) on ohutu ja mugava ühistranspordi taristu välja arendamata.

Tulenevalt eelnevast on sidusus TEN-T võrgustiku kuuluvate Rail Baltica ning Tallinna Vanasadama vahel nõrk, takistades nii reisijate sujuvat liikumist. Planeeritava lüli puudumine aitab tagada suuremad reisijate hulgad rahvusvahelises rongi- ja mereliikluses Skandinaavia ja Baltikumi (sealt edasi ka Kesk-Euroopa) suuremate linnade ja pealinnade vahel, ühendades erinevaid transpordiviise.

Eesmärk

Investeeringu kaugem eesmärk koos Rail Balticu projektiga on ühendada omavahel tugevaks koostoimivaks transpordisüsteemiks Balti riike Euroopa 1435 mm raudteevõrguga Rail Baltica raudteevõrk ning mereühendused Skandinaaviaga.

Investeeringu eesmärgiks on suurendada ühistranspordiga, jalgsi või jalgrattaga liikumise

osakaalu Tallinna linnaregioonis 50%-le (2025) ning 70%-le (2035). Vähendada Tallinna transpordist tulenevat CO₂ heidet 40% aastaks 2026 võrrelduna 2007. aasta baastasemega. Suurendada inimeste osakaalu, kes on väga rahul tänavate, kõnniteede ja ühissõidukite peatuste aastaringse ligipääsetavusega. Suurendada elanike osakaalu, kes tajuvad Tallinna liikuvuskeskkonda ohutuna. Saavutada aastaks 2030 Tallinnas kiire süsinikuneutraalne ühistranspordisüsteem ning tagada mugav ja ohutu iseseisva liikumise võimalus kõigile.

Parendada Tallinna Vanasadama, kesklinna, lennujaama, RB Ülemiste terminali, Balti jaama ja Põhja-Tallinna suuna ligipääsetavust mugava, keskkonnasõbraliku ja kiire ühistranspordiga. Parendada RB Ülemiste terminali ühenduvust Tallinna kesklinna ning ida- ja kagusuunalise 1520 mm raudteega (Rakvere, Narva, Tartu, Valga suunad).

Rakendamine

Tehtud ja teostamisel olevad eeltööd: projekti elluviimiseks on koostatud CBA ning alates 2020. aasta septembrist on käimas uue trammitee eelprojekti koostamine põhiprojekti täpsusastmes. MKM rahastab eelprojekti koostamist Rail Baltic projektile määratud Euroopa Ühendamise Rahastu vahenditest, samast allikast rahastati ka CBA koostamist. Eelprojekt valmib ning ehitusluba sellele väljastatakse 2021. aasta novembris. Eelprojekti koostamise käigus valmistatakse ette hankedokumentatsioon projekteerimise-ehituse riigihanke korraldamiseks.

Uue trammitee lõigu rajamisel jälgitakse, et tagatud oleks sooline võrdõiguslikkus ning kõigile antud võrdsed õigused ja võimalused reformis/investeeringus/meetmes osalemiseks ning nende tulemustest osa saamiseks. Eri soost, rahvusest, vanuses, rassilise või etnilise päritoluga, usutunnistuse või veendumusega, erivajadusega või seksuaalse sättumusega inimestele võrdsete võimaluste loomiseks tegevustes osalemiseks ning tulemustest osa saamiseks, analüüsitakse ning võetakse arvesse osalejate neid vajadusi, mis tulenevad nende kuulumisest erinevatesse sotsiaalsetesse rühmadesse ja vähendatakse barjääre, mis takistavad allaesindatud rühmadel tegevustes osalemist või hüvedest kasu saamist. Sekkumiste ettevalmistamisel ja rakendamisel võetakse arvesse võimalikku mõju võrdsusele, kaasamisele ja mittediskrimineerimisele ning vajaduse korral võetakse rakendusele meetmeid võimalike riskide vähendamiseks. Tegevused on suunatud erinevatele sihtrühmadele, arvestades nende eripära.

Projekteerimise käigus on arvestatud võimalusel erinevate huvirühmadega (nt erinevate liikumisviisidega inimestega – kergliiklejad ja jalakäijad). Projektlahendus järgib rahvusvaheliselt tunnustatud põhimõtteid ja standardeid ligipääsetavuse tagamiseks erinevate liikumisviiside ning erinevate tervisenäitajatega inimestele, et tagada juurdepääs trammitranspordile ning et uus trammitee ei tekitaks täiendavaid takistusi erinevate liikumisviisidega inimestele vaid parendaks üldist ligipääsu ka trammiteega piirnevas linnaruumis. Projektlahenduse kohaselt rajatakse trammiteega piirnevale alale ka kergliiklusteed, trammipeatused varustatakse nägemis- ja kuulmispuudega inimestele sobivate lahendustega, sama puudutab ka muud trammiteed ümbritsevat linnaruumi. Täiendavad

konsultatsioonid potentsiaalsete huvirühmadega lahenduste osas on kavas läbi viia 2021. aasta juunis.

Tegevused, millele taotletakse rahastust RRF-st: riigihange trammitee projekteerimiseks ja ehitamiseks on kavas välja kuulutada 2021. aasta lõpus. Eelduslik ehitamise aeg on 2 aastat (sh periood ehituseks vajalike maade omandamiseks või maade kasutamise kokkulepete sõlmimiseks). Uus trammiliin on eelduslikult võimalik käiku anda 2024. aasta alguses.

Uue trammitee pikkuseks on ca 2 kilomeetrit. See kulgeb Tallinnas Gonsiori ja Kivisilla tn ristmikult olemasoleva trammitee pikendusena mööda Gonsiori tn Laikmaa tn-le. Laikmaa tn mööda ületab trammitee Narva mnt ning suundub Hobujaama tn-le. Hobujaama tn-lt liigub trammitee üle Olerexi bensiinjaama krundi Ahtri tn-le ning sealt Laeva tn kaudu Kuunari tn-le. Kai ja Kursi tn kaudu möödub trammitee Linnahallist ja Kultuurikatlast ning ühineb olemasoleva trammiteega Põhja puiesteel Balti jaama suunas.

Uus trammitee on kahe rajaline ning vastab kõigile Tallinna Linnatranspordi AS kehtestatud nõuetele trammitee projekteerimiseks ja ehitamiseks ning ühildub seega olemasoleva trammivõrguga. Trammiteele on kavandatud 5 peatust. Kuigi trammipeatus on kavandatud Vanasadamas A-terminali juurde, ühendatakse D-terminali jalakäijatele mõeldud galerii kaudu, mis võimaldab reisijail ilmastikutingimustest sõltumatut liikumist sadama ja trammipeatuse vahel. Selles on kokku lepitud riigi, Tallinna linna, Tallinna Sadama AS-i ning Tallinki kui D-terminali operaatore vahel.

Investeering teostatakse aastatel 2021–2024.

Sihtgrupp

Investeeringu sihtgrupiks on Tallinna linna elanikud (ca 450 000), Tallinna kesklinna piirkonna elanikud (ca 65 000), Tallinna Vanasadama kasutajad (Eesti Vabariigi elanikud ja turistid; ca 10 mln reisi aastas), Tallinna Lennujaama (3,3 mln reisijat) ja tulevase RB Ülemiste rahvusvahelise terminali kasutajad (1 mln reisijat aastal 2026).

Trammittee rajab Tallinna linnavalitsus (Tallinna Keskkonna- ja kommunaalamet), trammitreed opereerib Tallinna Linnatranspordi AS, kellega on Tallinna linnal sõlmitud avaliku teenindamise leping, mis on kooskõlas määrusega 1370/2007.

Investeering 4: KOVide investeeringud jalgratta- ja/või jalgteedesse

Väljakutsed

Kohalike omavalitsuste vähene finantsvõimekus on takistuseks turvaliste jalgratta- ja jalgkoridoride rajamisel. Vaatamata riiklikult seatud eesmärkidest suurendada säästvate liikumisviiside osakaalu, on senised trendid näidanud pigem autostumise kasvu. Eriti märgatav on olnud jalgrattaga liikumiste osakaalu vähenemine maapiirkondades.

Strateegias „Eesti 2035“ on toodud välja kitsaskoht, et ühissõidukite kasutajate, jalgsi ja jalgrattaga liikujate osakaal viimastel aastatel vähenenud (2018. aastal vastavalt 20,7; 15,1 ja 2,7%). Selle trendi murdmiseks on vajalik soodustada ühis- ja jagatud transpordi kasutamist ning tervislikku ja säästlikku liikumisviisi.

Üheks oluliseks maismaatranspordi välisühenduste arenduseks on „Eesti 2035“ raames ELi transpordi põhivõrgu väljaehitamisekava kohaselt rahvusvaheline kiire, turvaline ja keskkonnasõbralik raudteeühendus Rail Baltic, mis ühendab Eesti Kesk- ja Lääne-Euroopa ning naaberriikidega. Selle projekti raames valmivad ka Eesti-sisesed raudteepeatused ning väiksed jupid jalgratta- ja/või jalgteid lähima avaliku teeni. Sellest edasi oleks vaja omavalitsustel välja arendada täiendav jalgratta- ja/või jalgteede võrk, mis ühendaks raudteepeatusest viivat jalgratta- ja/või jalgteed omavalitsuse jalgratta- ja/või jalgteede ülejäänud võrgustikuga. Tervislikku ja säästlikku liikumisviisi edendamiseks, ajakulu vähendamiseks vahemaade läbimisel ning suurendamiseks liiklusohutust ja ligipääsetavust on tervikliku võrgustiku väljaehitamine äärmiselt oluline. Omavalitsuste eelarvevahendite piiratuse tõttu ei pruugi viidatud terviklikud võrgustikud valmida. Seetõttu on oluline kavandada omavalitsusi abistavat toetusmeedet, mis võimaldab jalgratta- ja/või jalgteede võrgustiku arendamist Rail Balticu ettevalmistuse ja ehitusega paralleelselt.

PO2 meetmest toetatakse investeeringuid, mis aitavad suurendada jalgrattaga liikujate osakaalu 3 suuremas linnapiirkonnas (Tallinn, Tartu, Pärnu). RRF toetus on suunatud jalgratta- ja jalgteede investeeringutele väljaspool neid piirkondi ning aitab kõrvaldada kitsaskohti, mis ei võimalda ohutult jalgrattaga liikuda, sh pööratakse tähelepanu Rail Balticu kohalike raudteepeatuste ühendamisele asulakeskuste ning olemasoleva jalgratta- ja jalgteede võrgustikuga. PO3 toetus on sarnaselt RRFi toetusega suunatud jalgratta- ja jalgteede investeeringutele väljaspool Tallinna, Tartu ja Pärnu linnapiirkondi ning selle eesmärgiks on samuti leida lahendus liiklusohutlikele teelõikudele, mis takistavad igapäevast jalgsi ja jalgrattaga liikumist ning tagada teenuste, ühistranspordi ja töökohtade parem ligipääsetavus jalgrattaga ja jalgsi liikujatele. RRFi ja PO3 toetused on üksteist täiendavad ning kahe fondi toetusmaht võimaldab omavalitsustel välja arendada terviklikumaid jalgratta- ja jalgteede võrgustikke (topeltpinantseerimise ja indikaatorite topeltlugemise välistamine on täpsemalt kirjeldatud punkti 10. *Finantseerimine ja maksumus* all). PO5 raames toetatakse teenuste

ümberkorraldamist piirkondlikul tasandil, mis hõlmab ka muudatusi teenuste pakkumise võrgustikus. Oluline on sünergia erinevate investeeringute vahel - RRF investeering jalgratta- ja/või jalgteedesse võimaldab parandada ohutut ligipääsu neile teenuskeskustele, millesse teenusvõrgustiku ümberkorraldamise käigus koondub senisest rohkem teenuseid, ning ühistranspordile, sealhulgas Rail Baltic raudteepeatustele, võimendades keskkonnasõbralikust ühistranspordist, sh raudteeühendusest saadavat positiivset mõju.

Säästvate transpordiliikide kasutamine on vähene:

- Peamiseks märksõnaks Eesti inimeste liikuvuse arengute kirjeldamisel viimasel kümnendil on kiire autostumine, mis on asendanud ühistranspordiga, jalgsi ja jalgrattaga liikumist, seda eriti maapiirkondades⁶⁸.
- Tööl käimiseks kasutas 2019. aastal ühistransporti, käis jala või sõitis rattaga vaid 38,8% inimestest ning osakaal on langev.
- Rahvastiku vananemine ning kahanevates piirkondades teenuste (sealhulgas ühistranspordi) kaugenemine inimestest tekitavad täiendavat survet autostumisele maapiirkonnas. Aktiivsed liikumisviisid – jalgsi või jalgrattaga – kipuvad vanuse ning läbitavate vahemaade kasvades asenduma autosõiduga.
- Nooremal põlvkonnal on valmisolek kasutada rohkem säästvaid liikumisviise, kui on tagatud ohutus ja kasutusmugavus.
- Kohalike omavalitsuste madal rahastamissuutlikus takistab jalgrattateede väljaarendamist sellises mahus, et oleks lahendatud liiklusohutlikud lõigud.

Eesmärgid

Riigipõhised soovitused 2019 ja 2020 rõhutavad vajadust fookuseerida investeeringuid jätkusuutlikule transpordile.

Jalgsi või jalgrattaga liikujate osakaal viimastel aastatel vähenenud (2015. aastal oli see peamine liikumisviis 20,6% töökäijatest, 2019. aastal 18,1%). Transpordi programmis aastateks 2020-2023 on eesmärgiks seatud jalgsi ja jalgrattaga (sh mopeedid) tööl käimise osakaalu tõus 20%ni aastaks 2023. Suure tõenäosusega 2023. aasta transpordi programmi eesmärki ei täideta, kui vahepeal ei eelisarendata olulisel määral ühistransporti ja jalgrattaga ja jalgsi liikumist.

Koostamisel oleva „Transpordi ja liikuvuse arengukava 2021-2035“ eelnõus on seatud eesmärgiks, et 2035. a oleks ühistranspordi, jalgrattaga ja jalgsi liiklejate osakaal 55%, sh linnapiirkondades 60% liikumisviisidele modaalnihke mõõtmiseks (2019. a - 38,8%). „Transpordi ja liikuvuse arengukava 2021-2035“ eelnõu põhifookus on transpordivahendite ja -süsteemi keskkonnajalajälje vähendamine ehk säästva transpordi arendamise poliitika, et aidata saavutada kliimaeesmärgid 2030. ja 2050. aastaks. Säästvuse seisukohalt on eelnõus olulisimad ühistransport ja jalgrattaga ja jalgsi liikumine (kõndimine, jalgrattasõit, tõukeratta või rulaga sõit jne).

---

⁶⁸ Arenguseire Keskuse uurimisuuna "Eesti inimeste siseriiklik ja piiriülene liikuvus" lähteülesanne https://www.riigikogu.ee/wpcms/wp-content/uploads/2020/03/2020_Liikuvus_lahteulesanne.pdf

Liikuvuspoliitika keskseks eesmärgiks on vähendada inimeste sõltuvust isikliku sõiduauto kasutamisest. Oluline on, et sellesse panustataks ka kohalikul tasandil. Üheks hoovaks, mis kohalikel omavalitsustel selleks on, on jalgrattaga ja jalgsi liikumist soodustavad tegevused, sh jalgratta- ja/või jalgteede rajamine liiklusohutlikele või teenuste/ühistranspordiga paremat ühendust tagavatele teelõikudele.

Jalgratta- ja/või jalgteede arendamine väljaspool suuremaid linnapiirkondi ning ohutu ligipääsuna Rail Baltic raudteepeatustele aitab parandada ligipääsu teenustele, võimendab keskkonnasõbralikust raudteeühendusest saadavat positiivset mõju ning kaitseb liikluses haavatavamaid sihtgrupe, tagades neile autoliiklusest eraldatud liikumisvõimaluse. Investeeringud aitavad suurendada liiklejate ohutust ning vähendada inimkahjudega liiklusõnnetuste arvu.

Ohutu alternatiivi olemasolu autoliiklusele tõstab piirkondade üleüldist elukeskkonna kvaliteeti ning elanike rahulolu oma elukeskkonnaga. Seeläbi väheneb surve väljarändele maapiirkondadest.

Meetme eesmärgiks on suurendada kohalike omavalitsuste motivatsiooni leida lahendus liiklusohutlikele teelõikudele, mis takistavad igapäevast jalgsi ja jalgrattaga liikumist ning tagada teenuste, ühistranspordi ja töökohtade parem ligipääsetavus jalgrattaga ja jalgsi liikujatele väljaspool suuremaid linnapiirkondi.

Toetusmeetme elluviimise tulemusel väheneb transpordisektori keskkonnamõju, samuti suureneb toetatud piirkonnas inimeste aktiivne liikumine.

Rakendamine

Toetusmeetme raames viiakse läbi avatud taotlusvoor. Toetatakse investeeringuid, mis on kooskõlas kohaliku omavalitsuse arengukava eesmärkidega.

Taotlusvoor on plaanis avada 2022. aastal, toetusotsused tehakse 2023. aastal. Projektide elluviimine kestab 2023-2025.

4. Avatud strateegiline autonoomia ja julgeoleku aspektid

Investeering 1: Tallinn-Turba-Rohuküla raudtee on plaanis valmimisel liita TEN-T üldvõrku, kuna ühendab juba TEN-T üldvõrku kuuluvat Rohuküla sadamat TEN-T põhivõrku kuuluvate Tallinna lennujaama ja Tallinna sadamaga.

Investeering 2: Ülemiste ühisterminali moodustab osa TEN-T Põhjamere-Läänemere (NSB) koridori rajamisele mõeldud programmist. NSB koridor hõlmab Eestis Tallinna piirkonna sadamaid (k.a Vanasadam), Muuga sadamat, Tallinna lennujaama, RB Ülemiste terminali, RB raudteed ning Via Baltica maanteed.

Rajatav Ülemiste ühisterminal aitab, tagades mugavad, kiired ja kaasaegse ümberistumisvõimalused ühelt transpordiliigilt (liikumisviisilt) teisele, olulise sõlmpunktina

kaasa NSB koridori strateegia elluviimisesse. Ülemiste ühisterminali ja Vanasadamat terminaliga ühendava trammiliini rajamisel tekib terviklik ja hästitoimiv ühistransporditaristu, kus olulised NSB koridori sõlmpunktid (Rail Baltic, Tallinna Vanasadam ja Tallinna Lennujaam) on omavahel hästi ühendatud.

Investeering 3: NSB koridoris ühendab rajatav trammiliin Vanasadamat RB Ülemiste terminali ning Tallinna lennujaamaga lõunas ning Balti jaamaga (keskraudteejaam) läänes. Kui RB Ülemiste terminali ning Tallinna lennujaama ühendav trammitee lõik ehitati 2017. aastal CEF vahenditest, siis Vanasadamat ühendav lõik on NSB koridori viimane missing link Tallinnas.

TEN-T põhivõrk ning selle koridorid on mõeldud eelkõige Euroopa äärealade paremaks ühendamiseks muu Euroopaga. Terviklik ja hästifunktsioneeriv ühistranspordivõrgustik, kuhu on hästi integreeritud TEN-T üld- ja põhivõrku kuuluvate koridoride sõlmpunktid: terminalid ja jaamad, aitab kaasa ühenduste parendamisele nii Kesk- ja Lääne-Euroopa kui ka Põhja-Euroopaga.

Investeering 4: KOVide investeeringutega jalgratta ja/või jalgteedesse kaasneb liiklusohutuse suurenemine läbi jalakäijate ja jalgratturite autoliiklusest eraldamise. Ühtlasi paraneb jalgsi ja jalgrattaga ligipääsetavus teenustele, töökohtadele ja ühistranspordile (sh Rail Balticu raudteepaistele). Riske maandab ka asjaolu, et valla ja linna teede ehitamise ja korrashoiu korraldamine on kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse § 6 lg 1 järgi omavalitsuste tavapärase ülesanne.

5. Piiriülesed ja rahvusvahelised projektid

Investeering 2: Tegemist ei ole piiriülese või riikidevahelise projektiga konkreetse investeeringu mõistes. Samas aitab investeeringu teostamine kaasa NSB koridori moodustamisele ning Rail Balticu raudtee rajamisele.

Rail Baltic on kolme Balti riigi ühisprojektina rajatav ca 870 kilomeetri pikkune raudtee Tallinnast Riiga ning Vilniusesse ja Kaunase kaudu üle Leedu-Poola piiri Poola territooriumile.

Ülemiste reisiterminalihoone rajamist ei kaeta teistest EL toetusvahenditest. Ülemiste ühisterminaliga seotud muud vajalikud investeeringud nagu terminaliväljakute, bussijaama, parklate, trammitee ning uute RB jaamateede ehitamine ja 1520mm raudteetaristu ümbertõstmisega seotud ehitustööd kaetakse CEF vahenditest.

Varasemad uuringud ja käimasolevad projekteerimistööd saavad investeeringu teostamise ajaks lõpetatud.

Investeering 4: Piirkondadevaheliste ja riikidevaheliste meetmete olemasolu ja ulatus sõltub kohalike omavalitsuste arengustrateegiast ja valitud tegevustest. Piirialad teevad koostööd naaberpiirkondadega (näiteks Valga-Valka ja Narva-Ivangorodi sõpruslinnad), et lahendada ühiseid probleeme, eelkõige osalemise kaudu piiriülestes programmides nagu Kesk-Läänemere programm, Läänemere piirkonna programm, Eesti-Läti programm, Eesti-Venemaa programm.

6. Komponendi roheline dimensioon

Investeering 1: Uue raudteeühenduse rajamise/taastamisega tehtavad investeeringud panustavad rohepöördesse (100% Climate ja 40% Environment).

Investeering panustab strateegias „Eesti 2035“, Eesti riikliku energia- ja kliimakava aastani 2030 kasvuhoonegaaside heite vähendamise (vähendada aastaks 2030 võrreldes 2005. aastaga kasvuhoonegaaside heidet 13%) ning koostamisel oleva transpordi ja liikuvuse arengukavas 2021–2035 seatud säästva liikuvuse eesmärkide täitmisesse.

Projekti peamised kasud tulenevad ühistranspordi ajasäästust, mis pakub autokasutusele keskkonnasõbralikku alternatiivi suurele osale Lääne-Eesti piirkonna elanikele, sh Hiiumaa elanikele ja külastajatele.

Investeering 2: Ülemiste ühisterminali rajamisega investeeringud panustavad rohepöördesse (100% Climate).

Investeering panustab strateegias „Eesti 2035“, Eesti riikliku energia- ja kliimakava aastani 2030 kasvuhoonegaaside heite vähendamise (vähendada aastaks 2030 võrreldes 2005. aastaga kasvuhoonegaaside heidet 13%) ning koostamisel oleva transpordi ja liikuvuse arengukavas 2021–2035 seatud säästva liikuvuse eesmärkide täitmisesse.

Vastavalt Ülemiste terminali põhi- ja kõrvalfunktsioonide analüüsis (Inseneribüroo Stratum, 2018) toodud prognoosile, hakkab terminali kasutama aastatel 2030 ja 2040 vastavalt 5,88 ja 6,39 miljonit reisijat aastas.

Ülemiste terminali põhifunktsioon on ühissõidukireisijate teenindamine (rongid, bussid, trammid). 97,4% kogu hoone netopinnast on mõeldud reisijate vastuvõtmisele / teesaatmisele, sealhulgas avalikud ruumid (ootealad ja galeriid, tualetid, istumisalad jne) ja terminali toimimiseks vajalikud tehnilised pinnad (turvaruumid, töötajate ruumid, panipaigad jne). Kaubanduspinnad, kokku 2,6% kogumahust, paigutatakse hoone 3. korrusele.

Investeering 3: Uue trammiliini rajamisega tehtavad investeeringud panustavad rohepöördesse (100% Climate ja 40% Environment).

Investeering panustab strateegias „Eesti 2035“, Eesti riikliku energia- ja kliimakava aastani 2030 kasvuhoonegaaside heite vähendamise (vähendada aastaks 2030 võrreldes 2005. aastaga kasvuhoonegaaside heidet 13%) ning koostamisel oleva transpordi ja liikuvuse arengukavas 2021–2035 seatud säästva liikuvuse eesmärkide täitmisesse.

Vastavalt Vanasadama trammi CBA-le kasvab investeeringu tulemusena ühistranspordi kasutajate arv 2026. aastaks Tallinnas seniselt 100,1 mln reisijalt 101,7 mln reisijani aastas. See tähendab, et lisandub rohkem kui miljon uut ühistranspordi kasutajat, kellest 93% tuleb praamidelt/laevadelt või ajendatud liiklusest ning 7% vahetavad transpordiliiki (sõiduautodest ühistranspordile). Reisijakilomeetrite arv kasvab 5,5 mln km võrra (714 mln-lt 719 mln km-ni).

Investeering 4: Jalgratta ja/või jalgteede rajamisega tehtavad investeeringud panustavad rohepöördesse (100% Climate ja 100% Environment).

Investeeringu raames rajatakse teid ainult jalgsi ja jalgrattaga liiklejatele, ühtegi autotee ehitust investeering ei hõlma.

Investeering panustab strateegias „Eesti 2035“, Eesti riikliku energia- ja kliimakava aastani 2030 kasvuhoonegaaside heite vähendamisse (vähendada aastaks 2030 võrreldes 2005. aastaga kasvuhoonegaaside heidet 13%) ning koostamisel oleva transpordi ja liikuvuse arengukavas 2021–2035 seatud säästva liikuvuse eesmärkide täitmisesse.

Sekkumise peamised kasud tulenevad jalgratta- ja/või jalgteede kasutajate arvu ning liiklusohutuse suurendamisest ning ohutut rattakasutust võimaldavate jalgratta- ja/või jalgteede võrgustiku terviklikumaks muutmisest.

7. Komponenti digitaalne dimensioon

N/A

8. Kooskõla Do no significant harm printsiibiga

„Do no significant harm“ põhimõtte ehk negatiivse tervikmõju vältimise põhimõtte järgimine rahastatavate projektide osas on tagatud läbi Eestis kehtivate valdkonnaga seotud õigusaktide järgimise (nt keskkonnamõtjude hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seadus, planeerimisseadus). Põhimõtte mittejärgimise või osalise järgimise riske maandab ka rahastatavate investeeringute olemus – rahastatakse investeeringuid säästva transpordi (sh jalgrattaga ja/või jalgsi liikumise) arendamiseks.

9. Verstapostid, sihid ja ajakava

Reform 1: Võtame kasutusele ohutu, keskkonnahoidliku, konkurentsivõimelise, vajaduspõhise ja jätkusuutliku transpordi- ja energiataristu

Q1 2022- Transpordi ja liikuvuse arengukava 2021-2035 kinnitamine

Q4 2022 "Transpordi ja liikuvuse arengukava 2021-2035" rakendusplaani kinnitamine / Approval of implementation plan for green sustainable public transport development

Investeering 1: Turba-Rohuküla raudtee rajamine lõigus Turba – Risti

Ehituse hankeleping sõlmitud	Q1 2022	Leping
Turba-Risti raudteelõik on kasutusse võetud	Q4 2023	Kasutusluba

Investeering 2: Ülemiste ühisterminal

Verstapostid		
<i>Väljundindikaatorid</i>		
Ülemiste ühisterminali ehitamise hankelepingu sõlmimine	Q1 2022	Leping
Ülemiste terminalihoone aluse tunneli valmimine	Q4 2024	Kasutusluba
<i>Tulemusindikaatorid</i>		
Ülemiste terminali ehitustööd valmis vastavalt liikuvuskavale	Q1 2026	Kasutusluba

Investeering 3: Tallinna Vanasadama trammiliini rajamine

Verstapostid		
<i>Väljundindikaatorid</i>		
CBA vastu võetud	25.01.2019	Üleandmise-vastuvõtmise akt
Eelprojekti koostamise leping sõlmitud	01.09.2020	Leping
Trammitee projektlahendus valmimis	Q4 2021	Üleandmise-vastuvõtmise akt
Ehitustööde leping sõlmitud	Q2 2022	Leping
<i>Tulemusindikaatorid</i>		
Uute trammiliinide pikkus	2500 m	Kasutusluba

Investeering 4: KOVide investeeringud jalgratta- ja/või jalgteedesse

Meetme verstapostid ja indikaatorid:

- 1) Taotlusvooru väljakuulutamise toetuse taotlemiseks (IV kvartal 2022)
- 2) Rajatud jalgratta- ja jalgteede pikkus (24 km, IV kvartal 2025)

10. Finantseerimine ja maksumus

Investeering 1: Turba-Rohuküla raudtee rajamine lõigus Turba-Risti maksab hinnanguliselt 34 miljonit eurot. Investeeringu maksumus on kalkuleeritud AS Eesti Raudtee poolt võttes aluseks eelnevad sarnased projektid. Investeeringu täpsustatud maksumus selgub eelprojekti

valmimisel (juuni 2021) ja lõplik maksumus ehitushanke käigus pakkumuste avamise tulemusena 2021. aasta lõpus.

Investeering 2: Ülemiste ühisterminali (rööbasteed, väliavad, juurdepääsud, terminalihoone) maksumus on ca 107,81 mln eurot. Sellele lisandub investeering terminali lähialas olevasse raudteetaristusse ning RB põhitrassi investeering.

Tinglikult on maksumus jagatud neljaks:

Objekt	Summa (mln €)
Ülemiste terminal	32,01
Ülemiste terminali raudteetaristu	40,00
Ülemiste terminali väliavad	33,02
Ülemiste terminali lähiala raudteetaristu	2,78
Kokku	107,81

RRF-st on kavas rahastada Ülemiste ühisterminali hoone rajamist 31,05 miljoni euro ulatuses. Investeeringu maksumus on kalkuleeritud töövõtja poolt esitatud eelprojekti mahtude pinnalt ning ehitus-eelarvestaja ekspertteenust kasutades (teenuse osutaja E-Eelarvestus OÜ). Vastavalt E-Eelarvestus OÜ kalkulatsioonile on Ülemiste ühisterminal jagatud 7-ks alaks, terminalihoone on ala nr 7. Kuigi Ülemiste ühisterminali hoone investeeringu maksumuseks on eelarvestaja kalkuleerinud 32 mln €, on RRF vahenditest tehava investeeringu maksumuseks 31,05 miljonit eurot, kuna investeering ei sisalda hoonesse paigaldatavat mööblit. Peamised kulukomponendid:

- konstruktsioonid 8 000 000€;
- fassaadi- ja viimistlustööd 9 700 000€;
- tehnovõrgud 6 500 000€;
- tehnoloogilised seadmed 6 700 000€.

Cost area name	Cost area nr	Sum
Bussijaam, Bus station and car parking	AREA 1	€ 3 182 957,86
Suur-Sõjamäe tänav, Suur-Sõjamäe street	AREA 2	€ 1 312 630,38
Trammittee, Tramway	AREA 3	€ 1 043 710,68
Lõuna- ja põhjaväljak, North and South square	AREA 4	€ 3 214 968,22
Lääne- ja ida tunnelid, Tunnels	AREA 5	€ 1 673 154,18
Perroonid ja kesktunnel, Platforms and Underpass	AREA 6	€ 22 593 806,04
Terminal, Terminal	AREA 7	€ 32 013 412,17
Tööde maksumus kokku, Sum of all cost areas		€ 65 034 639,52

Investeeringu täpsustatud maksumus selgub põhiprojekti valmimisel (september 2021) ja lõplik maksumus ehitushanke käigus pakkumuste avamise tulemusena 2022. aasta alguses.

Ülemiste ühisterminali viivate rööbasteede, ristumiste ja muu vajaliku infrastruktuuri maksumuseks on eelarvestaja kalkuleerinud 43 mln €. Sellest otseselt ühisterminali alasse jääva infrastruktuuri investeeringu maksumus on ca 40 mln €.

Ülemiste ühisterminali, kaasa arvatud terminalihoone projekteerimist rahastatakse Euroopa Ühendamise Rahastu (CEF) vahenditest (rahastamisleping nr: INEA/CEF/TRAN/M2014/1045990).

Ülemiste terminali põhiülesanne on teenindada ühistranspordi reisijaid (rongid, bussid, trammid). 97,4% hoone kogu netopinnast on pühendatud reisijate vastuvõtmisele / väljasaatmisele, sealhulgas avalikud ruumid (ootealad ja galeriid, tualetid, salongid jne) ja operatsiooniks vajalikud operatsioonialad, kui terminal (turvaruumid, personali ruumid), ladustamine jne). Äripinnad (kokku 2,6%), on paigutatud hoone 3. korrusele. CEF-i vahendeid kasutatakse muudeks töödeks, mis on seotud Ülemiste ühisterminaliga, sealhulgas bussijaama ja auto parkimisalade jaoks, trammiliinide ümbersuunamiseks, Suur-Sõjamäe tänava rekonstrueerimiseks, põhja- ja lõunaväljakute, vajalike alamteede ja tunnelite, rongiplatvormide ehitamiseks.

Samuti rahastatakse CEF vahenditest terminali viiva 1435 laiusega raudtee ehitust ning terminali toimimiseks vajaliku 1520 mm raudtee ümberehitust, mis on tingitud otseselt RB ehitamisest. CEF vahenditest kavandatud investeeringu suurus on 61,4 mln €, millele lisandub riigi kohustuslik omafinantseering suurus 14,4 mln €. CEF vahendeid koos riigi kohustusliku omafinantseeringuga on Ülemiste terminaliga seonduvateks töödeks eraldatud praeguseks 27,55 mln € (rahastamislepingud nr: INEA/CEF/TRAN/M2014/1045990 ning INEA/CEF/TRAN/M2019/2098073). Täiendavalt on kavas CEF järgmistest voorudest taotleda 48,25 mln € (koos riikliku omafinantseeringuga).

Rahastamisallikas	Summa (mln €)
Olemaolev CEF (koos OF)	27,55
Taotletav CEF (koos OF)	48,25
RRF	31,05
Kokku	106,85

Nii RRF kui CEF vahendite puhul teostatakse riigihanked vastavalt Rail Baltic Estonia OÜ kehtestatud hankekorrale (kinnitatud Rail Baltic Estonia OÜ juhatuse 19.04.2021 otsusega nr 2021.04.19-1.).

Ehitushanked viiakse läbi avatud hankemenetluste kaudu (rahvusvaheline), mis tekitab maksimaalse avatuse ning turosaliste igakülgse kaasamise. Hankestrateegiliselt on praegu töös kaks võimalikku ehitamise hankimise stsenaariumit:

1. Viiakse läbi üks ehitushange, mis on jagatud kaheks osaks: I osa - raudteeinfrastruktuuri ehitamine ja II osa - terminalihoone koos juurdekuuluva taristu ehitamine – eesmärgiga leida üks peatöövõtja.
2. Viiakse läbi kaks ehitushanget: eraldi hange raudteeinfrastruktuuri ehitamiseks ja teine eraldi hange terminalihoone koos juurdekuuluva taristu ehitamiseks.

Raudteeinfrastruktuuri tööde jagunemine toimub vastavalt Raudteeseaduses toodud terminoloogiale.

Kuna projekti rahastatakse erinevatest allikatest, siis sellest tingituna, on osad tööd jagatud erinevateks etappideks (Phase'id). Eesmärk on tööde (töömaapiiride) selge eristatus rahastusallikate lõikes. Tööde akteerimine toimub tööloikude ja tööetappide lõikes töömahtude tabeli alusel.

Ülaltoodud maksumused ei sisalda käibemaksu ei RRF ega CEF osas, kuna käibemaks on mõlema rahastusallika puhul abikõlbmatu.

Referentsobjekte terminalihoonete näol lähiregionis ei ole, kuna need ei arvesta Eesti ehitusturgu ega kohalikku konteksti. Seetõttu tuleb meil tugineda vastava ala eksperdi-eelarvestaja kalkulatsioonile.

Lähiminevikus üks suuremaid Eestis ehitatud hooneid on Eesti Rahva Muuseum. Sellega seotud andmed:

Ehitusperiood : 2013-2016.a

Ehitusmaksumus :70,6 MEUR

Ehitusalune pind: 21 073 m²

Netopind: 22 876 m²

Silla pikkus : 44m ja laius 72m

Betoonitööde maht : 39 000m³

Erinevaid kaableid : 365 km

Ventilatsioonitorustikke : 25 km

Kütte- ja jahutussüsteemi torustikke : 45 km

Veetorustikke : 6,2 km

Investeering 3: Vanasadama trammiliini investeeringu maksumuseks on 26 miljonit eurot. Investeeringu maksumus on kalkuleeritud projekti CBA raames (https://www.railbaltica.org/wp-content/uploads/2019/02/RG180416C_RB_Tallinn-Tram_Final-report_English.pdf).

Investeeringu peamised kulukomponendid on:

- rööbastee aluste ehitus 1 200 000€;
- rööbastee ehitus 6 700 000€;
- rööbasteede katend 1 200 000€;
- teede ja tänavate ehitus 3 100 000€;
- kommunikatsioonide ümbertõstmine 2 500 000€;
- teede ja tänavate ehitus 3 100 000€;
- kontaktvõrk ja alajaamad 3 700 000€;
- madalpingetööd ja liiklusjuhtimine 1 800 000€;
- ettevalmistavad tööd 2 000 000€;
- omanikujärelevalve jm tööd 1 400 000€.

Investeeringu täpsustatud maksumus selgub projekteerimise tulemusena, projekt on kavas vastu võtta novembris 2021.

Trammiliini ehitamiseks ei kasutata teisi rahastusallikaid peale RRF-i. Trammiliini CBA koostamiseks kasutati CEF vahendeid ja riiklikku omafinantseeringut (kogumaksumus 173 000 €). Trammiliini projektlaheanduse koostamist rahastatakse CEF vahenditest, riiklikust omafinantseeringust ning Tallinna linna omapanusest (kogumaksumus 618 000 €).

Ülaltoodud maksumused ei sisalda käibemaksu ei RRF ega CEF osas, kuna käibemaks on mõlema rahastusallika puhul abikõlbmatu.

Referentsobjektiks on Tallinn Ülemiste RB jaama ja Tallinna lennujaama vahelise trammitee rajamine. Rajatud trammitee lõigu pikkuseks oli ca 1400 m üherajalist trammiteed, rajatava Vanasadama trammiliini pikkuseks on ca 4 km üherajalist trammiteed. Mõlema puhul on eelarves ühe veoalajaama rajamine ning ka ümbritseva tänavaruumi korrastamine (kergliiklusteed jne). Lennujaama trammiliini puhul ehitati ca 300 meetri pikkune tunnel läbi paemassiivi, mis suurendas ehituse kilomeetri keskmist maksumust võrreldes Vanasadama trammiliiniga. Lennujaama trammiliini taristu projekteerimine ja ehitamine:

<https://riigihanked.riik.ee/rhr-web/#/procurement/693491/contracts/1537244>

Investeering 4: KOVide jalgratta- ja/või jalgteedesse investeeringu maksumus väljaspoole suuremaid (Tallinna, Tartu ja Pärnu) linnapiirkondi on RRFist 5 mln eurot. Sellele lisandub 20 mln eurone investeering PO3 raames Ühtekuuluvusfondist ning omavalitsuste omafinantseering. Tallinna, Tartu ja Pärnu linnapiirkondades aitavad suurendada jalgrattaga liikujate osakaalu investeeringud PO2 meetmest ca 57 mln euro ulatuses.

RRFi 5 mln € meetme taotlusvooru avamine toimub ajaliselt varem Ühtekuuluvusfondi PO3 meetme 20 mln € taotlusvoorst. Topeltfinantseerimine ja indikaatorite topeltlugemine välistatakse projekti tasandil: sama jalgratta- ja jalgteed rajamiseks antakse toetust vaid ühest toetusallikast ning loetakse saavutustasemesse vaid ühe korra. Nii on kavandatud RRFi toetusega ehitada vähemalt 24 km jalgratta- ja/või jalgteid ning SF21+ Ühtekuuluvusfondi PO3 meetme toetusega ehitada vähemalt 76 km jalgratta- ja/või jalgteid (täpsemad arvutused on lisatud *Excel-failis*).

Jalgratta- ja jalgteede projektid on:

- aeganõudva ettevalmistuse (detailplaneering, maa omandamine, hanked) ja kiire elluviimisega projektid;
- sünkroniseerimine Rail Balticu projekti ajakavaga.

Rajatud jalgratta- ja/või jalgteed arvestatakse kilomeetrites distantina jalgratta- ja/või jalgteed alguspunktist lõpp-punkti.

1 jooksva kilomeetri (jkm) hind on arvatud 2014. aastast alates rakendatud jalgratta- ja jalgteede toetuskeemi (Eesti riigieelarvest rahastatud toetusmeede) projektide keskmisest maksumusest. Millele on lisatud hinnakallinemine ning millest on maha arvatud käibemaks.

Jalgratta- ja/või jalgteede 2014. a toetuskeemi raames on aastatel 2014-2019 toetatud 39 projekti summas 10,1 mln €, mille raames on rajatud ligi 75 km jalgratta- ja jalgteid. 1 jkm jalgratta- ja jalgteed rajamise keskmine maksumus on ligikaudu 233 780 € ühe jooksva kilomeetri kohta (sisaldab käibemaksu). 1jkm maksumus ilma käibemaksuta on 187 000 €. Konkreetse projekti 1 jkm lõppmaksumust mõjutab lisaks: 1) kas projekti sees on projekteerimine ja omanikujärelevalve; 2) kas rajatav jalgratta- ja/või jalgteed ületab mõnda keerulisemat ülekäiku (nt jõgi, sild); 3) kas projekti osaks on jalgratta- ja/või jalgteed valgustus, rattaparkimine (sh rattakuurid), istepingid, prügikastid, väikevormid.

Jalgratta- ja jalgteede 2014 meetme projektide elluviimine (projekteerimine ja ehitustöö) toimus perioodil 2015-2020. RRFi meetme "KOVide investeeringud jalgratta- ja/või jalgteedesse" kõik toetusotsused peavad olema tehtud 2023. a lõpuks. See tähendab, et 1jkm hinna sisse tuleb arvestada perioodi 2020-2023 võimalikke hinnamuutusi. 2023. a otsustatud projektide elluviimine (ehitustöö) toimub perioodil 2024-2025. Seetõttu konkreetsel aastal väljaehitatud kilomeetrite arvu puhul tuleb arvestada ka vastaval aastal eeldatavate hinnamuutustega (s.t. perioodil 2024-2025 toimuvate hinnamuutustega).

Baasaasta hind (EUR, ilma KM-ta)	THI (tarbijahin naindeks)	Korrigeeritud hind (EUR, ilma KM-ta)	Investeeringu aasta	Rajatavat e km arv	Investeeringu maksumus (EUR, ilma KM-ta)
187 000	1,40%	189 618	2021.a		
189 618	2,20%	193 790	2022.a		
193 790	2,10%	197 859	2023.a		
197 859	1,90%	201 619	2024.a	5	1 008 093
201 619	2,00%	205 651	2025.a	19,41109	3 991 908
KOKKU				24,41109	5 000 000

* THI andmete allikas: Rahandusministeeriumi pikaajaline prognoos kuni 2070

KOMPONENT 6: TERVIS JA SOTSIAALKAITSE

1.Komponendi kirjeldus

Tervis ja sotsiaalkaitse

Valdkond: Tervishoid, sotsiaalkaitse

tervishoid ning majanduslik, sotsiaalne ja institutsiooniline vastupidavus, sealhulgas selleks, et suurendada kriisiks valmisolekut ning kriisile reageerimise suutlikkust; järgmise põlvkonna laste- ja noortepoliitika, sealhulgas haridus ja oskused.

Eesmärk:

edendada liidu majanduslikku, sotsiaalset ja territoriaalset ühtekuuluvust parandades liikmesriikide toimepidavust/vastupanuvõimet, kriisiks valmisolekut ning kohanemisvõimet ja majanduse kasvupotentsiaali, leevendades selle kriisi sotsiaal- ja majanduslikku mõju, eelkõige naistele;

suurendada noorte tööhõivet ja rakendada ellu noortegarantiid

Reformid ja/või investeeringud:

Tervishoid

Reform 1: Eesti tervishoiukorralduse terviklik muutmine;

Investeering 1: Põhja-Eesti meditsiinilinnaku loomine;

Investeering 2: Mitmeotstarbelise meditsiinikopteri võimekuse loomine

Reform 2: Tervishoiu esmatasandi tugevdamine

Reform 3: E-tervise edendamine

Sotsiaalkaitse

Investeering 3: Noorte tööturumeetmed

Reform 4: Töötuskindlustuse tugevdamine, et vähendada koroonakriisi vältel töötuks jäänud inimeste vaesust

Reform 5: Hoolduse integratsioon

Hinnanguline üldmaksumus: 336,3 MEUR; RRF-ilt taotletav summa: 336,3 MEUR

Strateegiline raamistik

Eesti 2035⁶⁹ on pikaajaline strateegia, mis on aluseks ja tegevuskavaks pikaajalistele reformidele ja investeringutele, sealhulgas riiklike ja ELi fondide kasutamiseks Eestis. See katab tervishoiu- ja sotsiaalkaitsesektori kõik valdkonnad ja lõigud.

Eestis elavad inimesed, kes on arukad, tegusad ja tervist hoidvad, on Eesti 2035 üks viiest sihist, mille saavutamisse tervishoiu- ja sotsiaalkaitse poliitika otseselt panustavad. Rahva kestlikkuse, inimeste tervise parandamise ja nende tervena elatud eluea pikendamise eelduseks on inimkeskne, kättesaadav, tervisetulemi paranemist toetav, tõhusa ressursikasutuse, teenuste kõrge kvaliteediga ning toimepidev tervishoiu- ja sotsiaalkaitse süsteem. Eelduste täitmine vajab mitmeid süsteemseid muudatusi, sealhulgas inimesest lähtuvalt kujundatud teenuseid, inimese tervise ja sotsiaalsete vajaduste käsitlemist seostatult, tervishoiutaristu võrgustiku korrastamist ning piisavalt personali kõigis Eesti piirkondades. Oluline roll on teadus-arendustegevusel ning innovaatilistel ja integreeritud tehnoloogilistel lahendustel (nt digilahendused, e-tervis), mille soodustamist tervise- ja sotsiaalvaldkonna strateegias markeeritakse.

Strateegia „Eesti 2035“ Vabariigi Valitsuse tegevuskavas on seatud eesmärgiks Eesti tervise-, töötervishoiu- ja sotsiaalkaitse süsteemi omavaheline lõimimine olles inimesekeskne ja jätkusuutlik. Selle üheks alapeamiseks on **Eesti tervishoiukorralduse terviklik muutmine, sealhulgas Põhja-Eesti meditsiinilinnaku loomine ning mitmeotstarbelise meditsiinikopteri võimekuse tagamine⁷⁰**. Uuendamist vajab tänane sotsiaalkaitse korraldus ja tõhustamist ootab pikaajalise hoolduse süsteem, et arvestada ühiskondlikke muutusi ning rahvastiku vähenemist.

„**Rahvastiku tervise arengukava 2020–2030**“⁷¹ (edaspidi RTA) on tervisevaldkonna strateegiline dokument, mis pakub valdkonnale ühtset, terviklikku ja tulevikku vaatavat visiooni ning seab eesmärgid, mille saavutamiseks kavandatakse pikaajalised tegevused ja rahastamiseks planeerib vastutav ministeerium ressursid riigieelarvesse. RTAs on seatud eesmärkideks Eesti inimeste keskmise oodatava eluea kasv ja oodatavast elueast kiirem tervena elatud aastate arvu kasv ning tervisealase ebavõrdsuse (sugude, piirkondade ja haridustasemetel) vähendamine.

RTA eesmärkide saavutamist kavandatakse kolme alavaldkonna kaudu: *tervist toetavad valikud, tervist toetav keskkond ja inimkeskne tervishoid*. Alaeesmärgi *inimkeskne tervishoid* visiooni, „tagatakse kvaliteetsed ja kättesaadavad sotsiaalteenustega integreeritud tervishoiuteenused, mis aitavad vähendada enneaegset suremust ning toetavad krooniliste haigustega elamist“, viiakse ellu prioriteetsete sekkumiste ja järgmiste lahenduste kaudu.

Kavandatavad investeerimisvajadused on otseselt seotud või toetavad olulisel määral iga lahendustee eesmärkide saavutamist:

---

⁶⁹<https://www.valitsus.ee/strateegia-est-2035-arengukavad-ja-planeering/strateegia>

⁷⁰Eesti 2035 Vabariigi Valitsuse tegevuskava (29. aprill 2021) <https://valitsus.ee/media/3956/download>

⁷¹Valitsus kiitis Rahvastiku tervise arengukava 2020–2030 heaks 29. aprillil 2021. a https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Tervishoid/rahvatervis/rahvastiku_tervise_arengukava_2020-2030.pdf

- inimeste terviseharitus ja põhiõiguste kaitse ning kogukondade võimestamine ja kaasamine;
- personali võimekuse kasvatamine, juhtimise ja vastutuse tugevdamine;
- teenuste mudeli ümberkujundamine ning koostöö ja koordineerimine sektorite sees ja vahel – integreeritud tervishoiuõrgu strateegiline arendamine, sh haiglavõrgu uuendamine, seejuures tagades süsteemi jätkusuutlik ja tõhus toimimine ning optimaalne ressursikasutus; tervisesüsteemi kvaliteeti ja patsiendiohutust toetavate tegevuste arendamine;
- tervise ebavõrdsuse vähendamine.

„Siseturvalisuse arengukava 2020–2030“⁷² seab eesmärgiks aastatel 2020–2030 vähendada oluliselt elu-, tervise- ja varakahjusid. Aastaks 2030 soovitakse saavutada olukord, kus kiire ja asjakohane reageerimine õnnetustele ja ohtudele on vähendanud nii inim-, vara- kui ka keskkonnakahju. Õnnetuste või ohtude korral reageeritakse esmajärjekorras sündmustele, kus on ohus inimeste elu või tervis.

Euroopa Komisjoni riigipõhised soovitused

Tervishoiu ja sotsiaalkaitse valdkonnas soovitas Euroopa Komisjon 2019. ja 2020. aastatel parandada Eestis taskukohaste ja integreeritud sotsiaalteenuste kättesaadavust. Prioriteetse investeerimisvajadusena (muuhulgas taristu ja ajakohastamise seisukohalt) tõsteti esile vajadust **parandada tervishoiuteenuste kättesaadavust, tervishoiuvaldkonna töötajate ümber- ja täiendõppe toetamist, sotsiaal-, tervishoiu- ja tööalast toetust pakkuvate talituste koostöö tugevdamist parandades selle valdkonna teenuste koordineerimist**⁷³. Vajadus on meetmeteks, mis aitavad suurendada tervena elatud aastate arvu ning parandavad esmatasandi ja ambulatoorse arstiabi ning teise ja kolmanda tasandi tervishoiu kättesaadavust ja kvaliteeti. Soovitati parandada sotsiaalse turvavõrgu piisavust ning võtta kasutusele meetmeid soolise palgalõhe vähendamiseks. 2020. ja 2021. aastal soovitab Euroopa Komisjon jätkuvalt parandada **tervishoiusüsteemi juurdepääsetavust ja vastupidavust**, sealhulgas viidati veelkord vajadusele leevendada tervishoiutöötajate nappust, tugevdada esmatasandi arstiabi ja tagada elutähtsate meditsiinitoodetega varustatuse. Selle taustal **soovitati suurendada avaliku sektori investeringuid ja kiirendada investeerimisküpsede avaliku sektori investeerimisprojektide elluviimist**. Investeeringute tegemisel soovitatakse keskenduda nii üleminekule rohelisele majandusele ja digitehnoloogiale kui ka **ressursitõhususele**⁷⁴.

Kooskõlas üldise vabastusklausliga soovitati Eestis kasutusele võtta kõik vajalikud meetmed, et tulemuslikult reageerida pandeemiale, toetada majandust ja tagada selle taastumine. Korraldusi varasem soovitus suurendada sotsiaalse turvavõrgu piisavust, sealhulgas laiendades töötushüvitiste katvust.

⁷² Siseturvalisuse arengukava 2020-2030 on läbinud Vabariigi Valitsuse ja Riigikogu arutelu ning esitatakse Vabariigi Valitsusele heakskiitmiseks: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/paevakorrad-ja-protokollid/?startDate=12.05.2021>

⁷³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52019SC1005&from=EN>

⁷⁴ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0506&from=EN>

Tehtud sammud riigipõhiste soovitustega adresseerimisel

Sotsiaal-, tervishoiu- ja tööhõive valdkonnas on kavandatud nii pika- kui lühiajalised meetmed ja tegevused, et parandada ja kujundada valdkondade toimimine ümber lähtuvalt strateegilistest eesmärkidest ning riigipõhiste soovitustest. Kaardistatud on pikaajalised investeeringud, mille realiseerimine toetab otseselt riigiraportis esile toodud väljakutsete lahendamist sotsiaal- ja tervishoiu sektoris ning tööhõives. Investeeringute rahastamist kavandatakse lisaks riigi tuludele muudest allikatest, sealhulgas Euroopa Liidu fondidest, instrumentidest ja programmist, näiteks Euroopa Sotsiaalfond (ESF ja ESF+), Euroopa Regionaalarengufond (ERF), Ühtekuuluvusfond (ÜF), React-EU, Õiglase ülemineku fond (ÕÜF) ning Taaste- ja vastupidavusrahastust (RRF). Võimalusel kaasatakse muid avaliku ja erasektori vahendeid.

Tervishoiutöötajate nappuse leevendamiseks leppisid sidusrühmad 2017. aastal kokku konsensusleppe õdede õppekohtade arvu suurendamiseks ligi 25% võrra⁷⁵. Suuremad lennud lõpetavad alates käesolevast aastast ning neist on oodata olulist täiendust ja panust tervishoiutöötajate nappuse vähendamiseks.

Alates 2021. aastast rahastab riik kliinilise psühholoogi kutseastat, et võimaldada enamatel psühholoogidel kutseni jõuda. Samm pakub järgnevatel aastatel olulist leevendust psühhiaatrite nappusele eriarstiabis.

Riik on 2015. aastast saadik rahastanud „Tagasi tervishoidu“ programme, alates 2021. aastast on õdede koolituste mahtu kahekordistatud. Programmiga koolitatakse keskmiselt 50 tervishoiusüsteemist eemal seisnud õde aastas, et toetada nende naasmist süsteemi.

E-tervise täiustamise ettevalmistamisel esmatasandi tervishoiu jaoks viidi aastal 2020 läbi kaks olulist projekti:

- Eesti Perekarstide Seltsi tellitud analüüs (rahastaja ERF) ühise arusaama väljatöötamiseks seoses perearsti vajadustega elektrooniliste terviseandmete (EHR) tarkvara järele koos illustreeriva prototüübiga. Sellest analüüsist lähtudes arutati tehnilisi uuendusi olemasolevate tarkvaramüüjatega ja analüüsiti võimalust arendada välja täiesti uus tarkvara. Järjena kaaluti ka riigi rolli EHR tarkvara tagamisel perearstidele projekti „Uue põlvkonna Eesti Tervise infosüsteem” raames.
- Sotsiaalministeeriumi juhtimisel viidi läbi analüüs ühise arusaama väljatöötamiseks seoses riikliku patsiendiportaali digilugu.ee vajadustega koos illustreeriva prototüübiga. Aastal 2021 järgneb selle tehniline ja disainiline analüüs. Eesmärk on uuendada 2023. aasta lõpuks Eesti patsiendiportaali, ajakohastades selle tehnilist platvormi, uuendades selle kasutajaliidest ja lisades portaalile järk-järgult uusi funktsioone. Analüüsiprojekte ja tehnoloogilisi muudatusi rahastab ERF.

Aastatel 2019 ja 2020 on sotsiaalset turvavõrku puudutavad riigipõhised soovitused suunatud **pikaajalise hoolduse reformile**, mida on põhjalikumalt planeeritud alates 2018. aastast, mil valitsus kiitis heaks pikaajalise hoolduse kontseptsiooni ja aluspõhimõtted. **Reformi laiendamine**

---

⁷⁵ Konsensuslepe õdede ja ämmaemandate kõrghariduse esimese astme õppekohtade vajadusest aastal 2017-2020
https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Tervishoid/konsensuslepe_allkirjastatud_11.2016.pdf

eesmärk on parandada pikaajalise hoolduse teenuste kättesaadavust ja kvaliteeti ning **vähendada perekondade hoolduskoormust.**

Pikaajalise hoolduse eesmärgiks on parandada sotsiaalteenuste kvaliteeti ja kättesaadavust, eelkõige sotsiaal- ja tervishoiuteenuste tagamist integreeritud moel, vähendades piirkondlikke erinevusi teenuste kättesaadavuses ja kvaliteedis ning tõstes kohalike omavalitsuste võimet neid teenuseid pakkuda. Üldine tegevusraamistik hõlmab järgmisi alateemasid:

- Kogukondade võimestamine, sealhulgas varajase sekkumise edendamine.
- Ühiste hindamissüsteemide ja -vahendite loomine.
- Tööjõu hulga suurendamine pikaajalise hoolduse süsteemis ja hooldajate pädevuse tõstmine.
- Klientide teadlikkuse tõstmine ja nende katusorganisatsioonide võimestamine.
- Eestkoste- ja toetatud otsustamissüsteemi restruktureerimine.
- Hooldusteenuste (põhirõhk kodusel/kogukonnapõhisel hooldusel) kvaliteedi ja järelevalve parendamine.
- Taristuinvesteeringud deinstitutionaliseerimise (DI) põhimõtteid arvestades (s.t kogukonnapõhiste teenuseüksuste, teenusekeskuste, päevahooldus- ja kogukonna hooldusteenuste loomine ning kodus elamist ja integreeritud tervishoiu- ja sotsiaalhoolekandekeskuseid aka integreeritud heaolukeskuseid edendavatesse tegevustesse investeerimine).
- Heaoluvaldkonna teise ja kolmandasse sektorisse investeerimise stimuleerimine.
- Tehnoloogia ja uuenduslike lahenduste kasutamise suurendamine sotsiaalkaitse süsteemis.
- Teenuste arendamine dementsuse diagnoosiga isikute jaoks.
- Toetussüsteemi arendamine ja pakkumine hoolduskoormusega inimestele, sealhulgas nõustamisteenused, koolitused jne.

Riigi poolt on oluline luua struktuur ja võimekus pikaajalise hoolduse teenuste pakkumiseks. Võrreldes praeguse olukorraga on eesmärgiks:

1) suurendada teenuste mahtusid ja kättesaadavust neile teenuse vajajatele, kes on täna suuresti oma lähedaste hooldada, sest pikaajalise hoolduse teenused on välja arendamata või ei vasta sihtrühma vajadustele;

2) suurendada teenuste kättesaadavust vähendades hooldusvajadusega inimeste ja nende perede omaosalust hooldusteenuste eest tasumisel. Täna sõltub teenuste kättesaadavus üha enam teenusekasutaja maksevõimest, mis suurendab teenuste kasutamisest tingitud vaesumise riski.

Pikaajalise hoolduse teenuste kättesaadavuse parandamiseks on loomisel ühtne pikaajalise hoolduse süsteem, milles on tagatud:

- inimeste subjektiivne õigus abile;
- terviklik, koordineeritud ja inimesekeskne teenuste korraldus;
- teenuste ühtlane kättesaadavus ja kvaliteet;
- võimekus kodus elamist toetavate teenuste arenguks;

- olukord, kus inimeste omaosaluse suurus ja maksevõimekus ei ole teenuse saamisel takistuseks;
- tugisüsteem, mis tagab nii omastehooldajate kui hooldusvajadusega inimeste parema toimetuleku.

Valitsuskabinet arutas Sotsiaalministeeriumi ülevaadet ja ettepanekuid pikaajalise hoolduse jätkusuutliku korralduse ning omastehooldajate tugipaketi väljatöötamise kohta 25. märtsil 2021. a. Valitsuse otsuse kohaselt jätkatakse pikaajalise hoolduse teenuste korraldamisel **kohaliku omavalitsuste ja riigi partnerlusmudeli** väljatöötamisega ning anti ülesandeks koostada sellekohase seaduseelnõu väljatöötamiskavatsus 2022. aasta märtsiks, samaks ajaks tuleb valitsuskabineti nõupidamisele esitada **pikaajalise hoolduse süsteemi rahastamismudelite ja -allikate alternatiivid**.

Järgnevatel aastatel jätkatakse pikaajalise hoolduse süsteemi loomisega, viies ellu järgmisi tegevusi:

- Rakendatakse väljapool kodu osutataval üldhooldusteenusel **komponendipõhist teenuse eest tasumise rahastusmudelit**. Selle mudeli rakendamisel jaguneb teenuse rahastamine kolmeks: 1) hooldusteenuse komponentide eest tasub kohalik omavalitsus; 2) pool KOV kulust maksab riik; 3) teenuse saaja tasub teenusel olles majutuse, toitlustuse ja ravimite kulu. Seaduseelnõu väljatöötamiskavatsus esitatakse valitsusele 2022. aastal.
- Perioodil 2021-2027 luuakse **toimiv abivajaduse hindamise korraldus**, sh standardiseeritud hindamisvahendite (InterRAI jne) ja RFK⁷⁶ kasutuselevõtt; ühtse hindamiskeskonna loomine; STAR⁷⁷ ja teiste IT rakenduste arendused, mis toetavad abivajaduse hindamise läbiviimist ja andmevahetust; andmevahetuse võimaluste loomine – sotsiaal- ja tervishoiu/KOV ja teenusepakkujate/spetsialistide vahel jms.
- ESF vahendite toel alustatakse projektidega, mille tulemusena töötatakse 2023. aasta lõpuks välja toetavad **koolitused omastehooldajatele, samuti hoolduskoormuse tasemete jaotus ning standardiseeritud hindamisvahend(id) hooldusvajaduse ja omastehooldajate hoolduskoormuse mõõtmiseks**. Alates 2023. aastast pakutakse Euroopa Sotsiaalfondi vahendite toel omastehooldajatele toetavaid teenuseid. 2024. aastaks planeeritakse laiendada omastehooldajate hoolduspuhkuse võimalusi ning luuakse sotsiaalsed garantiid, millega soodustatakse omastehooldajate töö ja pereelu ühitamist ning mis tagavad omastehooldajatele suurema pensioni tulevikus.
- Jätkatakse Struktuurireformide toetusprogrammi (*Structural Reform Support Programme, SRTP*) **projekti jätkutegevustega** (2021-2027), sealhulgas projektis välja töötatud inimkeskse integreeritud dementsuse ja insuldi teekondade reaalsel rakendamist Eestis koostöös oluliste võtmepartneritega ning uute integreeritud inimesekeskse kliendi/patsienditeekondade väljatöötamist ja rakendamist. Luuakse mõõdikute süsteem, et hinnata inimkeskse integreeritud teenusepakkumise mõjusust, tõhusust ja kvaliteeti koordineeritud mudeli erinevatel tasanditel.

⁷⁶ Rahvusvaheline funktsioneerimisvõime, vaeguste ja tervise klassifikatsioon

⁷⁷ Sotsiaalteenuste ja -toetuste andmeregister

- Oluline jätkutegevus puudutab andmevahetust eri osapoolte vahel ning andmete riskikasutamist nii valdkonna sees, valdkondade vahel kui valdkondade üleselt kolmel tasandil: 1) üksikjuhtude toetamiseks vajalik andmevahetus ja andmete riskikasutus; 2) juhtimiseks ja poliitika kujundamiseks vajalike andmete riskikasutus ning 3) andmete riskikasutus teadus- ja arendustöök. Eraldi tähelepanu pööratakse andmete kvaliteedi ja andmehõive parandamisele (eelkõige kohaliku omavalitsuse ja teenusepakkujate osas). Toetatakse kohalikke omavalitsusi teenuste arendamisel (sealhulgas teenuste proaktiivse pakkumise arendamisel), kvaliteedi tagamisel, teenusvajaduse prognoosimisel, abivajaduse hindamisel ja riskigruppide tuvastamisel, teenuste mõõtmisel ning koostöö arendamisel teiste omavalitsustega teenuste pakkumisel.
- **Toimiva tugisüsteemi tagamiseks suure hooldusvajadusega inimestele jätkatakse 2021. aastal koordineeritud mudeli rakendamist** kuues Eesti piirkonnas ja alustatakse rahastusmudeli väljatöötamisega. 2022. aastal laienetakse kuni 12-sse piirkonda ning 2023. aastaks on planeeritud rakendada koordineeritud mudelit üleriigiliselt. Parendatakse andmevahetust hoolduskoordineeritud osapoolte (kohalik omavalitsus, perearstid, tervishoiuasutused, teenusepakkujad jne) vahel ning töötatakse välja abinõud (tööriistad) hoolduskoordineeritud toetamiseks. Tagatakse hoolduskoordineeritud osapoolte töötajate väljaõpe.
- Aastatel 2023-2026 jätkatakse riigi ja KOV koostöös **psüühilise erivajadusega inimeste** abistamisel teenuskomponentidel põhinevat lähenemist ja **uue korralduskeemi testimist**, kus psüühilise erivajadusega inimeste teenuste korraldaja rollis on kohalik omavalitsus.
- Regionaalsete erinevuste vähendamiseks ja kohalike omavalitsuste võimendamiseks töötatakse välja **regionaalsed toetusprogrammid pikaajalise hoolduse teenuste ja hoolduskoormuse vähendamiseks vajalike meetmete pakkumiseks, edendatakse KOVide omavahelist koostööd teenuste pakkumisel**, sh pakutakse tuge erinevate koostöövormide loomiseks regionaalsel tasandil KOVide, erasektori, kogukonna ja teiste osapoolte vahel.
- Pikaajalise hoolduse süsteemi **töäjõu tagamisega ja kvalifikatsiooniga seotud** küsimusi analüüsitakse 2021. aastal ning 2022. aasta märtsiks esitatakse Vabariigi Valitsuse kabinetiistungile pikaajalise hoolduse süsteemi kvalifitseeritud tööjõu vajaduse analüüs ning tööjõuressursi tagamise meetmete ettepanekud.

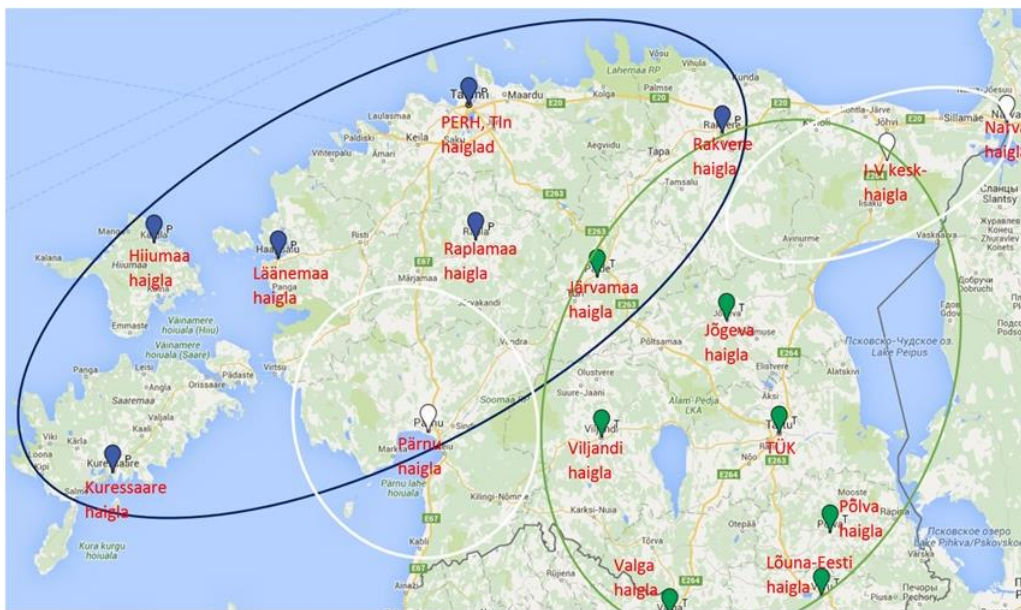
Pikaajalise hoolduse reformimisel jätkatakse jätkusuutliku korralduse ja rahastusmudelite väljatöötamist, mis on kavandatud viia lõpuni 2023. aasta lõpuks. Rahastatakse riigi tuludest ja ESF vahenditest. **Integreerituse** parandamiseks ning **esmatasandi ja sotsiaalsektori koostöö koordineerimise tugevdamiseks** on tervishoiu ja sotsiaalvaldkonnas algatatud/käimas mitu projekti:

Projekt *Regional Integrated Care* (Piirkondlik integreeritud hooldus, lühidalt PAIK) on suunatud integreeritud hoolduse piirkondliku mudeli arendamisele ja testimisele Viljandi maakonnas. Projekti eesmärk on esmatasandi tervishoiu, eriarstiabi, piirkondliku tasandi ja sotsiaalteenuste koordineerituse parandamine ning uue piirkondliku mudeli väljaarendamine. Selle katseprojekti eesmärged ja tulemusi arvestatakse integreeritud hoolduse mudeli loomisel

ning seda eriti perearsti rollist lähtudes. Projekti koordineerib Viljandi haigla (üldhaigla). Esimese etapi (esialgse analüüsi) läbiviimise tellis ja rahastas Sotsiaalministeerium. Teenuse integreerimist hõlmavat etappi rahastas aastani 2020 Eesti Haigekassa.

Aastal 2014 hakati Eestis looma **regionaal- ja maakonnahaiglate võrku**, mille eesmärk on tagada põhiteenuste ja kvaliteetse tervishoiuteenuste kättesaadavus ning ratsionaliseerida ressursse ja investeeringute kasutamist maakonna tasandil. 2019. a alguseks oli haiglavõrguga liitunud 9 üldhaiglat ja oodatavalt see number kasvab. Haiglatevaheline koostöö on vormistatud mitmel erineval moel:

- Juriidiline konsolideerimine - üks haigla omandab enamusosaluse teises haiglas või osaleb fondi loomises;
- Tartu Ülikooli Kliinikum - Lõuna-Eesti Haigla, Valga Haigla ja Põlva Haigla;
- Põhja-Eesti Regionaalhaigla - Läänemaa Haigla, Raplamaa Haigla ja Hiiumaa Haigla;
- Vastastikune esindatus haiglate nõukogudes ja teistes haigla juhtimisstruktuurides;
- Tartu Ülikooli Kliinikum - Ida-Viru Keskhaigla ja Narva Haigla;
- Koostöökokkulepped (lepingud);
- Tartu Ülikooli Kliinikum - Järvamaa Haigla;
- Põhja-Eesti Regionaalhaigla - Rakvere Haigla ja Järvamaa Haigla.

Joonis: Võrgustike loomine ja haardealad haiglavõrgu arengukavas

Sotsiaalministeerium katsetas aastatel 2018 – 2019 **hoolduse koordineerimismudelit**, mis keskendus kompleksse hooldusvajadustega inimestele eesmärgiga luua inimkeskne koordineerimisüsteem esmatasandi tervishoiu tasemel. Katseprojekt kinnitas, et hästi toimiv koordineerimisüsteem saab muuta süsteemi lihtsamaks nii abivajava inimese kui ka spetsialisti jaoks. Loodud hoolduskoordinaatori ametikoht on ühenduslülilik esmatasandi tervishoiu ja sotsiaalsüsteemi vahel. Abivajaduse hindamiseks kasutati mudelis InterRAI kontakthindamist, loodi valdkonnaüleline tegevuskava ja hakatakse korrapäraselt jälgima riskirühma kuuluvaid

inimesi. Mudelit katsetati kuues omavalitsuses. Katseprojekti tulemused on sisendiks integreeritud hoolduse mudeli loomisel (projekti eesmärgid on tihedalt seotud PAIK-i projekti ja täiustatud hooldusjuhtimise programmiga). Projekti rahastas Sotsiaalministeerium.

Täiustatud hooldusjuhtimise programm, mis keskendus riskirühma patsientidele ja mille eesmärk oli haiguste ennetamine tervishoiuteenuste kättesaadavuse parandamiseks. Projekti käigus kasutasid perearst ja pereõde patsiendi valiku algoritmi, hindasid riskirühma patsientide vajadusi, kavandasid nende ravi ja kooskõlastasid tervisealaseid tegevusi. Selle projekti raames soovitati kooskõlastada ka sotsiaalabiga seotud küsimusi, kuigi koostöö sotsiaaltöötajaga jäeti vabatahtlikuks. Katseprojekti tulemused on sisendiks integreeritud hoolduse mudeli loomisel, seda eriti perearsti rollist lähtudes. Projekti koordineeris ja rahastas Eesti Haigekassa.

Projekti **Integreeritud teenuse osutamise reformi toetamine Eestis** üldeesmärk on panustada integreeritumate ja inimkesksemate sotsiaal-, meditsiini- ja kutsenõustamise teenuste osutamisse suurema toetusvajadusega puudega ja vanemaealistele inimestele. Projekt annab Eesti valitsusele sisendi järgmiste valdkondade arendamiseks: registrite ja haldusandmekogumite koostalitusvõime parandamine konkreetsetele integreeritud ravi ja kutsenõustamisalast toetust vajavate inimeste rühmadele, kvaliteediparandusi ja hindamisprotsessi toetavate meetmete ja näitajate arendamine, toimivuspõhise rahastamise ja makseelementide kasutuselevõtt integreeritud teenuse osutamise soodustamiseks ning tihedam koostöö tsentraalsel ja kohalikul tasandil juhitavate teenuste, aga ka kohalike sidusrühmade vahel. Projekti koordineerib Sotsiaalministeerium ja rahastatakse Struktuursete reformide toetamise programmist. Projekti viiakse ellu 2017–2021.

Erinevatest allikatest pärit terviseandmete ühendamiseks (nt genoomi-, pildindus-, elustiiliga seotud ja muud olulised meditsiinilised andmed) liidame omavahel individuaalsed terviseandmed. Eesti riiklik tervise infosüsteem (ENHIS) on ühendatud Eesti tervishoiu pildipangaga pildiantmete arhiveerimiseks ja uurimiseks (PACS). Alates aastast 2017 on Eesti töötanud selles suunas, et tuua genoomiline teave PerMed projekti kaudu igapäevasesse kliinilisse kasutusse. Kava kohaselt on aastaks 2022 võimalik ühendada genoomiline teave ja ERTI andmed, et toetada genoomilisele teabele tuginedes otsuse langetamist või pakkuda muid tervishoiuteenuseid. Elustiiliga seotud andmeid kogutakse peamiselt ENHIS-ist, kasutades patsiendi poolt täidetud tervisedeklaratsioone.

Eestis on olnud pikaajaliseks väljakutseks sotsiaalse turvavõrgu ajakohasuse tugevdamine, sealhulgas töötushüvitiste katvuse laiendamise teel. Valitsus arutas **töötushüvitise reformi** 14. aprillil 2021. Juba enne viimast kriisi hinnati sotsiaalkindlustushüvitisi Eestis vaesuse esinemissageduse vähendamisel vähem tõhusateks kui EL-is keskmiselt. Veelgi enam, esinevad lüngad töötushüvitissüsteemi katvuses nende puhul, kes töötavad mittestandardsetes töösuhetes või lühikeste tööampsudena.

Juurdepäas töötuskindlustusele on praegu Eestis tagatud isikutele, kes töötavad töölepinguga, avalikus teenistuses ja võlaõigusliku lepingu alusel. Füüsilisest isikust ettevõtjatel, isikutel, kes on füüsilisest isikust ettevõtjad ettevõtluskonto kaudu ja juriidilise isiku juhatuse või kontrollorgani liikmetel puudub täna juurdepäas töötuskindlustusele (kui neil just ei ole samaaegset kaetud töösuhet ja see lõpeb). Siiski on neil võimalus ennast töötuks registreerida ning saada tööturuteenuseid ja töötutoetust (kui nad vastavad tingimustele).

Tervise- ja tööminister tegi märtsis 2021 valitsusele ettepaneku laiendada töötuskindlustuse katvust ka füüsilisest isikust ettevõtjatele, isikutele, kes on seotud ettevõtlusega ettevõtluskonto kaudu ja juriidilise isiku juhatuse või kontrollorgani liikmetele. Valitsuses toimunud arutelude põhjal tehti Sotsiaalministeeriumile ülesandeks jätkata seaduseelnõu koostamist koostöös Rahandus- ja Justiitsministeeriumiga.

2019. aastal maksis töötuskindlustusmaksleid 653 800 inimest. Vastavalt ettepanekule oleks sarnaselt neile, kelle töötuskindlustus on täna kaetud, töötuskindlustussüsteem kohustuslik ka füüsilisest isikust ettevõtjatele, juhatuse ja kontrollorgani liikmetele ning ettevõtluskonto omanikele. Statistika kohaselt sai aastal 2019 sotsiaalmaksuga maksustatavat tulu 1054 ettevõtluskonto omanikku, 25 491 juhatuse või kontrollorgani liiget ja 11 074 füüsilisest isikust ettevõtjat (allikas: Maksu- ja Tolliamet). Mis tähendab seda, et kaetus töötuskindlustusega pidi aastal 2019 olema 5,8%⁷⁸ kõrgem.

Tervishoiu ja sotsiaalkaitse valdkonnas panustavad aastani 2035 ellu viidavad poliitikad, sealhulgas Taastekavas kokku lepitud tulemused olulisemate, riigipõhistes soovitudes tuvastatud väljakutsete lahendamisse.

Seos ja sünergia ühtekuuluvuspoliitika investeeringutega

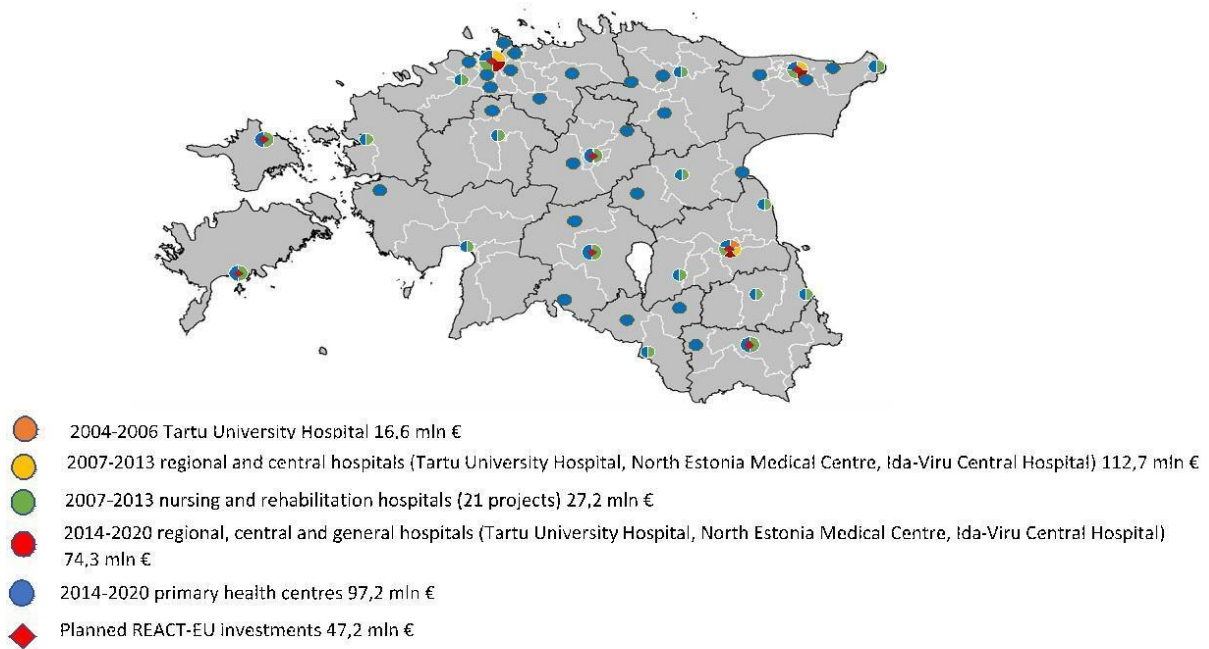
Välisrahastamine tervishoiu kogukulutuste osana on Eestis vähenenud. Aastal 1995 oli see 2,5% tervishoiu kogukulutustest, kuid aastaks 2016 moodustas see tervishoiu kulutustest vaid väikese osa (0,19%). Ometi on viimastel aastatel Euroopa Regionaalarengu Fond (ERDF) olnud peamine rahastusallikas mitte ainult uue taristu arendamisel, vaid ka investeeritud haiguste ennetamisse ja tervise edendamisse. Välisrahastust on kasutatud põhiliselt investeerimiseks taristusse ja rahvatervise programmidesse.

Ajavahemikul 2004-2006 sai Eesti ERDFist haiglavõrku kuuluvate haiglate renoveerimise toetuseks 25 miljonit eurot, ajavahemikul 2007–2013 hõlmasid 110 miljonit eurot kiirabihaiglate võrgu optimeerimiseks ja 28 miljonit eurot hooldusasutuste arendamiseks (vt. joonis 1). EL struktuurifondidest on siiani rahastatud esmatasandi tugevdamis- ja võrgustamistegevusi (taristu loomist, üksikute perearstipraksiste ühinemist ja osutatavate teenuste hulga suurendamist). Sotsiaalse ühtekuuluvuse suurendamiseks investeeritakse aastani 2023 esmatasandi tervisekeskuste kaasajastamiseks ja ümberehitamiseks kogu Eestis 85 miljonit eurot Euroopa Liidu struktuurifondidest pärit raha. Investeeringu laiem eesmärk on edendada perearstide koondumist ühistesse praksistesse. Miinimumnõudeks esmatasandi tervisekeskustele investeerimisraha saamiseks on tingimus, et seal peab töötama vähemalt kolm perearsti ja samavõrra õdesid (suuremates linnades kuus). Samuti peavad esmatasandi tervishoiukeskuses lisaks perearstile ja õele olema ämmaemand, koduõde ja füsioteraapia teenused. Lisaks soovitakse veelgi laiemat teenusevalikut, nt vaimse tervise õde või sotsiaalhooldus, et soodustada lõimimist sotsiaalteenustega. Loodavatest esmatasandi tervisekeskustest osad on funktsionaalselt seotud haiglatega.

---

⁷⁸ 37619/653 800=5,8%

Haiglavõrgu investeeringud on siiani toimunud järgmiste lainetena:

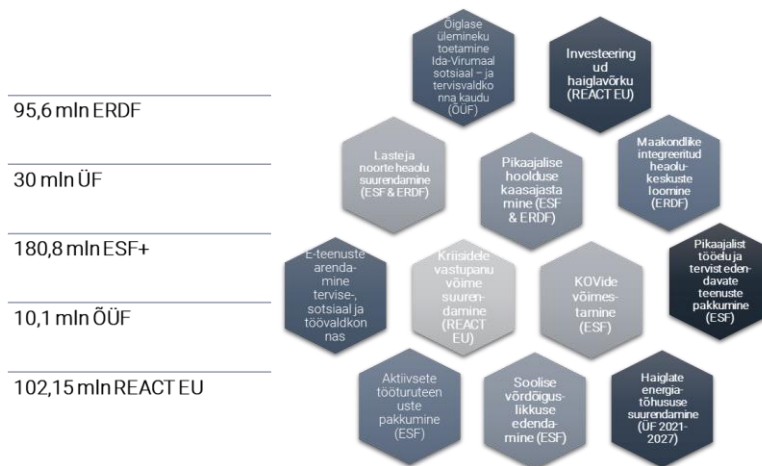

Joonis 1. Kapitaliinvesteeringud tervishoiutaristusse

Investeeringud on kahte regionaalhaiglasse (Põhja-Eesti Regionaalhaigla ja Tartu Ülikooli Kliinikum, 46 miljonit eurot), Ida-Viru Keskhaiglasse (15,6 miljonit eurot) ja Viljandi Haiglasse (29,6 miljonit eurot).

Samuti tehti investeeringud isikupärastatud meditsiini arendamisse (4,25 miljonit eurot). ERDF-i toetuste tõhusal rakendamisel on peamiseks väljakutseks investeeringute pikaajaline perspektiiv. Need peavad arvestama elanikkonna vananemisest, lühematest haiglaravidest, ambulatoorse kirurgia suurenemisest ja tehnoloogia arengust tulenevate haigestumusmuustrite ja kliinilise praktika muutumisega.

Perioodil 2021-2027 rahastatakse sotsiaal-, tööhõive ja tervishoiu valdkondade investeeringuid ja tegevusi järgmistest allikatest:

Perioodil 2021–2027 suunatakse infrastruktuuri investeeringud sotsiaal- ja tervise valdkonnas valdkonna vahelise integratsiooni parendamiseks, pikaajalise hoolduse reformi elluviimisele sh maakondlike integreeritud haalukeskuste loomisele ja haiglate energiatõhususe suurendamisele. ESF vahenditest on uuel perioodil kavandatud jätkuinvesteeringud 2016. aastal käivitunud suuremahulise töövõimereformi II etappi. Fookuses on töövõime vähenemise ennetamine ja terviseedendus (alkoholi tarbimise vähendamine, suitsetamine, ülekaalulisus jne), sealhulgas läbi tervislike valikute propageerimise ja terviseriskidega seotud väljakutsete ületamiseks vajalike teenuste arendamise ning pakkumise. Sekkumise kaudu kujundatakse välja töötervishoiu ja -ohutuse teenused sobitades need uuenenud raamistikku.

Fondidest rahastatakse tegevusi, mis aitavad lahendada tööturu struktuurseid probleeme. Omaette tähelepanu pööratakse soolise segregatsiooni vähendamisele tööturul ja milliste tegevuste elluviimisest on kaugemas perspektiivis oodata positiivset mõju palgalõhe vähenemiseks. Kavandatud on viia ellu meetmed, mis toetavad noorte ja väiksema konkurentsivõimega isikute osalemist tööturul; investeeritakse oskuste ja ümberõppevõimaluste parandamisse ning viia ellu tegevusi piirkondliku mahajäämuse vähendamiseks.

Eraldi tähelepanu pööratakse laste heaolu ja sotsiaalse kaasamissüsteemi reformimisele: rahastatakse meetmeid, mis parandavad lastega töötavate spetsialistide kompetentse ning arendatakse välja ning rahastatakse institutsiooniväliste teenuste ja sekkumise pakkumist.

Ühtekuuluvusfondidest rahastatakse pikaajalise hoolduse korralduse reformimise raames tegevusi inimesest lähtuvalt kujundatud, erinevate juhtimistasandite (KOV ja riik) ning sektorite (tervis, sotsiaal ja töösuhted) vahel seostatud teenuste kujundamiseks.

Vastamaks elanikkonna demograafilistele muutustele ning eriarstiabi kättesaadavuse suurendamiseks on 2021-2027 perioodil planeeritud Euroopa Regionaalarengu Fondist (ERF) alustada maakondliku tervishoiutaristu (haiglavõrgu arengukava üld- ja kohalike haiglate) funktsionaalsuse muutmist ja ümberkujundamist integreeritud maakondlikeks haalukeskusteks. Ressursside piiratud tulenevalt tegeletakse eelisjärjekorras nende

piirkondadega, mis eristuvad oma sotsiaalmajanduslike näitajate või geograafiliste väljakutsete poolest. Laiem ülesanne on eri tasandite omavahelise koostöö tõhustamiseks luua infrastruktuur, mis võimaldab rakendada maakondlikul tasandil integreeritud koostöömodelit haigla, esmatasandi tervishoiu ja sotsiaalvaldkonna vahel seades keskmesse abivajadusega (sealhulgas keerulise ja pikaajalise hooldusvajadusega) inimese. Investeeringuid on kavandatud sotsiaaltaristusse teenuste kättesaadavuse parandamiseks, samuti arendatakse teenuste pakkumist toetavaid e-lahendusi. Kokku on ERFist kavandatud suunata 95,6 mln eurot tervishoiu ja sotsiaalkaitse infrastruktuuri.

Ühtekuuluvusfond panustab 30 mln eurot haiglate energiatõhususe suurendamiseks, mis on samm tervishoiuvaldkonna hoonete keskkonnasõbralikumaks muutmiseks.

REACT-EUst rahastatakse 9 mln euro ulatuses tööturuteenuste pakkumist; 58,5 mln eurot suunatakse COVID valmisoleku suurendamiseks (investeeringud üldhooldusteenuse kohandamiseks nakkushaiguste leviku tõkestamiseks, vajalikud nõustamised, ohvriabi, COVID valmisoleku säilitamine (177 isolatsioonipalati) ning vaktsiinide soetamiseks ja vaktsineerimise korraldamiseks). Tervishoiuteenuste kättesaadavuse parandamiseks ja tervishoiukriisidega valmisoleku tagamiseks investeeritakse: 2,6 mln eurot Hiiumaa haigla EMOSse; 1 mln eurot Järvamaa haigla EMOSse; 5,1 mln eurot PERH verekeskusesse; 4 mln eurot TÜK A korpuse renoveerimiseks; 6,5 mln eurot PERH B korpuse renoveerimiseks; 1 mln eurot Kuressaare haiglasse ja 4,4 mln eurot Lõuna-Eesti haigla nakkuskindluse ja energiasäästu suurendamiseks.

ÕÜFst suunatakse 5 mln eurot töölt-töele liikumise ning põlevkivisektori töötajate ümberprofileerimiseks. Sama suure summa eest arendatakse ühiskondlikku muutust toetavaid sotsiaal- ja terviseteenuseid. 0,84 mln eurot on kavandatud suunata põlevkivi kaevandamise ja töötlemise seotud keskkonnaprobleemide lahendamiseks ja tervisekahjude vähendamiseks.

Arvestades haiglavõrgu arendamisvajadusi, on Struktuurireformide toetusprogrammi (*Structural Reform Support Programme, SRTP*) toel valmimas kaks analüüsi “Inimkeskne ja integreeritud haiglavõrk 2040”⁷⁹ ja „Eesti tervise IKT juhtimisraamistik”. Esimene neist analüüsib Eesti eriarstiabi ja haiglavõrgu korraldust ning valmistab ette uue haiglavõrgu kava aastaks 2040. Selle raames valmistatakse ette taristu analüüs (viiakse läbi keskhaiglate taristute seisukorra üksikasjalikum analüüs ja tuvastatakse moderniseerimisvajadused hooneosade kaupa, kui täiendavad eelarvevahendid on saadaval).

Üld- ja kohalike haiglate ümberkujundus avaldab mõju kesk- ja piirkondlikele haiglaorganisatsioonidele (sealhulgas nende poolt teenuste pakkumisele), samuti kiirabi võrgustikule. Arvestades tervishoiusüsteemi praegust olukorda ning juba kavandatud meetmeid, on haiglavõrgu jätkusuutlikkuse tagamine hädavajalik meede, millega luuakse eeltingimused eriarstiabi kättesaadavuse parandamiseks, esmatasandi tervishoiu tugevdamiseks ja seostamiseks sotsiaalteenustega, mis lõppkokkuvõttes parandab Eesti tervishoiusüsteemi jätkusuutlikkust ja toimepidavust ning tervishoiuteenuste kättesaadavust.

„Eesti tervise IKT juhtimisraamistiku” eesmärk on arendada ja rakendada eTervise juhtimisraamistikku, mis toetab kvaliteetsemat, tõhusat ja kättesaadavat patsiendikeskset ravi.

---

⁷⁹ <https://www.sm.ee/et/haiglavork>

Uue eTervise juhtimisraamistiku arendamine aitab eTervise süsteemi seadistamisel võtta kasutusele uuenduslikke mudeleid, mis toetavad tervishoiusüsteemi tööd ning edendavad tervishoiu- ja sotsiaalteenuste integreerimist. Projekti koordineerib Sotsiaalministeerium.

Eespool nimetatud analüüsides tuleb sisend edasiste tegevuste kavandamiseks tervishoiusektori reformimisel.

Seos ja sünergia teiste EL fondidega

2007–2013 rahastusperioodi Välispiirifondi vahenditest soetati helikopter, millega teostatakse patrull-lende EL välispiiri valvamiseks ning ehitati Saaremaale Kuressaarde angaar patrull-lendude tagamiseks merepiiril. Juhul, kui Euroopa Komisjon annab oma nõusoleku sihtotstarbe laiendamiseks, on võimalik angaar kasutusse võtta vajadusel ka meditsiinilendude teenindamiseks. Mitmeotstarbelise meditsiinikopteri võimekus luuakse käesoleva EL taastekava toel.

2. Peamised väljakutsed ja eesmärgid

Väljakutsed

Eesti elanikkond vananeb ja väheneb

Oodatav eluiga on Eestis alates 2000. aastast pikenenud rohkem kui üheski teises Euroopa Liidu riigis⁸⁰, kuid jääb EL keskmisele endiselt alla: Eestis 78,8 eluaastat (2019. aastal) ja ELs 81,0 (2018. aastal). Elanikkonna keskmise eluea piknemise trendi jätkumist on prognoositud 2030. aasta keskpaigani ja RTAs on sihiks seatud, et meeste eluiga võiks olla ligi 4 aastat pikem ja naistel veidi üle ühe aasta. Samas, praegused trendid näitavad, et tervena elatud aastate arvu kasv on viimasel kümnendil pidurdunud (55,9 aastat 2019. aastal) ja on EL riikidest üks lühemaid. Lisaks esineb Eestis sugude vahel suur erisus (mehed elavad 8,4 eluaastat vähem kui naised, sh tervena 3,5), sealhulgas ka piirkondlikult. Kagu-Eestis elanikud elavad tervena üle kümne aasta vähem kui Põhja- ja Lääne-Eesti elanikud.

Tervisekaotus tuleneb peamiselt südame-veresoonkonnahaigustest (37%), pahaloomulistest kasvajatetest (19%), lihaskoehaigustest (6%) ning vigastusest ja mürgistusest (6%).⁸¹ Haruldaste haiguste suure hulga tõttu on ka neid põdevate inimeste arv suhteliselt suur, mis hinnanguliselt mõjutab 6–8% kogu elanikkonnast ehk 70 000–100 000 Eesti inimest⁸².

Kokkuvõttes elavad Eesti inimesed küll kauem, kuid haigustest ja tervisest tulenevate piirangutega, mis mõjutab nii inimeste tööturul kui ühiskonnas osalemist, süvendades tervise ebavõrdsuse süvenemist, aga avaldab ka survet tervishoiuteenuste vajaduse järele ja riigi tervishoiukulude kasvule. Olukorra parandamiseks tuleb jätkuvalt ja süvendatult tegeleda

---

⁸⁰ https://ec.europa.eu/health/sites/health/files/state/docs/2019_chp_et_english.pdf

⁸¹ Tervisekaotus on enneaegse surma ja haiguste tõttu kaotatud eluaastate summa. Väljendatakse vaevuste tõttu kaotatud eluaastatena Tervise Arengu Instituut 2019, https://statistika.tai.ee/pxweb/et/Andmebaas/Andmebaas_01Rahvastik_07Tervisekaotus/?tablelist=true

⁸² https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/eesmargid_ja_tegevused/Tervis/Tervishoiususteem/harvikaiguste_arengukava_ee.pdf

elukvaliteeti puudutavate probleemkohtadega ning panustada haiguste, sh krooniliste haiguste tüsistuste ennetamisse.

Vananev ja vähenev elanikkond koondub üha enam suurte keskuste piirkonda nagu Tallinn ja Tartu. Aastaks 2035 on iga neljas Eesti elanik 65-aastane või vanem ja praeguste demograafiliste trendide jätkumisel kahaneb rahvaarv 2040. aastaks 125 000 inimese võrra ehk 1 195 000 elanikuni. Rahvastiku vähenemisest ja vananemisest tingitud muutused mõjutavad enim Ida-Virumaad, Kagu- ja Kesk-Eestit ning keskustest kaugemaid piirkondi. Harjumaale, kus Statistikaameti andmete põhjal elab praegu 45% Eesti elanikest, prognoositakse elanike arvu kasvuks ligikaudu 90 tuhat ehk 15%, mis moodustab 53% kogu Eesti elanikest. Tartu maakonnas on elanikkonna oodatav protsentuaalne kasv 3,4–3,7%, kuid teistes maakondades see väheneb.

Kuigi elanikud koonduvad suurtesse keskustesse, tuleb tervise ebavõrdsuse süvenemise vältimiseks tagada elanikele vajadustele vastavate kvaliteetsete ja tõhusate tervishoiuteenuste kättesaadavus ka hajaasustatud piirkondades või äärealadel elavatele inimestele. Rahvastikuprognoozi kohaselt, mis näitab samuti elanike jätkuvat koondumist eelkõige Harjumaale, suureneb sellest Põhja-Eestis meditsiinikoormus. Järgmise 25 aasta jooksul suureneb eakate hulk just äärealadel (sh Eesti saartel), mistõttu peab olema valmisolek tagada operatiivne meditsiiniline võimekus ka äärealadel. Näiteks nii Saaremaal kui Hiiumaal 70-aastaste ja vanemate inimeste arv hoopis suureneb järgmise 25 aastaga, samuti ka Võrumaal, eriti vanuserühmas 80-aastased ja vanemad.

Tagamaks kiire, kvaliteetne ja tõhus meditsiiniline abi, on praegu on Eesti kiirabisüsteem üles ehitatud maismaakiirabi baasil ning lennuvahenditega kiire abi pakkumise võimekus on madal. Riigile kuuluvate lennuvahenditega püsivalt ja operatiivselt kogu Eesti territooriumi hõlmavat meditsiiniabi täna osutada ei saa, sest selleks ei ole Politsei- ja Piirivalveametil (*edaspidi*: PPA) piisavalt lennuvahendeid ning vajalikku taristut. Kui olemasolevad lennuvahendid ei ole hõivatud muude riiklike ülesannete täitmisega, siis on võimalik tervishoiuvaldkonnale meditsiinilist transporti pakkuda PPA helikopteriga (haiglate vahel, saarte ja mandri vahel, teiste ELi liikmesriikide vahel jne). Olemasolevate PPA helikopterite peamine funktsioon on otsingu- ja päästetööde ning piiri valvamisega seotud ülesannete täitmine, mis ei võimalda meditsiinitransporti pidevalt pakkuda. Võrreldes maismaakiirabiga võimaldab meditsiinikopter olulist ajavõitu patsiendini jõudmisel, esmase meditsiinilise abi osutamisel ja transportimisel haiglasse. Kui kiiret abi vajav patsient asub saarel, pääseb sinna üksnes helikopteriga ning ajakriitilisuse tõttu ei ole võimalik kombineerida maismaakiirabi ja praami või kaatrit (talvisel perioodil hõljukit).

Tervishoiuteenuste kättesaadavus on problemaatiline

Kvaliteetse ravi kättesaadavus on problemaatiline, kusjuures rahuldamata tervishoiuvajaduste esinemissagedus on kõrge ja suureneb veelgi. Aastal 2019 teatas üle 15,5% kõigist eestlastest, et nende tervishoiuvajadused on rahuldamata (kõrgeim näitaja EL-is), enamasti seoses eriarstiabi pikkade ootejärjekordadega (14,5%).⁸³ Eriarstiabi kättesaadavus erineb ka piirkonniti, kusjuures aastal 2019 oli rahuldamata tervishoiuvajaduste määr eriarstiabi osas

---

⁸³ https://ec.europa.eu/eurostat/data/database?node_code=hlth_silc_14

Kirde-Eestis 19,3% ja Põhja-Eestis 19,0%, kuid Lääne-Eesti ainult 7,4%. Veelgi enam, 6% rahvastikust puudub praegu tervisekindlustus.⁸⁴

Tervishoiuteenuste kättesaadavus on seotud mitmete teguritega, muuhulgas ressursside nappusega (tööjõud ja rahalised ressursid) ning puuduliku integreeritusega esmatasandi ja eriarstiabi ning sotsiaalvaldkonna vahel.

Tervishoiutöötajate puudus ja vananemine on probleem

Tervishoiuteenuste kättesaadavuse ja kvaliteedi aluseks on piisava hulga tervishoiutöötajate olemasolu. Eestis napib tervishoiutöötajaid, peamiselt tervishoiuspetsialistide vananemise, tööjõurände ja varasemate ebapiisavate koolitusmahtude tõttu. Ligi pooled arstidest (46,8%) on vanemad kui 55 eluaastat ning perearstide puhul on see näitaja veelgi kõrgem – 59,7%⁸⁵. Suurim puudus on õdedest ja teistest tugispetsialistidest; piirkonniti on kasvavaks probleemiks ka perearstide puudus, eriti maapiirkondades. Inimkeskse ja integreeritud tervishoiuteenuse pakkumiseni jõudmiseks on vaja koostööd erinevate kutsealade ja nende esindajate vahel. Koolituspakkumine peab suutma ennetada tööjõukriisi tekkimist või süvenemist mitmel erialal, eelkõige psühhiaatrias. Mitmed tervishoiu tööjõuga seotud olulised probleemkohad tulenevad tervishoiu korraldusest ja rahastamisest.

Tervishoiusüsteemi kulude jätkuv kasv halvendab tervishoiuteenuste kättesaadavust

Eesti panustab tervishoiu kuludesse 6,7% SKPst (2019. aastal), mis on tunduvalt vähem kui ELi keskmine (8,3% 2019. aastal). Tervishoiusüsteemile avaldab pidevat survet tervisesekumiste kulude kasv, mis tuleneb tervishoiutöötajate palgamuutustest ning tervisetehnoloogia arengust ja kallinemisest. Samuti suureneb vanemaaliste ja mitmikhaigustega elanikkonna osakaal ning vajadused tervishoiuteenuste järele, mistõttu ka tervishoiukulud riigi sissetulekutest järjest suurenevad, selle trendi olulist süvenemist on prognoositud alates 2035. aastast⁸⁶. Lisaks demograafilistele muutustele mõjutavad tervishoiukulusid ka varasemate perioodide ebaefektiivsus ning stiimulite puudumine eri tasanditel ravi andmise tasakaalustamiseks ja koordineerimiseks⁸⁷.

Tervishoiutaristu mõjutab tervishoiuteenuste kättesaadavust ja tervishoiusüsteemi toimepidavust

Olemasolev haiglavõrk ei vasta järgmise 20-30 aasta kontekstis enam inimeste vajadustele ja ruumide renoveerimiseks on vaja investeringuid. Investeeringute arvestuslik kogumaht, mida haiglad haiglavõrgu arendamise plaani kohaselt vajavad, on **hinnanguliselt 1 miljard eurot**. Lahendamata investeerimisvajadused suurendavad pidevalt tervishoiu infrastruktuuri väga halva olukorra süvenemist. Selle tulemusena võib tervishoiusüsteemi vastupidavus ja tervishoiuteenuste kättesaadavus Eestis jätkuvalt halveneda, kuna haiglahoonete halb seisukord nõuab oluliselt rohkem vahendeid, et säilitada tänase kasvava patsientide arvu juures oma taset

---

⁸⁴ Statistics Estonia

⁸⁵ (Tervise Arengu Instituut, 2019)

⁸⁶ https://www.riigikantselei.ee/sites/default/files/riigikantselei/strateegiaburoo/Eesti2035/riigi_pikaajaline_aren_gustrateegia_eesti_2035_eelnou_uldosa.pdf

⁸⁷ <http://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2014/03/2010-Tervisesusteemi-rahaline-jatkusuutlikkus.pdf>

ja teenuste kättesaadavust.

Praegusel hetkel on põhiliseks töövahendiks haigla juhtimisel ja eriarstiabi pakkumisel Haiglavõrgu arengukava (HVA)⁸⁸, mille valitsus aastal 2003 heaks kiitis. HVA nimekirjas on 19 aktiivravihaiglat ja üks erihaigla; kõik neist on riiklikud haiglad, mis pakuvad akuutset statsionaarset ja ambulatoorset ravi, kuid erinevad suuresti oma suuruse ja profiili poolest. Need 19 haiglat kasutavad ära ligikaudu 99% eriarstiabi kulutustest Eestis ning nende hulka kuuluvad 3 regionaalhaiglat, 4 keskhaiglat, 11 üldhaiglat ja 1 kohalik haigla. Suured haiglakompleksid on olemasoleva elanikkonna vajaduste rahuldamiseks erinevatesse kohtadesse laiali pillutatud ja nende hooldamine on liiga kulukas. Enamikul juhtudel on raske või võimatu olemasolevat taristut kaasaegsemaks ja funktsionaalsemaks muuta. Haiglates (eelkõige kesk- ja üldhaiglates) on jätkuvalt palju vaba pinda, kuid see on ebaefektiivses kasutuses, sest üldpind ühe haiglavoodi kohta on vähene ja palatid ülerahvastatud, ligipääsetavus haigla hoonetele on kehv (vajalik parandada liftidega varustatust), parandamist vajab sanitaarruumide olukord, ventilatsiooniga varustatus, tuleohutuse tagamine jne. Tulenevalt kehvadest abi osutamisest ja töötingimustest on rahulolematust patsientide ja haiglapersonali seas suur.

Haiglavõrgu arengukava (HVA) koostamisele eelnenud analüüsis⁸⁹ tuvastati, et peaaegu kõikide haiglate puhul on vajadus põhjalikuks rekonstrueerimiseks ja infrastruktuuri uuendamiseks, et need vastaks elanikkonna vajadustele.

Suutlikkus tagada tervishoiuteenuste kättesaadavus kriisiolukordades vajab tõhustamist

Lähiajast on näiteid nakkushaiguste (sh uute ja tundmatute) ilmumise, leviku ning epideemiateks ja pandeemiateks kujunemise ohu suurenemisest. Olukordades, kui inimeste säästmiseks ühiskonna tavapärane toimimine on häiritud, kasvab surve sotsiaal- ja tervishoiusüsteemile. Eesti 2035 strateegia koostamise ajal ei olnud COVID-19 pandeemia veel puhkenud, kuid praeguseks saadud õppetunnid toovad tervise- ja hoolekandesüsteemides selgelt esile täiendavalt nõrku kohti elutähtsate teenuste tagamise suutlikkuses ja toimepidevuses, mis vajavad lahendamist⁹⁰. Eriti ohtlike nakkushaiguste laia leviku ohjamise puhul on esmatasandi tervishoiust olulisem roll eriarstiabil. Haiglaravi osutamisel peab haigla infrastruktuur olema kaasaegne ning võimaldama kiiresti muutuvate olude puhul teha haiglas ümberkorraldusi. Seeläbi on võimalik tõhusamalt vältida haiglasest nakkuse levikut ja samaaegselt jätkata tavapärasest tervishoiuteenuste osutamist põhjustamata teenuste kättesaadavuse halvenemist mittenakkushaigustega inimestele. Lisaks eeltoodule on kriisiolukordades, muuhulgas ka suuremate looduskatastroofide ja erinevate raskete õnnetusjuhtumite korral oluline kannatanute asukoha kiire tuvastamine (eriti pimedal ajal), kiire meditsiinilise abi saadavus ja võimekus kriitilises seisus patsiendid transportida otse vajaliku

⁸⁸ Government of the Republic of Estonia, Regulation No. 105 of 2 April 2003, Hospital Network Development Plan: <https://www.riigiteataja.ee/akt/104042018005>. [in Estonian].

⁸⁹ The Organisation of Resilient Health and Social Care Following the Covid-19 Pandemic. Opinion of the Expert Panel on effective ways of investing in Health (EXPH) (2020)

Haiglavõrgu jätkusuutlikkus. Riigikontrolli aruanne Riigikogule. (2010) <http://rahvatervis.ut.ee/bitstream/1/1721/1/Riigikontroll2010.pdf>

⁸⁹ Estonia Hospital Master Plan 2015 Final Report (2000): http://rahvatervis.ut.ee/bitstream/1/2049/5/HVA2000_ingl.pdf

⁹⁰ The Organisation of Resilient Health and Social Care Following the Covid-19 Pandemic. Opinion of the Expert Panel on effective ways of investing in Health (EXPH) (2020) https://ec.europa.eu/health/sites/health/files/expert_panel/docs/026_health_socialcare_covid19_en.pdf

taseme haiglasse. Ajakriitilistele ja raskesti ligipääsetavatele sündmustele ligipääsu tagamist aitab parandada meditsiinikopteri võimekuse väljaarendamine. Põhja-Eesti regionaalhaigla ja PPA koostöös käivitati 2019. aastal pilootprojekt, mille fookuses oli liiklusõnnetustes raskesti vigastatute transport otse sündmuskohalt traumakeskusesse. Pilootprojekti kogemus on näidanud vajadust ööpäevaringse meditsiinikopteri võimekuse väljaarendamiseks. Väikesaarel, merel või ääremaal juhtunud õnnetuse korral on kopter sageli ainus sõiduk, millega abi kiirelt sündmuskohale jõuab. Helikopteri lisavarustuses olev soojuskaamera võimaldab kannatanut kiiresti leida nii metsas ja maastikul kui veekogul toimunud õnnetuse korral (sh ka pimedal ajal).

Tervishoiusüsteemi jätkusuutlikkuse tagamine ja ressursikasutus tervishoius vajab tõhustamist

Riigikontroll⁹¹ on haiglavõrgu jätkusuutlikkust käsitlevas auditis rõhutanud vajadust tõhustada tervishoiu ressursikasutust, eelkõige tagada haiglavõrgu haiglate optimaalne taristu. Haiglavõrgu praegune struktuur ja suurus, erinevates haiglates osutatavate teenuste skaala ja voodite arv ning iga haigla teeninduspiirkonna suurus on viinud ressursside (inimressurs, tehnoloogia, raviraha) ebaratsionaalse kasutamiseni, mistõttu pole võimalik tagada ka teenuste kvaliteeti ja ohutust (piisav teeninduspiirkonna suurus, mis tagab vajaliku hulga kogemust ning säilitab tervishoiutöötajate pädevuse). Eesti haiglate ravivoodite fondist 82% asub HVA haiglates. Haiglavõrgu varasemal reformimisel vähendati voodifondi 100 000 elaniku kohta ja tõhustati seeläbi ressursikasutust. Samas teenuste jaotus tänastes HVA haiglates ja aegunud taristu ei vasta muutuvatele elanikkonna vajadustele, sh tingituna elanikkonna vananemisest ning keskustesse koondumisest. See trend on jätkuv, eelkõige Tallinna ja Harjumaa suunal, kus juba praegu elab 46% elanikkonnast.

Lisaks ilmestab tervishoiuresursside ebatõhusust haiglate varustatus kallite meditsiiniseadmetega ja nende kasutamine. Näiteks on kompuutertomograafid kasutusel enamikes HVA haiglates, aparadi hõive aga varieerub neis palju. Igal aparadil on maksimaalne kasutusaeg, mis omakorda tähendab täiendavaid investeeringuid. Oluline on tagada kallihinnaliste meditsiiniseadmete maksimaalne kasutus täieliku amortiseerumise aja saabumiseni. Kõrgtehnoloogilistest seadmete vaates oli 2019. a andmetele tuginedes kompuutertomograafia uuringute arv oluliselt erinev kahes Tallinna keskhaiglas, ühe seadme kohta tehti 49 000–67 000 uuringut, kokku oli kasutusel neli seadet. Magnetresonantstomograafia uuringute arv aastas ühe seadme kohta on 3500–5500 uuringut aastas, kokku oli kasutusel viis seadet⁹².

Tervishoiu ja sotsiaalvaldkondade seostamist inimkeskse teenuste pakkumiseks tuleb jätkata

Riigikontrolli aruande kohaselt ravib erakorraline meditsiin patsiente, keda perearstid saaksid hoopis tõhusamalt aidata. See põhjustab erakorralise meditsiini osakondades pikki ooteaegu ja suuri välditavaid kulusid. Osaliselt on see tingitud esmatasandi tervishoiu kättesaadavuse ja

⁹¹Haiglavõrgu jätkusuutlikkus. Riigikontrolli aruanne Riigikogule.(2010)

<http://rahvatervis.ut.ee/bitstream/1/1721/1/Riigikontroll2010.pdf>

⁹² Tervise Arengu Instituut, 2019

kvaliteedi ebahühtlasest tasemest, eriarstiabi ootejärjekordadest, ebapiisavatest infotehnoloogialahendustest ning patsientide erinevatest hoiakutest ja teadlikkusest.

Ligikaudu 16,3% haiglaravile paigutamistest mõne kroonilise haiguse tõttu on välditavad (nt kroonilised hingamisteede haigused, suhkurtõbi ja kõrgvererõhktõbi). Aastal 2015 peeti eriarsti visiitidest välditavateks 69,2% kõrgvererõhktõve ja 17,9% diabeediga seotud visiitidest. Suurim diabeediga seotud välditavate visiitide osakaal lasub üld-/kohalikel haiglatel (35,7%).⁹³

Suurel osal ägeda seisundi või operatsiooni tõttu (äge müokardi infarkt, südamepuudulikkus, insult, puusaluurmurd ja sapipõie eemaldamine) haiglasse paigutatud patsientidest ei õnnestu saada järelravi mõistliku tähtaja jooksul. Vähem kui 39% eelpool loetletud haigustega patsientidest läheb perearsti juurde järelkontrolli 30 päeva jooksul pärast haiglast väljakirjutamist. Sealjuures oli aastal 2018 keskmine viibimisaeg Eesti haiglates lühem (7,7 päeva) kui EL-is keskmiselt (7,5 päeva)⁹⁴. Samuti on akuutses seisundis patsientidele mõeldud voodikohtade arv inimese kohta umbes sama kui EL-i keskmine (4,8 vs 5,1 1 000 elaniku kohta). **Meditsiinikopteri võimekuse puudumine** suurendab aegkriitiliste juhtumite (näiteks infarkt ja insult) puhul võimalike tüsistuste riski ja suremust, vähendab patsientide paranemise väljavaateid ning kokkuvõttes suurendab survet tervishoiusüsteemile ning kuludele.

Elanike vajadustele vastavate tervishoiuteenuste koordineeritult ja integreeritult osutamise parandamiseks on algatatud ja asutatud mitmeid samme. Samas on vajalik hinnata tehtud meetmete tulemuslikkust ja ellu viia täiendavaid tegevusi, tagamaks piirkondlik ühtsus, et vähendada ebavõrdust teenuste kättesaadavuses ning tervena elatud aastate ja oodatava eluea vahel.

2014. aastal koostati ja võeti vastu strategiadokument „Eesti tervishoiu arengusuunad aastani 2020“⁹⁵. Selles määratleti kaks alaeesmärki: a) patsiendikeskse tervishoiu parandamine, milleks investeeritakse esmatasandi tervisekeskuste taristusse ja motiveeritakse seeläbi üksikuid perearstipraksiseid ühinema ning pakkuma suuremat hulka teenuseid; b) ning eriarstiabi tsentraliseerimine kahe piirkondliku pädevuskeskuse alla ja haiglavõrgu arendamine koostöö edendamiseks.

Pikaajalises hoolduses on pereliikmete koormus praegu suur nii lähedaste hooldamisel kui ka hooldusteenuste eest tasumisel, mis toob kaasa perekondade vaesusriski ja eemale jäämise aktiivsest eneseteostusest. Praegune pikaajalise hoolduse korraldamise ning teenuste osutamise ja rahastamise mudel ei arvesta eakate ning keeruka hooldusvajadusega inimeste arvu suurenemisega.

Hooldusteenuste kättesaadavus ja kvaliteet, nagu ka hoolduskoormusega inimeste toetamine, on omavalitsuste lõikes erinev, mis toob kaasa abivajadusega inimeste ebavõrdse

⁹³ <https://haigekassa.ee/eesti-tervishoiususteemi-integreerituse-hindamise-indikaatorid>

⁹⁴ <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/82129230-en.pdf?expires=1610390263&id=id&accname=guest&checksum=8A2AAD99B9ED41C01EE2740B8C5EF65D>

⁹⁵ https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/eesmargid_ja_tegevused/Tervis/tervishoiu_arengusuunad_2020.pdf

kohtlemise.

Teenuste osutamist toetavad tervise IKT lahendused vajavad edasiste arengutoetamist

Positiivsema poole pealt vaadates on Eesti üsna arenenud, kui arvestada e-tervise lahendusi ja integreeritud teabeteenuste, nagu digilugu, digitaalsed pildid, e-retseptid, e-konsultatsioonid, digiregistratuur jne, kasutamist erinevate tervishoiuteenuste pakkujate vahel. Kuid et IK tehnoloogiad ja võimalused arenevad suhteliselt kiiresti, on alati ruumi parandustele, võimaldamaks paremat ja integreeritumat teenuseosutamist, andmete paremat kasutamist teenuse integreerimiseks ja kliiniliste otsuste tegemiseks ning tulemuste, sealhulgas tervishoiu kvaliteedi, mõõtmist.

Kuigi paljud e-tervise teenused Eestis toimivad, on mõned probleemid alles. Eesti tervishoiuteenuste osutajad on IKT avatud teenuseturu kliendid ja neil on vabadus valida ise endale infosüsteeme ja eTervise lahendusi, kuigi tervishoiuteenuste IKT kulud on FFS mudeli osana kaetud suurel määral EHIF-i eelarvest. Seda turumudelit ei peeta jätkusuutlikuks, sest tervishoiuteenuse osutajate võimekus kasvavate IT kuludega sammu pidada on erinev, samuti erineb märkimisväärselt turul saadaolevate lahenduste kasutatavus, kuna motivatsioon toote parandamiseks püsib suhteliselt madalana. See üsna killustatud e-tervise süsteem on tõendatult suur väljakutse mitte ainult ühilduvuse ja koostalitlusvõime tagamisel, vaid ka uuenduste omaksvõtmise ja andmete kasutamise seisukohast lähtudes. On veel arenguruumi e-tervise lahenduste integreerimisel ravi protsessidega ning spetsialistide ja nende meeskondade toetamisel lahenduste kasutamisel ja andmete edastamisel. Seega liiguvad edasised riiklikud arengud ja juhtimisalgatused tegevusstrateegiat puudutavates dokumentides väljatoodud eesmärkide poole.

Eesmärgid

- Tervisevaldkonna arengusuunad ja peamised eesmärgid on kehtestatud **rahvastiku tervise arengukavas 2020–2030** (RTA 2020–2030). Peamised lahendamist vajavad väljakutsed tulevikus on:
- Eesti elanikkonna üldise tervisekindlustuse saavutamine ning **tervishoiu rahastamise pikaajalise jätkusuutlikkuse tagamine**. Selleks jätkatakse võimaluste otsimist ja loomist tervishoiu rahastamise tulubaasi laiendamiseks ja/või tõhususe suurendamiseks, et oleks võimalik osutada ravi ja teenuseid järjepidevalt. WHO hinnangul on üheks tervishoiusüsteemi efektiivsust mõjutavaks teguriks haigla hoone või rajatise sobimatu suurus ja nendes pakutavate teenuste valik. Ebaefektiivseks muutuvad eelkõige väiksemad haiglad kus infrastruktuuri püsivad halduskulud jagunevad liiga väikesele koormusele ja seeläbi suureneb aasta keskmine haiglaravi maksumus. Muutuvate rahvastikutrendide taustal suurendab vananev elanikkond vajadust teenuste järgi, elanikkonna ümberpaiknemisest tulenevalt ei jätku kõigile haiglatele tulevikus patsiente, kvalifitseeritud arste ega raha haiglate korrastamiseks ja meditsiiniseadmete ostmiseks.
- Jätkamine investeringutega infrastruktuuri ning viia ellu tegevused, mis on tarvilikud **tervishoiuteenuste kättesaadavuse ja kvaliteedi parandamiseks, sh tõmbepiirkondades**. Investeringute tagamine on vajalik uuendamisprotsessi alguses

oleva inimkeskse ja integreeritud haiglavõrgu arengukava 2040 elluviimiseks⁹⁶. Käimasolev COVID-19 viiruse levikust tulenev kriis on lühiajaliselt tekitanud majandusele kahju, mis vähendab riigi kapitaliinvesteeringute edaspidist suutlikkust.

- **Esmatähtsate teenuste kättesaadavuse tagamine väljaspool Harju- ja Tartumaad**, mille praeguse olukorra problemaatilisusele on viidanud ka riigikontroll⁹⁷. Tervishoiupersonal ja kõrgtehnoloogiline ravi on koondumas maapiirkondadest suurematesse keskustesse, mis on tervishoiusüsteemi jätkusuutlikkuse ja kvaliteedi tagamise seisukohast möödapääsmatu ja tarvilik areng. Sellega kaasneb murekoht, kuidas lahendada ning tagada kiire ja tõhus ligipääs teenustele äärealade ja hajaasustatud piirkondade elanikele. Olukorda võimaldab parandada meditsiinikopteri võimekuse ülesehitamine ja kättesaadavuse tagamine.
- **Jätkamine esmatasandi tervishoiu tugevdamisega ja kindlustamine tervishoiutöötajatega**. Vajalik on tagada investeeringute lõpuni viimine ning võetud meetmete rakendumine, sealhulgas teenuste pakkumiseks piisaval hulgal tervishoiutöötajate tagamine. Analüüsitud on, et prognoositav koolituspakkumine suudab enamikul kutsealadel pakkuda asendust tervishoiutööturult lahkujatele, kuid kasvava vajaduse täitmiseks tuleb vastuvõttu mitmel kutse- ja erialal suurendada.⁹⁸ Kõige teravam vajadus koolitusmahu suurendamise järele on õenduse erialal – soovitavas mahus õendusabi pakkumiseks vajavad õdesid juurde nii haiglad kui ka esmatasand.
- **Toimetulek esmashaigestumise arvu suurenemise, krooniliste haiguste esinemise sagenemisega ja harvikaigustega**, mille põhjusteks on elanikkonna vananemine, terviseharituse suurenemine, ravi- ja diagnostikavõimaluste paranemine jms). Piiratud ressursside tingimustes kasvavad ühiskonna ootused teenuste kvaliteedile ja kättesaadavusele. Vajalik on parandada õigeaegset ravile pääsemist üle-eestiliselt ning tõsta ravi kvaliteeti, et pikemas perspektiivis tervishoiuteenuste kulusid kokku hoida.
- **Toimetulek suureneva tööjõu ja oskuste nappusega tervishoius**. Arstide arv Eestis on väga lähedal ELi keskmisele, siiski on teatavate eriarstide (nt psühhiaatrid, perearstid) nappus ja arstid piirkonniti jaotunud ebaühtlaselt, mis pikendab tervishoiuteenuste ooteaega. Veelgi teravam probleem on õdede nappus (praegu 6,6 õde 1 000 elaniku kohta, ELi ja OECD keskmine on aga 8,4 ja 10,1)⁹⁹. Regionaalne probleem järjest teravneb, kuna tervishoiutöötajad ei ole motiveeritud asuma tööle hajaasustusega piirkondadesse, eelistatakse töötamist suuremates meeskondades ja keskustes, kus on paremad tingimused ka professionaalseks arenguks.
- **Leida lahendused katmata ravivajadustele**, mis Eestis on ELis elanike arvamusuuringu andmete põhjal suurim, samal ajal kui Eesti tervisevaldkond seisab

---

⁹⁶ Deliverable A: Map of the Current Hospital System

https://www.sm.ee/sites/default/files/deliverable_a_vaheraport.pdf

⁹⁷ Ülevaade riigi vara kasutamisest ja säilimisest 2019.-2020. aastal - Esmatähtsate avalike teenuste tulevik (2020)

<https://www.riigikontroll.ee/Auditeeritavaile/Audititeplaan/L%c3%b5ppenudauditid/tabid/284/AuditId/484/lan guage/et-EE/Default.aspx>

⁹⁸ Mets, Veldre & Kutsekoda AS, 2017

⁹⁹ https://www.sm.ee/sites/default/files/deliverable_a_vaheraport.pdf

silmitsi spetsialistide puudusega. Kirde ja Põhja-Eesti kõrge rahuldamata vajaduse näitajad eriarstiabi järele viitab vajadusele integreerida tervishoiu- ja sotsiaalteenused ning muuta need taskukohasemaks.

- Käimasolev, COVID-19 viiruse levikust põhjustatud kriis, on esile toonud väljakutse tulla **toime tervishoiukriisiga ja suuta reageerida pandeemiapuhangule paindlikult tagades seejuures elutähtsate teenuste osutamise suutlikkuse**. Kriisiolukorras suureneb surve ja ülekoormus tervishoiusüsteemile ning suureneb vajadus tagada igast Eesti piirkonnast, sealhulgas saartelt kiire patsientide transport kõrgema etapi ravi pakkuvatesse haiglatesse. Piirkondlikest haiglatest kaugel asuvatest piirkondadest ja saartelt patsientide kiire ning paindliku transportimise tagab meditsiinikopteri võimekuse väljaarendamine.
- Lisaks eelnevale on RTA alaeesmärgi „Inimkeskne tervishoid“ lahendustee – teenuste mudeli ümberkujundamine ning koostöö ja koordineerimine sektorite sees ja vahel (sotsiaal, tervishoid, tööturg jne) – oluliseks märgitud:
  - Vähenevate ressursside tingimustes tervishoiusüsteemi tõhustamine, sealhulgas ressursitõhususe saavutamine, et tagada tervishoiu rahastamise kestlikkus, tervishoiuteenuste ning ravimite ja meditsiiniseadmete kättesaadavus ning ravijärjekordade vähenemine. Selleks on vajalik vähendada killustatust praeguses tervishoiukorralduses ning tõhustada ressursikasutust, viimast haiglavõrgu taristu uuendamise ja haiglavõrgu konsolideerimise kaudu;
  - Teenuste kättesaadavuse ja kvaliteedi suurendamine läbi teenuste pakkumise asukoha ja mahu vastavusse viimise elanikkonna trendide ning integreerides erinevates süsteemides teenuste pakkumise;
  - Teenuste vastupidavuse ja kättesaadavusega seotud probleemid püsivad ja on sageli tingitud teenuste osutamise protsessidest. Eesti tervishoiusüsteemides takistavad liikumist kaasava, tõenditel põhineva ja kogu eluiga hõlmava inimkeskse lähenemise poole mitmed nõrgad kohad teenuse osutamise struktuuris ja toimimises. Teenuste osutamise struktuur (nii elanikkonna kui ka üksikute teenuste puhul) peegeldab sageli varasemat haiguskoormust ja ajaloolisi investeerimisharjumusi ning ei soodusta 21. sajandi kroonilisi haigusi ja vananevat elanikkonda käsitlevaid inimkeskseid hooldeprotsesse¹⁰⁰;
  - Tervishoiukriisideks valmisoleku tagamine suurendades suutlikkust aidata kõiki abivajajaid ning tagades oskused ja võimalused tavapärase tegevus ümber korraldada;
  - Esmatasandi tervishoiu, eriarstiabi ja haiglate, sh taastusravi ja õendusabi, parem seostamine;
  - Jätkamine haiglavõrgu sisulise võrgustumise ja konsolideerimisega, mis vastab elanikkonna demograafilistele muutustele ning tagab kõrgkvaliteetse eriarstiabi kättesaadavuse;
  - Eriarstiabi tervishoiutöötajate kasutamise optimeerimine arvestades kvalifitseeritud tööjõu nappust. Võimalused olemasolevat tööjõuressursi paremini kasutada eeldavad ümberkorraldusi nii tervishoiuasutuste taristus kui teenustes.

---

¹⁰⁰https://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0011/377417/hit-estonia-eng.pdf?ua=1

3. Reformide ja investeeringute kirjeldus

Reform 1: Eesti tervishoiukorralduse terviklik muutmine

Eesti tervishoiukorraldus vajab laiapõhjalist ja terviklikku muutust, et parandada Eesti tervishoiusüsteemi vastupanuvõimet kriisidega toimetulemiseks, tagada süsteemi finantsiline jätkusuutlikkus ja seeläbi inimeste ligipääs kvaliteetsetele ning integreeritud tervishoiuteenustele terves Eestis.

Reformimise eesmärk on suurendada Eesti elanike sotsiaalsel ühtekuuluvust ja kaasatust võimaldades pakkuda pikaajaliselt kõigile elanikele kättesaadavaid tervishoiuteenuseid, võttes seejuures arvesse tervishoiuteenuste tarbimisvajadusi, geograafilisi aspekte ja tõsta riigi vastupanuvõimet tervishoiukriisidele. Tervishoiusüsteemi ümberkorraldusvajadus tuleneb muutunud mõtte- ja tegutsemisviisist, mis suunab tervis- ja sotsiaalkaitse teenuste kujundamist. Täna sees süsteemis pakutavaid teenuseid iseloomustab valdkondlik piiritletus ja institutsionaalne lähenemine, mis on asendumas inimkeskselt disainitud teenustega. Süsteemi toimimise eelduseks on sobiva funktsionaalsusega infrastruktuuri olemasolu ja geograafiline paiknemine, aga ka sobivate oskustega teenusepakkujate ja personali piisavus.

Töötatakse välja ja viiakse ellu tegevuste ja algatuste kogum tervishoiuteenuste integreeritud osutamiseks, inimesekeskseks lähenemiseks teenuste osutamisel, töäjõupuuduse leevendamiseks tervishoiusektoris ning haiglate ja tervishoiuasutuste võrgu kaasajastamiseks ning tervishoiuteenuste kättesaadavuse tagamiseks. Muudatused põhinevad Eesti tervisesüsteemi ülevaatamisel SRSP projekti „Inimkeskne ja integreeritud haiglavõrk 2040” raames.

Töäjõunappuse leevendamiseks tervishoiusektoris parandatakse koolitustellimusi, et tagada piisavalt tervishoiutöötajaid (eeskätt suurendada arstide ja õdede arvu) tervishoiuteenuste pakkumise suurendamiseks ning kättesaadavuse tagamiseks kogu Eestis. Eesmärgiks on seatud psühhiaatrite arvu 100 000 elaniku kohta suurenemine ja õdede arvu 100 000 elaniku kohta suurenemine 2026. aastaks.

Tegevust rahastatakse riigi tuludest.

Väljakutsed

COVID-19 pandeemia põhjustab tohutuid inimlikke kannatusi, surudes tervishoiusüsteeme ja tervishoiutöötajaid kriitilise piirini. Demograafiliste struktuuride muutus meie elanikkonnas, eelkõige vananemine, toob kaasa muutused tervisprobleemides ja haiguspiirides. See nõuab süsteemset, prognoosipõhist lähenemist, mis tunnistab „Üks tervis” (OneHealth) lähenemisega kooskõlas olevate struktuuriliste ja tulevikukindlate lahenduste loomisel inimtervise ja keskkonna vastastikust mõju. 2020. a strateegilise prognoosi aruanne näitas, et esineb vajadus näha paremini ette terviseriske ning tõkestada uute nakkushaiguste ja nendega seotud tervishäirete levikut. Selliselt aitaks prognooside sisestamine tervishoiupoliitikasse kaasa paremale ettevalmistusele ja vastupidavusele. Kuigi pandeemia ei ole veel läbi, on esimesed omandatud õppetunnid need väljakutsed juba välja toonud ja nendega tegeletakse. On ilmne, et

tervishoiusüsteemid vajavad edasisi investeeringuid ja reforme, et tagada vajalikud vahendid ja ressursid praegusest kriisist väljatulemiseks, aga ka selleks, et kindlustada oma vastupidavus pikas perspektiivis, et tulevikus rahvatervisealaseid kriisiolukordi hallata.

COVID-19 kriis ja selle mõju majandusele on vähendanud riigi suutlikkust teha hädavajalikke kapitaliinvesteeringuid tervishoiutaristu muudatusteks. Tervishoiuteenuste kättesaadavus on Eestis ebaühtlane ja erineb suuresti piirkonniti – aastal 2019 oli Kirde-Eestis ja Põhja-Eestis rahuldamata eriarstiabi vajadus vastavalt 19,3% ja 19,0%, samas kui Lääne-Eestis oli see ainult 7,4%. Lisaks praegusele kättesaadavuse probleemile tuleb silmitsi seista eriarstiabi kasvava vajadusega, mis tuleneb elanikkonna ümber paiknemisest suurematesse keskustesse ning suurendab piirkonniti haiglate koormust. Tartu Ülikooli kliinikum (TÜK) on peamiseks suunamiskeskuseks Kesk-, Lääne ja osaliselt Ida-Eestile. Tallinna keskhaiglad (Ida-Tallinna Keskhaigla ja Lääne-Tallinna Keskhaigla) on peamised suunamiskeskused kogu Põhja- ja Ida-Eesti elanikele. Proportsionaalselt teenindavad Tallinna haiglad 2/3 Eesti elanikkonnast, mis pikaajaliste prognooside kohaselt suureneb veelgi.

Samas on oluline hoida ära tervishoiuteenuste kättesaadavuse ebavõrdsuse süvenemine, mistõttu tuleb korraldada ja tagada (kriitilises seisus) patsientide kiire transport (meditsiiniline lennutransport kopteritega) hajaasustatud piirkondadest ja saartelt suunamiskeskustesse. Võttes arvesse senist praktikat, sealhulgas teiste riikide (sealhulgas Soome jne) kogemusi, võimaldab olukorda parandada meditsiinikopteri võimekuse arendamine ja säilitamine.

Tervishoiuteenuste vajaduse suurenemisega on ka erakorralist meditsiinilist abi vajavate patsientide arv kasvutrendis. Kuna haiglavõrgu ümberkorraldamise käigus on meditsiinitehnoloogia ja personal kontsentreerumas suurematesse meditsiinikeskustesse, vajab kaasajastamist erakorralist meditsiinilist abi osutavate teenuste süsteem, et pakkuda patsientidele parimat kvaliteetset ravi ja abi kättesaadavust.

Tulenevalt elanikkonna vananemisest ning krooniliste ja mitmikhaigustega elanike hulga suurenemisest, peab Tallinna haiglatel olema suurem valmisolek ravida suuremat arvu ja järjest komplitseeritumate ning samaaegselt esinevate haigustega inimesi. See nõuab arstlike erialade vahelist tihedat koostööd ja integreeritud lähenemist, mida aga praegune haiglate killustatud taristu ei toeta. Tallinna haiglad, mis teenindavad suuremat osa Eesti elanikkonnast, on nii taristu kui ka osade erialade vaates killustunud. Keskhaiglatel on kokku enam kui 10 eraldi hoonet, kus osutatakse teenuseid dubleerivalt. Killustatus toob kaasa ressurside, nii meditsiinitehnoloogia kui ka kompetentside ebaotstarbeka kasutamise, ning on ebasoodus koostöö ja koordineerimise arendamiseks. Killustatus süvendab ka ebatõhusat olemasolevate tervishoiutöötajate vähese ressursi kasutamist eriarstiabi pakkumisel, selmet võimalikult palju abivajajaid aidata, kulutab kõrgelt kvalifitseeritud personal väärtuslikku aega sõiduks paljudesse teenuse osutamise kohtadesse.

Tallinna keskhaiglates on tuvastatud suur investeerimisvajadus juba 2000. aastal¹⁰¹, mis on siiani lahendamata. Haiglate käsutuses olev hoonestu on ca 60% ulatuses vanem kui 50 aastat ja 40% vanem kui 40 aastat ning tehniline varustuskindlus puudulik. Vananenud haiglate taristu

---

¹⁰¹ Haiglavõrgu jätkusuutlikkus. Riigikontrolli aruanne Riigikogule.(2010)
<http://rahvatervis.ut.ee/bitstream/1/1721/1/Riigikontroll2010.pdf>

ei võimalda muutuvatele vajadustele ja kiiresti muutuvatele oludele (nt kriisiolukorras) haiglates ümberkorraldusi teha (nt palatites paindlikult suurendada voodikohtade arvu). Samuti on praeguste hoonete asukohtade tõttu laienemise tingimused piiratud ja parkimisvõimalused ei vasta enam vajadusele. COVID-19 pandeemiast põhjustatud kriis on esile toonud taristu vanuse piirangud nakkuse leviku tõkestamisel ja samaaegselt tõhusalt tavapärase teenuseosutamise jätkamise takistused.

Seni on investeringuid tehtud peamiselt regionaal- (Põhja-Eesti Regionaalhaigla (PERH) ja SA TÜK) ja piirkondlikesse haiglatesse, kuid Tallinna keskhaiglad on jäänud tähelepanuta, mistõttu haiglahoonete halb olukord nõuab tunduvalt rohkem ressursse, et säilitada suureneva arvu patsientide jaoks täna kättesaadavate teenuste tase ja kvaliteet. Praegune vananenud ja killustunud töökeskkond Tallinna keskhaiglates ei ole töötajatele atraktiivne ja ei motiveeri personali eelistama töökohavalikuid koduriigi tervishoiusüsteemis. Kaasaegsed töötingimused, sh tehnoloogia on üks eeldustest selleks, et Eestis ka tulevikus arste ja teisi spetsialiste jaguks ning patsiendid tipptasemel ravi saaksid.

Eesmärgid:

- Suurendada inimkeskse ja integreeritud teenuse kättesaadavust keskhaigla tasandil neile, kes elavad üldhaiglaga maakondades nagu Rapla, Lääne-Eesti, Lääne-Viru ja Saaremaa ning Hiiumaa, Järvamaa ja vajadusel ka muude maakondade elanikele, kes elavad Tallinna haigla teeninduspiirkonnas.
- Tagada arstiabi kättesaadavus ja parem kvaliteet vähemalt 2/3 Eesti rahvastikust ning 25% eriarstiabi juhtudest.
- Lisaks Põhja-Eesti elanikele on teenused kättesaadavad ka teiste maakondade patsientidele, kes vajavad keskhaiglate teenuseid kas ambulatoorse ravi, päevaravi, statsionaarse ravi ja erakorralise meditsiiniabi läbiviimiseks.
- Keskhaigla arstid aitavad täna ja tulevikus kaasa eriarstiabi pakkumisele üldhaiglates (sealhulgas saared, Põhja-Eesti, Lääne-Eesti ja Kesk-Eesti).
- Vähendada killustatusest ja amortiseerunud taristust tulenevat ebaefektiivsust tervishoiuressursside kasutamisel ja teenuste pakkumisel.
- Tagada eelkõige Põhja-Eesti ja lähi-maakondade elanikele koordineeritud, kvaliteetsete ja integreeritud tervishoiuteenuste kättesaadavus, suurendades ravi ja diagnostika võimalusi ning vähendades takistusi tervishoiusüsteemis liikumisel ja sotsiaalteenuste osutamisel.
- Ööpäevaringses valmisolekus mitmeotstarbelise meditsiinikopteri võimekuse loomine tagab:
  - kiire meditsiinilise abi aegkriitiliste meditsiiniliste juhtumite korral, sh piirkondlikest haiglatest kaugel asuvatest piirkondades ja saartel;
  - kiire meditsiinilise abi saadavuse raskete liiklusõnnetuste, looduskatastroofide, kriiside jms korral;
  - patsientidele kiire meditsiinilise transpordi lähimasse või vajaliku võimekusega haiglasse, sealhulgas vajadusel naabruses asuvasse EL liikmesriikidesse (nt Helsingisse, Soome Vabariiki) ning sealt tagasi;

- võimalusel muude päästetegevuste teostamise, sealhulgas abi ja toetuse inimeste otsingul merel ja maismaal, sealhulgas kohese esmase meditsiiniabi osutamise või muu vajaliku transpordi;
- võimekuse reageerida paindlikult kõrgeenenud ravivajadusega olukordadele (nt kriisiolukordades), sealhulgas luua juurde ravikohti ilma teisi erialasid kahjustamata ja suuta piirata nakkuste levikut ning tagada tehnovõrkude varustuskindlus.
- Kriitiliste ressursside – personal ja finantsvahendid ümberkorralduse tervishoiuteenuste kvaliteedi tagamiseks ja tiptasemel tervishoiuteenuste pakkumiseks, muuhulgas kindlustab püsivalt saadaoleva meditsiinikopteri võimekuse ülesehitamise. Meditsiinikopteri teenuse kättesaadavus soodustab spetsiifiliste meditsiiniseadmete ja võtmekompetentside koondamist spetsialiseerunud meditsiinikeskustesse (nt piirkondlikesse ja keskhaiglatesse, sealhulgas loodavasse Põhja-Eesti meditsiinilinnakusse), võimaldades samas teenuse üle-eestilise kättesaadavuse. See aitab kaasa haiglavõrgu optimeerimisele, kulutõhususe tõstmisele ning tervishoiuteenuste kvaliteedi tõstmisele, vähendades tervishoiuteenuste pakkumise kulusid tervikuna.
- Eelduste loomise olemasoleva vähese personali ressursi tõhusamaks kasutamiseks, koondades erinevates haiglate üksustes töötavad tervishoiutöötajad kokku. Nt jaanuaris 2021 toimus covid-19 vaktsiinide transport ja vaktsineerimisega seotud personali transport saartele helikopteriga.
- Tervishoiuteenuste kvaliteedi parandamiseks perspektiivika professionaalselt arendava kaasaegne õppebaasi loomise residentidele ja arstitudengitele parandatakse õdede ja teiste spetsialistide praktikavõimalusi. Sellega väheneb Tartu Ülikooli Kliinikumi koormus, mis võimaldab laiendada ja tõsta õppekvaliteeti.
- Haiglate vahelise konkurentsi vähenemise rahalistele ressurssidele ja personalile. Suureneb haigete baas, mis loob varasemast parema potentsiaali haruldaste haiguste kontrolli all hoidmiseks. Tagatakse esmatasandi arstiabi võrgu laiendamine ja tugevdamine Tallinnas. Põhja-Eesti meditsiinilinnaku juurde luuakse ka esmatasandi tervisekeskus ning tervisekeskused asuvad kõikides linnaosades.

Reformi elluviimine

Vajadus tervishoiureformiks on märgitud ära „Eesti 2035“ riigi pikaajalises arengustrateegias, milles nähakse Vabariigi Valitsusele ette tegevused tervishoiu tervishoiuteenuste integreeritud pakkumiseks, inimesekeskseks lähenemiseks teenuste pakkumisel, ning haigla- ning tervishoiuasutuste võrgu nüüdisajastamiseks ning tervishoiuteenuste kättesaadavuse tagamiseks.

Eesti tervishoiukorralduse tervikliku muutumiseni jõudmiseks on kavandatud kasutusele võtta järgmisi meetmeid:

- Hädatarvilike investeeringute tegemine haiglavõrgu ressursikasutuse tõhustamiseks, esmatasandi taristu uuendamise lõpuleviimist, jätkamist haiglate võrgustumisega ning investeeringuid maakondlike heolukeskuste loomiseks. Teenuste kättesaadavuse parandamiseks Põhja-Eestis on vajalik optimeerida võimekus pakkuda raviteenuseid,

mis vastaksid elanike arvule ning nende vajadustele. Infrastruktuuri ümberkujundamisega luuakse alused pikaajaliselt kestvateks muutusteks tervishoiusüsteemis. Maakondliku heaolukeskuse aluseks on integreeritud koostöömudel sotsiaal- ja meditsiinisüsteemini vahel haigla, esmatasandi meditsiini ja sotsiaalvaldkonna vahel, kus inimesed saavad õigel ajal vajaliku teenuse ja tulemusliku abi ning e-lahendused toimivad laitmatult.

- Kvaliteetsete tervishoiuteenuste osutamiseks ja haiglaeelse erakorralise meditsiiniabi kättesaadavuse parandamiseks, muuhulgas piirkondlikest haiglatest kaugel asuvates piirkondades ja saartel, panustatakse personali ja tehnoloogilise võimekuse arendamisse, muuhulgas riigiülese meditsiinikopteri võimekuse väljaarendamisse.
- Tervishoiutöötajate õpikohtade arvu vastavusse viimine tervishoiusüsteemi vajadustega ning meetmeid, et kaasata rohkem üliõpilasi arsti põhikoolitusse.

Reformi elluviimist kavandatakse pikemaajalise protsessina, mille esimeses etapis viiakse läbi erinevaid katseprojekte, mis annavad sisendit edasiste reformitegevuste kavandamisel. Reformi tulemuslikuks elluviimiseks on vajalik realiseerida olulised investeeringud haiglavõrgu konsolideerimiseks ning meditsiinilise kopterivõimekuse väljaarendamiseks.

Täna kuulub haiglavõrku 20 HVA haiglat – 3 regionaal-, 4 kesk- ja 13 niinimetatud üldhaiglat /kogukonnapõhist üksust. HVA haiglate hoone suletud netopind kokku 700 tuhat ruutmeetrit. Keskmise hoonete valmimise aasta on 1973. Haiglad on projekteeritud enamasti eelmise sajandi teisel poolel, mis ei vasta enam käesolevatele vajadustele ja tuleviku ootustele. Voodifondi ja personali kasutatakse ebaefektiivselt, haiglad on projekteeritud osakondade või sektorite kaupa, mis ei võimalda ühiskasutatust ega ressursi jagamist, mida nõuavad tänapäeva meditsiin ressursside nappusest ja integreeritud teenuse osutamise vajadusest. Üldhaiglate hooned on liiga suured, ebaefektiivselt kasutuses olevad või üldse kasutamata pinnad tõstavad püsikulusid, samuti ventilatsioonisüsteemid, elektrisüsteemid jm on vananenud. Samuti on oluline ehitustehniliselt hoonete olukord tulevikku vaatavalt üle hinnata. Haiglate konstruktsioonide puhul tuleb arvestada haiglate esmaseid ehitusaastaid, vanimad kasutuses olevad hooned on kasutuses 1900ndate algusest.

Lisaks investeeringutele Eesti põhjaosas asuvate keskhaiglate tugevdamiseks ja reageerimissuutlikkuse suurendamiseks vajavad tulevikus investeeringuid ka väiksemad üldhaiglad.

Reform ja rakendatava investeeringu rahastamine katavad ligikaudu 40% HVA haiglate tervishoiutaristu kaasajastamise vajadusest kogu riigis.

Tervishoiutöötajatega tagamisel keskenduvad kavandatavad meetmed kolmele põhikomponendile: värbamine, töö hoidmine ja uuesti värbamine.

Värbamine:

- Suurendada õdede õppekohtade arvu ligi 20% võrra (520 õest aastas 620 õeni). Sellega kaasneb vajadus suurendada tervishoiuasutuste eelarvet.
- Suurendada õppekohtade nõudlust laiendades residentuurivõimalusi põhikeskustest (Tallinn ja Tartu) väljapoole.

- Viimase viie aasta jooksul on rahaline valmisolek perearstide ja psühhiaatrite õppekohtade rahastamiseks olnud oluliselt kõrgem kui motiveeritud üliõpilaste arv. See tähendab, et püsib vajadus kaasata arsti põhiõppesse rohkem üliõpilasi, et julgustada neid eelmainitud elukutseid valima.

Tööl hoidmine:

- Täna on õdede palk (ilma lisatasudeta) tõusnud samale tasemele Eesti keskmise palgaga ja seda taset tuleb tervishoiu piisava rahastamise toetamisega hoida.
- Tervishoiuteenuste hinnakujundus peab arvestama vajadusega tagada psühholoogilise abi andmine ja järelevalve.
- Hädavajalik on mõjutada tööandjaid töökultuuri parandama.

Uuesti värbamine:

- Jätkuvalt toimib „Õed tagasi tervishoidu” programm. Aastal 2021 on kavas kahekordistada kohapealse koolituse mahtu, et kasutada majanduslangust ära pikka aega muudes valdkondades töötanud õdede õendusesse tagasitoomiseks.

Eesti tervishoiusüsteemi võtmevaldkond on esmatasandi tervishoiu tugevdamine.

Esmatasandi tervisekeskuste investeeringute programmi toetatakse kvaliteedi ja kättesaadavuse parandamiseks EL-i struktuurifondidest nii, et luuakse esmatasandi tervishoiu laiendatud meeskondi, kes töötavad kaasaegsetes ruumides ja pakuvad esmatasandi tervishoiu tasemel laia teenusevalikut, vähendades selliselt nii tarbetut survet eriarstiabisüsteemile kui ka välditavaid kulusid haiglaravile.

Juurdepääsu digitaalsetele tervisteenustele nagu telemeditsiin saab arendada kogukonnapõhisemaks ja integreeritumaks ravisüsteemiks kui „traditsioonilised“ haiglatesed süsteemid ning selleks otsitakse lahendusi Eesti haiglavõrgu 2040 analüüsi raames. Praeguse seisuga ei ole **telemeditsiin** küll esmane prioriteet, kuid seda rahastatakse haigekassa poolt nii esma- kui ka teise tasandi ambulatoorsete visiitide korral. Kõik tervishoiuteenuste pakkujad võivad vabalt kasutada eraturul pakutavaid telemeditsiinilahendusi. Turu ergutamiseks viib haigekassa läbi katseprojekti konkursi telemeditsiinilahenduste pakkujatele, et hakata rahastama telemeditsiinilahenduste arendamist. Rahaliseks toetamiseks valiti välja 10 projekti. Lõppkasutaja peaks neid lahendusi kasutada saama aastal 2022.

Põhimõtteliselt peetakse **spetsialistide koolitust vajalike digitaaloskuste omandamiseks** tervishoiuteenuse pakkuja kohustuseks, sest tervishoiuteenuse pakkujad saavad oma IKT lahendused ise valida. Sellele vaatamata viib Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium digitaaloskuste põhitaseme toetamiseks esmatasandi tervishoiu aastatel 2020-2022 esmatasandi tervishoiutöötajatele (üldarstid ja õed) läbi koolituskursuse, kus antakse algteadmisi digioskustest, digitaal- ja andmeturbest ning esmatasandi tervishoiu e-tervise lahendustest. Sotsiaalministeerium tunnistab vajadust selliseid programme jätkata ja arvestab sellega meditsiinitöötajate koolituspoliitika ja edasiste arengute kavandamisel.

Sotsiaalministeeriumi ja Tervise ja Heaolu Infosüsteemide Keskuse (TEHIK) ühine projekt „Uue põlvkonna Eesti eTervise infosüsteem” otsib praegu võimalusi riigi tervise infosüsteemi ja haiglate infosüsteemidesse mooduliuuenduste sisseviimiseks. Projekti rahastavad EHIF ja

ERF, peetakse läbirääkimisi täiendavate vahendite saamiseks muudest allikatest (nt 2021+ ERF).

Keskhaiglate konsolideerimine ühtsesse linnakusse loob hea võimaluse võtta kasutusele tiptasemel eTervise lahendused ja viia läbi riiklikul tasemel IKT reformid, ilma et olemasolevad tehnoloogiad või protsessid probleeme tekitaksid. Eesti suuruse tõttu hakkab Tallinna Haigla teenindama patsiente üle kogu Eesti, tuues selliselt kaasa positiivseid muutusi mitte ainult piirkondlikul, vaid ka üleriigilisel tasemel. Tallinna Haigla IKT-alastest uuendustest saadavad teadmised ja kogemused on suure väärtusega uuenduste ettevalmistamisel teiste haiglate jaoks.

Tervishoiuvaldkonnas on läbivalt oluliseks teemaks **haiguste ennetamine ja tervislikumate eluviiside soodustamine**. Rohkem kui poolte enneaegse surma tõttu kaotatud eluaastate põhjuseks Eestis on elustiilist tulenevad riskitegurid või riskikäitumine. Tervisekaotuseni viivad riskitegurid ja -käitumine on need, mis on seotud toitumise ja metaboolsete riskifaktoritega ning nii legaalsete (alkohol ja tubakas) kui ka illegaalsete ainete tarvitamisega. Nende väljakutsetega tegeleb uus Rahvastiku tervise arengukava 2020-2030, mis arvestab Rahvastiku tervise arengukava 2009-2020 tulemusi ning sellest tehtud järeldusi.

Tervishoiusüsteemi on võimalik reformida ja tervishoiuteenuste kättesaadavust parandada alternatiivsete lahenduste abil, kuid igal juhul on oluline, et lisanduv raha suunatakse tervishoiusüsteemi eesmärgistatult. Tervishoidu lisanduv raha peab eelkõige aitama astuda samme selles suunas, et kasvaks elanikkonna ligipääs tervishoiuteenustele, sealhulgas suureneks kindlustatud isikute arv ning väheneks omaosalus tervishoiuteenuste tarbimisel. Juba kulutõhusateks hinnatud tervishoiuteenuste kogu elanikkonnale kättesaadavaks tegemine on parim võimalus suurendada efektiivsust tervishoius tervikuna ning parandada tervisetulemit ja seeläbi tööviljakust.

Pikkade eriarstiabi ooteaegade, regionaalsete erisuste ja omaosaluse väljakutsete lahendamiseks on Sotsiaalministeerium, viimase osas koos haigekassaga, koostamas isikupõhist ravikindlustuse analüüsi, mille eesmärk on saada ülevaade isikupõhisest omaosaluskoormusest ravikindlustussüsteemis ja hinnata selle võimalikku seost katmata ravivajadusega.

Analüüsi käigus saadakse taustainfo, mille alusel on võimalik teha ettepanekud omaosaluskoormuse ümberjaotamiseks, suurendades seejuures eelkõige haavatavamate elanike rühmade kaitset mittejõukohaste kulude eest, tagades vajalike teenuste ja ravimite kättesaadavuse ning hinnata võimalike alternatiivide rahalisi mõjusid ravikindlustuse eelarvele.

Reformi terviklik elluviimine puudutab peamiselt tegevusi Sotsiaalministeeriumi ja Siseministeeriumi valitsemisalas viies läbi vajalikud regulatiivsed muudatused teenuste pakkumise korraldamiseks uute põhimõtete järgi, töötades välja strateegilised arengudokumendid ning viies ellu vajalikud kapitaliinvesteeringud.

Sotsiaalministeerium kaasab reformi rakendamisse:

- Politsei- ja Piirivalveametit, kes omab Eesti Vabariigis ainsana kopterivõimekust, tehnilist kompetentsi ja pikaajalist praktilist kogemust erinevate riiklike lennutegevuste,

sh etteplaneeritud meditsiinilised transportlennud, teostamisel. Olemasoleva riikliku struktuuriüksuse ja kompetentsi kasutamine võimaldab meditsiinkopteri võimekuse väljaarendamisel hoida kokku aega (ei ole vaja hakata nullist üles ehitama uusi struktuure, protseduure jne) ja raha (osaliselt on võimalik kasutada olemasolevat tehnilist võimekust, taristut, personali jne).

- Terviseametit, kes korraldab kiirabiteenust.
- Haiglaid, mille juurde rajatakse vajalik taristu (kopterite maandumisplats).

Tallinna haiglate konsolideerimine mõjutab otseselt 2/3 Eesti elanikkonna tervishoiuteenuste kättesaadavust. Meditsiinkopteri võimekuse loomine tagab selle püsiva ja jätkusuutlikku kättesaadavuse kogu Eesti elanikkonnale. Ühtlasi paraneb meditsiiniteenuse kiirem jõudmine saartele, hajaasustatud piirkondadesse ja patsiendi operatiivne jõudmine vastava taseme haiglasse.

Reformi läbiviimise takistusteks võivad kujuneda riigieelarvelise ressursi piiratus tervishoiukriisi tingimustes, haldussuutlikkus ja riigihangete tegemisel ajakavas püsimine ning kapitali kättesaadavus suuremahulisteks investeeringuteks.

Tervishoiusüsteemi infrastruktuuri on kavandatud kujundada ümber pikema perioodi jooksul tulenevalt selle meetme suurest ressursivajadusest. Hiljemalt 2030. aastast on Eesti tervishoiusüsteem toimepidev, ressursitõhus, jätkusuutlik, tervishoiu- ja sotsiaalteenused on Eesti elanikele kättesaadavad. Tegevuste rahastamist kavandatakse erinevatest allikatest, sealhulgas riigi tuludest, EL taaste- ja vastupidavusrahastust, EL fondidest, võimalusel muudest era- ja avaliku sektori vahenditest ning näiteks Haigekassa eelarvest, kelle portfellis on vahendid, niinimetatud innovatsioonifond, millest rahastatakse tegevusi/pilootprojekte ja nende tulemuste rakendamist tervisesüsteemis.

Reform 2. Tervishoiu esmatasandi tugevdamine

Eesmärk on tagada üldarstiabi kättesaadavus, nimistute teenindamise järjepidevuse parandamine ning süsteemi paindlikumaks ja inimkesksemaks muutmine. Selleks on vajalik muuta tervishoiuteenuste korraldamise seadust ja teisi seadusi. Muudatus on kavandatud viia ellu aasta 2022. lõpuks. Rahastatakse riigi tuludest.

Tervishoiuteenuste kättesaadavuse parandamiseks on vajalik perearstidele makstavate toetuste suurendamine ning üldarstiabi rahastusmudeli muutmine selliselt, et perearstide töötamine esmatasandi tervisekeskustes oleks paremini soositud. Soodustamist vajab uuringute tegemine esmatasandil.

Eriarstiabiteenuste kättesaadavuse parandamiseks laiendatakse e-konsultatsioonide kasutamist esmatasandi tervishoius, võimaldades spetsialistide nõustamist ilma, et patsient peaks osalema spetsialisti konsultatsioonil näost näkku.

Reform 3. E-tervise valitsemisraamistiku uuendamine

E-tervise valitsemisraamistiku reformi ettevalmistusi rahastatakse Struktuurireformide toetusprogrammi (*Structural Reform Support Programme, SRTP*) vahenditest. Reformi elluviimist rahastatakse riigieelarvest.

Reformi eesmärgiks on uuendada e-tervise valitsemisraamistikku, mis senisest paremini vastaks tervisesüsteemi vajadustele ning tagaks jätkusuutlikku tervisesüsteemi toetavate digilahenduste arengu Eestis. Reformi käigus analüüsitakse praeguse tervisesüsteemi IKT valitsemismudelit riigis, selle tugevusi ja nõrkusi ning töötatakse vastavalt rahvusvahelisele parimale praktikale ja Eesti tervisesüsteemi ja digiriigi eripärast lähtuvatest vajadustest välja edasivaatav uus e-tervise valitsemismudel koos rakenduskavaga ning tagatakse, et sidusrühmadel on ühine arusaam rollide ja vastutuse jaotusest e-tervises.

Eesmärgi saavutamiseks realiseeritakse taaste- ja vastupidavusrahastu kaasabil järgmised investeeringud:

Investeering 1: Põhja-Eesti meditsiinilinnaku loomine

Tallinna keskhaiglate uuendamise vajadus on leidnud märkimist juba 2000. aastal valminud haiglavõrgu arengukavas. Ka koostamisel olev haiglavõrgu arengukava 2040 viitab tuvastatud investeeringuvajadusele. Investeering on ühe arenguvajadusena toodud välja Eesti 2035 strateegias.

Põhja-Eesti meditsiinilinnak luuakse kahe tänase Tallinna keskhaigla – AS Ida-Tallinna Keskhaigla (*edaspidi* ITK) ja AS Lääne-Tallinna Keskhaigla (*edaspidi* LTK) baasil, koondades eriarstiabiteenuste osutamine eri linnaosade eraldi hoonetest, samade tegevusmahtudega ühte kaasaegsesse haiglahoonesse. Tervisekeskused jäävad igasse linnaossa.

Praegused keskhaiglad on kompetentsikeskused sünnitusabi-günekoloogia, oftalmoloogia (ITK) ja nakkushaiguste erialadel (LTK) ning lähevad üle Tallinna haiglasse. ITK silmakliinik on suurim ja ainus meditsiiniinstituut Põhja-Eestis, kus toimub silmahaiguste diagnoosimine ja ravi kõrgeimal tasemel. Haruldaste silmahaiguste raviks on silmakliinik kompetentsikeskuseks kogu Eestile ja Baltikumile. LTK nakkuskliinik on suurim infektsioonhaiguste eriala keskus Eestis ja kompetentsikeskus Põhja-Eestis. ITK ja LTK naistekliinikutes on raseduskeskused, enneaegsete vastsündinute keskus, sünnitusosakonnad, perekeskused, noorte nõustamine ja viljatusravikeskus. ITK naistekliinik on eriala kompetentsikeskuseks Põhja-Eestis.

Tallinna Haiglas on planeeritud eriarstiabi teenuseid osutada praeguste keskhaiglate teenuste summana. Koos Tartu Ülikooli Kliinikumiga osutab regionaal- ja keskhaigla enim ambulatoorse eriarstiabi teenuseid. Ka päevaravi ravijuhtude arvult oli ülekaalukaimaks teenuse pakkujaks ITK. Suurimad eriarstiabi mahud statsionaarse ravi osas on Tartu Ülikooli Kliinikumil, Põhja-Eesti Regionaalhaiglal ja ITK-l. ITK ja LTK tänane tegevusmaht moodustab kogu Eesti eriarstiabi ravijuhtudest ligikaudu 25% ja keskhaiglate teenuseid vajavad

lisaks Harjumaa elanikele kõikide teiste üldhaiglate maakondade patsiendid nii ambulatoorse-, päeva-, kui statsionaarse ravi osas.

Väljakutsed:

- Kõrgenenud ravivajadusega olukorras on Tallinna keskhaiglate tänane taristu jäik ravikohtade juurde loomiseks ilma teisi erialasid kahjustamata. Piiratud on ka palatite kiire ümberkohandamine ühekohalisest kahekohaliseks või hapnikuvalmiduse tagamiseks.
- Põhja-Eestit teenindavate keskhaiglate erialade koostöövõimalused vajavad suurendamist, mida piirab Tallinna keskhaiglate lahus hoidmine. Ühtse juhtimise alla viimine tähendab olulist muudatust vähemalt ühe keskhaigla töökultuuris. Selliste muudatuste tegemine vajab õnnestumiseks eraldi tähelepanu.
- Mittoptimaalne ressursikulu Põhja-Eesti tervishoiusüsteemi korraldamisel. ITK ja LTK tegutsevad täna hajutatult erinevates paikades Tallinna eri osades (kokku 11 hoonet). Enamuse ITK hoonete vanus on enam kui 70 aastat, Ravi tänaval asuva põhimaja ja silmakliiniku hoonestusest 60% on üle 60 aasta vana ja 40% ca 35 aastat. Nende ülalpidamine on kallid. Vanade haiglahoone ruumiprogrammi funktsionaalne paigutus ning kasutada olevate raviruumide suurus (pinnastandardid) ei vasta tänapäeva meditsiini vajadustele. Vanade haiglahoone konstruktsiooni iseärasused (paljudel juhtudel on kasutatud hoone konstruktsioonis kandvate vaheseinte tehnoloogiat) muudab nende hoonete funktsionaalse kaasajastamise tehniliselt keeruliseks ja kulukamaks kui spetsiaalse funktsionaalsusega uuena rajatavates hoonetes. LTK ja ITK aktiivravi osakondade käsutuses olev hoonestu moodustab kokku ca 106 000 m² (netopind).
- Haiglate käsutuses olevad kinnistud ei võimalda vajalikus mahus haiglahoone rajamist ning uute haiglahoone rajamine olemasolevatele kinnistutele ei ole võimalik, kuna ehitustegevusega samaaegselt tuleb tagada ka ravitöö. Hetkel kasutusel olevates haiglahoones puuduvad või on väga piiratud mahus rakendatud nüüdisaegsetele haiglahoonele iseloomulikud hoonetehnilised patsientide ja ravi ohutust tagavad meetmed.
- Tervishoiutöötajate töötingimuste parandamine ning motivatsiooni suurendamisel on mõjuteguriks töökorraldus ja selle paindlikkus, tulenevalt nt raviruumide paiknemisest. Varasemate kontseptsioonide ja vajaduste järgi ehitatud hoonete kaasaegseks ja funktsionaalsemaks muutmine on keeruline või võimatu.
- Meditsiinikopteri võimekuse paremaks tagamiseks ja integreerimiseks kiirabiteenuse süsteemi, on piirkondlike haiglate erakorralise meditsiinikeskuste juurde vaja rajada tervishoiuvaldkonna vajadustele ning lennuohutuse nõutele vastavad kopterite maandumisplatsid.

Lisaks investeringutele Eesti põhjaosas asuvate keskhaiglate tugevdamiseks ja reageerimissuutlikkuse suurendamiseks vajavad tulevikus investeringuid ka väiksemad üldhaiglad. Reform ja rakendatava investeringu rahastamine katavad ligikaudu 40% HVA haiglate tervishoiutaristu kaasajastamise vajadusest kogu riigis. Esmatasandi tervishoid,

sealhulgas Põhja-Eestis, vajab tugevdamist: teenuseosutajad on killustunud ning neid tuleb veelgi enam motiveerida koonduma esmatasandi tervisekeskustesse.

Investeeringu suur maht ja keerukus vajab pädevat projektimeeskonda kogu investeeringu haldamiseks ning ajakohaseks elluviimiseks. Oluliseks riskiks on vähene kogemus sellise mahu ning keerukusega projektide läbiviimisel.

Põhja-Eesti meditsiinilinnaku investeeringute realiseerimist mõjutavad:

- Poliitiline risk, mis ei võimalda pidada kinni võetud juriidilistest kohustustest. Riski maandamiseks on investeeringu vajalikkusest Vabariigi Valitsust korduvalt informeeritud ning plaan on seal heaks kiidetud.
- Investeeringuga kaasnevaid finantsriske hinnatakse tervishoiuvaldkonna eest vastutava ministri poolt jooksvalt.
- Ametis on täiskohaga töötaja, kelle ülesandeks on hinnata investeeringu realiseerimisega kaasnevaid riske ning koordineerida vajalikke tegevusi, sh riskide maandamiseks.
- Finantsriskid on kaardistatud ning maandamiseks analüüsitakse mh. võimalusi kaasata täiendavaid rahastamisallikaid, nt. riigieelarve tulud.
- Investeeringu planeerimisse on kaasatud teise osapoolena Tallinna linn, kellel on samuti ametis täiskohaga projektijuht, kes juhib investeeringu realiseerimiseks vajalikke tegevusi.

Projekti realiseerimiseks luuakse 2021. aastal SA Tallinna Haigla Arendus (asutajad Tallinna Linnavalitsus ja Sotsiaalministeerium), mille üks ja ainus eesmärk on uue haiglahoone ehitamine. Loodav organisatsioon koondab projekti haldamiseks vajaliku inseneritehnilise ja muu tehnilise kompetentsi. Riik ja linn tagavad/kindlustavad oma eelarvetest vajaliku täiendava rahastuse Tallinna Haigla valmimiseks täies mahus.

Hankeriski maandamiseks on hanke lähteülesande koostamisse kaasatud vajalike kompetentsidega eksperdid ning juba on läbiviimisel hoone projekteerimishange.

Investeeringute tegemiseks Tallinna haiglavõrgu ümberkujundamiseks sõlmiti 18. veebruaril 2019 Eesti Vabariigi ja Tallinna linna koostöölepe Tallinna Haigla asutamise ettevalmistamiseks. Leppega moodustati riigi ja linna ühine töörühm, mis töötab välja konkreetse tööjaotuse, edasise aja- ja tegevuskava, juriidilise koostöövormi ning finantseerimisplaani. Töörühma kuuluvad Sotsiaalministeeriumi ja Tallinna linna esindajad, sh mõlema asutuse kantslerid, asekanclerid, ametite ja osakondade juhid ning mõlema poole projektijuhid. Töörühm raporteerib ministrile ja Tallinna linnapeale.

Koostatud on õiguslik analüüs uue ühise asutuse moodustamiseks, mille alusel otsustati, et luuakse ühine sihtasutus, kuhu liidetakse tänased Tallinna haiglate aktsiaseltsid.

Partnerid kaasatakse läbi teavitamiste (pressiteated, uudised), koostöökohtumiste ja otsesuhtluse keskhaiulate juhtidega. Koostamisel on kommunikatsiooniplaan ning planeerimisel on kohtumised haiglate esindajatega. Arvamust on saanud avaldada nii riik, linn kui ka arstid, samuti on erinevad poliitilised jõud, sh opositsioon kinnitanud toetust projektile.

Toetus on laiapõhjaline, sealhulgas poliitilisel tasandil, aga ka meditsiiniringkondades.

Kapitalimahutuste tegemisel saab riik suunata haiglatesse investeringuid haiglate funktsionaalsete arengukavade alusel ja ehitusprojektide meditsiinitehnoloogia osasid kohustusliku reguleerimise kaudu. Funktsionaalsed arengukavad hõlmavad analüüsi kohalike tervishoiuvajaduste, osutatavate teenuste mahu ja ruumidele esitatavate nõuete kohta, aga ka teenuse osutamise funktsionaalset arengukava. Kapitalimahutusi rahastavad põhiliselt EL fondid.

Põhja-Eesti meditsiinilinnak

Põhja-Eesti meditsiinilinnaku ligikaudseks pindalaks on kavandatud 129 000 m² (investeeringuga loodava haiglahoone brutopind) ja eeldatav projekteerimis- ja ehitusmaksumus on 370,15 miljonit¹⁰² (OÜ EstKonsult kuluprognooosi alusel).

Hinnakalkulatsiooni koostamise aluseks on haiglahoonetega seonduvate projekteerimiste ja ehitamiste riigihangete tulemused perioodis 2005–2020, Statistikaameti ehitushinna indeks, Tallinna Haigla eskiisprojektis planeeritud haiglapinnad ning Narva mnt 129 ja 129b kinnistute ja lähiala detailplaneeringu andmed, sh informatsioon patsiendi- ja personali parklate kohta, samuti Tallinna Haigla arengukava.

Hinnakalkulatsiooni koostamisel on eeldatud, et investeeringul on mõistlik kasutada tehnilisi lahendusi, materjale, tooteid ja seadmeid, mis vähendavad säilitamiskulusid (uuendamist) ja kasutuskulusid (kulutused kasutamisest). Seega on mõistlik kasutada lahendusi millel on kas pikk kasutusiga, pikad hooldusvälbad, väikesed kasutuskulud (hooldusmaksumus, energiakulu, vms.). Samuti on oluline uuenduste ja hoolduste võimalikult väikene (ajaline, häiriv) mõju kliinilistele tegevustele. Tavapäraselt on sellised tooted, seadmed, materjali ja tehnilised lahendused tavapärasest keskmisest turuhinnast mõnevõrra kallimad oma algselt investeeringult. Hinnakalkulatsioon arvestab selliste lahenduste, materjalide, toodete, ja seadmetega. Tallinna Haigla projekteerimise ja ehitamise hinnakalkulatsioon on koostatud EVS 885:2005 – Ehituskulude liigitamine – reeglistiku alusel. Standardi alusel ehituskulude liigitamise reeglite kasutamine loob võimaluse kulusid ühtviisi nimetada, määratleda ja mõista nii omaniku, tellija, projekteerijate kui ehitajate (pea- ja alltöövõtjate) ning projektiga seotud konsultantide poolt.

Põhilised projekteerimise, ehitamise ja asjade ostmise riigihanked, kuid mitte ainult, millest on lähtunud Tallinna Haigla projekteerimise, ehitamise ja sisustamise hinnakalkulatsiooni koostamisel on esitatud tabelis 1 ja 2.

AASTA	HANKE NIMETUS	VIITENUMBER
2005	SA PER Mustamäe X-korpuse arhitektuurne projekteerimine ja projekteerimise projektijuhtimine	20547

¹⁰² Tugineb esialgse kulude üldhinnangu täpsustamisel. Uuendatud kulukalkulatsioon hõlmab täiendavalt parkimiskohtade, ehitustööde indekseerimise, tellija reservi ja liitumistasude arvestust.

2005	SA PER Mustamäe X – korpuse tarindite (konstruktsioonide) projekteerimine	21579
2005	SA PER Mustamäe X – korpuse tugevoolu – ja nõrkvoolusüsteemide ning hoone automaatika projekteerimine	21580
2005	SA PER Mustamäe X – korpuse veevarustuse ja – puhastuse, kanalisatsioonivarustuse ja – puhastuse, kütte, ventilatsiooni, jahutuse, konditsioneerimise, vaakum- ja suruõhusüsteemide ning pneumotranspordi projekteerimine	21581
2006	X-korpuse ehituse peatöövõtt	25480
2006	B-korpuse etapilise rekonstrueerimise projekteerimine	33153
2007	Meditiiniliste gaaside süsteemi ehituse ja hoolduse töövõtt	33754
2007	Ventilatsiooni-, jahutuse- ja küttesüsteemi ehitus	34266
2007	Nõrkvoolupaigaldise ehitus	34410
2007	Elektripaigaldise ja hooneautomaatika ehitus	34411
2008	Turvaelektrivarustuse toite diisलगeneraatorite ostmine	109320
2009	SA PER Mustamäe PAT- ,C- korpuse ja kahetasandilise parkla etapilise (järgulise) ehitamise ning rekonstrueerimise projekteerimine	110480
2009	Tartu Ülikooli Kliinikumi Maarjamõisa meditsiinilinnaku II ehitusjärjekorra projekteerimistööd	113462
2009	Katkematu elektrivarustuse tagamise seadmete ostmine	111809
2011	SA Põhja-Eesti Regionaalhaigla D-korpuse, C-korpuse ja kahetasandilise parkla veevarustuse, kanalisatsiooni, sadevee ja soojarvarustuse välisvõrkude ning tee-ehitusliku osa rekonstrueerimistööde teostamine	125576
2011	Mustamäe D-, C-korpuste ja kahetasandilise parkla ning B korpuse liftide ehitustööde ostmine	126086

2012	Tartu Ülikooli Kliinikumi Maarjamõisa meditsiinilinnaku II ehitusjärjekorra ehitustööd	134319
2012	Mustamäe C-korpuse garanteeritud elektrivarustuse tagamise toiteallika (elektrigeneraatori) ostmine	136429
2012	Katkematu elektrivarustuse tagamise toiteallikate (UPS keskseadmete) ostmine	135112
2012	Köögitehnoloogia koos garantiiperioodijärgse hooldusega	134905
2013	Mustamäe korpuste torupostisüsteem	140890
2013	Põhja-Eesti Regionaalhaigla Mustamäe B-korpuse fassaadide rekonstrueerimistööd	142168
2013	Mustamäe C-korpuse köögi ala ehitamine	145402
2016	AB-korpuse fuajee laienduse ja kahetasandilise parkla ehitustööd	176969
2017	SA Tartu Ülikooli Kliinikumi Maarjamõisa meditsiinilinnaku III ehitusjärjekorra projekteerimistööd	182476
2018	Mustamäe meditsiinilinnaku III arendusjärjekorra ehituse projekteerimisteenus	196030
2019	Regionaalhaigla parkimishoone ehitustööde kontsessioon	208569
2019	Mustamäe meditsiinilinnaku III arendusjärjekorra ehitustööd	212908
2020	Tartu Ülikooli Kliinikumi Maarjamõisa meditsiinilinnaku III ehitusjärjekorra ehitustööd	217456

Tabel 1

Põhja-Eesti Regionaalhaigla 2005–2023	€	Tartu Ülikooli Kliinikum 2005– 2023	€	Tallinna Haigla 2021–2027
29 807 m ² X korpus	100 mln (sh 26 mln tehnoloogiale)	30 000 m ² Maarjamõisa I etapp	64 mln (sh 10 mln tehnoloogiale)	
27 529 m ² C korpus	73 mln (sh 15 mln tehnoloogiale)	40 000 m ² Maarjamõisa II etapp	72,3 mln (sh 15 mln tehnoloogiale)	
12 460 m ² Y korpus	65 mln	25 000 m ² Maarjamõisa III etapp	65 mln (sh 15 mln tehnoloogiale)	
15 086 m ² Psühhiaatria				Ligikaudu 129 000 m ²
Ligikaudu 85 000 m ² (65% TH-st)	Ligikaudu 238 mln	Ligikaudu 95 000 m ² (73% TH-st)	Ligikaudu 200 mln	Ligikaudu 370,15 miljonit eurot

Tabel 2

Seni tehtud investeeringud ei ole üks-ühele võrreldavad Põhja-Eesti meditsiinilinnaku kavandatud investeeringuga, sealhulgas ehitushind ruutmeetri kohta. Võrdlusobjektid on ehitatud varasemalt 16 aasta jooksul. Ehitushinnad Tallinnas ja mujal Eestis on erinevad. PERHi investeeringud on tehtud olemasolevasse meditsiinilinnakusse, TÜKi investeeringud uude kompleksi. Väga palju sõltub sellest, millist tervishoiuteenust ruumides osutatakse, palatite ehitamine on pigem odav, operatsiooniplokk väga kallis.

Hinnakalkulatsioon arvestab ehitushinna muutusega Statistikaameti ehitushinnaindeksi alusel, kui tegevus algab 2021 ja lõpeb 2023, siis ehitushinnaindeksi arvestuse aluseks on tegevuse maksumus 2022. aasta seisuga.

Investeeringu eesmärgid:

- Luuakse eeldus Põhja-Eestis tervishoiuteenuse toimepidavuse ning kvaliteetsete tervishoiuteenuste kättesaadavuse tagamiseks luues raviüksused, mis vastavad haigla funktsionaalsele arengukavale ja ehitusprojekti meditsiinitehnoloogia osale. Raviüksuste ruumimahud võtavad arvesse tulevikuvajadusi nii patsientide arvu kui teenuste mahu osas.
- Luuakse Põhja-Eestis võimekus vastata tervishoiukriisis haiglatele langevale survele.
- Vähendada haiglakorpuste arvu Tallinnas ning ühendada erinevate juhtimiste all olevad keskhaiglad ühtseks meditsiinilinnakuks (Tallinna Haigla) – Põhja-Eesti elanikke teenindavaks haiglavõrguks.
- Loodud on võimekus tervishoiusüsteemil operatiivselt reageerida kõrgeenenud ravivajadusega olukordadele.
- Luua Tallinnas eeldus esmatasandi tervisekeskuste võrgu loomiseks, säilivad ambulatoorsed teenused linnaosades.

- Tervishoiusüsteemis on võimalik pakkuda kaasajastatud ravi: luuakse tänapäevane haiglataristu, mis võimaldab pakkuda nõuetele vastavat, kaasaegset, ohutut, patsienti säästvat, tõenduspõhist ravi.
- Paraneb suutlikkus (sh finantsiline) vastata muutuvale nõudlusele – haigla suudab käia kaasas ravi tehnoloogiliste muutustega.
- Taristu uuendamine võimaldab toetada riigi turvalisuse ja meditsiini baasvõimekuse tagamist, luues Lasnamäe meditsiinilinnakusse võimaluse teenindada kogu Eesti elanikke kasutades selleks mh mitmeotstarbelise meditsiinikopteri võimekust.
- Tagatakse võimekus vastata demograafilistele muutustele Põhja-Eestis – suureneb haigla valmisolek ravida järjest suuremat hulka eakaid inimesi järjest komplitseeritumate, samaaegselt esinevate erinevate haigustega.
- Eelduslikult suureneb tervishoiusüsteemi tõhusus. Luuakse eeldused kasutada tervishoiuteenustesse suunatavaid vahendeid efektiivselt ja samal ajal patsientide vajadusi arvesse võttes.
- Paraneb ravi kättesaadavus ja kvaliteet Põhja-Eesti elanikele, sest suudetakse pakkuda neile vajalikku õigeaegset ja õiget ravi õiges kohas – lähenetakse inimkeskselt ja fookus on patsiendi vajadustel – rasked haiged saaksid ravitud haiglas ja kerged haiged ambulatoorselt.
- Paraneb tervishoiutöötajate töökeskkond.
- Põhja-Eesti keskhaiglate sünnitusabi-günekoloogia, oftalmoloogia ja nakkushaiguste erialade kompetentsikeskused, mis on osaliselt kompetentsikeskuseks kogu Eestile ja Baltikumile ning valdav osa (>65%) praeguste Tallinna keskhaiglate poolt osutatavast aktiivravist koondub ühte, kaasaegsesse haiglakorpusesse.
- Põhja-Eestis hakkab pakkuma osutama SA Tallinna Haigla keskhaigla kohustuslikele nõuetele vastavat statsionaarset ja ambulatoorset eriarstiabi ja piirkondliku haigla nõuetele vastavat statsionaarset ja ambulatoorset arstiabi järgmistel erialadel: silmahaigused, sünnitus ja günekoloogia, sh viljatusravi, neonatoloogia, lülisambakirurgia, allergoloogia-immunoloogia, reumatoloogia, endokrinoloogia, gastroenteroloogia, taastusravi, üldkirurgia, uroloogia, veresoontekirurgia, otorinolarüngoloogia, ortopeedia, onkoloogia, neuroloogia, kardioloogia, pulmonoloogia, dermatoveneroloogia, sisehaigused, nakkushaigused
- Suurendatakse vaimse tervise teenuste, sh psühhiaatrilise abi kättesaadavust Tallinnas ja keskhaiglates pakutavate teenuste kättesaadavust lisaks Harjumaa elanikele kõikide teiste üldhaiglate maakondade elanikele. Tagatakse mitmete üldhaiglate eriarstide vastuvõtud ja valveringid keskhaiglate arstide toel (sh saared, Põhja-Eesti, Lääne-Eesti, Kesk-Eesti). Dupleerivate valveringide vähenemise tõttu vabanevat ressursi saab kasutada enam töötajaid plaaniliseks abiks ja abi osutamiseks maakondades.
- Tallinna haiglate reformi käigus tehtavad ümberkorraldused on osa Eesti haiglavõrgu üldisest reorganiseerimisest ja optimeerimisest. Piirkondlikud tervisekeskused, nagu on Haaberstis, Mustamäel, Koplis ja Nõmmel, jäävad alles (esmatasandi tervishoiuteenused, sealhulgas perearstid ja -õed, ämmaemandatöö jne teenused). senise hoonestuse edasiste kasutusfunktsioonide osas arutelud käivad, kuid näiteks Magdaleena hoone jääb kasutusele taastusraviüksusena ja ilmselt ka hooldeosakonnana.

- Investeering on suunatud kogu Eesti elanikkonnale, eeskätt korraldatakse ümber tervishoiusüsteem ning parendatakse teenuste kättesaadavust Põhja- ja ka Ida-Eesti elanikele.

Elluviimine:

Haiglavõrgu arengukava keskhaiglatest Põhja-Eestit katvate AS Ida-Tallinna Keskhaigla (*edaspidi* ITK) ja AS Lääne-Tallinna Keskhaigla (*edaspidi* LTK) baasil ja liitmise järel luuakse **SA Tallinna Haiglal**. Uue aktsiaseltsi tööle rakendumisel antakse selle varad üle Tallinna Haigla SAle.

Tallinna haiglate reformi käigus tehtavad ümberkorraldused on osa Eesti haiglavõrgu üldisest reorganiseerimisest ja optimeerimisest. Selles etapis liidetakse üheks haiglaks kaks haiglavõrku kuuluvat keskhaiglat, mis asuvad Tallinnas ja katavad Põhja-Eesti ja osaliselt ka Ida-Eesti, sealhulgas saared. Haiglagoonete arvu vähendamine ja kaasajastamine võimaldab parandada osutatavaid teenuseid ja tulla toime patsientide arvu suurenemisest tuleneva survega. Oma väärtuse kaotanud kasutusel olevad haiglagooned ei vasta kaasaegsetele teenusenogetele ja patsientide ootustele saada paremat teenust. Ja mis veelgi olulisem, see võimaldab ületada praeguse kriisi ajal tekkinud takistused – vanad haiglagooned ei ole piisavalt paindlikud, et vastata vajadusele suurema hulga haiglavoodite järele. Kaasajastatud meditsiinilinnak pakub patsientidele paremaid võimalusi saada kiiresti esialgne diagnoos ja vajadusel saatekiri kõrgema taseme spetsialisti juurde. Tulevikus lüheneb patsiendi jaoks ravivõrku sisenemise aeg ja puudub vajadus ringelda erinevate üksteisest kaugel paiknevate raviasutuste vahel.

Täna on ITKs ja LTKs kokku 1136 voodikohta kokku (638 aktiivravi) ITK ja LTK, Tervise Arengu Instituudi statistika 2019.a järgi aktiivravi voodite arv LTK-s 275 ja ITK-s 363. Uude meditsiinilinnakusse viiakse üle ainult aktiivravi kohad - 537, alles jääb 280 öendushooldus kohta.

Põhikriteerium, mille alusel valiti välja investeering Põhja-Eestisse, oli selle laiaulatuslik mõju määratletud väljakutsetega tegelemisele Eesti tervishoiusüsteemi vastupidavuse ja kättesaadavuse suurendamisel. Samuti seetõttu, et rahvastiku trend näitab elanikkonna kasvu Põhja-Eestis. Täna elab 46% Eesti elanikkonnast Harju maakonnas, 33% rahvastiku koguarvust Tallinnas. Elanikkonna oodatav protsentuaalne kasv Harju ja Tartu maakonnas on 3,4-3,7%, kuid teistes maakondades see langeb. Ambulatoorse ravi ravijuhtumite arv on ligikaudu 3 miljonit aastas ja rohkem kui 2300 juhtumit 1000 elaniku kohta. Päevaravi ravijuhtumite arv on üle 75 tuhande aastas ja statsionaarse ravi puhul ligikaudu 250 tuhat aastas. Kokkuvõttes on Tallinna haiglad ambulatoorse, päeva- ja statsionaarse ravi osas vaieldamatult kõige olulisemad tervishoiuteenuse pakkujad. Eriarstiabi kättesaadavus erineb piirkonniti – Põhja-Eestis oli rahuldamata eriarstiabivajadus aastal 2018 21,4%, samal ajal Lääne-Eestis oli see arv ainult 6,8%.

Riigikontroll on varem hinnanud, et aktiivravi haiglavõrk on liiga suur ega ole jätkusuutlik. Suuremad investeeringuvajadused määratleti Ida- ja Lääne-Tallinna Keskhaiglates juba aastal 2000. Ilma investeeringuteta tervishoiusüsteemi vastupidavusse ja tervishoiuteenuste kättesaadavusse halveneksid need Eestis oluliselt, kuna haiglagoonete halb seisukord nõuab

täna kasvava patsientide hulga juures kättesaadavate teenuste taseme ja kvaliteedi säilitamiseks märkimisväärselt rohkem vahendeid.

Loodetavast suurendab käesolev ettepanek teenuse kättesaadavust keskhaiglate tasemel nende maakondade elanikele, kus on üldhaiglad: Rapla, Lääne-Eesti, Lääne-Viru ja Saaremaa; Hiiumaa, Järvamaa ja vajadusel ka teiste maakondade elanikele.

Tervishoiu kättesaadavus ja parem kvaliteet tagatakse vähemalt 2/3 Eesti elanikkonnast ja 25% eriarstiabi juhtumitele. Lisaks Põhja-Eesti elanikele on teenused kättesaadavad ka teiste maakondade patsientidele, kes vajavad keskhaiglate teenuseid kas ambulatoorse ravi, päevaravi, statsionaarse ravi ja erakorralise meditsiiniabi läbiviimiseks. Keskhaigla arstid aitavad täna ja tulevikus kaasa eriarstiabi pakkumisele üldhaiglates (sealhulgas saared, Põhja-Eesti, Lääne-Eesti ja Kesk-Eesti). Esmatasandi tervishoiukeskus luuakse ka Tallinna Haiglasse ning tervisekeskused paiknevad kõigis linnaosades.

Kaardistatud on loodava meditsiinilinnaku personalivajadused ehk planeeritud tänaste keskhaiglate personal *ca* 4000 ja haiglate integreeritusest tulenev mõju (valveringide dubleerimise vähendamine toob kaasa arsti tööjõu ressursi vabanemise näiteks ambulatoorsete teenuste osutamisele). Kaasaegse töökeskkonna loomisel on oluline mõju noorte arstide Eestisse jäämisel. Üldhaiglatest tõenäoliselt suurt personaliliikumist ei toimu, kuna teenuste pakett üldhaiglates ja keskhaiglates on erinev. Ambulatoorseid vastuvõtte maakondades kohapeal tagatakse täna ja ka tulevikus keskhaiglate personali toel, sest koormus üldhaiglate ei taga arstile täistööaega.

Põhja-Eesti meditsiinilinnaku loomisest oodatakse pikaajalist positiivset mõju ooteaegade vähenemisele, mis tuleneb peamiselt tänaste dubleerimiste lõppemisest vabastades ressursi, mida on võimalik suunata teenuste kättesaadavuse parandamisse. Praegu on haiglates järgmiste erialade valveringid (mõlemal 7):

ITKH: Sisehaigused; Pediaatria; Kirurgia; Ortopeedia; Günekoloogia; Oftalmoloogia; Neuroloogia

LTKH: Sisehaigused; Pediaatria; Kirurgia; Anestesioloogia; Günekoloogia; Infektsiooni haigused; Neuroloogia

Aastas on iga valveringi kohta arvestatud 6728 töötundi, mis teeb ~3.33 arsti ametikohta ühe valveringi kohta (aluseks sai võetud 2020 töötundi aastas). Teisi ametikohti nendes valveringides ei ole. Mõlemal lisandub veel EMO valvering.

Asutus	Arste/ residente keskmiselt	Õdesid keskmiselt	Hooldajaid keskmiselt	Arst/ resident tunde aastas	Õde tunde aastas	Hooldaja tunde aastas	Arst/resident AK	Õde AK	Hooldaja AK
ITKH	5.57	9.49	6.91	48827	83189	60573	24.2	41.2	30.0
LTKH	2.71	4.48	3.32	23756	39272	29103	11.8	19.4	14.4

Valveringide dubleerimise mõju teenuste kättesaadavusele on arvestatav järgmise info põhjal:

Sisendväärtused:

- Kummaski haiglas on 7 ööpäevase valveringi + EMO (nn kompleksteenusena, s.h anestezioloog) + 24/7 konsulteerimisvalmidus mitmetel teistel erialadel
- ühe ööpäevase valveringi mehitamiseks on vaja 3,3 ametikohta
- arsti keskmine koormus keskhaiglas on 0,8

Eeldused kahe haigla asendumisel Tallinna Haiglaga:

- EMO ja sünnitusabi maht jääb samaks (v.a üks anestezioloogi valvering);
- kaavad kattuvad valveringid **seitsmel erialal**: sisehaigused, pediaatria, kirurgia, ortopeedia, oftalmoloogia, neuroloogia, anestezioloogia;
- 24/7 konsulteerimisvalmidus muudel erialadel kahaneb poole võrra, kuid sel on mõju vaid palgakulule (s.t top-up koormus kahaneb) ja mitte ametikohtadele;
- ametikohtade arv saab kahaneda üksnes arstide puhul, kuna nende valveringidega muid ametikohti seotud ei ole;
- kui ka EMODE ja sünnitusosakondade liitmisest tekiks teoreetiline sääst nt õdede ja ämmaemandate ametikohtadele, siis oleks valvetööst vabanevate ametikohtade arvelt võimalik ja vajalik parandada õendus- ja ämmaemandusabi kvaliteeti.

Koondjärelused (Põhja-Eesti meditsiinilinnaku loomise mõju personalile):

- haiglate liitmise järel kaob vajadus minimaalselt 23 arsti ametikoha järele ning eeldades, et arstide keskmine koormus keskhaiglas on 0,8, kahaneb seega vajadus 29 arsti järele;
- kui ka õdede ametikohtade arvelt tekib sääst, on võimalik ja vajalik vabanevat ressursi suunata õendusabi kvaliteedi parandamiseks;
- füüsilise töökeskkonna paranemine võimaldab parandada tööga rahulolu ja sel moel toetada tervishoiutöötajate tööjõus püsimist.
- 6 eriala * 4,5 keskmiselt arvestatakse isikut valveringide tagamiseks = 27 ametikoha vabaneks teiste teenuste tagamiseks.
- Eeldusel, et eriarsti optimaalne tööaeg aastas on arvutuslikult 98 000 minutit (puhkused ja koolitused juba maha arvestatud) / 20 minutiga keskmiselt (esmane vastuvõtt 25, korduv vastuvõtt 15) = 4900 vastuvõttu -üks isik aastas saab lisaks praegusele osutada eeldustel.
- 27 vabanenud ressursiga arsti * 4900 vastuvõttu aastas = 132 tuhat vastuvõttu lisaks aastas.

Seos riigiabi reeglitega:

Investeeringud haiglavõrgu arengukavas loetletud riiklikele haiglatele tervishoiukorralduse parandamiseks ei kvalifitseeru riigiabi andmiseks. Investeeringud on suunatud tervishoiusüsteemi parandamiseks ning puudutavad tervishoiuteenuste kättesaadavust kõigile Eesti elanikele, kellel on teenusteks vajadus.

Eestis põhineb riiklik tervishoiusüsteem solidaarsusel ja üldisel tervisekindlustusel, see teenib sotsiaalset eesmärki ning on riigipoolse järelevalve all. Liidu kohtud on kinnitanud, et riiklikud investeerimistoetused haiglavõrgu arengukavas olevatele haiglatele ei kujuta endast riigiabi.

Täna jõus oleva haiglavõrgu arengukava kohaselt vahetab Tallinna Haigla välja kaks kesktasemel haiglat, nimelt Ida-Tallinna ja Lääne-Tallinna keskhaiglat. Tulevane haigla jätkab tervishoiuteenuste pakkumist keskhaigla tasemel ega tegutse ELTL artikkel 107 § 1 kohaselt ettevõtjana. Teiste sõnadega on Tallinna Haigla riikliku tervishoiusüsteemi lahutamatu osa ja põhineb peaaegu tervikuna solidaarsuse printsiibil. Haiglat rahastatakse otse sotsiaalkindlustusmaksudest ja muudest riiklikest fondidest ning ta pakub oma teenuseid tasuta üldise ravikindlustuskaitse raames. Sümbolne tasu, mis katab vaid väikese osa teenuse tegelikust maksumusest, ei mõjuta selle liigitamist mittemajanduslikuks.

Ajakava mõistes viiakse investering ellu aastatel 2021-2026.

<u>Investeering</u>	<u>Tegevus</u>	<u>Ajakava*</u>	<u>Maksumus,</u> <u>€</u>	<u>RRPst</u> <u>rahastus, €</u> <u>(ilma</u> <u>käibemaksu)</u>
Põhja-Eesti meditsiinilinnak	Lasnamäe põhikorpuse projekteerimine ja haiglahoone ehitus	12.2020-.07.2026	370,15 mln	277,76 mln
	Projektijuhtimine	02.2020-07.2026	3 mln	2,24 mln
<u>Investeeringu kavandatud kogukulud</u> <u>(ilma käibemaksuta)</u>		<u>2021-2027</u>	<u>373,15 mln</u>	<u>280 mln</u>

*Põhja-Eesti meditsiinilinnak avab patsientidele ukсед aastal 2027 pärast seda, kui haiglahoone on sisustatud ja vanadest haiglahoonetest on kõik sisu üle toodud ja meditsiinitehnoloogia paigaldatud (ehitusleping sõlmitakse kogu hoone valmis ehitamiseks 2026. aastal, RRP rahastusest tagatakse vähemalt 70% hoone valmimine, ehitise valmimisjärgsed tegevused ei ole RRPst rahastatava projekti osa). Hoone täismahus valmis ehitamiseks vajalik täiendav rahastus tuleb Tallinna linnalt ja võimalusel muudest allikatest ning kajastatakse tekkepõhiselt vastavate aastate eelarvetes.

* Reformi raames planeeritakse teistki investeringut erakorralise meditsiiniabi kättesaadavuse parandamiseks

Taaste- ja vastupidavusrahaust kaetakse Põhja-Eesti meditsiinilinnaku valmimisest umbes 76%. 31. juuniks 2026. on alustatud uue ehitatud haiglahoone kasutusloa menetlust.

Investeering 2: Mitmeotstarbelise meditsiinikopteri võimekuse loomine

Euroopa Komisjon soovib 2020. ja 2021. aastal jätkuvalt parandada tervishoiusüsteemi juurdepääsetavust ja vastupidavust. Mitmeotstarbelise meditsiinikopteri võimekuse väljaarendamine suurendab märkimisväärselt tervishoiusüsteemi juurdepääsetavust ja toimepidevust ning toetab tervikliku tervishoiukorralduse (võrgustunud haiglate kaudu) reformi Põhja-Eestis tagades üle-Eestilise ligipääsu erinevatesse meditsiinilinnakutesse. Ühtlasi tagab mitmeotstarbelise meditsiinikopteri võimekuse väljaarendamine riigi suurema vastupanuvõime erinevate kiiret meditsiinilist abi vajavate sündmuste (rasked liiklusõnnetused, masskannatanutega päästesündmused, meditsiiniline abi laevadel jms), sh kriiside lahendamisel (nt COVID-19 pandeemia). Varasemalt on Riigikontroll juhtinud tähelepanu esmatähtsate teenuste kättesaadavuse problemaatilisusele väljaspool Tallinna ja Harjumaad¹⁰³. Operatiivse meditsiinikopteri võimekuse väljaarendamine koos Tallinna haigla loomisega aitab seda kitsaskohta likvideerida.

Meditsiinipersonal ja kõrgtehnoloogiline ravi on koondumas suurematesse keskustesse, mis on tervishoiusüsteemi jätkusuutlikkuse ja kvaliteedi tagamise seisukohast väljapääsmatu ja tarvilik areng. Mistõttu tuleb tagada kiire ligipääs teenustele äärealadelt, mille üheks lahenduseks on mitmeotstarbelise meditsiinikopteri võimekuse terviklik ülesehitamine.

2017. aastal oli Eesti rahvastiku tihedus 24 inimest ruutkilomeetri kohta. Hõredamini olid asustatud Venemaa (22 in/km²), Rootsi (13 in/km²), Soome (10 in/km²) ja Norra (9 in/km²). Vastavalt EHACi (*European HEMS & Air Ambulance Committee*) infole, kasutatakse kiire abi andmiseks meditsiinikopterite lahendust enamikes Euroopa riikides. Meie naaberriikidest on meditsiinikopteri lahendus välja arendamata vaid Eestil, Lätil ja Leedul.

Senine kogemus erinevates kriisides, sealhulgas COVID-19 kriisijuhtimises, on näidanud, et transport kopteriga on kõige paindlikum ja kiireim viis erakorralist abi vajavate inimeste aitamiseks. See on eriti oluline, kui on vaja jõuda raskesti ligipääsetavates kohtades, sealhulgas saartel ja äärealadel elavate inimesteni, et pakkuda neile erakorralist meditsiinilist abi. Kopter on asendamatu ka juhtudel, kui inimene on vaja kiiresti transportida kaugel asuvasse haiglasse või ühest haiglast teise, kõrgema taseme haiglasse Eestis või teise riigi haiglasse (nt Helsingisse, Soome). Politsei- ja Piirivalveameti helikopterid on täna ja ka tulevikus riigi poolt avalikkusele pakutavate teenuste orgaaniline osa.

Meditsiinikopteri võimekus annab ka haiglatele, sh Tallinnas, võimekuse tagada kriitiline ravi patsientidele, kes elavad haiglast kaugemal kui 50 kilomeetrit. Samuti annab see võimekuse reageerida erinevatele sündmustele, sh masskannatanutega sündmustele, mis eeldavad **kiiret meditsiinilist abi**. Lisaks vähendavad meditsiinikopterid oluliselt patsientide või spetsiifilise meditsiinipersonali transpordiks kuluvat aega **ääremaadel ja saartel**. Meditsiinikopteri võimekuse arendamine **suurendab kriitilise ravi kättesaadavust üle Eesti, toetab meditsiinisisüsteemi toimepidevust ning riigi valmisolekut kriisidega toimetulekuks**.

---

¹⁰³ Ülevaade riigi vara kasutamisest ja säilimisest 2019.-2020. aastal - Esmatähtsate avalike teenuste tulevik
<https://www.riigikontroll.ee/Riigikontrollipublikatsioonid/Auditaruanded/tabid/206/Audit/0/AuditId/484/language/et-EE/Default.aspx>

Väljakutsed:

- Vananev rahvastik ning krooniliste mitmikhaigustega inimeste arvu suurenemise ja elanikkonna koondumisega suurematesse keskustesse suurenevad tervishoiuteenuste kättesaadavuse takistused, mis avaldavad survet ka kiirabiteenuse osutamisele.
- **Eestis puudub ööpäevaringselt kiiret abi pakkuv meditsiinikopteri võimekus.**
- Eesti Vabariigi riigisisene tsiviillennuvõimekus asub PPA lennusalgas (edaspidi ühiselt *PPA*).
- Täna on PPA kasutada kaks väikest lennukit ja kolm keskmise kandevõimega mitmeotstarbelist kopterit, millega täidetakse riigiülevalt erinevaid riigi ülesandeid. Muude riiklike lennutegevuste hulgas tehakse täna üksnes võimaluste piires PPA kopteritega etteplaneeritud meditsiinilisi transpordilende, mille sisuks on stabiliseeritud, kuid ajakriitilist meditsiinilist sekkumist vajava patsiendi transport haiglale vahel (nt madalama etapi haiglast kõrgema etapi haiglasse, sh saartelt), kuid üksnes siis, kui olemasolev kopter ei täida samal ajal muid riiklikke ülesandeid.
- Aastatel 2017-2020 on PPA helikoptereid kasutatud võimaluste piires meditsiinitranspordi osutamiseks keskmiselt 200 lennutundi aastas, mis katab vaid osa kogu vajadusest. Eesti tervishoiuekspertide arvates on kiiret abi osutavate meditsiinilendude vajadus märkimisväärselt kõrgem – hinnanguliselt umbes 600 lennutundi.
- Lennuvalmiduse tagamise eelduseks on nõuetekohase hooldusprogrammi järgimine, mille puhul tuleb arvestada rahvusvaheliste (näiteks EASA), riigisiseste (Lennuamet) ja õhusõiduki tootja nõuete ja tingimustega. Õhusõidukite hooldamine toimub korraliselt lennutunni ja kalendri põhjal st, et kopterid on kogu aeg roteeruvalt hoolduses. Samuti esinevad lennuvahenditel tehnilised rikked, mis samuti vähendavad kopterite lennuvalmidust. Selleks, et riigil oleks võimalik jätkata olemasolevate ülesannete täitmist ning luua juurde uus meditsiinikopteri teenus, **on vajalik kahe täiendava helikopteri soetamine, olemasoleva lennubaasi laiendamine ja uue ehitamine.**

Eesmärgid:

- Taastekava toel tehtavate investeeringutega **arendatakse välja eraldiseisev meditsiinikopteri ööpäeva- ja aastaringne üleriigiline võimekus**, mis toetab tervisevaldkonna strateegiliste eesmärkide saavutamist. Meditsiinikopteri võimekus tagab parema ja kiirema tervishoiuteenuste kättesaadavuse ning võimaldab pikaajalises vaates tõhustada riigi, sh tervishoiusüsteemi ressursikasutust.
- **Tagatakse riigiülevalt vähemalt ühe mitmeotstarbelise meditsiinikopteri ööpäevaringne saadavus**, mis võimaldab:
  - kiiret meditsiinilist abi aegkriitiliste meditsiiniliste juhtumite korral, sh äärealadel piirkondades ja saartel;
  - kiire meditsiinilise abi saadavuse raskete liiklusõnnetuste, looduskatastroofide, kriiside jms korral;

- patsientidele kiire tasuta meditsiinilise transpordi lähimasse või vajaliku võimekusega haiglasse, sh vajadusel naabruses asuvasse EL liikmesriikidesse (nt Helsingisse, Soome Vabariiki) ning sealt tagasi;
- võimalusel muude päästetegevuste teostamise, sh abi ja toetuse inimeste otsingul merel ja maismaal, sh kohese esmase meditsiiniabi osutamise.
- Riigiülesest vähemalt ühe mitmeotstarbelise meditsiinkopteri ööpäevaringse saadavuse tagamiseks on planeeritud PPA mitmeotstarbeliste kopterite arvu suurendada kahe võrra.
- Meditsiinkopteri võimekuse väljaarendamine PPA-s loob eeldused reageerida operatiivset meditsiinilist abi vajavatele sündmustele **sõltumata teistest paralleelselt toimuvatest riiklikest lennutegevustest**.
- Maksimaalse mitmekülguse tagamiseks on soetatavad helikopterid mitmeotstarbelised (nagu ka need, mida PPA täna kasutab) ning varustatud nii otsingu- ja päästetööde (sh soojuskaamerasüsteemi) kui meditsiiniseadmetega. Kõik soetatavad helikopterid peavad olema võimelised lendama erinevates ilmastikutingimustes. Lisaks meditsiinitranspordile võimaldab see PPA-l kasutada helikoptereid ka teiste õigusaktidega pandud ülesannete täitmiseks, sh:
  - otsingu- ja päästetööd sh **meditsiiniline evakuatsioon** merelt;
  - metsa- ja maastikutulekahjude kustutustööde toetamine;
  - keskkonna- ja merereostuse seiramine;
  - ühenduse tagamine väikesaartega (inimeste, toidu, meditsiinilise abi jne transport hädaolukorras).
- Nende kopterite mitmeotstarbelisus võimaldab neid kasutada nii Eesti kui EL naaberriikide metsa- ja maastikupõlengute kustutamiseks, samuti otsingu- ja päästetöödeks merel või EL välispiiril asuvatel järvedel. Kliimamuutuste tõttu sagenevad ekstreemsed ilmastikunähtused, need muutuvad vähem prognoositavateks ja on raskemate tagajärgedega. Ekstreemsed ilmastikuolud põhjustavad rohkem õnnetusi ja hädaolukordi – nii merel kui maal – ja see nõuab rohkem otsingu- ja päästetöid. Arvestades Eesti asukohta, lahendatakse erinevad merepäästesündmused (nt otsingu- ja päästetööd, meditsiinievakuaatsioonilennud laevadelt jne) Soome lahel tihedas koostöös naaberriikidega. Seetõttu loob helikopterite hankimine sünergiat ka teiste EL poliitikavaldkondade vahel. Seosed saab leida EL Tsiviilkaitse Mehhanismiga, sest üksnes tõelistes hädaolukordades saab neid multifunktsionaalseid helikoptereid kasutada ka metsa- ja maastikupõlengute vastu võitlemises. Üle 50% Eesti territooriumist on kaetud metsaga ja 22% on turbaraba, mis ei ole alati rasketele tuletõrjesõidukitele ligipääsetav. Viimastel aastatel on Eestilt metsatulekahjude kustutamiseks abi palunud Rootsi ja Läti, kuid helikopterite puudumise tõttu ei olnud võimalik abi anda. Seega oleks neil mitmeotstarbelistel kopteritel üle-euroopaline väärtus.
- Mitmeotstarbelise ja sama kopteritüübi kasutamine loob eeldused võimekuse kiiremaks ja rahaliselt soodsamaks väljaarendamiseks läbi olemasoleva hooldusbaasi, tarvikute, seadmete ristkasutamise ja kopterimeeskondade roteerimise võimaluste.

- Meditsiinkopteri võimekuse väljaarendamine PPA kasutuses olevate samatüübiliste kopteritega, loob nende kasutamise võimaluse ka teiste riiklike lennutegevuste toetamiseks, sh meditsiiniline lend, k.a lend abivajajani või muud suuremat ressursi eeldavad sündmused (looduskatastroofid, kriisid, erakorralised olukorrad (sh nt COVID-19)).
- Meditsiinkopteri saadavuse suurendamisega:
  - tagatakse Eesti inimestele parem operatiivne tervishoiuteenuste kättesaadavus ning suurendatakse ellujäämise ja paranemise tõenäosust;
  - välditakse või vähendatakse erinevaid raskeid tagajärgi, sh eluohtlikke ning seeläbi tagatakse inimestele kiiremad ja paremad eeldused ühiskonnaellu naasmiseks (sh tööle);
  - saavutatakse inimelude ja ravikulude sääst.
- Meditsiinkopteri võimekuse rakendamine võimaldab võrreldes kiirabiautoga olulist ajalist võitu patsiendini jõudmisel ja transportimisel. Lisaks aitab see tõsta erakorralise tervishoiuteenuse kättesaadavust abikaugetes piirkondades (ääremaad ja saared) ning vähendab oluliselt patsientide või spetsiifilise meditsiinipersonali transpordiks kuluvat aega. Kriitiliseks abi osutamise ajaks loetakse „kuldset tundi“, st ühe tunni jooksul peab patsient saama erakorralist arstiabi.
- Paraneb rahvusvaheline tervishoiualane koostöö ja seeläbi suureneb spetsiifiline meditsiiniline kompetents või seadmete kättesaadavus. Tulevikus on reaalne vaadelda teatud raviteenuste osutamise osas optimeerimist ning koostööd ka naaberriikide, mh Tallinna ja Helsingi vahel, mida meditsiinkopteri võimekus edaspidi toetab.
- Saavutada lähiriikide (nt Soome) kogemusele tuginedes pikemas vaates rahalist kokkuhoidu erineva spetsiifilise meditsiiniaparatuuri soetamise arvelt vähematesse spetsialiseerunud keskustesse.

Elluviimine:

Investeeringu elluviimiseks hangib PPA meditsiinkopteri võimekuse loomiseks sobilikud ja olemasolevate kopteritüüpidega maksimaalselt ühilduvad mitmeotstarbelised kopterid, annab kopterimeeskonna liikmetele esmase koolituse ja rajab toetava taristu kopterite käitamiseks ja majutamiseks. Taristu komponentide (nt kopterite maandumisplatsid) ehitamisel haiglate juurde kaasatakse vajadusel teisi partnereid.

Meditsiinkopteri võimekuse väljaarendamise etapid on:

- hangete ettevalmistamine;
- sobivate mitmeotstarbeliste meditsiinkopterite hankimine koos vajaliku lisavarustusega (sh meditsiiniline-, otsingu- ja päästetööde varustus), erinevates ilmastikutingimustes, sh jäätumistingimustel lendamise võimekuse ning baashooldustarvikutega (sh ohutus- ja hooldustarkvara);
- vajaliku personali (kopteri meeskond, tehnikud, instruktor) esmane koolitamine;
- toetava taristu projekteerimine ja ehitamine (olemasoleva Tallinna baasi laiendamine, Tartu baasi rajamine);

- erakorraliste meditsiinikeskuste juurde kopterite maandumisplatside projekteerimine ja ehitamine.

Meditsiinilise kopterivõimekuse väljaarendamiseks PPA baasil on planeeritud kokku 46,3 mln eurot, mis sisaldab:

- kahe mitmeotstarbelise meditsiinikopteri soetamist sh kopteri sihtotstarbeliseks kasutuseks vajaliku lisavarustuse, hooldustarvikute jms;
- kopterite käitamiseks vajaliku personali esmast koolitamine;
- taristu projekteerimist ja ehitamist:
  - sh kopteribaaside projekteerimine ja ehitamine;
  - sh kopteri maandumisplatside projekteerimine ja ehitamine erakorralise meditsiinikeskuste juurde;
  - muid projekti rakendamise kulusid (tähtajaline projektijuht komponendi erinevate osade projekti elluviimise ajaks tagamaks EL taastekava tulemuste tähtajalise saavutamise).

Projekti rakendamisel kaasnevad püsivad tegevuskulud – uute kopterite käitamiseks vajaliku personali töötasu nende jätku- ja täiendkoolitused, kopterite ülalpidamine, hooldamine, taristu ülalpidamine jms on planeeritud katta Eesti riigieelarvest.

Seos riigiabi reeglitega

Investeeringutel puudub seos riigiabiga.

Tegemist ei ole riigiabiga, sest kopterite soetamise ja käitamise näol on tegu riigi ülesannete täitmisega PPA poolt. PPA ei paku vabaturul kaupu ega teenuseid majandusoperaatorina. Eestis puuduvad pakkujad, kellel oleks olemas EL taastekava toel loodav võimekus nõutud tasemel ööpäevaringselt üleriigiliselt ja aastaringselt teenust osutada. Helikopterite soetamiseks, meeskondade koolitamiseks ning taristu ehitamiseks korraldatakse riigihanked, mis on riigiabi välistav meede. Samuti on transport meditsiinikopteriga patsiendile (kannatanule) tasuta.

Investeeringud haiglavõrgu arengukavas loetletud riiklikele haiglatele tervishoiukorralduse parandamiseks ei kvalifitseeru riigiabi andmiseks (so kopterite maandumisplatside ehitamine).

Ajakava

Investeeringukomponent viiakse ellu hiljemalt 30. juuniks 2026.

Reform 4. Töötushüvitiste tugevdamine, et vähendada koroonakriisi vältel töötuks jäänud inimeste vaesust

Eestis makstakse töötuskindlustushüvitist sõltuvalt staažist kuni 180-360 päeva ning töötutoetust kuni 270 päeva. Samas on koroonakriisi vältel uue töökoha leidmine, eriti majutuses, toitlustuses ja teistes turismiga seotud tegevusvaldkondades keeruline. Seetõttu on mõttekoda Praxis ja teised soovitanud Eestil pikendada ajutiselt töötushüvitiste kestust, et vältida pikaajaliste töötute vaesusesse jäämist.

Muudatuse kohaselt, kui registreeritud töötuse määra ületab 31. juulist kuni 31. detsembrini 2021 8,5%, pikendatakse töötuskindlustushüvitiste ja töötutoetuse maksmist 60 päeva võrra neil töötuna registreeritud isikutel, kelle hüvitise või toetuse maksmise lõpetamine jääb vahemikku 2021. aasta september kuni 2022. aasta veebruar. 8,5% piir on valitud, kuna see ületab Eesti loomuliku töötuse määra peaaegu 2%, tuginedes Euroopa Komisjon hinnangule. Registreeritud töötuse määr vaadatakse üle ja otsused töötutoetuse ja töötuskindlustushüvitise pikendamise kohta tehakse igakuiselt.

Muudatuse maksumus on ligi 8,2 miljonit eurot. Neid muudatusi rahastatakse riiklikest vahenditest (riigieelarvest ja töötuskindlustusmaksetest).

Reformi elluviimiseks on vaja muuta Tööturuteenuste ja -toetuste seadust ning Töötuskindlustuse seadust. Vabariigi Valitsus arutas reformiettepanekut 20. mail kabinetinõupidamisel ja toetas reformi. 24. mail tegi sotsiaalministeerium parlamendile ettepaneku lisada kollektiivlepingu seadustesse ja muudesse seadustesse vastav muudatus.

Reform 5. Hoolduse integratsioon

Jätkatakse Struktuurireformide toetusprogrammi (*Structural Reform Support Programme, SRSP*) projekti „Integreeritud teenuspakkumise toetamine Eestis“ jätkutegevustega (2021-2027), mille eesmärk on panustada integreerituma ja inimkesksema toetussüsteemi loomisesse erivajadusega inimestele ja suure toetusvajadusega eakatele, sealhulgas nii sotsiaalseid, tööalaseid kui meditsiinilisi sekkumisi. Reformi elluviimist rahastatakse riigieelarvest ning Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondidest.

Investeering 3: Noorte tööturumeetmed

Väljakutsed:

Eesti on põhihariduse tulemuslikkuse ja võrdsuse kindlustamise poolest Euroopa absoluutses tipus ning maailmas parimate riikide seas: rahvusvahelise PISA testi tulemuste kohaselt on Eesti 15 aastased noored nii funktsionaalses lugemises, matemaatikas kui ka loodusteadustes (bioloogia, füüsika ja keemia) Euroopa riikide pingereas esimesel kohal. **Siiski on Eestis suur erialase hariduseta inimeste osakaal: 27% täiskasvanutest (25–64aastased) on eri- ja kutsealase hariduseta.**

Esimese taseme või madalama haridusega õpinguid mittejätkavate noorte (18–24aastased) osakaal on 9,8% ning meeste osakaal (12,7%) ületab naiste oma ligi kaks korda. Rahvusrühmade lõikes ei jätkka oma õpinguid 10,2% eestlastest ning 9% teisest rahvusest inimestest. Ühistel väärtustel põhinev, õppijast lähtuv ja kaasav haridussüsteem aitaks pakkuda tööturu vajadusi toetavaid õpiteid. Inimestel tuleb kohaneda vajadusega õppida juurde terve elukaare jooksul ning olla valmis eriala vahetuseks.

COVID-19 pandeemia tagajärjel on **töötus hakanud kasvama, mitteaktiivsus suurenema ning löögi alla on sattunud sektorid, kus töötab palju noori** (teenindus, toitlustus, turism). Sellest tulenevalt kasvab vajadus noorte tööhõivealaste sekkumiste järele. Noorte sisenemine tööturule on muutnud aina keerulisemaks ja ka 2020. aasta lõpus valminud OSKA COVID-19 mõjude eriuuringus tõdetakse, et enim on COVID-19 viiruse levikuga seotud kriisis kannatanud noorte tööhõive. Kuna sektorid, kus noored peamiselt töötavad, on ka kriisi tõttu **pikemaajalise löögi all**, võib see jätta pitseri noore põlvkonna tööelu algusele. Noorte töötuse määr 16-26-aastaste vanusegrupis tõusis Eestis 2020. aastal 14,9%-ni (aasta varem oli näitaja 8,5%), NEET-määr samas vanuserühmas tõusis aastaga 8,3%-lt 10,8%-ni. Noorte kõrvalejäämine haridus- ja tööturusüsteemist on tõsine ühiskondlik probleem. Noorte mitteaktiivseks muutumine suurendab riski jääda töötuks, sattuda vaesusesse, olla sotsiaalselt tõrjutud, saada madalamat töötasu jne.

Strateegia „Eesti 2035“ seab eesmärgiks viia inimeste teadmised, oskused ja hoiakud kooskõlla tööturu vajaduste ning majanduse struktuurimuutustega, sh seades fookusesse nii erialase hariduseta ja mitteaktiivsete inimeste (sh vanemaegelised, noored, kes ei õpi, ei osale koolitusel ega tööta, hoolduskoormusega inimesed) tõhusama toetamise tööturule naasmiseks kui ka sealt lahkumise ennetamiseks.

Tulenevalt valdkonnast tuvastatud ja „Eesti 2035“ pikaajalistes arenguvajadustes, EK riigipõhistes soovitusel ja valdkondlikus arengukavas kirjeldatud arenguvajadustele ning seotud pikaajalistele eesmärkidele olukorra muutmiseks, sealhulgas erinevate sihtgruppide sotsiaalse kaasatuse suurendamiseks ühiskonnas, on eesisevate aastate jooksul kavandatud viia Eesti tervishoiu- ja sotsiaalkaitse valdkonnas läbi mitmeid reforme ja tegevusi kitsaskohtade ületamiseks.

Eesmärgid:

Sekkumise eesmärgiks on pakkuda vähese töökogemusega noortele tööturumeetmeid, mis tagaks nende tööhõivesse liikumise.

Meetme „Minu esimene töökoht“ (MIT) eesmärk on soodustada puuduva ja vähese töökogemusega noorte töölevõtmist tööandjate poolt ja seeläbi vähendada noorte töötust. MIT koosneb tööandjale makstava palgatoetuse ja noorega seotud koolituskulude hüvitamise komponentidest. Palgatoetus on oluline selleks, et motiveerida tööandjat puuduva ja vähese töökogemusega noort tööle võtma. Koolitushüvitis on oluline seetõttu, et suurel osal noorel, kes palgatoetusega tööle asuvad, puudub erialane haridus ja oskused ja seetõttu on oluline meetme raames panustada nii töökogemuse omandamisse kui ka noore oskuste arendamisse. Palgatoetust ja koolituskulu hüvitist (kuni 2500 eurot) makstakse tööandjale, kes võtab tööle 16-29 aastase töötuna registreeritud noore, kelle töökogemus on puuduv või lühiajaline. Palgatoetus ühes koolitusega parandab vähese töökogemusega noorte stardipositsiooni ning ennetab tulevikus töötuks jäämist töökogemuse puudumise tõttu. Seehulgas pakutakse teenuse raames noorele ka jätkutuge spetsialisti poolt, et ennetada noore uuesti töötuks jäämist ja toetada tööandjat noore koolitusvajaduse väljaselgitamisel. Seetõttu on noorte tööhõivesse liikumise toetamisel tekkivate kulude mõju pikemaajalisem, sest on otseselt vajalik noorte töökogemuse saamise soodustamiseks, et toetada noore tööhõivesse liikumist ning püsimist ja vähendada seeläbi noorte töötust.

Taaste- ja vastupidavusrahasust meetmete disainimisel arvestatakse varasemat kogemust ja mõjuhindamise tulemust. 2021. aasta veebruaris valmis meetme „Minu esimene töökoht” (MIT) mõju ja tõhususe hindamine (Praxise uuring 2021¹⁰⁴). Uuringu tulemused näitavad, et teenus on oluline lisastiimul, et tõsta vähese või puuduva töökogemusega noorte võimalusi tööle saamiseks. MIT meedet peavad vajalikuks uuringu raames intervjueritud sihtrühmad (sh eksperdid, tööandjad kui ka noored). Noortest, kes on MIT raames tööle saanud, on kuue kuu pärast hõives 80% ja 12 kuu möödudes 74%. 12 kuud pärast meetme lõppemist on hõives 65% osalenud noortest. Uuringus tõdetakse, et teenus on eriti oluline suurema töötute arvuga piirkondades, kus töökogemuseeta noored peavad samade töökohtade nimel konkureerima juba kogenumate inimestega.

Meetme „Minu esimene töökoht“ hindamisel tehti järgmised järeldused:

- tuleb parandada tööandjatele õigeaegse ja olulise teabe edastamist
- tuleb motiveerida tööandjaid kasutama võimalust koolituskulude hüvituse saamiseks
- meede „Minu esimene töökoht“ peab olema rohkem ühendatud teiste teenustega (jätkutugi, praktika jne)

Selle alusel sisaldab järgnev „Ümbertöötatud minu esimene töökoht“ järgmisi punkte:

- parandatakse tööandjatele õigeaegse ja olulise teabe edastamist
- koolituskulud on „Minu esimese töökohta“ oluline osa, seega teeme noortele pakutavad koolitusvõimalused tõhusamateks ja arendame noorte jaoks välja eraldi koolituspaketi
- meede „Minu esimene töökoht“ ühendatakse rohkem teiste teenustega, eelkõige jätkutoega, mille raames pakutakse noorele ja tööandjale tuge ka peale töösuhte algust. Eesmärk on eelkõige ennetada töösuhte lõppemist ning koostöös tööandja ja noorega välja selgitada noore koolitusvajadus.

MIT on kesksel kohal Eesti noortegarantii tegevuskavas, mida rakendatakse EL Nõukogu 2013. aasta noortegarantii soovitusel elluviimiseks. MIT on rahastatud alates 2015. aastast Euroopa Sotsiaalfondi (ESF) vahenditest. Kokku on perioodi 01.2015-08.2020 MIT teenusel osaletud 3468 korda. Uuendatud teenuse „Minu esimese töökoht“ teenuses pöörame suuremat tähelepanu kvaliteedile. Tulenevalt varasemast kogemusest on planeeritud osalejate arv sarnane.¹⁰⁵ Sealhulgas on noorele kuluva summa sees nii vajalikud teenuse arendused, palgatoetus, koolitushüvitis kui ka jätkutoe pakkumine. Palgatoetus makstakse tööandjale välja igakuiselt ning toetuse maksmine kestab maksimaalselt ühe aasta, et tagada noore tööle võtmine ning jätkamine sellel töökohal. Noortegarantii on EL soovitus kõikidele liikmesriikidele ja sellele viitab otseselt ka Euroopa Liidu Sotsiaalõiguste sambas punkt, et noortel on õigus nelja kuu jooksul pärast töötuks jäämist või õpingute lõpetamist saada kvaliteetne täiendushariduse, õpipoisiõppe, praktika- või tööpakumine. Meetme jätkamine on põhjendatud ka uue 2020. aastal Euroopa Komisjoni poolt avaldatud tugevdatud noortegarantii soovitusel elluviimisel, mille tegevuskava valmib 2021. aasta jooksul ja seda rahastatakse peamiselt Euroopa Sotsiaalfondist ja riiklikust kaasfinantseeringust ning RRF-ist. Samuti

¹⁰⁴ <http://www.praxis.ee/tood/minus-esimene-tookoht/>

¹⁰⁵ Arvutatud varasema MIT teenusel osalemise ja kulunud eelarve põhjal.

käsitletakse tegevuskavas konkreetselt teenuseid, mida Eesti täna juba pakub ja mis on noortele olulised hariduse omandamiseks ja tööturule jõudmiseks (nt tööturuteenused, mida rahastatakse töötuskindlustusvahenditest).

Hiljemalt 2022 aasta alguses esitletakse tugevdatud noortegarantii tegevuskava. Eesti keskendub rohkem noorte oskustele (eelkõige rohe- ja digioskused) ning NEET-olukorra ennetamisele. Samuti arendatakse edasi NEET-noortele terviklikku tugimeedet. Varajase hoiatamise süsteemi valdkonnas tugevdatakse koostööd andmekogumise ja järelevalveskeemi vahel. Sotsiaalministeerium ning Haridus- ja Teadusministeerium on ühel nõul, et tähtsad on kirjalikud koostöölepingud ja rollide jaotus. Räägitakse läbi ja lepitakse kokku erinevad rollid ja koostöö osapoolte vahel. Profiilimiseks viiakse läbi teenuse disainimine. Tugevdatud noortegarantii tegevuskava kiidetakse heaks 2022. a esimeses kvartalis. Need on reformi alusdokumendid. Uuendatud „Minu esimene töökoht” on tugevdatud noortegarantii arengukava üks olulisemaid sekkumisi.

Üldiselt tegelevad noorte töötusega järgmised teenused:

Euroopa Sotsiaalfond (ESF):

- Noortegarantii tugisüsteem - KOV-i tööriist, mille abil KOV saab teada, millised noored tema piirkonnas ei õpi ega tööta ning saab neile vajadusel pakkuda toetust haridustee jätkamiseks ja tööturule jõudmiseks.
- „Minu esimene töökoht“
- Noorte Tugila ja „Hoog Sisse“ - NEET-noorte toetamine noorsootöö kaudu.
- STEP-programm – programm noortele, kellel on õigusrikkumise taust ja kes soovivad tööle asuda
- Alaealiste töötamise toetus - tööandjad, kes pakuvad tööd 13-16-aastastele, saavad taotleda Eesti Töötukassalt alaealiste töötamise toetust. Selle toetuse eesmärk on suurendada alaealiste töötamise võimalusi ning soodustada nende tööharjumuse ja -kogemuse saamist.
- Avatud taotlusvoor NEET-olukorras noorte toetamiseks kohalikus omavalitsuses – täiendav tugi kohalikele omavalitsusele, et toetada teenuste ja läbimõeldud sekkumiste kaudu NEET-olukorras noori.

Töötukassa vahendid (mõeldud kõigile töötutele, mitte konkreetselt noortele, kuid noorte seas populaarsemad teenused):

- Tööturukoolitus
- karjääriteenused (karjääriinfo ja -nõustamine)
- tööpraktika
- tööharjutus
- tööklubi
- tööotsingutöötuba
- jätkutugi tööle või haridusse suundunud noorele

Investeeringu elluviimine

Meede rakendub 2022 aastast ja rakendajaks on Eesti Töötukassa. Töötukassa spetsialistid hindavad noore vajadust teenuse järele ning teenuse kasutamine ja sisenemine fikseeritakse individuaalses tööotsingukavas. Samas teeb Töötukassa aktiivset teavitustööd meetme teadlikkuse tõstmiseks. Meetmesse suunatud noor on tööle asudes jätkuvalt kontaktis Töötukassa nõustajaga, et vajadusel saada toetust ja abi. Samuti toimub Töötukassa suhtlus ka tööandjaga, et kaardistada noorte oskuste vajadused ja koolitusel osalemine.

Meede lisatakse noortegarantii tegevuskavasse.

Riigiabi analüüs

Meetme palgakomponent on tööandja jaoks vähese tähtsusega abi. Koolituskomponent on hüvitis, mis makstakse tööandjale kuludokumentide alusel.

Ajakava: Meetme elluviimisega alustatakse 2022. aasta algusest ning lõpetatakse detsembris 2025.

Meedet rahastatakse sellel ajaperioodil ainult taaste- ja vastupidavusrahaastust.

4. Avatud strateegiline autonoomia ja julgeolekuküsimused

Ei kohaldu

5. Piiriülesed ja rahvusvahelised projektid

Ei kohaldu

6. Komponendi roheline dimensioon

Reform 1 ning investeeringu 1 puhul juhindutakse tervishoiu taristu arendamisel ressursitõhususe põhimõttest.

Investeering 2 „Mitmeotstarbelise meditsiinikopteri võimekuse loomine“ puhul kliimapanus puudub.

7. Komponendi digitaalne dimensioon

Tervishoiuteenuste väljatöötamiseks ja osutamiseks kasutatakse info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (IKT) lahendusi. Kaasajastatakse IKT lahendused klienditeeninduse paremaks korraldamiseks ja teabe kogumiseks, et kujundada teadmispõhiseid meetmeid sihtrühmadele.

Reformi õnnestumise eeltingimuseks on IKT lahenduse edukas integreerimine uue haigla tööprotsessidesse. Kõige paremini on see saavutatav siis, kui võtta haiglavõrgu haiglates kasutusele üks ja ühine tarkvara. Sealjuures nõuab see uue haigla jaoks konkreetseid arendusi (nt kohandatud kasutajaliides, sidekihid jne). Samuti on tähtis, et värskest loodud süsteemid sobiksid hästi Eesti ja EL-i suurema eTervise ökosüsteemiga. Seetõttu on uue haigla koostalitlusvõime tagamiseks teiste Eesti ja EL-i haiglatega võtmetähtsusega samaaegsed kooskõlas olevad arendused (riiklikus) tervise infosüsteemis (HIS). Tuleb mees pidada, et IKT arendused ei tähenda ainult tarkvaraarendusi. Need mõjutavad ka aluseks olevaid tööprotsesse ning võivad seetõttu tuua kaasa muutusi (koos IKT arendustega) teistele haiglatele, esmatasandi tervishoiukeskustele ja teistele selles ökosüsteemis osalejatele. See on ideaalne aeg hea koostalitlusvõime saavutamiseks erinevate sidusrühmade ja nende süsteemide vahel, kuna ka riiklikus HIS-is on momendil käimas uuendusprotsess, et integreerida seda paremini kaasaegsetesse tööprotsessidesse, aga ka võimaldamaks kiiret kohanemist kujundusjärgus tehnoloogiatega.

Eesti tervise IKT juhtimisraamistiku projekt loob eeltingimused IKT rahastamise ja investeeringute haldamiseks eTervises. Samuti teeb projekt selgeks peamised vastutusalad ja otsuse langetamise protsessid eTervise süsteemis, et toetada paremini tulevasi arendusi ja tagada samal ajal jätkusuutlike ja andmepõhiste otsuste tegemist. See on otsene panus reformi toetamisse.

Projekt „Integreeritud teenuse osutamise reformi toetamine Eestis“ toetab pigem reformi. See näitab, kuidas saame paremini toetada selle reformi tulemuseks olevat sotsiaalsfääriga integreerimist.

Investeeringud 1 ja 3 ei panusta kliima ja digi teemadesse..

8. Kooskõla *Do no significant harm* printsiibiga

Investeering 1 realiseerimisel tagatakse kooskõla DNSH põhimõttega.

Hankes sätestatakse, et loodava hoone energiatõhusus peab vastama liginullenergia hoonele esitatud nõuetele. Rakendatakse nõu digitaalset haldurit, mis aitab tehnosüsteemide digitaalse juhtimise ja kontrolliga hoida kokku eksploatatsioonis kuni 20% tarbitavast elektrienergiast.

Põhja-Eesti meditsiinilinnaku hoone on planeeritud rajada valdavalt monteeritavatest raudbetoonelementidest (post-tala süsteem), mis tagab eksploatatsioonis maksimaalse fleksibiilsus erinevate üksuste ümberehitamiseks. Samuti on võimalik post-tala süsteemina rajatud hoones muuta hoone kasutusotstarvet, kas osaliselt või täielikult, ilma hoone põhikonstruktsioone lammutamata.

Kasutatakse veeseadmeid, millele kindlaks määratud veekasutus on kinnitatud toote infolehtedega, ehitise sertifitseerimise või ELs olemasoleva tootemärgisega.

Komponendil puudub risk märkimisväärse kahju tekkimiseks. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse nr 2020/852 kohane analüüs selle kohta, et investeeringud ei tekita olulist kahju ühelegi keskkonna eesmärgil lisatakse EL taastekavale.

9. Verstapostid, sihid ja ajakava

Reformide ja investeeringute alustamist, edenemise ning tulemuse saavutamise jälgimiseks on seatud järgmised vahetulemused/sihttasemed:

9.1.1. Tervishoid

Reform 1: Eesti tervishoiukorralduse terviklik muutmine

Vahetulemus 1: Valitsuse määrus Eesti haiglavõrgu arengukavaga, milles sätestatakse tervishoiuvõrgu täiustamise nõuded on jõustunud 2024. aasta 4. kvartaliks.

Haiglavõrgu arengukava määratleb haiglate vajaliku varustuse ja võimsuse regioonide ja erialade kaupa. Uuendamine asendab 2003. aastal vastu võetud määrust. SRSP projekt lõpeb aastal 2021, aastad 2022 ja 2023 on ette nähtud konsultatsioonideks erinevate sidusrühmade ja kogukondadega.

Vahetulemus 2. SRSP projekti „Inimkeskne ja integreeritud haiglavõrk 2040“ raames on koostatud tervishoiutöötajate struktuuri ja tulevaste vajaduste analüüs ning OSKA (rakendusuuringud tööjõu ja oskuste valdkondlike vajaduste kohta) aruanne sotsiaalvaldkonna töötajate kohta, mis annab teavet tööjõu terviklikuks kavandamiseks sektorite lõikes, pidades silmas elanikkonna muutuvaid tervisevajadusi ning ettepanekud on esitatud tervis- ja tööministrile 2022. aasta 4. kvartaliks

Vahetulemus 3. Arstide, õdede ja proviisorite piirkondlikku finantstoetust reformivad õigusaktid (seadus ja valitsuse määrused) on jõustunud eesmärgiga suurendada paindlikkust 2023. aasta I kvartaliks.

Praktikat alustava tervishoiutöötaja starditoetus oli algselt mõeldud spetsialistidele, kes on äsja lõpetanud ülikooli ja residentuuriõppe ning kes on asunud tööle maapiirkondadesse väljaspool Eesti suuremaid linnu. Toetuse saanud noored arstid pidid maapiirkonnas töötama vähemalt viis aastat. Eesmärk on muuta määrus paindlikumaks, et see motiveeriks arste kaaluma maapiirkondades töötamist, olenemata kooli lõpetamisest. Samuti on kavas paindlikumalt reguleerida kohustusliku töö aega ja eraldise rahalist suurust sõltuvalt erialast ja piirkonnast.

Vahetulemus 4. Sotsiaalministeeriumi ja Tartu Ülikooli vaheliste ministrite määruste ja lepingu jõustumine arstide puuduse kõrvaldamiseks teatud erialadel (nt perearst, psühhiaatria, sisehaigused) hiljemalt 2026. aasta II kvartaliks.

Koolitusmahud erinevate meditsiinierialade residentuuris määratakse Sotsiaalministeeriumi iga-aastase riikliku korraldusega Tartu Ülikooli jaoks. Riigikorralduse koostab igal kevadel kõigi sidusrühmade ühine residentuurikomisjon, mille kaudu on võimalik mõjutada

esmatähtsate meditsiiniliste erialade vastuvõtmist. Plaanime järk-järgult suurendada vastuvõttu piirkondades, kus tervishoiusüsteemis napib arste. Ülikool saab omalt poolt mõjutada arstiteaduse üliõpilaste eelistusi juba ülikoolis õppimise ajal.

Reform 2: Tervishoiu esmatasandi tugevdamine

Vahetulemus 1. Eriarstiabi kättesaadavuse parandamist käsitlevad õigusaktid, mida rakendatakse e-konsultatsiooni erialade valiku laiendamiseks (nt üld- ja lastekirurgia, nakkushaigused) on jõustunud 2020. aasta III kvartaliks.

Pidev tegevus. Eesmärk on tulevikus hõlmata kõiki erialasid ja tagada, et kõik perearstid kasutaksid e-konsultatsioone. Igal aastal lisanduvad uued erialad, kus perearst saab eriarsti juures läbi viia e-konsultatsiooni, et vältida halvasti põhjendatud suunamist eriarstiabile ja patsientide ebamugavusi. Eelduseks on alati eriala ja perearstide vahel kokku lepitud konkreetse saatekirja andmete koosseis (st millised andmed peavad perearstil olema saatekirja kohta, sealhulgas esmatasandil tehtud uuringute tulemused jne). spetsialist konsulteerida). 2020. aasta kolmandas kvartalis lisati e-konsultatsioonide läbiviimise võimalused nakkushaiguste, üldkirurgia, meditsiinigeneetika, lastekirurgia, suu-, näo- ja lõualuukirurgia ning neurokirurgia valdkonnas

Vahetulemus 2. Perearstide kulusid ja teenuseid käsitlevas õigusaktid, mille eesmärk on suurendada vahendite eraldamist esmatasandi tervishoiupraktikatele väljaspool peamisi linnu, eriti kaugemates piirkondades, ja suurendada perearstide vahendeid, et parandada patsientide juurdepääsu diagnostika- ja skriinimisteenustele, on jõustunud. Lõplikud muudatused jõustusid 2021. aasta I kvartalis.

Esmatasandi tervisekeskuste teenuste valiku laiendamiseks ja esmatasandi tervishoiuteenuste kättesaadavuse parandamiseks lisati tervishoiukeskuste rahastamismudelile vastav rahaline motivaator (lisatasu kliinilise psühholoogi palkamise korral). Samuti vähendab meede survet eriarstiabile (psühhiaatria), kus on pikad järjekorrad

Vahetulemus 3. Tervishoiuteenuste korraldamise seadus, mille eesmärk on rakendada muudatusi patsiendinimekirjade haldamisel, tagada esmatasandi tervishoiuteenuste järjepidevus ja laiendada 2023. aasta I kvartaliks ödede õigusi patsientidele ravimite väljakirjutamisel on jõustunud.

Reform 3: E-tervise valitsemisraamistiku uuendamine

Tulemus: E-tervise juhtimise raamistik e-tervise korralduse ja e-tervishoiuteenuste arendamise koordineerimise parandamiseks ning juhtimisraamistiku rakenduskava, mis sisaldab ka ettepanekuid e-tervise korraldamise ja teenuste arendamise rahastamiseks Eestis on vastu võetud 2023. aasta II kvartaliks.

Investeering 1. Põhja-Eesti meditsiinilinnaku loomine

Investeeringu edenemist kuni hoone lõpliku valmimiseni jälgitakse vahetulemustega, mis on

seotud ehitusinvesteeringu realiseerimiseks vajalike tegevustega. Uue haiglahoone ehitamiseks Eestis kehtivas õigusruumis on vajalik esmalt koostada haiglahoone funktsionaalne arengukava, seejärel meditsiintehnoloogia eelprojekt ja ehitusprojekt, millele taotletakse ehitusluba. Ehitus loetakse valminuks kui sellele on väljastatud kasutusluba.

Tallinna Haigla hoone puhul on tegemist erakordselt mahuka ehitusobjektiga, mida ehitatakse selle suuruse tõttu mitmes ehitusjätkorras. Kogu suletud hoonekarbi valmimine on planeeritud 2025. aasta lõpuks, kuid tehnosüsteemid ja sisetööd valmivad eri aegadel lähtuvalt ehitustehnilisest loogikast. Kuna ehitustööd, mis on arvestatud ehitusmaksumusse, hõlmavad väga eripargelisi tegevusi (ehitusplatsi ettevalmistamine, ruumi karp, siseviimistlus, tehnosüsteemid jne), siis ei ole tööde käigus võimalik ehitustegevuse edenemist arvestada lähtuvalt ruutmeetritest, sest kõik ruumid valmivad, sh viimistletakse pigem ehituse lõpuosas. Mõtteliselt sama ruutmeetriga seonduvaid töid akteeritakse pea kogu ehitusperioodi jooksul. Ehitamisel on tavapärase praktika kõik ehituslepingus ette nähtud tööd akteerida (töö teostaja tõendab tellijale kõik tehtud detailsed ehitustööd, sh nende kulu ning tellija võtab töö vastu või jätab vastu võtmata). Seepärast on ehitusprojekti edenemist võimalik jälgida läbi akteeritud tööde mahu, aktis esitatud tööde paikapidavust kontrollib projektimeeskond ja erapooletu omanikujärelevalve.

Investeeringu eelarvestamisel töötatakse samaaegselt inseneride poolt välja projektiplaan, milles kajastuvad detailselt kõik eelarvestatud tööd koos arvestatud ajalise kestuse ning omavaheliste seoste ja järjestustega.

Tallinna Haigla valmimine on tema omanikele, kelleks on Tallinna linn ja riik, oluline investeering. Haigla on lisatud linna eelarvestrateegiasse. Taastekava kinnitamisega võtab Vabariigi Valitsus kohustuse kavasse lisatud investeeringud realiseerida ning tagada rahaliste vahendite õigeaegne olemasolu vastavalt investeeringu plaanile.

Ehituse edenemist, sh kavandatud eelarve ning projektiplaani paikapidavust, jälgitakse jooksvalt investeeringu realiseerimiseks loodava Sihtasutuse ekspertide poolt, samuti Sotsiaalministeeriumi ja Tallinna linna-poolse projektijuhi poolt. Osapoolte vahel toimub pidev kommunikatsioon, mis tagab, et iga muutus, mis võib seada ohtu hoone valmimise, jõuab kiirelt otsustajateni ja sellele reageeritakse.

Vahetulemusteks edenemise mõõtmisel on:

- Leping projekteerimistööde teostamiseks ja ehitusekspertiisi kaasamiseks on sõlmitud hiljemalt 2021. aasta lõpuks;

Riigihankemenetlus on käimas, pakkumiste esitamise tähtaeg on 3. juuni 2021.

- Lepingud uue haiglahoone kaevetöödeks, kinnistuvälise trasside väljaehitamiseks ja raudbetoonelementide hankimiseks on sõlmitud hiljemalt 2023. aasta lõpuks;
- Leping ehitustööde teostamiseks on sõlmitud 2024. IV kvartali lõpuks;

Riigihange viiakse läbi kohe, kui tehniline ja arhitektuurne projekt on valmis.

Ehitusleping katab 100% ehitustöödest, mis on vajalikud uue haigla jaoks kasutusloa saamiseks.

Ehituse edenemisele seatakse kaks sihttaset:

- Vähemalt 10% meditsiinilinnaku ehitusprojekti mahust, on valminud ja akteeritud hiljemalt 2024. aasta neljandaks kvartaliks.
- Vähemalt 50% meditsiinilinnaku ehitusprojekti mahust, on valminud ja akteeritud hiljemalt 2025. aasta neljandaks kvartaliks.
- Uue, 129 000 m² brutopinnaga hoone kasutusloa menetlus on algatatud hiljemalt 2026. aasta 30. juuniks.

Investeering 2. Mitmeotstarbelise meditsiinkopteri võimekuse loomine

Vahetulemuse edenemist mõõdetakse meditsiinkopteri võimekuse loomiseks helikopterite soetamise ja lennubaaside ehituse hangete väljakuulutamisega 2023. aasta IV kvartali lõpuks.

Investeeringukomponendi tulemuse saavutamist mõõdetakse kopterite vastuvõtmisega 2025. a I kvartaliks ning laiendatud või ehitatud lennubaaside vastuvõtmisega 2026. aasta II kvartaliks.

Sotsiaalkaitse

Reform 4: Töötushüvitiste tugevdamine, et vähendada koroonakriisi vältel töötuks jäänud inimeste vaesust

Tulemus: Tööturuteenuste ja -toetuste seaduse ning Töötuskindlustuse seaduse muudatused, millega pikendatakse ajutiselt töötutoetuse ja töötuskindlustushüvitise kestust, kui registreeritud töötuse määr peaks ületama 8,5%, on jõustunud 2021. aasta IV kvartaliks.

Reform 5: Hoolduse integratsioon: Tulemus: Integreeritud sotsiaal- ja tervishoiuteenuste osutamise toetamise tegevuskava eesmärgiga laiendada hoolduse koordineerimise mudelit kogu Eestis on 2022. aasta IV kvartaliks vastu võetud.

Investeering 3. Noorte tööpuudust vähendavate tööturumeetmete pakkumine. Tegevuse elluviimist mõõdetakse järgmiste vahetulemuste ja sihttasemetega:

Vahetulemus 1. Noorte tööpuuduse vähendamiseks on MIT skeem uuendatud hiljemalt 2022. aasta esimeses kvartaliks. Toetuse andmise tingimused on esitatud tervise- ja tööministrile kinnitamiseks.

Vahetulemus 2. Tugevdatud noortegarantii tegevuskava, eesmärgiga toetada noorte tööhõivet, on võetud vastu 2022. aasta II kvartaliks

Sihttase 2025. aasta IV kvartaliks: oma oskuste parandamiseks on MIT-skeemis osalenud 3178 noort (16–29).

10. Finantseerimine ja maksumus

Investeering 1

Investeeringuga loodavast Põhja-Eesti meditsiinilinnakust rahastatakse projekteerimist ning osalist ehitustegevust Taaste ja vastupidavusrahasust summas 280 mln eurot, riigieelarve tuludest ja Tallinna linna poolt kaetakse ülejäänud ehitustegevuse ja juhtimiskulud mahus 93,15 mln eurot. Tallinna linna poolt kaetakse sisustamise kulud mahus 70 mln. eurot. Riik ja linn tagavad oma eelarvetest vajaliku täiendava rahastuse Põhja-Eesti meditsiinilinnaku valmimiseks.

Investeeringu eesmärgiks on Põhja-Eesti meditsiinilinnaku loomine. Investeeringu sisuks on konsolideerida kaks kehtiva haiglavõrgu kohast keskhaiglat, milleks Ida- ja Lääne-Tallinna keskhaiglad üheks hooneks asukohaga Lasnamäel brutopinnaga 129 000 m². Igale haigla liigile on tervise- ja tööministri määrusega nr. 103, 19.08.2004, „Haigla liikide nõuded“ pandud kohustused tagada tervishoiuteenuste pakkumine teatud tasemel ja teatud erialadel. Riik suunab haiglavõrgu haiglatesse investeeringuid haiglate funktsionaalsete arengukavade alusel. Nõuded haigla funktsionaalsele arengukavale ja meditsiinitehnoloogia eelprojektile on kehtestatud tervishoiuteenuste korraldamise seaduses. Haigla funktsionaalne arengukava koostatakse kahes etapis. Teine etapp sisaldab ruumiprogrammi ja planeeritavat ehituseelarvet. Funktsionaalse arengukava teine etapp on ehitusprojekti koostamise aluseks. Loodava haigla funktsionaalse arengukava I ja II etapi dokumendid kinnitas tervise- ja tööminister 18.veebruaril 2019. Meditsiinitehnoloogia eelprojekti väljatöötamisega alustati 2020. aasta lõpus ning eelprojekti valmib suvel 2021.

Põhja-Eesti meditsiinilinnaku rajamise ajagraafikus (edaspidi: *projektiplaan*) on kajastatud kõik teada olevad tegevused, s.h. need, mis on alustatud ja lõpetatud, mis ei ole veel lõpetatud, kui ka need, mida ei ole veel alustatud, kuid millised on vajalikud projekti planeerimiseks, ehitiste projekteerimiseks, valmis ehitamiseks, sisustamiseks - seadmestamiseks ja kasutusele võtmiseks.

- Terviklik projektiplaan on jagatud neljaks põhigrupiks: Projekti ettevalmistus;
- Projekteerimine ja ehitamine koos, alternatiivina projekteerimine ja ehitamine eraldi;
- Tehnoloogia, sisseseade ja sisustamine;
- Kasutuselevõtt.

RRFst rahastatavad kulud katavad ainult osaliselt haigla valmimiskulu ning on arvestatud järgmiselt.:

ETTEVALMISTUSFAAS	Hinnanguline maksumus ilma käibemaksuta	Arvestuse alus
PLANEERIMIS- JA EHTAMISE ETTEVALMISTUSFAAS		

Ehitusprojekteerimine+tehnovõrkude ümbertõstmine	15,35 mln	Hinnatud kogumis, ei sisalda linna tänavavõrgu projekteerimist. Projekteerimine hangitakse sisse
Ehitusjärelvalve, ehitusprojekti ekspertiis	2,8 mln	Hinnatud kogumis
Tehnoloogia projekteerimine (eelprojekt)	0,3 mln	Tegelike kulude alusel (hange on realiseerimisel). Projekt valmib 2021. aasta suvel. Meditsiinitehnoloogia eelprojekti nõutud Tervishoiuteenuste korraldamise seaduse kohaselt
KOKKU ETTEVALMISTUSFAAS	18,45 mln	
EHITUSFAAS		
Alused ja vundamendid, kandetaringid, fassaadielemendid ja katused; ruumitarindid ja pinnakatted	116,54 mln	Hinnatud kogumis
Sisustus, inventar, seadmed, va meditsiinitehnoloogia	18,92 mln	Hangitakse ja paigaldatakse üheaegselt ehitustööga
Tehnosüsteemid	123,85 mln	Hinnatud kogumis
KOKKU EHITUSFAAS	259,31 mln	
Investeeringu juhtimiskulud	2,24 mln	0,8% investeeringu ehituskuludest perioodile 2021-2026.
KOKKU	280 mln*	

* Taastekava rahastus 280 mln eurot moodustab umbes 76 % investeeringu hinnangulisest kogukulust.

Loodava hoone ruutmeetri hinnanguliseks ehitushinnaks on 2 869 eurot (ilma käibemaksuta).

Haiglahoone kasutusele võtmiseks ei ole vajalik kavandada täiendavaid tegevusi, välja arvatud sisustamine, mida ei kaeta taastekavast. Investeeringu maksumuse prognoosi on koostanud Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuamet tellimuse funktsionaalse eskiisi alusel OÜ EstKONSULT, kes on inseneribüroo, kelle põhitegevuseks on ehitusprojektide ekspertiiside tegemine, eelarvestamine, projekteerimine jne. ja kes kaasasid eelarve kalkuleerimisse vastava ehitusinseneri tasemega (tase 8) eksperdid.

Esitatud hinnakalkulatsioon on Tallinna Haigla, kui projekti teostamiseks vajalike kulude olemuse ja suuruste eelduslik hinnang. Hinnang põhineb hetkel teadaoleval informatsioonil ja eeldataval valikutel tulevikus. Projekti arenedes täpsustub hinnakalkulatsioon pidevalt ja iga edaspidiselt vastu võetav otsus vähendab järgnevat valikuvabadusi ning igal varasemal otsusel on suurem mõju projekti lõplikele omadustele võrreldes järgnevatega (kvaliteet, valmimise tähtaeg, funktsionaalsus, maksumus, kasutusiga, kasutuskulud, vms.).

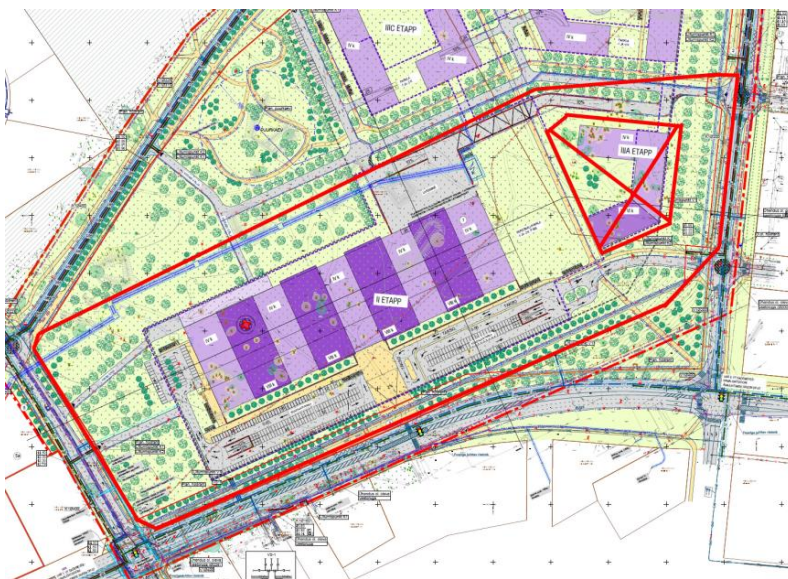
Tegelikult kujunev projekti maksumus võib erineda käesolevast hinnakalkulatsioonist, sest maksumuse kujunemisel on määrava tähtsusega kogu projekti teostamise vältel vastu võetud otsused, teostatud lahendused ja nende omavaheline sünkroonsus. Kuna projekt on pika kestusega, siis võivad perioodi vältel muutuda objektiivsed eeldused ja eesmärgid, kui ka täna prognoositav majandussituatsioon. Eeldades, et need asjaolud ei muutu saab hinnakalkulatsiooni täpsuseks lugeda $\pm 10\%$.

Hinnakalkulatsiooni koostamisel on arvestatud erinevate kliiniliste üksuste omavahelist proportsiooni ning keerukust, samuti ehituslikke erisusi ja mõjutegureid, näiteks ehitusgeoloogilisi iseärasusi, ehitustehnoloogia ja materjalide valikut, võrguvaldajate tingimusi ja eeldatavat ressursivajadust.

Kulugruppide maksumuste määramisel on lähtutud sarnase võrdlusprojekti või selle osa ühikpinnale taandatud kulugrupi maksumusest põhi- ja kulugrupi tasandil ning Tallinna Haigla vastava pinna osatähtsusest võrdluse aluseks oleva võrdlusobjekti baaspinda.

Kulugruppide maksumuste määramisel on lähtutud Riigi Kinnisvara AS (RKAS) juhendist – Tehnilised nõuded mitteeluhoonetele 2020.a.

Koostatud kalkulatsiooni kulugruppides on arvestatud alloleval skeemil punase kontuurjoone sisse jäävate ehitiste ja rajatistega, v.a. ristiga tähistatud hoone. Koostatud kalkulatsioon sisaldab detailplaneeringus kajastatud välisvõrkude ja liitumispunktide väljaehitamise maksumusi. Liitumispunktid ja kinnistu välised välisvõrgud rajatakse võrguvaldajate poolt liitumistasude eest.

Graafiline üldplaan

Hinnakalkulatsioon arvestab ehitushinna muutusega Statistikaameti EHI indeksi alusel ajagraafikus planeeritud tegevusteks nende poole perioodi arvestuses, s.t., kui tegevus algab 2021 ja lõpeb 2023, siis EHI arvestab tegevuse maksumust 2022 aasta seisuga.

Perioodis 2020 - 2023 tegevuste indekseerimisel on kasutatud perioodi 2005 – 2019 keskmist muutust, milleks on 2,7% aastas eelneva aasta suhtes (Tabel 1).

2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
2,7%	2,7%	2,7%	2,7%	2,7%	2,7%	2,7%	2,7%	2,7%
150,6%	154,7%	158,9%	163,2%	167,6%	172,2%	176,8%	181,6%	186,5%
						6,99%		

Põhikulurühmad:

- Sisustus, mööbel, infograafika. Sisaldab üldalade sisutust ja mööblit ning mittemeditsiinilise otstarbega inventaarset ja sisseehitatud mööblit – personali töökohad, büroo mööbel, üldalade mööbel, puhkeruumid ja personali köögid, õepostid, infoletid, administraatori töökohad, riietekapid, eralduskardinad. Infograafika osas - majajuhid, sildid, viidad.
- Inventar. Sisaldab nii avalike alade, kui ka personalialade WC-de ja teiste „märgruumude“ varustust, nagu näiteks, peeglid, nagid, garderoobi riidepuud, paberihoidjad, dosaatorite alused, föönid, jms.
- Eriseadmete komplektid. Keskusköögi tehnoloogia koos toidu jaotussüsteemiga.
- Töste ja teisaldusseadmed. Logistikakeskuse laadimissillad, hoone fassaadi- ja klaaskatuste pesusüsteemid, liftid.

Projekti juhtimiskulud on otseselt vajalikud, et tagada investeeringu õigeaegne realiseerimine, maandades seotud riske ning kaasates vajalikke ekspertiise. Põhja-Eesti meditsiinilinnaku loomine on Eesti mõistes pretsedenti loov nii ehitusmahult kui ka maksumuselt. Haigla ehitus on ehitustehnoloogiliselt keerukam kui muud hooned.

Investeeringu realiseerimine on loodava sihtasutuse põhiülesanne, mis lõpeb meditsiinilinnaku valmimisel ning kasutusele võtmisel hiljemalt 2007. aastal. Kogu projekti juhtimiskuludeks on arvestatud 3 mln. Juhtimiskulud koosnevad tähtajaliste projektijuhi ning tehniliste ekspertide/inseneride (umbes 10 inimest) palgakuludest projekti realiseerimise ajal.

Taastekava rahastus on kavandatud tegevustele, millega alustati peale 1. veebruari 2020.

Põhja-Eesti meditsiinilinnaku ehitamist ei ole kavandatud rahastada teistest EL programmidest. Investeeringu tervikmaksumuse tagamiseks kaasab täiendavad vahendid Tallinna linn.

Teiste rahastamisallikate kaasamisel on topeltrahastamise risk minimaalne. Vastavalt riigieelarve seaduse § 26 lõikele 1 tuleb kajastada riigieelarves kõik riigi tulud ja kulud (sh EL fondidest, instrumentidest saadavad vahendid). Riigieelarve koostamise protsessis välistatakse topeltfinantseerimise võimalused.

Investeering 2 Mitmeotstarbelise meditsiinkopteri võimekuse loomine

Meditiinilise kopterivõimekuse väljaarendamiseks PPA baasil on planeeritud kokku 46,3 mln eurot, mille maksumusest u 79,7% moodustab kahe mitmeotstarbelise meditsiinkopteri soetamine koos vajaliku lisavarustusega, u 12,3% kopteribaaside laiendamine ja ehitamine koos projekteerimisega, u 4,9% vajaliku personali koolitamine, u 2,5% maandumisplatside rajamine haiglate juurde ning u 0,6% on muud reformi elluviimisega vahetult seotud otsesed kulud (tähtajaline projektijuhtimine projekti elluviimise ajaks). Investeeringute maksumused on indikatiivsed ning täpsemad maksumused selguvad peale riigihangete läbiviimist.

Mitmeotstarbeliste meditsiinkopterite võimekuse loomist ei ole kavandatud rahastada teistest EL vahenditest. Projekti rakendamisel kaasnevad tegevuskulud (kopterite ülevõlpidamine, hooldamine, taristu ülevõlpidamine ja töötajate töötasud jms) on planeeritud katta Eesti riigieelarvest.

Investeering 3

Tegevust rahastatakse 100% taaste- ja vastupidavusrahaastust.

Tegevuse raames makstakse vähese töökogemusega noore tööle aitamiseks tööandjale palgatoetust ja hüvitatakse noore koolituskulu. Seni kehtinud tingimuste kohaselt maksti tööandjale palgatoetust mitte rohkem kui 12 kuu eest (tähtajalise lepingu puhul pool töölepingu kestusest, aga mitte kauem kui 12 kuu eest) ja 50% töötaja ühe kuu töötasust (mitte rohkem kui kahekordne alampalk). Et soodustada noore oskuste arendamist ning tõsta tema konkurentsivõimet tööturul, hüvitatakse tööandjale noore tööalase koolituse kulu kuni 2500 eurot kahe aasta jooksul noore tööleasumisest.

Eelarve on 10 000 000 ja realistlik osalejate arv meetmes 3178 noort. Tuginedes skeemi MIT varasema rakendamise tulemustele ja läbiviidud uuringule saab öelda, et ühtset keskmist noore kohta (ühikuhinda) ei ole võimalik välja arvutada, sest kulu muutujaid on palju, sh süsteemide arendamine, palgatoetus, koolitushüvitis ning jätkutoe pakkumine noorele. Lisaks võetakse arvesse tarbijahinna indeksi muutust. Tegemist on otsese kuluga noore töökogemuse saamise soodustamiseks ja koolitamiseks, mis on pikemaajalise mõjuga noorte tööpuuduse vähendamisel. Oluline komponent sealjuures on koolitushüvitise kasutamine motiveerimise, et pakkuda erialaste oskusteta noortele tööturukoolitust, mis aitaks neil paremini tööl püsida, mis tähendab ka suuremat kulu noorele.

OSA 3: KAVA TÄIENDAVUS JA RAKENDAMINE

1. Ettemaksu taotlus

Soovime kasutada ettemaksu mahuga 13% RRF toetuse summast.

2. Kooskõla muude algatustega

Taasterahastu planeerimine on toimunud koos strateegia „Eesti 2035“koostamisega, mis kaardistab ära Eesti ees seisvad arenguvajadused, annab Eestile pikaajalised arengusuunad ja sihid ning defineerib nendeni jõudmiseks vajalikud muudatused. Strateegia kui alusdokumendi alusel ja tasandil tekib ka sidusus erinevate rahastamisallikate vahel, mida strateegias kokku lepitud reformide rahastamiseks kasutatakse. Äsja valminud riiklik strateegia on katuseks valdkondlikele arengukavadele ning annab aluse planeerimisega ja eelarvestamisega seotud erinevate riiklike protsesside ühildamiseks, EL vahendite planeerimiseks ning taastekava koostamiseks. Taastekava koostamisel on arvestatud teistest allikatest planeeritud meetmete ja investeeringutega, et tagada hea kooskõla ja sünergia nii erinevate rahastamisallikate ja nende kasutust reguleerivate strateegiadokumentide vahel.

3. Rahastamise vastastikune täiendavus

EL fondide planeerimine on toimunud koos strateegia „Eesti 2035“koostamisega, lähtudes siseriiklikust põhimõttest siduda välisvahendite kasutamise eesmärgid üleriigiliste ja valdkondlike strateegiliste algatustega. Rahandusministeeriumi ja Riigikantselei koostöös koostatud strateegia „Eesti 2035“on katusstrateegia, mis kaardistab ära Eesti ees seisvad arenguvajadused, annab Eestile pikaajalised arengusuunad ja sihid ning defineerib nendeni jõudmiseks vajalikud muudatused. Antud strateegia on katuseks valdkondlikele arengukavadele ning annab aluse planeerimisega ja eelarvestamisega seotud erinevate riiklike protsesside ühildamiseks, EL vahendite planeerimiseks ning sh taastekava koostamiseks. Taastekava koostamisel on arvestatud Struktuurivahendite 2021-2027 rakenduskavas planeeritud meetmete ja investeeringutega, et tagada hea kooskõla ja sünergia nii rakenduskava kui taastekava vahel. Teemaatilise koordineerimine, sh erinevate rahastamisallikate kombineerimine valdkondade rahastamiseks on toimunud riigi eelarvestrateegia koostamise ja valdkonna arengukavade juhtkomisjonide kaudu, mis koosnevad asjaomaste ministeeriumide, Riigikantselei ja huvirühmade esindajatest ning ekspertidest ning kelle ülesandeks on anda valdkonna arengukavaga seotud tulemusaruande põhjal soovitusi valdkonna arengukava eesmärkide elluviimisega seotud programmide algatamiseks, muutmiseks või lõpetamiseks ning teha ettepanekuid hindamiseks ja tõhustamiskavade koostamiseks, hõlmates ka arengukava eesmärkide täitmiseks ühtekuuluvuspoliitika vahenditest elluviidavate programmidega seotud koordineerivaid ja seiravaid tegevusi.

Nii strateegia „Eesti 2035“, valdkondlike arengukavade ja rakenduskava koostamisse kui ka taastekava ettevalmistamisse on olnud kaasatud lisaks huvigruppidele ja laiemale avalikkusele kõik RRFi fookusega seotud ministeeriumid, sh Siseministeerium, kes vastutab Eestis siseturvalisuse ja rände valdkonnale suunatud Euroopa Liidu struktuurivahendite, Varjupaiga- ja Rändefondi, Piirihalduse ja viisade rahastu ning Sisejulgeolekufondi toetusmeetmete väljatöötamise ja rakendamise eest ning Maaeluministeerium, kes koordineerib ja planeerib Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi (EMKF) ja Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfondi (EAFRD) rakendamist Eestis. Lisaks on protsessi kaasatud Rahandusministeeriumi esindajad, kes vastutavad Õiglase ülemineku kava koostamise eest koostöös Ida- Virumaa Omavalitsuste Liidu ja erinevate huvirühmadega ning Õiglase ülemineku fondi rakendamise eest Eestis. Antud laiapõhjalises koostööprotsessis on „Eesti 2035“ raames defineeritud strateegilisele tasandile toetudes arutatud põhjalikult seda, millistest fondidest ja kuidas adresseerida lähiaastatel erinevates valdkondades Eesti ees seisvaid väljakutseid ja arenguvajadusi ning lepitud vastavas koostöös ja tegevuste jaotuses, mis on mh formuleeritud käesolevas taastekavas. Koostöö nii RRFi kui 2021-2027 struktuuritoetusi administreerivate ametkondade vahel jätkub meetmete väljatöötamisel ning elluviimisel ja seirel, et harmoniseerida ja ühtlustada nende kasutamist: meetmete tingimuste koostamisse kaasatakse kõik seotud asutused ning olulisemad partnerid. Lisaks igapäevasele kaasamisele, infovahetusele ning koostööle toetavad koordinaatsiooni rakendamisel elektroonilised infosüsteemid toetuse administreerimiseks, mis on omavahel liidestatud ja info on kättesaadav kõigile osapooltele.

Nii RRFist, ELi teistest rahastamisinstrumentidest kui riigieelarvelistest tuludest finantseeritavate meetmete ja erinevate instrumentide omavahelist täiendavust jälgitakse ja suunatakse riigi eelarvestrateegia ja aastaste riigieelarve seaduste väljatöötamise ja elluviimise seire raames. Nii näiteks käsitletakse transpordi rahastamise kavandamisel koos nii kütuseaktsiisist laekuvat tulu kui ka ELi fondide (sh RRF, Struktuurivahendite ja Euroopa Ühendamise Rahastu) vahendeid; keskkonnapoliitika elluviimisel nii keskkonnatasudest laekuvaid vahendeid, elektrituruseaduse alusel taastuvenergia edendamiseks suunatavaid vahendeid, RRFi, Struktuurivahendite kui ka keskvalitsuse ja kohalike omavalitsuste muid vahendeid; tööturupoliitika elluviimisel nii töötukassa kaudu suunatavaid vahendeid kui ka RRFi ja Struktuurifonde. Riigi eelarvestrateegias toodud eesmärkide saavutamiseks on fondide panus eriti oluline konkurentsivõimelise majanduskeskkonna, hariduse, tööturu, sotsiaalse turvalisuse ja rahvatervise, energeetika, transpordi ning infoühiskonna ja keskkonnanahoiu valdkonnas. Vabariigi Valitsusele esitatakse eelarve täitmise aruandluse osana regulaarselt ülevaateid olulisemate Euroopa Liidu toetuste kasutamise kohta. Sellega tagatakse ka Vabariigi Valitsuse tasandil ühtne arutelu nii RRFi, struktuurivahendite, maaelu, merenduse ja kalanduse valdkondade toetuste kui ka muude ELi instrumentide kasutamisel saavutatud tulemuste ja esinenud tõrgete ning nende lahendamise üle. Kirjeldatud mehhanism võimaldab vajadusel koordineerida ka taastekava muutmise ettepanekute läbitöötamist ning vastavate otsuste formuleerimist.

4. Rakendamise põhimõtted, kontrollid ja audit

Seotud asutused ja nende rollid ning vastutus

Vabariigi Valitsus – rahastamisetpanekute otsustamine, muudatused rahastamises enne Euroopa Komisjonile esitamist, tulemuspõhisest rahastamisest tingitud rahastamisega seotud otsused, vajadusel reservide kasutamise RRP elluviimisel, Vabariigi Valitsuse tasandi õigusakti vastuvõtmine.

Rahandusministeeriumi riigieelarve osakond – liikmesriik: rahastamiskavade ja strateegiliste dokumentide koondamine, läbirääkimiste koordineerimine, muudatuste koordineerimine, RRP ja muudatuste esitamine EK-le, RRP tasandi seire ja aruandlus VV-le, hindamise koordineerimine, valdkonna õigusloome, TAT kooskõlastus, EK töörühmades osalemine, üldvastutus, laiendatud rahastamiskava hoidmine.

Riigikantselei – Euroopa semestri protsess, selle raames aruandlus, EE2035, osalemine strateegilises planeerimises

Ministeeriumid – valdkonna poliitikakujundamine, osalemine läbirääkimistel, materjalide esitamine, põhjendamine, sekkumiste disain ja vajadusel toetuse andmise tingimuste õigusaktide kehtestamine, eeldefineeritud projektide toetuslepingute sõlmimine, valdkonna partnerite kaasamine, seire, planeerimine, koordineeriva asutuse ja vajadusel elluviija või toetuse saaja nõustamine valdkonna poliitika rakendamisel, tulemuste saavutamise vastutaja.

Riigi Tugiteenuste Keskus – koordineeriv asutus: Taasteplaani finantsjuhtimine, juhtimis- ja kontrollisüsteem, Taasteplaani tasandil kokku lepitud kõikide vahe- ja lõpptulemuste valideerimine (management verifications), kohapealsed kontrollid, Euroopa Komisjoni maksetaotluste esitamine koos juhtimisdeklaratsiooniga, laekuva toetuse edasikandmine, infosüsteemi arendus ja andmete kogumine, rahastu ülesed teavitustegevused, sisend õigusloomesse, teenuse disaini protsessis osalemine ja toetuse andmise tingimuste kooskõlastamine.

Rahandusministeeriumi finantskontrolli osakond – auditeerib riskide põhiselt juhtimis- ja kontrollisüsteemi, taastekava eesmärkide ja sihtide saavutamist ning toetuse kasutamise õiguspärasust.

Riigi Tugiteenuste Keskus – koordineeriv asutus elluviijana: avatud voorude läbiviimine, teavitamine, nõustamine, projektide valik, tulemuste saavutamise ja maksetaotluste kontroll, topelt-rahastamise ja pettuste välistamine, väljamaksed lõppsaajale. Taastekavas kokkulepitud tulemuste saavutamisel aruandluse kokkupanek.

Elluviija (nt KIK, EAS, KredEx) – avatud voorude läbiviimine, teavitamine, nõustamine, projektide valik, tulemuste saavutamise ja maksetaotluste kontroll, topelt-rahastamise ja pettuste välistamine, väljamaksed lõppsaajale. RRP-s kokkulepitud tulemuste saavutamisel aruanne koordineerivale asutusele.

Eeldefineeritud projekti toetuse saaja – projektide elluviimine, aruandlus ja maksetaotlused koordineerivale asutusele.

Lõppsaaja – projektide elluviimine, aruandlus ja maksetaotlused koordineerivale asutusele või elluviijale.

Ühisosa struktuurivahendite rakendussüsteemiga

Taastekava planeerimist, rakendamist ning kontrollimist teostavad asutused kuuluvad struktuurivahendite juhtimis- ja kontrollisüsteemi, vastutused ja rollid on määratud perioodi 2014-2020 struktuuritoetuse seaduses. Struktuurivahendite korral täidab Riigi Tugiteenuste Keskus (RTK, RRF koordineeriv asutus) ühissätete määruse¹⁰⁶ artiklis 125 toodud **korraldusasutuse ülesandeid** (välja arvatud seire ja hindamisega seotud ülesandeid), sealhulgas rakendusüksuse ülesandeid meetmetes, kus RTK on vastavalt Vabariigi Valitsuse korraldusega kinnitatud meetmete nimekirjale rakendusüksus. Korraldusasutus täidab **sertifitseerimisasutuse ülesandeid** ühissätete määruse artikli 123 lõike 3 tähenduses, sama üksus saab olema vastutav Taastekava raames maksetaotluste Euroopa Komisjonile esitamise eest. ÜSM-is toodud **liikmesriigi** ning seire ja hindamisega seotud ülesandeid täidab Rahandusministeerium, kes töötab välja ka sellealased riigisisised õigusaktid koostöös korraldusasutusega. Rahandusministeeriumi põhimääruse § 22 punkt 5 kohaselt on riigieelarve osakonna vastutada muuhulgas välistoetuste planeerimise, seire ja hindamisega seotud ülesanded. Rahandusministeerium täidab neid samu rolle samade tööprotseduuride kohaselt ka Taaste- ja vastupidavusrahastu rakendamisel. **Auditeeriv asutus** ühissätete määruse artikli 123 lõike 4 tähenduses on Rahandusministeeriumi finantskontrolli osakond, kes täidab Taaste- ja vastupidavusrahastu vahendite juhtimis- ja kontrollisüsteemis samuti sõltumatu auditeerija rolli. Auditeeriva asutuse juures tegutseb **AFCOS** - Anti-Fraud Co-ordinating Service. Struktuurivahendite **rakendusasutuse** rollis on valdkondlikud ministeeriumid, kes muuhulgas vastutavad valdkonna eelarve planeerimise eest, toetuse andmise tingimuste õigusaktide vastuvõtmise eest, valdkonna seire ja tulemuste saavutamise eest, samad ülesanded on neil ka Taaste- ja vastupidavusrahastu rakendamisel. Iga ministeeriumi sisekontrolli süsteemi toimivust auditeerib lisaks ka siseaudit. **Elluvijate** rollis on valdavalt struktuurivahendite või maaelu- ja kalandusfondi rakendusüksused. Taastekava planeerimisse ja elluviimisse hõlmatud valdkondlikud ministeeriumid (va Välisministeerium) ja elluvijad on struktuurivahendite juhtimis- ja kontrollisüsteemi osa ja omavad seega vastavat pädevust, haldussuutlikkust ja koolitatud töötajaid liidu finantshuvide kaitsel. **Seega saab ülesannete ja kohustuste lahususe printsiibi täitmises olla veendunud läbi auditeeritud ja vastavaks hinnatud struktuurivahendite juhtimis- ja kontrollisüsteemi.**

Kaasatud ametkond

Taastekava ettevalmistamisse ja läbirääkimistesse on regulaarselt kaasatud ca 70 **ametnikku** seotud ministeeriumitest, nii sisuosakondadest kui välisvahendite administreerimisega seotud osakondadest kui koordineerivast asutusest ja auditeerivast asutusest (nt e-kirja saajate hulk, koosolekul osalejate arv). Valdcondlike ministeeriumite vaates on aktiivselt kaasatud hetkel ca 50 inimest, kes tegelevad peamiselt poliitikakujundamise ja planeerimisega. Ministeeriumite lisavajadus perioodi peale RRFi administreerivatele ametikohtadele on 8 FTEd.

Rahandusministeeriumi meeskond hõlmab riigieelarve osakonnast strateegiatalitust (projektijuht, talituse juhataja ning valdkonnanõunikud – 8 inimest), välisvahendite talitust

---

¹⁰⁶ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2020/2221, 23. detsember 2020, millega muudetakse määrust (EL) nr 1303/2013 seoses lisavahendite ja rakenduskorraga

(näitajad, seire, hindamine, rahastamiskava, planeerimine, topelt finantseerimise välistamine planeerimisel, rakendussüsteemi ülesehitamine, õigusraamistiku ettevalmistamine – 6 inimest), finantstalitust (riigieelarve vaade – 8 inimest); fiskaalpoliitika osakonda (4 inimest); finantskontrolli osakonda (auditi strateegia, auditeerimine – 3 inimest); riigiabi ja riigihangete osakond (seosed riigiabiga – 2 inimest); kommunikatsiooniosakonda (pressiteated, kaasamine, sõnumite seadmine – 2 inimest) + sisuosakonnad (regionaalarengu osakond).

Riigi Tugiteenuste Keskuses on ülesanded jagatud ära kolme osakonna vahel 1) Toetuste arendamise osakond - 77 inimest, kus luuakse õigusraamistik, teostatakse riskide hindamist ja järelevalvet, luuakse hangete kontrollimise süsteem ja kontrollitakse hangete läbiviimise vastavust. Lisaks on tagatud ekspertiis lihtsustamise, ehituse, toetuse andmise viiside, abikõlblikkuse ja IT süsteemide valdkonnas. 2) Toetuste rakendamise osakond - 79 inimest, kes tegeleb igapäevaselt projektide rakendamisega seotud küsimustega 3) toetuste maksete osakond – 7 inimest, kelle ülesanne on sertifitseerida kulud.

Siseriiklik täiendav ressurss nähakse ette Taastekava rakendamisega seotud lisanduvate horisontaalsete administreerimiskulude katteks, mida ei ole võimalik eraldi konkreetsete reformide ja investeeringutega siduda. Rakendamisel kasutatakse suures osas seni struktuuritoetustega seotud ressursi, et tagada kiire ning põhjalik ettevalmistus ning hilisem sujuv rakendamine. Vajadusel ostetakse ka valdkonnapõhist ekspertiisi, mis on vajalik Taastekava koostamiseks ja tulemuste valideerimiseks, erasektorist sisse, nt on sisse ostetud DNSH analüüs. Sisse ostetud teenuse puhul (nii asutused, kui konkreetset isikud) kehtivad teenuse osutamisel samad nõuded nagu administratsiooni liikmetele – nad peavad enne teenuse osutamist oma erapooletust toetuse saajast/lõppsaajast kinnitama, või ennast protsessist taandama.

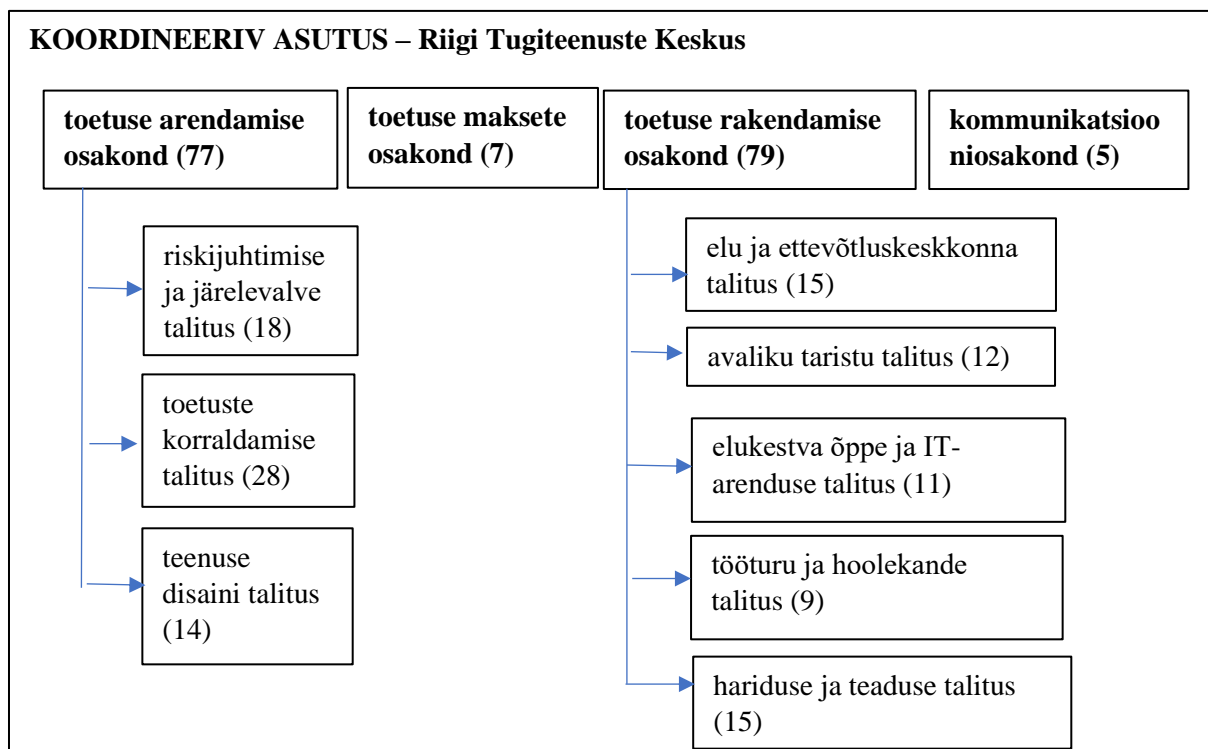
Vabariigi Valitsus kiitis 29.04.2021 heaks administratsiooni täiendava rahastamise 17 täistööajale taandatud ametikoha (FTE) ulatuses (sh Rahandusministeerium 1 FTE, koordineeriv asutus 8 FTE-d, ministeeriumid 8 FTE-d) aastatel 2021-2026 ning eelarve kaasamiseks, teavitamiseks, tõlkimiseks, üheks horisontaalseks hindamiseks perioodi lõpus, DNSH sisseostuks, IT süsteemi kohandamiseks ja ülalpidamiseks, hinnastamise meetodikate valideerimiseks. Täiendavalt näeme vajadust 2 FTE ulatuses auditeeriva asutuse rahastamist (ettepanek valitsusse viimisel).

Detailsem ülesannete jaotus ja kohustuste lahusus koordineerivas asutuses

Koordineeriv asutus täidab Taaste- ja vastupidavusraha planeerimisel ja rakendamisel erinevaid rolle.

- **Toetuste arendamise osakond** toetab Taastekavas toodud reformide ja investeeringute põhiste määruste, käskkirjade ja lepingute ettevalmistamisel rakendusteenuse disainiga.
  - **Toetuste korraldamise talituse** ülesandeks on mh koostöös Rahandusministeeriumi ja valdkonna ministeeriumidega rakendussüsteemi kujundamine, sh Vabariigi Valituse määruse eelnõu kirjutamine; reformide ja investeeringute hinnastamise valideerimine; kõikide Taastekava eesmärkide ja sihtide saavutamise valideerimine (management verifications); tõendava dokumentatsiooni kontroll; saavutatud tulemuste kinnitamine infosüsteemis.

- **Riskijuhtimise ja järelevalve talituse ülesandeks** on riskide hindamine, auditi kokkuvõtte ülevaatamine, vajadusel auditi tellimine, vajadusel kohapealne kontroll.
- **Teenuse disaini talituse ülesandeks** on mh Taaste- ja vastupidavusrahastu infosüsteemi loomine ja seadistamine ning juhtimisdeklaratsiooni kokkupanek ja kinnitamine.
- **Toetuste rakendamise osakond** toetab Taastekavas toodud reformide ja investeeringute põhiste määruste, käskkirjade ja lepingute ettevalmistamisel rakendusteenuse disaini poolt ning korraldab Taastekavas toodud reformide ja investeeringute avatud voorude läbiviimisega seotud tegevused (elluviija roll). Olenevalt valdkonnast koordineerib voorude läbiviimist vastava valdkonna talitus.
- **Toetuste maksete osakonna** ülesanneteks on Euroopa Komisjoni maksetaotluste kokku panemine saavutatud, kontrollitud ja kinnitatud tulemuste, kinnitatud juhtimisdeklaratsiooni ja auditite kokkuvõtte alusel, koos maksetaotlusega vajalike dokumentide (sh juhtimisdeklaratsioon, auditite kokkuvõtte) esitamine ning Euroopa Komisjonist toetuse laekumisel siseriiklike ülekannete tegemine.
- **Kommunikatsiooniosakond** koordineerib valdkondade-ülest Taastekava kommunikatsiooni. Suurprojektid ja edulood lisatakse kommunikatsiooniplaani. Eraldi on loodud fondi kodulehekül (www.rrf.ee).

Koolitamine

Ametnike koolitamine on Eestis väga hästi korraldatud, see on süsteemne ning samas ka individuaalne. Kõik koolitused on leitavad riigitoetaja iseteenindusportaalil (keskne IT süsteem, www.riigitoetaja.ee), kus saab saata kutseid sihtrühma põhiselt (nt struktuurivahenditega seotud inimestele) ning ka iseseisvalt individuaalsetest vajadustest

lähtuvalt otsida endale vajalikke koolitusi (nimetuse, toimumiskoha, koolitaja, valdkonna, kuupäeva alusel), nendele registreerida ning registreeritud koolituste osas saada ligipääsu koolitusmaterjalidele, meeldetuletusi ning peale koolitust anda tagasisidet. Kesksest regulaarselt pakutakse nt riigihangete ja riigiabi teemalisi koolitusi kui muid koolitusi. Lisaks korraldatakse regulaarseid võrgustiku kohtumisi erinevatel teemadel (SFOS, hanked, abikõlblikkus, lihtsustamised, järelevalve, riskide juhtimine, kliendikogemus). Iga võrgustiku raames on planeeritud vähemalt 2 kohtumist aastas. Ka need korraldatakse läbi riigitöötaja iseteenindusportaali.

Individuaalsed koolitusvajadused ja aastased koolituseesmärgid kaardistatakse ja fikseeritakse **arenguevestluste käigus** (sõltuvalt asutusest 1-2x aastas) ning need on sisendiks personaliosakondadele asutuste koolitusplaanide koostamiseks, sisendiks koordineerivale asutuse välisvahendite ühiskoolituste korraldamisele ning ametnike kompetentside tagamiseks.

Lisaks koolitustele arutatakse vajalikud teemad **koosolekute formaadis** aegsasti läbi kõikide asjassepuutuvate asutustega, nt Taaste- ja vastupidavusraha rakendamise põhimõtteid oleme mitu korda ministriumitele tutvustanud, juba oleme teinud esimese kooskõlastusringi määruse tekstile.

Rakendussüsteem tugineb paljuski struktuurivahendite tööprotsessidele ja juhenditele, nt toetuse andmise tingimuste juhised struktuurivahendite raames on täiesti kohalduvad ka Taaste- ja vastupidavusraha rakendamiseks.

Siseriiklik õigusraam ja läbivad põhimõtted

Vabariigi Valitsuse kabineti otsus sisaldab esitatava taastekava kirjeldust ja vastutavaid asutusi selles toodud ulatuses. Nimetatud otsust saab käsitleda Vabariigi Valitsuse tasemel taastekavas nimetatud asutustele volituste andmisena. Lisaks taastekavale ja seal nimetatud asutustele, kehtestatakse Vabariigi Valitsuse määrusega siseriikliku korralduse õigusraam, millised asutused ja kuidas taastekavas nimetatud asutused (sh. ka koordineeriv asutus, auditeeriv asutus jne) oma ülesandeid täidavad ning üldtingimused toetuse saajatele/lõppsaajatele. Nimetatud regulatsiooni kehtestamine eeldab juriidiliselt vähemalt RRFi rakendusotsust ning seetõttu on planeeritud regulatsiooni vastuvõtmine pärast RRF rakendusotsust EN tasemel aga enne esimese väljamaksetaotluse esitamist.

• Mandaat ülesannete täitmiseks enne Vabariigi Valitsuse määruse kehtestamist

- Vabariigi Valitsuse 3. detsembri 2020 kabinetinõupidamisel arutati Taaste- ja vastupidavusraha rakendamise põhimõtete üle, mh otsustati järgmist (päevakorrapunkt 3): „7. Taaskäivitamiskava rakendamist koordineeriv asutus on Riigi Tugiteenuste Keskus.“, „8. Rahandusministeeriumil koostöös Riigikantseleiga ja kaasates teisi ministriume algatada ülalnimetatud ettepanekute alusel taaskäivitamiskava teemal mitteametlikud läbirääkimised Euroopa Komisjoniga ja katuspartneritega ning koostada koostöös Riigikantselei ja teiste asjaomaste ministriumidega taaskäivitamiskava.“ ja „9. Rahandusministeeriumil asuda ette valmistama taaskäivitisraha rakendussüsteemi. Rahandusministeeriumil

- valmistada ette Vabariigi Valitsuse määruse eelnõu taaskäivitusrahastu rakendamise kohta ning esitada see esimesel võimalusel valitsuskabineti nõupidamisele.“
- Elluviijate kasutamine vahendite rakendamisel märgitakse ära Taastekava tabelis eesmärkide ja sihtide kirjelduse juures ning toetuse andmise tingimuste õigusaktides.
  - Vabariigi Valitsuse 11. veebruari 2021 kabinetinõupidamise otsused (päevakorrapunkt 2): „3. Rahandusministeeriumil koostöös Riigikantseleiga ja asjaomaste ministeeriumidega jätkata uuendatud rahastamiskava ettepaneku alusel taastekava eelnõu koostamist ning mitteametlikke läbirääkimisi Euroopa Komisjoniga ja katuspartneritega.“ ja „4. Rahandusministeeriumil tagada rakendussüsteemi valmisolek taaste- ja vastupidavusrahastu kiireks kasutuselevõtuks, sh ette valmistada Vabariigi Valitsuse vastav korraldus.“
  - Otsused Taastekavasse planeeritavate reformide ja investeringute ning nende mahtude osas tehti Vabariigi Valitsuse 29. septembri 2020 kabinetinõupidamisel, ettepanekut on uuendatud 3. detsembri 2020, 11. veebruari 2021 ja 29. aprilli 2021 kabinetinõupidamistel. Enne ametlikku Taastekava esitamist Euroopa Komisjonile kinnitab lõpliku seisu taaskord Vabariigi Valitsus.
  - Ministeeriumite valitsemisalad ja vastutus on kehtestatud Vabariigi Valitsuse seaduses (<https://www.riigiteataja.ee/akt/127122013033?leiaKehtiv%0A>), 4. peatükk, jagu 4. Seda eraldi üle ei otsustata kuskil. Seaduse § 65 lg 1 kohaselt on Rahandusministeeriumi valitsemisalal välisvahendite kasutamise korraldamine.
- **Vabariigi Valitsuse määruses** sätestatakse siseriiklik kord, milles määratletakse taastekava koostamise ja elluviimisega seotud asutused ja nende ülesanded (sh Rahandusministeeriumi, valdkondlike ministeeriumite ja Riigi Tugiteenuste Keskuse ülesanded), taastekava rahastamise üldised tingimused (rahastamiskõlblikkus), sh. volitused ministritele toetuse edasiandmise tingimuste kehtestamiseks ning nõuded neile; nõuded tegevuste rahastamisele ministri käskkirja alusel; toetuse andmise tingimuste kooskõlastamise protseduur; toetuse saajale esitatavad nõuded; üldnõuded investimisprojekti (eeldefineeritud projekti) rahastamiseks; üldnõuded toetuse väljamaksmisele, alused väljamakse peatamiseks ja väljamaksmisest keeldumiseks; viited ja nõuded riigiabile; toetuse tühistamise, tagasinõudmise ja tagasimaksmise tingimused; üldnõuded teavitamisele, tingimused andmete töötlemiseks ja andmete säilitamiseks, ning üldnõuded aruandluskohustuse täitmiseks. Vabariigi Valitsuse määruse koostab Riigi Tugiteenuste Keskus (RTK) tihedas koostöös Rahandusministeeriumi ning valdkondlike ministeeriumitega. Määrus jõustatakse hiljemalt juuli keskel. Üksikute reformide ja investeringutega planeeritakse alustada enne Taastekava heakskiitmist, sellisel juhul lähtutakse määruse eelnõust.

Kesksed nõuded **teavitamiseks** kehtestatakse Vabariigi Valitsuse määruses. Vastavalt RRF määruse tingimustele tuleb nii projekti kui liikmesriigi tasandil avalikkuse teavituses olla läbipaistev ja proaktiivne. Teavitusel kasutatakse üldist struktuurivahendite logo koos vastava lausega “funded by the European Union– NextGenerationEU“. Kui reform/investeering viiakse ellu läbi siseriikliku avatud taotlusvooru, korraldab vastavat teavitustegevust (voorude avamine, tulemuste jms kommunikatsioon) voorude korraldaja

(Riigi Tugiteenuste Keskus või elluviija). Üldpõhimõtted kattuvad struktuurivahenditega. EL logo peab olema nähtaval kohal koos vastava kokkulepitud lausega. Kui EL logoga koos on ka mõni muu logo, peab EL logo olema vähemalt sama nähtav kui teine. EL toetuse esiletõstmiseks ei tohiks kasutada mingit muud visuaalset identiteeti või logo peale ametliku EL logo. Teavituskohustus tekib koos toetusotsuse/lepingu sõlmimisega. Valdkondade-üleseid kommunikatsioonitegevusi koordineerib Riigi Tugiteenuste Keskus. Suurprojektid ja edulood lisatakse kommunikatsiooniplaani. Veebileht on loodud (www.rtf.ee).

- **Toetuse andmise tingimuste õigusaktid** juhul kui eelarvet kasutatakse avatud vooru teel edasi andmiseks. Toetuse andmise tingimused tuleb **kooskõlastada Rahandusministeeriumiga ning koordineeriva asutusega**. Lisaks nendele asutustele tuleb toetuse andmise tingimused Vabariigi Valitsuse reglemendi (<https://www.riigiteataja.ee/akt/119012011004?leiaKehtiv>) § 6 alusel **kooskõlastada ka teiste ministeeriumitega** juhul kui esitatav eelnõu puudutab nende valitsemisala või ülesandeid – selle kohaselt nt tuleb kõik soolist võrdõiguslikkust ja võrdset kohtlemist puudutavad eelnõud kooskõlastada Sotsiaalministeeriumiga, regionaalarengut puudutavad eelnõud Rahandusministeeriumi regionaalarengu osakonnaga, riigihankeid ja riigiabi puudutavad eelnõud kooskõlastada Rahandusministeeriumi riigihangete ja riigiabi osakonnaga jne. Meetme tingimuste kooskõlastamisel vaatab koordineeriv asutus muuhulgas ka kooskõla Taastekava koostamisel tellitud **DNSH analüüsiga** ning voorulise toetuse edasiandmise korral nõude jätkuva täitmise kontrolli elluviija poolt, sh tagamist, et vajadusel oleks kehtestatud vajalikud välistused. Kontrollküsimuste jaotus toetuse andmise tingimuste kooskõlastamise protsessis Rahandusministeeriumi ja koordineeriva asutuse vahel fikseeritakse tööprotseduuride tasandil, sh ametikohtade tasandil (nt kõik näitajate, sihtide ja eesmärkidega seotud punktide vastavuse kontrollivad üle Rahandusministeeriumi seireametnikud). Toetuse andmise tingimustes tuleb selgelt väljendada toetuse andmist Taaste- ja vastupidavusrahastust. Toetuse andmise tingimused kehtestatakse **Vabariigi Valitsuse määruse alusel**, vajadusel tingimuslikult (kui enne Taastekava kinnitamist) ning vajadusel tagasiulatuva kulude abikõlblikkusega.
- **Riigiabi reegleid** tuleb järgida kui toetuse saaja/lõppsaaja on ettevõtte Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 107 tähenduses. Riigisisene seadusandlus on kehtestatud **konkurentsiseadusega**¹⁰⁷ (peatükk 6, riigiabi). Toetuse andja (selle asutuse, kes teeb abi andmise otsuse, siinkohal elluviija) ülesanne on analüüsida, kas kavandatud toetus on riigiabi ning tuleb järgida EL riigiabi reegleid või mitte. Toetuse andjaid nõustab Rahandusministeeriumi riigihangete ja riigiabi osakond, kes vaatab läbi ja annab sisendi ka kõikidesse toetuse andmise tingimustesse. Vajadusel suhtleb Rahandusministeerium ka Euroopa Komisjoni vastava peadirektoraadiga (DG Competition) nõu saamiseks. Riigiabi ja vähese tähtsusega riigiabi saamise läbipaistvus on tagatud läbi selle, et toetuse andjad peavad riigiabi registris registreerima antud toetuse ning see on avalikult ligipääsetav Rahandusministeeriumi kodulehe päringu kaudu. Riigiabi analüüs peab hindama ka kaudse abi tekkimise võimalust. Seega tuleb ka riigiabi reeglite mittekohaldumisel täpselt põhjendada, millistele argumentidele hinnangu andmisel tuginetakse. Igal juhul tuleb

---

¹⁰⁷ <https://www.riigiteataja.ee/akt/113032019092?leiaKehtiv>

riigiabi olemasolu analüüsida konkreetsete projektide/ ja toetuse andmise tingimuste kavandamisel, sest siis selguvad täpsemad tegevused, mis ei pruugi olla piisavalt detailsed Taastekava tasandil riigiabi esinemisvõimaluse/ mittekohaldumise põhjendamiseks. Lõpliku hinnangu juures nõustab Rahandusministeeriumi riigihangete ja riigiabi osakond.

- **Konkurentsi tagamine projektide elluviimisel** - toetuse saajad, kes on riigihanke kohustuslased, peavad järgima **riigihangete seadust**. Riigihangete valdkonna üle teeb järelevalvet Rahandusministeerium. Juhul kui esineb probleeme, on paigas kontrolliprotseduur ning võimalik esitada vaidlustusi. Riigihankeid korraldatakse läbi **riigihangete registri**, mis tagab läbipaistvuse ja rohkema arvu pakkumusi. Lisaks on avaliku sektori hankimine ka vabatahtlikkuse alusel **tsentraliseeritud** – paljusid hankeid viiakse keskselt läbi Riigi Tugiteenuste Keskuses, et tagada nende õiguspärasus ja kvaliteet. See tagab, et avalikku raha kasutatakse efektiivselt ja hanked viiakse läbi professionaalselt. Konkurentsi tagamise kriteeriumi käsitleb ministeerium meetme riskide hindamisel. Valdkonna ministeeriumil on võimalik meetme riskide hindamise tulemusel lisada siseriiklikult täiendav kohustus toetuse saajale, kes ei ole hankija riigihangete seaduse mõistes, kasutada riigihangete registrit ja/või panna kohustus järgida riigihangete seaduse § 3 põhimõtteid.
- **Korruptsioonivastane seadus ja pettuse vastane võitlus** - Eestil on õiguslik ja institutsionaalne raamistik korruptsioonivastaseks võitluseks valdavalt paigas, sh on hiljuti uuendatud **korruptsioonivastast seadust** (üldsätted, ametiisiku tegevus- ja toimingupiirangud, ametiisiku huvide avaldamise kohustus, vastutus). Sisse on seatud efektiivne võrgustik korruptsioonivastaste tegevuste elluviimiseks. 11.02.2021 kinnitas Vabariigi Valitsus korruptsioonivastane tegevuskava 2021-2025: https://www.korruptsioon.ee/sites/www.korruptsioon.ee/files/elfinder/dokumendid/korruptsioonivastane_tegevuskava_16.02.pdf, tegevuskavas on 8 eesmärki: riigi tegevuste läbipaistvus, kohalike omavalitsuste tegevuste läbipaistvus, aus ärikeskkond, teadlikkus, teavitaja kaitse, valdkondlik läbipaistvus, korruptsioonisüütegude uurimine, korruptsioonivastase poliitika mõju hindamine. Korruptsiooniga seotud info koondamiseks on loodud kodulehekülg: <https://www.korruptsioon.ee/>. Kõik ministeeriumid tegelevad koordineeritud korruptsiooniennetusega ning tagavad siseriiklike korruptsioonivastaste tegevuste rakendamise oma valdkonnas. Välisvahendite rakendussüsteemil on **väga hea pettuse- ja korruptsioonivastane koostöö uurimisasutustega AFCOSe eestvedamisel** aastast 2006. Kasutatakse kõikvõimalikke meetodeid, grupikoostööd, juhtumipõhist meeskonnatööd, et võidelda pettuste vastu.

Administratsioonisiselt **huvide konflikti vältimiseks** jälgitakse nõuet, et iga kontrolli teostaja peab kontrolli käiku ja tulemusi fikseerival dokumendil kinnitama, sh välistoetuste kontrolliprotsessides kaasatud töötajad, oma erapooletust toetuse saajast/lõppsaajast või ennast protsessist taandama. Nii toetuse saajaid/lõppsaajaid kui administratsiooni koolitatakse pettuse vastaseks ennetuseks ja meetmete kasutuselevõtuks: pettuse riskide hindamiseks ja võimalike huvide konfliktide tuvastamiseks, võimalik on ristkontroll teiste toetustega SFOSis, sh kontroll merendus-, kalandus- ja maaelutoetustega MATSis. Administratsioonis esineva korruptsiooni tuvastamise ja menetlemise volitused on politseil.

Vabariigi Valitsuse määrusega kehtestatakse **üldtingimused taotluse menetlejale** sarnaselt struktuurivahenditega. Taotluse menetleja ei või olla isik, kes on jõustunud kohtuotsuse alusel süüdi mõistetud ametialases süüteo või karistusseadustiku § 209–210, 211, 212, 2172 või 280 alusel ning kelle karistusandmeid ei ole karistusregistri seaduse alusel kustutatud ja arhiivi kantud. Toetuse saajale/lõppsaajale sätestatakse Vabariigi Valitsuse määrusega üldtingimusteks sarnased nõuded struktuurivahenditega, mis tagab, et toetust ei anta kehtiva karistusega isikule (seaduslikul esindajal ei ole karistusseadustiku § 209–210, 2601, 372, 373, 379 või 384 alusel määratud kehtivat karistust).

Lisaks kontrollitegevustele viiakse administratsioonis koordineeriva asutuse eestvedamisel üks kord aastas läbi **riskide hindamist**, mis ühendatakse struktuurivahendite riskihindamisega ja kuhu on kaasatud kõik rakendamise seotud osapooled. Riskide hindamine hõlmab nii juhtimis- ja kontrollisüsteemide riske kui ka pettuse riske. Pettuseriskide nimekirja täiendamine hindajate poolt ei ole piiratud. Tulenevalt riskide hindamise tulemustest määratakse oluliseks hinnatud riskidele võimalusel täiendavad maandusmeetmed (sh võimalikud uued kontrollikohad), mille eesmärgiks on vähendada riskide avaldumise tõenäosust. Maandusmeetmed on seotud asutuste tööplaanidega ning on seeläbi igapäevaseks juhtimisinstrumendiks. Kaks korda aastas annavad riske hinnanud asutused koordineerivale asutusele ülevaate oma maandusmeetmete rakendamise seisust, võimaldades õigeaegselt reageerida ning suunata riskide maandamist täiendavate tegevustega. Kui riskile pole võimalik maandusmeetmet määrata või maandusmeetme rakendamine oleks ebaproportsionaalne sellest saadava kasuga, võib kokkuleppeliselt riski avaldumist ka aktsepteerida.

Projektide rakendamisel tuvastatud eeskirjade eiramised ja nendega kaasnevad finantskorrektsioonid tuleb sarnaselt struktuurivahendite rakendamisele sisestada infosüsteemi SFOS ning RTK koordineeriva asutusena (RTK toetuste arendamise osakonna riskijuhtimise ja järelevalve talitus) peab administratsiooni poolt tuvastatud eeskirjade eiramiste ja nendega kaasnevate korrektsioonide üle arvestust ning teostab vajalikke kontrole andmete korrektsuse ja ajakohasuse tagamiseks. See võimaldab koordineerival saada ülevaate administratsioonis avaldunud probleemkohtadest ning kavandata vajadusel muudatusi või täiendavaid kontrole. Lisaks on RTK toetuste arendamise osakonna riskijuhtimise ja järelevalve talitusel **AFCOS** Eesti esindajaga igakuised regulaarkoosolekud, kus arutatakse omavahel läbi olulisemaid päevakorral olevaid teemasid ning vajadusel lepitakse koostöös kokku edasised tegevused ning vajalikud sekkumised. Koostöös lepitakse kokku ka administratsioonile korraldatavate seminaride/koolituste teemad. Lisaks koostööle AFCOSega teeb administratsioon pettuste ennetamise osas tihedalt **koostööd kontrolliorganitega**, näiteks Maksu- ja Tolliametiga ning Politsei- ja Piirivalveametiga (PPA). Seega saab pettuse kahtlustega juhtumitega pöörduda kas otse vastavate kontrolliorganite poole või ka koordineeriva asutuse vastavate inimeste poole, kellega koostöös otsustakse, kas on vajalik teostada täiendavaid tegevusi või on vajalik esitada avaldus PPA-le kriminaalmenetluse alustamiseks. Koostöö on loodud maksu- ja tolliametiga, kellega vahetatakse infot rahastatud projektide kohta.

Rahandusministeeriumi kodulehel on eraldi välja toodud Euroopa Liidu finantshuvide kaitse info koos kontaktidega, kuhu on kõigil võimalik teavitada rikkumisest

(<https://www.rahandusministeerium.ee/et/eesmargidtegevused/valistoetused/euroopa-liidu-finantshuvide-kaitse>, lisaks ka eraldi meiliaadress rikkumised@fin.ee).

Protseduuriliselt on koordineerivas asutuses loodud riskide – ja järelevalveüksus, kelle ülesanne on hinnata riske ja teostada järelevalvet erinevate allikate lõikes. Kõik algab riskide hindamisest, mille põhjal pannakse paika järelevalve ulatus. Vajadusel tehakse kohapealseid kontrolle.

Toetuse andmise tingimuste looja (valdkonna eest vastutav ministeerium või Riigikantselei) kontrollib riskihindamise käigus järgmist:

- Korruptsiooni ja huvide konflikti tuvastamine – kas elluviijal on asutusesisene kord kehtestatud, kuidas tuvastatakse ja teavitatakse korruptsioonist/ ebaseaduslikest tegevustest. Juhul, kui selline kord puudub, võetakse see tähelepanu alla ja lepatakse kokku elluviijaga, kuidas nad selle riski maandavad. Viiakse läbi koolitusi, seminare.
- Taotluste menetluse käigus teostatakse vastavushindaja poolt riskikontroll SFOS-is, kas on samale toetuse saajale samade eesmärkide täitmiseks toetust makstud.
- Kohapealsete kontrollide läbiviimise käigus kontrollitakse muuhulgas ka seda, kas samale tegevusele on toetust küsitud.
- Rakendamisel teostatakse meetme riskihindamine ja kui on meetmes projektid, siis eraldi ka projektide riskihindamine. Lähtuvalt riskihindamise tulemustest otsustatakse kohapealse kontrolli vajadus. Kohapealne kontroll teostatakse nendele projektidele, mille osas on riskitase kõrge või toetuse osa on suurem kui 2,5 milj eurot.

Kui rikkumine on tuvastatud, siis sellega tegeleb riskide – ja järelevalveüksus. Konkreetsele kaasusele määratakse vastutaja, kes loob meeskonna rikkumise lahendamiseks. Vajadusel kaastakse ka õigusüksust, tehakse koostööd uurimisorganitega.

- **Ligipääsetavus** - toetuse andmise tingimusi välja töötades ja fondi vahendeid rakendades tuleb koordineerival asutusel ja elluviijal ning valdkondlikel ministeeriumidel tagada ligipääsetavuse kehtivate nõuete täitmine, milleks on projekteeritavate ja olemasolevate ehitiste/rajatiste puhul ettevõtlus- ja tehnoloogiaministri 29.05.2018 määrus nr 28 „Puudega inimeste erivajadustest tulenevad nõuded ehitisele“ ning e-keskkondadele kehtiv ligipääsetavuse standard läbi avaliku teabe seaduse. Ligipääsetavuse tagamine on oluline kõikide projektide puhul, mistõttu ei ole määrav, kas projekti raames luuakse taristuobjekt, pakutakse teenust, luuakse e-keskkondi või tehakse muud laadi tegevusi.
- **Riigi eelarvestrateegia ja riigieelarve planeerimise põhimõtted** - Välistoetuste planeerimisel ja kasutamisel tuleb lähtuda **riigieelarve seadusest**, VV 19.12.2019.a määrusest nr 117 „valdkonna arengukava ja programmi koostamise, elluviimise, aruandluse, hindamise ja muutmise kord“ (sh valdkondlike partnerite kaasamise kohustus), rahandusministri 16.12.2015.a määrusest nr 47 „Eelarveklassifikaator“. Eesti riigieelarve on tegevuspõhine ja programmipõhine. Tegevuspõhine eelarve struktureerib kulud ja investeeringud programmide ja tulemusvaldkondade lõikes, mis võimaldab eelarve koostajatel, kinnitajatel ning avalikkusel hinnata, milliste eesmärkide nimel ja kui palju riik ressursse kulutab – milliseid teenuseid peab riik vajalikuks osutada ja kui palju üks või teine teenus või programm maksumaksjale maksma läheb.

Tõesem informatsioon programmide ja teenuste maksumuse kohta võimaldab tõsta efektiivsust ja teha paremaid juhtimisotsuseid. **Topelt-rahastamise välistamine** algab juba vahendite planeerimisega: planeerimise faasis vaadatakse riigi eelarvestrateegia protsessis riigiülest pilti tagamaks, et eri allikatest sama asja ei rahastataks (va kui vajadused on suuremad kui ühest allikast võimalik rahastamine). 2021-2027 perioodi Ühtekuuluvuspoliitika fondide (Euroopa Sotsiaalfondi, Euroopa Regionaalarengu Fondi, Ühtekuuluvusfondi ja Õiglase Ülemineku Fondi), Taaste- ja vastupidavusrahastu, REACT-EU vahendite ning CO2 vahendite kasutamise võimalusi ühelt poolt ning „Eesti 2035“ strateegiast, riiklikest arengukavadest ning Eesti riigipõhistest soovutustest tulenevaid vajadusi teiselt poolt analüüsiti 2020 riigieelarve strateegias. Võimalusel on püütud mitte killustada valdkonna rahastust (va kui tulenevalt fondi nõuetest peab teatud valdkondi siiski rahastama) ning mitte lahendada probleeme korraga mitmest rahastusallikast/ fondist. Kõik allikad (nii siseriiklikud kui välistoetused) on eelarvestatud koos valdkonnapõhistes programmides ning meetmed, näitajad ja sihttasemed on valdkondade vaates ühel pildil, mis võimaldab paremini ja läbipaistvamalt jälgida valdkondade rahastamist ning hoida ka selget pilti saadaval olevatest vahenditest ning tagada topelt-rahastamise vältimine või tuvastada potentsiaalsed riskid.

Juhul kui on siiski otsustatud samasisulist toetust anda eri allikatest (nt vajadus korterelamute energiatõhususe investeeringute järele on oluliselt suurem kui eri fondidest kavandatud mahud ja seni toetusest tehtud renoveerimised: 1114 korterelamut on renoveeritud, hinnanguliselt 14 tuhat korterelamut on ootel), siis vaadatakse ka ajalist järjestust ega anta samaks asjaks samal ajal toetust eri allikatest, aga lähtudes allikaneutraalsuse printsiibist ning toetuse saajate võrdsest kohtlemisest, antakse toetust eri allikatest sarnastel tingimustel (nt sarnase omafinantseeringu nõudega). Tavapäraselt rakendab sama sisu eri allikatest sama asutus, kes omab ka piisavalt detailset teavet eri allikatest toetuse saajate/lõppsaajate ja nende projektide kohta, lisaks on andmed toetuse saajate kohta kättesaadavad infosüsteemist, mistõttu on võimalik läbi viia riskikontroll. TATI disainimisel või toetuslepingu ettevalmistamisel tuleb ministeeriumil hinnata topelt-rahastamise riski, sh kaardistada võimalikud kattuvused ja määratleda piisavad maandustegevused (planeerimise tasandil topelt-finantseerimise riski maandamine).

SFOS võimaldab võtta välja **sama toetuse saaja/lõppsaaja käimasolevaid või lõppenud projekte**, mida on rakendatud SFOS infosüsteemis (toetuse saaja/lõppsaaja riskikontroll). Lisaks on SFOS liidestatud erinevate infosüsteemidega ja on võimeline suhtlema erinevate registritega.

Meetme loomise juures hinnatakse ka võimalikku riski (luuakse eraldi riskitabel), kus tuuakse välja võimalikud rahastusallikad, kus võidakse samalaadsetele tegvustele toetust küsida (kontrollitakse ära meetmete ja fondide tasandil). Kontrolli teostatakse SFOS-i ja siseriiklike rahastuse toetuskeemide info alusel. Kontrolli teostab elluviija.

Projektide rahastusotsuste järgselt teostatakse uuesti riskihindamine, mille käigus kontrollitakse konkreetse toetuse saaja alusel võimalikku topeltfinantseerimise olemasolu – kontroll toimub SFOS-i ja siseriikliku rahastuse toetuskeemide info alusel.

Kui rahastamine toimub siseriiklikult tegelike kulude alusel, siis maksedokumentide tasandil on võimalik teostada ristkontrolli (mh põllumajanduse toetuste infosüsteemiga MATS – maaelu ja kalandusvaldkonna toetustega). **Ühte arvet ei saa edastada mitu korda**, selle tuvastab infosüsteem automaatselt. Kui FitekINi tuleb asutusele ühel ja samal aastal samalt tarnijalt sama numbriga arve, siis süsteem märgib sellele automaatselt juurde „Duplikaat“. Duplikaat märkega arvet lõpuni menetleda ei lubata. Üks arve kinnitusringi osalejatest peab arvelt eemaldama duplikaat märke, kui soovitakse tarnijale toodete/teenuste eest tasuta hiljem saabunud arve alusel. **SAPis** (Eestis riigiasutustes kasutatav raamatupidamistarkvara) toimub **topelt arvete kontroll valitsemisala, tarnija, alusdokumendi kuupäeva ja numbri lõikes**. Kui SAP tuvastab, et samade tingimustega on topelt sisestus, kuvatakse raamatupidajale hoiatus, et sama dokument on juba varasemalt sisestatud.

- **Usaldusväärne finantsjuhtimine** - Usaldusväärse finantsjuhtimise saavad liikmesriigid tagada üksnes siis, kui toetust andvad organisatsioonid tegutsevad vastavalt kehtestatud õigusaktidele ja reeglitele ning loodud on tõhus ja läbipaistev järelevalvesüsteem. Tulemused peavad olema saavutatud säästlikult, tõhusalt ja tulemuslikult. See eeldab, et tulemuste saavutamiseks on loodud toimivad struktuurid, asjakohased kontrollid ja tulemused saavutatakse võimalikult vähese bürokraatiaga. Selleks on oluline välja töötada tulemuste saavutamiseks selged, mõõdetavad, asjakohased ja saavutatavad eesmärgid. Nende eesmärkide saavutamise jälgimiseks on loodud üheselt arusaadavad vahe-eesmärgid ja lõppeesmärk. Eesmärkide seadmisel ja tulemuste hinnastamisel tuginetakse varasematele andmetele ning luuakse selged ja läbipaistvad meetodikad. Eesti soovib kasutada enamus sekkumiste puhul kuludest sõltumatut rakendusviisi. See võimaldab toetust kasutada kuluefektiivsemalt ning keskenduda tulemuste saavutamisele. Toetuse andmisel kasutatakse **olemasolevat struktuuritoetuste rakendussüsteemi ja asutusi**. Kogu toetusega seotud informatsioon, sh maksetaotlused **esitatakse läbi infosüsteemi**, kust kaudu käib ka hilisem raporteerimine ning kogu projektiga seotud infovahetus. Loodud on toimiv järelevalve ja pettustest raporteerimise süsteem. Kohustuste lahusus toetuse andmisel ja kontrollimisel on tagatud läbi selle, et järelevalvet teostab toetuse andmisest eraldiseisev üksus. Täpsemad tegevused usaldusväärse finantsjuhtimise tagamiseks on kirjeldatud läbivalt käesolevas peatükis. Usaldusväärse finantsjuhtimise aitab tagada selge asutuste ja nende rollide ning vastutuse jaotus ja kohustuste lahusus, töötajate koolitamine, siseriiklikult läbi mõeldud ja kehtestatud õigusraam, riskide hindamine ja järelevalve, läbipaistev infosüsteem ja süsteemi ning tulemuste auditeerimine. Struktuurivahendite rakendussüsteemi auditeerib auditeeriv asutus regulaarselt kas tervikuna või teemade lõikes, kõik ka Taastekava rakendamise seotud asutused on kas I või II kategooria, auditid on kättesaadavad Rahandusministeeriumi kodulehel.

Infosüsteem

Ühtse infosüsteemina kasutatakse struktuurivahendite infosüsteemi SFOS, kus rakendatakse täiendavalt toiduabi, Globaliseerumisega Kohanemise Euroopa Fondi, Euroopa Liidu kasvuhoonegaaside lubatud heitkoguse ühikutega kauplemise süsteemi, Norra ja Euroopa Majanduspiirkonna programme ning mitmeid riigieelarvelisi meetmeid. Tulenevalt juba

eksisteerivast vajadusest rakendada ühtse infosüsteemi kaudu erinevate allikate toetuskeeme, on SFOSi funktsionaalsus paindlik. Ning ka kõikide tulevate arendustegevuste raames võetakse alati arvesse, et süsteem oleks võimeline tagama kõikide rakendatavate allikate nõuded.

SFOS-i kantakse kõik nõuetele vastavad taastekava projektid ning kajastatakse projektiga seonduv informatsioon nagu taotleja andmed, projekti üldandmed, eesmärk, eelarve, finantseerimisallikad, näitajad (vahe- ja lõpptulemused / milestones and targets), nende täitmise info, maksed, mittevastavusmenetlused (rikkumised), auditid (sh auditi tähelepanekud, nende täitmine ja sulgemine) jms. Kõik need funktsioonid on SFOSis toimivad ning kasutatavad allikaneutraalselt.

SFOS on liidestatud erinevate riiklike registritega, nagu riiklik äriregister, rahvastikuregister, karistusregister, riigihankeregister, Maksu- ja Tolliamet, Ametlikud Teadaanded (Eesti Vabariigi ametlik võrguväljaanne) ning ka PRIA infosüsteemiga MATS. See aitab tagada, et juriidilise ja füüsilise isiku andmed on õiged. Teha taotleja ja lõppsaaja esitatud taotluse ja hiljem kuludokumentide kohta ristkontrolli ning taotleja ja lõppsaaja horisontaalsete nõuetele vastavuse kontrolli (sh kas on varem tehtud taotlejale finantskorrektsioone ja kas need on õigeaegselt tasutud) topelt-rahastamise vältimiseks ja pettuseriski maandamiseks. Kõikide kontrollitoimingute kohta säilib kontroll-jälg menetluse tulemustest ja auditite teostamisest.

SFOSi pääsevad ligi kõik administratsiooni osapooled vastavate privileegidega oma tööülesannete täitmiseks, sh tagatakse ligipääs Euroopa Komisjoni tasandi auditi ja järelevalve teostamisel.

SFOS on valmis Taastekava rakendamiseks. Sh on tagatud järgmised andmed: lõppsaaja nimi, lepingupartneri ja alltöövõtjate nimed, nii toetuse saajate kui lepingupartnerite omanike ees- ja perekonnanimed ning sünnipäevad, sekkumiste list, avaliku sektori toetus (EL+EE). Mitmed eelnimetatud andmed on Eestis kättesaadavad äriregistrist. SFOSi arendusena on analüüsis olemasoleva äriregistri liidese (ja võib-olla ka riigihanke registri liidese) täiendamine, et vajalikud andmed oleks ka SFOSist kättesaadavad. RTK on koordineeriva asutusena ka äriregistri lepinguline partner ja RTK volitatud isikud omavad täielikku ligipääsu äriregistrile ja saavad igal ajal ka kontrollida andmeid otse registrist ning teha vajadusel andmepäringuid. SFOSi väliste lõppsaajate (kes ei taotle vahendeid SFOSist) andmekorjeks on arenduses uus andmekorje moodul.

SFOSis talletatakse ka kõik projektide ning juhtimis- ja kontrollisüsteemide auditid ning menetletakse ja suletakse auditi tähelepanekuid, sh määratakse igale tähelepanekule selle rakendamise tähtaeg. Järelevalvet tähelepanekute rakendamise osas teeb auditeeriv asutus 3 korda aastas, mille raames veendub, et soovitusel on rakendatud piisavas ulatuses ja riskide ebakorreksete kulude tegemiseks on maandatud. Tähelepanekud sulgeb auditeeriv asutus. Detailne auditi tähelepanekute järeltegevuste läbiviimise kord on määratletud auditeeriva asutuse sisemistes töökordades.

Arachne süsteemi kasutamist Eestis on kaalutud. Esialgse testimise tulemused ei andnud vajalikke tulemusi, kuna andmed ei olnud ühilduvad. Täna on see mure lahendatud ning kavas on lähiaastatel uuesti testida ning otsustada, kas ja mis määral on ARACHN kasutatav. Juhul kui ESIF fondide rakendamisel otsustatakse hakata rakendust kasutama, võetakse see

kasutusele ka RRFi jaoks. **Eestis on kasutusel Äriregister**, mida peetakse elektrooniliselt. Tegemist on paberivaba registriga, mis on eeskujuks nii Eestis kui ka mujal maailmas. Elektroonilise äriregistris on avalikkusele kättesaadav avalik teenus teabesüsteem (ariregister.rik.ee). Teabesüsteem ehk e-äriregister on teenus, mille eesmärgiks on publitseerida võimalikult selgelt ning mugavalt Eestis tegutsevate juriidiliste isikute informatsiooni. E-äriregistris saab vaadata kõigi Eesti äriühingute, mittetulundusühingute, sihtasutuste, korteriühistute, riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutuste ning füüsilisest isikust ettevõtjate andmeid. Kättesaadav on oluline informatsioon nagu registrikaart, maksuvõla info, seotud isikud jmt. Keeruliste äriühingute ja isikute seose jälgimiseks või rahapesu uurimiseks on loodud tööriist nimega Visuaalne äriregister, kus joonistatakse arvuti ekraanile keerulisi omandi ja juhtimise seoseid isikute ja juriidiliste kehade vahe. Täna on võimalik teha visuaalsete andmeseoste päringuid Eesti registrite piires, kuid on võimalik informatsiooni seostada ka piiriüleselt. See on siseriiklik lahendus sarnaselt Arachnele. Äriregistri vahendusel teostatakse automaatkontrolle ettevõtete andmete korrektsuse kontrolliks alati iga taotleja suhtes taotluse esitamisel. Taotluse menetlemise raames kontrollitakse seotud isikuid ja seoseid teiste ettevõtetega (omandi- ja juhtimise kontrollid). Rahastatud projektide elluviimisel teostatakse kontrolle maksetaotluste menetlemisel, et ennetada ja tuvastada tehinguid seotud isikutega. Kui projektid sisaldavad välisettevõtteid, saab vajadusel teha lisapäringuid Euroopa äriregistrist. Lisaks kasutab koordineeriv asutus Äriregistrist kättesaadavat informatsiooni ka projektitasandi riskide hindamiseks kui omapoolsete täiendavate kontrollide kavandamiseks, võttes täiendavalt arvesse ka varasemalt tuvastatud eeskirjade eiramisi kui muudest avalikest allikatest kättesaadavat informatsiooni.

Taastekava tulemuste saavutamine

Taastekava reforme ja investeringuid viiakse siseriiklikult ellu valdkonna ministri käskkirja või lepingu alusel (sisuliselt Taastekavas kokkulepitud projekt, toetuse saaja on teada) ning avatud voorude alusel (lõppsaajad selguvad vooru tulemusel), mida viib läbi ministeeriumi määratud elluviija (Riigi Tugiteenuste Keskus, Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus, SA Keskkonnainvesteeringute Keskus, SA KredEx, Põllumajanduse Registre ja Informatsiooni Amet vmt).

Avatud voorude korral on elluviija ülesanneteks avatud voorude läbiviimine SFOSis, teavitamine, nõustamine, projektide valik, tulemuste saavutamise, sellekohase aruandluse ja maksetaotluste kontroll SFOSis, topelt-rahastamise ja pettuste välistamise kontroll, väljamaksed lõppsaajale SFOSi kaudu. Taotlusvoorude läbiviimisel ja hilisemates projektide rakendamise kontrollides saab vastav **elluviija tugineda seni kujundatud struktuurivahendite tööprotsessidele**, mille kohaldamisala on võimalik Taaste- ja vastupidavusrahastu vahenditele laiendada. Paralleelseid ja uusi tööprotsesse Taaste- ja vastupidavusrahastu rakendamiseks kujundama ei pea, kuna elluviijad juba rakendavad tänases töökorralduses viise, millega vältida huvide konflikti, korrupsiooni, topelt-rahastamist, riigiabi andmise eksimusi ning tagada tuvastatud rikkumiste korral läbipaistev menetlus ja kontrollida konkurentsi tagamist projektide elluviimisel. Seetõttu tuleb olemasolevaid tööprotsesse laiendada ka Taaste- ja vastupidavusrahastu vahenditele. Sellega tagatakse, et

struktuurivahendites teostatud süsteemiauditid annavad piisava kindlustunde Taaste- ja vastupidavusrahastu rakendamisel.

Reformide ja investeringute rahastamine enne Euroopa Komisjoni toetuse laekumist toimub riigieelarve vahenditest toetuse kontode kaudu. Mitte-riigiasutustest toetuse saajatele võib toetuse andmise tingimuste või lepinguga ette näha ettemakse saamise võimaluse.

Kui Taastekavas kokku lepitud eesmärgid ja sihid on saavutatud, esitab toetuse saaja või elluvijja koordineerivale asutusele infosüsteemi SFOS kaudu maksetaotluse koos eesmärkide ja sihtide saavutamist tõendava dokumentatsiooniga ning Eurostatile esitatavas detailis tegelike kulude info (tööjõukulud, majandamiskulud, põhivara seotused, toetuste edasiandmine).

Taastekava tulemuste valideerimine

Taastekava tulemuste saavutamist kontrollib ja kinnitab tsentraalselt Riigi Tugiteenuste Keskus koordineeriva asutusena.

Minimaalselt kord aastas analüüsib koordineeriv asutus rakendussüsteemi toimivust, et veenduda vahendite kasutamise korrektsuses ja deklareeritud tulemuste saavutamises. Seejuures peetakse analüüsimisel lisaks Taaste- ja vastupidavusrahastule paralleelselt silmas ka muude välisvahendite (nt struktuurifondid ja Norra/EMP) rakendussüsteemis avaldunud probleeme ja kitsaskohti. Analüüsi eesmärk on tuvastada kitsaskohad ja võimalikult varajases staadiumis kavandada parandusmeetmeid, sh vajadusel kavandada täiendavaid koordineeriva asutuse poolseid kontrole. Analüüsi tulemina tekib järgmise aasta **tegevuskava** ning planeeritavate **koolituste nimekiri**. Tegevuskava edenemist vaadatakse regulaarselt aasta jooksul üle, vajadusel tehakse muudatusi või lisatakse täiendavaid tegevusi.

Lisaks süsteemi toimivuse hindamisele teostab koordineeriv asutus iga toetusmeetme osas enne selle rakendamist või enne esimese toetusmeetmega seotud maksetaotluse esitamist EK-le omapoolse **riskihindamise**. Hindamisel lähtutakse koordineeriva asutuse meetmepõhise riskihindamise metoodikast ning analüüsitakse ka ministriumite poolt toetuse andmise tingimusi ja lepingu ettevalmistamisel läbiviidud riskihindamise tulemusi. Koordineeriva asutuse poolse toetusmeetmete riskihindamise läbiviimise eesmärgiks on tuvastada, millised asjaolud muudavad toetuse andmise tingimused ja lepingud riskantsemateks ning kas toetusmeetme loomisel on nendega arvestatud ning vajadusel kavandada täiendavaid kontrole enne Euroopa Komisjonile maksetaotluse esitamist. Riskihindamise tulemusel määratakse toetusmeetmele riskiskoor, kirjeldatakse ära võimalikud riskikohad ja otsustatakse, milliseid täiendavaid kontrole ja millises mahus on vajalik koordineeriva asutuse poolt konkreetsetes toetuse andmise tingimuste õigusaktis enne maksetaotluse esitamist rakendada (nö II tasandi vaade ja kontroll sõltumatu osapoole poolt). Toetusmeetmete hindamisel ja kontrollide kavandamisel võetakse arvesse ka varem tuvastatud eksimusi, mis on ilmnunud kas samas või mõnes sarnases muu väliabivahendite toetusmeetmes. Toetusmeetmete riskiskoore vaadatakse koordineeriva asutuse poolt regulaarselt üle ja hinnatakse selle vastavust ning vajadusel suurendatakse/vähendatakse ja vastavalt sellele muudetakse ka kontrollide ulatust. Tagamaks kontrollide sõltumatus on kontrollide läbiviijateks koordineeriva asutuse need inimesed, kes ise toetusmeetmete ettevalmistuse, projektide valiku ja hindamise ning toetuse saajate nõustamise,

tulemuste saavutamise ja tõendusdokumentide hindamisega ei tegele. Sõltuvalt toetusmeetme riskiskoorist ja toetatud tegevuse iseloomust teostatakse kas dokumentide kontrolli desk-based meetodil või kohapealseid kontrole toetatud projekti asukohas, veendumaks tulemuste saavutamises ja objekti/vara sihtotstarbelises kasutamises. Kontrollidesse kaasatakse vajadusel ka eksperte (nt ehitusprojektides ehitusekspert). Kontrollide tulemus fikseeritakse ka iga EK-le esitava maksetaotlusega koos nõutud juhtkonna kinnitusega (ingl k. management declaration). Juhtimisdeklaratsiooni paneb kokku koordineeriv asutus ja selle kinnitab koordineeriva asutuse juht.

Täiendavalt võimaldab kontrollide läbiviimine koordineerival asutusel hinnata toetatud tegevuse edenemist – planeeritud ajakavas püsimist ning võimekust saavutada maksimaalne planeeritud tulemus. Probleemide ilmnemisel või olulise mahajäämuse tuvastamisel on võimalik kavandada vajalikke maandustegevusi.

Taastekava tulemuste ja rakendussüsteemi auditeerimine

Rahandusministeeriumi finantskontrolli osakond (FKO, kes täidab ka struktuurivahendite auditeeriva asutuse rolli) seirab pidevalt rakendussüsteemi riske ning planeerib vastavalt sellele oma tööplaani. Kogu riskide hindamise ja tööde planeerimise protsess (sh valimite moodustamine) koos vajalike ressursside planeerimisega on kirjeldatud auditeerimise strateegias. Samuti kirjeldatakse auditeerimise strateegias läbiviidavate tövõttude kirjeldused juhtimis- ja kontrollisüsteemide auditite läbiviimiseks ning valikulise testimise aluspõhimõtted. Auditeerimise strateegia valmib orienteeruvalt jaanuaris 2022.

FKO lähtub auditite läbiviimisel rahvusvaheliselt tunnustatud auditeerimise standarditest (IIA) ning piisava kindlustuste saamiseks planeerib FKO viia läbi regulaarsed **juhtimis- ja kontrollisüsteemi auditid ning valikulised testimised** (*substantive testing*).

Nimetatud auditid eelnevad maksetaotluste esitamisele EK-le ning on sisendiks auditi kokkuvõtte koostamisel.

Juhtimis- ja kontrollisüsteemide auditite läbiviimise eesmärgiks on eelkõige saada piisav kindlustunne, et:

1. seire- ja rakendamiskord annab täielikud, täpsed ja usaldusväärsed andmed kavas määratletud näitajate kohta. Auditite raames vaadatakse, kas andmete kogumiseks, kokkuvõtete ja järelduste tegemiseks ning aruandluse koostamiseks on rakendatud tõhusaid kontrole ning esitatud koondandmed on algandmetega kooskõlas.
2. rakendussüsteem tagab rahaliste vahendite haldamise vastavalt kehtivatele reeglitele ning süsteem on võimeline ennetama, avastama ja korrigeerima juhtumeid, kus esineb huvide konflikti, korrupsiooni, pettuste või topeltfinantseerimise oht.

Juhtimis- ja kontrollisüsteemide ulatus ja sisu sõltuvad FKO riskihinnangust ning audiitori professionaalsest hinnangust.

Auditeeriv asutus seirab pidevalt rakendussüsteemi toimimist ja kogub informatsiooni võimalike riskiindikaatorite kohta, sh läbi koordineeriva asutuse koostatud juhtimisdeklaratsioonide, riskikontrollide teostamise, rikkumistest teavitamise jne. Vastavalt auditeerimise eesmärgile testitakse valikuliselt rakendatavate asutuste kontrolliprotseduuride

toimimist usaldusväärse finantsjuhtimise põhimõtete täitmiseks, sh kulude mõistlikkuse hindamiseks (sh hangete ja soetuste kontrollimisel), topeltfinantseerimise riski vältimiseks, toetuse saajate võrdseks kohtlemiseks, rikkumiste asjakohaseks menetlemiseks. Testitava valimi suurus sõltub auditeeriva asutuse professionaalsest hinnangust riskiindikaatorite olulisusele ja võimaliku kahju suurusele.

Taaste- ja vastupidavusrahastu vahendite juhtimis- ja kontrollisüsteemi ülesehituse asjakohasuses veendumiseks ja riskide realiseerumise ennetamiseks planeerib FKO viia läbi süsteemi vastavushindamise enne esimese maksetaotluse esitamist EK-le, mille täpne ulatus saab täpsustatud auditeerimise strateegias vastavalt FKO riskihinnangule.

Valikuliste testimiste (*substantive testing*) eesmärk on anda sõltumatu hinnang maksetaotlustega deklareeritud vahe- ja lõpp-eesmärkide õigsuse kohta investeringute ja reformide tasandil. Lähtuvalt juhtimis- ja kontrollisüsteemide riskide hinnangust ja auditeerimise valdkonnast võidakse tulemuste hindamisel valikuliselt testida ka usaldusväärse finantsjuhtimise põhimõtete täidetust (nt hangete läbiviimise korrektsust, sõltumatute hinnapakumiste võtmist soetuste tegemisel jne) nagu on võimalusena viidatud ka EK juhistes RRF auditeerimisele. Kas ja millises ulatuses testitakse usaldusväärse finantsjuhtimise põhimõtete täitmist tulemuste hindamistoimingute raames sõltub auditeeriva asutuse riskihinnangust, planeeritud ja/või käimasolevatest juhtimis- ja kontrollisüsteemide audititest, tulemuste saavutamiseks loodud rakendussüsteemist, maksetaotluses esitatud informatsioonist ning muudest võimalikest indikaatoritest.

Valikulise testimise ulatus sõltub maksetaotluses esitatud informatsioonist ning juhtimis- ja kontrollisüsteemi auditi tulemustest. Testimisi viiakse läbi riskipõhise valimi alusel ning täpsem valimi moodustamise meetodika kirjeldatakse auditi strateegias.

FKO-l on vastavalt vajadusele õigus kombineerida juhtimis- ja kontrollisüsteemi auditid ning valikulised testimised ka ühe auditina.

Auditeeriv asutus koostab enne maksetaotluse koostamise tähtaega **auditite kokkuvõtte** arvestades läbi viidud ja Taaste- ja vastupidavusrahastu rakendamisse puutuvate asutuste juhtimis- ja kontrollisüsteemide auditite tulemusi ning tulemuste saavutamise osas tehtud auditite tulemusi. Võimalusel tuginetakse ka Struktuurifondide osas läbiviidud auditite tulemustele, mille teostajaks on auditeeriv asutus.

Auditeeriv asutus jälgib, et olulised puudused juhtimis- ja kontrollisüsteemides oleks kajastatud ka koordineeriva asutuse juhtimisdeklaratsioonis.

Lisaks seirab auditeeriv asutus järjepidevalt eelnevate auditite ja testimiste raames tuvastatud puuduste järeltegevuste piisavust ning annab ülevaate sellest ka auditi kokkuvõttes, mis esitatakse koos Euroopa Komisjonile esitatava maksetaotlusega. Auditite järeltegevuste seire toimub läbi SFOS-i.

Auditeeriva asutuse ülesannete täitmiseks Taaste- ja vastupidavusrahastu auditeerimisel planeerib AA suurendada töökoormust kuni 2 täistööajaga audiitori võrra. Lisaks on auditeerival asutusel võimalik vajadusel osta auditi teenust sisse välistelt eraaudiitorbüroodelt. Kui auditi teenust ostetakse sisse teostab auditeeriv asutus järelevalvet, et tagada auditeerimise kvaliteet.

Euroopa Semestri protsessi seirearuandlus

Euroopa Semestri protsess Eestis on Riigikantselei vastutusallas. Hetkel puudub teadmine, milline Taaste- ja vastupidavusrahadega seotud aruandlus on, kas selle ajaraam kattub Euroopa Komisjoni maksetaotluste esitamisega või mitte, mistõttu ei saa momendil täpselt fikseerida, kes mis osa mille baasilt seda kokku paneb ja kui põhjalik see olema saab. Tõenäoliselt panevad aruandluse sisendi kokku koordineeriv asutus ja Rahandusministeerium toetuse saajate esitatud andmete põhjal. Ühiseid näitajaid asjakohastel juhtudel kogutakse SFOSi kaudu projektide tasandilt (vajalik suutlikkus olemas) ning on loodud võimalused nende agregeeritud väljavõtmiseks infosüsteemist (SAP BO).

Tulemuste sertifitseerimine ja maksetaotlused Euroopa Komisjonile

Euroopa Komisjonile saab asjakohaselt põhjendatud maksetaotluseid esitada 2 korda aastas. Euroopa Komisjoni maksetaotluse koostab Riigi Tugiteenuste Keskuse toetuste maksete osakond (TMO), kes toetub maksetaotluste koostamisel SFOSi andmetele, mis on RTK toetuste arendamise osakonna poolt kontrollitud ja kus on kinnitatud Taastekava kohaste tulemuste ja sihttasemete saavutamine. Koos maksetaotlusega esitatakse koordineeriva asutuse juhi allkirjastatud juhtimisdeklaratsioon, millega koordineeriv asutus kinnitab, et vahendeid on kasutatud eesmärgipäraselt, infomatsioon on täielik, täpne ja usaldusväärne ja kontrollisüsteem annab vajaliku kindluse, samuti läbiviidud auditite kokkuvõte. Taastekava tulemuste valideerimise punktis on kirjeldatud juhtimisdeklaratsiooni koostamise protsessi. RTK toetuste maksete osakond analüüsib RTK toetuste arendamise osakonna poolt läbiviidud tegevusi Taastekava kohaste tulemuste ja sihttasemete valideerimiseks ning läbiviidud auditite kokkuvõtet, et saada vajalik kindlus maksetaotluse esitamiseks Euroopa Komisjonile. Vajadusel juhib tähelepanu puudustele ning täiendavate kontrollide vajadusele.

Vahendid Euroopa Komisjonil laekuvad Riigi Tugiteenuste Keskuse kontole ja neid hoitakse toetuste maksete osakonna Taaste- ja vastupidavusrahadu jaoks avatud e-riigikassa e-kontol. RTK toetuste maksete osakond kannab ka EK-st laekunud vahendid ministeeriumi toetuste kontole, kust on tehtud vahe-sihttasemetele ja tulemustele vastavad väljamaksed toetuse saajatele/elluviijatele.

5. Konsultatsiooni protsess

Taastekava aluseks on Riigikogus 12.mail 2021.a. heaks kiidetud riiklik strateegia “Eesti 2035”. Strateegia koostamise protsess toimus tihedas ja ulatuslikus koostöös kõigi huvirühmade, partnerorganisatsioonide ning laiema avalikkusega. Viimase kahe aasta jooksul peeti kõigi partnerite ja sidusrühmadega avatud ja sisukaid arutelusid, koguti kirjalikke ettepanekuid ja soovitusi. Üle Eesti toimus sidusrühmadega arvukalt seminare ja arutelusid, et kaardistada Eesti arenguvajadused ja peamised väljakutsed ning leppida kokku peamistes reformides ja muudatustes, mis tuleb Eesti ees seisvate väljakutsete lahendamiseks ellu viia. Antud protsess andis väga ausa ja laialdase ülevaate kiireloomulistest, keskpikkadest ja pikaajalistest vajadustest ja koos nendega reformidest ning investeringutest, mida peame eelseisvatel aastatel ellu viima.

Riikliku katusstrateegia koostamise kõrval ja selles protsessis tehtud eeltööle tuginevalt toimusid üksikasjalikumad arutelud valdkondlike arengukavade koostamisel konkreetsete valdkondade huvigruppidega.

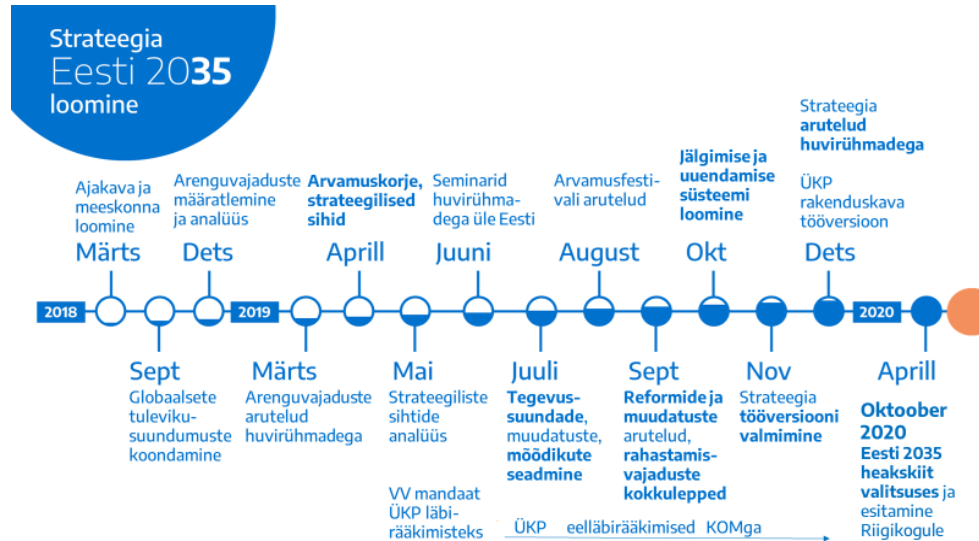
Eelnevat arvesse võttes ei alustatud Taastekava koostamist nullist, vaid jätkati senise eeltöö pinnalt, et põimida Taastekavasse need varasemas protsessis kokku lepitud prioriteedid, mis kõige paremini Taastekava skoobi ja ajalise raamiga sobituvad. Arvestades RRFi planeerimise ülilühikest ajaraami ning soovi, et vahendid jõuaksid võimalikult kiiresti Eesti majandusse ja Eesti inimesteni, ei mindud partneritelt pool aastat hiljem samu asju küsima, vaid kasutati RRFi puhul prioriteetide seadmisel erinevatelt osapooltelt, sh sotsiaalpartneritelt eelnevalt kogutud sisendit (arengukavade koostamise ja riikliku strateegia „Eesti 2035“ protsessides tehtud ettepanekuid ja arutelude tulemusi). Lähtusime põhimõttest, et ei peaks olema oluline, milline täpselt on ühe või teise investeeringu või meetme rahastamisallikas- oluline on see, et meetme või investeeringuga adresseeritaks neid valdkondi ja väljakutseid, mis kõige enam seda rahastust vajavad. Kõikide EL fondide üleselt ja koosmõjus seda eesmärki ka täidame.

Euroopa Liidu toetusfondide, sh Taasterahastu planeerimine on toimunud ühtse protsessina strateegia „Eesti 2035“ koostamisega, mille raames on peetud järgmisi kaasamisüritusi ja -tegevusi:

- Dialog „Eesti 2035“ koostamiseks ja EL fondide planeerimiseks vajaliku sisendi saamiseks algas 2018.a. sügisel, kui üheskoos arutati globaalsete trendide ning meie ees seisvate väljakutsete üle.
- 12.02.2019.a. toimus üle 200 inimese ja rohkem kui 30 organisatsiooni osalusel aruteluseminar, mille avas Vabariigi President.
- 15.05.2019.a. arutasid Eesti väljakutsete ja strateegiliste sihtide üle erinevate valdkondade eksperdid.
- 22.04-10.05.2019.a. viidi läbi üle-Eestiline arvamuskorje, kus kõigil Eesti inimestel oli võimalus kaasa rääkida, millises Eestis nad sooviksid aastal 2035 elada. Arvamuskorjest võttis osa üle 14 000 inimese, kes andsid oma arvamusest teada nii spetsiaalsel veebiplatvormil kui raamatukogudes üle Eesti.
- 31.05.2019.a. kogunesid kõikide ministriumide juhtkonnad, et arutada Eesti ees seisvate väljakutsete ja nende lahendamise võimaluste üle, sh EL vahendite toel.
- 3.06-11.06.2019.a. toimusid 6 Eesti linnas mitmesaja inimese osavõtul laiapõhjalised avalikud arutelud Eesti pikaajaliste sihtide sõnastamiseks.
- 8.08-10.08.2019.a. arutasime Eesti tuleviku ja EL vahendite kasutuse üle Arvamusfestivalil.
- 23.09-1.11.2019.a. viisime sotsiaalpartneritega läbi temaatilised mõttetalgud, et kokku leppida vajalikes muudatustes ja reformides, mida mh rahastada EL toetusvahenditest.
- 2-6.12.2019.a. toimusid 6 Eesti linnas huvigruppide ja laiema avalikkusega aruteluseminarid, keskendudes lahendustele ja meetmetele, mis aitaksid meil strateegilisi sihte saavutada.
- 11.03.2020- toimus sajakonna inimese osavõtul sotsiaalpartnerite ja katusorganisatsioonide seminar, et vaadata üheskoos üle strateegia eelnõu, anda sellele

viimane lihv ning sõnastada EL toetusmeetmete olulisemad fookused, mis aitaksid strateegias kokkulepitut ellu viia.

- 14-15.08.2020- keskendusime Arvamusfestivalil Eesti tulevikku ja EL toetusmeetmeid puudutavatele aruteludele.

2020. aasta septembris jätkasime erinevate kohtumiste kaudu sotsiaalpartneritega dialoogi spetsiifilisemalt RRF-i kavandamise osas, tutvustades protsessi, RRFi reeglistikku ja ajakava. 2020. aasta detsembris toimusid peamiste sotsiaalpartnerite ja kodanikuühiskonna organisatsioonidega virtuaalsed ümarlauad, et arutada RRF-i põhielemente, prioriteete, protsessi ja edasisi samme. Dialoog jätkus 2021. aasta alguses kahepoolsete kohtumistega mitmete huvitatud organisatsioonidega. Edasine põhjalikum dialoog toimus märtsi lõpus koos rohkem kui 30 erineva katusorganisatsiooni ja ca 1000 osalejaga, kui toimusid 5 temaatilist seminaripäeva ja 46 erinevat ümarlauda, et arutada RRF-i reformide ja investeringute põhielemente, tegevusi ja kavandatavaid meetmeid koos struktuurivahenditest kavandatavate meetmetega. Seminaride nädala raames osalejatelt kogutud ettepanekud on olnud väärtuslikuks sisendiks Taastekava koostamisel.

Taastekava eelnõu avalik konsultatsioon toimus 20. maist kuni 4. juunini 2021. a. eelnõude infosüsteemis (EIS), osalusveebis osale.ee ning RRFi kodulehel. Avaliku konsultatsiooni käigus kogunes ettepanekuid paarikümnele organisatsioonilt ning eraisikult. Suur osa ettepanekuid puudutas RRF rahastamiskavasse uute investeringute lisamist, mis väheneva toetusmahu tingimustes ja olukorras, kus kava on tõenäoliselt ülebroneeringus, ei ole teostatav. Ülejäänud ettepanekud puudutasid Taastekavas plaanitud reformide ja investeringute ning meetmete detailsemat sisustamist ja rakendamist. Vastav sisend on jagatud asjaomaste ministriumidega, et edasises protsessis, meetmete ettevalmistamisel ja rakendamisel oleks võimalik ettepanekutega arvestada.

Kaasamise lähtekohad taastekava koostamisel

RRP ettevalmistamine põhineb avatuse põhimõttel ning kõik huvirühmad, kes soovivad anda oma panuse Eesti praeguste ja tulevaste väljakutsete lahendamisse, on oodatud tegema ettepanekuid, mis on kõik võrdselt olulised. Peame vajalikuks kaasata partnerid ja sidusrühmad kõigil tasanditel, et tagada RRP-sse kavandatud reformide ja investeringute asjakohasus ja

tõhusus. Kaasamine toimus lähtudes „Eesti 2035 osaluskavas“ sätestatud põhimõtetest¹⁰⁸ kaasamise heast tavast¹⁰⁹ ja RRFi regulatsioonis sätestatud printsiipidest.

Alates 2018 märtsist kuni 2020 aasta veebruarini toimus arvukalt arutelusid strateegia „Eesti 2035“ koostamise raames, milles mh on käsitletud ka struktuurivahendite toetusvajadusi- ja võimalusi. Ülevaade seni toimunud aruteludest on leitav siit: <https://valitsus.ee/strateegia-eesti-2035-arengukavad-ja-planeering/strateegia>

Kui seni on peamine fookus olnud Eesti arenguvajaduste kaardistamisel, sihtide määratlemisel ning oluliste muutuste kokku leppimisel strateegias „Eesti 2035“, siis edaspidi keskendutakse neile strateegia tegevuskavas kirjeldatud reformidele, mida on otsustatud Taastekava kaudu RRFist rahastada ning arutatakse üheskoos partneritega nende reformide elluviimisega seotud meetmete disaini ja põhitingimusi, et tagada meetmete maksimaalne mõjus ja võimalikult paljude sihtgruppide kaetus.

Eesmärk: kaasamise ja osaluse peamised eesmärgid on tagada huvirühmade aktiivne osalus partnerluslepe ja rakenduskava koostamisel ning avalikkuse teavitamine. Lähtume põhimõttest, et partnerluslepe ja rakenduskava koostamine on avatud protsess ning kõigi huvirühmade, kes soovivad panustada Eesti tänaste ja homsete probleemkohtade lahendamisse, sisend ja ideed on oodatud ja võrdväärselt olulised.

Peamised partnerid

Eesti Ametiühingute Keskliit	Soolise Võrdõiguslikkuse ja Võrdse Kohtlemise Volinik
Eesti Kaubandus-Tööstuskoda	Vabaühenduste Liit
Eesti Keskkonnaühenduste Koda	Eesti Leader Liit
Eesti Roheline Liikumine	Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda
Eesti Infotehnoloogia ja Telekommunikatsiooni Liit	Eesti Tööandjate Keskliit
Eesti Linnade ja Valdade Liit	SA Kutsekoda
Eesti Puuetega Inimeste Koda	MTÜ Lastekaitse Liit
Eesti Teaduste Akadeemia	Eesti Noorteühenduste Liit
Eesti Väike-ja Keskmiste Ettevõtjate Assotsiatsioon	Eesti Arstide Liit
Rektorite Nõukogu	Eesti Perearstide Selts

Muud valdkondlikud partnerid, eksperdid ja koostööpartnerid, kellel on konkreetse valdkonna kogemus ja soov kaasa rääkida. Läbipaistvuse tagamiseks ning partnerite teadlikkuse suurendamiseks on loodud veebileht www.rtf.ee, kus on kättesaadav kogu info Taastekava koostamise protsessi ja materjalide kohta ning kuhu lisatakse jooksvalt ajakohast infot seoses kaasamisega, sh avaliku konsultatsiooni teavitus ja materjalid.

¹⁰⁸

https://www.riigikantselei.ee/sites/default/files/riigikantselei/strateegiaburoo/Eesti2035/seminaride_materjalid/osalemise_kava_ee2035.pdf

¹⁰⁹ <https://www.riigikantselei.ee/et/kaasamise-hea-tava>

Kuu	kuupäevad	Tegevus
november 2020 - veebruar 2021	10.11 – 18.12	Otsekohtumised partneritega RRF põhiinfo, planeerimise hetkeseisu ja protsessi tutvustamiseks (virtuaalsed). Kokku 7 kohtumist.
	16.12	RRF põhiinfo, planeerimise hetkeseisu ja protsessi tutvustus Ühetkuuluvuspoliitika rakenduskava seirekomisjoni koosolekul (virtuaalne)
	11.02	RRF rahastamiskava uuendamine Vabariigi Valitsuses
märts 2021	5.03	Pressiüritus RRF ja teiste EL fondide ning valitsuse prioriteetide tutvustamiseks https://www.rahandusministeerium.ee/et/uudised/valitsus-kiitis-heaks-valistoetuste-483-miljardi-euro-jaotuse
	22.03 – 26.03	Struktuurivahendite ja RRF aruteluseminarid ning temaatilised töötoad (virtuaalsed): Nutikam Eesti Rohelisem Eesti Rohelisem ja ühendatum Eesti Sotsiaalsem Eesti Inimestele lähedasem Eesti Sihtühm: valdkondlikud huvigrupid (s.h katuspartnereid ja regionaalsed partnerid), KOVide esindajad, ettevõtjad, valdkonna eksperdid jne . Materjalid ja lähem info: https://rrf.ee/protsess-ja-kaasamine/
aprill 2021		Taastekava täiendamine
mai 2021		Taastekava avalik väljapanek, Taastekava ja läbirääkimiste hetkeseisu tutvustus Ühetkuuluvuspoliitika rakenduskava seirekomisjoni koosolekul (virtuaalne)
juuni 2021		Taastekava ametlik esitamine Euroopa Komisjonile
september 2021		Arutelud partneritega RRF toetuseandmise tingimuste väljatöötamiseks

6. Audit ja kontroll

Kaetud peatükis 4. Rakendamise põhimõtted, kontrollid ja audit

7. Kommunikatsioon

Läbimõeldud kommunikatsioon aitab saavutada Taastekavas seatud eesmärke ning suurendada teadlikkust RRF-i toetuse osas ja tagada selle nähtavus Eestis. Samuti on kommunikatsiooni roll näidata Eesti inimestele, kuidas tugev ja ühtne Euroopa, terviklik koostöö ja läbimõeldud poliitika aitavad saavutada Eesti strateegilisi eesmärke ning tekitada positiivset mõju kriisist väljumisel.

RRF-i kommunikatsiooni eesmärk on tagada kõikehõlmava, avatud ja asjakohase suhtluse kaudu sihtrühma teadlikkus RRF-ist ja NextGeneration EL-i toetusest. Suurem teadlikkus RRF-i toetuse eesmärgist, tulemustest ja mõjust Eesti arengule saavutatakse erinevate

kommunikatsioonitegevuste kaudu- edastades sihtrühmadele süsteemselt infot nii RRF-i laiemate eesmärkide, NextGeneration EU paketi, Taastekava reformide ja investeeringute kui ka nende käigus saavutatud tulemuste kohta, mida RRF-i toetus on aidanud Eestis saavutada. Sihtrühma teadlikkus RRF-i toetuse andmise põhimõtetest ning võimalustest ja nõuetest hoitakse kommunikatsiooni keskmes, pakkudes lihtsat ja kättesaadavat teavet erinevate kanalite kaudu. Peamine suhtluskanal saab olema ühine veebiplatvorm, mis pakub koondteavet alates RRF-i üldistest eesmärkidest kuni konkursikutseteni. Rahandusministeerium koos Riigi Tugiteenuste Keskusega juhib RRFi kommunikatsioonitegevusi, püüdes kaasata koostööle erinevaid osapooli, sh Euroopa Komisjoni Eesti esindust, et RRFi puudutavaid sõnumeid ühiselt võimendada.

RRF kommunikatsioonistrateegia

Kommunikatsiooni eesmärk:

Kommunikatsioonis püstitatud peamine eesmärk on sihtrühmade teadlikkuse kasvatamine Taaste- ja vastupidavusrahastust (RRF), sh toetuste planeerimisest ja jagamise läbipaistvusest.

Eesmärki toetavad alaeesmärgid:

- Kindlustada teadlikkus rahastu eesmärgist, tulemustest ja mõjust Eesti arengule
- Teadvustada RRFi rahastatud digi- ja rohepöörde olulisust üldiselt ning nende raames elluviidavaid reforme ja investeeringuid ning tulemusi.
- Tõsta toetuste taotluste kvaliteeti ja huvi läbi selge ja lihtsa kommunikatsiooni protseduuride ja reeglite ning tagada info kättesaadavus kõigile huvilistele
- Tagada toetust saavate ja saanud projektide nähtavus

Siht- ja sidusgrupid:

- **Üldsus**
  - **Laiem avalikkus**
    - meedia
    - eestikeelne elanikkond
    - venekeelne elanikkond
  - **Kasusaajad**
    - eesti- ja venekeelsed
    - piirkonnad, regioonid
- **Taotlejad**
  - potentsiaalsed taotlejad (eesti- ja venekeelsed)
  - taotlejad (eesti- ja venekeelsed)
  - toetuse saajad (eesti- ja venekeelsed)
- **Partnerid**
  - katusorganisatsioonid
  - valdkondlikud partnerid ja eksperdid
  - kolmanda sektori huvigrupid
  - kohalikud omavalitsused ja maakondlikud arenduskeskused (MAKid)

- **Poliitikud ja eksperdid**
  - erakondade kõneisikud
  - Riigikogu fraktsioonid
  - ministrid
  - valdkondlikud arvamusliministrid, eksperdid
- **Rakendajad**
  - ministriumid
  - asutused ja üksused

Kommunikatsiooni protsessis on suurem fookus aastatel 2021 ja 2024 ning 2026 lõpp. Allolevate suuremate teemade ja sündmuste ümber on plaan luua eraldi kommunikatsiooniplaan, mis hõlmab nt meediabriifinguid, suuremate teemade kohta artikleid, infokirju, ülesastumisi sihtrühmade-kanalite põhiselt, et tagada sõnumite jõudmine kõigi spetsiifiliste sihtrühmadeni:

- RRP avalik konsultatsioon ja esitamine VV-le (mai 2021)
  - Nt pressiteade ja ministrite selgitused valitsuse pressibriifingul, intervjuupakkumine üleriiklikusse paberlehte, infokiri partneritele ja taustainfo rakendajatele.
- RRP ametlik esitamine EK-le (eeldatavasti juunis 2021)
  - Nt pressiteade koos lühikese memoga meediale, meediabriifing, aramuslugu üleriiklikus meedias, intervjuu nii raadio hommikuvõõndis kui õhtuses teleuudistes, infokiri partneritele, taustainfo ja memo rakendajatele
- RRP ametlik heakskiitmine (eeldatavasti september 2021)
  - Nt meediabriifing koos EK esindusega, pressiteade ja lühiülevalde kavast, maakonnalehtede artiklid või teemapakkumised, road-show maakondades, infokiri partneritele, taustainfo ja memo rakendajatele, ettevõtluskonsultantidele, webinar suuremate teemade kaupa kõikidele huvilistele, reklaamikampaania koos SF vahenditega
- RRF ajakava ja reeglid
  - Nt taustainfo ja memo rakendajatele, ettevõtluskonsultantidele, webinar suuremate teemade kaupa kõikidele huvilistele, taustainfo ja memo rakendajatele, ettevõtluskonsultantidele, webinar suuremate teemade kaupa kõikidele huvilistele
- Lisaks plaanivad seotud valdkondlikud ministriumid kommunikatsiooni kuue põhivaldkonna teemade osas: digipööre, rohepööre, digiriik, energeetika ja energiatõhusus, säästlik transport, tervishoid ja sotsiaalkaitse.
- Kõikide suuremate sündmuste kommunikatsiooni on integreeritud:
  - sotsiaalmeedias nähtavus, postituste jagamine ning ristturundamine EK esindusega ja Euroopa Parlamendi bürooga Eestis;
  - uudis- ja infokirjad, sh kavas EK esinduse seisukohad lisada;
  - info värskendamine ja visualiseerimine kodulehel, sh EK esinduse lehele ja vastupidi viited;
  - meediabriifing, sh valitud juhtudel ühiskorraldus ja esindatus EK esindusega;
  - Pressiteated ja artiklid, sh kus paslik lisada pressiteadetes EK kõneisiku tsitaadid, artiklitesse viited EK rollile rahastu rakendamisel.

Projektid, mida plaanime RRP kommunikatsioonis esile tuua:

- Kriisi sotsiaal- ja majandusmõju leevendus
  - Eelkõige jooksvas kommunikatsioonis esile tõstmine (teated, briifingud, intervjuud, artiklid, sotsiaalmeedia)

- Vesiniktehnoloogia arendamine, teadlikkuse kasvatamine, koostöö valdkondade vahel
  - Nii jooksvas kommunikatsioonis, webinaride ja ümarlaudade kommunikatsioonis
- Digipöörde võimalused ja kasu
  - Ettevõtte ja teadusasutuse koostööprojektide jõuline kommunikatsioon kõikide osapoolte tegevuste läbi - kogemuslood, ühisarutelud-tegevused ja tulemused
  - Avalike digiteenuste reform, nt #bürokratt (Eesti on esimene riik maailmas, kus sa saad riigiga kõik olulised asjad aetud vestluskrati abil) - jooksev kommunikatsioon + vaheetappide ja inimeste kasu jõuline esiletoomine
  - Viimane miil - seni ühenduseta piirkondade katmine kiire internetiga - üleriiklik, aga eelkõige piirkondlik kommunikatsioon otsekontaktide, vahelehtede kaudu
- Ettevõtete rohepööre- rohefond ja sealt sündivad uued algatused, rohetehnoloogiarendusprogramm
- Energiatõhusus
  - Nii korterelamute ja väikeelamute energiatõhususe suurendamise kommunikatsioonivaldkondlikud väljaanded, üleriiklik infovoog, otsekontaktid - inserdid, sisuturundus, eri- ja valdkonnaväljaanded/kanalid
- Suured taristuprojektid - Ülemiste ühisterminal, Vanasadama tramm, Haapsalu raudtee, Tallinna haigla
  - Kommunikatsiooni osaks on nii ehitusetappide kommunikatsioon, pidev meediafooni hoidmine projekti edenemisest kui ka avamisüritused koos kaasneva kommunikatsiooniga
  - Projektide tähtsuse rõhutamiseks osaleb avamisüritustel kõrgetasemeline delegatsioon - võimalusel valdkonna eest vastutav minister ning Euroopa Komisjoni esindaja.

Kanalid:

- Koduleht: www.rrf.ee
- Infolist: jooksev küsimuste-päringute vastamine
- Otsekontaktid potentsiaalsete taotlejatega: regionaalsed infoseminarid, webinarid, vahelehed
- Ministeeriumide, asutuste, MAKide ja KOVide kanalid: koduleht, infokirjad, sotsiaalmeedia
- Avalikud üritused - Arvamusfestival, konverentsid, Linnade-valdade päevad jms, taristuobjektide avamisüritused
- Sotsiaalmeedia - postitused, ülekanded, viktoriinid, üleskutsed, kampaaniad, postitused meetmetest, avanevatest voorudest FB lehel www.rrf.ee ja www.eurotoetus.ee;
- Meedia – briifingud, teemapakkumised, pressiteated, artiklid-intervjuud-kommentaari-lood nii trüki, online kui audiovisuaalsetes kanalites
  - Eriline tähelepanu valdkondlikele portaalidele, mida tarbivad teemaga seotud huvigrupid.
  - Näiteks rohepöördega seonduvate roheportaalid Rohegenius, Bioneer.ee. Samas ka Äripäeva valdkondlikud ettevõtlussektori põhised teemaportaalid - eelkõige Tööstusuudised.
  - pressiteated + sisuturundusblokid Delfis EST+RUS ROHEPÖÖRE, DIGIPÖÖRE; (esimesed blokid võiksid olla juba oktoobris-novembris, kui ametlik heakskiitmine)
- Teavituskampaaniad - vähemalt üks kord x 4 nädalat 2021 sügisel + perioodi lõppedes, eraldi välimeedia pinnad (tramm)
  - Välimeedia - trammireklaam 2024. aastal Ülemistest Koplisse;

Indikatiivne eelarve (2021-2026)

Kommunikatsiooni tegevusteks on esialgselt planeeritud 95 000 eurot. Indikatiivne jaotus aastate vahel:

- 2021 - 25 000€ (kodulehe lansseerimine, visuaalide-template'ide väljatöötamine, rahastu avangu kampaania, infoseminarid, arvamusefestival, jooksvate kommunikatsioonitegevuste elluviimine, sisuturundus jm kulud)
- 2022 - 15 000€ (meetmete, plaanitud tegevuste jõuline kommunikatsioon, meeldetuletav kampaania, suuremate projektide kommunikatsioon)
- 2023 - 10 000 € (meetmete, plaanitud tegevuste jooksev kommunikatsioon, suuremate projektide kommunikatsioon vahetulemused)
- 2024 - 10 000€ (meetmete, plaanitud tegevuste jooksev kommunikatsioon, suuremate projektide kommunikatsioon, vahetulemused ja mõju)
- 2025 - 10 000€ (meetmete, plaanitud tegevuste jooksev kommunikatsioon, suuremate projektide kommunikatsioon, tulemused ja mõju)
- 2026 - 25 000€ (meeldetuletav kampaania vahendite lõppemisest, senistest tulemustest, veel lahti olevatest võimalustest + jõuline tulemuste ning mõju kommunikatsioon)

Eelarve indikatiivne jaotus tegevuste/kanalite vahel:

- Koduleht, infolist, otsekontaktid potentsiaalsete taotlejatega, jooksev infovoo haldamine - 2000€ (eeldusel, et tööraha ei lisandu, vaid hõlmab välise partneri kaasamist 2021, kujunduste-visuaalide tellimine)
- Infoüritused ja materjalid: seminarid, webinarid, vahelehed üleriiklike/maakondlike väljaannete vahel, sisuturundus - 25 000€
- Avalikud üritused - Arvamusefestival, konverentsid, Linnade-valdade päevad, suuremate ürituste korraldamine jms - 20 000€
- Sotsiaalmeedia - posited, ülekanded, viktoriinid, üleskutsed, kampaaniad - 5000€ (eeldusel, et tööraha ei lisandu, vaid hõlmab visuaalide tootmist, auhindu, makstud postitusi)
- Meedia – briifingud, teemapakkumised, pressiteated, artiklid-intervjuud-kommentaari-lood nii trüki, online kui audiovisuaalsetes kanalites - 3000€ (eeldusel, et tööraha ei lisandu, vaid hõlmab koharente, halduskulusid, ülekandekulusid, videote-klippide tootmist)
- Teavituskampaaniad - vähemalt üks kord x 4 nädalat 2021 sügisel; üks kord perioodi lõppedes; eraldi paar väiksemat välimeedia/online kampaaniat (tramm) - 40 000€

Nähtavus:

- Kodulehtedel, infokirjades ja toodetud materjalides on kasutatud kohustuslikku logo ning viidet rahastule
- Pressiteadetes, artiklites ja intervjuudes viidatakse, millisest rahastust investering pärineb
- Elluviidud projektide nähtavuse tagavad sildid, tahvlid ning viited logole/rahastule

Kommunikatsiooni seire ja hindamine

Hindame kommunikatsiooni tulemuslikkust teadlikkuse seiramise kaudu. Indikatiivsed eesmärgid:

- Teadlikkus juuli 2021 algtase (nii spontaanne kui etteantud + sisuline teadlikkus 1-2 küsimusega valdkondade, suuremate projektide kohta)
- Teadlikkus juuli 2022 sihttase + 10% teadlikkus kasv (nii spontaanne kui etteantud + sisuline teadlikkus 1-2 küsimusega valdkondade, suuremate projektide kohta)
- Teadlikkus juuni 2023 sihttase + 10% teadlikkuse kasv (nii spontaanne kui etteantud + sisuline teadlikkus 1-2 küsimusega valdkondade, suuremate projektide kohta + teadlikkus elluviidavatest projektidest)
- Teadlikkus juuli 2024 sihttase + 5% teadlikkus kasv
- Teadlikkus juuli 2025 sihttase + 5% teadlikkus kasv
- Teadlikkus juuli 2026 sihttase + 5% teadlikkus kasv

Jooksvalt monitooritakse kommunikatsiooniplaani tegevuste elluviimist, nähtavust meedias, infoüritustel osalejaid, kampaaniate tulemusi, kodulehe ja sotsiaalmeedia konto jälgijate arvu, mis on aga vajalikud sisemise töökorralduse parandamiseks ja kommunikatsiooniplaani uuendamiseks.

Nähtavuse seiramiseks meedias koostame kvartaalselt ülevaate RRFiga seotud meediakajastustest Eesti tele- ja raadiokanalite uudistesaadetes, trüki ja online-meedias monitooringurakenduse Station abil.

Meediakajastuste puhul on eesmärgiks 100 RRFiga seotud meediamainimist kvartalis 2022. ja 2024. aastal ning 60 RRFiga seotud meediamainimist kvartalis 2023., 2024., 2025. ja 2026. aastal

Kommunikatsiooni elluviimine ja põhimõtted:

Kommunikatsiooni korralduse eest vastutab Rahandusministeeriumi kommunikatsiooniosakond ning Riigi Tugiteenuste Keskuse kommunikatsiooniüksus.

Meediapäringutele vastamist ning meedias avaldatavate artiklite ettevalmistamist korraldab Rahandusministeeriumi kommunikatsiooniosakond.

Ühisosa SF kommunikatsioonitegevustega:

Ühisosa SF kommunikatsiooni planeerimise ja elluviimisega on suur ning koostöö ministeeriumide, valdkondade ning partneritega tihe. Nii on kavas:

- ühtne päringute ja pöördumiste haldamine infolisti näol
- ühisseminarid toetuste tutvustamiseks
- ühisüritused ja meediabriefingud, et SF ja RRF vahendid ühiselt valdkondi ja plaane täiendaksid, seoksid ja toetaksid
- infomaterjalides ja -kanalites mõlemale toetusvõimalusele viited

OSA 4: ÜLDINE MÕJU

4.1 Üldine makromajanduslik väljavaade

Stabiilsusprogrammi aluseks oleva majandusprognoosi järgi on Eesti majanduse taastumise väljavaated suhteliselt head. Kui nakkusoht taandub, peaks 2021. aastal kasvu näitama kõik tegevusalad peale ehituse ning majanduse kriisieelne tase saavutatakse aasta lõpuks. 2021.a. majanduskasvuks kujuneb 2,5%, 2022. aastal on oodata 4,8% SKP reaalkasvu. 2020.a. majanduslangus osutus prognoositust väiksemaks: -2,9%, mis on kaks korda parem tulemus kui EL keskmine. Eesti majandust toetas lähemate kaubanduspartnerite vastupidavus, samuti olid siseriiklikud piirangud majandustegevusele ja inimeste liikumisele 2020. aasta keskmisena Eestis Euroopa Liidu võrdluses kõige leebemad. Suur abi ettevõtetele kriisi alguskuudel oli kevadisest töötasu hüvitisest. Taastumine saab esialgu olema ebaühtlane, tuginedes eksportivale tööstusele ja arvutiteenustele. Kriitilise tähtsusega on väliturismi taastumine, mis jääb prognoosi kohaselt 2022. aastasse.

Tööturg näitas kriisis paindlikkust, mis väljendus töötuse kiires tõus (üks kiiremaid ELs 2020.a.), samas keskmise palga kasv aeglustus vaid ajutiselt. Tööpuudus ulatus 2020.a. 6,8%ni ja saavutab oma tipu 2021.a. (8%). Ekspordist sõltuvas tööstuses on hõive langus taandumas, kuid turiste teenindav sektor jääb nõrgaks veel mõneks ajaks. Majanduse ja piiride avanedes hakkab töötus Eestis vähenema alates 2021.a. kolmandast kvartalist, kuid ei jõua oma kriisieelsele madalale 4% tasemele ka 2025. aastaks (6% 2025.a.). Töötuse laiapõhjalisele suurenemisele vaatamata langes keskmine palk vaid kõige enam kannatanud tegevusaladel ning keskmise palga kasv sellel ja järgmisel aastal kiireneb, olles vastavalt 3,9% ning 5,6%. Seejärel hakkab palgakasv vähenema (4,7% 2025.a.). Hõive on Eestis tugev ka kriisist hoolimata (78,8% 2020.a.) ning peatselt on hõive määr tõusmas ka metoodika muutuse tõttu (lapsehoolduspuhkuse arvestamise ja NEET metoodika).

Hindade langus oli 2020.a. üks suuremaid euroalal (-0,4%), kuid see on nüüdseks pöördunud peamiselt energia kallinemise tõttu (2% 2021.a.). 2022.a. kergitab hindu täiendavalt ka turismi taastumine (2,1%). Seejärel püsib hinnakasv prognoosiperioodi lõpuni (2025.a.) 1,9% aastas.

Valitsussektori nominaalne eelarvedefitsiit ulatus 2020.a. 4,8%ni SKPst, süvenedes 2021.a. 6%ni SKPst. Maksulaekumisi kasvatavad varasema prognoosiga võrreldes paranenud majanduskeskkond ning pensioni teise samba muudatused, kuluprognoosi kergitavad aga kriisi leevendamiseks koostatud lisaelarvega ette nähtud lühiajalised toetusmeetmed. Struktuurne defitsiit ulatub 2021.a. 5,4%ni SKPst. Puudujääk tähendab koos EL toetuste kasvuga majandusele arvestatavat stiimulit. See aitab kriisi negatiivseid majanduslikke mõjusid vähendada. Alates 2022. aastast toimub majanduse hoogsam taastumine, mis võimaldab riigil eelarvestiimulit vähendada hakata. Struktuurne eelarvedefitsiit väheneb 2025. aastaks 1,6%ni SKPst (nominaalselt -1,7%). Võlakoormus suureneb 2020.a. 18,2% tasemelt SKPst aastaks 2025 10 protsendipunkti võrra tasemeni 28,2%.

Kui viirusekriis laheneb aeglasemalt, võib ka majandustegevust mõjutav piirangute leevenemine toimuda aeglasemalt. Peamise riskina näeb valitsus võimalikku piirangute hoidmist 2021.a. lõpuni. Sellisel juhul võib 2021.a. majanduskasv jääda oodatust väiksemaks (1,5%), kuid taastumine toimuks 2022+ kiiremini.

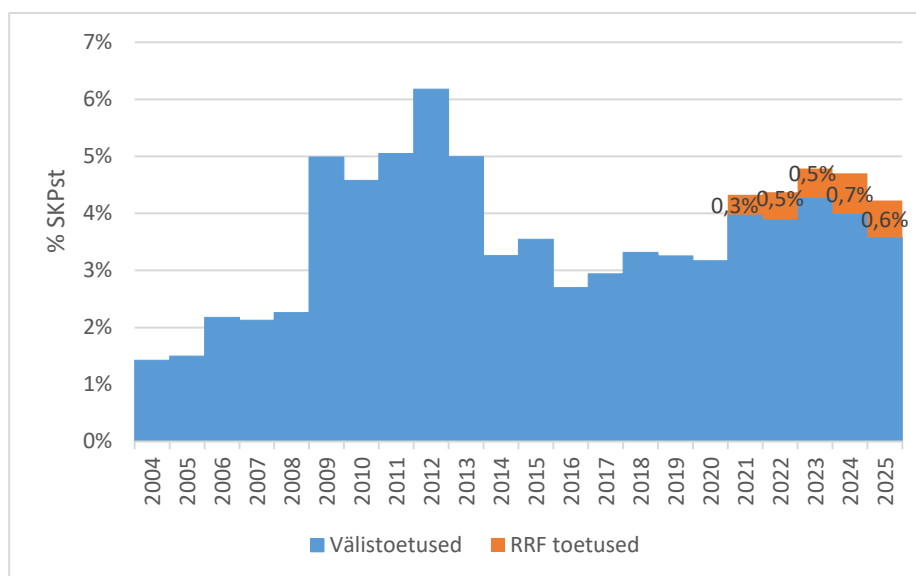

4.2 Taastekava makromajanduslik mõju peamiste majandusnäitajate lõikes

Eesti taaskäivitamiskava toetuste maht 977 mln eurot moodustab suurusjärgus 0,5% perioodi 2021-2026.a. SKPst. Kui kava maht Eesti jaoks muutub, on ka RRP stiimul väiksem või suurem (komisjoni talveprognoosi alusel jääks Eesti toetus suurusjärku 880 mln eurot ehk RRP stiimul moodustaks 0,45% perioodi oodatavast SKPst).

Järgnev joonis näitab RRP lisastiimulit Eestile kogu EL eelarve toetuse/ prognoositavate toetuste võrdluses ELiga liitumisest alates aastani 2025. Nagu näha aitab RRF toetus hoida EL toetuste taset Eestile jätkuvalt kõrgel suhtena SKPsse. RRF toetus tipneb prognoositavalt 2024. aastal, moodustades siis 0,7% SKPst aastas. Kuid ka RRFta oleks EL toetused Eestile järgmisel perioodil kõrgemad võrreldes 2014-2020 eelarveperioodiga, seda peamiselt Rail Balticu ehitamise, teiste NGEU toetuste ja põllumajanduse otsetoetuste kasvu tõttu. Jätkuvalt kõrge EL eelarve stiimuli suurus Eestile on ka üks peamine põhjus, miks hetkel ei kaaluta RRF laenuinstrumendi kasutamist. Riigieelarve strateegia planeerimisperioodist välja jääval 2026.a. jõuab esialgsete plaanide alusel RRP kaudu majandusse täiendavad 105,5 mln eurot, mis moodustab orienteeruvalt 0,28% SKPst.

Vt joonis: EL toetuste panus Eesti SKPsse 2004-2025

Taastekava makromõjude hindamiseks üldise tasakaalumudeli abil jaotasime planeeritud aastase rahastuse mahutarbimiseks ja investeringuteks, et eristada vahetut mõju põhivara soetuse ja jooksvate kulude suurenemise kaudu (viimase hulka kuuluvad nt kavas aktiivsed tööturumeetmed noorte tööpuuduse leevendamiseks, digioskuste edendamise meetmed jne). Keskmiselt on tarbimise ja investeringute omavaheline jaotus kavas vastavalt 20% ja 80%, millele lisandub fiskaalstiimuli väliselt reformide kvalitatiivne mõju parema valitsemise, tehnoloogilise progressi ja sihipärasema rahakasutuse kaudu. Aastate lõikes investeringute ja tarbimise omavahelist jaotust mõjutab eelkõige kava suuremate investeringuprojektide teostamise kiirus.

Tabel 4.1.

	2021	2022	2023	2024	2025	2026	KOKKU
Investeeringud	36 962 861	104 916 336	147 074 790	221 735 344	206 457 025	65 099 443	782 245 800
Tarbimine	58 885 096	42 664 815	30 148 199	33 533 927	26 499 892	8 512 271	200 244 200
KOKKU	95 847 957	147 581 152	177 222 989	255 269 271	232 956 917	73 611 714	982 490 000

RRF investeeringute jaotus avalike ja erasektori investeeringute vahel on orienteeruvalt 1/3 vs 2/3 avalike investeeringute kasuks (täpsemalt 34% vs 66%). See tähendab, et taaskäivituskava kaudu on oodata kokku ligikaudu 265 mln täiendavaid erainvesteeringuid 6 aasta jooksul ehk u 44 mln keskmiselt aastas. Sellele lisandub avalike investeeringute forsseerimine RRP kaudu täiendava 515 miljoni euroga 6 aasta jooksul ehk keskmiselt 85 miljonit aastas. Sellele lisanduvad investeeringud ekspordi ja jõukuse kasvu mõjutusel.

272 mln eurot ehk 28% taaskäivitamiskavast on mõeldud otseselt siiretena ettevõtlussektorile erinevate (toetus)meetmete kaudu. Olgugi, et kogu taaskäivitamiskava stimuleerib Eesti majandust, olenemata sellest, kas tegu on avaliku või erasektori investeeringute ja/ tarbimisega, väärrib märkimist, et ligikaudu 30% on otseselt suunatud ettevõtete tugevdamisele ja struktuursete muutuste ellukutsumisele ettevõtetes.

4.2.1 Kasutatud analüüsimeetod

Koostöös sõltumatu mõttekojaga on kava makromajanduslikke mõjusid hinnatud üldise tasakaalumudeli EMMA abil, hinnates RRP kaudu lisanduvate investeeringute ja tarbimise šokke (suhtena SKPsse) Rahandusministeeriumi pikaajalise baasmajandusprognoosi suhtes. Eeldatud on valitsuse kulutuste ja valitsuse tarbimise deflaatori eksogeensust (valitsuse kulutused ei kasva RRP lisastiimuli tõttu täiendavalt, v.a. indekseerimisest tulenevad sotsiaalkulud, ning valitsussektori palgad ei muutu RRP shokkide tõttu.) Mudel eeldab valitsuse ja erasektori investeeringute mõju homogeensena. Mudel arvestab ka teiste EL riikide taastekavade stiimuleid komisjoni talveprognoosi alusel tekkinud RRF toetuste riikidevahelise jaotuse eeldusel. Mudel ei arvesta võimalike täiendavate RRF laenudega finantseeritud kulukasvuga. Teiste EL riikide RRP kulutuste mõju kandub Eestisse meie ekspordi suurenemise kaudu, st mudel arvestab ekspordipartnerite majandusaktiivsuse suurenemise mõju Eesti ekspordile. Välismaiste riikide valitsussektorite kulutuste multiplikaatorefektina on arvestatud euroala keskmist, mida kasutatakse levinud mudelites.

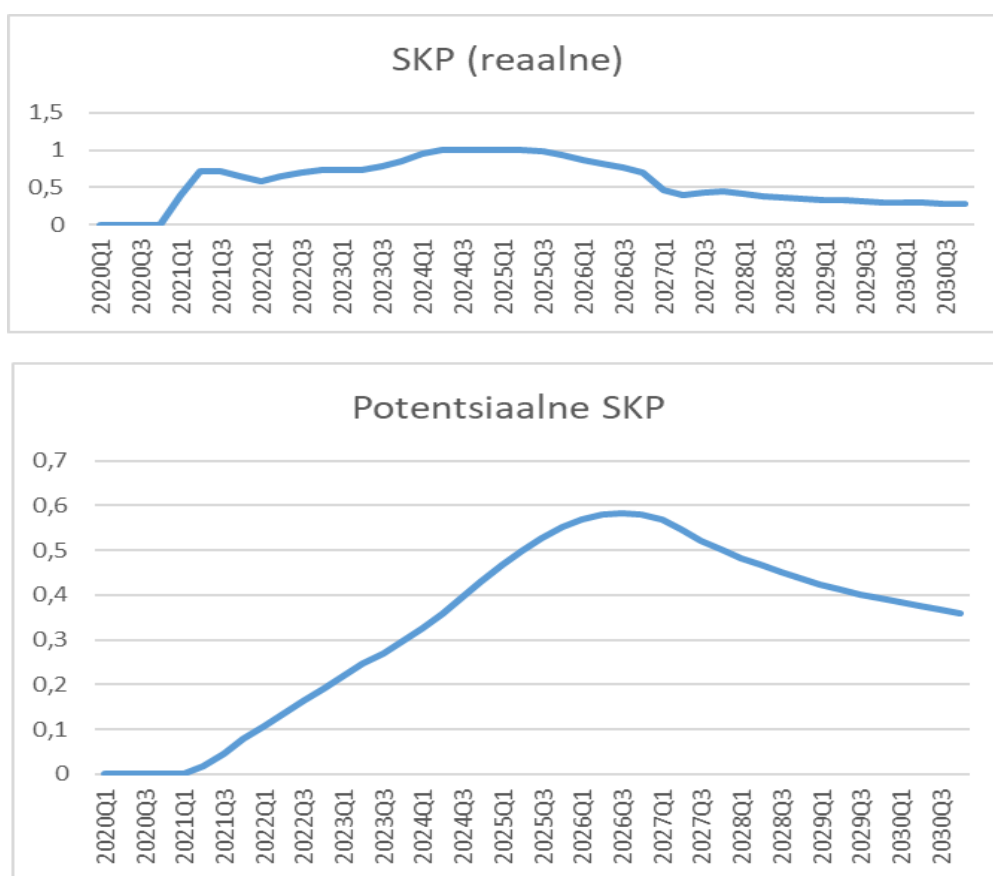
Mudel ei arvesta riskiga, et avalike investeeringute forsseeritud kasv võib erainvesteeringuid välja tõrjuda. Samas on rahastamistingimused turul üldiselt soodsad, mis leevendab väljatõrjumise riski.

4.2 2 Mõju põhinäitajatele

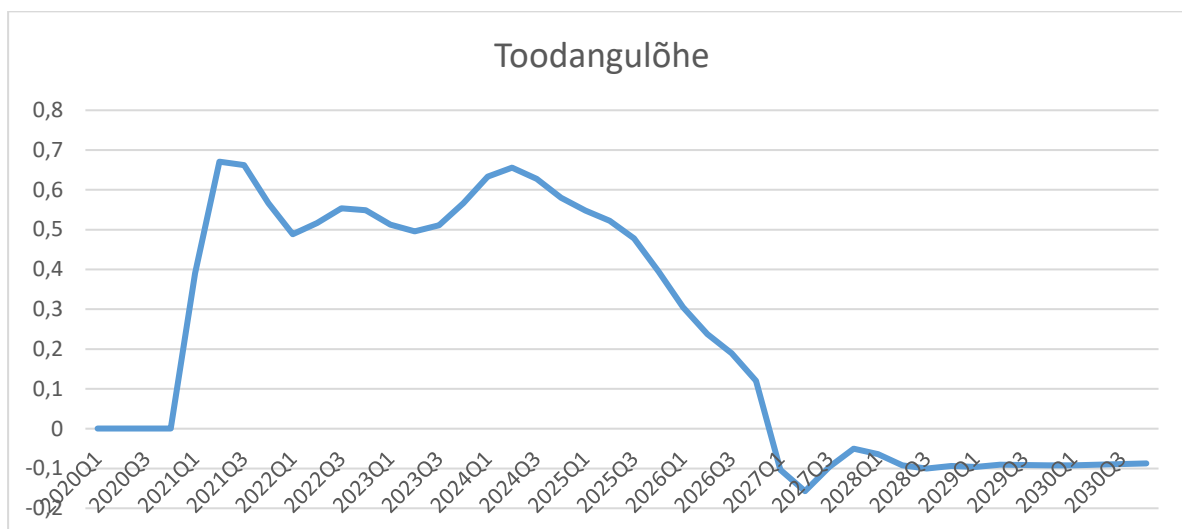
Taastekava omab märkimisväärset positiivset mõju SKPle võrreldes baasprognoosiga. RRP väljamaksete perioodil 2021-2026 on SKP keskmiselt 0,8 pp aastas kõrgem ning järgneva 4 aasta jooksul võib oodata positiivse impulsi vähenemist keskmiselt 0,36pp`ni aastas. Seega on positiivne kumulatiivne mõju kokku hinnanguliselt **6,2% SKPst 10 aasta jooksul**. Valitsuse kulutuste kasvule lisandub täiendav SKP kasv ekspordikanali kaudu. Kui ekspordikanali kaudu

mõju kõrvale jätta, on Eesti taastekava puhas kumulatiivne mõju SKP'le 4,44% 10 aasta jooksul (ehk u 72% kogumõjust tuleneb siseriikliku tarbimise ja investeeringute kasvust ning 28% lisandub ekspordi kaudu). Pikemaajaliselt taandub positiivne lisamõju välja, kuid mudel ei arvesta siinkohal lisanduvat positiivset mõju kulude kvaliteedi, digi- ja rohepöörde jm struktuursete muutuste kaudu.

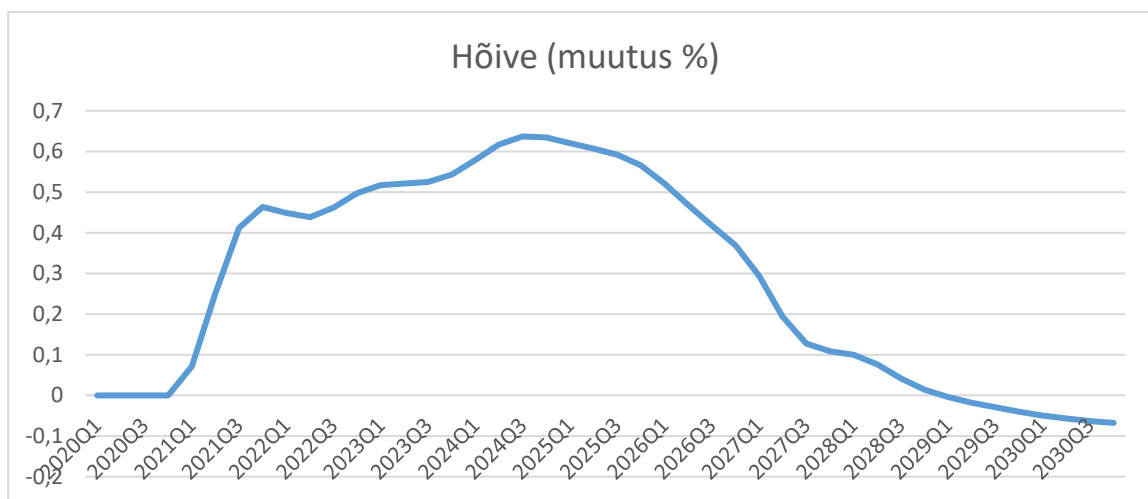
Potentsiaalne kasv saab taastekava toel tugeva võimenduse, mis tipneb taastekava vahendite kasutamise viimasel aastal ligikaudu +0,58 pp mõjuga. Selleks hetkeks on taastekava investeeringud saavutanud oma maksimumi. Seejärel hakkab mõju potentsiaalsele SKP'le langema, taandudes muude tingimuste samaks jäädes välja u 2040 aastal. Pikaajaliselt määravad potentsiaalset kasvu demograafia investeerimismahud tulevikus. Ekspordikanali eemaldamise korral on siseriiklik puhasmõju potentsiaalile sarnane, kuid suurusjärgu võrra madalam, tipnedes 2026.a. 0,51pp tasemel (ehk 88% kogumõjust tuleneb siseriiklikust ja 12% välismaise kanali kaudu).

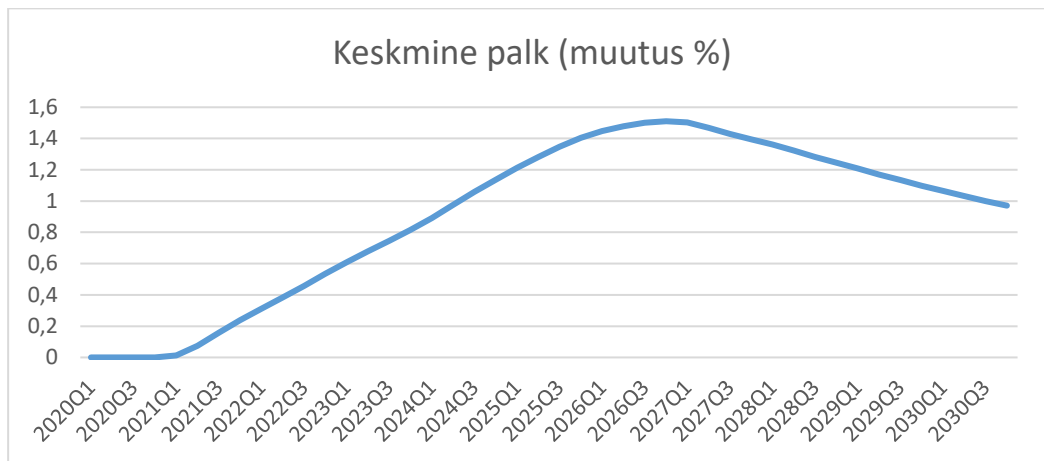
Taastekava fiskaalne stiimul mõjub kogutoodangulõhele seda suurendavalt (negatiivset lõhet vähendavalt). Taastekavata sulguks negatiivne lõhe hiljem ja oleks suuremas miinuses kauem. Keskmiselt on taastekava kulutustel mõju lõhele võrdväärne kava kulutuste mahuga SKPsse (rakendusperioodil keskmiselt 0,5% aastas), kuid tuleb arvestada, et see sisaldab ka mõju ekspordikanali kaudu ehk sisetarbimise kasvu kaudu tekkiv mõju lõhele on mõnevõrra tagasihoidlikum. Kevadise majandusprognoosi alusel on kogutoodangulõhe 2021.a. -2,9% tasemel ning sulgub 2025.a. Rakendusperioodi lõppedes vähendab taastekava positiivset lõhet vähesel määral. Taastekava mõjub vastutsükliliselt ja aitab ära hoida sügavalt negatiivset kogutoodangulõhet.

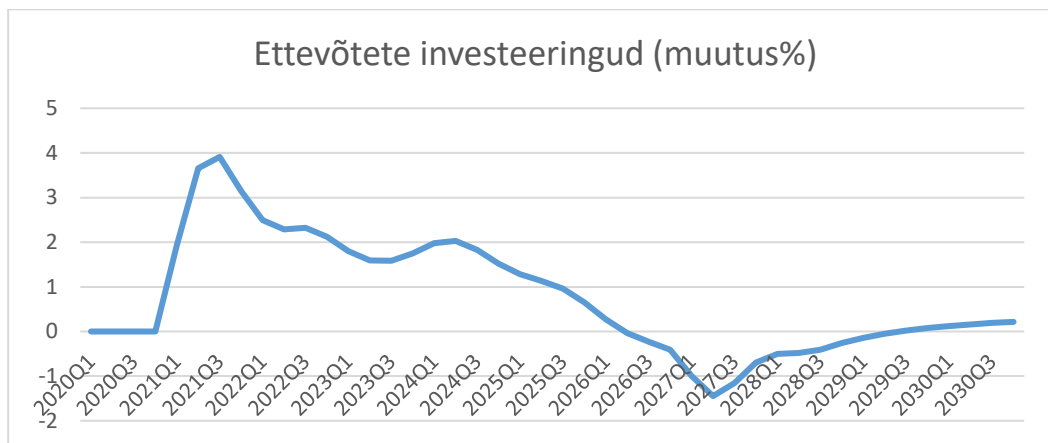
Positiivne mõju tööturule tuleneb valitsuse ja erasektori tarbimise ja investeeringute ning ekspordi kasvust lähtuvast töökohtade loomisest ning lisandväärtuse kasvust, mis kandub üle ka palkadesse. Positiivne mõju hõivele ilmneb suhteliselt koheselt taastekava vahendite majandusse lisandumisel ja tipneb 2025. aastal, mil taastekava raha ärakasutamine on jõudmas täistuuridele. Seejärel langeb positiivne mõju hõivele alates 2025 kiirelt ja taandub mudeli alusel välja mõne-aastase viitajaga. Võib eeldada, et taastekava viimasel aastatal toimub eelkõige juba alustatud taastekava tegevuste lõpuleviimine, mistõttu hõive kasv aeglustub. Näiteks perioodil 2021-2024 on hõive keskmiselt 0,48% kõrgem võrreldes sellega, kui taastekava loodud poleks. Ainuüksi sel perioodil luuakse taastekava toel kokku ligikaudu 12, 6 tuhat töökohta ehk keskmiselt üle 3100 tuhande töökohta aastas. Projektide lõppedes on ootuspärane ka töökohtade vabanemine, mistõttu simulatsioonis muutub mõju tagasihoidlikult negatiivseks. Seega on kokkuvõtlikult mõju hõivele suhteliselt vahetu ja proportsionaalne SKPsse lisanduva stiimuliga.

Taastekava stimuleerib sisetarbimist, aidates kaasa ettevõtete võimalustele palku tõsta. Palkasv reageerib taastekava stiimulile viitajaga, tipneb taastekava rakendusperioodi lõpus ja hakkab siis aeglaselt langema. Kuna palk on allapoole kohenduste suhtes jäigem, jääb ka positiivne mõju palkadesse pikemaks ajaks kui nt hõivesse või SKPsse.

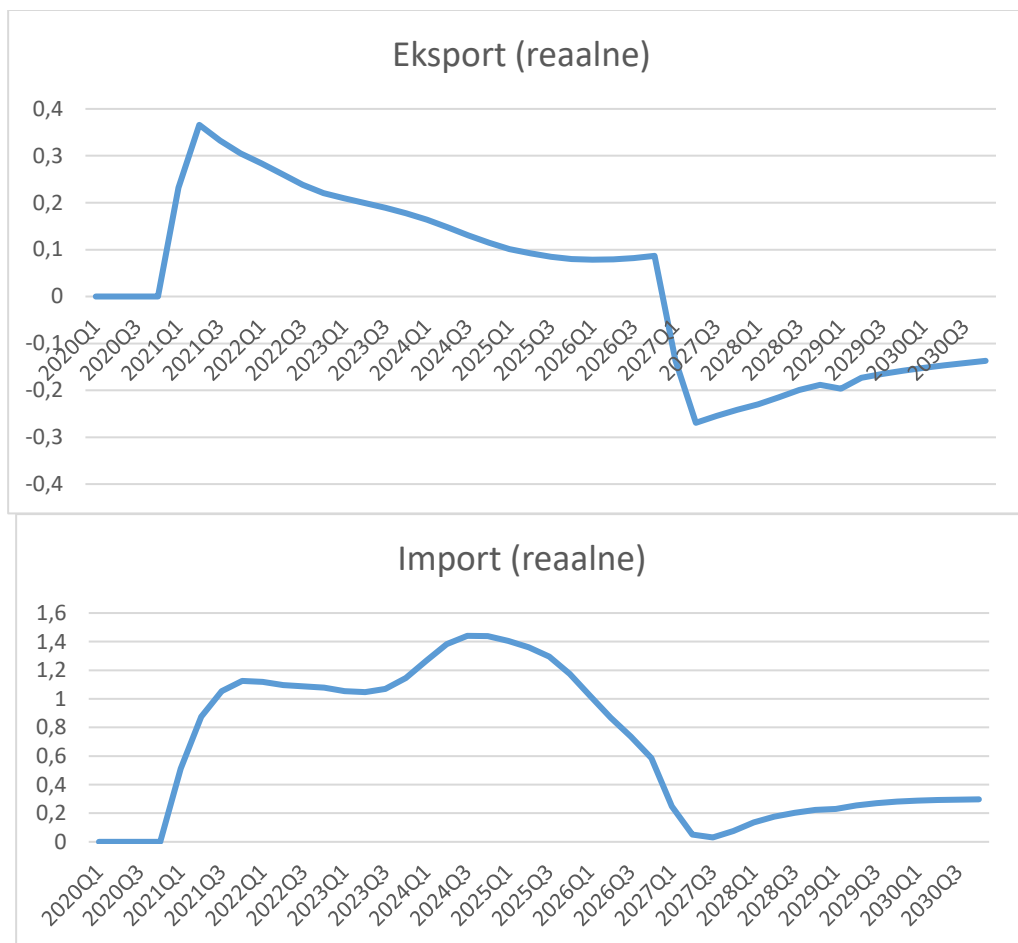

Taastekava rahastab vahetult ligikaudu 265 mln euro ulatuses täiendavaid erainvesteeringuid kuue aasta jooksul. Investeeringute kasv simulatsioonis on aga jõulisem ja seda eriti taastekava rakendusperioodi alguses, mida võib selgitada positiivsete ootuste, planeeritud investeeringute varasemaks toomise ning ekspordi kasvu lisamõjuga. Taastekava rakendusperioodi järgselt muutub investeerinute kasv negatiivseks, mida võib pidada ootuspäraseks, sest teatud ulatuses investeeringut saavad taastekava abil teoks ajas varem kui nad muid oleksid tehtud. Agregeeritult on vaatlusalusel perioodil erainvesteeringud keskmiselt aastas 0,85% kõrgemad võrreldes sellega, kui taastekava ei eksisteeriks, mis peaks olema oluline tootlikkust ja konkurentsivõimet suurendav tegur.

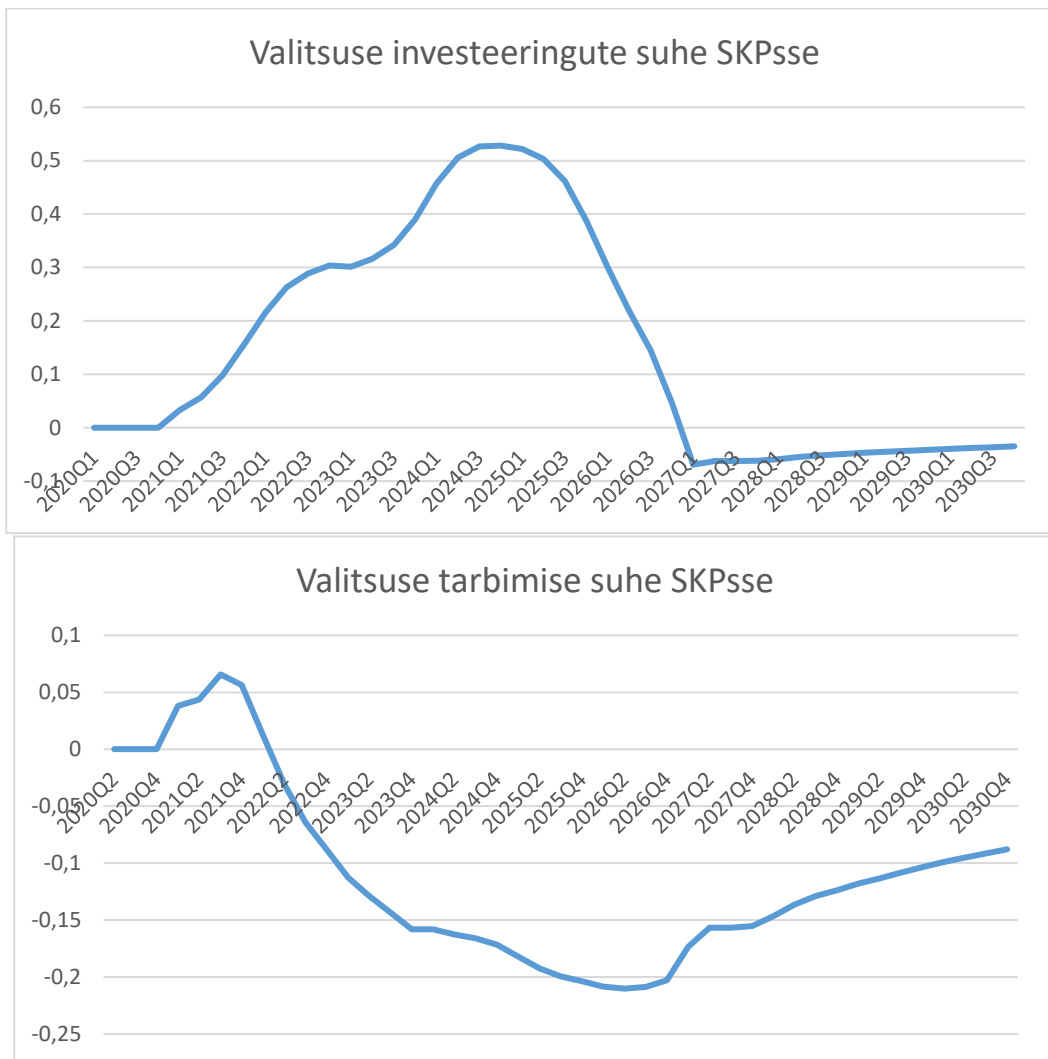
Taastekava mõju kaupade ja teenuste bilansile on kava rakendusperioodil positiivset bilanssi vähendav, sest import kasvab enam kui eksport (sisemajanduse tarbimise ja investeeringute impluss on suurem kui täiendavad tellimused ekspordikanali kaudu). Kuna taastekavas domineerivad investeeringud, mille impordikaldumus on suurem kui tarbimisel, saab järeldada, et märkimisväärne osa taastekava vahenditest läheb importtoodete soetamisele. Kuna kava rakendusperioodil on kaupade ja teenuste bilanss Eestis tugevalt positiivne (keskmiselt 5,1% SKPst 2021-2025), siis on taastekava positiivset bilanssi vähendav mõju stabiliseeriv. Taastekava rakenduperioodi järel eksport väheneb, samal ajal kui impordile jääb positiivne mõju pikemaajaliselt. Selle taga võib muuhulgas olla suhteliselt kiiremast palgakasvust (võrreldes kaubanduspartneritega) tingitud konkurentsivõime vähenemine, aga eelkõige kõrgemast majanduse mahust tingitud tarbimise, sh impordi kasv. Impordikalduvust mõjutab ka Eesti majanduse väiksus ja avatus ning äriotsuste faasid.

Taastekava tõstab nii palku kui hindu, kuid kuna RRF mõjutab palkade ja hindade taset ka meie kaubanduspartnerite juures, ei pruugi kokkuvõttes Eesti konkurentsivõime langeda. Taastekava sisaldab ka eraldi meetet ekspordi stimuleerimiseks, kust võib oodata täiendavat positiivset mõju ekspordi kasvule.

Rohkem kui pool (u 53%) taastekava otsesest fiskaalimpulsist väljendub valitsussektori investeeringute kaudu (kokku rohkem kui pool miljardit eurot). Seepärast on ootuspärane ka järgnev joonis valitsussektori investeeringute kasvu kohta, mis on proportsionaalselt kõrgemad taastekava rakendusperioodil võrreldes olukorraga, kui taastekava ei eksisteeri. Pärast taastekava investeeringute lõppu on investeerinud suhtena ajutiselt SKPsse mõnevõrra madalamad, sest SKP kasv on kiirem kui valitsuse investeeringute kasv.

Positiivsena võib näha simulatsiooni valitsuse tarbimise langemisest SKPsse. Taastekava tugevdab sisemajandust enam kui valitsuse jooksev tarbimine kasvab. See aitab hoiduda vaatlusalusel perioodil ka maksukoormuse tõusu eest ning ohjeldab eelarvepositsiooni. Taastekava on printsiibis valitsuse eelarvepositsioonile neutraalne, kuid eelarvedefitsiiti vähendav (ülejääki suurendav) mõju avaldub valitsuse tarbimise alanemise kaudu SKPsse.

4.2.3 Makromõjude jätkusuutlikkus

Mudeliga on simuleeritud vahetut tarbimise ja investeeringute kasvu mõju makromajanduslikele põhinäitajatele. See tähendab, et pikaajaline positiivne mõju, mis avaldub reformide elluviimise, tõhusama riigivalitsemise ning tootlikkuse kasvu kaudu tehnoloogilise progressi ja innovatsiooni rakendamisel, sh CO₂ heitmeid vähendava mõju kaudu, lisandub vahetule fiskaalmõjule. Hinnanguliselt on reformide ja tehnoloogilise progressiga seotud mõju pikaajalisem kui vahetu fiskaalne mõju, kuid selle kvantitatiivne hindamine on äärmiselt komplitseeritud.

Positiivne fiskaalne mõju SKPle ja potentsiaalsele SKPle taandub välja taastekava rakendamise järgselt viitajaga. Ka investeeringud langevad pikaajaliselt tagasi oma loomulikule tasemele. Kõige kauakestvam on mõju palkadele, mis on allapoole jäigemad kui ülespoole. Kiirem palgakasv on konvergeerivas majanduses ootuspärane, taastekavaga kaasnev positiivne mõju oskustele (nt digi- ja rohetehnoloogiatega seotud oskused) võimaldavad hoida palgakasvu kooskõlas töö keerukuse ja tootlikkuse kasvuga. Taastekava elluviimisega ei kaasne hüppelist valitsussektori jooksvate kulutuste kasvu (nt Tallinna Haigla investeeringu tulemusel pikaajaliselt hoonete ülalpidamiskulud langevad), mistõttu mõju valitsuse jooksvale tarbimisele (suhtena SKPsse) on negatiivne.

Jõukuse kasv, sh keskmise palga ja hõive kasv, mõjub positiivselt Eesti majapidamiste võimele toime tulla ning vähendab vaesusriski. Digioskuste edendamine ja noorte tööpuuduse leevendamisele suunatud meetmed peaksid muutma Eesti tööjõu globaalsetele muutustele vastupidavamaks ja konkurentsivõimelisemaks. Tallinna Haigla investeering võimaldab pakkuda efektiivsemalt kaasaegsemat tervishoiuteenust 2/3 Eesti elanikest. Kvaliteetsed avalikud teenused on sageli üheks otsustavaks teguriks, kui inimestel on valida emigreerumine või jäämine või hoopis naasmine koduriiki. Rohuküla raudteesse investeeringud suurendavad Lääne-Eesti elanike võimalusi tööturul ja toetavad regionaalselt mitmekesisist arengut. Tervishoiusektoris pakutavad reformid ressurside optimaalsemaks kasutamiseks ning esmatasandi arstiabi ning apteekide edendamiseks keskustest väljaspool, aga ka saartel esmaabi ligipääsu kiirendamine, suurendavad ühiskonna regionaalset sidusust.

4.2.4 Eelarvenõukogu hinnang ja võimalikud riskid makromajandusele seoses taastekava elluviimisega

14. juunil avalikustas eelarvenõukogu oma hinnangu Eesti taastekava eelnõu makromajanduslike mõjude hindamise peatükile. Kokkuvõtlikult on eelarvenõukogu hinnang mõjupeatükile positiivne, kuid osundatud on võimalikele ülestimuleerimise riskidele:

Kokkuvõttes on eelarvenõukogu hinnangul taastekava makromajandusliku mõju analüüs koostatud selleks sobiliku meetodikaga ja mudelipõhise mõjuanalüüsi tulemusi on tõlgendatud adekvaatselt, lähtudes valitud eeldustest. Eelarvenõukogu peab aga võimalikuks, et osa analüüsi eeldustest ei pruugi paika pidada, eriti kui Eesti majandus peaks koroonakriisist taastuma oodatust kiiremini. Seega on eelarvenõukogu murekohad seotud peamiselt majanduse prognoosiriskidega, mitte mõjuanalüüsi tehnilise lahendusega. Seejuures tuleb tõdeda, et majandusprognoose ümbritseb praegu tavapärasest suurem ebakindlus ja prognoosieeldused võivad kiiresti muutuda (nii positiivsemas kui ka negatiivsemas suunas).

Eelarvenõukogu seisukohast on kiiduväärt, kui taastekava toetustest kavandatakse koguni 80% kasutada investeeringuteks ja vaid 20% tarbimiskulutusteks ning sellist investeeringute kõrget osakaalu võiks hoida ka toetuste mahu hilisemal täpsustumisel. Seejuures on välisetoetuste ja avaliku sektori investeeringute kiire kasvu taustal oluline, et mõõndusi ei tehtaks investeeringute kvaliteedis. Eelarvenõukogu hinnangul võib taastekava positiivne mõju Eesti majandusele kujuneda seda suuremaks, mida hoolikamalt suudetakse toetuste rakendamist ajastada, arvestades Eesti majandustsükli seisuga ja teiste välisetoetuste rakendamise ajakavaga. Seetõttu soovib eelarvenõukogu kaaluda taasterahastu plaanitud kiiremat kasutuselevõttu, et vähendada majanduse liigse stimuleerimise riski keskpikas perspektiivis.

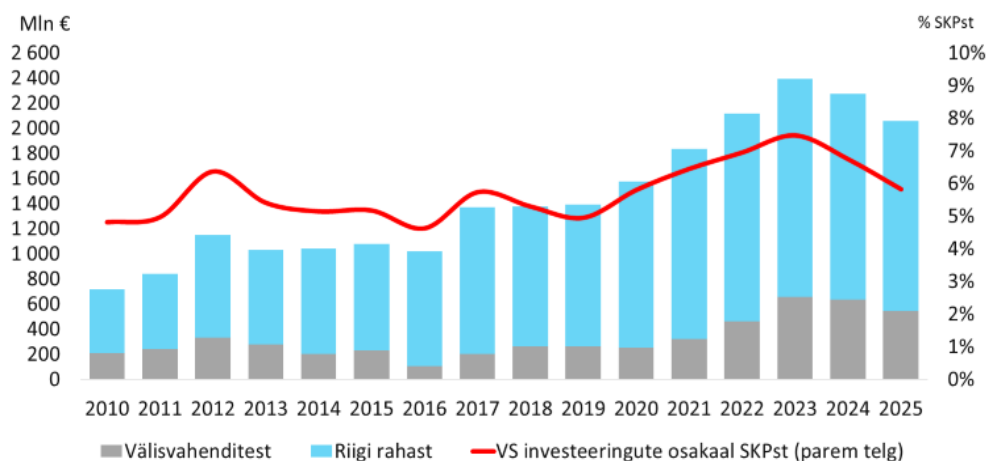
Valitsus peab ülekuumenemise riske ohjeldatuteks. Taastekavast hinnanguliselt 80% moodustavad investeeringud, s.o keskmiselt 130 mln täiendavaid investeeringuid aastas nii era- kui avaliku sektori poolt kuue aasta jooksul. Keskmiselt toob see nt 2021-2025.a. majandusse +0,4 % SKPst investeeringuid. Põhjendatud on hinnata, kas RRP investeeringud koosmõjus Rail Balticu ehitamise ning eelmise EL pikaajalise eelarve väljamaksete kuhjumisega võivad kaasa tuua ehitusmaterjalide ja tööjõu defitsiidi ning sellest tingitud ebaoptimaalse hinnakasvu, mis võib viia majanduse ülekuumenemiseni ning pikemas plaanis erainvesteeringute väljatõrjumiseni ja kasvupotentsiaali languseni.

Rahandusministeerium peab selliseid riske mõõdukaks. Rahandusministeeriumi kevadprognoosi alusel tabab täiendav investeeringute laine majandustsükli parimal hetkel, mil kogutoodangulõhe

on negatiivne ja sulgub järkjärgult 2025. aastal, sh ka EL vahendite toel. St majandus funktsioneerib alla oma potentsiaali ja ressursid on rakendatud alaoptimaalselt. Hoolimata Rail Balticu ehituse lisastiimulist prognoosime 2026. aastaks (s.o ajaks, mil kogutoodangulõhe on sulgunud) valitsussektori investeeringute langust SKPsse Covid-kriisi eelsele tasemele. (Vt joonis valitsussektori investeeringute kohta 2021.a. kevadel vastu võetud riigieelarve strategias.)

Valitsussektori investeeringud RES-s

Kapitali kogupanus majanduse kasvupotentsiaali tugevnemisse jääb ka hoolimata välisraha lisastiimulist lähiaastatel märkimisväärselt alla kriisieelsele pikaajalisele keskmisele. Samuti ei ületa kapitali kogumahutuse tipp aastal 2023 (26,7% SKPst) pikaajalist keskmist. (Vt lisatud tabelid.) Seejuures ehitussektoris prognoosime perioodil 2022-2025 mõõdukat kasvu (keskmiselt 3,4% aastas).

Majanduse kasvupotentsiaali areng (%)	2001–2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
	1. Potentsiaalse SKP reaalkasv	3,3	3,7	2,2	3,2	2,8	2,8
1a. Tööjõu panus	-0,1	0,3	-0,4	0,5	0,0	-0,1	-0,2
1b. Kapitali panus	1,9	1,5	1,0	1,1	1,2	1,4	1,4
1c. Kogutoodlikkuse panus	1,4	1,9	1,6	1,7	1,5	1,5	1,5
2. Toodangulõhe (% SKPst)	2	5,0	-2,9	-1,7	-1,1	-0,9	-1,2

Kapitali kogumahutus 2003–2022

	2003–2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
1. Kapitali kogumahutuse reaalkasv	5,0	1,9	11,0	1,5	4,5	3,4	3,0
2. Kapitali kogumahutus, % SKPst	28,4	23,9	25,8	25,7	26,2	26,4	26,7

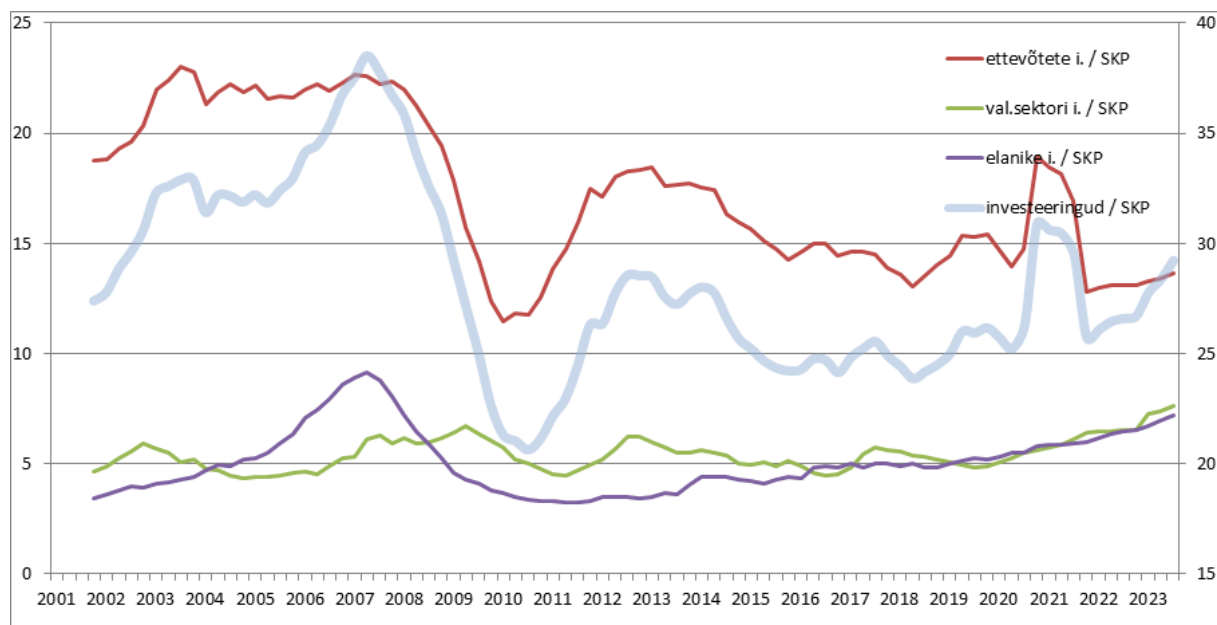
Seega hindame, et Eesti majandusele on ajutiselt suurenevate valitsuse investeeringute absorbeerimine jõukohane, eeldusel, et EL siseturg, sh kaupade ja teenuste vaba liikumine ning konkurents, toimivad tõrgeteta.

Keskpikas plaanis vähenevad struktuurivahendid Eestile olulisel määral ning taaskäivitamiskava investeeringud koosmõjus Rail Balticu ehitamisega aitavad selle languse muuta sujuvamaks. Arvestades, et tööpuudus jääb lähiaastatel Eestis kriisieelsest tasemest kõrgemaks, on potentsiaali aktiivsete tööturumeetmete oskuslikult sihistamise kaudu töajõudu enam vajavatesse sektoritesse juurde tuua. Rohepöörde kaudu vabanevat töajõudu on samuti võimalik ümberõppe kaudu suunata teistesse sektoritesse.

Lisaks tasub silmas pidada, et Euroopa Komisjoni 2021.a. kevadpaketi raames Eestile pakutavad riigipõhised soovitused rõhutavad, et Eesti peaks jätkama avalike investeeringute tõstmist taastumiskindluse tagamiseks.

Kokkuvõtlikult tasakaalustab valitsuse investeeringute kasv, mis tipneb 2023. aastal, 2022-2023.a. erasektori investeeringute keskmisest madalamat taset ning investeeringute osakaal SKPsse võib pärast 2023. aastat langeda, jäädes oluliselt madalamaks finantskriisi eelsetest tasemetest.

Sektorite koguinvesteeringute osakaalud SKPs, %

4.3 Makromajanduslikud mõjud komponentide lõikes

Ettevõtete digipöörde komponent

Ettevõtete digipöörde komponent mõjutab positiivselt majanduskasvu potentsiaali läbi tootlikkuse kasvu, mis on nende investeeringute laiem eesmärk. Innovatiivse ja tehnoloogilise arengumuutuse toetamine kõigi sektorite ettevõtetes loob eeldusi ettevõtete tõhususe ja tootlikkuse kasvuks, näiteks läbi integreeritud tarneahelate ja reaalaraja-andmete kasutamise, mis aitavad jälgida ja planeerida kaubavarusid, toodete liikumist, teenuste pakkumist ja reageerida kiirest muutustele nõudluses. Reaalajamajanduse majandusliku mõju analüüsi kohaselt on tänu reaalarjas

andmevahetuse lahendustele võimalik aastas kokku hoida 7000 inimese täistööajaga võrdne hulk töötunde, mis on võimalik suunata põhitegevuse mahu suurendamisele.

Ehitusvaldkonna ettevõtete tegevus moodustab ligikaudu 10% Eesti SKPst ja sektori töoviljakus on EL keskmisest kaks korda madalam. E-ehituse arendamise kaudu toetatakse ettevõtete ehitustegevuse digitaliseerimist ja automatiseerimist, mis muudab ehituse kulud läbipaistvamaks ja prognoositavamaks ning aitab vältida ehitusprotsessis vigu – mis omakorda toetab tootlikkuse kasvu ehitussektoris. E-veoselehe arendamisega toetatakse digipööret transpordi- ja logistikasektoris läbi ettevõtete (mis on peamiselt VKE-d) äriprotsesside digitaliseerimise, mis vähendab haldukoormust, hoiab kokku kulusid ja aega.

Oskuste reform ettevõtete digipöördeks adresseerib DESI indeks inimkapitali eri indikaatorite eesmärkide saavutamist. Kuigi Eesti on DESI indeksi inimkapitali osas EL riikidest 3. kohal, on sellest hoolimata ettevõtted pidanud oskuste nappust üheks peamiseks takistuseks investeerimisel (84% ettevõtetest), aga samas on inimkapitali ja oskustesse investeerimise osakaal väike¹¹⁰. VKEde juhtide digialaste teadmiste suurendamine aitab maksimeerida tehnoloogiasse tehtud investeeringutest saadavat kasu ning IKT ekspertide õppe sisu uuendamine ja kutsestandardite ümberkujundamine leevendavad IT oskustega tööjõu puudust, mis toetab ettevõtete (digi)investeeringute kasvu ja innovatsioonisuutlikkust.

Majanduskasvule on positiivne mõju ka ettevõtete konkurentsivõime toetamisel välisturgudel. Eesti eksportivate VKEde jaoks aitab täiendav tugi siseneda kaugematele turgudele. Võimalik mõju on ka teistele EL riikide ettevõtetele, kuna kaugematel turgudel tegutsevad ELi riikide VKE-d teevad sageli ühisprojektide näol koostööd. Digipöörde investeeringutega leevendatakse ka COVID-19 kriisi mõju, toetades ettevõtete investeeringuid ja ekspordivõimekust.

Rohepöörde kiirendamise komponent

Ettevõtete rohepöörde kiirendamise komponent mõjutab positiivselt majanduskasvu potentsiaali uute ärimudelite kasutuselevõtu ning uuenduslike ressursitõhusate ja kõrge lisandväärtusega toodete väljatöötamise soodustamise kaudu, samuti ressursitõhususe ja seeläbi kaudselt ka tootlikkuse kasvu kaudu. Väga oluline on seniselt fossiilsetel kütustel põhinevalt energiamudelilt üleminek mitmekesisele taastuvatel allikatel põhinevale energiakasutusele koos nutikate võrkude ja salvestusega ning tõhusama energiatarbimise juhtimisega – nende sihtide suunas tegutsemisel on tähtis rohepöörde kiirendamise komponendi ning energeetika ja energiatõhususe kiirendamise komponendi koosmõju. Nii aidatakse parandada Eestist alguse saanud ja juba rahvusvaheliselt edu saanud ettevõtete järel ka teiste uutes arengusuundades tegutsevate ja käivitavate ettevõtete arengupotentsiaali.

Ettevõtete rohepöörde reformi kontekstis oluliste süsinikuheite vähendamise ja vastutustundliku ettevõtluse põhimõtete laiem tutvustamine ja rakendamine aitab kaasa kestlike investeeringute senisest enamale teadvustamisele ja tegemisele ettevõtetes. Tootmisettevõtete ärimudeli muutmisele suunatud tegevuste tulemusel edendatakse ettevõtete ja protsesside vastavusse viimist valdkondlike standardite ja nõuetega (sh näiteks Euroopas Tunnustatud Asutuse nõuetele vastavus) ning ettevõtete süsinikuheite vähendamisele suunatud lahenduste kasutuselevõttu.

---

¹¹⁰ EIB Investment Report 2019/2020

https://www.eib.org/attachments/efs/economic_investment_report_2019_en.pdf EIB Investment Survey Estonia 2019 https://www.eib.org/attachments/efs/eibis_2019_estonia_en.pdf

Rohepöördele kaasaaitamine säilitab olemasolevaid ja loob uusi jätkusuutlikke töökohti, sh maapiirkondades, ning võimaldab ettevõtetel otsida ja leida uusi nišše. Bioressursside senisest enama väärimise kaudu panustatakse ettevõtete loodava lisandväärtuse kasvatamisse puidu ja tervist toetava toidu väärimise niššides, mille lisandväärtus seni on jäänud alla Eesti keskmise taseme. Ettevõtetele vajalike nn roheoskuste arendamiseks viiakse läbi täiend- ja ümberõpet, mis aitab leevendada asjakohaste oskustega tööjõu nappust ning kohaneda uute vajadustega. Meetmete koosmõjul suudavad ettevõtted kiiremini ja rohelist üleminekut soodustades taastuda, sh paraneb kapitali kättesaadavus. Ettevõtete rohefondi kaudu ergutatakse erinevates arengufaasides (loomisest kuni rahvusvahelistel turgudel edu saavutamiseni) ja sektorites loodavate ja tegutsevate ettevõtete, mille tooteid, teenuseid või protsesse iseloomustab teadusmahukas rohetehnoloogia, kapitalile ligipääsu. Ettevõtetes ressursi- ja energiatõhususe parandamine (mh tööstussümbioosi IKT lahenduste ja ressursitõhusamate tehnoloogiate kasutuselevõtu kaudu) aitab muu kõrval parandada ettevõtete (sh VKE-de) tootlikkust ja konkurentsivõimet, uuenduslike tehnoloogiate ja looduspõhiste lahenduste senisest enam kasutuselevõtt aitab kaasa hea elu- ja looduskeskkonna tagamisele. Rohelise vesiniku terviktehnoloogiate ja tarneahelate kasutuselevõtu toetamise kaudu ergutatakse vesinikuturu teket ning aidatakse kaasa sellega seotud turutõrgete lahendamisele, soodustamaks rohelise vesiniku kasutuselevõttu niššides, kus sel on eeliseid teiste taastuvenergia liikide ees, ning järkjärgulist toetusvajaduse vähenemist edasisel turu arendamisel.

Digiriigi komponent

Digiriigi komponent hõlmab endas digiriigi, viimase miilili internetiühenduse ning rahapesu ja terrorismi rahastamise vastase võitluse analüüsi uuele tasemele viimise investeeringuid. Kõigil neil investeeringutel on vähemalt kaudne mõju majanduskasvu potentsiaalile, töökohtadele ning majanduslikule ja sotsiaalsele vastupidavusele. Tänu digiriigi investeeringutele vabastatakse nii ettevõtjate, eraisikute kui avaliku sektori töötajate aega, mis kuluks muidu teenuste otsimisele, kasutamisele ja andmete esitamisele ning selle asemel saab seda aega kasutada kõrgema lisandväärtusega töödeks. Näiteks ettevõtjate sündmusteenuste ja digivärava väljaarendamine vabastab iga-aastaselt hinnanguliselt 3,3 miljonit ettevõtjate töötundi, mille mõju SKP-le on 34,5 mln eurot, bürokraati osaline kasutuselevõtt vabastab avalikus sektoris iga-aastaselt hinnanguliselt 262 tuhat töötundi, mille mõju SKP-le on ligi 5,5 mln eurot. Samuti võimaldab pilvetaristule üleminek vähendada avalikus sektoris töömahtu, mis kulub vähem turvaliste süsteemide kasutamisega seotud riskide maandamisele ja probleemidele, tänu millele saab enam tegeleda infosüsteemide turvalisuse arendamisega ning uute lahenduste välja töötamisele, mis kasvu toetavad. Digiriigi baasteenuste korrastamisega väheneks selle IKT baasteenuste korraldamisega seotud töötajate arv 10-15% võrra.

Lisaks tekib oodatavalt kõrvalmõju efekt ehk kasvab erasektori digitehnoloogiate areng ning eraisikutele sündmusteenuste ja etteaimavate teenuste väljaarendamine loob uusi võimalusi erasektori ja avaliku sektori vahel suurema lisandväärtusega ühistennuseid arendada. Samuti võimaldab andmehalduse ja avaandmete arendamisega kaasnev parem andmete kvaliteet ja kättesaadavus nii ettevõtjatel kui ka avalikul sektoril teha paremaid otsuseid ja luua uusi digiteenuseid. Põhilised sektorid lisaks avalikule haldusele, millele avaandmete kasutus

tõenäoliselt mõju avaldab on IKT, transport ja laondus, suur potentsiaal on ka põllumajandusel, finantsteenustel, tervisel, haridusel, jaekaubandusel ja kinnisvarategevusel¹¹¹.

Tähelepanuta ei saa jätta ka nii eraisikute kui ettevõtjate eeldatavat suuremat rahulolu avaliku sektori teenustega, mis parandab heaolu. Suur kasu seisneb selles, et ühtselt toimivat avalikku sektorit nähakse usaldusväärse partnerina ettevõtte ärielus. Selline avatud ettevõtluskeskkonna kuvand on oluline ka välisinvesteeringutele ning lihtsustab piiriülest ettevõtlust. Samuti on rahapesuvastase võitluse võimekus vajalik riigi ja selle finantssüsteemi usaldusväärse toetamiseks. Õigesti tuvastatud trendid ja muustrid võimaldavad oluliselt paremini saada aru ja reageerida riigi rahapesu riskidele ja rahapesu läbiviimist takistada, kasutada efektiivsemalt nii riigi kui erasektori ressursse ning vältida ja vähendada ühiskonnale rahapesu läbi tekkivat kahju.

Digiriigi investeeringud suurendavad riigi majanduslikku ja sotsiaalset vastupidavust läbi mitme kanali. Parem ja kvaliteetsemate andmete kättesaadavus toetavad paremaid juhtimisotsuseid nii era- kui ka avalikus sektoris tänu õigeaegseteks ja täpsemateks analüüsideks, prognoosideks ja teenuste pakkumiseks eelduste loomise. Eraisikute ja ettevõtjate sündmusteenused ning bürokraati programm suurendavad vastupidavust tänu automaatsetele protsessivoogudele, mis tagavad e-teenuste kättesaadavuse sõltumata teenust pakkuva asutuse füüsilisest avatusest ja võimaldavad riiklikke digiteenuseid mugavalt tarbida. Digiriigi baasteenuste ümberkorraldamine ja pilvetaristule üleminek suurendab vastupidavust läbi töökindlama ja kuluefektiivsema teenuse ning ühtsete standardite tekkimisele riigiülesest. Rahapesu vastases võitluses muudab tehisintellekti kasutamine võimalikuks rahapesu tõkestamise sekkudes minimaalselt normaalsesse ja tavapärasesse majandusellu.

Andmehaldus on digipöörde keskne komponent ning parem andmehaldus, avaliku sektori andmete avalikustamine ja nende kvaliteedi pidev parendamine aitavad kriisi mõju leevendada, pakkudes eeldusi paremate otsuste tegemiseks kriisiga toimetulekuks. Bürokrati programm aitab toime tulla suurenenud kodanike pöördumistega kriisiolukorras ja info ühtlustamisega erinevates riigi kanalites. Paraneb elanike ja ettevõtjate rahulolu avalike teenustega, kui infot saab ühest riigi kontaktpunktist ega pea teadma, millise asutuse poole oma küsimuse või murega pöörduda.

Energeetika ja energiatõhususe kiirendamise komponent

Energeetika ja energiatõhususe kiirendamise komponendi raames aidatakse reformide kaudu kaasa rohepöörde hoogustamisele energiamajanduses ning tervikliku rekonstrueerimise ja energiatõhususe soodustamisele. Eesti võetud kursi kohaselt taastuvenergia osakaalu suurendamiseks ning põlevkivi kasutuselt järkjärguliseks väljumiseks uuendatakse strateegiline alusdokument - energiamajanduse arengukava aastani 2030 – mis annab energeetika- ja teistes seotud valdkondades tegutsejatele pikaajalise aluse tegevuse kavandamiseks ning investeeringute elluviimiseks avaliku, era- ja mittetulundussektori koostöös. Arvestades nimetatud strateegia laia ulatust, toetab selline lähenemine mh ettevõtete rohepöörde komponendi raames kavandatavat roheoskuste arendamist ning kliimaneutraalsuse sihti panustavatele investeeringutele ligipääsu edendamist, mõjutades seeläbi nii järkjärgulist rohepöördele suunatud rõhuasetuse nihet haridus- ja teadusvaldkonnas kui ka majandusarengut laiemalt.

---

¹¹¹ Huyer, E., and van Knippenberg, L. (2020). The Economic Impact of Open Data: Opportunities for Value Creation in Europe. European Commission.

Energiatõhususe suurendamiseks hoonetes, sh elamute rekonstrueerimise ergutamiseks pööratakse tähelepanu terviklikule lähenemisele, mis annab tõuke selle valdkonna tegevustele ning aitab kaasa energia- ja ressursitõhususe parandamisele ning selle sektori heitkoguste vähendamisele, kombineerides seatud eesmärkide saavutamiseks uuendatavate strateegiadokumentide alusel regulatiivseid tegevusi, nõustamis- ja toetusmeetmeid ning finantsinstrumente ning aidates turutõrkeid lahendada. Seeläbi luuakse ehitusturule (materjalitootmisest ja projekteerimisest ehituseni) selgem pikaajaline perspektiiv, mis aitab kaasa vajaliku võimekuse suurendamisele nii toodete, teenuste kui oskustööjõu osas ja võimaldab investeerimisturgudel nõudlust ja pakkumist lähendada. Ehitus- ja hoonete kasutuse valdkonna ressursi- ja kulutõhususe parandamisele aidatakse kaasa ka ehitussektori digitaliseerimise kaudu.

Elektrivõrgu tugevdamise programmi investeeringute toel luuakse elektri ülekandevõrgu alajaamadesse täiendavalt ca 200 MW tootmissuunalist liitumisvõimsust - sellest saavad kasu nii piirkonda taastuenergia tootmiseseadmeid rajada ja võrguga liituda soovivad ettevõtjad kui ka liituda soovivad tarbijad (tootmissuunalise liitumisvõimsuse suurenemine toob kaasa ka tarbimissuunalise liitumisvõimsuse suurenemise ja vastupidi). Energia salvestusseadmetesse investeeringute algse toetamise ning edasise turukujunduse kaudu on võetud suund hoogustada juba lähiaastail üleminekut nendesse seadmetesse toetuste-vabalt investeerimisele.

Säästliku transpordi komponent

Säästliku transpordi komponent edendab juurdepääsu tööturule ning avalikele teenustele läbi kiire transpordiühenduse, mis võimaldab inimestel kaugematest piirkondadest tööl käia. Ohutu, keskkonnahoidliku, konkurentsivõimelise, vajaduspõhise ja jätkusuutliku transpordi- ja energiataristu kasutuselevõttule kaasaitamise kaudu panustatakse majandusarengu laiemate eelduste parandamise, edendades elanike ligipääsu haridusele, töökohtadele ja avalikele teenustele ning ettevõtete ligipääsu sihtturgudele, samuti vähendades transpordivaldkonna negatiivset keskkonna- ja kliimamõju. Sihiks on kasvatada ühissõidukiga, jalgrattaga või jalgsi tööl käijate osakaalu 2035. aastaks 38%-lt 55%-le.

Investeeringud säästvasse transporditaristusse toovad kaasa täiendava ehitusmahu, aidates taastada kriisiaegset ehitusturgu. Ülemiste ühisterminali rahamine ning trammiühenduse rajamine koos Tallinna Vanasadama arendamise ja Rail Balticu raudteega aitab taastada turismisektorit, parandades külaliste ligipääsu Tallinna piirkonnale ning sõlmpunktina kogu Eestile ning parandades Eesti elanike ja transiitreisijate ligipääsu riikidevahelisele transpordile Soome ja Rootsi: sihtrühmadeks on Tallinna Vanasadama kasutajad (Eesti Vabariigi elanikud ja turistid; ca 10 mln reisi aastas), Tallinna Lennujaama (3,3 mln reisijat) ja tulevase RB Ülemiste rahvusvahelise terminali kasutajad (prognoosi kohaselt ca 1 mln reisijat aastal 2026). Kaugema mõjuna on Ülemiste ühisterminali kasutajate arvuks prognoositud 2030. aastal ca 5,88 miljonit reisijat ja 2040. aastal 6,39 miljonit reisijat aastas. Seejuures on RRF säästliku transpordi investeeringud kavandatud koosmõjus Euroopa ühendamise rahastu ning struktuurivahendite toel tehtavate investeeringutega. RRF toel jalgrattaga ja jalgsi liikumisviisidesse tehtavad investeeringud aitavad suurendada jalgratta- ja/või jalgteede kasutajate arvu, parandada liiklusohutust ja elanike tervist ning muuta terviklikumaks ohutut jalgrattakasutust võimaldavate jalgratta- ja/või jalgteede võrgustiku. Kiirete ja keskkonnasäästlike rongiühenduste arendamise kaudu, mida hakkab toetama kiire ja mugav kohalik ühistransport (kergrööbastransport,

bussiliiklus), vähendatakse isikute poolt sõiduautodele tehtavaid kulutusi, mis ainuüksi Tallinnas ja Harjumaal on ca 1,5 miljardit eurot aastas.

Kõik kavandatud säästliku transpordi investeeringud aitavad ka kaasa energiatõhususe parandamisele, kasvuhoonegaaside ning teiste keskkonnakahjulike ainete heite vähendamisele ning taastuvenergia kasutuselevõtule.

Tervishoiu ja sotsiaalkaitse komponent

RRFi panus Eesti tervishoiusektori kulutustesse on perioodi 2021-2025 keskmisena ligikaudu 2,8% (vt COFOG tabel allpool ptk 4.5), peaausjalikult Tallinna Haigla Lasnamäe korpuse suurprojekti kaudu, millele lisanduvad tervishoiusektoris kavandatavad muud siseriiklikud reformid. Tallinna Haigla Lasnamäe korpuse investeering (280 mln eurot) on suurim objekt ja investeering Eesti taaskäivituskavas, moodustades kogu taastekava mahust 29% ning taastekava investeeringutest rohkem kui kolmandiku (36%). Seega on tegu olulise objektiga, mis mõjutab märkimisväärselt ülalkirjeldatud makromajanduslike põhinäitajate kujunemist, sh SKP, valitsussektori investeeringud, potentsiaalne kasv, hõive ehitussektoris, aga ka palgad ja import. Hoone ehitamise mõju elanikkonna tervisenäitajatele on kaudsem ja keerulisem kvantitatiivselt hinnata. Küll aga on tervishoiuteenuste kvaliteet ja kättesaadavus oluline näitaja, mis mõjutab majanduses inimkapitali kvaliteeti ja selle kaudu kasvupotentsiaali. Analüüsid on leitud tervishoiukulutuste ja majanduskasvu vahel mõlemapidiseid põhjuslikke seoseid, sh nt tõestasid Artekin et al¹¹² 17 OECD riigi 1980-2017 andmete alusel, et tervisenäitajad ja tervishoiukulutuste tase on statistiliselt olulised majanduskasvu tegurina. Võib eeldada, et tiptasemel 2/3 riigi elanikest teenindav haiglakompleks (mille alternatiiv on amortiseerunud ja ebaefektiivne kriitilises seisus Tallinna haiglavõrk) omab positiivset mõju majanduskasvule ka pikaajaliselt.

Tallinna Haigla on suurim ehitusinvesteering, mida EL toel on Eestis teostatud. Tallinna Haigla investeeringule lisandub 2021+ struktuurivahenditest 30 miljonit haiglavõrgu energiaefektiivsuse tõstmise investeeringuteks. Tallinna Haigla ehitamist on planeeritud ja vahendite puudusel edasi lükatud juba ligikaudu 20 aastat, mistõttu selle teostamine on vältimatu, et jätkata baastervishoiuteenuste pakkumisega 2/3 Eesti elanikkonnast. Kogu Eesti haiglavõrgu investeerimisvajadus on hinnatud ligikaudu 1 miljardile eurole, millest taastekava aitab lahendada ligilähedasel 30%. Kaasaegne töökeskkond aitab hoida Eesti tervishoiutöötajaid Eestis, mitte kaaluma töökohtade vastuvõtmist Põhjamaades. Modernne ja tsentraliseeritult teenuseid pakkuv haiglakompleks võimaldab säästa jooksvatelt ülalpidamiskuludelt, kasutada olemasolevaid ressursse efektiivsemalt ning pakkuda paremat eriarstiabi, sh tõhustada nakkuste tõrjet. Koosmõjus tervishoiutöötajate (eelkõige õdede ja esmatasandi arstide) nappust leevendavate meetmetega ja teiste tervishoiuteenuste kvaliteeti ja kättesaadavust suurendavate pikaajaliste meetmetega (tervisekeskuste arendamine, haiglate võrgustamine, digitaalne ja tehnoloogiline areng, kättesaadavuse parendamine maapiirkondades) aitab Tallinna Haiga kaasa riigipõhise soovitusel elluviimisele, mis on suunatud tervisevaldkonna tugevdamisele.

---

¹¹² Artekin, A.O and Konya, S. (2020). Health Expenditure and Economic Growth: Is the Health Led Growth Hypothesis Supported for Selected OECD countries? *Polslovna Izvrsnost Zagreb*

Perioodi 2014-2020 vahenditest rahastatakse EL eelarvehendite toel tervishoiuvaldkonda u 445 miljoni euroga, sellest ligikaudu 235 mln otseselt investeeringud haiglavõrgu tugevdamisse (vt lisatud tabel all).

Meetme tegevus	Fondi nimetus	EL toetuse summa (€)	EL toetuse osakaal meetme tegevuse kogumaksumusest, %	Riiklik kaasfinantseering (€)	Omafinantseering (€)	Meetme tegevuse kogumaksumus (€)
Haiglavõrgu pädevuskeskuste kaasajastamine	ERF	58 800 000	46%	0	68 260 123	127 060 123
Investeeringute toetamine tervisekeskuste infrastruktuuri tõmbekeskustes, tagades kättesaadavad ja mitmekülgsed tervishoiuteenused	ERF	100 263 926	75%	578 708	33 425 933	134 268 567
Haiglavõrgu tugevdamine riskipiirkonnas	ERF	17 250 000	75%	0	5 750 000	23 000 000
Töövõime toetamise reformi sihtrühmale tööturuteenuste ja neid toetavate teenuste arendamine, juurutamine ja osutamine, et säilitada töökohta või leida uut tööd	ESF	146 246 313	84%	10 211 223	17 110 796	173 568 332
Tööandjaid ja töötajaid toetavad tegevused tööt	ESF	7 520 819	85%	1 351 156	0	8 871 975
Töövõime toetamise reformi elluviimine, spetsialistide koolitamine tööks vähenenud töövõimega inimestega, tegevusi toetava institutsioonidevahelise koostöö ja vajaliku andmevahetuse arendamine ning avalikkuse	ESF	3 816 148	85%	673 438	0	4 489 586
COVID-19 kriisiks valmisolek	ERF REACT- EU	13 000 000	100%	0	0	13 000 000
COVID-19 vaksineerimine	ERF REACT- EU	25 151 421	100%	0	0	25 151 421
COVID-19 kriisiks valmisolek ja investeeringud haiglavõrgu jätkusuutlikkusse	ERF REACT- EU	12 600 000	100%	0	0	12 600 000
Üldhooldusteenuse kohandamine nakkushaiguste leviku tõkestamiseks	ERF REACT- EU	4 000 000	100%	0	0	4 000 000
Teadusuuringute läbiviimine COVID-19 levimuse tõkestamiseks ja monitoorimiseks	ERF REACT- EU	5 500 000	100%	0	0	5 500 000
Tervishoiuteenuste kättesaadavuse ja kvaliteedi parandamine	ERF REACT- EU	24 640 000	100%	0	0	24 640 000
Koroonaviirusega võitlemise investeeringud, sh isikukaitsevahendid	ERF	21 990 726	100%	0	0	21 990 726
COVID-19 koolitused, nõustamine ja ohvriabi	ESF REACT- EU	3 760 000	100%	0	0	3 760 000
Kokku		444 539 353		12 814 525		581 900 730

Liitumisel ELiga panustas EL Eesti haiglavõrgu reorganiseerimisse ligikaudu 25 mln eurot. Perioodil 2007-2013 tehti EL eelarve toel Eesti tervishoiu- ja hoolekandevaldkonda ligikaudu 190 mln eurone rahasüst, sh ligikaudu 140 mln euro väärtuses investeeringud infrastruktuuri.

Meetme nimi	Meetme eelarve	Võetud kohustused (2)			
	EL osalus	EL osalus	Eesti avaliku sektori osalus	Eesti erasektori osalus	Kokku
Tervislike valikute ja eluviiside soodustamine	8 582 492,00	10 401 504,13	1 441 709,64	4 830,56	11 848 044,33

Kesk- ja piirkondlike haiglate infrastruktuuri optimeerimine	112 621 447,37	112 621 447,37	37 359 192,98	13 198 237,89	163 178 878,24
Riiklike hoolekandeesutuste reorganiseerimine	32 442 292,78	32 442 292,78	6 033 206,27		38 475 499,05
Õendus- ja hooldusteenuste infrastruktuuri arendamine	27 187 126,30	27 187 126,30	871 453,52	15 499 416,81	43 557 996,63
Tervishoiutehnoloogia teadus- ja arendustegevuse toetamine	9 738 485,62	9 738 485,62	1 697 308,15	55 645,98	11 491 439,75
Kokku	190 571 844	192 390 856	47 402 871	28 758 131	268 551 858

Meditsiinkopterite soetamise makromõju on vähene ning kaudne. Küll aga on kiire erakorralise abi võimaldamine kriitiliselt oluline ajakriitiliste terviserikete operatiivseks adresseerimiseks ning aitab ära hoida ennetatavaid surmi ning kokku hoida tervishoiukulusid. Meditsiinkopterid panustavad inimkapitali kvaliteeti, mis väikese rahvaarvuga riigis on kriitiliselt oluline. Sel põhjusel on äärmiselt oluline edasiliikumine ka pikaajalise hoolduse reformiga, mis muuhulgas vabastab omastehooldusega koormatud inimesi, võimaldades neil tööturule naasta.

Noorte tööpuuduse meede

Noorte tööpuuduse leevendamiseks taastekava toel pakutavad aktiivsed tööturumeetmed (10 mln eur) jätkavad juba rakendatava „Minu esimene töökoht“ meetme pakkumist vähese või puuduva töökogemusega noortele, et laiendada nende võimalusi tööle saamisel. Enam on kavas fookusesse võtta rohe- ja digioskused, mis peaks tagama, et suurendatakse tulevikukindlust tööturul. Noored on tööturul üks enim Covid-kriisist mõjutatud grupp, mis võib adresseerimata jätmisel tekitada pikaajalise mõjuga arme –nad on alles tööturule sisenemas ja noorelt heitumine jätab jälje kogu eluks. Noorte tööpuudus kasvas 2020. aastal tasemeni ligikaudu 15% (2019.a. oli see 8,5%). Praxise poolt läbi viidud meetme mõju-uuringu alusel on meede oluliselt tõstnud tuge saanud noorte perspektiivi stabiilseks hõives osalemiseks (uuringu alusel on aasta pärast jätkuval hõives u 2/3 toetatud noortest ning pärast meetme lõppemist 65% sihtgrupist). Palgatoetuse ja koolituskulu hüvitist makstakse töandjale kuni 2500 eurot töötuna registreeritud noore (16-29) värbamise kohta. Hinnanguliselt on aastatel 2022-2025 kokku kavas programmiga hõlmata 3178 noort. Kui nendest 65% jätkab tööd stabiilselt meetme lõppedes, on tööturule aidatud **2065** noort, lisaks on ülejäänud rohkem kui 1100 noort saanud väärtuslikke koolitusi ja kogemusi edaspidi tööturul paremini toimetulemiseks.

2019.a. seisuga oli Eestis töötuna arvel 11,1 tuhat 15-24-aastast noort, tänaseks on see näitaja kõrgem. Ligi 3200 noore toetamine võimaldab märkimisväärselt alandada noorte tööpuudust ja riski passiivsuseks ning sotsiaalseteks probleemideks.

4.4 Mõju rohe- ja digieesmärkidele

Ettevõtete digipöörde investeeringud peaksid toetama ettevõtete konkurentsivõimet ja tootlikkust pikaajaliselt. Samuti oskuste arengu toetamine, õppekavade ümberkujundamine loob eeldused pikaajalisteks muutusteks, mis ei piirdu vaid RRFi rakendamise ajaperioodiga.

Digiriigi komponendist on digiriigi investeeringute paketi sihtstruktuursed reformid ja strateegilised investeeringud terviklikult ära teha. See aitab tagada, et rahastus saavutab maksimaalse mõju. Nende reformide ja investeeringute puhul, mis hõlmavad püsikululaadseid tegevusi (nt starditiimi loomine), on lähenemine, et RRF-ist saaks just käivitus- ja eskaleerimisfaasis tegevused terviklikult tehtud. Edaspidi saavad püsikululaadsed tegevused vajadusel jätkuda riigieelarve rahastuse baasil või ühekordsete vajaduse puhul muudest allikatest peale RRF perioodi lõppu.

Viimase miili investeeringuteks on tuvastatud koguinvesteeringu vajadus vahemikus 200 kuni 300 miljonit eurot, et kõigil majapidamistel oleks võimalik liituda suure läbilaskevõimega võrguga. Viimase miili investeeringuid väga suure läbilaskevõimega võrkude rajamiseks on rahastatud ka struktuurivahenditest ning seda tehakse ka edaspidi, 2021-2027 perioodil 45 miljonit eurot eest ERFist.

Rahapesu vastase võitluse IT-võimekuse ja andmete kogumise eelduse loomiseks on Eesti taotlenud ja taotlemas rahastust erinevatest EL eelarve fondidest. Samas pikaajaliselt on nendest projektidest eraldi RABi baaseelarve ja SAFi baasrahastus, mis ei sõltu välisvahenditest.

Kava reformide ja investeeringute **panus rohepöörde elluviimisele on mitmetahuline**: kliima, energia- ja keskkonnapoliitika eesmärkide saavutamisele aidatakse kaasa panustades nii kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamisse, energia- ja ressursitõhususe suurendamisse, nn päästiktegevustesse mis aitavad kaasa ringmajanduse edendamisele ja laiemalt rohepöördele sh rohe- ja sinimajandusele üleminekule, samuti füüsilise liikumisvajaduse vähendamisele.

Strateegiliselt oluline on energiamajanduse arengukava aastani 2030 uuendamise kaudu kavandada senisest konkreetsemalt järkjärguline väljumine põlevkivi kasutusest (sh 2035.a põlevkivielekttri tootmisest ning 2040.a põlevkivi kasutusest energeetikas tervikuna) ning viia sellekohased tegevused ellu, tegeledes paralleelselt uute töökohtade loomisega taastuvenergeetikas jt rohepöörde tulemusel arendatavates valdkondades.

Kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamisse panustatakse kava komponentide raames enim säästliku transpordi komponendis - sh Rohuküla elektriraudtee edasiehitamisega (Turbast Ristini, panustab ka taastuvenergia kasutuselevõttu), Ülemiste ühisterminali rajamisega (aitab kaasa ka säästivate liikumisviiside ühendamisele sh rongi-, trammi-, bussi-, lennu-transport, jalgrattaga ja jalgsi liikumine), Tallinna Vanasadama trammiliini rajamisega (mh loob säästliku ühistranspordiühenduse TEN-T põhivõrku kuuluvate reisisadama, Rail Balticu (ja piirkondlike rongiliinide) raudteeterminali ning lennujaama vahel), KOVide investeeringute toetamisega jalgratta- ja/või jalgteedesse (aitab vähendada erasõidukite kasutust); ettevõtete rohepöörde kiirendamise komponendis rohelise vesiniku terviktehnoloogiate kasutuselevõtu edendamise; energeetika ja energiatõhususe komponendis: elektrivõrgu tugevdamise programmiga taastuvenergia tootmisvõimekuse tõstmiseks, taastuvenergia tootmiseseadmete rajamisega seonduva regulatsiooni tõhustamise ning energia salvestuse pilootprogrammi kaudu.

Energia- ja ressursitõhususe suurendamisse antakse suhteliselt suurim panus energeetika ja energiatõhususe komponendis korterelamute ja väikeelamute energiatõhusaks rekonstrueerimise toetamisega (koosmõju EL struktuurivahenditest suuremahuliselt toetavate analoogsete tegevustega, panus renoveerimislaine lipuprojekti/initsoatiivi); rohepöörde kiirendamise komponendis ressursitõhusate tehnoloogiate kasutuselevõtu toetamisega, ettevõtete digipöörde komponendis e-ehituse arendamisega; energeetika ja energiatõhususe komponendis: tööstusalades energia tootmise hoogustamise programmiga, energia salvestuse pilootprogrammiga; tervishoiu ja sotsiaalkaitse komponendis Põhja-Eesti meditsiinilinnaku loomisega (senistest oluliselt energiasäästlikuma hoone ehitus ja eeldus uute en-tõhusamate seadmete kasutuselevõtuks); mitmeotstarbeliste meditsiinkopterite võimekuse loomisega.

Nn päästiktegevused, mis loovad olulisi eeldusi ringmajanduse edendamiseks, edasiseks kasvuhoonegaaside heite vähendamiseks, energiatõhususe suurendamiseks, laiemalt rohelisele arengule sh nn rohe- ja sinimajandusele kaasa aitamiseks, on: rohepöörde kiirendamise komponendis uute tootmisettevõtete innovatiivsete ärimudelite kasutuselevõtu toetamine, innovatiivsete ettevõtete innovatsiooniklastrite toetamine, roheoskuste arendamine (ettevõtete rohepöörde toetamiseks) ning ettevõtete rohefondi kaudu kliimanetraalsuse sihti panustavatele investeeringutele ligipääsu edendamine; ettevõtete digipöörde komponendis ettevõtete digipöörde toetamine (aitab ka vähendada energiatarvet, suurendada ressursitõhusust, arendada ringmajandust ning vähendada füüsilise transpordi vajadust).

Füüsilise liikumisvajaduse vähendamisele kaasa aitamisega panustatakse kliima- ja keskkonnanäesmärkide saavutamisse digiriigi komponendis väga suure läbilaskevõimega lairibavõrkude ehitamise kaudu (soodustab kaugtööd ning vähendab vajadust nii sagedase pendelrände kui muu füüsilise liikumise järele).

Taastekava investeeringutest 42% panustab kliimaeesmärkide saavutamisse. Seejuures panustavad kõik rohepöörde kiirendamise komponendi ning säästliku transpordi komponendi raames kavandatavad tegevused 100% kliimaeesmärkidesse (ning vähemalt 40% keskkonnanäesmärkidesse), samuti panustavad kliimaeesmärkidesse mitu energeetika ja energiatõhususe komponendi tegevust.

Suurendamaks soodsat koosmõju kliima- ja energiapoliitika eesmärkide saavutamisse, kavandati taaskäivituskava meetmed pikaajalise strateegilise planeerimise raames ühtse protsessi osana, sarnaselt 2021-2027 perioodi EL struktuurivahendite (Euroopa Sotsiaalfondi, Euroopa Regionaalarengu Fondi, Ühtekuuluvusfondi, Õiglase ülemineku fondi ning ReactEU vahendite) ja EL ühise põllumajanduspoliitika vahenditega, pidades silmas ka võimalusi kavandatavate transpordi- ja energiavaldkonna tegevustele toetuse taotlemiseks Euroopa ühendamise rahastust ning kliima- ja keskkonnanäesmärkidesse panustavatele tegevustele LIFE-programmist, samuti muude riigi eelarvevahendite kasutuse kavandamisele.

Taastekava investeeringutest 22% on seotud **digitaalvaldkonnaga**. Digiriigiga seotud investeeringud panustavad 100% digivaldkonnale, samuti panustavad ettevõtete digipöörde komponendist kõik reformid ja investeeringud digivaldkonnale 100%, peale ettevõtete konkurentsivõime tugevdamise välisturgudel, mille digipanus on 40%. Digitaalrajanduse ja –ühiskonna indeksi (DESI) 2020. a aruande põhjal on Eesti DESI indeksis kokkuvõttes EL

liikmesriikide hulgas 7.kohal, kusjuures veel 2019. ja 2018. aastal oli Eesti 5. kohal. Kuigi Eesti on olnud ja on jätkuvalt digitaalsete avalike teenuste osas esimesel kohal, siis teiste näitajate osas pole Eesti nii edukas olnud. Samas ei saa ka avalike teenuste puhul võtta Eesti esikohta iseenesest mõistetavana, vahed riikide tulemuste vahel on järjest vähenenud. Digiriigi investeringute üks eesmärke ongi digitaalsete avalike teenuste valdkonnas teha struktuurseid reforme, mis paneksid aluse ka tulevikus Eesti digitaalsete avalike teenuste eesrindlikkusele. Samamoodi inimkapitali näitajate osas on Eesti kolmandal kohal liikmesriikide seas, tõustes nii kõrgele 2019. aastal ja püüdes seal ka 2020. aastal, kuid tuleb teha pingutusi, et seda olukorda säilitada ja võimalusel ka parandada. Oskuste reform ettevõtete digipöördeks toetab IKT oskustega inimeste arvu suurenemist.

Ühenduvuse ja digitehnoloogia integreerimise näitajate osas on aga Eesti alles 14. kohal EL riikide seas. Neid valdkondi adresseerib Eesti otseselt RRFi kaudu, toetades ettevõtetes tehnoloogiliste uuenduste kasutuselevõttu ja rajades väga suure läbilaskevõimega juurdepääsuvõrku maapiirkondadesse.

4.5 Sotsiaalne ja territoriaalne ühtekuuluvus

Nagu peatükis 4.2.2. on välja toodud, siis taastekava otsene positiivne kumulatiivne mõju kokku on hinnanguliselt **6,2% SKPst 10 aasta jooksul**, millele lisandub struktuurne positiivne mõju reformide rakendamise kaudu. Samuti on positiivne mõju tööhõivele, see tuleneb tarbimise ja investeringute ning ekspordi kasvust lähtuvast töökohtade loomisest ning lisandväärtuse kasvust, mis kandub üle ka palkadesse. Palgakasv reageerib taastekava stiimulile viitajaga, tipneb taastekava rakendusperioodi lõpus ja hakkab siis aeglaselt langema. Kuna palk on allapoole kohenduste suhtes jäigem, jääb ka positiivne mõju palkadesse pikemaks ajaks kui nt hõivesse või SKPsse.

Rõhutame, et makromajandusliku mudeliga on simuleeritud taastekava vahetut tarbimise ja investeringute kasvu mõju makromajanduslikele põhinäitajatele. See tähendab, et pikaajaline positiivne mõju, mis avaldub reformide elluviimise, tõhusama riigivalitsemise ning tootlikkuse kasvu kaudu tehnoloogilise progressi ja innovatsiooni rakendamisel, lisandub vahetule fiskaalmõjule. Hinnanguliselt on reformide ja tehnoloogilise progressiga seotud mõju pikaajalisem kui vahetu fiskaalne mõju, kuid selle kvantitatiivne hindamine on äärmiselt komplitseeritud. Jõukuse kasv, sh keskmise palga ja hõive kasv, mõjub positiivselt Eesti majapidamiste võimele toime tulla ning vähendab vaesusrisiki.

Samuti peetakse kõigi meetmete elluviimisel silmas võrdse kohtlemise printsiipi, st eri soost, rahvusest, vanuses, rassilise või etnilise päritoluga, usutunnistuse või veendumusega, erivajadusega või seksuaalse sättumusega inimestele võrdsete võimaluste loomiseks tegevustes osalemiseks ning tulemustest osa saamiseks, analüüsitakse ning võetakse arvesse osalejate neid vajadusi, mis tulenevad nende kuulumisest erinevatesse sotsiaalsetesse rühmadesse ja vähendatakse barjääre, mis takistavad alaesindatud rühmadel tegevustes osalemist või hüvedest kasu saamist.

Mõju territoriaalsele ühtekuuluvusele on eri komponentides erineva tugevusega tulenevalt konkreetsete investeringute sisust. Ettevõtete digipöörde komponendis toetab sotsiaalset ja territoriaalset ühtekuuluvust läbiv tähelepanu erinevate gruppide ligipääsule pakutavatele

koolitustele digioskuste arendamiseks, et toetus jõuaks ka nendeni, kellele seni pole õppimisvõimalused täiskasvanueas olnud kättesaadavad. Digitaliseeritum ettevõtlussektor võimaldab inimestel töötada ka suurtest keskustest väljaspool ja suurendab selle kaudu regionaalset ühtsust.

Digiriigi investeringutel on kaudne mõju sotsiaalsele ja territoriaalsele ühtekuuluvusele, sest paraneb ligipääs avalikele teenustele, nende kasutatavus ja hüvede kättesaadavus, sh keskusest väljaspool. Erasisikutele ja ettevõtetele pakutavad riigipoolsed teenused saavad e-kanalite kaudu olema mugavalt kättesaadavad üle kogu riigi olenemata sellest, kus teenuse tarbijad asuvad. Ka paraneb avalikele teenustele ligipääsetavus tänu mitmekeelsele toele. Viimase miili internetiühenduse investering parandab maapiirkondade konkurentsivõimet luues maapiirkondade ettevõtetele ja kodudele võimaluse liituda väga suure läbilaskevõimega võrkudega, mis aitab tagada digiruumi ligipääsetavuse ja mugavuse läbi kvaliteetse internetiühenduse. Eestis on DESI 2020 andmetel küll üldine väga suure läbilaskevõimega püsivõrguga kaetus üle EL keskmise (57% vs 44% kodumajapidamistest), aga maapiirkondades on kaetus ainult 20%, mis on sama kui EL keskmine. Seetõttu on väga suure läbilaskevõimega püsivõrguühenduse kättesaadavaks tegemine maapiirkondades eriti oluline nii erinevate hõivevormide kui ettevõtluse edendamiseks hajaasustuses.

Säästliku transpordi komponendi raames edendatakse elanike ligipääsu haridusele, töökohtadele ja avalikele teenustele ning ettevõtete ligipääsu sihtturgudele läbi kiire transpordiühenduse, panustades sel viisil regionaalse ja sotsiaalse arengu ühtlustamisse. Nii võimaldab näiteks rajatav rongiühendus Haapsalu suunast inimestel Põhja-Eestisse tööle käia ning RRF toel jalgrattaga ja jalgsi liikumisviisidesse tehtavad investeringud aitavad muuta terviklikumaks ohutut jalgrattakasutust võimaldavate jalgratta- ja/või jalgteede võrgustikku ning parandada liiklusohutust ja elanike tervist.

Üleminek seniselt fossiilsetel kütustel põhinevalt energiamudelilt mitmekesisele taastuvatel allikatel põhinevale energiakasutusele koos nutikate võrkude ja salvestusega ning tõhusama energiatarbimise juhtimisega panustab taastuveneergetika hajusama paigutuse kaudu töökohtade loomisse ning kohalike loodusvarade kasutusse Eesti erinevates osades. Rohepöördele kaasaaitamine säilitab olemasolevaid ja loob uusi jätkusuutlikke töökohti, sh maapiirkondades, roheoskuste arendamise kaudu aidatakse kaasa neiks vajalike oskuste ja kogemuste omandamisele, hoides pikaajaliselt tööpuuduse kasvu puudutatud regioonis. Bioressursside senisest enama väärimise kaudu panustatakse ettevõtete loodava lisandväärtuse kasvatamisse valdavalt väljaspool linnapiirkondi.

Tervise- ja sotsiaalvaldkonna komponent on terviklikult seotud Eesti sotsiaalselt sidusamaks muutmisega. Haiglavõrgu arengukava vastuvõtmine 2024.a. sätestab parendatud, ühtlasema ja optimaalsema tervishoiuteenuste pakkumise Eesti-ülevalt. 2022.a. esitatakse tervishoiutöötajate koolitustellimuse vajaduste hinnang vastutavale ministrile, mille eesmärk on parem ja kvaliteetsem tervishoiuteenuste kättesaadavus. Ühe reformina on kavas ka tervishoiutöötajate ja proviisorite hüvitussüsteemi ja kulumudeli parendamine, et motiveerida teenusepakkumist ka keskustest väljapool, mis on otseselt seotud regionaalselt ühtlase arengu tagamisega Eestis. Reformimisel on eriarstiabi e-konsultatsioonide pakkumine, et tagada parem teenuste kättesaadavus, sh regionaalselt, eriarstiabile. Meditsiinikopterite soetamine aitab otseselt kaasa regionaalselt paremale arstiabi kättesaadavusele Eestis ning vähendab raskete juhtumite ja

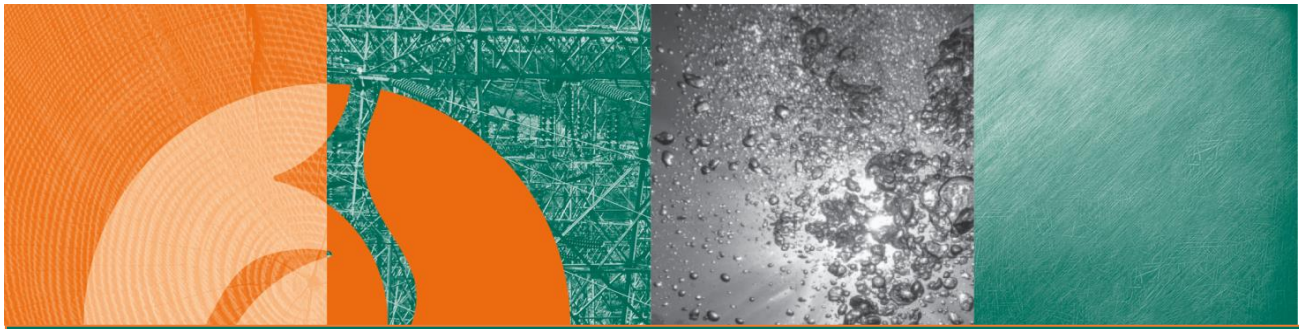
tüsiuste riske perifeerias. Noorte tööpuuduse leevendamisele suunatud meetmed, sh digioskuste arendamiseks, vähendab otseselt noorte riski tööturul heituda ning suurendab Eesti sotsiaalset ja regionaalset sidusust. Töötuskindlustuse süsteemis nähakse ette hüvitiste maksete pikendamine kõrge tööpuuduse perioodidel, mis on samuti otseselt automaatselt vaesusrisiki vähendav ja sotsiaalset ning regionaalset sidusust suurendav meede, sest just keskustest väljaspool olevad töökohad ning madalamapalgalised töökohad on kriisioludes sageli ohus. Tallinna Haigla investeering võimaldab parendada tervishoiuteenuste pakkumist kahele kolmandikule Eesti elanikkonnast, sh Tallinnast väljaspool elavate inimeste tervishoiuteenustele ligipääsu ja kvaliteeti.

Vt põhjalikult Tabel 3a. taastekava mõjude kohta.

4.6 Võrdlus investeeringute baastasemega

Riigi eelarvestrateegia 2022-2025 alusel on kõikides COFOGi I taseme jaotuse valdkondades valitsussektori kulud aastatel 2020-2025 suuremad kui kulud enne COVID-19 kriisi aastatel 2017-2019. Kuna Riigi eelarvestrateegias on COFOGi I taseme jaotuse prognoos koostatud kuni aastani 2025, siis on ka RRFi investeeringuid vaadeldud kuni aastani 2025. Kogukulud suurenevad 2019. a 11 miljardilt eurolt kuni 14,3 miljardi euronni aastal 2025. Suurim kasv on üldiste avalike teenuste kuludes peamiselt seoses COVID-19 kriisi leevendamisega seotud meetmetega. Samamoodi kasvavad ka kulud majanduse valdkonnale, jällegi seotuna COVID-19 meetmetega, aga ka välisvahendite kasvuga, peale RRFi ja ühtekuuluvuspoliitika ja põllumajanduse fondide mõjutab eriti alates 2023. aastast seda ka Rail Balticu rahastamine. Ka siis, kui jätta arvestamata RRFi vahenditest tehtavad kulud, on ikkagi iga valdkonna kulud igal aastal 2020 kuni 2025 suuremad kui aastate 2017-2019 keskmine tase.

mln eurodes	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
01 Üldised avalikud teenused	918,3	1 007,1	987,3	1 304,3	1 835,0	1 444,4	1 408,7	1 171,8	1 157,1
sh RRF					4,1	28,5	28,4	25,2	10,2
04 Majandus	1 112,5	1 043,0	1 101,3	1 169,6	1 433,2	1 646,7	1 978,2	1 959,7	1 899,7
sh RRF					80,0	83,9	91,1	104,8	85,6
06 Elamu- ja kommunaalmajandus	84,9	86,3	112,2	108,4	113,7	121,7	128,1	134,6	141,0
sh RRF					10,2	11,1	10,6	6,4	6,0
07 Tervishoid	1 187,5	1 338,3	1 498,5	1 978,1	2 192,3	2 102,4	2 017,8	2 130,4	2 113,3
sh RRF					1,1	18,1	38,2	110,0	122,4
09 Haridus	1 355,2	1 608,9	1 698,2	1 714,2	1 772,9	1 774,9	1 719,3	1 686,9	1 659,1
sh RRF					0,4	4,8	6,0	6,0	5,8
10 Sotsiaalkaitse	3 069,2	3 394,0	3 713,7	4 110,4	4 346,0	4 311,2	4 547,3	4 785,8	5 033,0
sh RRF					-	1,3	2,9	2,9	3,0
Kokku	9 348,9	10 189,7	10 944,7	12 233,3	13 575,9	13 392,4	13 890,6	14 014,0	14 287,5
sh RRF kokku					95,8	147,6	177,2	255,3	233,0

Checklists for assessment of the Do-No-Significant Harm Criteria of the Estonian RRP

Work nr. 21003954

Tartu 2021

Raekoja plats 8
51004 Tartu
tel +372 740 9800

Maakri 29
10145 Tallinn
tel +372 617 7690

Hendrikson & Ko
www.hendrikson.ee
hendrikson@hendrikson.ee

Component 1: Digital Transition in Business Sector

REFORM 1: DIGITAL TRANSITION IN BUSINESSES

DESCRIPTION

The reform will be carried out through various targeted activities, all aimed at supporting the digital revolution in companies and enhancing cooperation with the public sector. In order to increase awareness of digitization, Enterprise Estonia organizes trainings for various target groups, digitization workshops and a hackathone. Support for the creation of a digitization roadmap is opening up to take the first steps towards creating a company's digitization strategy. To support the development of solutions for companies in the field of artificial intelligence and robotics, a consortium has been selected through a national open call for proposals, which is preparing for the establishment of the AI and Robotics Hub in Estonia participating in the EU cross-border EDIH network. In addition, the introduction of information and communication technology solutions in data exchange in the transport and logistics sector, ie the creation of real-time supply chains, including the introduction of common standards, will be supported.

The Reform carries out its objectives with the following measures.

Investment 1 – Digitization of Companies

Investment 2: Digital Transformation in the Construction Sector

Investment 3: Digital Transit Declarations (e-CMR)

Step 1 of the Checklist

<i>Please indicate which of the environmental objectives below are likely to be negatively affected by the measure, taking into account its life cycle.</i>	No	<i>Detailed justification based on evidence if “No” has been selected?</i>
Climate change mitigation	X	No significantly adverse effects to this objective were identified during the course of this review. Please see the DNSH assessments for this reform’s direct investments below for more details.
Climate change adaptation	X	No significantly adverse effects to this objective were identified during the course of this review. Please see the DNSH assessments for this reform’s direct investments below for more details.
The sustainable use and protection for water and marine resources	X	No significantly adverse effects to this objective were identified during the course of this review. Please see the DNSH assessments for this reform’s direct investments below for more details.

The circular economy, including waste prevention and recycling	X	No significantly adverse effects to this objective were identified during the course of this review. Please see the DNSH assessments for this reform's direct investments below for more details.
Pollution prevention and control to air, water or land	X	No significantly adverse effects to this objective were identified during the course of this review. Please see the DNSH assessments for this reform's direct investments below for more details.
The protection and restoration of biodiversity and ecosystems	X	No significantly adverse effects to this objective were identified during the course of this review. Please see the DNSH assessments for this reform's direct investments below for more details.

Investment 1 of Reform 1: Digitization of Companies

DESCRIPTION:

The investment will support companies to increase their digital maturity and technology intensity and to remain competitive despite the COVID-19 crisis. The measure will enable companies in up to 230 different sectors to build a sustainable digital development strategy, build platforms based on a common data space using cloud technologies and invest in other innovative solutions based on new digital technologies.

- 1) the costs of consulting services provided by external consultants necessary for the development of the undertaking's digital revolution strategy;
- 2) introduction of applications based on digital technologies in the undertaking;
- 3) development of industrial data clouds;
- 4) testing and validation of experimental developments and demo and pilot projects in the undertaking;
- 5) conducting applied research and product development necessary for the implementation of the activities specified in clause 2, 3 or 4;
- 6) conducting a feasibility study necessary for the activities specified in clause 5;
- 7) the costs of innovation advisory services and support services necessary for the implementation of the activities specified in clause 2, 3 or 4;
- 8) training of the employees of the beneficiary or company partner necessary for the implementation of the activities specified in clause 2, 3 or 4.

Part 1 of the Checklist

<i>Please indicate which of the environmental objectives below are likely to be negatively affected by the measure, taking into account its life cycle.</i>	Yes	No	<i>Detailed justification based on evidence if "No" has been selected?</i>
Climate change mitigation	X		

Climate change adaptation		X	The measure is not associated with installations of infrastructure or introduction of skills that are expected to result in maladaptation to the climate. In addition, the increased adoption of cloud computing technology has the potential to increase resilience of businesses in cases where climate risks cause disruptions such as power outages.
The sustainable use and protection for water and marine resources		X	This measure does not directly support installations of infrastructure that could cause significant damage to water or marine resources. In addition, potential indirect affects such as installation of server equipment, are not associated with emissions that typically affect these resources.
The circular economy, including waste prevention and recycling		X	Increased digitalization in businesses and supply chains is projected to result in higher efficiency use of materials and products and less waste by way of superior supply chain management. Therefore, the measure is not expected to impact this environmental objective.
Pollution prevention and control to air, water or land		X	The measure is not associated with increased pollution to air, water or land (including direct and indirect effects).
The protection and restoration of biodiversity and ecosystems		X	The measure is not directly or indirectly associated with changes to biodiversity and ecosystems.

Part 2 of the Checklist

Climate change mitigation

<i>Question</i>	<i>No</i>	<i>Detailed justification based on evidence</i>
Is the measure expected to lead to significant GHG emissions?	X	The measure is designed to directly support implementation of IT initiatives such as cloud technology, and related training and consulting costs to get these systems up and running in businesses. The measure is not expressly designed to finance purchase of equipment such as server equipment, which is related to cloud technology and is associated with potential GHG emissions. Although the measure may have some indirect relation to server installations and GHG emissions, these emissions are not expected to be significant compared to similar projects carried out in other economic sectors and member states, especially as the directly supported activities are necessary for competition and resilience in a post-pandemic economy. The indirect risk of the installation of physical data center equipment is further mitigated by the likelihood that companies choose to use cost-effective and existing cloud infrastructure offered by large companies such as Google, which are associated with lower power and GHG intensity as compared to local servers due to the effect of economies of scale.

Investment 2 of Reform 1: Digital Transformation in the Construction Sector

DESCRIPTION

The investment will be implemented under the leadership of the Housing Construction Department of the MEAC in three main areas of activity:

- (i) introduction of an e-construction platform and development of state services (incl. Building Register, 3D twin of the entire built environment in Estonia). As the framework of the e-construction platform is in place and the basic services are being developed, this measure envisages activities that will contribute to the interface of most of the built environment information exchange services with the platform. The number of services mediated through the platform (including private sector services) is growing, including BIM-based automated inspections of construction projects, real-time data processing and visualization of built environment data, implementation of automated design recommendations, regulatory guidance with reference and search system, digital spatial planning system automation of energy simulations, display of the energy use and occupancy profile of the housing stock, services supporting the circular economy, etc. ;
- (ii) harmonization and implementation of international digital construction standards / norms that help increase the international competitiveness of companies and cross-border cooperation, including construction data classification system, creation of building materials and construction products database, introduction of BIM in real estate maintenance, introduction of best practices in international construction data processes and environmental certification database ;
- (iii) a support measure for the prototyping and development of services interfaced with the e-construction platform, where 50% must be self-financing by the applicant. The measure stimulates entrepreneurs to create and implement innovative digital solutions. This extends the functionality of the e-construction platform to private sector services.

Part 1 of the Checklist

<i>Please indicate which of the environmental objectives below are likely to be negatively affected by the measure, taking into account its life cycle.</i>	No	<i>Detailed justification based on evidence if “No” has been selected?</i>
Climate change mitigation	X	The measure corresponds to intervention field 010b in the RRF regulation with a climate mitigation coefficient of 40%. Increased digitalization in the building sector and creation of e-construction platform as described in the measure is not expected to result in an increase in GHGs. The new digital platform is designed to offer best management principles and other international standards in order to, amongst other things, increase energy efficiency in new construction projects. In addition, the proposed system will house environmental data of products and lifecycle analysis considerations. Thus, the measure is not expected to lead to an increase in GHGs due to overall increased environmental performance.
Climate change adaptation	X	The measure is not associated with direct or indirect impacts to climate change mitigation.

The sustainable use and protection for water and marine resources	X	The sustainable use of water is not directly discussed in the measure. However, more efficient digital management of building projects is expected to increase resource efficiency in these projects, including water use and the adherence to environmental regulations that protect surface and groundwater sources. As such, the measure is not expected to have a negative impact on this objective.
The circular economy, including waste prevention and recycling	X	Increased digitalization in the building sector and creation of e-construction platform as described in the measure is expected to lead to superior resource and waste management efficiency, through superior management of these projects from the planning level all the way through to demolition. In addition, the measure includes an emphasis on circular economy components, which explicitly promote the development of sustainable principles in building projects including lifecycle analysis, an emphasis on increased energy efficiency and measurement of efficiency throughout the building lifecycle, carbon foot-printing and climate analysis, and other principles. All of these circular economy considerations are expected to appear as recommendations to builders in the new system. Thus, circular economy objectives are not negatively affected.
Pollution prevention and control to air, water or land	X	The measure is designed to increase the digitization of the building sector and it is expected that the e-construction system will enable more efficiently managed and regulated building projects, including the transparent sharing of data, more effective regulatory inspections, and better adherence to regulations including pollution control regulations. Therefore, this environmental objective is not expected to be affected.
The protection and restoration of biodiversity and ecosystems	X	The measure is designed to increase the digitization of the building sector and it is expected that the e-construction system will enable more efficiently managed and regulated building projects, including the transparent sharing of data, more effective regulatory inspections, and better adherence to regulations that prevent damage to biodiversity and ecosystems. Therefore, this environmental objective is not expected to be affected.

Investment 3 of Reform 1: Digital Transit Declarations (e-CMR)

DESCRIPTION:

The investment will be implemented in the implementation of a support measure developed under the auspices of the Business and Consumer Environment Department of the MEAC, within the framework of which two activities will be supported:

- (i) Establishment of the eCMR data exchange service in accordance with the eFTI regulations: As a result of the establishment of the eCMR data exchange service, the eCMR service provider / software system in use exchanges data with different parties in road transport;
- (ii) Interface of transport and logistics operators with the eCMR data exchange service: Developments in the eCMR data exchange service have created the ability for the operator to

exchange eCMR data in machine-readable form according to a standard agreed with the various parties.

Part 1 of the Checklist

<i>Please indicate which of the environmental objectives below are likely to be negatively affected by the measure, taking into account its life cycle.</i>	No	<i>Detailed justification based on evidence if “No” has been selected?</i>
Climate change mitigation	X	The measure is designed to support providers of e-CMR technology, related software developers in developing the e-CMR system, as well as to support companies in installing and implementing these software solutions. The measure is not associated with significant direct investments in GHG-producing technology such as server equipment. As such, the measure is not expected to result in a negative effects to climate change mitigation.
Climate change adaptation	X	The measure is not associated with infrastructure investments or in activities associated with negative climate change adaptations.
The sustainable use and protection for water and marine resources	X	The measure is not associated with infrastructure investments or in activities associated with negative impacts to water and marine resources.
The circular economy, including waste prevention and recycling	X	The measure is not associated with infrastructure investments or in activities associated with negative impacts to the circular economy. The measure directly supports the circular economy by reducing the use of paper in the transportation industry, and thus reduction in the amount of paper wastes.
Pollution prevention and control to air, water or land	X	The measure is not associated with infrastructure investments or in activities associated with negative impacts to air, water or land.
The protection and restoration of biodiversity and ecosystems	X	The measure is not associated with infrastructure investments or in activities associated with negative impacts to biodiversity or ecosystems.

Reform 2: Developing skills to support the digital transition

DESCRIPTION:

The focus will be on developing the attitudes-awareness of company managers and the e-governance competencies necessary for the company's digital maturity and innovation capacity. The most up-to-date development programs suitable for managers will be created, including learning from international and Estonian best management practices (learning from best practices, rotation, coaching, mentoring), in-service training and retraining programs based on the development perspectives of the sector and new technologies and secure digital solutions. The

reform directly contributes to the goal set by the RRF to take into account the challenges of the 21st century in the design and organization of the education system and to increase the participation of adults in lifelong learning. It also contributes to the Foundation's goal of increasing the uptake of cloud technologies and big data by building the necessary skills.

These curricula need to significantly increase the knowledge and skills needed to support sustainable development, including the competencies to enable the green revolution through technology (direct link to reform 2).

The target groups of the interventions are, on the one hand, business leaders, including middle managers, who need to understand the processes involved in the digital revolution and learn to see opportunities in it, as well as professionals who can apply what they have learned in their daily work. When implementing significant changes in the education system, the target group is also educational institutions.

Part 1 of the Checklist

<i>Please indicate which of the environmental objectives below are likely to be negatively affected by the measure, taking into account its life cycle.</i>	No	<i>Detailed justification based on evidence if “No” has been selected?</i>
Climate change mitigation	X	The measure is designed promote the education of stakeholders in companies with regard to digital technologies such as cloud technology, big data solutions and cyber security. The measure does not have a direct investment in skills or infrastructure that would lead to a negative impact to climate change mitigation (especially as the measure does not finance physical infrastructure). The measure may have an indirect impact on climate change mitigation by way of promoting the adoption of cloud technology, which in theory could result in increased server installations and associated GHG emissions. However, the resulting indirect increase in server infrastructure is not expected to significantly increase the emission of GHGs, as it is expected that some of the increased adoption of cloud technology will be able to be contained within existing server infrastructure. In addition, server infrastructure required for cloud equipment, which is quickly becoming a necessity in today’s economy, is not as GHG intensive as other, more substantial and experimental sources of GHG emissions such as from the infrastructure require for cryptocurrency “mining”, which is not part of the measure.
Climate change adaptation	X	The measure is designed to promote the adoption of digital technology skills, and digital solutions in general. The adoption of digital technologies is expected to enhance the resilience of businesses in the face of disruptions caused by climate change. The measure is not associated with skills or infrastructure that may lead to negative climate change adaptation.
The sustainable use and protection for water and marine resources	X	The measure is not associated with direct or indirect impacts to water and marine resources.

The circular economy, including waste prevention and recycling	X	The measure is not associated with direct or indirect impacts to circular economy objectives. In addition, increased adoption of digital products and solutions is often associated with increases in resource efficiency.
Pollution prevention and control to air, water or land	X	The measure is associated with direct or indirect impacts to pollution prevention.
The protection and restoration of biodiversity and ecosystems	X	The measure is not associated with direct or indirect impacts to biodiversity and ecosystems.

REFORM 3: SUPPORTING THE COMPETITIVENESS OF COMPANIES IN FOREIGN MARKETS

DESCRIPTION

In support of the competitiveness of Estonian companies in foreign markets and in the implementation of the reform measures implemented to contribute to the fulfillment of this goal, we follow Estonia's long-term development plan "Estonia 2035". The reform is carried out through three subordinate measures:

Reform 3.1: National and Regional Strategies

Reform 3.2: Development of innovative business centres in key export markets

Reform 3.3: Global Impact Groups

Step 1 of the Checklist

<i>Please indicate which of the environmental objectives below are likely to be negatively affected by the measure, taking into account its life cycle.</i>	No	<i>Detailed justification based on evidence if "No" has been selected?</i>
Climate change mitigation	X	No significantly adverse effects to this objective were identified during the course of this review. Please see the DNSH assessments for this reform's direct investments below for more details.
Climate change adaptation	X	No significantly adverse effects to this objective were identified during the course of this review. Please see the DNSH assessments for this reform's direct investments below for more details.
The sustainable use and protection for water and marine resources	X	No significantly adverse effects to this objective were identified during the course of this review. Please see the DNSH assessments for this reform's direct investments below for more details.
The circular economy, including waste prevention and recycling	X	No significantly adverse effects to this objective were identified during the course of this review. Please see the DNSH assessments for this reform's direct investments below for more details.

Pollution prevention and control to air, water or land	X	No significantly adverse effects to this objective were identified during the course of this review. Please see the DNSH assessments for this reform's direct investments below for more details.
The protection and restoration of biodiversity and ecosystems	X	No significantly adverse effects to this objective were identified during the course of this review. Please see the DNSH assessments for this reform's direct investments below for more details.

Reform 3.1: National and Regional Strategies

DESCRIPTION

In order to implement the reform, comprehensive state and regional strategies will be prepared for the most important foreign markets with high growth potential for Estonian companies and they will be implemented with the aim of strengthening the growth of competitiveness. Comprehensive national strategies set the framework for economic recovery with the aim of amplifying the benefits of the Estonian economy and, more narrowly, exporting companies through all policy areas, as well as attracting foreign investment to Estonia. The strategies create an understanding of in which countries / regions it is most expedient to sell the products and services of Estonian entrepreneurs today, and in what way and how to do so when packaged. Thus, the so-called product packages, which are based on the strategies, but play more in depth and focus on the question of what and in which sectors to sell in a specific target market and through which levers, play an important role in the implementation of strategies. Examples of such so-called product packages are the food technology product package for the United Arab Emirates market; e-education product package for North American private schools; value proposition of green technology and smart transport solutions towards Norway, etc.

Part 1 of the Checklist

<i>Please indicate which of the environmental objectives below are likely to be negatively affected by the measure, taking into account its life cycle.</i>	Yes	No	<i>Detailed justification based on evidence if "No" has been selected?</i>
Climate change mitigation	X		
Climate change adaptation		X	The measure supports business strategies in global markets which may indirectly lead to a reliance on these global networks which are subject to climate and pandemic related disruptions. However, the measure does not directly finance or subsidize export activities such as shipping to foreign markets. In addition, other measures included in the RRP, such as the development and uptake of innovative and resource efficient green technologies in production companies, which is expected to improve the resiliency of many of these export networks.
The sustainable use and protection for water and marine resources		X	The measure is not associated with direct or indirect impacts to water and marine resources.

The circular economy, including waste prevention and recycling		X	The measure is not associated with direct impacts to circular economy objectives. Indirect effects of the measure may vary widely depending on the type of sector and target market. However, due to a general trend towards high value-added goods and services and an emphasis towards transitions to digital and green economics in this component as well as other components of the RRP, no significant indirect impacts to circular economy objectives were identified as part of this assessment.
Pollution prevention and control to air, water or land		X	The measure is associated with direct or indirect impacts to pollution prevention.
The protection and restoration of biodiversity and ecosystems		X	The measure is not associated with direct or indirect impacts to biodiversity and ecosystems.

Part 2 of the Checklist

Climate change mitigation

<i>Question</i>	<i>No</i>	<i>Detailed justification based on evidence</i>
Is the measure expected to lead to significant GHG emissions?	X	<p>The measure supports Estonian businesses in becoming competitive in foreign markets by promoting effective strategy development for both physical and digital goods. The measure does not directly finance export activities such as shipping and thus has no direct effect on GHG emissions. Furthermore, the export of digital goods is not associated with significant GHG emissions. However, by promoting of the export of physical goods there is an indirect potential to increase GHG emissions which are associated with the export of these goods.</p> <p>However, the current export market in Estonia already contains a high percentage of high value-added products such as ICT equipment and machinery which are more GHG-efficient than lower value-added products. In addition, the measure has an emphasis on the export of digital and software solutions, which are not associated with significant GHG emissions as part of export activities. Thus, although some GHG emissions may indirectly be a result of the measure, the emphasis on high value-added exports and digital solutions implies that GHG emissions will not be significantly increased as a result of the measure.</p>

Reform 3.2: Development of innovative business centres in key export markets

DESCRIPTION

Among the country-specific recommendations, this sub-reform addresses the improvement of the business environment and innovative ecosystem of SMEs (most Estonian companies) by creating better preconditions for exporting companies to operate in foreign markets through the development of export-promoting and foreign investment centers and through greater awareness of Estonian innovation and benefits. The centres also provide businesses with access to the support services needed to promote exports and market access, essentially creating the conditions for business acceleration.

Part 1 of the Checklist

<i>Please indicate which of the environmental objectives below are likely to be negatively affected by the measure, taking into account its life cycle.</i>	Yes	No	<i>Detailed justification based on evidence if “No” has been selected?</i>
Climate change mitigation	X		
Climate change adaptation		X	The measure supports business strategies in global markets which may indirectly lead to a reliance on these global networks which are subject to climate and pandemic related disruptions. However, the measure does not directly finance or subsidize export activities such as shipping to foreign markets. In addition, other measures included in the RRP, such as the development and uptake of innovative and resource efficient green technologies in production companies, which is expected to improve the resiliency of many of these export networks.
The sustainable use and protection for water and marine resources		X	The measure is not associated with direct or indirect impacts to water and marine resources.
The circular economy, including waste prevention and recycling		X	The measure is not associated with direct impacts to circular economy objectives. Indirect effects of the measure may vary widely depending on the type of sector and target market. However, due to a general trend towards high value-added goods and services and an emphasis towards transitions to digital and green economics in this component as well as other components of the RRP, no significant indirect impacts to circular economy objectives were identified as part of this assessment.
Pollution prevention and control to air, water or land		X	The measure is associated with direct or indirect impacts to pollution prevention.
The protection and restoration of biodiversity and ecosystems		X	The measure is not associated with direct or indirect impacts to biodiversity and ecosystems.

Part 2 of the Checklist

Climate change mitigation

<i>Question</i>	<i>No</i>	<i>Detailed justification based on evidence</i>
Is the measure expected to lead to significant GHG emissions?	X	The measure supports Estonian businesses in becoming competitive in foreign markets by creating foreign investment centres. The investment centres represent a typical commercial use of space akin to office spaces and leasing/construction of the required space is not expected to lead to significant GHG emissions. The development of the investment centres is designed to promote the competitiveness of Estonian businesses in foreign markets, which may

	<p>have the indirect effect of a slight increase in GHG emissions associated with export and shipping activities. The measure is designed to promote the competitiveness of both physical and digital goods and services in export markets.</p> <p>The measure does not directly finance export activities such as shipping and thus has no direct effect on GHG emissions. Furthermore, the export of digital goods is not associated with significant GHG emissions. However, by promoting of the export of physical goods there is an indirect potential to increase GHG emissions which are associated with the export of these goods.</p> <p>However, the current export market in Estonia already contains a high percentage of high value-added products such as ICT equipment and machinery which are more GHG-efficient than lower value-added products. Thus, although some GHG emissions may indirectly be a result of the measure, given the trend towards higher value added products and associated resource efficiency compared to raw commodities in the export sector implies that GHG emissions will not be significantly increased as a result of the measure.</p>
--	---

REFORM 3.3: GLOBAL IMPACT GROUPS

DESCRIPTION

The existence of global impact groups that are promoting the digital exports of Estonian companies and thus supporting the growth of competition create a precondition for taking foreign economic policy and business diplomacy capabilities to a new level and making Estonia one of the world's digital economy centres, where it is good to create and provide digital services. This format retains the flexibility for impact group missions, both physically, virtually, and in hybrid form.

The measure includes the development of global impact groups related to the export of digital solutions, which are expected to be composed of SMEs and government agencies in Estonia as well as representatives from foreign markets. The goal of the impact groups is to work together to increase Estonia's status as an exporter of digital products. The measure includes the organization of events between these groups, especially online-only or hybrid events.

Step 1 of the Checklist

<i>Please indicate which of the environmental objectives below are likely to be negatively affected by the measure, taking into account its life cycle.</i>	No	<i>Detailed justification based on evidence if "No" has been selected?</i>
Climate change mitigation	X	Because the measure focuses primarily on increasing the ability of SME's in Estonia to export <i>digital</i> products and solutions, a significant increase in physical shipping and export and therefore a significant increase in GHG emissions from export activities in not expected. In addition, the promotion of digital solutions in general has the potential to reduce GHG emissions the markets they are introduced if they are replacing or increasing the efficiency of systems that

		are associated with GHG emissions. As such, this objective is not negatively impacted.
Climate change adaptation	X	The measure is designed to promote the adoption of digital systems development and export. Increased adoption of digital systems has the potential to increase the climate resiliency of those who adopt these technologies. As such, the measure is associated with direct or indirect harm to climate change adaptation.
The sustainable use and protection for water and marine resources	X	The measure is not associated with direct or indirect impacts to water and marine resources.
The circular economy, including waste prevention and recycling	X	The measure is not associated with direct or indirect impacts to circular economy objectives. In addition, increased adoption of digital products and solutions is often associated with increases in resource efficiency.
Pollution prevention and control to air, water or land	X	The measure is associated with direct or indirect impacts to pollution prevention.
The protection and restoration of biodiversity and ecosystems	X	The measure is not associated with direct or indirect impacts to biodiversity and ecosystems.

Component 2: Green Transition in Business Sector

Reform 1: Green transition in business sector

Description

All investments contribute to the achievement of the goals of climate neutrality, circular economy as well as the national energy and climate plan. In particular, investments will contribute to the transition to a circular economy and to climate change mitigation. With the support of investments, the CO₂ footprint of companies will decrease, Estonia's greenhouse gas emissions and other pollution will decrease, resource productivity and efficiency will improve, and the valorisation of (bio)resources will increase, including the generation of waste. Among other things, investments contribute to the goals of several national development documents, including “Estonia 2035”, Climate Policy 2050 and Estonian national energy and climate plan 2030. Within the framework of “Estonia 2035”, the goals have been set to introduce the principles of the circular economy. Businesses need to improve resource efficiency, including energy efficiency, for example through industrial symbiosis, digitization and support for more resource-efficient technologies.

There reform supports 5 investments and all their descriptions, goals, implementations, target groups, etc. are explained in each investment document. The investments are:

Investment 1: Improving green skills to support the green transition

Investment 2: Green technologies development programme

Investment 3: Manufacturing company business model support

Investment 4: Development and uptake of resource efficient green technologies

Investment 5: Greentech Fund

Step 1 of the Checklist

<i>Please indicate which of the environmental objectives below are likely to be negatively affected by the measure, taking into account its life cycle.</i>	No	<i>Detailed justification based on evidence if “No” has been selected?</i>
Climate change mitigation	X	The overall effect of this reform is expected to have a positive effect to this objective through its associated investments. Additional information regarding the investments can be found below.
Climate change adaptation	X	The overall effect of this reform is expected to have a positive effect to this objective through its associated investments. Additional information regarding the investments can be found below.
The sustainable use and protection for water and marine resources	X	The overall effect of this reform is expected to have a positive effect to this objective through its associated investments. Additional information regarding the investments can be found below.

The circular economy, including waste prevention and recycling	X	The overall effect of this reform is expected to have a positive effect to this objective through its associated investments. Additional information regarding the investments can be found below.
Pollution prevention and control to air, water or land	X	The overall effect of this reform is expected to have a positive effect to this objective through its associated investments. Additional information regarding the investments can be found below.
The protection and restoration of biodiversity and ecosystems	X	The overall effect of this reform is expected to have a positive effect to this objective through its associated investments. Additional information regarding the investments can be found below.

Investment 1 of Reform 1: Improving green skills to support the green transition

Description

The aim of the reform is to support modernization in green technologies in higher and vocational education, continuing education and retraining. Further training is provided to working people in sectors affected by the green revolution who need additional skills. As a result of the reform, the number of people who have the knowledge and skills to contribute to the Estonian green transition and a sustainable approach to the development of green skills in the education system as a whole will increase.

The skilled workforce created by the reforms will introduce green technologies that will help companies and their production processes, including products and services, to be more environmentally and climate-friendly. The skills needed for a green transition are critical and contribute fully to the green transition, including making companies and thus economic activities more climate-neutral. The sectors most affected by the move towards carbon neutrality are: energy, transport, logistics, construction, industry, agriculture and forestry, but in reality, it affects virtually all areas.

One of the partners, Estonian Qualifications Authority has prepared sectoral reports on the skills and labour demand forecasting system, which highlight skills that need to be given more attention in different areas. For example, the use of circular design principles in product development (environmentally friendly materials, sustainable use of resources, optimization of materials, management of production residues, etc.) and upcycling have been identified as critical skills in environmental protection and green economy. Also, the skills of calculating the environmental impact of a product throughout the life cycle of the product, the skills and knowledge of calculating the company's CO₂ footprint. Knowledge of environmental regulations and the integration of requirements into production are also important. In the field of energy, these topics are important: renewable energy technologies and sources (e.g., distributed energy, wind and solar energy), increasing energy efficiency through ICT and green technologies, energy conversion and storage technologies, etc.

The measure is described in the intervention field 027: support for businesses providing services to support the low carbon economy and resilience to climate change, including awareness raising measures. This measure has a 100% coefficient as supporting climate change objectives (i.e., climate change mitigation or adaptation) and 40% coefficient as supporting environmental objective (i.e. water and marine resources, the circular economy, pollution prevention and control, or biodiversity and ecosystems).

Part 1 of the Checklist

<p><i>Please indicate which of the environmental objectives below are likely to be negatively affected by the measure, taking into account its life cycle.</i></p>	<p>No</p>	<p><i>Detailed justification based on evidence if “No” has been selected?</i></p>
<p>Climate change mitigation</p>	<p>X</p>	<p>Intervention field 027 describes this measure and supports 100% of this climate change objective. This investment supports businesses providing services to support the low carbon economy and resilience to climate change, including awareness raising measures.</p> <p>The aim of this investment is to improve green skills at work places, which contribute to the reduction of carbon emissions, the reduction of energy use and the reduction of waste, including the wider introduction of the principles of the circular economy. The sectors most affected by the move towards carbon neutrality are: energy, transport, logistics, construction, industry, agriculture and forestry, but in reality, it affects virtually all areas.</p> <p>The planned activities must be supported by communication and raise the awareness of the importance of climate goals, the critical importance of green skills, and so on.</p>
<p>Climate change adaptation</p>	<p>X</p>	<p>The investment will not negatively affect adaptation to climate change.</p>
<p>The sustainable use and protection for water and marine resources</p>	<p>X</p>	<p>Resources, including water, are used sustainably.</p> <p>The use of circular design principles in product development (environmentally friendly materials, sustainable use of resources, optimization of materials, management of production residues, etc.) and upcycling have been identified as critical skills in environmental protection and green economy.</p>
<p>The circular economy, including waste prevention and recycling</p>	<p>X</p>	<p>All the investments of the green transition into the business contribute to the achievement of the goals of climate neutrality, circular economy as well as the national energy and climate plan. In particular, investments will contribute to the transition to a circular economy and to climate change mitigation.</p> <p>The aim of this investment is to improve green skills at work places, which contribute to the reduction of carbon emissions and reduction of waste, including the wider introduction of the principles of the circular economy.</p> <p>The use of circular design principles in product development (environmentally friendly materials, sustainable use of resources, optimization of materials, management of production residues, etc.) and upcycling have been identified as critical skills in environmental protection and green economy.</p>

		The measure states that great attention must be paid in the reform to the development of green skills in jobs directly related to the green economy, e.g., waste management and recycling and also new industries and jobs created by the green revolution.
Pollution prevention and control to air, water or land	X	<p>The important topics (in the general aim of the reform) in the field of energy are: renewable energy technologies and sources (e.g., distributed energy, wind and solar energy), increasing energy efficiency through ICT and green technologies, energy conversion and storage technologies, etc.</p> <p>The measure is not expected to have a negative impact on pollution prevention and control. In general, promoting the education of green technologies and related environmental knowledge is expected to help prevent and control pollution by disseminating this information in the economy.</p>
The protection and restoration of biodiversity and ecosystems	X	<p>The reform of the green transition in the business sector will contribute, among other things, to reducing the overall environmental impact and to use resources sustainably.</p> <p>The following is inferred in the measure: it is important that the valuation of resources and the use of natural resources, is to take into account both the conservation of biodiversity and the wider environmental and socio-economic impacts.</p> <p>The measure is not expected to have a negative impact on the protection and restoration of biodiversity and ecosystems.</p>

Investment 2 of Reform 1: Green technologies development programme

Description

The aim of the investment is to contribute to the green transition of the economy by promoting the development and spreading of innovative green technologies and solutions. The investment is supplemented by existing start-up development activities, emphasizing environmental aspects. As a result, there is a desire to increase the number of strong and research-intensive green technology companies and their success in the market.

The investment will support the development of the start-up companies ecosystem, what will contribute to the growth of green technology-intensive businesses, the growth of company's competitiveness and innovation capacity, and the export of higher value-added products and services. Thanks to Estonia, several high-value start-ups have started (Skype, PlayTech, TransferWise, Bolt, Pipedrive, Skeleton Technologies), who contribute to the development and adoption of new technologies, to climate neutrality and also to the national economy. There is a desire to create such success stories in the field of green technology as well.

The main activity of the investment is to develop the services of start-ups, incl. idea collection, incubation, business development, prototype development, piloting. And the supporting activity is to prepare the data to support green transition start-ups - data sources include a continuous

surveillance network, drones, runway cameras, sensors, observations, aerial photography and laser scanning. Various information systems and applications have been developed for the collection, storage and processing of data in the area of government of the Ministry of the Environment.

The measure is described in the intervention field 022: research and innovation processes, technology transfer and business cooperation focusing on promoting a low-carbon economy and resilience to and adapt to climate change. This measure has a 100% coefficient as supporting climate change objectives (i.e., climate change mitigation or adaptation) and 40% coefficient as supporting environmental objective (i.e., water and marine resources, the circular economy, pollution prevention and control, or biodiversity and ecosystems).

Part 1 of the Checklist

<i>Please indicate which of the environmental objectives below are likely to be negatively affected by the measure, taking into account its life cycle.</i>	No	<i>Detailed justification based on evidence if “No” has been selected?</i>
Climate change mitigation	X	<p>Intervention field 022 describes this measure and supports 100% of this climate change objective.</p> <p>This investment is based on promoting the growth of green technology-intensive businesses, the competitiveness of companies, and the export of higher value-added products and services. These companies will contribute to their development and activity to climate neutrality and to achieve of climate and environmental goals and as a result – the CO₂ footprint of the production/products of Estonian companies will decrease.</p> <p>The focus of the investment is on energy and resource efficiency, the promotion of the circular economy, new business models and digitalisation.</p>
Climate change adaptation	X	The investment will not negatively affect adaptation to climate change either directly or indirectly.
The sustainable use and protection for water and marine resources	X	Resources, including water, are used sustainably. The measure is not expected to negatively impact this objective directly or indirectly.
The circular economy, including waste prevention and recycling	X	<p>The focus of the investment is on energy and resource efficiency, the promotion of the circular economy, new business models and digitalisation. On of the area where to invest besides energy, construction and transportation, is circular economy and local raw materials (including secondary materials).</p> <p>The investment supports the objectives of the European Green Deal to transform the EU economy for a sustainable future also the goal of the long-term strategy "Estonia 2035" to achieve a climate-neutral economy by 2050 and the goal of ensuring that the Estonian economy is strong, innovative and responsible. In</p>

		<p>addition, the goal of Estonian national energy and climate plan 2030 is aimed at the need to prevent and reduce waste generation and develop a green technology investment program.</p> <p>The measure is not associated with a significant increase in GHG emissions.</p>
Pollution prevention and control to air, water or land	X	<p>The investments of the green transition in the business sector will contribute, among other things, to reducing greenhouse gas emissions and increasing resource productivity by the potential of new solutions.</p> <p>The measure is not associated with significant negative impacts to pollution prevention and control either directly or indirectly.</p>
The protection and restoration of biodiversity and ecosystems	X	<p>The reform of the green transition in the business sector will contribute, among other things, to reducing the overall environmental impact and promote sustainable resource use. Neither direct nor indirect negative effects to biodiversity or ecosystems are expected from this measure.</p> <p>As stated in the RRP for all of the green transition measures, it is important that the valuation of resources and the use of natural resources take into account both the conservation of biodiversity and the wider environmental and socio-economic impacts.</p>

Investment 3 of Reform 1: Manufacturing company business model support

Description

The target group of the investment is all production companies located in Estonia. Support the business continuity of local (Estonian) production and support the readiness to ensure the product availability in a possible crisis situation in Estonia and their competitiveness in export markets. The investment supports the company in obtaining the necessary approvals and certificates for its target market and in bringing the companies and processes in line with sectoral standards and requirements. One of the impact indicators of the investment is the reduction of the company's and/or product's CO₂ footprint.

The measure is described in the intervention field 022: research and innovation processes, technology transfer and business cooperation focusing on promoting a low-carbon economy and resilience to and adapt to climate change. This measure has a 100% coefficient as supporting climate change objectives (i.e. climate change mitigation or adaptation) and 40% coefficient as supporting environmental objective (i.e. water and marine resources, the circular economy, pollution prevention and control, or biodiversity and ecosystems).

Part 1 of the Checklist

<i>Please indicate which of the environmental objectives below are likely to be negatively affected by the</i>	No	<i>Detailed justification based on evidence if “No” has been selected?</i>
--	----	--

<i>measure, taking into account its life cycle.</i>		
Climate change mitigation	X	Intervention field 022 describes this measure and this supports 100% of this climate change objective. This investment is based on innovation (additional investment in product development and certification), focusing on promoting a low-carbon economy and increasing cooperation between businesses and research/development institutions. The investment supports the achievement of climate and environmental goals and as a result – the CO ₂ footprint of the production/products of Estonian companies will decrease.
Climate change adaptation	X	The investment will not negatively affect adaptation to climate change.
The sustainable use and protection for water and marine resources	X	Resources, including water, are used sustainably. As such, this objective is not expected to be significantly impacted negatively.
The circular economy, including waste prevention and recycling	X	<p>All the investments of the green transition into the business contribute to the achievement of the goals of climate neutrality, circular economy as well as the national energy and climate plan. In particular, investments will contribute to the transition to a circular economy and to climate change mitigation.</p> <p>The intervention logic of the investment will be discussed in the Estonian Industry 2030 Cooperation Council – it is a cooperation format uniting all business organizations and professional associations, which has been created to discuss the issues of industrial enterprises and to propose solutions. Industry 2030 is guided by the Industrial policy green book, which states, among other things, that investment in production must support the sustainable use of resources (including the circular economy).</p> <p>The measure entails investments contributing to the goals of several national development documents, including “Estonia 2035”, where the goals have been set to introduce the principles of the circular economy. Businesses need to improve resource efficiency, including energy efficiency, for example through industrial symbiosis, digitization and support for more resource-efficient technologies.</p> <p>New solutions will be created for more efficient use of raw materials (incl. reducing the use of primary raw materials and increasing the use of secondary raw materials). This will reduce the dependence of EU companies on resources from third countries. In addition, the reform will reduce the use of resources (including fossil fuels) by existing EU companies and create new solutions aimed at reducing the use of primary raw materials, including fossil fuels, and replacing them with raw materials from renewable sources.</p>
Pollution prevention and control to air, water or land	X	The investments of the green transition in the business sector will contribute, among other things, to reducing greenhouse gas emissions, reducing atmospheric pollution and other pollution,

		increasing waste recycling and reducing the overall environmental impact.
The protection and restoration of biodiversity and ecosystems	X	<p>The reform of the green transition in the business sector will contribute, among other things, to reducing the overall environmental impact and to use resources sustainably.</p> <p>As stated in the RRP for all of the green transition measures, it is important that the valuation of resources and the use of natural resources take into account both the conservation of biodiversity and the wider environmental and socio-economic impacts.</p>

Investment 4 of Reform 1: Development and uptake of resource efficient green technologies

Description

Investment challenges and interventions are framed by the European Green Deal's goal of achieving a climate-neutral, resource-efficient circular economy in the European Union by 2050 and making our economy sustainable. The aim of the investment is to promote the growth of research-intensive entrepreneurship, the competitiveness of companies, and the export of higher value-added products and services. At present, Estonia has low resource and energy efficiency, the economy is very energy-intensive and only a small part of SMEs takes steps to improve resource efficiency and environmental friendliness. In addition, the share of research and innovation companies is small, especially among SMEs, and there is also a lack of cooperation between research institutions and companies.

The investment is divided into two measures:

1. Promoting resource efficient green technologies for industries - the aim of the RRP intervention is to bring out bigger and faster changes in the operation of existing companies by supporting larger and higher-impact projects that enable a green transition.
2. Valorisation of bioresources (incl. both by-products and residues). Estonia is well equipped with bioresources, but the bottleneck is still low added value and a large share of raw material exports (e.g., unprocessed or lightly processed cereals, raw milk, wood). Therefore, instead of exporting local raw materials, it is necessary to increase its value and biomass processing capacity. Sustainability is important in the valorisation of bioresources, focusing on resources whose potential is unused or underused and whose valorisation does not increase the pressure on ecosystems (including by-products, waste, residues, low-value or low-quality biomass).

Based on the sustainable use of biological resources, the supported projects must be aimed at providing higher added value to the bioresource and developing appropriate solutions, and contribute to the reduction of greenhouse gas emissions. Such projects may include, for example, the processing of cereals to produce valuable protein, biomaterials or chemicals; the use of by-products and residues for the production of bioenergy / biogas, the conversion of dairy products (eg whey) into components that can be used by health companies and the pharmaceutical industry; upgrading food industry technology to replace fossil materials with renewables, such as the introduction of renewable packaging; further enhancement of fish oil and fishmeal from low value

fish; carbon-neutral aquaculture (growing and enhancing algae and shellfish for use in the food industry, pharmaceutical industry, biomedicine), etc

The measure will not support energy production from biomass. However, other uses/forms of biomass are not ruled out. All biomass projects must conform to Articles 29-31 of Directive (EU) 2018/2001 (RED II) regarding sustainability criteria.

Part I of the Checklist

<i>Please indicate which of the environmental objectives below are likely to be negatively affected by the measure, taking into account its life cycle.</i>	Yes	No	<i>Detailed justification based on evidence if “No” has been selected?</i>
Climate change mitigation		X	<p>Intervention field 022 describes this measure (promote the growth of research-intensive entrepreneurship, the competitiveness of companies, and the export of higher value-added products and services) and supports 100% of this climate change objective. This investment is based on supporting companies to contribute to the development and uptake of new resource-efficient and climate neutral technologies, the achievement of climate neutrality and also to national economic growth. The investment supports the achievement of climate and environmental goals and as a result – the CO₂ footprint of the production/products of Estonian companies will decrease. In particular, investments will contribute to the transition to a circular economy and to climate change mitigation. It aims to move to a climate-neutral, resource-efficient circular economy by 2050.</p> <p>In instances where applicants are involved with energy production from biomass, only the production of energy from by-products and wastes will be allowed. In addition, the measure will require compliance with Articles 29-31 of Directive (EU) 2018/2001 (RED II). As such, GHG emissions are not expected to be significant.</p>
Climate change adaptation		X	The investment will not negatively affect adaptation to climate change either directly or indirectly.
The sustainable use and protection for water and marine resources		X	Resources, including water, are used sustainably. The measure is not expected to negatively impact this objective directly or indirectly.
The circular economy, including waste prevention and recycling		X	The program takes into account EU Green Deal initiatives, in particular the new EU Circular Economy Action Plan and the Industrial Strategy and the investment aims to move to a climate-neutral, resource-efficient circular economy by 2050. In Estonia national strategy “Estonia 2035” and the “Agriculture and Fisheries Development Plan 2030” (PõKa 2030) address these EU challenges, focusing on Estonian food, preserving the

			<p>environment and biodiversity, the success of food sector companies and the viability of rural and coastal communities. Also “Estonian 2035” the goals have been set to introduce the principles of the circular economy. In addition, the goals of Estonian national energy and climate plan 2030, which is aimed at the need to prevent and reduce generation of waste and to develop the green technology investment program. The investment is in accordance with those plans. In addition the Common Agricultural Policy Strategic Plan (CAP) 2021-2027 will also prepare for interventions for raising the added value of bioresources, taking into account synergies and coherence with RRP green transition reforms.</p> <p>The measure promotes, among other things, the valorisation and use of by-products and biological residues. As such, the measure supports the circular economy.</p> <p>The focus of the investment is not on waste management, but the development of a separate collection system for biowaste and the reduction of food waste are important issues.</p>
Pollution prevention and control to air, water or land	X		
The protection and restoration of biodiversity and ecosystems	X		

Part 2 of the Checklist

Pollution prevention and control

<i>Question</i>	<i>No</i>	<i>Detailed justification based on evidence</i>
Is the measure expected to lead to a significant increase in the emissions of pollutants into air, water or land?	X	<p>According to the Ministry of Rural Affairs, energy production from biomass will only be allowed from residues and not energy crops. However, the measure promotes other forms of biomass in general (for example, extracting protein from grains for the use in the chemical industry). As such, the most dangerous component of biomass (the actual combustion of biomass for energy production) is avoided. In addition, Estonian Air Emissions law conforms to Directive 2010/75/EU on industrial air emissions and air quality standards set by Directive 2008/50/EU, which serve to regulate any unintended emission consequences of the measure.</p> <p>The investments of the green transition in the business sector will contribute, among other things, to reducing greenhouse gas emissions, reducing atmospheric pollution and other pollution, increasing waste recycling and reducing the overall environmental impact.</p> <p>The investment in the valorisation of bioresources will increase the share of renewable energy and introducing zero-emission fuels will reduce greenhouse gas and other pollutant emissions compared to</p>

		fossil fuel-based energy, leading to significant improvements in ambient air and water quality in the long run. The measure is not associated with significant negative impacts to pollution prevention and control either directly or indirectly.
--	--	--

The protection and restoration of biodiversity and ecosystems

<i>Question</i>	<i>No</i>	<i>Detailed justification based on evidence</i>
<p>Is the measure expected to be:</p> <p>significantly detrimental to the good condition and resilience of ecosystems; or</p> <p>detrimental to the conservation status of habitats and species, including those of Union interest?</p>	X	<p>The reform of the green transition in the business sector will contribute, among other things, to reducing the overall environmental impact and promote sustainable resource use. Neither direct nor indirect negative effects to biodiversity or ecosystems are expected from this measure.</p> <p>According to the measure, the primary focus is to support sustainable and resource-efficient technologies. The measure does not rule out biomass. However, the emphasis is on sustainably sourced biomass (made from residues such as wood waste, sewage, sludge, slurry, food residues, and biodegradable fraction of municipal waste). Other types of biomass not exclusively made from residues are not ruled out (for example, biomass produced for the chemical industry). However, it should be noted that Estonia has a surplus of agricultural and other kinds of wood residues that need to be valorised, and that the measure would not be expected to result in large-scale instances of land use changes, as companies would first be expected to use existing by-products.</p> <p>As indicated above, the measure prioritizes sustainability in the valorisation of bioresources. In addition, In accordance with Directives 2011/92 / EU and 92/43 / EEC, the screening stage of the Environmental Impact Assessment (EIA) process is mandated by Estonian law for energy projects, and it must conclude that no significant effects are expected to biodiversity-sensitive areas due to the use of mitigating measures on the project design and construction period. Additionally, the EU Habitats Directive is instantiated in Estonia by the Nature Conservation Act (2004), The Environmental Board carries out the provisions set out in the Act, which would be applicable and effective in managing and preventing the deterioration of wildlife and habitats and carrying out assessments in the case of land use conversions/intensifications.</p> <p>As stated in the RRP for all of the green transition measures, it is important that the valuation of resources and the use of natural resources take into account both the conservation of biodiversity and the wider environmental and socio-economic impacts.</p>

Investment 5 of Reform 1: Greentech Fund

Description

The aim of the Greentech Fund is to help to develop new green technologies in strategic areas (energy, agriculture, food industry, transport and logistics, materials and chemical industries, environment) and to finance innovative research-intensive green technology companies. These activities have the potential to contribute to solving environmental problems or to the development and commercialization of new products, services or technologies that reduce or capture greenhouse gas emissions, or are based on eco-design requirements. The Greentech Fund provides funding to companies established and operating in different development phases and sectors, whose products, services or processes are characterized by research-intensive green technology. In addition, it gives high added value and has a positive impact on Estonia's economic growth and international competitiveness. Up to 75 companies receive funding through the Greentech Fund.

The measure is described in the intervention field 027: support for businesses providing services to support the low carbon economy and resilience to climate change, including awareness raising measures. This measure has a 100% coefficient as supporting climate change objectives (i.e. climate change mitigation or adaptation) and 40% coefficient as supporting environmental objective (i.e. water and marine resources, the circular economy, pollution prevention and control, or biodiversity and ecosystems).

Part 1 of the Checklist

<i>Please indicate which of the environmental objectives below are likely to be negatively affected by the measure, taking into account its life cycle.</i>	No	<i>Detailed justification based on evidence if “No” has been selected?</i>
Climate change mitigation	X	<p>Intervention field 027 describes this measure and supports 100% of this climate change objective. This investment supports businesses providing services to support the low carbon economy and resilience to climate change, including awareness raising measures. By investing in new technological solutions, Estonia can take a step closer to a climate-neutral and circular economy, contribute to the fulfilment of global sustainable development and climate goals.</p> <p>The aim of the Greentech Fund is to help to develop new green technologies in strategic areas (energy, agriculture, food industry, transport and logistics, materials and chemical industries, environment) and to finance innovative, research-intensive green technology companies. These activities have the potential to contribute to solving environmental problems or to the development and commercialization of new products, services or technologies that reduce or capture greenhouse gas emissions, or are based on eco-design requirements.</p>
Climate change adaptation	X	The investment will not negatively affect adaptation to climate change.

The sustainable use and protection for water and marine resources	X	The measure is not associated with direct or indirect negative effects to the sustainable use of water and marine resources.
The circular economy, including waste prevention and recycling	X	<p>All the investments of the green transition into the business contribute to the achievement of the goals of climate neutrality, circular economy as well as the national energy and climate plan. In particular, investments will contribute to the transition to a circular economy and to climate change mitigation.</p> <p>By investing in new technological solutions, Estonia can take a step closer to a climate-neutral and circular economy, contribute to the fulfilment of global sustainable development and climate goals. For example the investment contributes to the goals of several national development documents, including “Estonia 2035”, where the goals have been set to introduce the principles of the circular economy.</p> <p>The Fund makes it possible to solve environmental problems and achieve a climate-neutral circular economy by making investments in companies that create a technological breakthrough and thus contribute to the development of the local capital market and business environment.</p>
Pollution prevention and control to air, water or land	X	These activities have the potential to contribute to solving environmental problems or to the development and commercialization of new products, services or technologies that reduce or capture greenhouse gas emissions, or are based on eco-design requirements.
The protection and restoration of biodiversity and ecosystems		<p>The reform of the green transition in the business sector will contribute, among other things, to reducing the overall environmental impact and to use resources sustainably.</p> <p>The following is inferred in the measure: it is important that the valuation of resources and the use of natural resources take into account both the conservation of biodiversity and the wider environmental and socio-economic impacts.</p>

Reform 2: Promoting the uptake of integrated hydrogen technologies

Description

There is 1 investment in this reform - Creating conditions and opportunities for the uptake of green hydrogen technologies based on renewable energy.

Hydrogen can be used as a feedstock, fuel and energy carrier and storage, offering different applications for reducing CO₂ emissions in the industrial, transport, energy and construction sectors and creating synergies between different sectors in the transition to a more environmentally friendly economic model. The purpose of the reform is to accelerate the introduction, production and consumption of green hydrogen

on the market and to test complete hydrogen chains from hydrogen production to final consumption in Estonian conditions within the framework of pilot projects.

The electricity used to produce hydrogen must be produced from renewable energy (using wind and solar energy, or sustainably produced biomass), and the consumption of green hydrogen must take place in Estonia. The largest source of greenhouse gas emissions in Estonia is the energy sector. Reducing carbon emissions from the energy sector is an important part of climate policy and the transport sector is also a priority. For example, the role of green hydrogen in reducing emissions can be significant for heavy goods vehicles, long-distance buses and ferries. To develop the production of hydrogen from renewable energy sources, there is a need for the construction of suitable infrastructure and to promote the consumption of hydrogen consumption. The reform has different parts of the value chain – from hydrogen production (incl. energy from wind and solar), building an appropriate infrastructure to final consumption (also promote hydrogen consumption). The different parts have a different value chain and also have a different impact (e.g., on pollution prevention, water use, biodiversity etc.)

According to the latest draft of the RRP, all projects involving the use of biomass must abide by Articles 29-31 of Directive (EU) 2018/2001 (RED II).

<i>Please indicate which of the environmental objectives below are likely to be negatively affected by the measure, taking into account its life cycle.</i>	No	<i>Detailed justification based on evidence if “No” has been selected?</i>
Climate change mitigation	X	The reform does not have a significantly negative effect on this objective. Please see the analysis of the associated investment below for more information.
Climate change adaptation	X	The reform does not have a significantly negative effect on this objective. Please see the analysis of the associated investment below for more information.
The sustainable use and protection for water and marine resources	X	The reform does not have a significantly negative effect on this objective. Please see the analysis of the associated investment below for more information.
The circular economy, including waste prevention and recycling	X	The reform does not have a significantly negative effect on this objective. Please see the analysis of the associated investment below for more information.
Pollution prevention and control to air, water or land	X	The reform does not have a significantly negative effect on this objective. Please see the analysis of the associated investment below for more information.

Investment 1 of Reform 2: Creating conditions and opportunities for the uptake of green hydrogen technologies based on renewable energy

Description

Hydrogen can be used as a feedstock, fuel and energy carrier and storage, offering different applications for reducing CO₂ emissions in the industrial, transport, energy and construction

sectors and creating synergies between different sectors in the transition to a more environmentally friendly economic model. The electricity used to produce hydrogen must be produced from renewable energy (using wind and solar energy, or sustainably produced biomass). According to the latest draft of the RRP, all projects involving the use of biomass must abide by the sustainability criteria set out in Articles 29-31 of Directive (EU) 2018/2001 (RED II). The purpose of the reform is to accelerate the introduction, production and consumption of green hydrogen on the market and to test complete hydrogen chains from hydrogen production to final consumption in Estonian conditions within the framework of pilot projects.

The measure is described in the intervention field 022: research and innovation processes, technology transfer and business cooperation focusing on promoting a low-carbon economy and resilience to and adapt to climate change. This measure has a 100% coefficient as supporting climate change objectives (i.e. climate change mitigation or adaptation) and 40% coefficient as supporting environmental objective (i.e. water and marine resources, the circular economy, pollution prevention and control, or biodiversity and ecosystems).

Part 1 of the Checklist

<i>Please indicate which of the environmental objectives below are likely to be negatively affected by the measure, taking into account its life cycle.</i>	Yes	No	<i>Detailed justification based on evidence if “No” has been selected?</i>
Climate change mitigation		X	Intervention field 022 describes this measure and supports 100% of this climate change objective. This investment is based on the acceleration of the introduction, production and consumption of green hydrogen using renewable energy (The electricity used to produce hydrogen must be produced from renewable energy, e.g. from wind and solar energy, and sustainably produced biomass compliant with Directive (EU) 2018/2001 (RED II). GHG emissions are associated with several levels of the hydrogen value chain, including manufacturing of hydrogen fuel vehicles and hydrogen fuel plants and the electrolysis process that creates green hydrogen. However, the GHG emissions associated with these activities pale in comparison to conventional methods (energy from fossil fuels and oil shale, in particular). As such, the production and use of green hydrogen reduce will play an important role in reducing GHG emissions and to meeting our climate goals.
Climate change adaptation		X	The investment is not expected to negatively affect adaptation to climate change.
The sustainable use and protection for water and marine resources		X	Water is used in several parts of the hydrogen chain. Most notably, large amounts of water are used in the production phase of hydrogen (especially “green hydrogen” which is made by the electrolysis of water). However, water use in this kind of production is expected to be no more intensive

			<p>than the water use in oil shale production (the existing primary energy source in Estonia). In addition, in downstream use, water exiting hydrogen fuel engines does not need to be treated unlike wastewater produced from oil shale production, and can return to the water supply much more rapidly.</p> <p>By using renewable energy there is a significant improvement in water quality in the long run. The used water is returned to the environment and does not release pollutants into the environment. Thus, the status of surface water and groundwater is not affected. Renewable energy production involves some disturbance to the natural environment, but disturbance is minimized through appropriate planning and environmental impact assessments.</p>
The circular economy, including waste prevention and recycling		X	<p>In the development of hydrogen technologies, materials and substances are introduced in such a way that they can be recycled at the end of the product's life cycle and thus reused, i.e., on a maximum circular basis.</p> <p>All the investments of the green transition into the business contribute to the achievement of the goals of climate neutrality, circular economy as well as the national energy and climate plan. In particular, investments will contribute to the transition to a circular economy and to climate change mitigation.</p>
Pollution prevention and control to air, water or land	X		
The protection and restoration of biodiversity and ecosystems		X	<p>Renewable energy production involves some disturbance to the natural environment, but disturbance is minimized through appropriate planning and environmental impact assessments., In accordance with Directives 2011/92 / EU and 92/43 / EEC, the screening stage of the Environmental Impact Assessment (EIA) process is mandated by Estonian law for energy projects, and it must conclude that no significant effects are expected to biodiversity biodiversity-sensitive areas due to the use of mitigating measures on the project design and construction period. Additionally, the reform of the green transition in the business sector will contribute, among other things, to reducing the overall environmental impact and to use resources sustainably.</p> <p>The measure stresses the following focus: it is important that the valuation of resources and the use of natural resources take into account both the conservation of biodiversity and the wider environmental and socio-economic impacts.</p>

Part 2 of the Checklist

Pollution prevention and control

<i>Question</i>	<i>No</i>	<i>Detailed justification based on evidence</i>
<p>Is the measure expected to lead to a significant increase in the emissions of pollutants¹¹³ into air, water or land?</p>	<p>X</p>	<p>With regard to upstream part of the hydrogen value chain, the most salient factor with a potential to produce emissions are manufacturing of industrial/commercial technology used all long the supply chain, and, most importantly, how electricity is generated to produce the hydrogen. This power generation can involve emissions. The measure states that the production of energy is limited to renewables, but does not rule out the potential to support hydrogen technology that has been created with biomass energy. However, the measure also stipulates that if biomass energy plays a part, Directive (EU) 2018/2001 (RED II) but be followed. As such, although 100% may not be avoided in the entire hydrogen value chain, these impacts are not considered significant.</p> <p>The combustion of biomass (as a potential indirect effect) is associated with some potential pollution to air, water or land. However, Estonian Air Emissions law conforms to Directive 2010/75/EU and air quality standards set by Directive 2008/50/EU. In addition, Estonia has implementing regulations in place with respect to EU Directive 2010/75/EU for Best Available Technology of large combustion plants, and the provisions set out in Directive (EU) 2015/2193 for lower-capacity combustion plants. Given the implemented status of these regulations in Estonian Law, indirect effects of the measure are not expected to have significant impacts on pollution prevention goals.</p> <p>Downstream uses of hydrogen (such as in fuel cells or fuel stacks) are a clean form of energy consumption without combustion, and would be expected to reduce pollution emitted to air, water, and land compared to conventional fossil fuel engines and generators.</p> <p>In general, increasing the share of renewable energy and introducing zero-emission downstream fuels will reduce GHG and other pollutant emissions compared to fossil fuel-based energy, leading to significant improvements in ambient air and water quality in the long run.</p> <p>Water is also needed to produce hydrogen, but it is returned to the environment and does not emit pollutants into the environment. Thus, the status of surface water and groundwater is not affected.</p>

¹¹³ Pollutant means a substance, vibration, heat, noise, light or other contaminant present in air, water or land which may be harmful to human health or the environment.

Component 3: Digigov

Reform 1: Establishment and development of a division center for data management and open data

DESCRIPTION

A new competency/division center will be launched and staffed within Statistics Estonia, which will deal with the following: development of a system of data management requirements and classifications; guidance and counselling in the field of data management (incl. proper implementation of data management in other institutions, training, etc.); managing an overview of country data; initiatives and support activities to improve data quality and open data; launching data repositories; etc.

Part 1 of the Checklist

<i>Please indicate which of the environmental objectives below are likely to be negatively affected by the measure, taking into account its life cycle.</i>	No	<i>Detailed justification based on evidence if “No” has been selected?</i>
Climate change mitigation	X	The measure is designed to promote ICT solutions of E-governance that may result also development of ICT infrastructure. The measure is not directly designed to finance purchase of equipment such as server equipment, which is related to cloud technology and is associated with potential GHG emissions. Although the measure may have some indirect relation to server installations and GHG emissions, these emissions are not expected to be significant compared to similar projects carried out in other economic sectors and member states, especially as the directly supported activities are necessary for competition and resilience in a post-pandemic economy.
Climate change adaptation	X	The measure is not associated with installations of infrastructure or introduction of skills that are expected to result in maladaptation to the climate.
The sustainable use and protection for water and marine resources	X	This measure does not directly support installations of infrastructure that could cause significant damage to water or marine resources. In addition, potential indirect effects such as installation of server equipment, are not associated with emissions that typically affect these resources.
The circular economy, including waste prevention and recycling	X	The measure is designed to promote the organization, effectiveness and technical output of Statistics Estonia, and has negligible effect on waste generation and resource use (it is not designed for the purchase of physical IT infrastructure). In addition, increased digitalization of government services in

		general is projected to result in higher efficiency use of materials and products. Therefore, the measure is not expected to impact this environmental objective.
Pollution prevention and control to air, water or land	X	The measure is not associated with increased pollution to air, water or land (including direct and indirect effects).
The protection and restoration of biodiversity and ecosystems	X	The measure is not directly or indirectly associated with changes to biodiversity and ecosystems.

REFORM 2: DEVELOPMENT OF PREDICTABLE EVENT SERVICES FOR INDIVIDUALS

DESCRIPTION

The activities related to the measure are designed to fulfil the following objectives:

- Estonia is the first country in the world where public services come to you when you need them.
- Public services are offered to users as a seamless service based on their life or business event. Whenever possible, the state itself signals to people when they are entitled to a benefit or need to fulfil an obligation.
- When providing public services, the user is asked for the same data only once, unless there is a good reason to request the data twice.
- All this reduces administrative burdens and improves service satisfaction.

In 2020, a thorough basic analysis of the possibilities of developing private event services was completed (incl. Service mapping, architectural and administrative model proposals, ie the reform concept) and the designs and prototyping of the first event services have been ordered as preliminary projects. At the Cabinet meeting in December 2020, the Government of the Republic approved the event services development plan (incl. 10 services to be developed and their order). This plan was drawn up in conjunction with the public authorities responsible for the services directly involved in these events.

Based on the approved plan, it can be started immediately in 2021 under the coordination of the MEAC. RIA also participates in the work, developing the so-called gateway to event services in the form of eesti.ee, ie the state portal. A core team will be formed for both by the time of the reform, which will organize the necessary development and ensure technical readiness.

Service designs, technical analyses and IT developments are outsourced. A comprehensive view of event services will be developed at eesti.ee, ie the citizen portal. There will also be collaboration with external experts and researchers to launch future pilot projects for predictable services, identify new applications, etc. In addition, marketing and communication activities will be carried out to provide users with information on new opportunities and the organization of services.

Part 1 of the Checklist

<i>Please indicate which of the environmental objectives below are likely to be negatively affected by the measure, taking into account its life cycle.</i>	No	<i>Detailed justification based on evidence if “No” has been selected?</i>
---	----	--

Climate change mitigation	X	The measure is designed to promote ICT solutions of E-governance that may result also development of ICT infrastructure. The measure is not directly designed to finance purchase of equipment such as server equipment, which is related to cloud technology and is associated with potential GHG emissions. Although the measure may have some indirect relation to server installations and GHG emissions, these emissions are not expected to be significant compared to similar projects carried out in other economic sectors and member states, especially as the directly supported activities are necessary for competition and resilience in a post-pandemic economy.
Climate change adaptation	X	The measure is not associated with installations of infrastructure or introduction of skills that are expected to result in maladaptation to the climate. In addition, the increased adoption of cloud computing technology has the potential to increase resilience of government organisations in cases where climate risks cause disruptions such as power outages.
The sustainable use and protection for water and marine resources	X	This measure does not directly support installations of infrastructure that could cause significant damage to water or marine resources. In addition, potential indirect effects such as installation of server equipment, are not associated with emissions that typically affect these resources.
The circular economy, including waste prevention and recycling	X	The measure is designed to promote the development of a government IT system affecting individual citizens, and has negligible effect on waste generation and resource use (it is not designed for the purchase of physical IT infrastructure). In addition, increased digitalization of government services in general is projected to result in higher efficiency use of materials and products. Therefore, the measure is not expected to impact this environmental objective.
Pollution prevention and control to air, water or land	X	The measure is not associated with increased pollution to air, water or land (including direct and indirect effects).
The protection and restoration of biodiversity and ecosystems	X	The measure is not directly or indirectly associated with changes to biodiversity and ecosystems.

REFORM 3: DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURIAL EVENT SERVICES AND DIGITAL GATEWAY

DESCRIPTION

The activities related to the measure will fulfil the following objectives:

- Public services aimed at entrepreneurs are offered as one smooth and maximally proactive service based on the entrepreneur's as a user's business event and taking into account the user's needs.
- Reliable information for businesses and access to public e-services are concentrated in a single technologically capable and user-friendly web environment to make it easy and convenient for the company to communicate with the public sector based on the company's specific business events (eg start-up, financing, export).

- The reform will enable entrepreneurs to save time in communicating with the public sector, create equal opportunities in business, increase the capacity of employees and satisfaction with the consumption of public services.
- The reform creates an image of an open and transparent business environment, makes the communication of the public sector with entrepreneurs and the provision of services more efficient, and reduces the burden on the entrepreneur in the communication with the public sector. The administrative burden of the company on the public sector is reduced.
- The reform provides a comprehensive overview of the opportunities offered by the public sector and the obligations imposed on entrepreneurs, which enables entrepreneurs to make better management decisions. Satisfaction with e-services is improving.
- The solutions created by the reform will always take into account the obligations arising from the Single Digital Gateway Regulation of the European Union.

In the course of the event analysis of the company's event services and digital gateway, which was completed in 2020, a development and action plan was created to realize the vision, which includes the activities necessary to reach the investment goal. Service designs, technical analyses and IT developments, investments in the infrastructure necessary for the provision of services are generally outsourced (incl. if necessary by the owners of partial services). However, in order to make the work smoother and faster, temporary jobs (portfolio manager, product managers, project managers, analysts, architects, developers, etc.) necessary for the implementation of the investment will be created in MKM and RIA during the investment period. There will also be collaboration with external experts and researchers to launch future pilot projects for predictable services, identify new applications, etc. Marketing and communication activities are carried out for target groups to communicate information related to the investment and to involve stakeholders.

Part 1 of the Checklist

<i>Please indicate which of the environmental objectives below are likely to be negatively affected by the measure, taking into account its life cycle.</i>	No	<i>Detailed justification based on evidence if “No” has been selected?</i>
Climate change mitigation	X	The measure is designed to promote ICT solutions of E-governance that may result also development of ICT infrastructure. The measure is not directly designed to finance purchase of equipment such as server equipment, which is related to cloud technology and is associated with potential GHG emissions. Although the measure may have some indirect relation to server installations and GHG emissions, these emissions are not expected to be significant compared to similar projects carried out in other economic sectors and member states, especially as the directly supported activities are necessary for competition and resilience in a post-pandemic economy.
Climate change adaptation	X	The measure is not associated with installations of infrastructure or introduction of skills that are expected to result in maladaptation to the climate. In addition, the increased adoption of cloud computing technology has the potential to increase resilience of government organisations in

		cases where climate risks cause disruptions such as power outages.
The sustainable use and protection for water and marine resources	X	This measure does not directly support installations of infrastructure that could cause significant damage to water or marine resources. In addition, potential indirect affects such as installation of server equipment, are not associated with emissions that typically affect these resources.
The circular economy, including waste prevention and recycling	X	The measure is designed to promote the development of a government IT system affecting entrepreneurial events, and has negligible effect on waste generation and resource use (it is not designed for the purchase of physical IT infrastructure). In addition, increased digitalization of government services in general is projected to result in higher efficiency use of materials and products. Therefore, the measure is not expected to impact this environmental objective.
Pollution prevention and control to air, water or land	X	The measure is not associated with increased pollution to air, water or land (including direct and indirect effects).
The protection and restoration of biodiversity and ecosystems	X	The measure is not directly or indirectly associated with changes to biodiversity and ecosystems.

INVESTMENT 1: #BUREAUCRAT PROGRAM (NATIONAL VIRTUAL ASSISTANT PLATFORM AND ECOSYSTEM)

DESCRIPTION

The measure aims to fulfill the following objectives:

- Carrying on the development and implementation of a pilot project which has been initiated in order to develop a chat-based artificial intelligence/virtual assistant for all major government services
- The most used and important information services and direct public services are interfaced with the bureaucracy, ie the national ecosystem of virtual assistants. In this way, the user can consume all public services without any special knowledge.
- All this reduces administrative burdens and improves satisfaction with services - people's use of public services is radically easier and more accessible.

In 2020, the # Bureaucrat's vision was completed and pilot projects were started to clarify the feasibility of implementing the vision - they are coming to an end at the beginning of 2021. Based on the pilot projects, a plan for the development of the # bureaucratic platform and the interface of various services to be implemented with this investment is planned under the leadership of the Ministry of Economic Affairs and Communications (MEAC).

However, it is also necessary to contribute to the development of basic technology or speech technology application, corresponding private sector cooperation projects, national machine

learning infrastructure, etc. with IT investments and to continue the next phase of pilot projects, including cooperation with other countries, private sector and universities.

In order to manage the investment, ie various developments, a core team will be formed at MEAC and the Estonian Information System Authority (RIA), which will lead the planning and implementation of projects. In the field of language technology, co-operation is established with the Estonian Language Institute and the Ministry of Education and Research. Direct analysis and development work is outsourced to external experts and companies.

Part 1 of the Checklist

<i>Please indicate which of the environmental objectives below are likely to be negatively affected by the measure, taking into account its life cycle.</i>	No	<i>Detailed justification based on evidence if “No” has been selected?</i>
Climate change mitigation	X	The measure is designed to promote ICT solutions of E-governance that may result also development of ICT infrastructure. The measure is not directly designed to finance purchase of equipment such as server equipment, which is related to cloud technology and is associated with potential GHG emissions. Although the measure may have some indirect relation to server installations and GHG emissions, these emissions are not expected to be significant compared to similar projects carried out in other economic sectors and member states, especially as the directly supported activities are necessary for competition and resilience in a post-pandemic economy.
Climate change adaptation	X	The measure is not associated with installations of infrastructure or introduction of skills that are expected to result in maladaptation to the climate. In addition, the increased adoption of cloud computing technology has the potential to increase resilience of government organisations in cases where climate risks cause disruptions such as power outages.
The sustainable use and protection for water and marine resources	X	This measure does not directly support installations of infrastructure that could cause significant damage to water or marine resources. In addition, potential indirect affects such as installation of server equipment, are not associated with emissions that typically affect these resources.
The circular economy, including waste prevention and recycling	X	The measure is designed to promote the development of a government IT system affecting all citizens, and has negligible effect on waste generation and resource use (it is not designed for the purchase of physical IT infrastructure). In addition, increased digitalization of government services in general is projected to result in higher efficiency use of materials and products. Therefore, the measure is not expected to impact this environmental objective.

Pollution prevention and control to air, water or land	X	The measure is not associated with increased pollution to air, water or land (including direct and indirect effects).
The protection and restoration of biodiversity and ecosystems	X	The measure is not directly or indirectly associated with changes to biodiversity and ecosystems.

REFORM 4: RESTRUCTURING OF BASIC DIGITAL STATE SERVICES AND SECURE TRANSITION TO CLOUD INFRASTRUCTURE

DESCRIPTION

The model of the transition to basic or shared service provision of basic services in the digital state is under discussion by the government. According to the decision of the government, the MEAC is preparing an action plan for the transition. Its implementation includes, among other things, the establishment and start-up of a new state basic service provider agency within the area of government of the MEAC, including manning and development of services - to which other agencies will hand over their services and equipment for organization and management. The new IT institution and its team will also support other institutions in the transition technically, eg with migration and other preparations.

The shared server service provider launches and develops, among other things, the provision of a shared cloud service. This includes both greater involvement of the private cloud infrastructure (eg the construction of a corresponding marketplace and service intermediation) as well as the development of the national private cloud capability on the existing pilot. In the next stage, the country's own private cloud will also be sufficiently compatible with the EU cloud federation. The key activity is advising and providing technical support to other agencies in implementing the solutions in the cloud by the respective team. Specific hardware and software solutions are outsourced.

In 2017-2020, the Estonian state carried out a pilot project of the data embassy concept to test the achievement of these goals - 10 critical databases were housed in a data embassy established in the Luxembourg state data center under the control of the Estonian state on the basis of cloud technology. On the basis of the pilot project, an action plan has been prepared for the construction of a data embassy, including the establishment of the operational capacity of important information systems, the expansion of the range of databases covered, etc. The investment here is to implement this action plan in the coming years in order to take the capacity of the data embassy to a new level and further develop it.

The data embassy will henceforth function as an extension of the state's private cloud and server infrastructure (so-called additional location outside the borders of Estonia), and the institution of the shared service provider is responsible for its establishment and operation.

The role of the MEAC is to coordinate these activities and, if necessary, to develop related policies (if, for example, legal changes are needed to establish a shared service organization or a private cloud service).

Part 1 of the Checklist

<i>Please indicate which of the environmental objectives below are likely to be negatively affected by the measure, taking into account its life cycle.</i>	Yes	No	<i>Detailed justification based on evidence if “No” has been selected?</i>
Climate change mitigation	X		
Climate change adaptation		X	The measure is not associated with installations of infrastructure or introduction of skills that are expected to result in maladaptation to the climate. In addition, the increased adoption of cloud computing technology has the potential to increase resilience of government organisations in cases where climate risks cause disruptions such as power outages.
The sustainable use and protection for water and marine resources		X	This measure does not directly support installations of infrastructure that could cause significant damage to water or marine resources. In addition, potential indirect effects such as installation of server equipment, are not associated with emissions that typically affect these resources.
The circular economy, including waste prevention and recycling	X		
Pollution prevention and control to air, water or land		X	The measure is not associated with increased pollution to air, water or land (including direct and indirect effects).
The protection and restoration of biodiversity and ecosystems		X	The measure is not directly or indirectly associated with changes to biodiversity and ecosystems.

Part 2 of the Checklist

Climate change mitigation

<i>Question</i>	<i>No</i>	<i>Detailed justification based on evidence</i>
Is the measure expected to lead to significant GHG emissions?	X	The measure is designed to promote ICT solutions of E-governance that will likely result in some development and installation of cloud technology and related server equipment, which are associated with GHG emissions. Although the measure may result in <i>some</i> new development and installation of this infrastructure, it is not a primary objective or expected result of the measure. The measure is primarily aimed at creating a combined server centre/building/service provider, to which existing server equipment from other government buildings will be relocated to. In addition, existing cloud technology in the Estonian government also relies partially on large-scale third-party data centres operated in the private sector, which are known to be more efficient than smaller scale data centres as far as power usage

	<p>goes. As such, the additional purchase of server infrastructure is expected to be relatively small in capacity.</p> <p>Although the measure may have some relation to server installations and GHG emissions, these emissions are not expected to be significant compared to similar projects carried out in other economic sectors and member states, especially as the directly supported activities are necessary for competition and resilience in a post-pandemic economy.</p>
--	--

The transition to a circular economy, including waste prevention and recycling

<i>Question</i>	<i>No</i>	<i>Detailed justification based on evidence</i>
Is the measure expected to lead to a significant increase in the generation, incineration or disposal of waste, with the exception of the incineration of non-recyclable hazardous waste?	X	If a building is constructed to house the new data centre, some construction wastes will be associated with the measure, however the amounts expected are negligible. In addition, although some e-waste will be generated as part of the amortization and decommissioning of cloud equipment (depending on what percentage of the cloud is actually stored in government-owned servers as opposed to private sector servers), these wastes will not be large in quantity compared to that of large corporations or industrial sources of waste. In addition, these e-wastes will be subject to proper recycling procedures. As such, the measure is not expected to significantly harm this objective.
Is the measure expected to lead to significant inefficiencies in the direct or indirect use of any natural resource ¹¹⁴ at any stage of its life cycle which are not minimised by adequate measures ¹¹⁵ ?	X	As the measure involved the purchase of IT infrastructure at some level, and this infrastructure contains heavy metals, some strain on resource use is projected. However, given the high value use of the resources, in addition to the fact that part of the IT service center will use private sector cloud infrastructure (which represents an efficiency sharing of resources), the measure is not expected to significantly harm this objective.
Is the measure expected to cause significant and long-term harm to the environment in respect to the circular economy ¹¹⁶ ?	X	Given that the measure is designed to support the development of high-value, transparent and efficiency-driven digital systems, and given that the resulting e-wastes are expected to largely be recycled, the measure is not expected to cause significant and long-term harm to the environment in respect to the circular economy.

¹¹⁴ Natural resources comprise energy, materials, metals, water, biomass, air and land.

¹¹⁵ For instance, inefficiencies can be minimised by significantly increasing the durability, reparability, upgradability and reusability of products or by significantly reducing resources through the design and choice of materials, facilitating repurposing, disassembly and deconstruction, in particular to reduce the use of building materials and promote the reuse of building materials. Additionally, transitioning to 'product-as-a-service' business models and circular value chains with the aim of keeping products, components and materials at their highest utility and value for as long as possible. A significant reduction in the content of hazardous substance in materials and products, including by replacing them with safer alternatives. Significantly reducing food waste in the production, processing, manufacturing or distribution of food.

¹¹⁶ Please refer to Recital 27 of the Taxonomy Regulation for more information on the circular economy objective.

REFORM 5: MONEY LAUNDERING DATA BUREAU IT INVESTMENTS

DESCRIPTION

The activities related to the measure fulfil the following objectives:

Acquire the development of an appropriate IT system that detects and enables the prompt response to concentrations or redistributions of activities, with a view to quickly identifying possible money laundering schemes and channels. According to the previously prepared analyzes, carry out the procurement / order development of the IT system, if necessary in different stages and in cooperation with different institutions.

Part 1 of the Checklist

<i>Please indicate which of the environmental objectives below are likely to be negatively affected by the measure, taking into account its life cycle.</i>	No	<i>Detailed justification based on evidence if “No” has been selected?</i>
Climate change mitigation	X	The measure is designed to promote ICT solutions of E-governance that may result also development of ICT infrastructure. The measure is not directly designed to finance purchase of equipment such as server equipment, which is related to cloud technology and is associated with potential GHG emissions. Although the measure may have some indirect relation to server installations and GHG emissions, these emissions are not expected to be significant compared to similar projects carried out in other economic sectors and member states, especially as the directly supported activities are necessary for competition and resilience in a post-pandemic economy.
Climate change adaptation	X	The measure is not associated with installations of infrastructure or introduction of skills that are expected to result in maladaptation to the climate. In addition, the increased adoption of cloud computing technology has the potential to increase resilience of government organisations in cases where climate risks cause disruptions such as power outages.
The sustainable use and protection for water and marine resources	X	This measure does not directly support installations of infrastructure that could cause significant damage to water or marine resources. In addition, potential indirect effects such as installation of server equipment, are not associated with emissions that typically affect these resources.

The circular economy, including waste prevention and recycling	X	The measure is designed to promote the development of a digital money laundering prevention scheme, and has negligible effect on waste generation and resource use (it is not designed for the purchase of physical IT infrastructure). In addition, increased digitalization of government services in general is projected to result in higher efficiency use of materials and products. Therefore, the measure is not expected to impact this environmental objective.
Pollution prevention and control to air, water or land	X	The measure is not associated with increased pollution to air, water or land (including direct and indirect effects).
The protection and restoration of biodiversity and ecosystems	X	The measure is not directly or indirectly associated with changes to biodiversity and ecosystems.

INVESTMENT 2 OF REFORM 5: REAL-TIME STRATEGICAL ANALYSIS SYSTEM

DESCRIPTION

The activities related to the measure fulfil the following objectives:

Acquire the development of an appropriate IT system that detects and enables the prompt response to concentrations or redistributions of activities, with a view to quickly identifying possible money laundering schemes and channels. According to the previously prepared analyzes, carry out the procurement / order development of the IT system, if necessary in different stages and in cooperation with different institutions.

Step 1 of the Checklist

<i>Please indicate which of the environmental objectives below are likely to be negatively affected by the measure, taking into account its life cycle.</i>	No	<i>Detailed justification based on evidence if “No” has been selected?</i>
Climate change mitigation	X	The measure is designed to promote ICT solutions of E-governance that may result also development of ICT infrastructure. The measure is not directly designed to finance purchase of equipment such as server equipment, which is related to cloud technology and is associated with potential GHG emissions. Although the measure may have some indirect relation to server installations and GHG emissions, these emissions are not expected to be significant compared to similar projects carried out in other economic sectors and member states, especially as the directly supported activities

		are necessary for competition and resilience in a post-pandemic economy.
Climate change adaptation	X	The measure is not associated with installations of infrastructure or introduction of skills that are expected to result in maladaptation to the climate. In addition, the increased adoption of cloud computing technology has the potential to increase resilience of government organisations in cases where climate risks cause disruptions such as power outages.
The sustainable use and protection for water and marine resources	X	This measure does not directly support installations of infrastructure that could cause significant damage to water or marine resources. In addition, potential indirect effects such as installation of server equipment, are not associated with emissions that typically affect these resources.
The circular economy, including waste prevention and recycling	X	The measure is designed to promote the development of a digital money laundering prevention scheme, and has negligible effect on waste generation and resource use (it is not designed for the purchase of physical IT infrastructure). In addition, increased digitalization of government services in general is projected to result in higher efficiency use of materials and products. Therefore, the measure is not expected to impact this environmental objective.
Pollution prevention and control to air, water or land	X	The measure is not associated with increased pollution to air, water or land (including direct and indirect effects).
The protection and restoration of biodiversity and ecosystems	X	The measure is not directly or indirectly associated with changes to biodiversity and ecosystems.

INVESTMENT 3: CONSTRUCTION OF HIGH BANDWIDTH BROADBAND NETWORKS

DESCRIPTION

The activities related to the measure fulfill the following objectives:

set up support measures to help build high-capacity broadband networks in areas of market failure and achieve the connectivity objectives set out in Chapter 5.

Implementation: In order to implement the investment, a support measure will be created, from which communication companies and construction companies associated with the construction of communication networks can apply for support.

Part 1 of the Checklist

<i>Please indicate which of the environmental objectives below are likely to be negatively affected by the measure, taking into account its life cycle.</i>	Yes	No	<i>Detailed justification based on evidence if “No” has been selected?</i>
---	-----	----	--

Climate change mitigation	X		
Climate change adaptation		X	The measure is not associated with installations of infrastructure or introduction of skills that are expected to result in maladaptation to the climate as compared to present situation. In addition, the increased adoption of better connections has the potential to increase resilience of society in cases where climate risks cause disruptions such as power outages.
The sustainable use and protection for water and marine resources		X	This measure does not directly support installations of infrastructure that could cause significant damage to water or marine resources. In addition, potential indirect effects such as installation of connection cables equipment, are not associated with emissions that typically affect these resources.
The circular economy, including waste prevention and recycling		X	Increased digital connectivity has neutral direct effect on circular economy, indirectly better digital services can result better digital communities promoting circulation and reuse. Therefore, the measure is not expected to impact this environmental objective.
Pollution prevention and control to air, water or land		X	The measure is not associated with increased pollution to air, water or land (including direct and indirect effects).
The protection and restoration of biodiversity and ecosystems	X		

Part 2 of the Checklist

Climate change mitigation

<i>Question</i>	<i>No</i>	<i>Detailed justification based on evidence</i>
Is the measure expected to lead to significant GHG emissions?	X	The measure is designed to promote development of ICT physical infrastructure in remote areas. The usual solution is based on the use of existing communication and power supply corridors and (partly) also installations. For new installations, which are projected to involve the construction of both above-ground and below-ground connection lines, the primary factors affecting GHG emissions will be GHG emissions released during construction. These construction-related emissions are temporary by nature. In addition, increased power use as a result of increased connectivity is expected to be negligible. As such, the measure is not expected to result in a significant negative impact to climate change mitigation.

The protection and restoration of biodiversity and ecosystems

<i>Question</i>	<i>No</i>	<i>Detailed justification based on evidence</i>
<p>Is the measure expected to be: significantly detrimental to the good condition and resilience of ecosystems;¹¹⁷ or detrimental to the conservation status of habitats and species, including those of Union interest?</p>	X	<p>Some negative effects to surrounding ecosystems may be associated with the installation of brand new above-ground and especially below-ground connectivity line installations. However, these types of projects are subject to environmental impact assessment (EIA) regulations by law. EIA's associated with future projects completed under the measure are expected to provide sufficient mitigation procedures as to avoid significant damage to ecosystems and habitats. In addition, the construction effects of these projects are temporary by nature. Whatever (negligible) damages may be sustained by the surrounding environment are typically returned to a normal state by process of natural attenuation. As such, the measure is not expected to pose a risk for significant impact to this objective.</p>

---

¹¹⁷ In line with Art.2(16) of the Taxonomy Regulation, “‘good condition’ means, in relation to an ecosystem, that the ecosystem is in good physical, chemical and biological condition or of a good physical, chemical and biological quality with self-reproduction or self-restoration capability, in which species composition, ecosystem structure and ecological functions are not impaired;”

Component 4: Energy and Efficiency

REFORM 1: PROMOTING ENERGY EFFICIENCY AND COMPREHENSIVE RECONSTRUCTION

DESCRIPTION

Energy efficiency promotion aim to address administrative barriers in providing advice and support apartment associations, households and municipalities with legal, technical (including energy audits) and financial advice. The aim of the energy efficiency promotion is to cover the whole customer journey from information, technical assistance, structuring and advising financial support schemes to facilitate deep renovation. Good availability of information means a good web page and digital tools that support the decision-making process for deep renovation. Technical assistance can be achieved through training of the technical specialists who support the applicants in the process of preparation of the renovation projects (apartment associations). The energy efficiency promotion scheme is developed by the Foundation KredEx in close cooperation with the Ministry of Economic Affairs and Communications and the Regional Development Centres. Foundation KredEx will create the regional network of specialists, review the official web page and it's own management logic in order to make the necessary changes needed for the support of increasing renovation rates.

Two investments are planned under the reform:

Investment 1: Renovation grant for apartment buildings

Investment 2: Reconstruction grant for small residences

Part 1 of the Checklist

<i>Please indicate which of the environmental objectives below are likely to be negatively affected by the measure, taking into account its life cycle.</i>	No	<i>Detailed justification based on evidence if “No” has been selected?</i>
Climate change mitigation	X	Through the Energy Efficiency Program, effective training and advice will be rendered to stakeholders in order to minimize environmental impact and to make the completed buildings sustainable in the long term. Based on the Energy Economy Development Plan until 2030, the energy consumption of the household sector is over 40% of final energy consumption, and most of it is due to the energy consumption of buildings. Reconstruction can reduce the need for heating energy in buildings by up to 50% and reduce the amount of fossil fuels used, ie CO2 emissions will also be reduced. Therefore, this measure contributes to the European Union 's goal of achieving climate neutrality by 2050.
Climate change adaptation	X	The energy efficiency program does not have a negative impact on the climate adaptation. The measure provides consulting advice for the renovation of buildings to minimize their impact on the environment. Within the framework of the program, all those who wish will receive counselling, regardless of their location in Estonia.

		<p>With the help of the program, the number of renovated buildings will increase, which will ensure greater savings in electricity and heat, ie the need for oil shale mining and use will decrease, and the resulting waste and emissions will decrease. The use of other energy sources and the resulting emissions will also be reduced. According to the Energy Economy Development Plan until 2030 (ENMAK), by 2050 1/3 of the Estonian housing stock must comply with the value of the energy efficiency number of a nearly zero energy building and the current standards of the indoor climate of buildings. The second objective of ENMAK is that the renovation of 40% of existing dwellings will ensure their minimum energy efficiency at least in class C or D. This measure will contribute to this in advance.</p>
The sustainable use and protection for water and marine resources	X	<p>The activity that is supported by the measure has an insignificant foreseeable impact on this environmental objective, taking into account both the direct and primary indirect effects across the life cycle. No environmental degradation risks related to preserving water quality and water stress are identified.</p>
The circular economy, including waste prevention and recycling	X	<p>The measure is expected to assist in achieving circular economy measures through advising stakeholders at the planning level with implementing energy efficient designs. Although considerations such as waste prevention, resource use and recycling are not directly targeted in the measure, it is likely that these measures may indirectly be also supported when planning for energy efficient design in buildings. At any rate, no significantly negative effects to circular economy objectives were identified.</p>
Pollution prevention and control to air, water or land	X	<p>The measure does not have a negative impact on this environmental aspect, but helps to prevent pollution. The program provides advice on the renovation of residential buildings, with the aim of ensuring that renovation work is carried out as sustainably as possible and that the potential negative effects are short-lived. Completed buildings must also be environmentally friendly in the long run, not just have a good indoor climate or functional and aesthetic value. Improving the energy efficiency of residential buildings (requiring less electricity and heat) will help to reduce the use of fossil fuels, as well as reduce emissions and the impact of mines on the land and aquatic environment. So the measure helps to prevent pollution, which affects air, land and water.</p>
The protection and restoration of biodiversity and ecosystems	X	<p>The implementation of the measure will not have a significant impact on the ecosystem and biodiversity, as the activities accompanying the measure are not close to sensitive areas (including the Natura 2000 network), as the activities (residential renovation) are mainly related to larger and smaller cities and settlements.</p>

INVESTMENT 1: RENOVATION GRANT FOR APARTMENT BUILDINGS

DESCRIPTION

Approximately 70% of the Estonian population lives in apartment buildings and a large part of them were built from 1971-1990. Often apartment buildings built during this period are not energy efficient or sustainably renovated. Therefore, the design life of these buildings (50 years) has expired. If the renovation of apartment buildings does not increase, by 2030, about 200,000 inhabitants will live in end-of-life housing. The aim of the renovation is to ensure decent living conditions, energy efficiency and quality housing. Renovation support supports comprehensive renovation to increase the energy efficiency of a building, extend its useful life and improve the indoor climate. The support is intended for apartment associations and local governments. The measure is implemented in all regions and grants are distributed so that higher amounts of support go to areas with lower real estate value: 30% larger cities (Tallinn and Tartu), 40% areas around the largest cities and smaller cities (Viljandi, Haapsalu, Elva, etc.) and 50% the rest settlements and administrative units. The intervention aims to reduce CO2 emissions in the housing sector and increase energy efficiency and achieve a better indoor climate in residential buildings.

Part 1 of the Checklist

<i>Please indicate which of the environmental objectives below are likely to be negatively affected by the measure, taking into account its life cycle.</i>	Yes	No	<i>Detailed justification based on evidence if “No” has been selected?</i>
Climate change mitigation		X	This measure will not lead to a significant increase in greenhouse gas emissions. Fossil fuel extraction, transport and production activities will not increase as a direct or indirect effect. The aim of the measure is to reduce CO2 emissions in the residential sector and improve energy efficiency. As a result of renovation, residential buildings need less heat and electricity, which results in a reduction in the amount of energy sources used. Fossil fuels continue to be used to heat homes in some parts of Estonia, therefore emissions and waste from this sector will also decrease. Emissions from other energy sources will also be reduced. As such, it will contribute to the national target of energy efficiency increase per year, set according to the Energy Efficiency Directive (2012/27 / EU) and the Nationally Determined Contributions to the Paris Climate Agreement. The measure also contributes to the goal of the Energy Economy Development Plan until 2030 that by 2050 one third of the Estonian housing stock must meet the value of the energy efficiency number of a nearly zero energy building and the current standard of the indoor climate of buildings.
Climate change adaptation		X	The measure is designed to support the energy efficiency of apartment buildings. By renovating these buildings, it is possible to reduce the need for heating energy in buildings by up to 50%. This represents a positive

			adaptation to climate change by increasing resiliency and does not represent a negative adaptation.
The sustainable use and protection for water and marine resources		X	The activity that is supported by the measure has an insignificant foreseeable impact on this environmental objective, taking into account both the direct and primary indirect effects across the life cycle. No environmental degradation risks related to preserving water quality and water stress are identified, as no water fittings or water-using appliances are being installed.
The circular economy, including waste prevention and recycling	X		
Pollution prevention and control to air, water or land	X		
The protection and restoration of biodiversity and ecosystems		X	The activity that is supported by the measure, has an insignificant foreseeable impact on this environmental objective, taking into account both the direct and primary indirect effects across the life cycle. The building renovation programme does not concern buildings located in or near biodiversity-sensitive areas (including the Natura 2000 network of protected areas, UNESCO World Heritage sites and Key Biodiversity Areas, as well as other protected areas).

Part 2 of the Checklist

The transition to a circular economy, including waste prevention and recycling

<i>Question</i>	<i>No</i>	<i>Detailed justification based on evidence</i>
<p>Is the measure expected to lead to a significant increase in the generation, incineration or disposal of waste, with the exception of the incineration of non-recyclable hazardous waste?</p> <p>Is the measure expected to lead to significant inefficiencies in the direct or indirect use of any natural resource¹¹⁸ at any stage of its life cycle which are not minimised by adequate measures¹¹⁹?</p>	X	<p>Renovation work may have a short-term impact on the environment, including waste generation and resource use during the renovation phase, but the impact is insignificant and the goal to be outweighed by a reduction in the amount of energy used in residential buildings. The most significant impact is the reduction in the use of fossil fuels, which results in a reduction in waste and emissions from fossil fuel extraction, transport and production.</p> <p>Wastes generated during the construction phase are typically mitigated by industry operating procedures or regulations: wastes are handed over to a licensed company that recycles recyclable materials. Furthermore, the measure requires the economic operators carrying out the</p>

¹¹⁸ Natural resources comprise energy, materials, metals, water, biomass, air and land.

¹¹⁹ For instance, inefficiencies can be minimised by significantly increasing the durability, reparability, upgradability and reusability of products or by significantly reducing resources through the design and choice of materials, facilitating repurposing, disassembly and deconstruction, in particular to reduce the use of building materials and promote the reuse of building materials. Additionally, transitioning to 'product-as-a-service' business models and circular value chains with the aim of keeping products, components and materials at their highest utility and value for as long as possible. A significant reduction in the content of hazardous substance in materials and products, including by replacing them with safer alternatives. Significantly reducing food waste in the production, processing, manufacturing or distribution of food.

<p>Is the measure expected to cause significant and long-term harm to the environment in respect to the circular economy¹²⁰?</p>		<p>building renovation ensure that that at least 70% (by weight) of non-hazardous construction and demolition waste (excluding naturally occurring material referred to in category 17 05 04 in the European List of Waste established by Decision 2000/532 / EC) generated on the construction site will be prepared for re-use, recycling and other material recovery, including backfilling operations using waste to substitute other materials, in accordance with the waste hierarchy and the EU Construction and Demolition Waste Management Protocol.</p> <p>An indirect positive effect of increasing energy efficiency in these buildings is the lower power requirements and lower reliance on fossil fuel wastes. As such, wastes produced during oil shale operations such as tailings and oil shale ash are also expected to decrease.</p> <p>Therefore, it can be said that in the long run, this measure will not have a negative impact on the circular economy, and on the recycling of materials, and will rather promote waste prevention.</p>
---	--	--

Pollution prevention and control

<i>Question</i>	<i>No</i>	<i>Detailed justification based on evidence</i>
<p>Is the measure expected to lead to a significant increase in the emissions of pollutants¹²¹ into air, water or land?</p>	<p>X</p>	<p>The implementation of the measure for the renovation of apartment buildings will not lead to a significant increase in emissions to ambient air, the aquatic environment or the ground. The company performing the works is responsible for the environmental impact arising during the renovation works. The operators carrying out the renovation are required to ensure that the building components and materials used in the building renovation do not contain asbestos nor substances of very high concern (SVHC) as identified on the basis of the list of substances subject to authorization set out in Annex XIV to Regulation (EC) No 1907/2006. The operators carrying out the renovation are required to ensure that building components and materials used in the building renovation that may come into contact with occupiers emit less than 0.06 mg of formaldehyde per m³ of material or component and less than 0.001 mg of categories 1A and 1B carcinogenic volatile organic compounds per m³ of material or component, upon testing in accordance with CEN / TS 16516 and ISO 16000-3 or other comparable standardized test conditions and determination method. Measures will be taken to reduce noise, dust and pollutant emissions during renovation works. The impact of the renovation work is short-term and does not pose a serious environmental risk. Given the mitigation measures in place and general low potential for large-scale pollution, the measure is not expected to do significant harm to this objective.</p>

¹²⁰ Please refer to Recital 27 of the Taxonomy Regulation for more information on the circular economy objective.

¹²¹ Pollutant means a substance, vibration, heat, noise, light or other contaminant present in air, water or land which may be harmful to human health or the environment.

Investment 2: Reconstruction grant for small residences

DESCRIPTION

The Estonian National Energy and Climate Plan 2030 (REKK 2030) sets the goal that at least 40 per cent of existing buildings must be guaranteed a minimum energy efficiency class C or D as a result of renovation. The support is very important, because without support measures the renovation of so many small houses would not be achieved and the renovation of the owners themselves would not bring such great energy savings and the indoor climate may not meet the set conditions. The purpose of the support is to achieve energy efficiency and a better indoor climate in housing, to reduce their energy consumption and to facilitate the use of renewable energy. Deep renovation is preferred, ie the renovated residential building must comply with at least class C energy label in the energy efficiency regulation of Estonian buildings. The roof and exterior walls of the detached houses will be insulated, new windows will be installed, the heating system will be renovated and a ventilation system with heat recovery will be added. The support is distributed according to the location of the dwelling: 30% in larger cities (Tallinn and Tartu), 40% in the vicinity of larger cities and other administrative and settlement units, 50% in rural areas and 30% in the renovation of a summer house / garden house.

Part 1 of the Checklist

<i>Please indicate which of the environmental objectives below are likely to be negatively affected by the measure, taking into account its life cycle.</i>	Yes	No	<i>Detailed justification based on evidence if “No” has been selected?</i>
Climate change mitigation		X	The implementation of this measure will not increase greenhouse gas emissions, as the direct or indirect effect of the measure will not increase the extraction of fossil fuels, transport or production activities. The aim of the measure is to reduce CO2 emissions in the residential sector and improve the energy efficiency of buildings. As a result of the renovation works, the heat and electricity demand of private houses will be reduced, the amount of emissions emitted during heating will be reduced and the loss of heat energy will be reduced due to insulation. The measure also contributes to the use of renewable energy in private homes. As such, it will contribute to the national target of energy efficiency increase per year, set out according to the Energy Efficiency Directive (2012/27 / EU) and the Nationally Determined Contributions to the Paris Climate Agreement. The measure also contributes to the goal of the Estonian Energy Development Plan until 2030 that by 2050 1/3 of the Estonian housing stock must comply with the value of the energy efficiency number of a nearly zero energy building and the current standard of the indoor climate of buildings.
Climate change adaptation		X	The measure is designed to increase the energy efficiency of residences. As such, the measure helps

			promote climate change adaption and does not negatively impact this objective.
The sustainable use and protection for water and marine resources		X	The activity that is supported by the measure has an insignificant foreseeable impact on this environmental objective, taking into account both the direct and primary indirect effects across the life cycle. No environmental degradation risks related to preserving water quality and water stress are identified, as no water fittings or water-using appliances are being installed.
The circular economy, including waste prevention and recycling		X	The measure stipulates that at least 70% (by weight) of non-hazardous construction and demolition waste (excluding naturally occurring material referred to in category 17 05 04 in the European List of Waste established by Decision 2000/532 / EC) generated on the construction site will be prepared for re-use, recycling and other material recovery, including backfilling operations using waste to substitute other materials, in accordance with the waste hierarchy and the EU Construction and Demolition Waste Management Protocol. This mitigating measure for waste management, in addition to the fact that increased the increased energy efficiency the measure is designed to promote has a spillover effect to increased natural resource use indicates that the measure does not have a significantly negative impact on circular economy objectives.
Pollution prevention and control to air, water or land	X		
The protection and restoration of biodiversity and ecosystems		X	The activity that is supported by the measure has an insignificant foreseeable impact on this environmental objective, taking into account both the direct and primary indirect effects across the life cycle. The building renovation programme does not concern buildings located in or near biodiversity-sensitive areas (including the Natura 2000 network of protected areas, UNESCO World Heritage sites and Key Biodiversity Areas, as well as other protected areas).

Pollution prevention and control

<i>Question</i>	<i>No</i>	<i>Detailed justification based on evidence</i>
Is the measure expected to lead to a significant increase in the emissions of pollutants ¹²² into air, water or land?	X	The implementation of the measure for support for the renovation of small dwellings will not significantly increase the amount of emissions in the air, aquatic environment or on the ground. The company performing the works is responsible for the environmental impact arising during the renovation works. The operators carrying out the renovation are required to ensure that the building components and materials used in the building renovation do not contain asbestos nor substances of very high concern

¹²² Pollutant means a substance, vibration, heat, noise, light or other contaminant present in air, water or land which may be harmful to human health or the environment.

	<p>as identified on the basis of the list of substances subject to authorization set out in Annex XIV to Regulation (EC) No 1907/2006. The operators carrying out the renovation are required to ensure that building components and materials used in the building renovation that may come into contact with occupiers emit less than 0.06 mg of formaldehyde per m³ of material or component and less than 0.001 mg of categories 1A and 1B carcinogenic volatile organic compounds per m³ of material or component, upon testing in accordance with CEN / TS 16516 and ISO 16000-3 or other comparable standardized test conditions and determination method. Measures will be taken to reduce noise, dust and pollutant emissions during renovation works. The impact of the renovation work is short-term and does not pose a serious environmental risk. Additionally, because the renovated buildings are residences and therefore small-scale, the potential to emit significant amounts of pollution is low.</p>
--	--

Reform 2: Promoting green transition in energy

DESCRIPTION

The aim of the reform is to boost the green transition in the energy sector by updating sectoral development documents and creating the necessary support system for the green revolution (eg guidance materials, process descriptions, amending legislation if necessary, removing obstacles).

The implementation of the reform will also be supported through the preparation of the necessary guidance materials and process descriptions and, if necessary, the updating of legislation. The necessary activities are identified through brainstorming and discussions with market participants. Impact assessments are then carried out to identify the best solutions and the actions needed to implement them. Some activities are already known and in progress (eg improving the permitting process for offshore wind farms, shifting public electricity procurement to green renewable electricity procurement to boost subsidized renewable energy investments, creating a local wind energy benefit instrument).

The reform will include:

- Decision to make investments necessary to alleviate the height restrictions set for national wind farms
- approval of the proposal for preparation of the energy economy development plan by the Government of the Republic
- completion of the draft of the renewal of the national energy and climate plan (incl. objectives and activities for the exit from the use of oil shale in energy)
- Completion of the final version of the national energy and climate plan (incl. objectives and activities for exiting the use of oil shale in energy)
- Introduction or Enforcement of documents necessary for improving the construction of renewable energy production facilities and energy storage facilities.
- approval of the energy economy development plan by the Government of the Republic.

There are 3 investments planned in parallel the regulation improvement:

- Electricity grid strengthening program to increase renewable energy production capacity and adapt to climate change (eg storms). With the help of the investment support (support rate up to ~ 44%) an additional 310 MW capacity to connect renewable energy production units to the grid will be available by 2026 at the latest.

- Program to boost energy production in industrial areas. With the help of the investment support (support rate up to 50%), an additional 50 MW capacity to build renewable energy production unit at industrial areas will be created in Estonia by 2026 at the latest.
- Pilot energy storage program. Through the investment support (subsidy rate up to 30%), > 60,000 m³ of heat storage capacity and 20 MW electricity storage capacity will be available under the pilot program by 2026 at the latest.

Part 1 of the Checklist

<i>Please indicate which of the environmental objectives below are likely to be negatively affected by the measure, taking into account its life cycle.</i>	No	<i>Detailed justification based on evidence if “No” has been selected?</i>
Climate change mitigation	X	New guidance materials and legislation for promoting green transition on energy and simplifying the current administrative multilevel procedures have positive effects to climate change mitigation, because it helps to speed up the exploitation the renewable energy production units and reach the Estonian climate neutrality goals. The reform helps to increases the share of renewable energy and therefore to mitigate climate change.
Climate change adaptation	X	New guidance materials and legislation for promoting green transition on energy and simplifying the current administrative multilevel procedures have positive effects to climate change mitigation, because it helps to speed up the exploitation the renewable energy production units and reach the Estonian climate neutrality goals. The reform helps to increases the share of renewable energy and therefore to adapt with climate change.
The sustainable use and protection for water and marine resources	X	No adverse impacts to this objective from the reform were identified.
The circular economy, including waste prevention and recycling	X	No adverse impacts to this objective from the reform were identified.
Pollution prevention and control to air, water or land	X	No adverse impacts to this objective from the reform were identified.
The protection and restoration of biodiversity and ecosystems	X	No adverse impacts to this objective from the reform were identified.

INVESTMENT 3: ELECTRICITY GRID STRENGTHENING PROGRAM TO INCREASE RENEWABLE ENERGY PRODUCTION CAPACITY AND ADAPT TO CLIMATE CHANGE (EG STORMS)

DESCRIPTION

The aim of the grid strengthening program is to increase the capacity to integrate renewable energy production into the grid. The investment will increase the transmission network's capacity and resilience to climate change (storm resistance). With network investments in the electricity

transmission network of Western Estonia and Central Estonia, it is possible to create additional connection capacity in the direction of production in the substations located in the Estonian electricity network. The aim of increasing the connection capacity is to reduce the high costs of increasing the transmission network capacity for the developers of the renewable energy production unit and to make the area with the most promising natural conditions attractive to the developers. Due to the fact that non-repayable aid is not included in the calculation of network charges, the pressure to increase network charges will also decrease.

Part 1 of the Checklist

<i>Please indicate which of the environmental objectives below are likely to be negatively affected by the measure, taking into account its life cycle.</i>	Yes	No	<i>Detailed justification based on evidence if “No” has been selected?</i>
Climate change mitigation		X	<p>The transition to climate-neutral energy production is the most important area for Estonia to achieve a climate-neutral economy. In order to do this, it is essential to build new renewable energy production facilities. In order to achieve this goal, the reconstruction and strengthening of the West-Estonian and Central-Estonian electricity grid is of great importance in this measure in order to ensure the capacity of the electricity grid to build new wind farms in Western Estonia and the Baltic Sea as Estonia's most promising wind energy development area.</p> <p>All construction activities may have significant environmental impacts, including the construction of particularly large-scale infrastructure facilities, however, an Environmental Impact Assessment is required in advance in order to obtain a permit for the construction of such facilities.</p> <p>In accordance with Directives 2011/92 / EU and 92/43 / EEC, the screening stage of the Environmental Impact Assessment (EIA) process will be required to conclude that no significant effects are expected due to the mitigating and neutralizing measures for the different stages.</p> <p>For the purposes of this assessment, it has been taken into account that the effects of the extension of the network connection will be neutralized and insignificant. Among other things, the actions and activities associated with improving the network connection are in no way different from the possible side effects associated with conventional similar construction projects. Greenhouse gases emitted during the renewal of the electricity grid will not have a significant environmental impact in the long run, ie in the whole life cycle, as the measure directly supports a significant reduction in the Estonian economy's greenhouse gas emissions: fossil fuel-based energy production capacity will be replaced by renewable energy production capacity. As such, it will contribute to the national target of energy efficiency increase per year, set</p>

			out according to the Energy Efficiency Directive (2012/27 / EU) and the Nationally Determined Contributions to the Paris Climate Agreement. The measure is a direct climate change mitigation measure.
Climate change adaptation		X	This measure will directly contribute to positive adaptation to climate change, as the new and modern electricity grid will be largely built with a more weatherproof solution (including, for example, an underground cable), which will reduce the frequent power outages caused by storms in the region. According to the Estonian Energy Economy Development Plan until 2030, the biggest challenges for Estonian distribution networks are to reduce breakdowns and make the networks weatherproof. By 2030, the optimal share of weatherproof networks could be 75-80%. Thus, the measure also helps to meet national energy goals. The elimination of overhead lines will also reduce the need for network maintenance and the associated environmental burden. As the existing electricity grid would need to be reconstructed to ensure storm resistance and capacity to increase renewable energy capacity in any case, and the proposed activity does not differ from the renewal of the existing electricity grid, the measure is not expected to have a significant negative impact on the environment and climate. Increasing renewable energy production capacity will help to create a more resilient, cleaner and sustainable environment to climate change. Rather, the introduction of the measure will save the natural environment, people and their property - direct disturbances caused by overhead lines will be reduced.
The sustainable use and protection for water and marine resources	X		
The circular economy, including waste prevention and recycling		X	The implementation of this measure requires construction works, in which case it can be assumed that the activity also involves waste - excavation residue, cables of the old power line, etc. However, it can be concluded that these activities will not have a significant negative impact on the environment, as In accordance with Directives 2011/92 / EU and 92/43 / EEC, the screening stage of the Environmental Impact Assessment (EIA) process will be concluded that no significant effects are expected because significant material recovery conditions and waste prevention requirements are set, which must also be complied with during the construction activity and which are monitored by the relevant authority. Construction and demolition waste generated during construction work must be handed over to a company with a corresponding waste management permit, which directs the recyclable materials to recycling. On site, it is possible to use removable soil locally in landscaping for excavation. At the same time, the possibility that hazardous and non-recyclable waste may be generated to a small extent during demolition must be taken into account, but this is no different from the generation and operation of waste associated with the renewal of the existing electricity

			network. By improving the capacity of the electricity transmission main network, it is planned to replace the production of oil shale energy in Estonia with the introduction of new renewable energy production units. Among other things, the generation of oil shale waste - mine waste and oil shale ash - is also decreasing, compared to which the quantities of waste associated with the construction of the network connection form a negligible part in the entire life cycle. More broadly, the measure has a positive impact on the circular economy throughout its life cycle, including waste prevention and recovery.
Pollution prevention and control to air, water or land		X	This measure has a positive effect on improving air and water quality and reducing the pollution load on the ground. With the introduction of renewable energy and the corresponding reduction of the use of oil shale for electricity production, the emissions of pollutants emitted from oil shale power plants and oil shale mining activities into the ambient air will be significantly reduced. The pressure on groundwater and surface water resources will also be reduced - ie the pumping out of groundwater during mining and the use of surface water for cooling turbines in power plants will be significantly reduced. The risk of land pollution is also stabilizing - the dumping of hazardous waste, ie oil shale ash generated in the production of oil shale energy, will stop. The construction of the electricity network will not cause significant pollution of the aquatic environment or the lithosphere (surface) if appropriate mitigation measures are applied to ensure environmental protection and safety, which will be determined and monitored by the relevant responsible authority when issuing permits.
The protection and restoration of biodiversity and ecosystems	X		

Part 2 of the Checklist

The sustainable use and protection of water and marine resources

<i>Question</i>	<i>No</i>	<i>Detailed justification based on evidence</i>
Is the measure expected to be detrimental: to the good status or the good ecological potential of bodies of water, including surface water and groundwater; or to the good environmental status of marine waters?	X	Environmental degradation risks related to preserving water quality and avoiding water stress are identified and addressed in accordance with the requirements under Directive 2000/60/EC (Water Framework Directive). The actual implementation of the measure, ie construction activities, may result in possible negative environmental impacts, but they can be mitigated by applying the mitigating and neutralizing conditions developed during the environmental impact assessments of the activity permits of the respective units. In any case, it is important to exclude the possibility of influencing natural

	<p>communities during design and construction. In order to ensure the electricity connection between the islands and the mainland, works are being carried out in the aquatic environment which may have a temporary effect on the aquatic environment there, which can be mitigated on an ongoing basis but not completely avoided. At the same time, construction activities are short-term, so there is no long-term impact on the aquatic environment. Impacts that may occur during the construction of the electricity network on land will be assessed and mitigated during the preparation of respective impact assessments carried out in association with these projects in accordance with EU law.</p> <p>In accordance with Directives 2011/92/EU and 92/43/EEC, the screening stage of the Environmental Impact Assessment (EIA) process will be concluded that no significant effects are expected.</p>
--	---

The protection and restoration of biodiversity and ecosystems

<i>Question</i>	<i>No</i>	<i>Detailed justification based on evidence</i>
<p>Is the measure expected to be:</p> <p>significantly detrimental to the good condition and resilience of ecosystems; or</p> <p>detrimental to the conservation status of habitats and species, including those of Union interest?</p>	X	<p>The potential impacts of construction activities can be controlled by excluding construction in Natura and nature reserves and by limiting the time available for construction activities, if necessary. By avoiding the damage to the protected natural values already during the preparation of the construction project and by setting mandatory environmental protection conditions for the construction, the possible impact can be significantly reduced. It can also be assumed that since the construction period is short considering the entire life of the power line network, the resulting negative impact is temporary and insignificant from the point of view of the entire life cycle. Considering the primary and indirect impacts throughout the life cycle, it can be concluded that the environmental impact of the measure on natural communities is rather positive, as the removal of overhead lines results in the loss of artificial infrastructure (overhead lines) and renewable. In accordance with Directives 2011/92 / EU and 92/43 / EEC, the screening stage of the Environmental Impact Assessment (EIA) process will be concluded that no significant effects are expected. The measure will not have a significant negative impact on the protection and restoration of biodiversity and ecosystems.</p>

Investment 4: Program to boost energy production in industrial areas

Description

The aim of the program is to boost energy production in industrial areas by supporting the construction of renewable energy production facilities and grid connection. With the help of investment support, an additional 50 MW of renewable energy production capacity will be created in Estonia no later than in 2026. In the eyes of an environmentally conscious investor, those industrial areas that have a high potential to produce energy from renewable sources are more attractive. In addition, this solution also makes the electricity system more efficient

(including reduced network losses), as electricity production takes place close to large-scale consumption.

Part 1 of the Checklist

<i>Please indicate which of the environmental objectives below are likely to be negatively affected by the measure, taking into account its life cycle.</i>	No	<i>Detailed justification based on evidence if “No” has been selected?</i>
Climate change mitigation	X	<p>This measure contributes to the creation of a future-proof energy system and contributes to the mitigation of climate change through the introduction of local renewable energy solutions. With the help of investment support, it is possible to build additional local renewable energy production facilities in Estonia that will enter into synergies with the existing 79 industrial areas. As such, it will contribute to the national target of energy efficiency increase per year, set out according to the Energy Efficiency Directive (2012/27 / EU) and the Nationally Determined Contributions to the Paris Climate Agreement. The implementation of the measure is also supported by the Estonian Energy Economy Development Plan until 2030, according to which Estonia has good conditions for the development of renewable energy production units (p. 29). The measure contributes to the transition to climate-neutral electricity generation by combining the development of industrial and renewable energy, which reduces the use of oil shale energy and the significant environmental impact associated with it.</p> <p>The construction works carried out under the measure are of a local nature and the nature of the impact, and its scope depends on the specific location and the renewable energy solution to be implemented. There are also potential impacts associated with the construction of direct electricity grid connections. In accordance with Directives 2011/92 / EU and 92/43 / EEC, the screening stage of the Environmental Impact Assessment (EIA) process will be concluded that no significant effects are expected due to the mitigating and neutralizing measures for the different stages.</p>
Climate change adaptation	X	<p>The main risk related to adaptation to climate change in Estonia is the frequent power outages in the overhead transmission network due to extreme weather conditions. This measure will contribute to positive adaptation to climate change by creating local energy production capacities, which will reduce the risk and potential impact of power outages on long transmission lines due to extreme weather conditions. The measure ensures a stable electricity connection to the local energy production source in industrial areas and for the operation of industrial equipment, thereby enhancing the security of electricity supply in a specific area.</p>
The sustainable use and protection for water and marine resources	X	<p>During the construction period of renewable energy production facilities, short-term and local impacts on surface and groundwater may occur, depending on the location, the technology used and the construction techniques, but these impacts are not expected to be significant if mitigation</p>

		<p>measures are followed as required for this type of project. In accordance with Directives 2011/92 / EU and 92/43 / EEC, the screening stage of the Environmental Impact Assessment (EIA) process will have to conclude that no significant effects are expected due to the mitigating and neutralizing measures for the different stages. Throughout the life cycle, the program to boost industrial energy production tends to promote the preservation of the aquatic environment, as it reduces the need for oil shale mining, which reduces the impact of mining activities and pressure on surface and groundwater.</p>
<p>The circular economy, including waste prevention and recycling</p>	X	<p>The implementation of the industrial energy production program will have some effect on resource use and waste generation during the lifecycle of these projects, including construction and demolition waste, the production of materials (for a new building) and the construction of new buildings during earthworks. Waste is also generated by the depreciation and eventual dismantling of the production facility and its infrastructure.</p> <p>However, this waste generation is not considered significant for the following reasons:</p> <p>By way of regulation, construction and demolition waste generated during the works must be handed over to a licensed waste disposal company, which directs the recyclable materials to recycling. In any case, construction activities do not have such significant negative effects on the circular economy.</p> <p>However, it is necessary to comply with the requirements set out in the environmental impact assessment (required for this type of project) when carrying out construction work.</p> <p>The design and selection and use of construction materials must be based on the conditions for the recovery of materials set out in the environmental impact assessment report and activity permits.</p> <p>The measure includes technical specifications for the renewable energy generation equipment that can be installed about their durability, reparability and recyclability. In particular, operators will limit waste generation in processes related to construction and demolition, in accordance with the EU Construction and Demolition Waste Management Protocol.</p> <p>Life cycle perspective: The production and use of renewable energy in industrial areas reduces the use of oil shale and reduces the waste arising from the use of oil shale. The measure has a positive effect on the circular economy and waste prevention.</p>
<p>Pollution prevention and control to air, water or land</p>	X	<p>This measure has a positive effect on improving air and water quality and reducing the pollution load on the ground. The measure contributes to increasing the share of renewable energy, and thus also to reducing greenhouse gas emissions, which results in a significant reduction of pollutant emissions</p>

		into the ambient air. The implementation of the measure will involve construction works that will not cause significant pollution to different parts of the ecosystem, as in accordance with Directives 2011/92 / EU and 92/43 / EEC, the screening stage of the Environmental Impact Assessment (EIA) process will be required to conclude that no significant effects are expected due to the mitigating and neutralizing measures for the different stages.
The protection and restoration of biodiversity and ecosystems	X	In accordance with Directives 2011/92 / EU and 92/43 / EEC, the screening stage of the Environmental Impact Assessment (EIA) process must conclude that no significant effects are expected for each respective project. Construction and development activities take place in or near industrial areas, where an artificial industrial environment has developed, where natural diversity is generally already very low. In essence, the addition of a renewable energy solution is a supplement to the industrial complex with the most environmentally friendly solution possible. The impact would be significantly greater if the renewable energy production unit were located in an area of high biodiversity, where, to a certain extent, natural areas not affected by habitat loss or disturbance or previously slightly affected, despite the environmentally friendly nature of renewable energy solutions, should be taken into account. Therefore, when building new renewable energy solutions, it is important to give preference to established artificial environments, where changes in the natural environment have already taken place. By avoiding damage to the protected natural values already during the preparation of the construction project and by setting mandatory environmental protection conditions for the

INVESTMENT 5: Energy storage and consumption management pilot program

DESCRIPTION

The transition to climate-neutral electricity generation necessitates the development of energy storage solutions. The aim of this investment is to accelerate the introduction of energy storage, which will increase the share of renewable energy in district heating systems and reduce the need to use fossil fuels to meet heat demand during peak consumption. The introduction of storage technology will also reduce losses and deficiencies and harmonize the energy supply capacity of production facilities, making it possible to harmonize energy supply according to need rather than weather conditions. In other words, energy resources can be used with greater efficiency and lower CO₂ emissions. Under the measure, the pilot project will finance investments in storage equipment by both heat and energy companies. With the help of the investment support, within the framework of the pilot program, > 60,000 m³ of heat storage capacity will be generated in district heating systems in Estonia by 2026 at the latest, and > 20 MW of electricity storage capacity will be generated in the Estonian electricity system.

The measure promotes the development of energy storage solutions only. The measure does not directly finance anything other than energy storage solutions.. However, the latest draft plan indicates that under the measure, any projects having involvement with biomass must comply with the sustainability conditions and GHG emission saving criteria set out in Articles 29-31 of Directive (EU) 2018/2001 (RED II).

The emphasis is on making renewable energy systems more sustainable. Projects with indirect connection to combustion of biomass is not completely excluded (but is subject to sustainability

requirements as indicated above) for special cases such as biomass cogeneration plants, where biomass can be used instead of fossil fuels to supplement production during slow-down of other renewables.

Part 1 of the Checklist

<i>Please indicate which of the environmental objectives below are likely to be negatively affected by the measure, taking into account its life cycle.</i>	Yes	No	<i>Detailed justification based on evidence if “No” has been selected?</i>
Climate change mitigation		X	Based on the "Estonia 2035" development strategy, it is necessary to move to climate-neutral energy production, therefore it is necessary to increase the share of renewable energy. The growth of renewable energy increases the need to store energy so that renewable energy can be used to cover peak load needs instead of fossil fuels. As a result, greenhouse gas emissions are also reduced. According to the Estonian Energy Economy Development Plan (ENMAK) 2030 over-target indicator, greenhouse gas emissions in the energy sector must be at least or less than 10.5 million tCO ₂ eq / a. As such, it will contribute to the national target of energy efficiency increase per year, set out according to the Energy Efficiency Directive (2012/27 / EU) and the Nationally Determined Contributions to the Paris Climate Agreement. As a result of the investments, the share of renewable energy in final consumption will increase, ie we will move towards a climate-neutral energy system. The result is a cleaner and more sustainable environment. Investments in increasing the uptake of renewable energy will also contribute to the green revolution. The design and construction of storage technologies may have local direct effects on the environment that can be controlled by the screening stage of the Environmental Impact Assessment (EIA) process in accordance with Directives 2011/92 / EU and 92/43 / EEC. This assessment takes into account the level of EIA that no significant effects are expected due to mitigating and neutralizing measures for the different stages of the project.
Climate change adaptation		X	This measure does not have a negative impact on adaptation to climate change. Storing renewable energy in storage devices during periods of low demand ensures that renewable energy can also cover peak demand and avoid the use of fossil fuels. As the overall development envisages a significant increase in the share of renewable energy in the entire energy system, this will also mean an increase in the instability of the energy system and supply. With the implementation of this measure, the entire energy network will become more stable and less dependent on weather conditions. The measure helps to increase the share of renewable energy from the primary energy supply provided for in the general objectives of ENMAK 2030 to 32%. Storage devices help to switch to

			year-round climate-neutral energy production, ie in the long run the natural environment will benefit.
The sustainable use and protection for water and marine resources		X	This measure has a positive effect on the condition of surface and groundwater, as the need for the use of oil shale energy decreases with the addition of storage technologies and therefore the accompanying environmental impact also decreases. Based on the National Development Plan for the Use of Oil Shale 2016-2030, oil shale mining has significant impacts on surface and groundwater (p. 29). In mining areas, natural water bodies are being replaced by heavily modified or artificial water bodies, and the content of sulphation and suspended solids in the headwaters of mining water is increasing. Achieving good status or good ecological potential for many surface water bodies is unlikely in the near future. The aquifer is also shrinking and the area of the aquifer unsuitable for use as a source of drinking water is expanding. The energy storage and consumption management pilot program will help prevent the deterioration of surface water and groundwater, as it is based on the use of renewable energy throughout the year, which reduces the need to use oil shale for energy production and fossil fuels to cover peak loads and contribute to climate-neutral energy production. Also, the construction works carried out under the measure do not pose a threat to the status of the surface or groundwater, as the impacts that may occur are prevented during the Environmental Impact Assessment.
The circular economy, including waste prevention and recycling		X	Under this measure, construction works will be carried out to supplement existing energy production facilities. Within the framework of construction activities, environmental impact may arise, for example, during the demolition of old buildings (including construction and demolition waste), and in the production of storage technology materials. If old buildings and facilities have to be demolished during the conversion of an energy production facility, the waste generated by this activity must be re-used on site or given to a licensed waste management company (as is typically required by EIA's which are mandatory for this kind of project), which recycles recycled materials for re-use or recovery. In particular, operators will have to limit waste generation in processes related to construction and demolition, in accordance with the EU Construction and Demolition Waste Management Protocol. The measure contributes to reducing the production and use of Estonian oil shale energy, therefore waste generated in oil shale energy production will also be reduced. The quantities and impacts of construction and demolition waste, including those that would arise from the disposal of the storage facility, do not cause a significant negative environmental impact compared to the waste generated in the oil shale industries instead of using this technology. It can therefore be concluded that the measure supports the long-term objective of reducing waste.

Pollution prevention and control to air, water or land	X		
The protection and restoration of biodiversity and ecosystems	X		

Part 2 of the Checklist

Pollution prevention and control

<i>Question</i>	<i>No</i>	<i>Detailed justification based on evidence</i>
Is the measure expected to lead to a significant increase in the emissions of pollutants into air, water or land?	X	<p>This measure will not have direct negative impacts on air quality and water quality and reducing the pollution load on the ground. The measure provides assistance for energy storage solutions only, and not solutions such as electricity generation from biomass. The use of storage equipment enables the avoidance of fossil fuels during peak periods, including the reduction of the need for fossil fuels in energy production as a whole, as storage equipment makes it possible to use renewable energy instead. Therefore, the use of oil shale energy and the environmental impact of mines and industries on air, water and land use pressure will decrease. The pollution of the ground caused by the excavation works will end and the deposition of the waste material generated during the production of oil shale will stop. The measure will also result in an overall reduction in greenhouse gas emissions, as the share of renewable energy will increase and the need for fossil energy will decrease. There is a more efficient use of resources with lower CO₂ emissions.</p> <p>Indirectly, the assistance provided by the measure may benefit biomass energy production and combustion in general. However, Estonian Air Emissions law conforms to Directive 2010/75/EU and air quality standards set by Directive 2008/50/EU. In addition, Estonia has implementing regulations in place with respect to EU Directive 2010/75/EU for Best Available Technology of large combustion plants, and the provisions set out in Directive (EU) 2015/2193 for lower-capacity combustion plants. Given the implemented status of these regulations in Estonian Law, indirect effects of the measure are not expected to have significant impacts on pollution prevention goals.</p>

The protection and restoration of biodiversity and ecosystems

<i>Question</i>	<i>No</i>	<i>Detailed justification based on evidence</i>
Is the measure expected to be:	X	In accordance with Directives 2011/92 / EU and 92/43 / EEC, the screening stage of the Environmental Impact Assessment (EIA) process is mandated by Estonian law for energy projects, and it must conclude that no significant effects are expected to biodiversity biodiversity-sensitive areas due to the use of mitigating measures on the project design and construction period. Construction and development activities

<p>significantly detrimental to the good condition and resilience of ecosystems;¹²³ or</p> <p>detrimental to the conservation status of habitats and species, including those of Union interest?</p>	<p>take place in or near industrial areas, where an artificial industrial environment has developed, where natural diversity is generally already very low. In essence, the addition of a renewable energy solution is a supplement to the industrial complex with the most environmentally friendly solution possible. The implementation of the measure will have a long-term positive effect on wildlife. According to the National Development Plan for the Use of Oil Shale 2016-2030, oil shale mining has significant impacts on the natural environment (p. 29). In the course of oil shale surface mining, the existing natural landscape is destroyed and the diversity of wildlife decreases. According to the Strategic Environmental Impact Assessment Report of the Estonian Energy Development Plan until 2030, Natura areas, which remain in the impact area in oil shale mining areas, have been most affected due to energy management. Thus, the measure helps to reduce the extent of natural areas damaged by the oil shale industry and to enable the flexibility of the use of renewable energy and increase the share in energy consumption.</p> <p>Regarding indirect effects, it is possible that the measure promote benefit, for example, biomass cogeneration plants (although energy production is not directly supported), which are sometimes associated with harmful effects. To account for these indirect effects from potential biomass combustion, the latest version of the RRP draft plan for this measure requires that applicants abide by sustainability provisions set out in Articles 29-31 of Directive (EU) 2018/2001 (RED II). In addition, Ecodesign Directive (Directive 2009/125/CE) and relevant implementing regulations are established in Estonia by Minister of Economic Affairs and Communications' Regulation Number 25. These regulations are expected to appropriately mitigate any indirect promotion of biomass boilers and other combustion technology that could come to be established as a result of the measure.</p>
---	--

---

¹²³ In line with Art.2(16) of the Taxonomy Regulation, “‘good condition’ means, in relation to an ecosystem, that the ecosystem is in good physical, chemical and biological condition or of a good physical, chemical and biological quality with self-reproduction or self-restoration capability, in which species composition, ecosystem structure and ecological functions are not impaired;”

Component 5: Sustainable Transport

Reform 1 - We will deploy safe, environmentally friendly, competitive, needs-based and sustainable transport and energy infrastructure

The transport sector plays an important role in reducing greenhouse gas emissions in the country as a whole. Investments in infrastructure to reduce greenhouse gas emissions play an important role in reducing GHG emissions from the transport sector. The proposed infrastructure must, in parallel with the reduction of GHGs, enable the use of more environmentally friendly vehicles, develop international and national connections, reduce the time required to travel distances, increase road safety and accessibility. In view of the objectives, four actions are proposed:

Investment 1: Rohuküla electric railway (construction on sections Turba-Ellamaa; Ellamaa-Risti)

Investment 2: Ülemiste Multimodal Terminal

Investment 3: Construction of Tallinn Old Port Tram Line

Investment 4: Municipalities' investments in bike and walking paths

The compliance of each measure with the adopted environmental objectives has been assessed separately. The compliance of the reform as a whole with the environmental objectives has been assessed below.

Part 1 of the Checklist

<i>Please indicate which of the environmental objectives below are likely to be negatively affected by the measure, taking into account its life cycle.</i>	No	<i>Detailed justification based on evidence if “No” has been selected?</i>
Climate change mitigation	X	Reducing greenhouse gas emissions and thus reducing the impact on climate change is a key objective of the reform. The impact of the described measures on, among other things, climate change has been assessed within the framework of the Transport and Mobility Development Plan SEA. The impact on climate change is expected to be favorable.
Climate change adaptation	X	The measure will not negatively affect climate change adaptation.
The sustainable use and protection for water and marine resources	X	The reform does not directly affect the use of water and marine resources.
The circular economy, including waste prevention and recycling	X	The impact on the circular economy has been addressed separately for each measure proposed in the reform. No significant impact is considered likely.
Pollution prevention and control to air, water or land	X	The impact of the reform on air, water and land has been assessed within the framework of the Transport and Mobility Development Plan 2021-2030 SEA. No

		significant impact on these environmental elements has been considered probable, in some cases the SEA has drawn attention to the activities that are necessary to implement in the next stages of the activity in order to ensure that there is no significant impact.
The protection and restoration of biodiversity and ecosystems	X	The impact of the reform on biodiversity as a whole has been assessed within the framework of the Transport and Mobility Development Plan 2021-2030 SEA, which emphasizes the need to assess impacts on a project-by-project basis. Project-based impact assessments are discussed in more detail for each measure.

Investment 1: Rohuküla electric railway (construction on sections Turba-Ellamaa; Ellamaa-Risti)

DESCRIPTION

The transport sector plays an important role in greenhouse gas emissions. In order to reduce greenhouse gas emissions, it is important to shift traffic from road to rail and from cars to bike and walking paths light. The existence of infrastructure and interconnected integrated solutions are important for directing traffic to rail. The measure envisages the construction of the Turba Rohuküla village railway in the section of Turba-Risti. The planned connection enables the connection of Harju County, Lääne County and the city of Haapsalu together with Hiiumaa with international TEN-T connection hubs such as Rail Baltica, Tallinn Airport, and harbor connections through Tallinn Old Port. The Haapsalu railway is built on the old Haapsalu railway dam. The railway as a whole is planned to be built by 2026.

Part 1 of the Checklist

<i>Please indicate which of the environmental objectives below are likely to be negatively affected by the measure, taking into account its life cycle.</i>	Yes	No	<i>Detailed justification based on evidence if “No” has been selected?</i>
Climate change mitigation		X	A significant part (12%) of KGH emissions in Estonia comes from the transport sector, and about 98% of this is from road transport. Infrastructure is needed to divert transport from road to rail. The measure is directly aimed at reducing greenhouse gas emissions from the transport sector. In order to implement the project, an environmental impact assessment has been prepared for the sketch project. According to the EIA, the implementation of mitigation measures will not have significant effects on the project.
Climate change adaptation		X	The measure is not expected to negatively affect climate change adaptation either directly or indirectly.

The sustainable use and protection for water and marine resources		X	The impact on water has been assessed in the framework of the EIA. No significant impact on water is expected from the implementation of mitigation measures in the EIA.
The circular economy, including waste prevention and recycling	X		
Pollution prevention and control to air, water or land		X	<p>The completion of the railway has the potential to reduce the use of road transport in this section and thus the air pollution from road transport.</p> <p>The impact of the use of electric railways on air pollution is indirect and depends on the impact of electricity generation on air pollution. Electric fuel is considered an environmentally friendly fuel, although it can also be produced from fossil fuels. When buying electric fuel, it is possible to choose whether to buy so-called "green" or conventional electricity.</p> <p>According to the EIA of preliminary design, the project will not have a significant impact on water and land if mitigation measures identified in the EIA are followed.</p>
The protection and restoration of biodiversity and ecosystems		X	According to the EIA of the preliminary design, the project will not have a significant impact on biodiversity or ecosystems if mitigation measures identified in the EIA are followed.

Part 2 of the Checklist

The transition to a circular economy, including waste prevention and recycling

<i>Question</i>	<i>No</i>	<i>Detailed justification based on evidence</i>
Is the measure expected to lead to a significant increase in the generation, incineration or disposal of waste, with the exception of the incineration of non-recyclable hazardous waste?	X	The impact on waste generation has been assessed in the project's EIA. According to the EIA, there will be no significant impact on waste generation. Deforested scrub must be used as a source of energy. The embankment of the old railway dam will be used for the construction of the new one or will remain intact - ie the old railway dam will be fully used for the construction of the new one.
Is the measure expected to lead to significant inefficiencies in the direct or indirect use of any natural resource at any stage of its life cycle which	X	The impacts to this objective have not been directly assessed in the project EIA. All construction, including railway construction, requires natural building materials. If railways are not built, the impact on building material needs may be smaller in the long run than when railways are built, but other impacts, which are a strategic goal to reduce, will

are not minimised by adequate measures?		<p>increase, especially on climate change, but also on air pollution, energy intensity in the transport sector, etc.</p> <p>Significant impacts related to the extraction/mining of natural resources used in construction, and also the transport of natural resources, have been minimized through the EIA of the extraction permit and various environmental permits. Any impacts not directly measured in the EIA that pertain to natural resource use are not expected to be significant considering the scope and expected lifecycle of the railway.</p>
Is the measure expected to cause significant and long-term harm to the environment in respect to the circular economy?	X	<p>Trains are an integral part of railway use. The EIA for the railway does not address impacts related to construction and decommissioning of trains (recovery, disposal). Nor does it address the impact of EIA on resource use. The need for resources for the construction of the railway is being specified within the framework of the railway section projects being prepared. Given that the railway will be built partly on the existing railway embankment, the impact on resource use will be less than it would be for the construction of a completely new railway, the risk to circular economy measures is mitigated. In addition, most of the materials used in railway construction (such as metal and soil embankment) are recyclable. As such, the measure is not expected to impact this objective in a significantly negative way.</p>

Investment 2: Ülemiste Multimodal Terminal

DESCRIPTION

Under the measure, the Ülemiste Multimodal Terminal will be built, which will be seen as the so-called Estonian gateway. The terminal building to be built will be a multimodal transport hub to connect different modes of transport, including train, bus, tram and car, pedestrian and bike and walking paths. The construction of the Ülemiste common terminal is part of a larger goal to interconnect into a strong and well-functioning integrated transport system:

- a) Rail Baltic international rail traffic, air traffic and ship traffic through the Old Port of Tallinn;
- b) to combine regional train traffic with regional bus traffic and with local tram and bus traffic in Tallinn.

The construction of the terminal is considered essential in order to make the most of the potential development of Rail Baltica passenger transport and the location of Ülemiste to achieve the objectives of various development plans. The construction of the terminal is considered necessary in order to achieve the CO₂ reduction targets in the city of Tallinn and in Estonia as a whole, considering that CO₂ emissions from Tallinn transport account for one third of CO₂ emissions in Estonia.

Part 1 of the Checklist

<i>Please indicate which of the environmental objectives below are likely to be negatively affected by the measure, taking into account its life cycle.</i>	Yes	No	<i>Detailed justification based on evidence if “No” has been selected?</i>
Climate change mitigation		X	The measure is part of a larger series of measures, one of the key objectives of which is to reduce CO2 emissions from the transport sector. In order to achieve a larger goal, a comprehensive implementation of the measures is necessary, including the construction of a multimodal terminal building. The measure does not harm this objective.
Climate change adaptation		X	The measure is not associated with direct indirect negative harm to climate change adaptation.
The sustainable use and protection for water and marine resources		X	The detailed planning (DP) project for the measure was started in 2014. As part of the planning, SEA preparation has not been considered necessary. Currently, the expansion of the DP area is underway. In connection with this expansion, a preliminary report regarding the necessity for an environmental impact assessment has been prepared (currently not yet decided). According to the preliminary assessment, the terminal will not use surface water or groundwater resources during its operation.. It has not been considered necessary to initiate an SEA, but it has been considered necessary to update the assessment of the baseline environmental assessment (currently underway) ¹²⁴ .
The circular economy, including waste prevention and recycling	X		
Pollution prevention and control to air, water or land		X	A detailed plan (2015) has been prepared for the construction of the Ülemiste joint terminal, the initiation of SEA as part of the DP was not considered necessary, but the assessment of the environmental condition of the terminal area was considered necessary. The assessment of the environmental status of the DP area was completed in 2015. Currently, the modification of the DP area is underway. In this context, a preliminary environmental impact assessment has been prepared. According to the preliminary assessment, the initiation of SEA has not been considered necessary, but a review of the assessment of the state of the environment has been considered necessary. In the meantime, various studies have been completed in connection with the construction of the Rail Baltic railway, which can be

¹²⁴ Ülemiste ühisterminali maa-ala keskkonnaseisundi hinnang. Hendrikson & Ko, 2015.

			<p>further taken into account in assessing environmental impacts.</p> <p>The environmental impact of the construction of the joint terminal, including the impact on water, air and soil, has been assessed at the level of the county plan within the framework of the strategic environmental impact assessment of the Rail Baltic railway. By now, the preliminary design of the terminal has been completed and construction is planned to start in 2021. According to the EIA, the construction of the terminal will not have a significant impact on water, air and soil.</p>
The protection and restoration of biodiversity and ecosystems		X	<p>The impact of the transport terminal on biodiversity has been assessed at a general level in the SEA report of the Rail Baltic county plans and described in the assessment of the environmental condition of the DP area of the joint terminal. No significant effects have been considered likely.</p> <p>A DP has been initiated to expand the area of the joint terminal and a draft preliminary environmental impact assessment has been prepared, as a conclusion of which it is not considered necessary to initiate an SEA. According to the draft, category III plant species will remain in the area associated with the expansion. The draft indicates that the protected species must be inventoried and the preservation of the population must be ensured. As such, if the conclusions of the preliminary assessment are followed, no significant impacts to habitats or ecosystems are expected.</p>

Part 2 of the Checklist

The transition to a circular economy, including waste prevention and recycling

<i>Question</i>	<i>No</i>	<i>Detailed justification based on evidence</i>
Is the measure expected to lead to a significant increase in the generation, incineration or disposal of waste, with the exception of the incineration of non-recyclable hazardous waste?	X	The use of a transport terminal is not expected to have a significant impact on waste generation. Waste must be handled in accordance with legal requirements. Waste management has also been addressed in the assessment of the baseline environmental assessment of the DP area.
Is the measure expected to lead to significant inefficiencies in the direct or indirect use of any natural resource at any stage of its life cycle which are not	X	The measure has a great potential to reduce traffic load and CO2 emissions in Tallinn through better connection of transport connections in the direction of high traffic load. In view of this, the use of resources required for the construction and operation of the railway is not an inefficient use of resources.

minimised by adequate measures?		<p>A transport center combining different modes of transport has been considered necessary in various development plans and SEAs prepared within them, including the Transport and Mobility Development Plan for 2021-2030 (2035) prepared but not yet approved.</p> <p>Although the construction of a multimodal center will involve some resource use and waste generation, these amounts are not considered significant given the long life expectancy of these types of structures, and given that waste generation regulations in Estonia are effective at encouraging the separation of recyclable and reusable waste from other types of waste. The active use phase of the multimodal center is not expected to lead to a significant negative impact to either resource efficiency or waste management.</p>
Is the measure expected to cause significant and long-term harm to the environment in respect to the circular economy?	X	No long-term and significant impact on the circular economy is expected, as the use of the transport hub itself does not generate significant waste or directly recycle waste. The building itself is designed as a maximum energy efficiency class building (energy class A building).

INVESTMENT 3: CONSTRUCTION OF TALLINN OLD PORT TRAM LINE

DESCRIPTION

The measure envisages the construction of a tram line, including a weatherproof and user-centered design of stops between the Old Port of Tallinn and the Rail Baltic International Terminal (the railway will cross ca 2 km). The aim of the measure is to interconnect the Rail Baltic Railway Network and maritime connections, increase the share of public transport and bike and walking paths in Tallinn, reduce CO2 emissions from transport, increase the safety, comfort and speed of the transport system.

Part 1 of the Checklist

<i>Please indicate which of the environmental objectives below are likely to be negatively affected by the measure, taking into account its life cycle.</i>	Yes	No	<i>Detailed justification based on evidence if “No” has been selected?</i>
Climate change mitigation		X	One of the objectives of the measure is to reduce impact on climate change. The impacts of the measure on the environment, including climate change, have been assessed as part of the feasibility and cost-benefit analysis of light rail transport in Tallinn and Harju County (2019). The impact of activities on climate change depends to a large extent on the integrity of the transport network, its convenience and speed. As the

			measure contributes to all objectives, the impact of the measure on climate change is expected to be favourable.
Climate change adaptation		X	The measure is not expected to have significant negative impacts on climate change adaptation.
The sustainable use and protection for water and marine resources		X	<p>The impact of the measure on water and marine resources has not been assessed in the above-mentioned work.</p> <p>A preliminary design of the tram line and a preliminary assessment of its environmental impact are underway. Depending on the conclusions of the preliminary environmental impact assessment , it may also necessary to carry out a full EIA assessment and to propose mitigation measures, if necessary.</p> <p>Indirect effects on water during operation are estimated to be rather favorable, assuming that the measure has a favorable effect on traffic load and pollutant content in the rainwater area.</p>
The circular economy, including waste prevention and recycling	X		
Pollution prevention and control to air, water or land		X	<p>The impact of operations on air quality has been assessed as part of the feasibility and cost-benefit analysis of light rail transport in Tallinn and Harju County (2019). Using the pattern of pollutant dispersion and the location of the population (based on REL2011 data), it was found how much each additional or decreasing tonne of traffic affects the annual average content of NO₂ or PM_{2.5} pollutants. The changes are projected to be relatively small compared to the current situation, but measures are needed to prevent an increase in impacts.</p> <p>A preliminary design of the tram line and a preliminary assessment of its environmental impact are underway, as part of which the significance of the impact of activities on water, air pollution and land will be assessed. Depending on the conclusions of the ex ante evaluation, it is also necessary to carry out an appropriate assessment and to propose mitigation measures, if necessary. The impact on land use has not been assessed, but it is common for the project to be coordinated with the landowners, including, if necessary, the acquisition of land under the tram on the basis of the market price. In view of this, it can be said that significant impacts on land use will be minimized.</p>

The protection and restoration of biodiversity and ecosystems		X	<p>The impact of the activities on protected natural objects has been assessed as part of the feasibility and cost-benefit analysis of light rail transport in Tallinn and Harju County (2019). The estimates presented as part of the work are general and need to be specified when the location of the tram line is specified. The specification of the impact will take place as part of the preliminary environmental impact assessment of the preliminary project and, if necessary, also as part of the relevant EIA.</p> <p>Given that appropriate assessments will be carried out during the course of the project (along with relevant mitigation procedures if necessary), no significant impact pathways between the measure and the ecosystem/biodiversity objectives were identified as part of this checklist.</p>
---	--	---	---

Part 2 of the Checklist

The transition to a circular economy, including waste prevention and recycling

<i>Question</i>	<i>No</i>	<i>Detailed justification based on evidence</i>
Is the measure expected to lead to a significant increase in the generation, incineration or disposal of waste, with the exception of the incineration of non-recyclable hazardous waste?	X	The use of the tramway does not generate waste. The tram uses electricity to move, the effect of which depends on its production, but in general, electric fuel is considered an environmentally friendly fuel, and it is also possible to buy so-called green electricity. The material used to build the tramway and related facilities / buildings (metal, embankment) is largely recyclable. Trams can be considered an integral part of the tramway. Decommissioning of trams is expected to generate waste that will be landfilled. There are no precise studies on the amount of waste generated compared to car use, but it is estimated that the impact on waste reduction as a whole is rather favorable.
Is the measure expected to lead to significant inefficiencies in the direct or indirect use of any natural resource at any stage of its life cycle which are not minimised by adequate measures?	X	The measure has a great potential to reduce traffic load and CO2 emissions in Tallinn by enabling more environmentally friendly modes of transport in the direction of heavy traffic. In view of this, the use of resources required for the construction and operation of railways (trams) is not an inefficient use of resources. The need for resources should become clear in the framework of the project under preparation.
Is the measure expected to cause significant and long-term harm to the environment in respect to the circular economy?	X	<p>The use of resources involves the transport of ore from the quarry to the destination, the impact of which in the key of the circular economy depends significantly on the length of the transport route, which in turn becomes clear as a result of the construction contract.</p> <p>The level of CO2 emissions resulting from the transport of Resources will depend primarily on the length of the supply chain, and to a lesser extent on the efficiency of energy use (fuels) and</p>

		air pollution. Considering that it is also in the interests of the builder to bring the resource as close as possible to the construction object and the procurement takes place in the conditions of open competition, it is not estimated that this will have a significant impact on the efficiency of resource use. The impact during construction is also temporary. The use of the tramway has a positive effect on CO2 emissions and air pollution.
--	--	--

Investment 4: Municipalities' investments in bike and walking paths

DESCRIPTION

The central goal of Estonian policy on mobility is to reduce people's dependence on using a private car. Municipalities can contribute to through cycling and walking promotion activities, including the construction of bike and/or walking paths to ensure better and safe accesses to services and transport.

The aim of the measure is to increase the motivation of municipalities to find solutions to traffic-hazardous road sections that impede daily mobilities (cycling or walking) to ensure better access to services, public transport (including Rail-Baltic local stops), and workplaces outside the largest urban areas (Tallinn, Tartu and Pärnu). With respect to the the Rail-Baltic project, connections will be built from from the local railway stops to the vicinity of public roads only. The measure will help municipalities to cope with responsibility to build bike and/or walking paths from the vicinity of public roads to the rest of the cycling network in municipalities. So, the measure will also amplify the positive effects of environmentally friendly public transport, including fast and safe railway connection within Estonia and connecting Estonia with Central Europe, Western Europe, and neighbouring countries.

Part 1 of the Checklist

<i>Please indicate which of the environmental objectives below are likely to be negatively affected by the measure, taking into account its life cycle.</i>	No	<i>Detailed justification based on evidence if "No" has been selected?</i>
Climate change mitigation	X	<p>The transport sector is the second largest source of GHGs after energy and heat production, accounting for 2018 12% of all Estonian GHG emissions. The majority (98.03% in 2018) of GHG emissions from the transport sector come from road transport, and since 2014 there has been a continuous increase in GHG emissions from the transport sector and a decrease in the number people taking public transport, walking, and cycling.</p> <p>The measure contributes to safe and sustainable mobility networks by promoting the development of cycling and/or walking paths. The development of these paths is expected ensure better and more sustainable access to services, public transport (including Rail-Baltic local stops), and to workplaces outside the largest urban areas (Tallinn, Tartu and Pärnu). More fully developed pedestrian mobility networks of this kind have the potential to significantly increase the use of rail,</p>

		increase the use and sustainability of public transport as a whole and to reduce dependence on private cars and thus lower GHG emissions nationally. The measure contributes to the development of integrated transport systems, including supporting the formation of comprehensive networks of cycling and walking, and the usability of a more convenient electric railway station. The measure is expected to have a beneficial effect on reducing climate change.
Climate change adaptation	X	The measure does not pose a risk for negative climate adaptation either directly or indirectly.
The sustainable use and protection for water and marine resources	X	The measure does not directly affect the use of water and marine resources. However, some rainwater, including road rainwater, enters the sea / water bodies and, in this context, some traffic-related pollutants, including microplastics, which are not currently monitored. Encouraging the constructions of bike and/or walking paths has a potentially beneficial effect on reducing road traffic and thus on the pollution load of rainwater entering the water body.
The circular economy, including waste prevention and recycling	X	<p>No significant impact on the circular economy is expected when considering the project at face value. Additional mitigating factors include:</p> <ul style="list-style-type: none"> - The transport and mobility development plan ¹²⁵ governing the project contains a recommendation for local governments to apply for investment support, which shows, among other things, how a promising investment contributes to achieving sustainable transport, safety and competitiveness, regional needs, good spatial planning organization and other goals¹²⁶. - For the construction of bike and/or walking paths, it is possible to use oil shale ash and other recycled mining material, which is now being considered for other projects such as Rail Baltic in Estonia and helps to decrease waste generation nationally. - The material used to construct the bike and/or walking paths (embankment and its black surface) is recyclable. - Soil removal is required to bike and/or walking paths. When building such a path directly next to a road, the soil may be contaminated with heavy metals from traffic. However, this is unlikely in the smaller municipalities to which the measure is mainly targeted. If necessary, the soil is expected to be cleaned before reuse according to regulation.
Pollution prevention and control to air, water, or land	X	<p>The measure has a potentially direct beneficial effect on reducing traffic congestion and thus the generation and spread of air pollutants, and an indirect beneficial effect on improving the composition of road stormwater.</p> <p>The construction of bike and/or walking paths often means an increase in the area under asphalt cover and, consequently, a small adverse effect on vegetation, stormwater, and land use, but given the small scale of</p>

¹²⁵ The development plan has not yet been finished, but its SEA has been declared compliant.

¹²⁶ This is also recommended by the European Court of Auditors. In essence, the investments must support, for example, the achievement of the CO2 target as a whole, ie in isolation, and individual investments are not eligible.

		bike and/or walking networks , this effect can be considered insignificant.
The protection and restoration of biodiversity and ecosystems	X	The construction of bike and/or walking paths in accordance with the current legislation is not expected to have significant adverse effects. Significant impacts are avoided or mitigated through the environmental impact assessment and / or strategic environmental assessment procedure.

Component 6: Health and Social Safety Net

REFORM 1: COMPREHENSIVE CHANGE OF ESTONIAN HEALTH CARE ORGANIZATION

DESCRIPTION

The aim of the reform is to increase social cohesion by creating the conditions for the long-term and sustainable provision of people-centered and universally accessible health care, taking into account the consumption needs and geographical aspects of health care and increasing resilience to health crises.

This means making the necessary investments in the hospital network to improve resource efficiency, completing the renewal of primary infrastructure, continuing with the networking of hospitals, and investing in the creation of county welfare centers. It lays the foundations for long-term change. The county welfare center is based on an integrated model of cooperation to the social and medical system between the hospital, primary care and the social sphere, where people receive the necessary service and effective help in a timely manner and e-solutions work flawlessly.

In order to provide high-quality health care and improve the availability of pre-hospital emergency medical care, including in areas and islands far from regional hospitals, efforts will be made to develop staff and technological capabilities, including the development of a supranational medical helicopter.

Matching the number of places for health professionals to the needs of the health system and measures to engage more students in basic medical training.

The reform carries out its objectives using the following investments:

Investment 1: Design and Construction of Tallinn Hospital

Investment 2: Building the Capacity of a Multi-Purpose Medical Helicopter

Step 1 of the Checklist

<i>Please indicate which of the environmental objectives below are likely to be negatively affected by the measure, taking into account its life cycle.</i>	No	<i>Detailed justification based on evidence if “No” has been selected?</i>
Climate change mitigation	x	No significantly adverse effects to this objective were identified during the course of this review. Please see the DNSH assessments for this reform’s direct investments below for more details.
Climate change adaptation	x	No significantly adverse effects to this objective were identified during the course of this review. Please see the DNSH assessments for this reform’s direct investments below for more details.
The sustainable use and protection for water and marine resources	x	No significantly adverse effects to this objective were identified during the course of this review. Please see the

		DNSH assessments for this reform’s direct investments below for more details.
The circular economy, including waste prevention and recycling	x	No significantly adverse effects to this objective were identified during the course of this review. Please see the DNSH assessments for this reform’s direct investments below for more details.
Pollution prevention and control to air, water or land	x	No significantly adverse effects to this objective were identified during the course of this review. Please see the DNSH assessments for this reform’s direct investments below for more details.
The protection and restoration of biodiversity and ecosystems	x	No significantly adverse effects to this objective were identified during the course of this review. Please see the DNSH assessments for this reform’s direct investments below for more details.

INVESTMENT 1: DESIGN AND CONSTRUCTION OF TALLINN HOSPITAL

DESCRIPTION

The North-Estonian Medical City will be established on the basis of two current Tallinn Central Hospitals - AS Ida-Tallinna Keskhaigla (hereinafter ITK) and AS Lääne-Tallinna Keskhaigla (hereinafter LTK). Health centers remain in every district.

The current central hospitals are competence centers in the fields of obstetrics-gynecology, ophthalmology (ITK) and infectious diseases (LTK) and will be transferred to Tallinn Hospital. The ITK eye clinic is the largest and only medical institution in Northern Estonia, where the diagnosis and treatment of eye diseases takes place at the highest level. In the treatment of rare eye diseases, the eye clinic is a center of competence for the whole of Estonia and the Baltics. LTK Infection Clinic is the largest center of infectious diseases in Estonia and a competence center in Northern Estonia. ITK and LTK women's clinics have pregnancy centers, a center for premature babies, maternity wards, family centers, youth counseling and an infertility treatment center. The ITK women's clinic is the competence center of the specialty in Northern Estonia.

It is planned to provide specialist medical services at Tallinn Hospital as the sum of the current central hospital services, except in obstetrics and gynecology, where it is planned to continue with a partial door-to-door treatment and better survival.

Tallin Hospital will be built in Lasnamäe at the address of 129-129B, which is being designed as a stand-alone facility with an area of 129 000 m² and the estimated construction cost is 370,15 million euros.

Part 1 of the Checklist

<i>Please indicate which of the environmental objectives below are likely to be negatively affected by the</i>	Yes	No	<i>Detailed justification based on evidence if “No” has been selected?</i>
--	-----	----	--

<i>measure, taking into account its life cycle.</i>			
Climate change mitigation		X	According to the SEA conducted for the hospital project, the construction project will have a negligible effect on climate change objectives if associated mitigation procedures are followed as outlined. Moreover, GHG emissions released during the construction phase are temporary. No significant GHG emissions are expected during the in-use phase of the hospital. As such, the climate change objective is not expected to be affected in a significantly negative way.
Climate change adaptation		X	The building of the hospital complex is not expected to lead to negative climate change adaptation. The complex is not being built in a flood plane nor other climate sensitive area nor does it in itself represent a feature that is associated with negative climate adaptation. On the contrary, the planned hospital expected to increase the country's ability to respond medically to disasters, including those caused by climate change. In addition, according to the SEA and relevant planning documents and ministry communication regarding the project, 50% of the project area will be vegetated. Given the extensive vegetation planned for the property, in addition to the relatively mild climate of Tallinn (tempered by its northern latitude and proximity to the Gulf of Finland), a significant threat of heat impacts to buildings is not expected.
The sustainable use and protection for water and marine resources		X	Mitigation procedures identified in the SEA are expected to ensure no excessive use or damage to marine resources, including during the construction phase and operational phase; the assessment evaluated the potential use of an on-site well at the Lasnamäe complex. The withdrawal rates from this well are expected to fall within sustainable boundaries. In addition, the SEA points out that at least 50% of the hospital complex will be landscaped and porous, which is expected to allow adequate regeneration to groundwater resources. Ministry authorities governing the project have indicated that the specified water use for water appliances in the hospital will be attested by one of the following measures: product datasheets, a building certification or an existing product label in the EU. As such, the project is not expected to have a significant impact to the objective sustainable water and marine resources.
The circular economy, including waste prevention and recycling	X		
Pollution prevention and control to air, water or land		X	<p>The construction phase of the hospital will not include any significant pollutant emissions outside construction industry norms. According to the SEA, construction phase emissions such as dust should be controlled with the appropriate technology and excavated limestone should be processed at appropriate off-site facilities.</p> <p>Asbestos is already banned in building materials in Estonia, in accordance with EU directives on this matter. In addition, regulations for "Occupational health and safety requirements for the use of hazardous chemicals and materials containing them</p>

		<p>and limit values for chemical hazards in the work environment” stipulate that materials used in these sorts of projects emit less than 0,06 mg of formaldehyde per m³ of material or component and less than 0,001 mg of categories 1A and 1B carcinogenic volatile organic compounds per m³ of material or component (measured as an average of an 8-hour time period exposure).</p> <p>As such, conditions stipulated in the SEA and in national laws are expected to protect air, water and land during the construction phase, the measure is not expected to significantly increase pollutants to the environment. In addition, the operational phase of the hospital is not expected to significantly emit pollutants to the environment.</p>
The protection and restoration of biodiversity and ecosystems	X	

Part 2 of the Checklist

The transition to a circular economy, including waste prevention and recycling

<i>Question</i>	<i>No</i>	<i>Detailed justification based on evidence</i>
<p>Is the measure expected to lead to a significant increase in the generation, incineration or disposal of waste, with the exception of the incineration of non-recyclable hazardous waste?</p> <p>Is the measure expected to lead to significant inefficiencies in the direct or indirect use of any natural resource at any stage of its life cycle which are not minimised by adequate measures?</p> <p>Is the measure expected to cause significant and long-term harm to the environment in respect to the circular economy?</p>	X	<p>The SEA for the hospital details waste management procedures to be followed during construction phase that fall in line with national law, including the separation and proper re-use (maximal re-use is required) recycling and disposal techniques for special wastes such as minerals/materials and limestone found in the earth during excavation. The SEA notes that the project site is largely vacant and free of structures, with the exception of a small amount of illegally dumped materials, and a some small abandoned structures. As such, waste generated from demolition is not expected to be significant.. In addition, the SEA states that the waste resulting from the construction period will not form a substantial amount compared to the total annual waste produced in Tallinn. The SEA stipulates that the following waste management and mitigation measures must be followed:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Before construction, sort the waste in the area by type (metals, hazardous waste, old tires, mixed construction and demolition waste, mixed municipal waste, etc.) and hand it over to the waste manager. • Peeled topsoil should be collected separately and reused as topsoil, preferably in the same area. • The generation, storage and handling of mining waste must be addressed in more detail in the construction project.

	<ul style="list-style-type: none"> • If the design reveals the need to open the dictyonema layer, it should also be provided for rapid coating to avoid intense oxidation. • If during the design it turns out that the dictyonema layer also needs to be excavated, the design must also finalize this treatment solution together with the possible treatment sites. <p>In addition to SEA considerations, Estonian Waste Law is effective at enforcing circular economy objectives. According to Estonian Waste Law (paragraph 136), at least 70% of construction and demolition waste must be prioritized for re-use, recycling and other recovery, including the use of waste to fill excavation voids instead of other substances. In addition, paragraph 21 of the Waste Law states that apply best available techniques for the sustainable use of natural resources and raw materials, including technologies that maximize the recovery of waste; must be applied.</p> <p>The hospital building is planned to be built mainly of prefabricated reinforced concrete elements (post-beam system), which ensures maximum flexibility in operation for the conversion of various units. It is also possible to change the use of a building using the post-beam system, either partially or completely, without demolishing the main structures of the building. As such, the post-beam system is expected to enhance the circular economy objectivity by being easily disassemblable.</p> <p>During the operational phase of this complex, the hospital is not expected to have a significantly negative effect on circular economy objectives. No significant impacts to circular economy objectives are expected.</p>
--	--

The protection and restoration of biodiversity and ecosystems

<i>Question</i>	<i>No</i>	<i>Detailed justification based on evidence</i>
<p>Is the measure expected to be: significantly detrimental to the good condition and resilience of ecosystems;¹²⁷ or detrimental to the conservation status of habitats and species, including those of Union interest?</p>	X	<p>In Estonia, Directives 92/43/EEC (habitats directive) and 2009/147 (Birds Directive) are brought into effect by the Nature Conservation Act. According to a review of the planned project area and the SEA conducted for the project, Natura 2000 protection areas not located on or in the near vicinity of the site. However, the SEA identified that the project area is located adjacent to the nationally protected Maarjamäe limestone feature. The SEA identified several mitigation measures which must be followed during design, construction and use of the hospital:</p>

¹²⁷ In line with Art.2(16) of the Taxonomy Regulation, “‘good condition’ means, in relation to an ecosystem, that the ecosystem is in good physical, chemical and biological condition or of a good physical, chemical and biological quality with self-reproduction or self-restoration capability, in which species composition, ecosystem structure and ecological functions are not impaired;”

	<p>Construction activities near the Maarjamäe limestone features must be coordinated with the Estonian Environmental Board (6-3 of habitats directive)</p> <p>Builders must be informed of the protected object and it is mandatory to preserve it in its existing form.</p> <p>The restricted zone of the Maarjamäe limestone bank must be marked with three information boards with the text “Restricted zone of the Maarjamäe limestone nature reserve. Damage to the limestone bank is not allowed. If you have any questions, contact the site manager. Contact:... “</p> <p>Not to store materials and other ancillary activities necessary for construction in the restricted zone of Maarjamäe limestone bank.</p> <p>The SEA identified two types of flora (aasnelk and alpi nurmikas) which are native to the planned project area. Mitigation measures identified in the SEA include: Verify the validity of the transplant permit (KeA) for aasnelk (<i>Dianthus superbus</i>, LK II) and alpi nurmikas (<i>Poa alpina</i>, LK II)</p> <p>Consider replanting aasnelk and alpi nurmikas within the planned project area. Develop a suitable place and conditions for replanting with a botanist in a landscape project.</p> <p>During the construction period, the growing area of replanted aasnelk and alpi nurmikas must be limited and marked with the label “Habitat of protected species. Do not move in the area. If you have any questions, contact the site manager. Contact:... “</p> <p>The SEA additionally identified one type of fauna (red-backed shrike), by way of partial reduction of habitable space at the planned project site. However, no known nests were identified at the project site. Mitigation measures identified in the SEA for the mitigation of affects to the red-backed shrike include: In order to mitigate the impact on birds and nesting season, including red-backed shrikes, the commencement of construction works, including deforestation from April to mid-August, must be avoided.</p> <p>Involve an ornithologist in the preparation of the landscape project, whose task is to provide favorable living conditions for red-backed swallows and other birds suitable for the urban environment.</p> <p>In conclusion, the planned project is not being constructed directly on Natura 2000 or other EU or nationally protected land. Impacts to nearby protected environmental features and potentially affected flora and fauna are being mitigated for with the above-named measures, which appear to be aligned with requirements of the nationally recognized Habitats and Birds Directives.</p>
--	---

INVESTMENT 2: BUILDING THE CAPACITY OF A MULTI-PURPOSE MEDICAL HELICOPTER

DESCRIPTION

A total of € 46.3 million is planned for the development of medical helicopter capabilities on the basis of the PBGB, which includes:

- the acquisition of two multi-purpose medical helicopters;
- including helicopter accessories, maintenance supplies, etc .;
- including training of necessary staff;
- infrastructure design and construction:
  - including design and construction of helicopter bases;
  - including the design and construction of helicopter landing sites at emergency medical centers;
- other project implementation costs (fixed-term project management cost)

Helicopter manufacturers being considered under the measure include Airbus and Leonardo Company.

Part 1 of the Checklist

<i>Please indicate which of the environmental objectives below are likely to be negatively affected by the measure, taking into account its life cycle.</i>	Yes	No	<i>Detailed justification based on evidence if “No” has been selected?</i>
Climate change mitigation	X		
Climate change adaptation		X	The helicopters will offer the health and rescue department increased ability to respond to climate crises, especially as it pertains to accessing remote islands. In addition, the new helicopters will largely use existing helicopter infrastructure such as landing pads and helicopter bases already located in various Estonian Towns. Additional infrastructure required for the new helicopters will include an expansion of the existing helicopter base in Tallinn, and a brand new helicopter base in Tartu. The location of the new installations do not appear to be at risk of negative climate risk, and the installations themselves are not associated with negative climate adaptations.
The sustainable use and protection for water and marine resources		X	Although water is used in the production of helicopters, water usage in this industry has not been identified as excessive compared to other industrial manufacturers. In the operations and maintenance phase of the helicopters, water is used primarily for washing. However, this water usage is considered negligible and does not pose a threat to local surface or groundwater sustainability. The helicopters are expected to be well-maintained (with help from existing experience of helicopter maintenance crews at the police and border guard), and unlikely to result in accidents over marine resources. Additionally, no egregious emissions to marine resources are

			associated with maintenance and hangar operations. As such, water and marine resources are unlikely to be affected by the measure.
The circular economy, including waste prevention and recycling	X		
Pollution prevention and control to air, water or land		X	The potential pathways for pollution to be emitted from helicopter operation to air, water and land include pollution emitted from maintenance bases and pollutions emitted from potential crash landings. The Estonian government already possesses experience operating and maintaining helicopters, and therefore crash landings are considered unlikely. In addition, helicopter maintenance operations are not associated with pollutant emissions that differ radically from already existing automobile maintenance operations and are also subject to environmental permit controls. Lastly, given that the measure only involves the addition of only two new helicopters, the potential to damage the objective of pollution prevention is not considered significant.
The protection and restoration of biodiversity and ecosystems		X	The maintenance bases will not be constructed near nature conservancy areas and the helicopters are not expected to emit pollution that could significantly affect biodiversity or ecosystems. As such, the measure is not expected to have significant impacts on this objective.

Part 2 of the Checklist

Climate change mitigation

<i>Question</i>	<i>No</i>	<i>Detailed justification based on evidence</i>
Is the measure expected to lead to significant GHG emissions?	X	<p>The purchase of two multi-purpose helicopters is associated with a slight increase in GHG emissions, however the increase is negligible. Multi-purpose helicopter with the payload required to carry out the necessary tasks (such as medical evacuations) do not have lower GHG/renewable energy alternatives at this time. According to Airbus, the first feasible electrified or hybridized helicopters of this type will not be available in the 2020s. In addition, the helicopters proposed for purchase use the same engine type and fuel (gas turbines, kerosene) as the already existing helicopters belonging to the police and boarder guard in Estonia. The newer helicopters to be purchased under the measure are expected to have the same or lower GHG emissions rates as these already operating helicopters.</p> <p>According to the Air Transport Action Group, the aviation industry as a whole is responsible for 12% of global GHG emissions in the transport sector, of which airplane emissions are vast majority. GHG emissions from <i>helicopters</i> alone are calculated to be approximately 1% of the total global transport sector. As such, although helicopters are associated with much higher GHG emissions per kilometer traveled vs ground vehicles, helicopters are used less frequently and typically only used to transport high value equipment and personnel or carry out high value assignments</p>

		such as medical transport. Given the overall value derived from the addition of the helicopters and the relatively negligible contribution to GHG in absolute terms (in addition to only 2 helicopters being purchased), the measure is not expected to significantly affect the goal of climate change mitigation.
--	--	---

The transition to a circular economy, including waste prevention and recycling

<i>Question</i>	<i>No</i>	<i>Detailed justification based on evidence</i>
Is the measure expected to lead to a significant increase in the generation, incineration or disposal of waste, with the exception of the incineration of non-recyclable hazardous waste?	X	Waste generation from helicopter maintenance operations do not differ significantly from other vehicle operations. In addition, unlike electric vehicles, the turbine helicopter considered under the measure do not use lithium ion batteries, which are notoriously difficult to recycle or dispose of safely. Wastes generated during the maintenance process include used oil, anti-freeze and other industrial wastes typically generated during vehicle maintenance operations. The hangars and maintenance operations will be subject to national laws on industrial waste recycling (such as is applicable to used oil). The purchase of such a small number of helicopters, which is comparable to the automobile industry in waste generation but at a much smaller scale, and that will be subject to existing waste management regulations is not expected to significantly affect this goal.
Is the measure expected to lead to significant inefficiencies in the direct or indirect use of any natural resource at any stage of its life cycle which are not minimised by adequate measures?	X	According to the manufacturers under consideration for the purchase of these helicopters, various metals are used in production. However, it does not appear that the use of metals in the production of these helicopters is above or beyond the volumes used in comparable transport industries, including electric vehicles. Additionally, a majority of the resources used in the helicopters (such as metals and plastics) are recyclable.
Is the measure expected to cause significant and long-term harm to the environment in respect to the circular economy ¹²⁸ ?	X	No EU or national laws appear to be breached in the manufacture and acquisition of the helicopters with respect to circular economy regulations and environmental measures. Most of the materials used in the manufacturing of the helicopters are recyclable, and wastes generated during maintenance phase are expected to be small in volume and handled properly by respective recyclers and waste management firms. Additionally, given that the projected life expectancy of the helicopters under consideration are at least 30 years, the resource use is considered efficient. No significant harm to circular economy objectives with respect to the environment were identified as part of this assessment.

¹²⁸ Please refer to Recital 27 of the Taxonomy Regulation for more information on the circular economy objective.

REFORM 2: Strengthening primary healthcare

DESCRIPTION

The aim is to ensure access to general medical care, to improve the continuity of referrals and to make the system more flexible and human-centred. To this end, it is necessary to amend the Health Services Organisation Act. The reform is planned to be implemented by the end of 2022. Financed by state budget.

To improve access to health care, it is necessary to increase the level of support for general practitioners and to change the funding model for general medical care so that the work of general practitioners in primary health centres is better favoured. Primary research needs to be encouraged.

To improve access to specialised medical care, the use of e-consultation will be expanded at primary health care, allowing for specialist advice without the patient having to attend face-to-face specialist consultation.

Part 1 of the Checklist

<i>Please indicate which of the environmental objectives below are likely to be negatively affected by the measure, taking into account its life cycle.</i>	No	<i>Detailed justification based on evidence if “No” has been selected?</i>
Climate change mitigation	x	No significantly adverse effects to this objective were identified during the course of this review.
Climate change adaptation	x	No significantly adverse effects to this objective were identified during the course of this review.
The sustainable use and protection for water and marine resources	x	No significantly adverse effects to this objective were identified during the course of this review.
The circular economy, including waste prevention and recycling	x	No significantly adverse effects to this objective were identified during the course of this review.
Pollution prevention and control to air, water or land	x	No significantly adverse effects to this objective were identified during the course of this review.
The protection and restoration of biodiversity and ecosystems	x	No significantly adverse effects to this objective were identified during the course of this review.

REFORM 3: Reform of the governance framework for eHealth

The aim of the reform is to update the governance framework for eHealth that better responds to the needs of the health system and ensures the development of digital solutions to support a sustainable health system in Estonia. The reform will analyse the ICT governance model of the current health system in the country, its strengths and weaknesses, and develop, in line with international best practice and the specific needs of the Estonian health system and e-government, a forward-looking new eHealth governance model, together with an implementation plan, and ensuring that stakeholders share a common understanding of the division of roles and responsibilities in eHealth.

Part 1 of the Checklist

<i>Please indicate which of the environmental objectives below are likely to be negatively affected by the measure, taking into account its life cycle.</i>	No	<i>Detailed justification based on evidence if “No” has been selected?</i>
Climate change mitigation	x	No significantly adverse effects to this objective were identified during the course of this review.
Climate change adaptation	x	No significantly adverse effects to this objective were identified during the course of this review.
The sustainable use and protection for water and marine resources	x	No significantly adverse effects to this objective were identified during the course of this review.
The circular economy, including waste prevention and recycling	x	No significantly adverse effects to this objective were identified during the course of this review.
Pollution prevention and control to air, water or land	x	No significantly adverse effects to this objective were identified during the course of this review.
The protection and restoration of biodiversity and ecosystems	x	No significantly adverse effects to this objective were identified during the course of this review.

INVESTMENT 3: YOUTH LABOR MARKET MEASURES

DESCRIPTION

The aim of the measure "My first job" is to encourage the employment of young people with little work experience and thus reduce youth unemployment. MIT consists of a wage subsidy and training component. Salary allowance and training allowance (up to 2,500 euros) are paid to an employer who employs an unemployed young person aged 16-29 with little or no work experience. Wage support combined with training gives young people with little work experience a better starting position and prerequisites for preventing future unemployment.

Part 1 of the Checklist

<i>Please indicate which of the environmental objectives below are likely to be negatively affected by the measure, taking into account its life cycle.</i>	No	<i>Detailed justification based on evidence if “No” has been selected?</i>
Climate change mitigation	X	The measure is designed to increase the participation of young people in the work force and has no direct effect on climate change. Very indirectly, the increased level of work participation could in theory drive higher GHG emissions through economic activity, however, this effect is not considered significant. Additionally, other parts of the RRP (such as green transformation) help to offset GHG emissions associated with business activity.

Climate change adaptation	X	The measure has a net neutral effect with respect to climate change adaptation. No significantly negative effects were identified.
The sustainable use and protection for water and marine resources	X	The measure has a net neutral effect with respect to sustainable use and protection for water and marine resources. No significantly negative affects were identified.
The circular economy, including waste prevention and recycling	X	The measure has a net neutral effect with respect to circular economy objectives. No significantly negative effects were identified.
Pollution prevention and control to air, water or land	X	The measure has a net neutral effect with respect to pollution control objectives. No significantly negative effects were identified.
The protection and restoration of biodiversity and ecosystems	X	The measure has a net neutral effect with respect to the objective of protecting biodiversity and ecosystems. No significantly negative effects were identified.

REFORM 4: Strengthening unemployment benefits to reduce poverty among those registered unemployed hit by the coronavirus crisis

In Estonia, unemployment insurance benefit is paid for up to 180–360 days depending on the length of contributions to unemployment insurance funds, and unemployment allowance for up to 270 days. At the same time, it is difficult to find new jobs during the coronavirus crisis, especially in accommodation, catering and other tourism-related activities. The Policy Research Centre Praxis¹²⁹ have therefore recommended temporarily extend the duration of unemployment benefits in order to prevent the long-term unemployed from falling into poverty.

According to the amendment if the registered unemployment rate exceeds 8.5% from 31 July to 31 December 2021, the payments of unemployment insurance benefits and unemployment allowance shall be extended by 60 days to persons registered as unemployed and whose terminations of benefit or allowance will be from September 2021 to February 2022. The limit of 8.5% is chosen, as it exceeds Estonia’s natural unemployment rate by almost 2%, as assessed by the European Commission. The rate of registered unemployment will be reviewed and decisions to extend unemployment benefit and allowance will be made on monthly bases.

The cost of the amendment is up to EUR 8.2 million EUR. These amendments are financed from public funds (from state budget and unemployment insurance contributions).

The implementation of the reform requires amendments to the Labour Market Services and Benefits Act and the Unemployment Insurance Act. The Government discussed the reform proposal at a Cabinet meeting on 20 May and supported the reform. On the 24th of May, the Ministry of Social Affairs proposed to the Parliament to add an amendment to the Collective Agreement Acts and other Acts.

¹²⁹ [Meetmed-tootute-toimetuleku-toetamiseks-poliitikaanalus.pdf \(praxis.ee\)](https://meetmed-tootute-toimetuleku-toetamiseks-poliitikaanalus.pdf)

Part 1 of the Checklist

<i>Please indicate which of the environmental objectives below are likely to be negatively affected by the measure, taking into account its life cycle.</i>	No	<i>Detailed justification based on evidence if “No” has been selected?</i>
Climate change mitigation	x	No significantly adverse effects to this objective were identified during the course of this review.
Climate change adaptation	x	No significantly adverse effects to this objective were identified during the course of this review.
The sustainable use and protection for water and marine resources	x	No significantly adverse effects to this objective were identified during the course of this review.
The circular economy, including waste prevention and recycling	x	No significantly adverse effects to this objective were identified during the course of this review.
Pollution prevention and control to air, water or land	x	No significantly adverse effects to this objective were identified during the course of this review.
The protection and restoration of biodiversity and ecosystems	x	No significantly adverse effects to this objective were identified during the course of this review.

REFORM 5: Integration of care

The follow-up to the *Structural Reform Support Programme (SRSP) project on “Supporting Integrated Service Supply in Estonia”* will be continued, which aims to contribute to a more integrated and person-centred support system for people with special needs and elderly people with high needs, including social, occupational and medical interventions. The implementation of the reform will be financed from the state budget and European Structural and Investment Funds. The reform will result in adoption of the Action Plan on Supporting integrated social and health care services provision by Q4 2022 with the objective of extending the model of care coordination across Estonia.

Part 1 of the Checklist

<i>Please indicate which of the environmental objectives below are likely to be negatively affected by the measure, taking into account its life cycle.</i>	No	<i>Detailed justification based on evidence if “No” has been selected?</i>
Climate change mitigation	x	No significantly adverse effects to this objective were identified during the course of this review.
Climate change adaptation	x	No significantly adverse effects to this objective were identified during the course of this review.
The sustainable use and protection for water and marine resources	x	No significantly adverse effects to this objective were identified during the course of this review.

The circular economy, including waste prevention and recycling	x	No significantly adverse effects to this objective were identified during the course of this review.
Pollution prevention and control to air, water or land	x	No significantly adverse effects to this objective were identified during the course of this review.
The protection and restoration of biodiversity and ecosystems	x	No significantly adverse effects to this objective were identified during the course of this review.

**EELARVENÕUKOGU HINNANG
EESTI TAASTEKAVA EELNÕU
MAKROMAJANDUSLIKU MÕJU ANALÜÜSILE**

Juuni 2021

Sisukord

Seletuskiri	3
Taasterahastu eesmärk, suurus ja jaotus	3
Taasterahastu osakaal Eesti välistoetustes ja valitsussektori investeeringutes.....	5
Eelarvenõukogu hinnang taastekava makromajandusliku mõju analüüsile	6

Eelarvenõukogu
Estonia pst 13, 15095 Tallinn
+372 668 0661
info@eelarvenoukogu.ee
www.eelarvenoukogu.ee

Seletuskiri

Eesti taaskäivitamiskava (taastekava) kirjeldab eesmärke ja tegevusi, mida rahastatakse Euroopa Liidu taaste- ja vastupidavusrahastust (*Recovery and Resilience Facility, RRF*). Kohustusliku osana sisaldab see peatükki, mis kirjeldab taastekava prognoositavat makromajanduslikku mõju Eesti peamiste majandusnäitajate lõikes. Taastekava mõjuanalüüs on koostatud koostöös sõltumatu mõttekojaga.

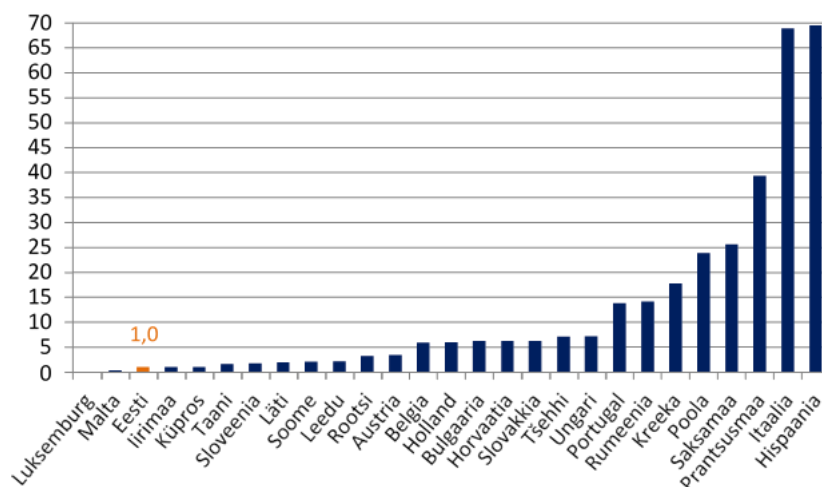
Rahandusministeeriumi palvel on eelarvenõukogu koostanud sõltumatu hinnangu taastekava makromajandusliku mõju analüüsile, lähtudes Euroopa Komisjoni üleskutsesest kaasata liikmesriikide taastekavade koostamise ka sõltumatuid tootlikkuse- ja eelarvenõukogusid. Eelarvenõukogu on koostanud oma hinnangu taastekava eelnõu põhjal, mis esitati avalikuks konsultatsiooniks ajavahemikus 20. maist 4. juunini 2021. Koostatud hinnang on avalik ja kättesaadav eelarvenõukogu veebilehelt.

Taasterahastu eesmärk, suurus ja jaotus

RRF on kesksel kohal Euroopa Liidu laiaulatuslikus *Next Generation EU* algatuses. Rahastu eesmärk on toetada investeeringuid ja reforme, mis on vajalikud majanduse pikaajaliseks taastumiseks, majanduse ja sotsiaalse vastupidavuse suurendamiseks ning rohe- ja digiülemineku toetamiseks. Rahastu on kättesaadav kõigile, kuid selle fookus on liikmesriikidel, mida koroonakriis on enim mõjutanud.

Esialgsel hinnangul on Eestil võimalik RRFi kaudu kasutada (omafinantseeringuta) toetusi ligikaudu 0,9–1,1 miljardit eurot, millele lisandub võimalus võtta laenu kuni 1,9 miljardit eurot. Toetuste täpne maht selgub 2022. aasta suvel, kui on teada liikmesriikide SKP näitajad aastate 2020–2021 kohta. Kuna Eesti majanduslangus kujunes 2020. aastal võrdlemisi tagasihoidlikuks ja 2021. aastaks prognoositakse majanduse kiiret taastumist, siis võib eeldada, et Eesti toetuste maht kujuneb selles vahemikus pigem väiksemaks kui suuremaks. Eesti taastekava eelnõu on koostatud eeldusega, et toetuste mahuks kujuneb 977 miljonit eurot. Taastekava eelnõu järgi ei kaalu Eesti praegu RRFi laenuinstrumendi kasutamist.

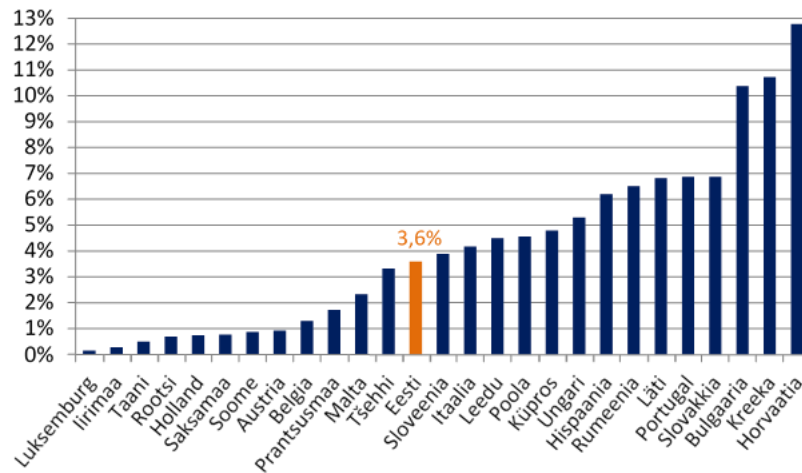
Euroopa Liidu taasterahastu kogumahust on kuni 312,5 miljardit eurot ette nähtud toetusteks ja kuni 360 miljardit eurot laenudeks. Kui võrrelda liikmesriikide taastekavade võimalikku toetuste mahtu (*maximum grant allocations*), siis on Eesti taastekava üks väiksemaid Euroopa Liidus. Ligikaudu pool RRFi toetustest on ette nähtud Hispaaniale, Itaaliale ja Prantsusmaale (vt joonis 1).

Joonis 1. Taasterahastu võimalik toetuste maht (miljardit eurot)

Allikas: Euroopa Komisjon (2020. aasta sügise majandusprognoosi alusel)

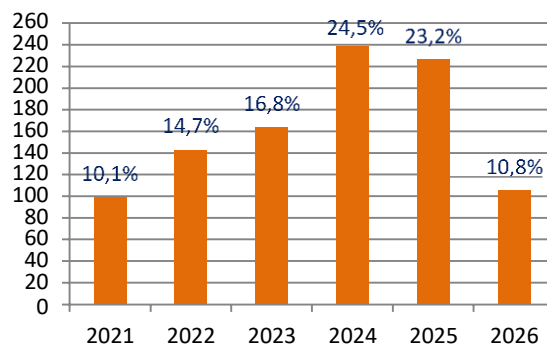
Kui aga võrrelda RRFi toetusi majanduse suurusega, siis paigutub Eesti liikmesriikide arvestuses pigem keskele. Eesti taastekava eelnõus kavandatud toetuste maht (977 miljonit eurot) moodustab ligikaudu 3,6% 2020. aasta SKPst. Seega, arvestades ka liikmesriikide majanduste suurust on RRFi suurimad toetused ette nähtud Horvaatiale, Kreekale ja Bulgaariale (vt joonis 2). Lisaks toetustele on liikmesriikidel võimalik kasutada RRFi laenuinstrumenti, mida siinkohal ei ole võrreldud.¹

Joonis 2. Taasterahastu võimalik toetuste maht osakaaluna 2020. aasta SKPst (% SKPst)

Allikad: Euroopa Komisjon (2020. aasta sügise majandusprognoozi alusel), eelarvenõukogu arvutused

Taasterahastu toetusi on võimalik kasutada alates 2021. aasta keskepaigast kuni 2026. aasta lõpuni. Eesti taastekava eelnõu näeb ette, et esimese kahe aastaga suudetakse ära kasutada ligikaudu 25% toetustest ning et toetuste intensiivseim kasutus jääb aastatesse 2024–2025, mil rakendatakse ligikaudu pool kogu toetuste mahust (vt joonis 3). Euroopa Komisjoni hinnangul planeerivad liikmesriigid rakendada keskmiselt 40% taastekava toetustest esimesel kahel aastal (sh Saksamaa, Prantsusmaa ja Hispaania isegi üle 50%). Lisaks on Euroopa Komisjon välja toonud, et liikmesriigid plaanivad suunata keskmiselt ligikaudu 30% toetustest valitsussektori investeringuteks, peaaegu 50% kapitalisiireteks (st peamiselt erasektori investeringuteks) ning ülejäänud osa jooksvateks ja muudeks kuludeks.²

Joonis 3. Eesti taastekava toetuste maht (miljonit eurot) ja osakaal kogumahust (%) aastatel 2021–2026

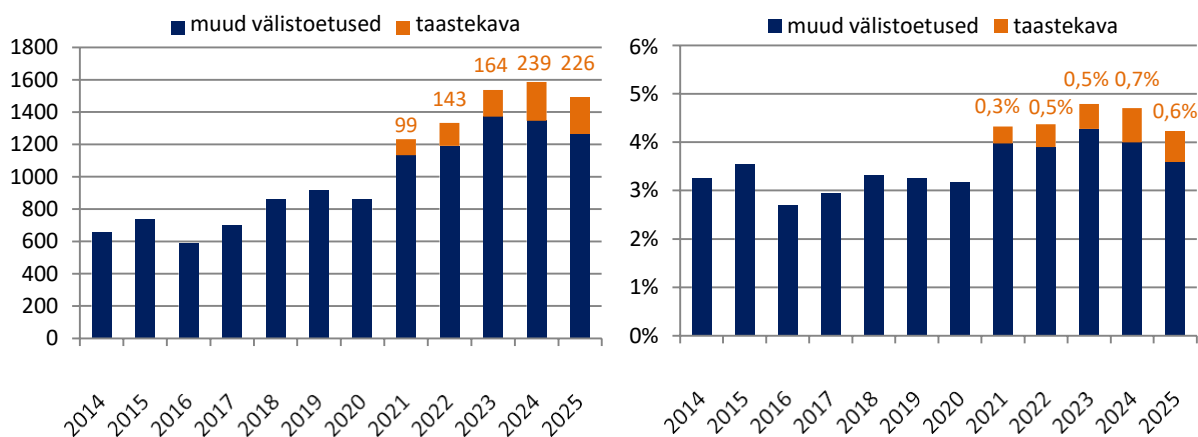
Allikad: rahandusministerium, eelarvenõukogu arvutused

¹ Liikmesriikidel on võimalik taasterahastust laenusid taotleda kuni 2023. aasta sügiseni.

² Loe lähemalt Euroopa Komisjoni 2021. aasta kevadise majandusprognoozi [eriteemast RRFi kohta](#).

Taasterahastu osakaal Eesti välistoetustes ja valitsussektori investeeringutes

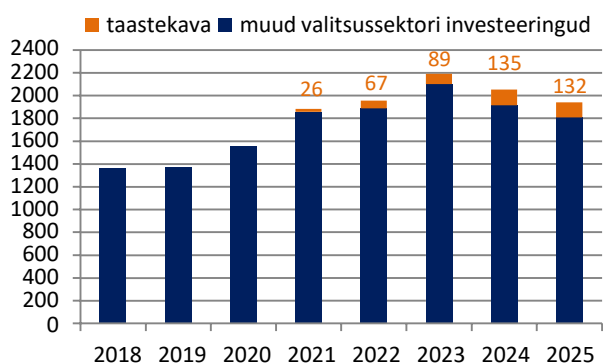
Rahandusministeeriumi 2021. aasta kevadise majandusprognoosi järgi saavutab Eesti välistoetuste maht lähiaastatel oma rekordtaseme, kuna kasutada on nii Euroopa Liidu eelmise kui ka uue eelarveperioodi vahendid, millele lisanduvad koroonakriisi ajal välja töötatud *Next Generation EU* vahendid, sealhulgas taaste- ja vastupidavusrahastu. Võrreldes 2020. aastaga välistoetuste maht peaaegu kahekordistub 2024. aastaks (vt joonis 4 vasakul). Sõltuvalt aastast moodustab taastekava toetuste maht Eesti välistoetuste kogumahust ligikaudu 8–15% ja Eesti SKPst ligikaudu 0,3–0,7% (vt joonis 4 paremal).

Joonis 4. Välistoetuste maht (miljonites eurodes, vasakul) ja osakaal SKPst (% SKPst, paremal)³

Allikas: rahandusministeerium

Taastekava makromajandusliku mõju analüüsis on eeldatud, et ligikaudu 80% taastekava toetuste mahust (780 miljonit eurot) liigitub avaliku ja erasektori *investeeringuteks* ning ligikaudu 20% toetuste mahust (197 miljonit eurot) avaliku ja erasektori *tarbimiseks*. Investeeringutest omakorda liigitub keskmiselt 66% avaliku sektori ja 34% erasektori investeeringuteks. See tähendab, et aastatel 2021–2026 lisandub tänu taastekavale 515 miljonit eurot avaliku sektori investeeringuid ja 265 miljonit eurot erasektori investeeringuid. Võttes aluseks Eesti valitsussektori investeeringute prognoosi riigi eelarvestrateegia 2022–2025 järgi, siis jääb taastekava panus avaliku sektori investeeringute kogumahtu aastati 1,5–7% vahele (vt joonis 5).

Joonis 5. Eesti valitsussektori investeeringud ja taastekava eelduslik panus (miljonites eurodes)

Allikad: rahandusministeerium, eelarvenõukogu arvutused⁴

³ Joonistel 4 ja 5 ei ole kajastatud 2026. aastat, kuna rahandusministeeriumi 2021. aasta kevadise majandusprognoosi ettevaade ulatub vaid kuni 2025. aastani.

⁴ Joonis 5 koostamisel on eelarvenõukogu teinud lihtsustava eelduse, et taastekava toel tehtavate investeeringute liigitus erasektori ja avaliku sektori vahel püsib iga-aastaselt konstantsena.

Eelarvenõukogu hinnang taastekava makromajandusliku mõju analüüsile

Taastekava mõjuanalüüs on koostatud rahandusministeeriumi poolt koostöös sõltumatu mõttekojaga ja Eesti majanduse üldise tasakaalumudeli abil.⁵ Analüüsi majanduskeskkonna lähtealuseks on rahandusministeeriumi 2021. aasta kevadine majandusprognoos ja rahandusministeeriumi pikaajaline majanduse baasprognoos.⁶ Rahandusministeeriumi selgitusel on mudeliga simuleeritud taastekava toetustega finantseeritud investeeringute ja tarbimise kasvu vahetut mõju Eesti makromajanduse põhinäitajatele. Taastekava eelnõus on mõjuanalüüsi tulemused esitatud kümneaastase perspektiiviga. Pikaajalisem positiivne mõju, mis eeldatavasti avaldub reformide elluviimise, tõhusama riigivalitsemise ja tootlikkuse kasvu kaudu, on raskemini mõõdetav ning seetõttu analüüsist välja jäetud.

Kuna taastekava eelnõu järgi ei kaalu Eesti praegu RRFi laenuinstrumendi kasutamist, on makromajandusliku mõju analüüsis käsitletud vaid toetuste võimalikku mõju. Kuna ka kasutada olevate toetuste maht selgub lõplikult alles 2022. aasta suvel, siis võib makromajandusliku mõju ulatus taastekava eelnõus esitatud mudelipõhise simulatsiooni tulemustest mõnevõrra erineda (muude eelduste samaks jäädes). Eesti taastekava eelnõu on koostatud eeldusega, et toetuste mahuks kujuneb 977 miljonit eurot ja vahendid rakendatakse aastatel 2021–2026.

Mõjuanalüüsi kohaselt annab taastekava Eesti majanduskasvule (ja mitmetele teistele majandusnäitajatele) ajutise kasvukiirenduse, mille mõju taandub pärast toetuste rakendamist sõltuvalt majandusnäitajast lühema või pikema viitajaga välja. Tänu taastekavale on väljamaksete perioodil (2021–2026) Eesti majanduse kogutoodang püsivhindades keskmiselt 0,8 protsendipunkti võrra suurem. Seejuures on mõju suurim toetuste kõrgperioodil aastatel 2024–2025, mil see ulatub ühe protsendipunktini SKPst ehk ligikaudu 275–285 miljoni euroni aastas. Seega on eeldatud, et taastekava vahetul mõjul suureneb Eesti SKP rohkem, kui on toetuste maht väljamaksete perioodil (st multiplikaatori väärtus on suurem kui 1).

Teoreetiliselt võib taastekava mõju osutada erinevaks sõltuvalt sellest, millises majandusetsükli etapis kava rakendatakse. Avaliku sektori täiendavate investeeringute ja tarbimise võimalik positiivne mõju võib kujuneda suuremaks ajal, mil majanduses on palju rakendamata ressursse ning väiksemaks ajal, mil majandus juba kasvab oma tootmisvõimsuse piiril. Viimasel juhul võib lisastiimul kaasa tuua surve paljude hindade tõusuks, mis ei ole pikaajaliselt jätkusuutlik, ja seega soodustada majanduse ülekuumenemist.

Rahandusministeeriumi selgitusel mõjub taastekava vastutsükliliselt ja aitab ära hoida sügavalt negatiivset kogutoodangu lõhet. Pärast majanduse kõrgkonjunktuuri 2017.–2019. aastal tõi koroonakriis 2020. aastal kaasa majanduslanguse ja negatiivse SKP lõhe. Analüütikute hinnangul kujuneb sel kevadel koostatud prognooside järgi Eesti negatiivne SKP lõhe suurimaks 2021. aastal ja hakkab seejärel vähenema. Ehkki SKP lõhe sulgumise kiiruses on analüütikud eri meelel ja praegustes oludes muutuvad majandusprognoosid kiiresti, saavutab Eesti majandus rahandusministeeriumi hinnangul ligilähedaselt sama võimetekohase taseme 2024. aastal. Oma arvamuses rahandusministeeriumi majandusprognoosi kohta leidis eelarvenõukogu 2021. aasta kevadel, et majanduse taastumine võib osutada sellest kiiremaks, ja seda hinnangut on toetanud ka hiljem avaldatud majandusnäitajad. Seetõttu soovib eelarvenõukogu tähelepanu pöörata asjaolule, et osa taastekava väljamaksetest võib sattuda ajale, mil Eesti SKP lõhe on juba pöördunud positiivseks, ja seega võib taastekava vähemalt osaliselt mõjuda protsükliliselt ehk soodustada Eesti majanduse või selle üksikute sektorite ülekuumenemist.

⁵ Makromajandusliku mõju analüüsimisel on kasutatud Eesti majanduse makromudelit EMMA, mis on välja töötatud Eesti Pangas ja kasutusel keskpanga majandusprognooside ja mõjuhindangute koostamisel.

⁶ Rahandusministeeriumi 2021. aasta kevadprognoos juba sisaldas taasterahastut ning selle toel kasvavaid investeeringuid ja tarbimist. Seega ei lisandu simulatsiooni tulemused täiendavalt kevadise makromajandusprognoosi arvnäitajatele.

Kui vaadelda taastekava üheskoos kõigi teiste Eestile kasutada olevate välistoetustega (vt joonis 4 lk 3), siis taastekava iseenesest ei muuda Eesti välistoetuste dünaamikat protsükliliseks, vaid võimendab juba selles sisalduvat võimalikku protsüklilisust. Seejuures kujuneks rahandusministeeriumi prognoosi järgi Eesti välistoetuste maht aastatel 2024–2025 suurimaks ka ilma taastekava panuseta. Seetõttu soovitab eelarvenõukogu taastekava vahendite aastatevahelise jaotuse kavandamisel arvestada ka muude välistoetuste rakendamise prognoosiga, et võimalusel tagada lisanduvate investeeringute ja tarbimiskulutuste ühtlasem jaotus üle majandustsükli. Teiste riikidega võrreldes plaanib Eesti rakendada taasterahastu väljamaksete perioodi algusaastatel väiksema osa toetuste kogumahust.

Taastekava eelnõus sisalduvas makromajandusliku mõju analüüsis ei ole arvestatud riskiga, et avaliku sektori investeeringute forsseeritud kasv võib erasektori investeeringuid välja tõrjuda. Teisisõnu on eeldatud, et samadele ressurssidele konkureerides ei jäta erasektor oma investeeringud tegemata. Taastekava toob vahetult kaasa 265 miljoni euro ulatuses täiendavaid erasektori investeeringuid kuue aasta jooksul. Kuna rahastamistingimused on turul üldiselt soodsad, siis on arvatud, et see leevendab väljatõrjumise riski. Eelarvenõukogu hinnangul on siiski lähiaastatel märkimisväärne risk, et nii avaliku kui ka erasektori investeerimisprojektid hakkavad konkureerima samale piiratud hulgal tootmisressursile (tööjõud, maavarad, ehitusmaterjalid jne). See võib kaasa tuua täiendava palgasurve ning (kodumaise) oskustööjõu ja tootmissisendite puuduse, ehitusprojektide võimaliku kallinemise ja valmimisaegade pikenemise.

See aga võib tähendada teistsugust mõju Eesti tööturule, hinnatasemele ja erasektori investeeringutele, kui on eeldatud taastekava mõjuanalüüsis. Eelnõu kohaselt tõuseb taastekava rakendamisel nii Eesti keskmine palga- kui ka hinnatase, kuid kuna taasterahastul on sarnane efekt ka teistes Euroopa Liidu riikides, siis ei pruugi Eesti konkurentsivõime rahandusministeeriumi hinnangul kokkuvõttes langeda. Eelarvenõukogu arvates on aga risk, et keskmise palga ja hinnataseme kasv võib kujuneda prognoositust kiiremaks ja seetõttu võib ka taastekava positiivne mõju Eesti konkurentsivõimele kujuneda oodatust väiksemaks.

Kokkuvõttes on eelarvenõukogu hinnangul taastekava makromajandusliku mõju analüüs koostatud selleks sobiliku meetodikaga ja mudelipõhise mõjuanalüüsi tulemusi on tõlgendatud adekvaatselt, lähtudes valitud eeldustest. Eelarvenõukogu peab aga võimalikuks, et osa analüüsi eeldustest ei pruugi paika pidada, eriti kui Eesti majandus peaks koroonakriisist taastuma oodatust kiiremini. Seega on eelarvenõukogu murekohad seotud peamiselt majanduse prognoosiriskidega, mitte mõjuanalüüsi tehnilise lahendusega. Seejuures tuleb tõdeda, et majandusprognoose ümbritseb praegu tavapärasest suurem ebakindlus ja prognoosieeldused võivad kiiresti muutuda (nii positiivsemas kui ka negatiivsemas suunas).

Eelarvenõukogu seisukohast on kiiduväärne, kui taastekava toetustest kavandatakse koguni 80% kasutada investeeringuteks ja vaid 20% tarbimiskulutusteks ning sellist investeeringute kõrget osakaalu võiks hoida ka toetuste mahu hilisemal täpsustumisel. Seejuures on välistoetuste ja avaliku sektori investeeringute kiire kasvu taustal oluline, et mööndusi ei tehtaks investeeringute kvaliteedis. Eelarvenõukogu hinnangul võib taastekava positiivne mõju Eesti majandusele kujuneda seda suuremaks, mida hoolikamalt suudetakse toetuste rakendamist ajastada, arvestades Eesti majandustsükli seisuga ja teiste välistoetuste rakendamise ajakavaga. Seetõttu soovitab eelarvenõukogu kaaluda taasterahastu plaanitust kiiremat kasutuselevõttu, et vähendada majanduse liigse stimuleerimise riski keskpikas perspektiivis.